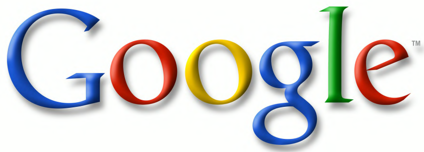

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

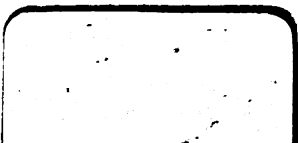
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

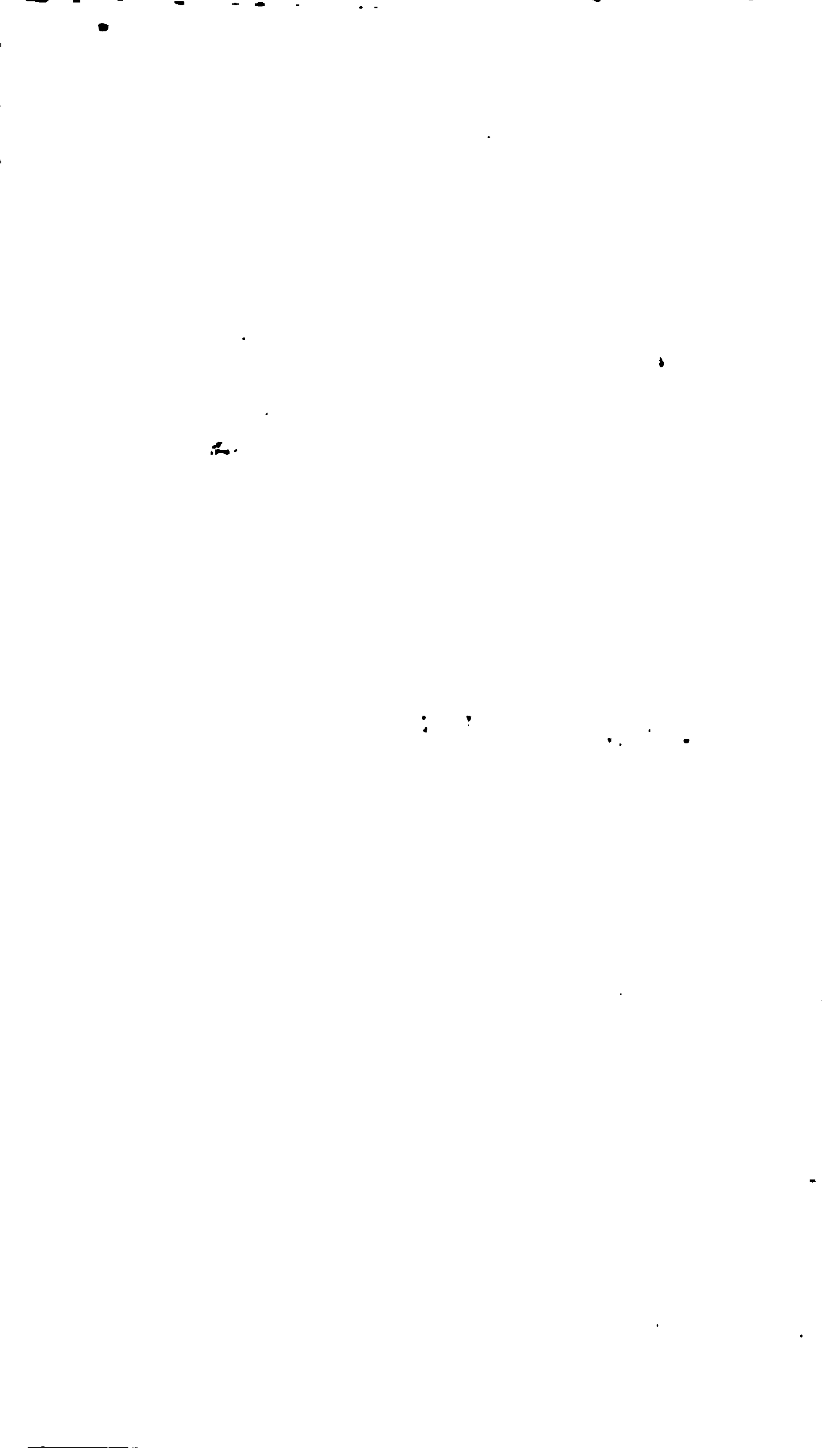
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1284

Per. 3977 e. 184
1851(2)

MENGELWERK,

VOOR

1851.

2

VADERLANDSCHE

LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

Kunsten en Wetenschappen,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKS IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN, OORDEELKUNDIG TEVENS EN VRIJMOEDIG VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk.

TWEEDE STUK.

VOOR

1851.

MENGELWERK.

Te AMSTERDAM, bij

J. STEMVERS.

1851.

INHOUD

VAN HET

MENGELWERK.

Blads.

INHOUD.

INHOUD.

INHOUD.

INHOUD.

INHOUD.

MENGELWERK.

OVER DEN GEEST DER BESCHAVING BIJ DE ROMEINEN IN DEN AANVANG DER KEIZERS-PERIODE,

VOORNAMELIJK MET HET OOG OP BULWERS ROMAN: DE LAATSTE DAGEN VAN POMPEJI. (*)

DOOR

Dr. *J. VAN GIGCH.*

Geëerde Hoorders en Hoorderessen!

Vóór ruim zeventien eeuwen stonden in het schoone en vruchtbare *Campanie* twee bloeijende steden, *Herculanum* en *Pompeji*. Door de zee bespoeld en door het zachtste klimaat begunstigd, waren zij het toevlugtsoord voor al degenen, die de keizerlijke muren van *Rome* te drukkend vonden, of die de bezigheden en het gewoel der hoofdstad wilden ontvlugten, om verademing en verpoozing te vinden onder de weelderige vermaken en de verfijnde genietingen dier steden, door eene meer zuidelijke ligging en door eene naauwere verbinding met de *Grieken*, in zeden en gewoonten hier en daar van het keizerlijke *Rome* verschillende. Ieder, die de nabijheid van een alleenheerscher vreesde, of de menigvuldige onaangenaamheden, aan het verblijf in het immer bezige *Rome* verbonden, wilde vermijden, zocht de rust en den vrede dier *Campanische* badplaatsen, waar hij het miniatuur beeld van *Rome* terugvond, zonder zijn grove trekken en scherp geteekende lijnen te ontwaren.

Het lot dier beide steden, T. H.! is niemand uwer onbekend.

(*) Uitgesproken in het Letterkundig Genootschap: OEFENING KWEEKT KENNIS, te *'s Gravenhage*.

In hare nabijheid verrees de *Vesuvius*, de ontzagchelijke, vlammenbrakende reus, en asch, en lava, en vuurstroomen werpende, vernietigde hij eensklaps de in luide feestvieringen verzonkene plaatsen. Het was in het jaar 79 n. C. en Keizer TITUS regeerde te *Rome*. In het renperk te *Pompeji* was de menigte zamengevloeid om zich te vergasten op het schouwspel van een gevecht tusschen zwaardvechters en wilde dieren. Reeds eenige dagen te voren had men schokken van aardbeving waargenomen, doch men had er geen acht op geslagen, als eene gewone verschijning in *Campanie*. Een donkere, onheilspellende wolk verrees boven de toppen van den *Vesuvius*. Eensklaps schudde de aarde zoodanig, dat de huizen invielen: de zee vlood terug van het strand, en scheen door den schok te worden teruggedreven. De zwarte wolk boven den *Vesuvius* vertoonde zich als door vuurzuilen, grooter dan gewone bliksemstralen, gebroken. Een geweldige aschregen bedekte woningen, landerijen en vlugtelingen. Alom heerschte een akelige en diepe duisternis. Men hoorde alleen het gejammer der vrouwen, het geschrei der kinderen, het schreeuwen der mannen: sommige riepen hunne ouders, anderen hunne kinderen, anderen weder hunne echtgenooten: hier beweende de een zijn eigen ongeluk, ginds jammerde een ander over het lot der zijnen: er waren er, die uit vrees voor den dood om den dood baden. Daar strekten zij de handen uit tot de goden; er waren er, die alle goden ontkenden en verzekerden, dat de eeuwige nacht voor de wereld was aangekomen. (1)

Zoodanig, mijne Hoorders! is de beschrijving van eenen ooggetuige, van den jongeren PLINIUS, in eenen brief, dien hij over den dood van zijnen oom aan TACITUS geschreven heeft.

Maar, wat beschrijf ik u die ontzettende tooneelen, die elk uwer onder de meest dichterlijke en niet minder juiste voorstelling als het ware aanschouwd heeft in het meesterstuk van BULWER: de laatste dagen van *Pompeji*.

Op de puinhoopen der in 1748 opgedolvene stad ver-

(1) PLINIUS Sec. *Epist.* Lib. VI, *ep.* 16 *et* 20.

zamelde de groote Engelsche romanschrijver de stof voor dat meesterstuk, dat schoone voortbrengsel op het veld van historische romanliteratuur, dat, wat men ook in den laatsten tijd getracht moge hebben zijn waarde te verkleinen, altijd ook voor den beoefenaar der klassieke oudheid van hoog belang zal blijven.

Ja, M. H.! nog weinig tijds geleden heeft men beweerd, dat de schildering van BULWER valsch was. (2) Ik ondervond het onaangename gevoel, de pijnlijke gewaarwording, als wanneer bij het beschouwen eener schilderij, die ons de natuur in ernst en waarheid schijnt terug te geven, de kriticus zich aan onze zijde plaatst, en onze opgetogenheid komt storen door het bewijs, dat de beelden misteekend, de vormen niet afgerond zijn. Wij hadden genoten in onze onwetendheid, en zeggen den man naauwelijks dank, die ons den sluijer heeft weggenomen en de betoovering heeft doen verdwijnen. Maar wij wijten hem nog veel meer, wanneer, bij eene nadere, meer naauwkeurige beschouwing, diezelfde indruk zich staande houdt, en zijne opmerking voor ons gevoel en in onze oogen ongegrond is. Dan zoeken wij voor ons-zelve bewijzen, om zijne uitspra-

(2) Dr. HIRSCHIG; Verhandeling *over den geest der beschaving bij de oude Romeinen*, geplaatst in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van Junij 1850, N°. VII. (*)

(*) Wij willen geen deel nemen aan, veel minder partij kiezen in den strijd tot welken deze voorlezing aanleiding kan geven; maar achten het billijk hier eene zinsnede te plaatsen uit een brief van den Heer HIRSCHIG, waarin hij ons zijne bedoeling opgaf met het schrijven van het door den Heer VAN GIGCH betreden stuk. »Mijne bedoeling" schreef hij »is, door tegenstelling van eenige voorbeelden, waaruit de beschaving en fijnere zeden der *Romeinen* in beteren tijd blijken, den voor de geheele Oudheid nadeeligen indruk weg te nemen, welken BULWERS roman »*de laatste dagen van Pompeji*" moet achterlaten. Dat er, toen de *Vesuvius* die stad onder de asch bedolven heeft, ook nog edele menschen te *Pompeji* zullen geleefd hebben, laat zich van voren reeds beredeneren, en wordt ook bevestigd door de hooge waarschijnlijkheid, dat daar, omstreeks dien tijd, zelfs een LUCILIUS hebbe geleefd, een man dien SENECA als een voorbeeld van stille deugd prijst en toont lief te hebben."

DE REDACTIE.

ken krachteloos te maken, en om ons te versterken in de meening, die wij hadden opgevat.

Men heeft BULWER zijn wansmaak verweten: hij zou de tijden zóó geschetst hebben, om het gevoel en de verbeelding zijner lezers te prikkèlen, om hen volöp te doen baden in voorstellingen van wellust, wuftheid en zedeloosheid. De opvatting van het *Romeinsche* volkskarakter zou ten eenenmale verkeerd, valsch, onhistorisch zijn.

En wat had ik den Engelschen romanschrijver, den geleerde, dikwijls om die opvatting bewonderd! wat had ik dikwijls nagegaan hoe de koude, doode woorden der Latijnsche geschiedschrijvers en dichters bij hem in zijne personen gloed en leven verkregen! — Het was mij voorgekomen, dat hij het geslacht dier tijden levend en handelend, zoo als zij geleefd en gehandeld hebben, had voorgesteld. En nu wil men ons ontrukken aan die dwaling, en teekent ons daartoe de gulden beelden van den ouden tijd; men geeft ons de statuën der helden te zien in de dagen, waarin deze reeds, zoo als de hekeldichter dat uitdrukt: »berookt en van ooren en neuzen beroofd en verminkt" (3) in de zalen hunner verwijfde en zedelooze afstammelingen vergeten stonden, als eene blijvende satire op de verdorvene tijden.

De Republiek en de Keizerstijd! CATO en NERO, CORNELIA en MESSALINA, de Senaat van CINEAS en van DOMITIANUS! Wat zoekt gij gelijkenis tusschen hen? Wat noemt gij hen in éénen adem? Wat heeft de leeftijd der vaderen, der reuzen, met den leeftijd van de kinderen, der pygmaeën, gemeens?

Ik heb mij voorgesteld, voornamelijk met het oog op den roman van BULWER, het beeld der *Romeinsche* Keizerstijden te schetsen: welligt zal dan de indruk van BULWERS woorden niet verdwijnen, maar veeleer versterkt worden door de getuigenissen dier tijden-zelve.

De *Romeinsche* Republiek, zoo sterk en krachtig werkend naar buiten, was inwendig verdeeld en geschokt door twee lijnregt tegenover elkander staande partijen, de aristokraten en het volk. In den beginne werd iedere

(3) JUVEN. VIII, 5 en 8.

(4) Men zie LIV. IV, cap. 13 en volgg.

poging om zich bij het volk aangenaam te maken, met geweld onderdrukt. SP. MAELIUS betaalde zijne vrijgevigheid met zijn leven, (4) en slechts zelden gelukte het de menigte zich boven den knellenden druk der adellijken te verheffen. Later was de verhouding omgekeerd: en ieder man van talent begunstigde de aristokraten of het volk, naarmate zijne geboorte, zijn aanleg, of zijne vooruitzigten hem den weg aanwezen, dien hij moest inslaan. Die twee strijdende elementen, langen tijd door een gemeenschappelijk belang beteugeld, vertoonden zich eerst bij MARIUS en SYLLA in hun volle kracht, en toen eindelijk de innerlijke verdeeldheden onder POMPEJUS en CAESAR den *Romeinschen* Staat zoodanig hadden verzwakt, dat eene poging van een enkelen, om zich van de opperheerschappij meester te maken, geen waanzin moest schijnen, toen begreep OCTAVIANUS, dat de tijd gekomen was, om zijn troon te verheffen op de puinhoopen der vrije Republiek.

Gelijk het gewoonlijk het geval is bij een ontaard en verbasterd volk, zoo vergenoegden zich de *Romeinen* nog gedurende eenigen tijd met den ledigen vorm, en vergaten onder de regering van AUGUSTUS, die zich als den eersten burger in het Gemeenebest voordeed, hoe diep bij hunne voorouders de haat tegen de Monarchie was ingeworteld.

Het was in dien tijd, dat LIVIUS schreef, dat er nooit een staat was geweest grooter of godsdienstiger of rijker aan goede voorbeelden; dat nergens hebzucht en weelde zoo laat waren binnengedrongen; nergens armoede en spaarzaamheid zoo lang tot eer gerekend waren. (5) Maar toen reeds verhief hij zijne klagte over de rijkdommen, die de hebzucht, de overvloedige genietingen, die de weelde en de wellust hadden te voorschijn geroepen. Het was in dien tijd, dat de dichters in profetische geestvervoering den val der natie voorspelden. HORATIUS waarschuwt zijne tijdgenooten voor een kroost nog meer bedorven dan zij zelve: (6) hij vergelijkt den Staat met een door weder en wind geteisterd schip, en ziet uit

(5) Men zie LIV. *in hist. prooem.*
(6) HORAT. od. Lib. III, 6, vs. 46 en volgg.

naar een gunstige haven. (7) Te vergeefs. Het publieke leven van het volk was uitgedoofd, en terwijl vroeger het individu alleen belang had met betrekking tot den geheelen Staat, zoo scheidt het zich thans, door zelf- en eerzucht gedreven, van het geheel af, of plaatst er zich tegenover, zoo dikwijls zijn belang zulks vordert.

In een vrijen Staat, zeide TIBERIUS, behooren hoofd en tong gelijkelijk vrij te zijn; (8) het is de pligt van eenen goeden herder zijne schapen te scheren, niet te villen, (9) en korten tijd na het uiten van die woorden, die in zijn mond als magtspreuken klinken, geeft hij zich aan den wellust en de weelde over, en begint eene reeks van vervolgingen, die zich onder zijne opvolgers in de schrikwekkendste gedaanten herhaalden.

Nu versmaadt hij den wijn, daar hij gretiglijk bloed drinkt;
Bloed smaakt hem thans even goed, als eens te voren de wijn

zong het volk. (10)

Het keizerlijk paleis is de schuilplaats voor een hoop aanbrengers, een slag van menschen, zoo als TACITUS zeide, tot ieders ongeluk in den Staat gevonden, (11) wier boosheid door de vlammende begeerlijkheid der keizers nog meer wordt aangezet. Vrijgelaten slaven en eerlooze vrouwen hebben de teugels van het bewind in handen. Eindelijk wordt *Rome* door NERO in vlammen gezet, om zich den brand van *Troje* des te duidelijker te kunnen voorstellen. (12)

Zoo als het volk in die zedelijke vernietiging ronddwaalde, zoo had zich ook de Senaat tot een werktuig der keizerlijke willekeur laten herscheppen. En waar was een Staatsligchaam geëerder en eerbiedwaardiger dan die Raad te *Rome?* Het was schoon, in de

(7) HORAT. od. Lib. I, ode 14.

(8) SUET. in *Tib.* cap. 28.

(9) SUET. in *Tib.* cap. 33.

(10) SUET. in *Tib.* cap. 59:

Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem,
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante merum.

(11) TACIT., Ann. IV, cap. 30: *delatores, genus hominum publico exitio repertum.*

(12) SUET. in *Ner.* cap. 38.

gouden eeuw van den vrijen Staat, die trotsche vergadering te zien, uitspraak doende over het lot eens volks, zich rustende tot den oorlog, berustende in een hun voorgelegden eervollen vrede. Voorwaar CINEAS had gelijk, toen hij den *Romeinschen* Senaat eene vergadering van Koningen noemde! Hun blik weidde over de toenmaals bekende aarde, en zij wogen haar wèl of haar wee. — En in den Keizerstijd! De Senaat is een schaduw, een puinhoop van een grootsch gebouw, dien de voorbijganger veronachtzaamt, omdat hij zelfs de sporen van vervlogene schoonheid verloren heeft. Is er nog geestkracht in dat nedergedrukte, van ouderdom gebogen ligchaam? Het was sterk, toen de geduchte vijand, HANNIBAL, met zijne *Carthaagsche* benden voor de poorten van *Rome* stond, en dorst aan de uitbreiding zijner magt denken, toen zijne legers verslagen, zijne bevelhebbers gedood waren, zijn hoop vernietigd scheen. Het versaagde niet, maar was even als de worstelaar, die zijne krachten voelt herleven, en zich oprigt met meer vuur en geestkracht dan te voren, wanneer zijn vijand de slagen verdubbelt, en reeds juicht over zijne overwinning. Thans in den Keizerstijd siddert de Senaat voor den wil van den alleenheerscher, buigt voor zijnen adem, schuwt zijnen blik. Zij zijn verzonken in het niet en de bespotting der weldenkenden. De Keizer roept hen niet, wanneer staatsbelang dit gebiedt, maar spilt hun tijd met de ellendigste beuzelingen. Het is aardig de satiren te lezen van dien tijd. Verlangt gij, M. T.! die bezigheden van den *Romeinschen* Senaat te kennen, waartoe de Keizer hen opriep? Wij zullen den hekeldichter op den voet volgen. (13)

»Een visscher had een' visch gevangen van ontzagchelijke grootte, en het spreekt van zelf, dat hij dien voor den Keizer bestemde. Want wie had ze te koop durven aanbieden of durven koopen, daar het strand met aanbrengers bezaaid was? Zou men niet beweren, dat de visch uit de keizerlijke vijvers ontsnapt was, en naar

(13) Men vergelijke de 4e Satire van JUVENALIS, wel verre van te vertalen, heb ik alleen den korten inhoud gegeven.

zijn ouden heer en meester moest terugkeeren? Hoor maar de vleijers: al wat er schoons en goeds gevonden wordt op den bodem der zee, waar het ook zijn moge, behoort immers den Keizer. De visscher biedt dus den Keizer zijne vangst aan. Voor uwen tijd, o Vorst! is die ontzagchelijke visch bewaard. Hij heeft zich thans laten vangen. Maar wat met dat monster te beginnen? Er is geen schotel groot genoeg om het te bevatten. Zal die visch worden in stukken gesneden of in zijn geheel ter tafel gebragt? Ziedaar de vraag, om welke de Keizer zijne raadsleden bijeenroept. Zij vliegen, de trotsche Senatoren, op wier gelaat de bleekheid ligt, die de ongelukkige, groote vriendschap des Keizers er over uitbreidt. Dáár ijlt PEGASUS toe, de voortreffelijke regtsgeleerde, de gouverneur der stad; dáár de grijze en zachte CRISPUS, doch die nimmer zijne stem had durven verheffen tegen de besluiten van den dwingeland; dáár weder CRISPINUS de lage vrijgelatene, verheven door Keizerlijke gunst, nog nat van de welriekende wateren, waarmede hij zich gewasschen heeft; ginds VEJENTO, die (o wonder!) nog nimmer ontvlamd was van begeerlijkheid bij het zien eener maagd..... want hij was blind! En die allen, daar vergaderd, onder het voorzitterschap des Keizers, beraadslagen, alsof het lot der wereld er aan hing, over een visch!" — Ellendige tijden! Dien Senaat, dien speelbal van de luimen des Keizers, wil men vergelijken met den Raad der schoone dagen van vrijheid en burgerdeugd. Geen wet door den Keizer voorgesteld, die niet werd aangenomen met gretige toejuiching en lage vleijerij. De Senaat was een werktuig geworden in de handen van den magtigen, en was weggerukt van het hooge standpunt, waar hij eenmaal de bewondering der Natiën had uitgemaakt.

Ik heb dat éene moment als hoogst gewigtig in de geschiedenis der *Romeinsche* Natie aangeraakt, omdat, gelijk de man zijn kracht verliest, zoodra hij zijne zedelijke waarde begint te wantrouwen, evenzoo dat volk bij het allengs toenemende verlies van zelfbewustzijn van het hooge standpunt daalde, dat het in de geschiedenis der menschheid had ingenomen.

De leer van EPICURUS, voortreffelijk geschikt voor materialisten als de *Romeinen*, verhaastte de schreden ten verderve. Hun godenleer, hunne godsdienst bestond in vormen, zonder dat zij ooit tot een afgetrokken denkbeeld opklommen. De *Griek* wist het hoogere zedelijke beginsel van de zuivere mythe of legende af te scheiden, en omhulde dat met het grootsche gewaad van het treurspel. Bij de *Romeinen* bepaalde zich de *tragoedie* tot navolging. Toen zij de *Grieksche* beschaving hadden leeren kennen, en *Grieksche* redenaars te *Rome* onderwijs gaven, vonden zij' smaak in die geleerdheid, doch gaven er zich slechts aan over bij wijze van uitspanning. De jonge lieden van aanzien hielden paarden, jagthonden of wijsgeeren, zoo als de blijspeldichter TERENTIUS dat geestig uitdrukt, (14) en het was inderdaad in het belang van het Nationaal karakter, dat de Senaat eens den maatregel doordreef om alle redenaars uit *Rome* te verwijderen. (15) Doch dit baatte slechts voor korten tijd. De *Romein*, krijgsman, en in een werkend leven gewikkeld, begreep den bespiegelenden *Griek* slechts ten halve, en dacht niets beters te kunnen doen, dan aan die vreemde denkbeelden eene plaats in te ruimen naast de zijne. Hunne geheele navolging was smakeloos: PLINIUS jaagde met zijne schrijftabletten in de hand, en dacht te gelijk aan zijne wilde zwijnen en zijne wijsbegeerte: hij zit bij zijne netten, en maakt aanteekeningen in zijn zakboek, omdat, zeide hij, als hij met eene ledige weitasch naar huis keerde, hij toch iets zou mogen medebrengen. (16) GLAUCUS, de *Griek*, merkt dat zoo wijsselijk op. Hoe waar zijn de woorden, hem door BULWER in den mond gelegd. Vermaak en studie, zegt hij, zijn geene elementen, die onder elkander gemengd moeten worden. De *Romeinen* toonen geen smaak te hebben voor beiden. Als dansende meisjes voor hunne oogen zweven met al de wufte losheid van *Perzische* danseressen, leest een vrijgelatene hun met een steenen

(14) TERENT. *Andr.* Act. I, sc. 1, vs. 30.

(15) Het SCtum is te vinden bij GELL. *Noct. Att.*, Lib. XV, cap. 11.

(16) PLIN. Sec. *Epist.* Lib. I, ep. 6.

gelaat een hoofdstuk uit CICERO: over de pligten, voor. De jonge PLINIUS las bij THUCYDIDES de beschrijving van de pest te *Athene*, en knikte te gelijk met het hoofd de maat van een muzijkstukje, dat een slaaf op de fluit speelde. Het was de mode, zegt BULWER, de *Grieken* na te apen, en over hunne onhandigheid in de navolging te lagchen. (17)

Op gelijke wijze drongen vreemde godsdienstoefeningen *Rome* binnen; terwijl zij de hunne niet langer genoegzaam vonden, bragten zij de ISIS van de oevers van den *Nijl* binnen hunne muren. TIBERIUS ging in zijne verachting voor de goden zoo ver, dat hij zeide, dat de goden zich-zelve slechts voor de minachting hun betoond, moesten wreken, en toch duurde het nog langen tijd, alvorens een afgetrokken denkbeeld eenigen ingang kon vinden. Ja zelfs was het idee van een' onzigtbaren God hun zoo geheel vreemd, dat zij zich de Joden als vereerders der wolken voorstelden, (18) en dat zij de eerste Christenen, als geestdrijvers en als gevaarlijke hersenschimmen najagend, (19) te vuur en te zwaard vervolgden.

Het is ligtelijk in te zien, welk overwigt alzoo die enkelen moesten verkrijgen, die, hetzij door vreemden oorsprong, of door diepere studiën, het ongenoegzame van het volksgeloof hadden leeren inzien, en het dienstbaar wisten te maken aan hunne plannen. En wie zal zich verwonderen, dat, zoodra het oude geloof aan de magt der goden was omvergestooten, en de geest krachtig genoeg was om een afgetrokken begrip te vatten, enkele personen zich daaraan met hart en ziel overgaven, en dat het Christendom al meer en meer vorderingen maakte in den *Romeinschen* Staat? Wie zal zich verwonderen, dat, toen het geloof aan de goden gevallen was, enkelen zich met de volheid huns harten, met de geestdrift, die het denkbeeld alleen moest opwekken, met de zelfopöffering, die de strijd van het zwakkere

(17) BULWER, *the last days of Pompeji* (*Ed.* TAUCHN.) Lib. I, chapt. 2, pag. 5 en 6.

(18) JUVEN. Sat. XIV, vs. 96 seqq.

(19) SUET. in *Ner.* c. 16.

zedelijke beginsel met het ruw zinnelijke eischt, zich overgaven aan die nieuwe leer, en de heilige roeping gevoelden, om hunne overtuiging in anderen over te storten? BULWER althans begreep het volkomen, en schiep ons ARBACES, den priester van de *Aegyptische* ISIS, en OLINTHUS, den ijveraar voor de nieuwe, vervolgde geloofsleer.

LYCURGUS, de wetgever van *Sparta*, hardde zijn volk tot een natie van krijgslieden. Om dat doel te bereiken, weerde hij uit den Staat al wat de burgers tot weelde kon doen vervallen, en verbande hij iedere oefening van den geest. En wie zou hierin zijne wijsheid miskennen? Leer den ruwen natuurmensch de genietingen en de verfijning des levens kennen, hij zal er te meer door ontzenuwd worden, naarmate hij er zich meer aan zal overgeven, doordien zijn geest niet genoegzaam ontwikkeld is, om in verstandelijke oefening het tegenwigt voor de vermaken des ligchaams te vinden. De oorlogzuchtige *Romein* leerde den wapenhandel, en beoefende in vrede den landbouw. Paarden kocht hij duurder dan koks. Voor dichtkunst had men niets over. Wanneer iemand zich daaraan of aan liefde tot maaltijden overgaf, werd hij een doorbrenger genoemd. Zijne maaltijden waren ook eenvoudig, en aan zijn leven geevenredigd. Hij vergenoegde zich met het noodzakelijke; wat niet noodig is, is zelfs voor een duit te duur, (20) zeide het *Romeinsche* spreekwoord. Men vond er gewoonlijk meer brei dan brood, merkt een *Romeinsch* geschiedschrijver aan, (21) en de genoegens van den disch bestonden in het bezingen der groote en dappere daden van het voorgeslacht. (22) Wilt gij weten, M. H.! hoedanig hunne gastmalen waren, toen zij de weelde en de genietingen van het Oosten hadden leeren kennen? GELLIUS heeft ons een hoogstbelangrijk berigt overgeleverd, omtrent de uitgezochte weelde dier maaltijden. (23) Elk land van den aardbodem bragt het zijne daartoe bij. Uit de verschil-

(20) SENEC. *Epist.* 94, § 28.
(21) VAL. MAX., Lib. II, cap. 5 ex. 5.
(22) VAL. MAX., Lib. II, cap. 1 ex. 10.
(23) GELL. *Noct. Att.* Lib. VII, cap. 16.

lende oorden der bekende wereld werden de voortbrengselen naar *Rome* overgebragt, om de gulzigheid van de »beheerschers der aarde" te voldoen. Reeds vroeg werd die zoo ver gedrevene gulzigheid der *Romeinen* hevig aangevallen. VARRO somde de spijzen op, die voor onnoemelijke schatten uit alle deelen der wereld te *Rome* zamenvloeiden. En al lachten de wijsgeeren met die verkwistende overdaad, al zongen zij de verzen van EURIPIDES, dat de mensch genoeg heeft aan de schatten van CERES en den beker, waaruit het water stroomt, de uitspraken der wijsbegeerte vermogten weinig, waar zij tegenover den wellust, en de al dieper en dieper inwortelende zucht tot genietingen werden geplaatst. Dikwijls spijsden zij geheel alleen: dan werd een geheel wild zwijn ter tafel gebragt, of stilden zij hunnen honger met paauwen. (24) Duizende middelen werden aangewend om hunnen honger kunstmatig te prikkelen, zelfs dezulke, die den mensch het meest ontëeren en verlagen. De zangen van de grootheid van het voorgeslacht hadden opgehouden, en de tijd werd met de kleinste beuzelingen gedood. Gelukkig, dat de beschrijving van zulk een gastmaal tot onzen tijd is bewaard gebleven. Om u het kontrast te doen opmerken tusschen de heldenzangen der vaderen en de beuzelpraat der kinderen, wil ik u hier een verhaal mededeelen, waarop een der dischgenooten de anderen vergast. (25)

»Toen ik nog slaaf was," zeide hij, »woonden wij in een enge buurt (nu is er het huis van GAVILLA) en, het was de wil der goden, dat ik daar wezenlijke liefde opvatte voor de vrouw van TERENTIUS, den herbergier. Gij hebt haar wel gekend, die MELISSA TERENTIANA, zoo vriendelijk, voor iedereen kushandjes. Maar ik verzeker u, ik beminde haar niet om haar mooi, of uit wellust, veeleer omdat zij goed was opgevoed. Haar man stierf op zijn villa. Toen begon ik mij de hersens te breken, hoe ik haar genaken kon; maar gij zult zien: in de benaauwdheid vindt men vrienden.

(24) JUVEN. Sat. 1, vers 140 seqq.
(25) PETRON., *Satyr.*, cap. 63.

Toevallig was mijn heer van *Capua* gegaan, om wat oude vodden weg te doen. Ik wilde die gelegenheid waarnemen, en verzocht onzen waard, mij tot aan den vijfden mijlsteen te vergezellen. Het was een ferme soldaat, dapper, als de Orcus. Tegen den ochtend (de hanen begonnen te kraaijen) maken wij ons op weg. De maan scheen zoo helder; het was omtrent zoo licht als bij dag. Wij kwamen aan de grafteekenen. Mijn man wandelde er heen: ik neuriede een liedje, en ging zitten de sterren tellen. Toen ik daarna omzag naar mijn makker: ziet, daar begint hij zich uit te kleeden, en al zijn kleederen op den weg te leggen. Ik stond versteend, en half dood van schrik...... Plotseling veranderde hij in een wolf. Gij moet niet denken, dat ik scherts. Maar wat ik zeggen wilde, toen hij zoo veranderd was in een wolf, begon hij te huilen en liep het bosch in. Eerst wist ik niet wat te doen; vervolgens stond ik op om zijne kleederen mede te nemen: maar dat waren stukken steen geworden. Was dat niet om het te besterven van angst? Ik trok toch mijn zwaard, en met alle magt op de schaduwen inhouwend, kwam ik aan de villa mijner vriendin, en aan de voordeur naar mijn adem hijgend: het zweet gudsde mij van 't hoofd, mijn oogen waren weggezonken, ik had moeite om tot mij-zelven te komen. MELISSA verwonderde zich, dat ik nog zoo laat aan het wandelen was. Waart gij slechts wat vroeger gekomen, zeide zij, dan hadt ge ons kunnen helpen: want een wolf is op de villa gekomen, en heeft al het vee door elkander gejaagd; maar al liep hij weg, hij is er toch niet goed afgekomen, want onze slaaf heeft hem met een lans door den nek gestoken. Toen ik dat hoorde, kon ik geen oog toedoen; maar toen het klaar dag geworden was, vloog ik naar huis, als een koopman, die door roovers is uitgekleed; en toen ik op de plaats kwam, waar de kleederen in steen veranderd waren, vond ik niets dan een plas bloed. Bij mijn te huis komst lag mijn soldaat te bed, als een os, en een dokter was bezig zijnen nek te bezien. Ik bemerkte, dat hij van gedaante kon verwisselen, en na dien tijd kon ik geen stuk brood meer met

hem eten, al had men mij doodgeslagen. Misschien zijn er, die het niet gelooven; maar ik verklaar u: de goden mogen mij straffen als ik lieg."

Ziet daar de tafelpraatjes, die de liederen ter eere van dappere daden en grootsche heldenfeiten vervingen. Het was alsof de geest onbekwaam was geworden, die te waardeeren, en de beuzelingen, van welke het hart vol was, stroomden van de tong. Het doet mij leed, dat de tijd mij verbiedt, u de geheele beschrijving mede te deelen van dat gastmaal, zoo als PETRONIUS ons dit doet zien. Gij zoudt dan in mijne overtuiging deelen, dat het BULWER levendig voor den geest zweefde, toen hij ons de *Pompejische* maaltijden beschreef. Maar de proeve, die ik er van gaf, zal wel genoeg zijn, om u te doen erkennen, dat de kleur, door hem er over geworpen, volmaakt juist is.

Aan die alles beheerschende neiging tot uitspatting paarde zich een ligt begrijpelijke hartstogt: de geldzucht. Wilt gij de hebzucht wegnemen, zeide CICERO, verwijder dan eerst hare moeder, de weelde. (26) Het vertrouwen wordt afgemeten naar het geld, dat men in zijn kist heeft, zegt de satirendichter, (27) en is het te verwonderen, dat men dat vertrouwen zoo uitgestrekt mogelijk verlangde te maken? De ondernemendsten plunderden met schaamtelooze hebzucht de provinciën, de boosaardigsten namen hunne toevlugt tot de rol van aanbrengers, de laaghartigsten oefenden winstgevende, maar ontëerende bedrijven uit, de verwijfdsten gaven zich over aan het spel. Wel is waar trachtte men van Staatswege die verderfelijke neiging tegen te gaan. Wel werd MARIUS PRISCUS, die in *Afrika* gewoed had, en zelfs geld had aangenomen om onschuldigen te veroordeelen en om te brengen, door den Senaat veroordeeld; (28) wel werden door de goede vorsten de aanbrengers met schande verwijderd, zelfs op bevel van TITUS in het Amphitheater gegeeseld, als slaven verkocht, of naar afge-

(26) CIC., *de Orat.* II, cap. 40.
(27) JUV., *Sat.* III, vs. 143.
(28) PLIN. Sec. *Epist.*, Lib. II, *ep.* 11.

legene eilanden verbannen, (29) wel werden zij, die zich aan het uitoefenen van schandelijke bedrijven overgaven, eerloos verklaard, en werd er een groote klove tusschen hen en de eerlijke burgers daargesteld; (30) wel werd het spel door wetsbepalingen tegengegaan, (31) maar dat alles was te vergeefs. Het zedenbederf was te diep geworteld; een onzigtbare magt sleepte het *Romeinsche* gebied ten val. Dien hartstogt, M. H.! vindt gij bij BULWER vertegenwoordigd in CLODIUS. De Romanschrijver heeft ook hier gestrenge waarheid in den vorm gegoten der verdichting.

Elk uwer zal mij toegeven, M. H.! dat de vermaken, waaraan een volk zich overgeeft, tot maatstaf van zijn karakter en zijne beschaving kunnen dienen. Naarmate het hooger en beter ontwikkeld is, zal het minder zich met zieldoodende beuzelingen bezig houden, of behagen scheppen in de genietingen des ligchaams, waarbij de geest koud en werkeloos blijft. De krijgshaftige *Germaan* zag geen schouwspel liever, dan den wapendans zijner jongelingen; de *Griek* verschafte zich door alle middelen toegang tot de tooneelvoorstellingen; de *Romein* wilde bloed zien vloeijen, en zich vergasten op den strijd tusschen menschen en wilde dieren. Eerst stonden zij, gehard in vermoeijenissen, en zagen de ruwe schouwspelen van vreemde tooneelspelers. Later woonden zij de gevechten der gladiatoren bij, maar met zeildoek overdekt, om de hitte te weren, die zij niet meer konden verdragen, terwijl er ook water door den schouwburg moest worden geleid, om haar te verminderen, en schitterde alles van ivoor, en zilver, en goud; (32) doch in weerwil van die pracht verloochende zich het nationaal karakter niet. Daar zat het volk; mannen en vrouwen en beschouwde met gespannen aandacht den strijd hun-

(29) SUET. in *Tito*, cap. 8.

(30) Men zie Lib. III, tit. 2, *ff. de his, qui notantur infamia.*

(31) HOR., *Od.*, Lib. III, 24, vs. 58 en de tit. *ff. de aleatoribus.*

(32) VAL. MAX., Lib. II, cap. 4.

ner medemenschen. Zij telden de slagen, juichten als zij goed troffen, juichten als zij goed werden afgeweerd. O! wat schepten zij behagen in die laatste pogingen van den afgematten strijder, hoe begroetten zij met luide kreten den overwinnaar! »Hij heeft het beet! Hij heeft het beet!" galmde het volk, en nu wachtte men slechts zijne beslissing, om te weten of de overwonnene kon leven, dan wel of de overwinnaar hem den doodsteek zou geven voor de oogen der menigte.

Is het niet natuurlijk, M. H.! dat GLAUCUS, de fijngevoelige, beschaafde *Griek*, die vermakelijkheden haatte en verachtte. Hoe geheel anders waren zijne voorouders geweest, wier asch rustte bij de wateren van den *Ilyssus*. Ook zij hadden de worstelstrijden en de wedrennen gezien, maar ook voor hen had PINDARUS zijne zegezangen gezongen, en voor hen had HERODOTUS zijne geschiedenissen gelezen, die hij in het bekoorlijke gewaad der eenvoudigheid had gekleed. Zij hadden deel genomen aan den strijd hunner tooneeldichters, en in verrukking hem den lauwer geschonken, die het meeste bijdroeg tot den roem van hunnen geboortegrond. »Ik kan mij nog met die vertooningen vereenigen," zegt GLAUCUS, »als dieren tegen dieren strijden; maar als een man, met been en vleesch als wij, koelbloedig in de renbaan wordt gestooten, en lid voor lid verscheurd, dan is het belang, dat wij er in stellen te vreeselijk. Ik gevoel mij onwel — ik hijg naar adem — ik wensch naar hem toe te ijlen, en hem bij te staan. De kreten van het volk komen mij wreeder voor, dan de stemmen der Furiën, die ORESTES kastijden. — Gij, *Italianen!* zijt aan die vertooningen gewoon, wij, *Grieken*, zijn meer zachtaardig. O schim van PINDARUS! — Wat wellust in een *Griekschen* strijd — het wedijveren van menschen tegen menschen — de edele worsteling — de half treurige overwinning — zoo trotsch om met een edelen vijand te strijden, zoo droevig hem overwonnen te zien! Maar gij!. begrijpt mij niet." (33)

(33) BULWER, t. a. p., p. 24.

Bij de *Romeinen* was alles ruw, zelfs hunne beschaving. Hunne verfijning werd losbandigheid, hunne vrijheid werd zedeloosheid. Eerst lagen de vrouwen niet aan bij den maaltijd, zoo als de mannen, maar namen zittende daaraan deel; het gebruik van wijn was haar ontzegd, huiselijke twist werd in eenen daartoe bestemden tempel bijgelegd; (34) maar later, terwijl CAESAR zijne vrouw verstootte, omdat zij, hoewel onschuldig, ook van alle verdenking moest bevrijd zijn, (35) gaf de wulpsche CLODIA zich aan de verregaandste zedeloosheid over. (36)

Kunt gij het gelooven, geëerde Toehoorderessen! vrouwen kwamen in het renperk, en met ontbloote borsten, en met de jagtspriet in de hand (37) bedelden zij om de toejuichingen der aanschouwers. LUCRETIA doodde zich om de schande te ontgaan. VIRGINIUS stak zijne dochter het mes in 't hart, om haar aan de onkuische lagen van APPIUS te ontrukken. CORNELIA, de moeder der GRACCHEN, vond alleen behagen in haar huiselijken kring, en toonde hare zonen als hare eenige kleinoodiën. Dat was in de tijden der tucht, der orde, der ingetogenheid. MESSALINA, de trotsche Keizerin, verliet vermomd des nachts het Keizerlijk paleis, en na uren van losbandigheid en wellust bragt zij (het zijn de woorden van den verontwaardigden dichter) hare onkuische gedachten en haren bezoedelden adem op het hoofdkussen des Keizers. (38) Ja, zoo ver ging hare waanzin, dat zij openlijk met een harer laagste vrijgelatenen, onder de oogen des Keizers een huwelijk durfde aangaan. Toen vond ook zij den dood, de straf harer teugellooze losbandigheid. Vrouwen en lust der liefde — ziedaar de hartstogt der jongelingen. Het was alsof zij allen wilden volgen, wat de zoetste dichter vroeger gezongen had: »Laten wij leven, mijne LESBIA! alleen voor de liefde, en

(34) VAL. MAX., Lib. II, cap. 1.
(35) PLUT. in CIC.
(36) Men leze slechts de redevoering van CICERO *pro* COELIO.
(37) JUV., *Sat.* I, vs. 22 en 23.
(38) JUV., *Sat.* VI, vs. 116 en volgg.

laten wij de praatjes van droeve grijzen niet achten. De zon gaat onder, maar komt weder op; als ons kortstondig licht eenmaal is uitgedoofd, dan moeten wij te zamen slapen in den eeuwigdurenden nacht. Geef mij duizend kusjes, daarna weder honderd, en duizend anderen, en dan weder honderd! En als wij zoo vele duizende kusjes zullen geplukt hebben, zullen wij ze door elkander werpen, opdat wij het niet weten, en geen nijdigaard ons moge benijden, als hij weet, dat er zoo vele kusjes op de wereld bestaan." (39)

Die zang van CATULLUS is thans de algemeene geest, de type van den tijd geworden.

Moet ik u nog invoeren in tooneelen, die ontëerend zijn voor de menschheid? Moet ik u, de beschrijving van het geheel verlatend, in den huiselijken kring der *Romeinen* brengen? Gij vordert het niet van mij, te meer, daar gij in mijne beschrijving reeds de voornaamste bestanddeelen van den Roman van BULWER zult hebben waargenomen. Ik voorzie echter van uwen kant eene tegenwerping: — dat ik de zeden van *Rome* heb geschetst, niet van *Pompeji*. Men heeft het onzen Romanschrijver verweten, dat hij het verschil niet genoegzaam heeft in het oog gehouden. Het is waar, wij weten van deze stad weinig meer dan de geschiedenis van haren ondergang. (40) Doch reeds lang vóór dat de *Ro-*

(39) CATULL., *Carm.* 5.

(40) Wij weten zeer weinig van *Pompeji*, en even weinig van *Romeinsche* lyrische poëzij, in het tijdvak van haren ondergang. Het is, dunkt ons, wel wat gewaagd, daaromtrent *ex tripode* uitspraak te doen, en BULWER om de gezangen in zijnen Roman te veroordeelen. Het argument, dat LUCILIUS van *Pompeji* hield, en dat SENECA *Pompejos tuos* zegt, en dat dus de zedenverbastering zoo erg niet kan geweest zijn, is te weinig beduidend om er bij stil te staan. Bij eene oppervlakkige beschouwing van de plaats bij SENECA zal men al ligt zien, dat de bijvoeging van het pronomen *tuus*, alleen geschied is om later te kunnen zeggen, dat SENECA juist dáárom aan zijnen vriend gedacht heeft: en SENECA schrijft later over de weelde zoo veel aan dienzelfden LUCILIUS, dat, indien die man zoo ingetogen was geweest, als men het doet voorkomen, SENECA wel een *ineptus nugator* mag genoemd worden.

meinen van hunne vaderlijke instellingen waren ontaard, heerschte in *Campanië* de grootste verwijfdheid, de uitzinnigste weelde. *Romes* grootste vijand, HANNIBAL, vond er zijn' ondergang. Zijn leger, dat er overwinterde, verloren in vermaken en genietingen, was na één winter de schaduw van hetgeen het geweest was, en *Campanië* was het graf zijner dapperheid. Bovendien was *Pompeji* een badplaats, waar de *Romeinen* heen stroomden, en waar zij hunne zeden, hunne levenswijze, hunne manieren zouden hebben overgebragt, zelfs wanneer die aan de bewoners der stad te voren onbekend waren geweest. Men denke slechts aan *Bajae*, waar ieder genot en iedere ondeugd van den Keizerszetel werd teruggevonden.

Gij hebt met mij rondgedwaald in den voortijd, M. H.! en ik heb eene ondankbare taak gehad. Ik heb u sombere groepen getoond, en de luisterrijke voorstellingen in de schaduw geplaatst. Ik heb u een standbeeld getoond, niet zoo als het te voorschijn kwam van onder den beitel des kunstenaars, maar zoo als het door de handen des tijds verminkt en gekneusd, en van zijn voetstuk gerukt, nederlag, als een monument van vroegere en vergetene kunst. Hoe gaarne had ik datzelfde volk geschetst, wedijverend in burgerdeugden, edel door vaderlandsliefde, rijk en krachtig door zijne ingetogenheid zelve. Die markt, dat *forum*, thans zwijgend en verlaten, vroeger het tooneel van al wat vaderlandsliefde edels, wat burgerdeugd groots, wat vrijheid verheffends kan hebben. Hier had het *Romeinsche* volk gebruik gemaakt van het heiligste zijner regten, en het juk afgeschud van den dwingeland bij het lijk van LUCRETIA; dáár stroomde de menigte zamen, en koos zich waardige mannen om te regeren, en dappere veldheeren om te strijden, en maakte wetten, de bewondering van het verste nageslacht. Ginds zaten de Consuls en wierven krijgsvolk voor hunne veroveringen, en drong zich de jongelingschap zamen, de krijgsdienst vragende als een

Doch genoeg hiervan. De redenering is niet van dien aard, dat wij er lang bij zouden vertoeven.

gunst, als een regt, niet als eene opgelegde verpligting. Dáár verrijst het spreekgestoelte, het monument van dapperheid, de herinnering aan zeetriomf en overwinning; daaraan verbinden zich namen, die leven door alle eeuwen heen, de namen van GRACCHUS, CATO, en den vorst der *Romeinsche* welsprekendheid, CICERO. Hier had de onsterfelijke redenaar gestreden voor den Staat, voor de vrijheid, voor het leven zijner medeburgers, voor zichzelven. Hier hadden zijne woorden geklonken tegen ANTONIUS, hevig en bitter, doch liefde ademend voor zijn volk en zijne moederstad. Hier had de Republiek zich bevestigd in de goede oude dagen van opkomst; hier had zij zich uitgebreid in den tijd harer bloei, en hier had zij den doodstrijd gestreden, toen hare kinderen ontaard, hare zonen verbasterd waren. Van al dat grootsche was weinig overig in de tijden, die ik mij ter behandeling koos: alleen zijne ingeschapene dapperheid was den *Romein* bijgebleven. De *Romeinsche* soldaat, aan de poorten van *Pompeji*, bleef op zijn post, al schudde de aarde, al daverde de berg, al stroomden lava en vuur voor zijne v[illegible]en. Hij zag zijne medeburgers in doodsangst vlugten, hij bleef; hij had geen verlof om zijnen post te verlaten, en zijn behoud te zoeken.

Toen vóór eene eeuw de bedolvene stad weder werd opgegraven, vond men in de huizen en op de straten de lijken, die BULWER ons levend en handelend heeft voorgesteld. Gij, mijne Hoorders! wien ik mijnen dank toebreng voor uwe vereerende aandacht, gij zult oordeelen over de waarheid der schildering. Ware het mij mogelijk geweest, dan had ik elke mijner beweringen door het gezag van een der gelijktijdige of latere Schrijvers gestaafd. Het zij mij dus veroorloofd te zeggen, dat ik geen feit heb aangenomen, geene redenering heb volgehouden, die ik niet met bewijzen zal kunnen staven. Maar na een openlijken aanval past eene openlijke verdediging. Ik heb getracht de aanklagt te wederleggen, en zal die wederlegging aan het oordeel der wereld onderwerpen. Dan zal het door mij beweerde nader moe-

ten bewezen worden, en ik zal die gelegenheid dan gaarne gebruiken om aan te vullen, wat hier, uit den aard der zaak, nog aan mijne voordragt ontbrak.

LEONIDAS, DE DUIKER, TE MARSEILLE.

Gedurende het hevigste woeden van den strijd, tusschen *de Turken* en de lang verdrukte *Grieken*, vlugtten vele gezinnen der laatsten naar *Marseille*, welke bevolking zijner afkomst indachtig die ongelukkige zwervelingen met open armen ontving. — Het was alsof, sedert eeuwen, gescheidene stamgenooten zich weder vereenigden, en het eene deel gelukkig was door de rampen van het andere te kunnen lenigen.

Marseille betoonde zich eene goede zuster voor de eervolle ballingen. Daar konden deze, in veiligheid denken aan, en treuren over hen, die zij in den bloedigen kamp der vrijheid hadden verloren, of juichen over elke zege, door hunne, tot herwinning van den vaderlandschen bodem, achtergeblevene helden behaald. *Marseille* bood hun, bij gelegenheid tot vrijen arbeid, eene uitgestrekte wijk aan, voorzien van tuinen, beplant met laurieren, myrthen, acaciaas en voorzien van twee tempels voor hunne eeredienst; want, in *Frankrijks* zuidelijke deelen zag men met eigene oogen de ellende der afstammelingen van hen, die eenmaal, door wetenschap en kunstgevoel, groot, onder den schoonsten hemel, op den vruchtbaarsten grond een benijdenswaardig levensgenot mogten genieten.

Terwijl de Noordelijker streken van *Europa*, slechts door berigten en nieuwsbladen vernamen hoe de Muzelman steden en gehuchten aan de vlammen offerde, geheele bevolkingen uitmoordde; of, met de koord om den hals, in slavernij wegvoerde, aanschouwde men, aan 't *Gallische* strand de, door *Turksche* yatagans geteekende gelaatstrekken, de door *Turksche* vuurroeren verminkte gestalten. Hun aller behoefte aan het noodige trof de

zinnen, en bewoog de harten, nog méér dan de wonden van velen. Talrijke gezinnen met beeldschoone kinderen (wie in *Griekenland* is niet schoon!), maagden zedig, fier als DIANA; knapen beminnelijk als ENDYMION, traden in lompen gehuld, uit *Sardinische* of *Genuesche* vaartuigen, en zochten met angstige blikken naar vrienden of leedgenooten, meedoogend genoeg om hun een kleedingstuk af te staan. De arme kleinen, zoo lief, maar zoo bleek, onder hunne fluweele kapjes. smeekten met die zwarte oogjes, door den honger hol en groot, om een stuk broods en strekten hunne vermagerde handjes gretiglijk uit naar ieder die eenige lafenis aanbragt.

Bij elke ontlading dier beklagenswaardigen, had er eene aandoenlijke verdeeling der aangekomenen, op de markt, plaats; ieder nam een gezin met zich: grijsaards vonden een steun in de kracht van jonger lieden, en de kleine weezen vielen aan vrouwen ten deel, met moederlijke liefde voor hen bezield. Bijna dagelijks vernieuwde zich dit tooneel van smart en troost. Een *Griek* te huisvesten beschouwde de *Marseillaan* als een bron van geluk.

Maar het lot heeft zijne lievelingen. Ook van die op de *Fransche* kust gelande *Grieken*, zochten eenigen lang naar eene helpende hand. Gewoonlijk trof dit mannen, alleen gekomen en niet omgeven van een mededoogenwekkend gezin. Waar zoo veel te voeden was, zorgde men natuurlijk, het eerst en het meest voor de hulpbehoevendsten. Mannen in de kracht der jaren en wel gespierd, schenen op den algemeenen bijstand minder aanspraak te hebben, dan de zwakke grijsaard of het teedere wicht. — Deze moesten dus de gelegenheid afwachten om hunne bekwaamheid tot eenig bedrijf of geschiktheid tot eenigen arbeid te bewijzen, eer zij werk en brood vonden. Doch wat konden zij kennen, die, slaven van hunne geboorte af aan, en van geslacht tot geslacht uit slaven gesproten, levenslang gebukt hadden gegaan onder heerschers die alle kunst en nijverheid verachteden? — Landbouw, vischvangst, jagt, eenige bedreven-

heid in de scheepvaart — ziedaar alles wat de *Grieken* kenden.

Onder dezen zag men er van den vroegen morgen tot des avonds laat eenen, hoe koud de noordewind blies, of hoe brandend de zon stak, met bloote beenen en ongeschoeide voeten, op de havenkade, heen en weder wandelen. Al de schoonheden waarmede het dichterlijk vernuft de *Grieksche* beelden heeft versierd waren in LEONIDAS (dezen heldennaam droeg onze *Griek*) verwezenlijkt. Zijn gelaat was, door de regelmatigheid der lijnen, de zuivere bogt der wenkbraauwen, het rijzende blanke voorhoofd, en den fieren omtrek van den neus, bij meerdere stoutheid fraai als het gelaat eener vrouw. Zijne zwarte krullende haarlokken, kleine handen en ooren (in het Oosten teekens van een' edelen stam) gaven hem regt op een' verheven naam. Ofschoon de arbeid zijne schouderen eenigzins had gebogen, bezat zijne, niet zeer lange gestalte de majesteit van een' halven god. Men bewonderde dat zamenstel van mannelijke evenredigheden; doch hij zelf scheen ze niet te kennen: onachtzaam, met de handen op den rug en met een verstrooiden blik, de onafzienbare lengte der *Marseiljaansche* rede langs starende, wachtte hij tot dat deze of gene hem op den schouder sloeg en zeide: »LEONIDAS! zoek dit geldstuk op van den bodem der zee." Dan ontwaakte hij uit zijne mijmering; wierp zijn vest van zich en sprong, snel als een pijl, in de diepte. Nimmer bleef hij in gebreke met de winst tusschen de tanden weder boven te komen. Dan legde hij zich in den zonneschijn neder, tot dat zijne grijs-linnen broek was gedroogd, en verzonk op nieuw in een afgetrokken gepeins, tot dat een ander hem door een gelijken voorslag weder deed oprijzen. Zoo leefde LEONIDAS, de *duiker*. Geen voorstel versaagde hem. Wilde iemand, dat hij van den achtersteven eens schips in zee sprong, hij deed het en 't was hem een spel; wenschte men dat hij van de groote ra, en dit was blijkbaar gevaarlijk, te water ging, hij daalde, in eene regte lijn, als een dieplood neder. Vroeg men, voor wat meerder gelds, dat hij zich van de groote

marsra zou neêrstorten, hij vloog naar boven, liep, zonder aarzelen tot aan het einde en sprong, tot verbazing der aanschouwers, van daar in de golven. Ja, als men van zijne vermetelheid misbruik maakte en wedders hem uittartte om zich van de bramra te werpen, weigerde hij niet zich van die ontzettende hoogte neêr te ploffen; zelfs heeft men gezien, dat hij zich van de boven-bramra liet vallen. En, ofschoon .'t volk hartstogtelijk gesteld is op halsbrekende waagstukken, die verbazing en schrik veroorzaken, waren er toch maar weinigen die moeds genoeg hadden, om naar dit roekelooze feit te zien. Daartoe behoorde eene soort van hernieuwde *Romeinsche* wreedheid.

Zoo won LEONIDAS, de afstammeling van een der voornaamste *Grieksche* geslachten, zijn brood te *Marseille;* en verschafte zich tevens het middel om aan zijne gade en dochter, in slavernij te *Ipsara*, nu en dan, eenige weinige penningen te zenden. Dit was in 1825, een der rampspoedigste jaren van den *Griekschen* opstand; verre van hen te ondersteunen, of zich maar onzijdig te houden, stelden de Vorsten van *Europa* allerlei hinderpalen, aan de verzendingen van krijgsbehoeften naar den *Archipel* in den weg en bemoeijelijkten zij den doortogt van dappere jongelingen uit *Duitschland*, *Frankrijk* en *Italië*, die aan den heiligen vrijheidstrijd der *Hellenen* deel wilden nemen. De giften van bijzondere personen te hunner bate verzameld, kwamen hen, door velerlei oorzaken weinig te stade. De Sultan en de Bassa van *Egypte*, beide door onbeperkte willekeur meesters van de bezittingen hunner onderdanen, en toen eensgezind, deden in de *Fransche* havens onder oogluiking der Regering, oorlogschepen bouwen, tot verdelging der *Grieken* bestemd. Hunne schatten verschaften hun hout van de *Fransche* werven, kanonnen en buskruid uit de *Fransche* tuighuizen, en scheeps-bouwmeesters in dienst van *Fransche* reeders. Ja, behalve de matrozen, werden hunne krijgsschepen door *Fransche* kooplieden, uitgerust. *Marseille* had zijn aandeel in de schande van dien bouw en handel, door begeerte naar het *Turksche* goud, gedre-

ven; doch die vlek hechtte alleen op de kooplieden; want het meerendeel der bevolking zag geen stuk houts er toe aanbrengen zonder 't verachtelijk bedrijf met verwenschingen te vergezellen.

Gedurende den bouw der twee eerste schepen, was LEONIDAS dagelijks op de werf en sloeg de zamenstelling er van oplettend gade. De scheepstimmerlieden dulden den *Griek*, uit medelijden met zijn volk in 't algemeen, of dewijl hij als *duiker* hun allen bekend was, of omdat zij geen kwaad van hem duchtten en zijne belangstelling hun onverschillig was. Elk stuk werks kon hij dus naauwkeurig beschouwen, niets ontging zijn oog, de werf was zijne uitspanningsplaats als er niets te duiken viel, daar bragt hij zijnen tijd door; maar nimmer uitte hij eenig oordeel over den arbeid.

Deze vorderde snel. Door kracht van handen waren de beide bodems welhaast gereed om af te loopen. Dit schouwspel is meestal voor bewoners van den omtrek een soort van feestdag. Hoe grooter de vaartuigen zijn, des te sterker is gewoonlijk de nieuwgierigheid. In den regel heeft de plegtigheid des ochtends plaats en dan is de *Marseiljaansche* bevolking reeds vroeg op de been. Eene menigte booten en sloepen zwerven in den omtrek rond, en een aantal amphiteaters op de ruime plekken getimmerd, bieden zitplaatsen aan vanwaar men het schip en het ledige vak waters, dat het ontvangen moet, kan overzien.

Het eerste der schepen, *Mahmoud* geheeten dat de stelling verlaten zou, was naar 't gebruik, door de werklieden, met bloemkransen en vlaggen versierd. Dat schip was dus het voorwerp der belangstelling, waarbij men zoo digt mogelijk trachtte te naderen. Men liep, drong en stootte elkander. Elk vreesde te laat te komen of geene goede plaats te zullen krijgen. De kade zelve scheen in den helderen zonnengloed te golven, door de beweging der bruinkleurige *Marseillaansche* vrouwen en meisjes, en zonneschermen van allerlei kleuren schenen als leliën en rozen, op den zeewind te drijven. Aan de ramen der zwarte huizen, langs de kade, vertoonden

zich de levendige gezigtjes van de echtgenooten en dochters der kooplieden; daar vormde zich eene onafzienbare lijn van lonkjes, knikjes, lachjes en vurige blikken. — Ook de masten en sprieten der schepen waren in hunne geheele lengte, met zeelieden van alle natiën bezet, die als mieren door elkander krielden, en ongeduldig de groote gebeurtenis van den dag verbeidden.

Twee mannen trokken vooral de aandacht der woelende menigte. De rijke *Turk*, door den Grooten Heer en den Bassa belast met het toezigt over den bouw der schepen, in prachtige Oostersche kleederdragt tegenwoordig, en — de arme *Grieksche* duiker, LEONIDAS. De *Turk* zat op het halfdek van een schip, midden in de haven, onder een zijden tent, — omringd door zijne vrienden en dienaars. Aan LEONIDAS wedervoer niet zoo veel eer. Te voet en als altijd (zoo 't gekleed mag heeten) met vest en linnen broek gekleed, had hij zich gevoegd bij de timmerlieden, belast met het te water brengen des bodems.

Toen het eerste sein gegeven werd, dat elk zich uit de nabijheid van het gevaarte moest verwijderen, trok de *Griek* zijn vest uit en sprong in zee. Zijne beweging was te snel om hem die onbezonnenheid te beletten; ook was het te laat; want de bout werd reeds weggeslagen. Men ademde naauwlijks en beefde; want het is een verheven oogenblik, en eene geheime huivering verzelt doorgaans de gedachte, dat zulk een gevaarte zich zal losmaken, en zijne wieg verlaten; maar men sidderde ook voor LEONIDAS, die zinneloos scheen, daar hij al dartelende heen en weder zwom: juist in het vaarwater, vlak voor den boeg, die meteen op hem zou aansnellen. Men hoorde hem zelfs lagchen; terwijl hij in het water rondplaste.

Eindelijk is de bout weggeslagen, en de arbeider teruggesprongen; het zeekasteel beweegt, en gaat voorwaarts, en LEONIDAS ligt roerloos als eene plank achterover; op des waters oppervlakte. — Maar plotseling blijft het schip staan; de luide toejuichingen reeds aangevangen, zwijgen eensklaps; doch het schip schuift verder;

men schept weder adem; het stuit ten tweeden male; helt naar de regterzijde over, blijft zóó een oogenblik staan, helt verder en — kantelt. Een vreesselijk gekraak vergezelt dien val. De *Mahmoud* heeft schipbreuk geleden, nog eer hij de golven raakte. De kunst des bouwmeesters is te kort geschoten; geene duizend paardenkrachten kunnen hem te water brengen. Het is een berg van hout.

De *Marseiljanen* gingen te leur gesteld huiswaarts, na het ongelukkige schip, dat daar, als een' doode walvisch, op 't strand lag, aan alle zijden bezigtigd en veel over de oorzaak van de ramp getwist te hebben; maar de *Marseillaises*, wier bijgeloof alle verbeelding te boven gaat, verklaarden de zaak op hare wijs. Het was de *Griek*, niemand en niets anders dan de *Griek*, die den *Turksche* bodem belet had in zee te komen. Hoe? Ja zoo het bijgeloof daarop antwoordde, dan was 't geen bijgeloof meer; dan was het wijsheid, of ten minste redenering. Den volgenden dag twijfelde niemand er meer aan: LEONIDAS alleen, had het schip opgehouden en omvergeworpen.

Ook de *Turk* zou eer zijn geloof hebben afgezworen dan anders over de zaak te denken. De verwenschte invloed van den *Griek* was, ook in zijn oog, de eenige oorzaak der mislukking van den *Mahmoud;* want, hoe anders was zijn snoevend zwemmen en die vermetelheid te verklaren, welke hem in gevaar bragt door de kiel vermorseld te worden? Was dit alles geen bewijs genoeg?

In *Turkijë* zou de betoovering den toovenaar den hals hebben gekost; maar in *Frankrijk* wordt een mensch niet meer onthoofd of gehangen, omdat men hem tot zulk een kunstjen in staat acht. De September-Wetten zelfs gingen zoo ver niet, en daarbij de September-Wetten bestonden niet meer in 1825.

Terwijl men voorbeeldelooze pogingen aanwendde om het zeekasteel van den wal te krijgen, (waarmede vier maanden verliepen), werd alles gereed gemaakt, om het

andere schip, dat nu geheel afgetimmerd was, te doen afloopen.

Weêr verzamelde zich de menigte, en met verdubbele belangstelling, wegens het gebeurde, liep zij toe, om den afloop te aanschouwen, en was meer dan ooit vervuld met gedachten aan den armen *Griek;* wiens daad echter niemand afkeurde. Alles ging als te voren. Dezelfde toevloed van volk, even fraai weder, gelijke nieuwsgierigheid, niet minder beweging en gedruisch. De *Turk* zat weder onder zijne tent, omringd door zijn stoet, en LEONIDAS wandelde nogmaals langs den waterkant, voor het op de helling staande gevaarte. Naauwlijks behoeft het gezegd, dat de eene en de andere, nog meer dan vroeger, de uiterste aandacht van de dertig of veertig duizend tegenwoordige personen gaande hielden.

Na de vroeger vermelde voorbereidingen, toen de eerste slagen op den bout vielen, wierp LEONIDAS weder zijn vest uit en ging zijne zwemoefeningen hervatten. Dezen keer klapte de geheele stad in de handen; zij werd *Grieksch* met den *Griek;* de *Phosische* veste vereerde, bemoedigde en juichte den *Ipsarioot* toe. Het was een alleraardigste trek den *Turk* gespeeld; 't bleef echter de vraag wie 't laatst zou lagchen, de *Turk* of de *Marseiljanen?*

Het tweede schip doorliep, met zijne bloemkransen, kroonen en vlaggen, omtrent een derde meerder afstands dan zijn ongelukkige voorganger, maakte toen eene buiging voorwaarts, slingerde, helde overzijd en kantelde, en viel op zijde gelijk zijn voorganger, met een ontzettend gekraak.

Ten tweeden male was de ervaring te kort geschoten. Duizende handen wezen van verbazing ten Hemel, en LEONIDAS lag weder, op zijn rug, in het midden des vaarwaters. De *Turk* daarentegen, aan de hevigste woede ter prooi, wrong de handen onder zijne tent; men zag zijn ruime mantel zwaaijen en trillen van toorn en zijn tulband daar heen vliegen. De minst bevooroordeelden erkenden dat de *Griek* veel stof tot nadenken

gaf en de *Turk* twijfelde niet meer: de *Griek* was wel degelijk een toovenaar, een kwade geest, een gevleeschde duivel, bestemd om de oorzaak te zijn, dat hij, de vertegenwoordiger, de zaakwaarnemer van den *Egyptischen* Bassa en des Grooten Heers, in ongenade zoude vallen. De vromen, daarentegen, zagen in LEONIDAS een' heilige, door den Hemel voor de zaak der *Grieksche* onafhankelijkheid, verwekt. Ook werd van toen af aan zijn toestond beter: hij bekwam eene kleine woning aan de haven, en bij guur of wild weder dook hij niet meer.

In de volstrekte onmogelijkheid om den *Griek*, wiens misdaad zeer betwijfelbaar was, te doen straffen, verzocht de *Turk* hem zeer beleefd bij zich. LEONIDAS ging er heen, en werd met de uitgezochtste Oostersche wellevendheid ontvangen. Men bood hem eene pijp, koffij en sorbet aan. Hij zat op zijden kussens.

— Sedert wanneer zijt gij te *Marseille?* vroeg de *Turk*.

— Sedert achttien maanden; sedert de *Turken* mijn' vader, mijne moeder en zes mijner neven hebben vermoord; sedert zij mijne velden verwoest, mijnen wijngaard vernield, en mijne vrouw CATINKA en mijne dochter MINERVA tot slavinnen gemaakt hebben. Mijn kind, dat blond is als deze tabak! — antwoordde LEONIDAS, in verstrooijing een greep van de fijne en goudkleurige tabak uit de schildpadden doos nemende en omhoog werpende.

— Ik kan u — zeide de *Turk* — noch uw vader, noch uwe moeder, noch uwe neven terug geven; maar wilt ge uwe vrouw en dochter terug hebben?

— Is dat eene vraag? — riep de *Griek* uit, die niet eens bespeurde hoe tranen hem ten oogen uitsprongen, en langs den steel per pijp vloeiden, uit welke hij in zijne ontroering had opgehouden de rook te trekken.

— Gij zult die zien.

— Wanneer?

— In twee maanden.

— Waar?

— Hier.

— Effendi! — hernam LEONIDAS, — wilt gij dat ik uw pijpendrager, uw knecht voor geheel mijn leven zij?

— Neen, dat niet. Luister! Gij hebt door geheimzinnige woorden, ongeluk over mijne beide schepen gebragt. o Verdedig u niet! – Gij *Grieken* zijt allen toovenaars.

— Effendi!

— Gij zijt allen toovenaars: Gij hebt u gewroken. Dat is wel. Te *Athenen* zou ik u een hoofd kleiner hebben doen maken; te *Marseille* drink ik koffij met u. Elk land heeft zijne wijs. Gij weet dat ik bevel heb gegeven om een derde schip te volbouwen, terwijl men bezig is om de beide anderen, die door uw geblaas, of uw' blik of uwe woorden, omgeworpen zijn, op te winden.

LEONIDAS zweeg.

— Als gij mij belooft — ging de *Turk* voort — als gij mij zweert, dat derde schip geen kwaad te doen, zal ik uwe vrouw en kind u wedergeven. Ik zal dan dadelijk schrijven dat men ze naar *Marseille* zende.

De *Griek* zag hem nadenkend aan.

— Bevalt mijn voorstel u niet — vraagde de *Turk*, met ongeduld verlangende dat hij 't aannam.

— Het is zoo fraai — antwoordde LEONIDAS — dat ik er niet op vertrouw. Waar is 't bewijs dat gij de verbindtenis zult houden? Indien het schip gelukkig te water komt, eer de mijnen hier zijn — wie verzekert mij dat gij ze mij dan zult wedergeven?

— In de eerste plaats — hernam de *Turk* — zullen zij hier zijn vóór dat de bodem is afgebouwd; ten andere, zal ik hier bij een achtenswaardigen man tien duizend harde piasters, ten waarborg voor de nakoming mijner belofte, in bewaring stellen.

LEONIDAS zweeg.

— Schijnt het onderpand u niet voldoende? Noem een ander!

— Uw woord! — zeî de *Griek*.

— Ik geef het u. — sprak de *Turk*.

— Houd dan uw onderpand maar terug, — hernam de *Griek* — het woord van een' *Turk* is voldoende.

De overeenkomst was gesloten. Die achting der *Grieken* voor het woord eens *Turks*, zelfs in den krijg, is eene opmerkenswaardige karaktertrek. Eene achting door alle volkeren betoond en steeds volkomen geregtvaardigd. Er is, geloof ik, (zegt de Verhaler) geen voorbeeld van een' meineed onder de *Turksche* Natie.

Men ging voort het derde schip te volbouwen, met nog grooter ijver, dan aan de twee anderen was besteed. De *Turk* hechtte er alles aan, om het vertrouwen des Bassaas, die de vroegere mislukkingen vernomen had, te herwinnen. Te naauwer nood lagen de *Mahmoud* en zijn deelgenoot in 't ongeluk, in een weinig water, of liever in den modder, toen het derde schip reeds met zijne dubbele rei geschutpoorten, op de werf, stond te prijken. Dag en nacht had men er aan gewerkt; terwijl inmiddels de ankers gesmeed en de kanonnen geboord werden, en nijvere vrouwen, al zingende, de zeilen naaiden.

De *Turk* bewees, het eerst, zijne goede trouw: LEONIDAS met zijne vrouw en dochter binnen de twee maanden hereenigende. Welk een schoone dag voor LEONIDAS, den duiker! — Zóó schoon, dat hij dien, door eene godsdienstige plegtigheid, wilde heiligen.

Al de *Grieken*, die broeders en vrienden voor godsdienst en vrijheid ten beste hadden, al de moeders, om de afwezigheid van een geliefd kind treurende, al de jonge vrouwen, wier echtgenooten het doodend lood op de rotsen van *Romanië*, met de soldaten van ALI, den tiran van *Janina*, wisselden, begaven zich in 't wit gekleed, met mirtetakken in de hand, naar den kleinen tempel, waar men, naar hunne kerkgebruiken, de dienst verrigtte. — Zelden zag men iets zoo treffends als het oogenblik, toen de Archimandriet, even eerwaardig door zijn ambt, als door zijne achtbare grijsheid, de jeugdige MINERVA, met bevende hand aanvatte, en God bad, om voor alle moeders te doen, 't geen Hem in Zijne genade behaagd had te verrigten, voor die, welker kind hij vasthield; en haar hare zonen en dochters, ware het niet

op aarde, dan toch in den hemel, weder te geven. Op deze woorden weergalmde de heilige plaats van snikken; alle die *Grieksche* vrouwen, déze van *Mythilene*, géne van *Lesbos*, die van *Athenen* en vele van de *Cycladen* weenden als lotgenooten, als dochters van één gezin. En, ofschoon zelve, ten tijde van hare landverlating, zeer arm, verzamelden de aanwezigen toch eene kleine som, die zij CATINKA, na de plegtigheid, ter hand stelden; want, de liefdadigheid moet steeds de kroon zetten op elk Christelijk feest.

Toen LEONIDAS, gelukkiger dan ooit AGAMEMNON in een paleis, in zijne kleine woning, van de vreugde en vervoering eenigzins bekomen was, dacht hij aan zijne overeenkomst met den *Turk*. Het eenige middel, om dezen in eerlijkheid te evenaren, was trouw voor trouw te bewijzen, en, dat ging niet gemakkelijk. Het schip, nu op stapel, moest gelukkig en zonder schade, als een bal van een effen berg, afloopen. LEONIDAS was niet gerust, hij vreesde. Wel zou de *Turk* hem niet kunnen deren, al bleef ook dit derde schip onder weg steken; maar zijn woord!? En daarbij de verdubbelde haat tegen de *Grieken*, die den *Turk* zou vermeesteren, wanneer hij zich misleid en bedrogen waande!? En dan de gevolgen daarvan voor onschuldige landgenooten in Muzelmansch geweld!? Nog was hij van zijne neêrslagtigheid niet bekomen, toen de gewigtige dag weêr naderde. Het volk, dat hem gestadig op en bij de werf zag, zeide: »Het zal gaan als vroeger. De *Griek* zal het schip stuiten en de zaak weder doen mislukken." — Daar kwam het uur, door den *Turk* en den *Griek* beide evenzeer gevreesd: het afloopen werd aangekondigd en de geheele bevolking stroomde naar den kant der scheepswerf. — Weder zat de *Turk* voor bij de plegtigheid, en LEONIDAS wachtte ook, vol angst, het uiterste oogenblik. — »Gaat hij weder te water?" vroeg men. — »Neen, de politie heeft het verboden." — was 't antwoord. — »Bemoeit de politie zich dáár ook al mede." — zeî een derde. — »Ziet eens aan! de politie gelooft aan toovenaars!" LEONIDAS ging evenwel te water; doch deze keer eenigen tijd vóór dat

men den bout zou wegslaan, en hij zwom nu niet naar het vaarwater, maar naar het schip, waarop de *Turk* zich bevond, en riep, nabij gekomen, dat hij dien wenschte te spreken. Men hing den trap uit en, haastig opgestegen, sprak hij stil tot den *Muzelman:* »Dit schip zal evenmin, als de anderen, gelukkig afloopen. Ik verzeker het u." — Eene doodelijke bleekheid overtoog het gelaat des *Turks*, en zijne knevels rezen, als de borstels van een toornigen ever omhoog. — »Gij hebt mij dan verraden, *Griek!?*" riep hij uit.

— Neen, — antwoordde LEONIDAS, — ik heb u slechts beloofd, dat ik het schip niet zou verhinderen af te loopen; maar ik heb u niet beloofd het te doen afloopen.

— Wat kunt gij dan doen, geslepen *Griek?*

— Het laten waar het is. Indien gij beveelt, dat men de uitvoering schors en niets doe buiten mij, en mijne bevelen volge, kan ik het ook in zee brengen.

De *Turk* zette zich met den *Griek* in eene sloep en beiden gingen naar den scheepsbouwmeester.

— Gehoorzaam dezen *Griek.* — sprak de *Turk.* — Ik ben eigenaar van den bodem en heb regt om te bevelen.

De bouwmeester gehoorzaamde, en LEONIDAS koos twaalf werklieden uit en gebood hun de uiterste balken, waar langs de kiel moest henen glijden, gelijkelijk, eenige duimen in te korten. In een uur tijds was dat verrigt. Toen nam de *Griek*-zelf den hamer op, hij-zelf dreef den bout weg, en het schip bewoog zich statig en gleed sneller en sneller en liep nu onverhinderd als een kogel, van de helling af in de zee.

Gelijk altijd zwol het water, door den val des ontzaggelijken ligchaams weggestooten, eenige voeten hoog en stroomde op de kaden; de schepen slingerden op de bewogen watermassa, en het volk slaakte juichtoonen over dezen nieuwen triomf, ter eere van LEONIDAS.

— Zijt gij dan geen toovenaar? — vroeg de *Turk*, toen het schip statig in de groene golven van de haven dreef.

— Ik heb telkens hetzelfde gebrek opgemerkt, en was er zeker van, dat niet een der bodems kon afloopen.

— Dus zijt gij geen toovenaar?

— Neen, ik ben, of liever ik was, op *Ipsara*, scheepsbouwmeester.

Naar L. GOZLAN.

DE RUIKERS,

OF

DE PRIJS VAN MONTHOLON.

Den Hemel zij dank, de ouderwetsche postwagens (*) zijn bijna overal verdwenen! Onder het gedienstige voorwendsel van te *vervoeren*, deden die afschuwelijke ribbeschudders de ongelukkige reizigers de onverdragelijkste schokken ondergaan; terwijl zij beurtelings geplaagd werden door stof, regen, felle zonneschijn of verstijvende koude, en wel twee uren werk hadden, om den afstand van één af te leggen! Voeg hierbij een' twistzieken of bekkigen voerman, ellendige knollen, alleen door zweep- of stokslagen in beweging te brengen, harde banken en eene benaauwde ruimte, die de knieën aan kneuzingen bloot stelde! Zulk een karretje had, met eenige volmaking, zeer wel een marteltuig kunnen zijn voor een der ridderlijke tirannen uit de middeleeuwen.

In zulk een folterkast moest eens een reiziger, wiens rijtuig gebroken was, op een' regenachtigen morgen plaats nemen. Hij onderwierp zich welgemoed aan dit ongelukkig lot, en scheen zelfs vermaak te vinden in het denkbeeld van den weg, dien hij nog naar *Parijs* moest afleggen, in een *coucou* te eindigen. Terwijl zijne bedienden bezig waren om zijn omgevallen rijtuig op te heffen en naar een' dorpsmit omzagen, beklom hij de gevaarlijke trede van de *coucou* en ging achterin zitten; niet zonder een glimlach over het wonderlijke voorkomen des voermans, wiens vooruitstekende kinnebakken,

(*) De Vertaler van dit stukje is eens in den winter in 12 uren met zulk een kast van *Utrecht* naar *Leiden* (een afstand van 9 uren te voet) gesleept geworden.

platte neus, laag voorhoofd, breede schouders en onmatig lange armen, beter voor een ourang-outang dan voor een mensch pasten. Die voerman toonde geen haast te hebben en zijn onverwachte passagier was niet ontevreden over deze traagheid; want hij hoopte, tot vermeerdering van genoegen, op andere reizigers; daar hij zich voornam om geen enkele der vermakelijke gevolgen van zijn' vreemden toestand onopgemerkt te laten. Na een goed kwartier wachtens, gedurende 't welk de voerman van zijn bok, naar alle kanten, rondtuurde, zonder, gelijk zuster ANNA in den *Blaauwbaard*, iets anders te zien dan het groene gras en het opvliegende stof, moest men eindelijk den togt wel aanvangen. Een zweepslag bragt de pooten van den ronzinant in den draf; het dier zuchtte, de wielen krasten en de reiziger wierp zich van de achterbank op de voorste; want zoo hevig waren de schokken der *coucou*, dat hij er al dadelijk door meende geledebraakt te worden. — Van de voorste bank zocht hij weldra heul op de middelste, en toen weêr op de achterste; maar zonder hulp of baat. Spoedig begon dus het berouw, dat hij niet liever in het dorp het herstel van zijn rijtuig had afgewacht, den ongelukkigen martelaar, te overmeesteren. Maar — — eensklaps stond het paard stil. Een jong, vlug meisje sprong in de *coucou* en plaatste zich op de achterbank, naast hem. Hij zag zijne toevallige en bevallige reisgenoote aan, en een ligte glimlach bewoog zijne lippen en ontplooide zijn te gelijk ernstig en welwillend gelaat. 't Was een lief maagdelijn, dat een korfje met bloemen voor zich neêrzette, hare haren en de linten van haar tulen mutsje te regt schikte, en meteen een blik wierp op den voerman, den wagen, en den onbekenden lotgenoot aan hare zijde.

— Dank zij den Heer, dat ik nog bij tijds ben gekomen!" — sprak zij, op vrolijken toon.

Toen, zonder zich aan het schokken van den wagen te storen, en alsof ze in den zachtsten armstoel zat, begon zij uit te zien naar het landschap, de boomen, den weg en de vogelen, die hunne bestoven vlerken in de plassen schoonwapperden. Weldra echter viel er regen

en sloeg zoo digt tegen de glazen, dat het der kleine nieuwsgierige onmogelijk werd iets meer te onderscheiden. Zonder eenige ontevredenheid te verraden, nam zij toen het mandje op de knieën, greep eenige bloemen en poogde er een ruiker van te binden; maar 't zij uit ongeduld, 't zij uit gebrek aan oefening, dat gelukte haar niet: de bloemen wilden zich niet naar haar verlangen schikken. Weêr zag men een glimlach in des reizigers trekken. Zij sloeg de oogen op en zeide blozende, doch zonder spijtigheid:

— Ik ben regt onhandig! Niet waar Mijnheer? — Hij antwoordde met een vriendelijk knikje. Zij begon op nieuw, maar het gelukte evenmin: haar wil was beter, dan hare kunstvaardigheid. Twee- of driemalen werden de bloemen op verschillende wijzen te vergeefs verschikt, de bouquet was en bleef zwaarmoedig of bont, en zonder harmonie van kleuren. Zij gaf het op. Intusschen had de reiziger al hare bewegingen met de oogen gevolgd, en — glimlachte nogmaals.

— Mijnheer! — sprak ze, nu een weinig spijtig en op dien aardigen toon van gezag, welke jeugd, schoonheid en onschuld welgevallig kunnen maken. — Mijnheer! Gij mogt wel eens de goedheid hebben om mij te zeggen, hoe ik het dan moet aanvangen. — Hij glimlachte weder, het voorstel scheen hem te vermaken, en hij antwoordde:

— Gaarne, Mejufvrouw! — Zij zette het mandje nu op zijne knieën en zag hoe hij deed. Daarna volgde zij zijne manier zoo gelukkig na, dat toen de *coucou* aan de *barrière* stil hield, twee allerliefste ruikers gereed waren. Zelfs had de leerlinge den meester overtroffen en deze bekende dit edelmoedig.

De kleine legde de beide bouquetten in haar mandje en een diep stilzwijgen volgde op de vertrouwelijkheid, tot welke de les tusschen den professor-bouquetmaker en zijne kweekelinge had aanleiding gegeven. Men naderde het einde van den togt. Het lieve kind scheen bezwaard door eene gedachte, die zij niet durfde uitspreken; eindelijk evenwel zeî ze, met een bekoorende blos:

— Als Mijnheer een mijner ruikers wilde aannemen, zou hij mij een groot genoegen doen.

— Ik dank u, mijn kind! — was 't antwoord — uwe bloemen zijn zeer fraai; maar ik mag er de personen, voor wie ze bestemd zijn, niet van berooven.

Dit scheen afdoende, àlthans het meisje zweeg; maar koos de schóonste anjelier uit en bood hem dien aan. Hij nam de bloem en plaatste die naast het roode lint, in zijn knoopsgat, en zij verheugde zich ongedwongen over de eer haar geschenk aangedaan. Het rijtuig stond stil; men was aangekomen. De kleine stak het hoofd uit het portier, doch trok het haastig weêr binnen.

— Het regent dat 't stroomt! — riep zij uit, en sloeg een bekommerden blik op haar net kleedje van gekleurd katoen, haar zwart zijden boezelaartje en nieuwe laarsjes.

— Mejufvrouw! — sprak nu de vriendelijke vreemde — Gij hebt uw bouquet met mij gedeeld, vergun dat ik u een plaatsje aanbiede in de *fiacre*, die ik zal doen halen. — En eene goede fooi aan den voerman gevende, verzocht hij dien hem eene *fiacre* te bezorgen. Dat drinkgeld deed den paardenbeul bijna vriendelijk worden; althans hij liep zoo vlug als een paar stijve beenen 't hem vergunden en kwam weldra met een rijtuig weder, opende het portier, en hield, bij gebrek van een regenscherm, het breede pand van zijn jas boven het hoofd der jonge maagd.

— Waarheen moet ik u brengen? — vroeg de Heer, die zich vermaakte met de onschuldige zorgeloosheid, waarmede de kleine in zijn aanbod toestemde.

— *Rue du Pas de la Mule*, N°. 3.

In weinig minuten was men voor het aangewezen huis. De onbekende nam hetzelfde middel als de voerman te baat, om het hoofdtooisel zijner beschermelinge tegen den regen te beveiligen, en ontving, in het voorhuis, hare dankbetuigingen; welke eindigden in een verzoek om, eenige oogenblikken, bij haar uit te rusten. Om de aardigheid nam hij dit, met blijkbaar vermaak en vrolijk aan.

Daar ik dit kind, dacht hij bij zich-zelven, ruikers heb

leeren maken, mag ik haar ook wel een bezoek geven; en door haar voorgegaan klom hij welgemoed vier verdiepingen hoog. Zij tikte aan eene deur, eene oude deftige vrouw en twee kleine meisjes snelden toe. — MARIE! MARIE! — riepen deze, zich in hare armen werpende — goeden dag, moedertje lief! — Zij omhelsde, kuste, streelde de kleinen, groette de oude dame en toen weder aan haren reisgezel denkende, wendde zij zich om en zeide gulhartig:

— Vergeef mij, Mijnheer! maar ik had u geheel vergeten.

— Ik beklaag er mij niet over, Mejufvrouw! Uwe lieve kleine zusters en Mevrouw uwe moeder, zijn voldoende verontschuldigingen.

— Het zijn mijne zusters niet, maar mijne kinderen, Mijnheer!

— Uwe kinderen!

— Hare aangenomen kinderen. — viel de oude vrouw in — Verbeeld u, Mijnheer! dat mijne dochter, eene arme weduwe, door den dood haars mans, een trouw en vlijtig echtgenoot, broodeloos geworden, bezweek, en mij alleen, zonder eenige middelen, met deze twee schapen, op het zoldertje dat hier boven is, achterliet. Wij moesten dus aan de armen-kas vervallen; want, op mijne jaren en zwak, als ik ben, kon ik niets voor mijn onderhoud en dat van deze kinderen aanvangen. Natuurlijk sprak men hier in huis veel over mijnen droevigen toestand, en des avonds klopte er iemand aan mijne deur. Het was MARIE, Mijnheer! — Moeder MARGARETE! — zeide zij — ik heb voor drie maanden ook mijne moeder verloren, ben alleen op de wereld, zonder maagschap. Gij en die twee kinderen zullen, van nu af, mijne familie wezen; en sedert, Mijnheer! hebben wij met haar gewoond. Ongelukkig, en het is mij een groot verdriet, moet het edele meisje dag en nacht werken om ons allen te onderhouden, en dat nog zonder te kunnen toekomen. Elke maand moet er iets af van het geringe vermogen van een paar duizend francs, haar, door hare moeder, nagelaten. Als ik alleen ware, zou ik mij reeds hebben verwijderd, om mijne weldoenster niet tot armoede te brengen; maar die twee kinderen houden mij terug en benemen mij allen moed.

Terwijl de oude dit zeide, stond MARIE met neêrgeslagen oogen, beschaamd, verward, alsof zij van iets kwaads werd beschuldigd.

— Ik was weeze, en kon toch niet alleen wonen, zonder bescherming; zonder iemand te beminnen. — sprak

zij, als om zich te verontschuldigen. — MARGARETE past mij op. Hare kleinkinderen beminnen mij, ben ik het dan niet; Mijnheer! die verpligting aan hen heb?

— Gij zijt een goed meisje Mejufvrouw MARIE! — antwoordde hij met aandoening. — Gij verdient dat men belang in u stelle, en ik zal u bewijzen, dat ik dat doe door..... u te beknorren. Ja, door u te beknorren. Luister, lieve! Gij moet niet weer alleen in publieke rijtuigen reizen.

— Mijnheer — viel de oude MARGARETE in — zij is gedurende acht dagen bij Mevrouw de Marquise de ST. VINCENT, die haar begunstigt, geweest om te waken.

— Zeer goed, MARIE! maar herinner u, dat gij geene gesprekken moogt houden met reizigers, die gij niet kent; en nog minder *bouquetjes* met hen maken; en, eindelijk, dat een jong meisje zich door geen onbekende, in een rijtuig mag laten t'huis brengen. De Voorzienigheid heeft gewild, dat gij dezen keer, een man hebt ontmoet welken uwe schoonheid en onschuld de bewondering en eerbied hebben ingeboezemd, die men voor de engelen gevoelt; maar velen zijn er, die laaghartig misbruik van uwe onnadenkendheid zouden hebben gemaakt. Wees in 't vervolg voorzigtiger in een' *coucou;* en laat liever uw aardig mutsje nat worden dan een' vreemde te volgen. Maar vergun mij nu, om, ter belooning van mijne les, een' kus op uw rein voorhoofd te drukken, en die twee lieve kinderen te omhelzen, die u hun moedertje noemen. — Hij raakte met zijne lippen even MARIAAS voorhoofd aan, nam de kleinen op zijne knieën, drukte elk hunner een stuk goud in de hand, en vertrok zonder zich bekend te maken.

— Dat is een regt goed heer — sprak MARIE.

— Wij zullen dezen avond voor hem bidden; want hij heeft u goede lessen gegeven, voegde MARGARETE er bij.

MARIE dacht den onbekende, die zoo welwillend jegens haar geweest was, te zullen wederzien; maar acht maanden verliepen zonder dat hij van zich liet hooren en die acht maanden gingen, voor het arme meisje, zeer treurig om. In dien tijd stortte zij bijna even veel tranen als in die hopelooze weken, waarin zij hare moeder langzaam zag wegkwijnen. Eerst werd MARGARETE ziek, daarna de beide kleinen. MARIE moest hen alle drie oppassen, zonder hunne legersteden dag of nacht te kunnen verlaten; zoodat toen de oude vrouw en de kinderen zachtjes aan herstelden, er op de wangen van MARIE, niets van de bekoorlijke frischheid was overgebleven die haar weleer versierde. Bleek, vermagerd, door waken

door vermoeijing en zorgen, scheen zij vijf of zes jaren ouder geworden. Van de blijde droombeelden der jeugd, was zij in éèns tot de treurige werkelijkheid der ervaring overgegaan. Zij beschouwde nu den last van het leven met een' ernstigen blik, en — moeder nog eer zij had opgehouden maagd te wezen, kende zij reeds alle de moeijelijkheden van dien stand; nog onlangs plooide een glimlach van welgevallen, de gelaatstrekken van hen, die haar zoo aantrekkelijk door onschuld en schoonheid vonden, thans gevoelde ieder zich door heimelijke droefheid bewogen, over hare weemoedige onderwerping en zachte vastheid van geest.

Nu de ziekte en vrees waren geweken, moest de schade door orde en vlijt worden hersteld. Dokter en Apotheker hadden eene wijde bres in haren kleinen spaarpot gemaakt. Zij zette zich dan, om het overige te behouden, met verdubbelden ijver aan den arbeid. — Ook de kleinen leerden de naald hanteren, Zoo zaten zij op een goeden morgen, regt bezig, toen MARGARETE met een kreet van verrassing en vreugde uitriep: »Hemel! zijt gij 't Mijnheer! Gij hebt ons dan niet geheel vergeten!!" — De deur ging open en de geheimzinnige onbekende vriend trad het kleine vertrek binnen. Hij droeg eene kleeding, die MARIE nimmer gezien had, en verscheiden ridderorders blonken op zijne borst.

— Ik meende dat gij niet meer aan uwe leerlinge dacht— sprak MARIA, met een zachten glimlach.

— Mejufvrouw! ik heb niet opgehouden, u gade te slaan, en ik hoop u daarvan spoedig een bewijs te geven. Ik verzoek u, dat gij dadelijk met mij gaat. Wilt gij u wel kleeden en mij vergezellen?

— Waarheen, Mijnheer?

— Dat is mijn geheim. Haast u: ik geef u tien minuten om u eens regt aardig op te schikken. Hebt ge uw mutsje met geruit lint, uw rozenroode kleedje, uw zwart boelaartje en uwe laarsjes nog?

— Helaas, Mijnheer! ik heb ze niet weêr aangehad, sedert den dag dat ik u ontmoette. Zij zijn niet weder uit die kast geweest.

— Zoo veel te beter! Ik wensch zeer, u aldus gekleed te zien. Kom haast u. Tien minuten geef ik u, en niet meer.

Hij haalde toen een zak met lekkers te voorschijn, verdeelde dat tusschen de kinderen, en deed onderzoek hoe ver zij met lezen gevorderd waren. — Aanvankelijk beschroomd, werden de kleinen weldra zoo gemeenzaam dat zij met zijn' hoed speelden en reeds op zijn schoot geklommen waren, toen MARIE, door de netheid harer

kleeding en den blos der verrassing, weder aanvallig, uit haar kamertje trad.

— Zóó wilde ik u zien — sprak de onbekende — omhels uwe kindertjes nu en Jufvrouw MARGARETE; want gij zult niet voor van avond laat te huis komen.

Hij bood haar toen zijnen arm aan; waarop zij niet dan schroomvallig leunende beneden gekomen, een rijtuig zag, dat hen wachtte. Dezen keer was 't geen *fiacre;* maar een gemakkelijke en fraaije *landauer*. De koetsier klapte met de zweep; reed langs een gedeelte der *boulevards* (singels), daarna aan den overkant der *Seine* en eindelijk op het plein van het *Instituut;* alwaar hij, voor een der groote deuren, stil hield. Nu werd MARIE, door haren leidsman, langs eene der kleine trappen, naar boven gebragt. Eene zijdeur ging open, en het meisje bevond zich te midden van eene talrijke en schitterende vergadering. Aller blikken vestigden zich op haar en op hem die haar binnenbragt. MARIE was ontroerd; hare oogen vulden zich met tranen.

— Mijn kind! — sprak haar vriend — er is hier iemand, die zeer verlangt om u te leeren kennen; het is mijne vrouw. Ik zal u nevens haar plaatsen.

Daarop geleidde hij haar naar eene deftige maar zeer vriendelijke dame, welke het lieve meisje, met teedere goedheid, welkom heette en hare hand drukte. Toen verhief zich eene stem en zeide:

— *De zitting is geopend.* Nu namen een aantal Heeren, even als de vriend van MARIE gekleed, rondom eene groote tafel plaats, en een hunner hield eene redevoering, waarin hij van vele edele en schoone daden verhaalde; maar, sprak hij: »wij hebben, om de kroon op deze reeks van deugdzame bedrijven te zetten, het verslag bespaard van de nederige, geene opmerking beoogende opoffering eener jeugdige weeze, die zich tot dochter van eene zeventigjarige vrouw en tot moeder van twee nog armer weesjes heeft gesteld. Om deze allen bij te staan en zich niet van haar te scheiden, heeft zij niet slechts de nachten aan den arbeid gewijd, maar zelfs reeds een gedeelte van hare kleine erfenis opgeofferd. Sedert zes maanden, gedurende welke God haar heeft beproefd, heeft eene ziekte de door haar aangenomene familie bezocht. Zij heeft hare krachten, hare gezondheid en hare middelen uitgeput, om de lijdenden te verzorgen, en bij drie bijkans zieltoogenden, zoo langen tijd alleen, evenwel noch haren moed, noch hare liefde verloren. Laat ons dan, Mijne Heeren! niet aarzelen, om, volgens het voorstel van ons achtingwaardig medelid;

den Heer CUVIER, den prijs van drie duizend franken, aan MARIE...... toe te wijzen.

Toejuichingen weêrgalmden van alle zijden der zaal. Men stond op om de jeugdige maagd te zien. De vrouwen wierpen haar bouquetten toe; terwijl zij, met de oogen vol tranen van ontroering, meende te sterven. De genoemde, groote natuurkenner nam haar bij de hand en geleide haar tot den voorzitter, die haar den zoo wel verdienden prijs overreikte.

— o Mijnheer! riep zij uit — wat ben ik u niet verpligt!

— Mejufvrouw! deze dag is een der schoonsten van mijn leven — was zijn antwoord.

Na het eindigen der plegtigheid nam de Heer CUVIER zijne lieve beschermelinge met zich naar den Plantentuin, hield haar bij zijne familie ten eten en gaf haar des avonds, op het oogenblik van haar vertrek, eene kleine groen-lederen brieventas: — Gij hebt — sprak hij, een aanzienlijk gedeelte uwer erfenis uitgegeven: Mevrouw de Kroonprinses, heeft mij gelast om u dat te vergoeden. Ook is daarin nog eene verzekering van een jaargeld van twaalf honderd franken, uit des Konings kas. Zoo ziet gij, MARIE! dat de arbeid, de deugd en de weldadigheid, geluk aanbrengen. Vaarwel, en kom des zondags, om de veertien dagen, met mijne echtgenoote, mijne dochter en mij, het middagmaal gebruiken.

Men kan zich voorstellen hoe MARIE te huis kwam! welke heilbeden, uit den mond der zeventigjarige, stroomden, en met welk eene geestdrift het geheele gezin zijnen dank bragt aan God.

Naar S. H. BERTHOUD.

IK HEB ER VIER BEMIND.

(*De Bekentenis eener Dame.*)

De eerste, dien ik beminde!.... Met welke woorden zal ik 't uitdrukken, hoe ik hem beminde! Hoe zou ik een denkbeeld kunnen geven van het gevoel, dat mij aangreep, als ik zijne stem maar hoorde; van de verrukking, waarmede ik zijne blikken bespiedde; van de ijverige zorg, waarmede ik poogde een glimlach op zijne lippen te doen ontstaan! En toch, ik moet het bekennen, hij was leelijk, boven alle tegenspraak leelijk. Maar het was mijne eerste liefde, en hij het eerste wezen, dat mijn hart onafgebroken deed kloppen, mijne droomen met altijd lagchende beelden vervrolijkte, en een geheel nieuw leven voor mij geopend had: een le-

van sedert welks begin ik geen geluk meer kende, dat niet uit hem ontsproot, geene aandoeningen, die niet hem ten voorwerp hadden, geene pligten, die ik niet voor hem zou hebben opgeofferd. Elk zijner woorden als de zoetste harmonie, deed mijn geheele wezen van wellust trillen; zijn blik, hetzij mij die toelachte of met kalme rust op mij gevestigd was, scheen met zoete vreugde, zich in het binnenste van mijn hart af te spiegelen; en wanneer zijn mond op den mijnen tallooze kussen drukte, wanneer zijn arm mijnen hals liefkozend omstrengelde, en zijn hand al spelend een mijner lokken ontkrulde, dan verhief het geluk, dat ik smaakte, mijne aandoeningen tot hemelvreugd, en gevoelde ik, dat zoodanig de wellust der engelen zijn moest.

Ook verbleekten bij hem alle andere vreugden van mijn leven. Wat bekommerde ik mij om die banden, waaraan welvoegelijkheid of gewoonte ons onderwerpt! Wat waren mij de genoegens van gezelschappelijken omgang, of de zegepralen van eigenliefde! Hoe menigmaal ontdeed ik, om bij hem te blijven, mij van den tooi, dien ik, tot bijwoning van eenig feest, had aangedaan, en was één woord uit zijnen mond mij liever dan alle bedwelming, waarin de toejuiching der wereld ons stort! Met hoe veel blijdschap zag ik onder zijne voeten den bloemkrans vertreden, dien de behaagzucht mij om de slapen had gewonden. Wat zou ik op de aarde voor hem niet gedaan, wat den hemel voor hem niet afgebeden hebben; welke hartstogt kon in mijne ziel met dien voor hem wedijveren! En nogtans, ik moet het zeggen..... naauwelijks was een jaar van dat eerste gevoel voorbij, of eene andere liefde vermeesterde mijn hart. Geene magt ter wereld kon weêrstand bieden aan de belangstelling, die mij een wezen inboezemde, dat wel geene vroegere regten kon doen gelden, maar welks open voorhoofd duizend hoopvolle verwachtingen in mij opwekte. Hij had groote zwarte oogen, waarin het mijn wellust was den blik van teedere liefde te bespieden, en wanneer zijn hoofd aan mijnen boezem rustte, wanneer zijne lippen mijnen naam, als eersten toon van eenen nieuwen liefdezang, stamelden, sprak mijn hart in mij: Ook hier zal ik het geluk vinden van bemind te worden! Met verrukking gaf ik mij aan dit denkbeeld over, hetwelk mijne zaligheid verdubbelde, en ik beminde hen beide.

Hoe, eenigen tijd daarna, een derde, bleek van kleur en met blaauwe oogen zich aan mijne zijde bevond, te naauwer nood durf ik het u bekennen.... Evenwel, daar mijne pen de waarheid wil huldigen, zal ik u eerlijk alle

de geheimen van mijn hart openleggen, en moet ik er voor uitkomen, dat ook deze nieuwe hartstogt niet blootelijk een dier vlugtige episoden was, welke over het leven eener vrouw henenglijden, gelijk kortstondige verhevelingen door het uitspansel, zonder de regelmatigheid er van te storen. Mijn derde lieveling eigende óók zich een duurzaam gedeelte toe van de genegenheid mijner ziel, en om hem te vaster aan mij te verbinden, onthield ik ook hem de innigste blijken mijner liefde niet. Met verrukking sloeg ik de ontwikkeling zijner begeerten gade, en eigende mij al de uitstortingen zijner gevoelens toe. Overtuigd, dat het hart eener vrouw aan eene bloem gelijkt, welker geur de liefde is, en aan welke iedere nieuwe liefde een spruit te meerder voegt, bood ik aan het nieuw gevoel, dat in mij opwelde, geenen tegenstand, en ik beminde hen alle drie.

Mogt, wat ik u thans nog zeggen moet, verborgen blijven; mogt ik een laatsten hartstogt in het diepste mijner ziel begraven, ik zou dan bij het geheimzinnige drietal mijner liefden blijven staan; maar helaas, het lot is magtig, ondoorgrondelijk: ondanks mij-zelve moest ik nog een ander voorwerp aanbidden, dat uit den hemel tot mij scheen afgedaald. Zijne schoonheid was als die der cherubijnen; om zijn' kleinen mond speelde een dier lachjes door welke EVA gevallen is, indien het aldus was, dat de booze geest haar verleidde; in zijne oogen lagen een lust en onschuld, die alles deden hopen en alles vergeven. Lieftallig, beminnenswaardig, toegeeflijk voor mijne eigenzinnigheden, en mijne verlangens voorkomende, waren zijne blikken en liefkozingen onwederstaanbaar. Hem te zien, was hem te beminnen; derhalve beminde ik ook hem.

Maar, vier te gelijk! Zulk eene mildheid in het vrouwelijke hart gelijkt naar verkwisting. En toch beminde ik hen met eene gelijke liefde. Allen vonden in mijne liefde hun geluk, deelden in dezelfde gunsten en liefkozingen, werden met dezelfde blikken, met dezelfde minnelachjes gestreeld, en dit alles zonder dat jaloezij hun mingenot en hunne eendragt stoorde. — Is dat niet eene dier onbegrijpelijke verborgenheden, welke de natuur alleen aan het hart der vrouwen heeft geopenbaard?

Wilt gij nu weten hoe het mogelijk ware dat ik hen allen beminde, en dat zij allen ook mij eendragtig lief hadden, en dat wij te zamen in vrede leefden en liefden, hef dan den sluijer op, die het tafereel nog bedekt, en wat aanschouwt gij dan? Eene beminde moeder door vier beminde zonen omgeven.

MENGELWERK.

HET GESLACHT VAN HOOGSTRATEN.

MEDEGEDEELD DOOR

Dr. *G. D. J. SCHOTEL.*

(*Vervolg en slot van bl.* 570 *in den Jaargang van* 1850.)

Niet minder roem dan DAVID verwierf zijn eenige broeder JAN VAN HOOGSTRATEN, 26 Jan. 1662 (147) te *Rotterdam* geboren. Ook deze werd in de Erasmiaansche school in de oude talen onderwezen, en zoo wel zijne medewerking aan de overzetting van NEPOS en JUSTINUS (148) en zijne vertaling uit LUCIANUS, OVIDIUS en andere dichters (149) bewijzen, dat hij de lessen van zijn meesters zich ten nutte maakte, en gevoel voor de schoonheden der Ouden had. Te *Dordrecht* wedijverde hij met zijn' vader, oom en broeder in het vervaardigen van gelegenheidsgedichten, waarvan sommigen afzonderlijk het licht zagen, (150) en vond hij in SALOMON VAN TIL, MATTHIJS BALEN, MATTHEUS VAN NISPEN en HENDRIK VAN BRACHT, kunstvrienden, met wie hij gedachten en gezangen wisselde. Omstreeks het jaar 1700 begaf hij zich naar *Breda*,

» Daar kost hy stil, en zonder erg
» Op alle wys zich laten hooren,

(147) J. v. H., *Mengeld.*, *D. I*, *bl.* 173.
(148) *Mengeld.*, *D. II*, *bl.* 175.
(149) *Mengeld.*, *D. IV*, *bl.* 22, 83, 87, 88, 133, 247.
(150) B. v. zijn *Rouklagt op het afsterven van* MARIA STUART (1695) aan de Regering van *Dordrecht* opgedragen.

»Daar kon hy 't Vorstlyk' VALKENBERG
» Zelf met zyn duystre lier bekoren·
»En de A na zyn zwanenzang
»Doen luystren heele dagen lang." (151)

Zijn gezangen brágten hem in kennis met PIETER NUYTS, officier der vrijheid *Etten*, *Leur* en *Sprundel*, wiens *Bredasche Clio* hem eenigen naam onder de toenmalige dichters had verworven. Te *Gouda*, waar hij zich eenige jaren later vestigde, ontmoette hij VAN DER SCHELLING, WESTERHOVIUS, CINCQ, ZEEBERGEN, NIEUWKERK, WALVIS, VAN SOMEREN, KEMPHER, alle min of meer bekende dichters en oudheidkundigen, die hem met jubelzangen aan de boorden van den *IJssel* verwelkomden. Welk een ambt HOOGSTRATEN bekleedde, is mij niet gebleken; veel tijd en zorg moet echter aan de waarneming er van niet verbonden zijn geweest, wijl hij anders zoo veel niet had kunnen schrijven, vertalen en dichten. Elke gelegenheid greep hij aan om te zingen. Geen landelijk, stedelijk of huiselijk voorval, dat hem niet naar de lier deed grijpen. Al wat *Gouda* door geboorte, schoonheid, kunst of wetenschap bezat, wijdde hij zijn liederen. Bij elk vreugdefeest hief hij jubelzangen aan, bij elk lijk stortte hij weeklagten uit; gezwollen waren zijn lof- en klink-, scherp zijn spot- en hekeldichten, talloos zijn *Geest-*, *Zedezangen* en *Zielezugten*, maar vooral de lof- en eeredichten, die hij zijne kunstbroeders toeheiligde, en die ook OVERBEKE, ANGELKOT, DE HAES, LESCAILJE, ZEEUS, HERENBERG, BUISERO, BOON VAN ENGELANDT, om eenigen te noemen, de hand aan het wierookvat deden slaan

. . . . *»en op klinkende schalmeyen*
»'s zangers roem en lof verbreyen
»tot het dreunde in Euroop." (152)

(151) *Mengeld.*, *D. IV*, *bl.* 54.

(152) Er bestaan verschillende verzamelingen zijner gedichten, die meest allen eerst afzonderlijk het licht zagen. Zijn *Poëzy* verscheen te *Rotterdam* 1726, bij N. BOSCH, in 8°.; te *Leiden*,

Hij bezong het *Leven van den grooten Apostel* PAULUS, (153) de *Zegepraal der Goddelyke Liefde*, (154) vervaardigde *Minnezangen*, (155) *Geestelyke gezangen*, (156) *Klinkdigten*, (157) *Zinneprenten*, (158) *Zinryke fabelen*, (159) begroette *Parnas aan de Waal*, (160) gaf een *Afsetsel van de Republiek Venetiën*, (161) vlocht een *Stedekroon der stemmende steden in Holland*, en vervaardigde een *Spiegel der schoone Courtisane*, (162) benevens een menigte *Treur-*,

bij A. V. D. HOEVEN, in *VI D.*, in 8°. Zijn *Mengelzangen* en *Liederen* 1710, 8°. *Mengelpoëzy*, *Amst.* 1715, *V D. Mengelpoëzy of verscheyde gedigten*, *Amst.* 1714, *IV D.*

(153) *De Kruysheld of het Leven van den grooten Apostel* PAULUS, *leeraar der Heydenen*, *in VII Boeken begrepen*, *2de dr.*, *Gouda bij* LUC. KLOPPENBURG, 1712, *met pl. Amst.* J. ROMAN DE JONGE, 4°. Verg. J. V. H., *Puntdichten en Byschriften*, *bl.* 1.

(154) *Amst.* 1728, 1734, *Erven* RATELBAND *en Comp.* 8°. Verg. J. V. H., *Mengeld.*, *bl.* 236.

(155) *Gouda* 1788, 8°., L. KLOPPENB. *3de dr.*

(156) *Gouda*, L. KLOPPENB. *2de dr.*

(157) *Klinkdigten op verscheyde stoffen*, *Gouda* 1712, 16mo., opdragt aan JR. JAKOB KALKBERNER. Hier achter een gedicht van FR. RUYTS, *Puntdichten en Byschriften*, opgedr. aan JAN TAALMAN, *Kapitein van het Edel Mog. Collegie van Rotterd.*

(158) *Staat- en zedekundige Zinneprenten of leerzame fabelen, die van den Heere* LA COURT *speelswyze gevolgd*, *Rotterd.* ARNOLD WILLIS, 1731, 4°., opgedr. aan WILLEM, *Baron van Lier, Heer van beide de Katwyken.* — *Zinneprent in verscheyde versjes bestaande op de Nietigheid des menschelyken levens, in koper gesneden, in plano.*

(159) *Zinryke fabelen*, *met pl. Rott.* 1733, *Amst.* 1741, G. TIELENBURG, 4°., *m. pl.*

(160) *Parnas aan de Waal of Geldersche Zangnimph en Mengelpoëzy*, *Amst.* 1726, 4°.

(161) *Amst.* 1715, C. TIELENBURG, 4°.

(162) *Spiegel der alderschoonste Cortisanen deses tyds, verbeeldende desselfs verandering van klederen, vercierselen en andere ornamenten. Gedrukt voor den Uitgever*, 1701, *m. pl. en portretten. Fr.* en *Hoogd.* text en *Holl.* vert. in *Nym.* 12°. De tweede en derde uitgaaf van den *Spiegel der Courtisanen* verschenen te *Gouda* 17.. en 1710 (*Spiegel der vermaardste Courtisanen in haren optoy en toestel naar yders tyd. De derde druk vermeerdert met de vyf zinnen, Aan Lisidas en de gade-*

Tooneel, Klucht- en *Tafelspelen.* (163) Al deze bundels doen HOOGSTRATEN als een kunstgenootschappelijk dichter kennen, en schoon BIDLOO (164) hem waardig keurde, »met een kranz van dank- en lofgezangen versierd te worden", VERSTEEGH (165) hem aan VONDEL gelijkstelde, wij aarzelen niet hem verre beneden zijn' broeder te plaatsen. Zijn PAULUS is niet meer dan berijmd proza, zijn stichtelijke liederen zijn zonder verheffing, en hoe hooger zijn jaren klommen, hoe meer zijn poëzij in waarde daalde. In zijne jeugd, toen hij aan de *Merwe* en de *A* zong, sloeg hij fiksche toonen aan. Roerend, eenvoudig schoon is zijn gedicht op het overlijden van zijn driejarig dochtertje DINA 1687. (166)

»*Vaders vreugd, en Grootvaars troost*
»*Ons alleenig bygebleven,*
»DINA *gaat ge ons ook begeven*

looze Klimene etc.), waarvan de tekst zeer verschilt met die in de uitgaaf van 1701. Ook zijn in de latere uitgaven de *Hoogd.* verzen weggelaten. Uit een berigt van den uitgever KLOPPENBURG, vóór de *Klinkdichten op verscheyde Stoffen*, *Gouda* 1712, blijkt, dat HOOGSTR. de vervaardiger er van (namelijk der *Holl.* verzen) is. Lang vóór HOOGSTRATENS tijd was deze spiegel met een *Fr.* tekst bekend. *Le miroir des plus belles Courtisanes de ce temps* (*Amst.* 1630) *en Français, Hollandais et Allemand, orné de* 40 *portraits par* CHRIST. DE PAS, *form. oblong.* 4°. VOGT, *Cat. libr. rar.* 1738, *p.* 402.

(163) ENEAS *of ondergang van Troje, Treursp. Ter Goude* 1710. *Amst.* 1758. — *De geleerde* (*geladderde*) *advocaat of de bespotte druivendief, getrokken uit den vermakelyken Avonturier van* N. HEINSIUS, *Amst.* 1707, *gr.* 8o. — *De Voogd gek tegen dank, Blysp. n. h. Fr. van* DANCOURT, *Gouda* 1710. — *Medor en Angelica, of de schaking in de Opera, Klsp. n. h. Fr. van* DANCOURT. *Ald.* 1711, *m. pl.* — TYS *onverstand of de bruiloft van* ANNE *met 'er baard, Klsp. Ald.* 1724 (?). — *De verliefde Kok, kluchtig blysp. Te Abdera voor* KORN. TESSERS, *in het Kookboek?* DAPHNIS *Veldzang, Tooneelsp., Amst. voor de liefheb.*, 1748, *m. pl.* 8°. *Amaril, blysp.*

(164) *Panpoët, p.* 70.

(165) Voor zijn *Zinneprenten.*

(166) *Mengeld., D. II, bl.* 57, 58.

» Die, gelyk de zonne in 't oost
» Nau gerezen, hare stralen
» Gaat in 't westen onderhalen!

» Wat is schoonheyt, wat is jeugd
» In 't vergankelyk bederven!
» Wat hier leeft yld na 't versterven,
» o Bedriechelyke vreugd!
» Nauw begint ge ons te verblyden
» Of gy wekt ons bitter lyden.

» Ras verwelkte lentebloem!
» Roosje naulyx opgeloken,
» Was uw steeltje niet gebroken
» 'k Zag als aller rozen roem
» Als het puyk der lentebloemen
» Uwen glans van yder roemen.

» Maar de dood op het sieraad
» Van uw lief gelaat gebeten
» Heeft dien roem ter neer gesmeten,
» In haar moordzugt onverzaad.
» Als haar zeysse raakt aan 't woeden
» Valt al wat hier wast ten goede.

» Dog schoon zy u veld ter neer
» Roosje midden in de doornen
» Opgewassen, Gods verkoornen
» Vallen dus tot 's hemels eer,
» Om uit dit verwelklijk bloejen
» Onvergankelyk te groejen.

» By die rozen schoone bloem!
» Nu gy ons tog moet begeven
» Staat uw luyster te herleven
» Tot der zalige Englen roem,
» Zoo herleeft gy hier verloren
Uit uw sterven als herboren.

» Leef daar, zalig zieltje, leef
» In het eyndeloos verblyden
» Vry van met het vlees te strijden
» Daar zoo menig onder bleef.
» Is uw uurglas afgeloopen?
» Hier op aarde is niets te hopen."

Sommige zijner *bijschriften* verdienen eene plaats in elke bloemlezing onzer vaderlandsche dichters:

OP DE AFBEELDING DER VERTREDE ARMOEDE. (167)

»Hoe bitter de Armoed is
» Toond Rykaart aan zyn disch
» Gevleyd en aangebeden,
» Bewierookt als een God;
» Daar elk met de armen spot
» En dus de smart vergroot van hun ellendigheden."

ARMOEDE BLYFT ONDER. (168)

» Zy komen hier niet ligt tot staat of mogentheden
» Wier deugden, door den last van de armoe neergetreden,
» Verdonkert blyven. Gelt, der werreltlingen vreugd,
» Schenkt zyn bezitters nu de wysheit en de deugd."

GELDELOOSHEYD MOEDELOOSHEYT.

» Ellendig is hy, wien het gelt ontbreekt.
» Een armen hals is overal vol vreezen.
» Hoe groot een hart hem in den boezem steekt,
» Hy zal, uit schroom, altyt kleynhartig wezen."

DE DEUGD ONTAERT WEL EENS.

» Het volgt juist niet altyt, dat ook de kindren groejen
» In de eyge deugden, daar hunne ouders hier in bloejen.
» 't Gebeurt ligt, dat een telg die van de vromen kwam,
» Door schelmery ontaart van zynen eersten stam."

Andere wedijveren met die van zijn' broeder:

OP DE AFBEELDING VAN ZYN KONINKLYKE MAJESTEYT VAN GROOT BRITTANJE MET HET OVERGAAN VAN NAMEN. (169)

» Brittanje! zie uw held, uw ryksverlosser hier,
» Met geene kroon gehuld vol diamante stralen,

(167) *Mengeld.*, *D. II*, *bl.* 210.
(168) *T. a. p.*
(169) *Mengeld.*, *D. III*, *bl.* 211.

»Maar in het blinkend staal; gelyk hy vol van vier
»Gewoon is zyn triomf op 's vyands grond te halen.
*»*LOUIS, *waar mard uw heir? 't onneembaar Namen buigt*
»Voor WILLEMS *legerbyl, met vestingen en schansen,*
»Daar hondert duizend man van uw verlies getuigt,
»En wy den Haagsen Mars met lauren vast bekransen.
»Zoo dappre Vorst, steek dus uw slagzwaard in de scheê!
»Zoo zien wy Neêrland haast in een gewenste vrê.»

OP DE AFBEELDING VAN DEN GRAAF VAN ATHLONE EN DEN HEER VAN 'S GRAVENMOER. (170)

»Hier toont de kunst twee helden naar het leven,
»Twee helden, meer dan duizend man te veld,
»Uit edle zugt tot glori heengedreven
»Daar WILHELM *nu drie Ryken heeft hersteld.*
»Geen nood dat hun de Nyd ooit aan zal bassen,
»Voor welkers moed heel Neêrland viel te kleen.
»Zy moesten zelf 't geweld ontharrenassen,
»Daar Ierland en Brittanje om 't kroonregt streên.
»Vraagt iemand, wat hun dus den vorst doet noopen?
»Zy zien door hem een nieuwe werrelt open.»

OP DE AFBEELDING VAN MARIA STUART KONINGIN VAN ENGELAND. (171)

»Alpronkt dit schoone hoofd daar Majesteit uit straalt
»Met paerlen ryk van glans als schitterende zonnen:
»Vorstin MARIA *word aldus niet afgemaalt:*
»Haar zuyvre deugd heeft haar een ryker kroon gewonnen,
»Dit's maar de schaduw van dat dierbare kleynood,
»Dat heel Europa hielp aan 't schreyen door haar dood.»

Doch JAN VAN HOOGSTRATEN was niet alleen dichter maar ook beoefenaar der *Nederduitsche* taal, die hij, volgens HUYDECOPER, grondig verstond. Hij stierf in 1736. Vele kunstbroeders volgden zijn lijk naar de groeve en beweenden zijn verlies in treurdichten, alle in den smaak van die, welke hij zelf gewoon was geweest bij sterf-

(170) *T. a. p., bl.* 212.
(171) *T. a. p., bl.* 212.

[illegible]

[illegible] Leyden [illegible] 1285. [illegible]

[illegible] Nederl. [illegible] D. V, bl. [illegible]
[illegible], 1762, bl. 259, 1753, bl. 15.

(1111) Mengeldl., D. I, bl. 173, D. III, bl. 1.

te Dordrecht geboren, die achtereenvolgende de ambten bekleed heeft van secretaris van *IJsselstein*, heemraad van den *Overwaard*, wegens de baronnie van *Liesvelt*, van substituut Drossaard en schout der stede van *Nieuwpoort;* van stadhouder en registermeester van de Leenen der baronnie van *Liesvelt;* sedert 1743 van secretaris, (178) vervolgens (1744) van raad in de vroedschap en eindelijk van Burgemeester (179) te *Oudewater*.

Burgemeester HOOGSTRATEN was een der uitstekendste regenten van zijn tijd, »een vurig liefhebber van zijn vaderland, regtvaardig en buitengemeen verlicht"; »een man van een ijzeren wil", »onbeteuterden moed", »met het hart op de tong". Daarvan heeft hij gedurende geheel zijn leven blijken gegeven; maar vooral bij gelegenheid, dat de Luthersche predikant van *Woerden* aan Burgemeesteren van *Oudewater* verzocht had, dat het hem vergund mogt worden voor zijne geloofsgenooten, in het regiment van den kolonel TYSOT VAN PATOT, dat toen te *Oudewater* lag, in de publieke kerk (wanneer in dezelve geen dienst gedaan werd) te mogen prediken en het H. Avondmaal bedienen; eene vraag, die de hevigste oneenigheden ten gevolge had. (180) Van zijn opregtheid, moed en regtvaardigheid is ook zijn aanspraak tot de commissarissen, door den Prins (1750) naar *Oudewater* gezonden, om de geschillen tusschen de regeringsleden te onderzoeken, (181) een bewijs, en noch bedreigingen, noch beloften konden hem weerhouden, om deze Heeren de misbruiken »in het stuk der regering, politie en finantie dier stad ingeslopen" mede te deelen. Niet te verwonderen, dat de Prins, bij de verandering van den magistraat, hem wederom verkoos. Nog wordt te *Oudewater* van burgemeester HOOGSTRATEN, van zijne deftigheid en milddadigheid (vond men in zijn tijd een gouden rijder in de kerkcollecte, dan wist men

(178) Legde 18 van Louwmaand 1759 dit ambt neder. Z. *Ned. Jaarb.* 1759, *bl.* 719.

(179) *Nederl. Jaarb.* 1760, *bl.* 131.

(180) Zie de *Nederl. Jaarb.* 1750 van *bl.* 955—976.

(181) *T. a. pl.*, *bl.* 987 *en volgg.*

gevallen te ontboezemen. HOUBRAKEN (172) en AËTES (173) schilderden zijne beeldtenis. Zijn vrienden KEMPHER en CORNELIS VAN BRACHT plaatsten er bijschriften onder. Hij zelf schreef deze regels voor zijn portret door AËTES:

»AËTES! *zoekt gy my, na 't leven af te malen.*
»*En in dezelve schets uw geest en vlugge hand,*
»*Opdat, wanneer de dood myn ligchaam komt te halen,*
»*Ik myne vrienden blyve altyd in 't hart geplant?*
»*Gy zult, zoo wel als ik, dan op de tongen zweven!*
»*Vraagt gy waarom? Uw kunst kan de eeuwen overleven!*"

Zijne echtgenoote GEERTRUI VAN DER HAGEN, (174) had hem zes kinderen (175) geschonken, waaronder SAMUËL, die het land als kapitein ter zee met roem diende, en in de Jaarboeken der Geschiedenis (176) en in de Gedichten (177) van zijn vader leeft, en FRANÇOIS in 1689

(172) *Mengeld.*, *D. II*, *bl.* 227. *Puntdigten*, *bl.* 19.

(173) *Mengeld.*, *t. a. p.* KEMPHER's acht duistere regels leest men onder het portret van J. v. H., Zw. kunst, naar J. WANDELAAR, door A. VAN BRUYSSEN, zonder naam.

(174) Gest. in 1719. Zij was de dochter van DINGEMAN VAN DER HAGEN en van BARENDINA VAN TRIGT; DINGEMAN, een zoon van GERARD VAN DER HAGEN en van MARIGJE VAN NUYSSENBURGH, die een dochter was van JOHAN VAN NUYSSENBURGH, een kleindochter van JAN VAN NUYSSENBURGH en van ANNA VAN ALBLAS, een dochter van WILLEM VAN ALBLAS, een zoon van REIJER VAN ALBLAS, een zoon van GYSBREGT VAN ALBLAS, een zoon van JOHAN VAN ALBLAS, wiens moeder was AGNES VAN DE MERWEDE, dochter van DANIËL VAN DE MERWEDE, die in 1252 leefde.

(175) 1) FRANÇOIS, geb. en gest. 1684. — 2) DINA, geb. 1684, gest. 1687. — 3) JAN, geb. en gest. 1688. — 4) HESTER, gehuwd in 1715 met JAN DOES. — 5) FRANÇOIS. — 6) SAMUËL, geb. 1692, gest. 1759, gehuwd in 1723 met MAGDALENA HAGA en later met ALIDA MEERHOUT. Kinderen bij de laatste: 1) GEERTRUI WILHELMINA stierf zeer jong. 2) Mr. CORNELIS ADRIAAN, Bewindhebber der O. I. Compagnie, Schepen van *Leyden* (*Ned. Jaarb.* 1785, *bl.* 971), gehuwd met ... BERGSMA, wiens zoon ADRIAAN huwde met CATHARINA BERCK, en stierf zonder mannelijk oir.

(176) Mr. J. C. DE JONGE, *Nederl. Zeewez.*, *D. V*, *bl.* 293. *Ned. Jaarboeken*, 1752, *bl.* 259, 1753, *bl.* 17.

(177) *Mengeld.*, *D. I*, *bl.* 173, *D. III*, *bl.* 1.

te *Dordrecht* geboren, die achtereenvolgende de ambten bekleed heeft van secretaris van *IJsselstein*, heemraad van den *Overwaard*, wegens de baronnie van *Liesvelt*, van substituut Drossaard en schout der stede van *Nieuwpoort;* van stadhouder en registermeester van de Leenen der baronnie van *Liesvelt;* sedert 1743 van secretaris, (178) vervolgens (1744) van raad in de vroedschap en eindelijk van Burgemeester (179) te *Oudewater*.

Burgemeester HOOGSTRATEN was een der uitstekendste regenten van zijn tijd, »een vurig liefhebber van zijn vaderland, regtvaardig en buitengemeen verlicht"; »een man van een ijzeren wil", »onbeteuterden moed", »met het hart op de tong". Daarvan heeft hij gedurende geheel zijn leven blijken gegeven; maar vooral bij gelegenheid, dat de Luthersche predikant van *Woerden* aan Burgemeesteren van *Oudewater* verzocht had, dat het hem vergund mogt worden voor zijne geloofsgenooten, in het regiment van den kolonel TYSOT VAN PATOT, dat toen te *Oudewater* lag, in de publieke kerk (wanneer in dezelve geen dienst gedaan werd) te mogen prediken en het H. Avondmaal bedienen; eene vraag, die de hevigste oneenigheden ten gevolge had. (180) Van zijn opregtheid, moed en regtvaardigheid is ook zijn aanspraak tot de commissarissen, door den Prins (1750) naar *Oudewater* gezonden, om de geschillen tusschen de regeringsleden te onderzoeken, (181) een bewijs, en noch bedreigingen, noch beloften konden hem weerhouden, om deze Heeren de misbruiken »in het stuk der regering, politie en finantie dier stad ingeslopen" mede te deelen. Niet te verwonderen, dat de Prins, bij de verandering van den magistraat, hem wederom verkoos. Nog wordt te *Oudewater* van burgemeester HOOGSTRATEN, van zijne deftigheid en milddadigheid (vond men in zijn tijd een gouden rijder in de kerkcollecte, dan wist men

(178) Legde 18 van Louwmaand 1759 dit ambt neder. Z. *Ned. Jaarb.* 1759, *bl.* 719.

(179) *Nederl. Jaarb.* 1760, *bl.* 131.

(180) Zie de *Nederl. Jaarb.* 1750 van *bl.* 955—976.

(181) *T. a. pl.*, *bl.* 987 *en volgg.*

altijd, dat die van burgemeester HOOGSTRATEN gekomen was) en de buitengewone plegtigheid zijner begrafenis gesproken. Hij beoefende ook (en welk een HOOGSTRATEN deed zulks niet?) de *Nederduitsche* poëzij. Mogen wij de dichters, die bij zijn overlijden (25 van Sprokkelmaand 1760) lijkzangen aanhieven en grafschriften vervaardigden, (182) gelooven, dan moet APOLLO op *Parnas* hem een eerzuil gesticht en met eigen hand daarop geschreven hebben:

»HOOGSTRATEN's *naam zal tot de laatste tyden leven.*"

Weinige proeven van zijn talent zijn tot het nageslacht overgebragt, (183) waartoe zijne overzetting van verschillende stukken uit HORATIUS niet behoort. Hij was grooter regent dan dichter.

Mr. JOHAN HUGO VAN STRIJEN, bailluw van *Oudewater*, vervaardigde hem het volgende grafschrift:

»*Hier rust* HOOGSTRATEN, *de eer en lust der zanggodinnen,*
»*Die langs het glansryk spoor van zyn beroemd Geslacht,*
»*De steilte had bereikt van Pindus groene tinnen,*
»*En zong op Flaccus trant, vol vier en zwier en kracht.*
»*'t Grys Oudewater zal, vol danks, zyn heugnis vieren.*
»*Werd ooit vernuft en deugd met dankbaarheid beloond;*
»*Hem vlecht Apol geen krans van heilige laurieren,*
»*Maar heeft 's Mans beeltenis met hémelsch licht gekroond.*"

Beter is dat van zijn zoon JAN WILLEM VAN HOOGSTRATEN, op zijn grafsteen gehouwen:

»*Rust hier, o vader! die naast God,*
»*De bron waart van myn tydlyk leven:*
»*Uw stervlyk deel verblyv' hier, tot*
»*De jongste dag u 't heil zal geven*

(182) B. v.: W. KROON, JAN STOUW, JOAN HUGO VAN STRIJEN, HERM. OOSTERDIJK en anderen, in één bundel verzameld en uitgegeven in 4°.

(183) B. v. voor den *Paulus* van zijn vader. Zie over hem BIDLOO, *t. a. p.*

»Om voor des Opper-rechters troon,
»Bevryd van vreeze, te verschynen,
»Daar 't bitter lyden van zyn Zoon
»Den nacht der zonden doet verdwynen."

»Vergun my Hemel Majesteyt!
»Dat ik hem, dien ik teêr beminde,
»In een volzalige eeuwigheid
»By de Eng'lenreyen wedervinde!"

Deze begaafde jongeling was zijn tweede zoon (184) bij WILHELMINA DE WILDT, (185) in 1772 te *Schoonhoven* geboren. Hij werd aan de *Utrechtsche* hoogeschool tot een regtsgeleerde gevormd en verliet haar 30 Junij 1746 na openlijk verdedigd te hebben zijn *Dissertatio de differentiis jus inter antiquum novum et hodiernum circa actionis editionem, litis contestationem et libelli emendationem atqui mutationem.* Hij begon zijn' loopbaan als secretaris van *IJsselstein* en eindigde haar als Raadsheer in het hof van *Holland, Zeeland* en *Westvriesland,* (186) en werd heer van *Heikop* en *Boeikop.* Hoe hoog zijn dichterlijk talent bij zijne vrienden stond aangeschreven, kunnen deze regels van JOAN VAN STRIJEN getuigen:

»HOOGSTRATEN, *puik van Febus zonen,*
»Waarmeê kroont u myn lang gedicht?
»Die door uw zang 't Heelal verplicht,
»U passen geene lauer kroonen,
»U past een kroon van sterrevier."

Welk een blos moet JAN WILLEM bij het lezen dezer vleitaal over het aangezigt zijn gevlogen? TIMMERMAN

(184) De overige kinderen waren: JOHANNA WILHELMINA, geb. en gest. 1719; JAN, geb. 1720, gest. 1722; CHRISTIAAN, geb. 1724, gest. 1725; HENDRIK, geb. 1726, gest. 1760, zonder oir; SAMUËL, geb. 1727, gest. 1729; FRANÇOIS, geb. en gest. 1733.

(185) Hij huwde haar in 1718. Zij was de dochter van JOHANNES DE WILDT en van MARIA CORNELIA SCHRIJVER, dochter van HENDRIK SCHRIJVER, over wiens geslacht men leze: DE JONGE, *t. a. pl., D. V, bl.* 107.

(186) *Ned. Jaarb.* 1758, *bl.* 983.

maakte het niet minder grof, toen hij zelfs zijn *Dissertatio »bladeren met diamant, met paerlen en saphieren bezaaid"* noemde.... doch hij was een vriend en een Heerenzoon, en dat beteekende in die dagen heel wat. Uitgenomen het hartelijke gedichtje hier boven, kennen wij niets van dezen HOOGSTRATEN. Hij stierf in 1770 en liet bij zijne echtgenoot MARIA JOHANNA TERWEN (187) negen kinderen (188) na.

Tot deze behoorde SAMUËL, geb. 1756, heer van *Heikop* en *Boeikop*, oud-raad in de Vroedschap van *Rotterdam*, lid van het Staatsbewind, die in 1813, vóór de komst van den Erfprins, zich te zamen met den oud-burgemeester JEAN FRANÇOIS VAN HOGENDORP op de puije van het stadhuis te *Rotterdam* met inééngeslagen handen voor de verrukte menigte vertoonde, die in die optreding de type van hetgeen aanstaande was — de verbroedering van partijen — aanschouwde. (189). Wel is het mij niet gebleken, dat SAMUËL zelf dichter is geweest; maar toch dat hij een voorstander van kunsten en wetenschappen was. Het *Rotterdamsch* Dicht- en Letterlievend Genootschap, onder de zinspreuk: *Studio scientiarum genetrix*, verkoos hem tot beschermheer en bood hem bij gelegenheid van het overlijden zijner eerste gade (JOZINA

(187) Hij huwde met haar in 1750. Zij werd geb. in 1727 en was de dochter van ANTONY TERWEN, geb. 1698. Haar eene zuster was gehuwd met DANIËL VAN ALMONDE, haar andere met JAC. HERMAN VINGERHOEDT, Heer van *Esseleckerwoude* en Heer *Jacobswoude*. Gemelde ANTONY was de zoon van PIETER TERWEN en van JACOMINA DE RUITER, die eene dochter was van JOB KORNELISSE DE RUITER, zoon van CORNELIS JOBSZ. DE RUITER, zoon van JOB HERMANSE DE RUITER, zoon van HERMAN DE RUITER, die in 1571 op het slot *Loevestein* roemrijk het leven liet.

(188) 1) WILHELMINA FRANCOISE, geb. 1753, gest. 1761. 2) ANTHONY TERWEN VAN HOOGSTRATEN, geb. 1754, gest. 1762. 3) SAMUËL. 4) JACOB ANTHONY, geb. en gest. 1757. 5) JOHANNA, geb. 1758, gehuwd met NICOLAAS HEYNERS, gest. 1827. 6) JACOMINA ANTONIA, geb. 1761, gest. 1763. 7) FRANÇOIS. 8) PIETER. 9) CORNELIS SCHRIJVER VAN HOOGSTRATEN, geb. 1765, gest. 1766.

(189) Mr. VREEDE, *Herinner. van een Staatsman*, *bl.* 12.

CATHARINA MEYNERS, 11 Nov. 1793 (190)) een door één van deszelfs leden vervaardigden lijkzang aan. Hij overleefde zijne tweede gemalin ANNA ELIZABETH HOFFMAN, in 1828 gestorven, nog twee jaren. (191)

Zijn broeder Mr. FRANÇOIS, geb. in 1773, studeerde te *Leyden* en verdedigde aldaar onder HENDRIK ALBERT SCHULTENS een *Dissertatio de Abdicatione.* Hij is geweest in de stedelijke regering van *Haarlem* en in het landdrostambt van het Noorderkwartier van *Holland.* Later werd hij door LODEWIJK NAPOLEON benoemd tot Hoofdofficier te *'s Hage*, en door Keizer NAPOLEON, in Febr. 1811, tot president van het tribunaal te *Rotterdam.* Nog kort vóór zijn dood verklaarde de advocaat VAN REESEMA, dat de *Rotterdamsche* regtbank, na den heer F. VAN HOOGSTRATEN, nooit meer een voorzitter hem gelijk gehad had. Hij is letterlijk onder den druk van zijn arbeid (10 Aug. 1815) bezweken. Hij liet bij zijn echtgenoote MARGARETHA LOUISA COPES VAN HASSELT, vier zonen en eene dochter na, die allen in leven zijn. (192)

Ook PIETER VAN HOOGSTRATEN, een andere zoon van JAN WILLEM, geboren 1764, heeft van zich laten spreken. Hij werd in 1787 op een *Dissertatio de bonorum publicatione*, tot Doctor in de beide regten bevorderd. Na den val van 't Huis van ORANJE bleef hij buiten betrekking, doch werd bij de oprigting van den Raad der stad *'s Gravenhage* tot lid daarvan benoemd. Hij overleed in 1832, na eenige jaren te voren voor zijne betrekking bij de stedelijke regering te hebben bedankt. Hij is de schrijver van *De ware vrienden van Vaderland en Oranje* (1817).

Na JAN WILLEM weet ik niet, dat er afstammelingen

(190) Hij huwde haar in 1781.

(191) Kinderen: 1) MARIA JOHANNA, geb. 1783, gest. 1813, gehuwd met JAN, Baron van *Pallant van Walfort*, die overleed in 1844; 2) MARGARETHA GERARDINA, geb. 1786, gehuwd met Jonkhr. HENDRIK JOHAN CAAN, geb. 1781, overl. 1838.

(192) JAN WILLEM, geb. 1805; JACOB FRANÇOIS, geb. 1806; SAMUËL ANNE, geb. 1808; MARGARETHA CATHARINA JOHANNA, geb. 1810; PIETER, geb. en gest. 1812; PIETER FRANÇOIS, geb. 1813.

van FRANÇOIS geweest zijn, die zich als beoefenaars der schoone kunsten onderscheiden hebben; doch aan beschermers van dezelve heeft het niet ontbroken en ontbreekt het nog niet. Er leefden in de XVIde en XVIIde eeuw anderen, die den naam van HOOGSTRATEN voerden en penseel en dichtpen hanteerden. Zoo leefde te *Mechelen* de rederijker PETER LODEWIJK VAN HOOGSTRATEN, facteur der kamer *de Peoene*, vervaardiger van refereynen en clinckdichten. (193) Te *'s Hage* ontmoet men in de XVIIIde eeuw den kunstschilder ABRAHAM VAN HOOGSTRATEN, leerling van DANIËL HARING; (194) JOHAN VAN HOOGSTRATEN, die al zijne gelegenheidsverzen voor eigen rekening liet drukken en in 1786 zijn vrienden ten geschenke zond, onder de zinspreuk: *In Vrede Heil.* Alleen zijne *Gezangen ter gedachtenis van de omwenteling, 's Hage* 1788, zijn in den handel. (195) Hij was een vriend van Jonkvrouwe DE LANNOY, bij welker overlijden (18 Febr. 1782) hij met R. FEITH en F. VAN LIMBURG een lijkgezang vervaardigde; eindelijk JOHAN PIETER VAN HOOGSTRATEN, die zijn *Dichtproeven*, onder de zinspreuk: *De vlijt geeft tijd*, in het licht zond. (196) Te *Dordrecht* leefde in de XVIIde eeuw JACOB, en in het midden der XVIIIde eeuw JAN VAN HOOGSTRATEN., boekverkooper aldaar, van wien verscheidene Gelegenheidsgedichten tot ons gekomen zijn. (197)

(193) WILLEMS, *Verh. over de Ned. Taal- en Letterk., D. II, bl.* 74. WITSEN GEYSBEEK, *B. A. C. Woordenb., D. III, bl.* 313.

(194) JACOB CAMPO WEIJERMAN, *Levens. der Schilders, D. IV, bl.* 63.

(195) VAN DER AA, *Nieuw B. A. C. Woordenb., D. II, bl.* 243. *Cat. der M. v. Ned. Letterk., D. I, bl.* 265. Hij huwde te *Dordrecht*, 16 van Lentemaand 1766, mej. ELIZ. VAN WELL.

(196) VAN DER AA, *t. a. p. Cat., t. a. p.*

(197) B. v. vóór COETS, *Godt en de Godtgeleerdheid nagespoort en gevonden in liefde.* In het graf van SAMUËL, den Waardijn, te *Dort*, liggen nog begraven: G. VAN HOOGSTRATEN, gest. 9 April 1762, oud 47 jaren en zijne huisvrouw CORNELIA ROOS, gest. 15 Maart 1587, oud 73 jaren, en APOLLONIA VAN HOOGSTRATEN, geb. EYSDEN, gest. 30 April 1792, oud 53 jaren. In 1780 woonde ook te *Dort* JACOB STAATS VAN HOOGSTRATEN, koopman en reeder. Z. *Ned. Jaarboeken* 1780, *bl.* 626.

Zoo mag, gelijk J. DE TIMMERMAN zeide: »De poëzij, gelijk op de GROTIUSSEN, BRANDEN, de HAASEN en SCHIMMEN, ook op het stamhuis der HOOGSTRATENS roemen."

»*Ja wie* HOOGSTRATEN *zich hoort noemen*
»(*Zoo veel vermag dit woord*) *gryp slechts de cyther aan,*
»*Hy zal straks Engleklanken slaan.*" (*!!*) (198)

Doch deze laatste HOOGSTRATENS behooren niet tot de afstammelingen van den ouden FRANÇOIS, evenmin als HUGO VAN HOOGSTRATEN, die in het begin der XVIIde eeuw te '*s Hage* leefde, en wiens zegel onder ons is, noch Mr. GERRIT VAN HOOGSTRATEN, een tijdgenoot van den ouden FRANÇOIS, die tusschen 1596 en 1607 te *Leyden* en '*s Hage* woonde, noch een andere SAMUËL, dan de waardijn, die dijkgraaf van *Rhijnland* was, en wiens dochter BARBARA XINTERA huwde met den heer JOHAN SCHAS.

(198) Achter de *Dissertatio* van JOAN WILLEM. (199)

(199) Op *Catal.* v. HENDRIK WESTHOFF, JUN., van 23 Oct. 1848, N°. 3963, komt een medaille voor, door H. WESTHOFF, JR. aan zijn' vriend ADRIAAN VAN BYNKERSHOEK VAN HOOGSTRATEN, overl. 1827, toegewijd.

MEDEDEELING, NAAR AANLEIDING VAN HET STUKJE: »*Nog weder iets over Bilderdijk en zijne Werken.*"

De bekwame en der zake kundige Schrijver van genoemd stukje heeft, even als zijn verdienstelijke voorganger, de Opsteller van het: *Nog iets*, enz. den verzamelaars en hoogschatters der Werken van BILDERDIJK eene wezenlijke dienst bewezen, door de mededeelingen, vervat in het *Mengelwerk der Vaderlandsche Letteroefeningen, voor December*, 1850, N°. XV, bl. 633—659, en Schrijver van dit opstel heeft die bladzijden met veel belangstelling gelezen.

Genaderd tot bl. 657 herinnerde hij zich eene bijzonderheid, BILDERDIJK betreffende; en wel naar aanleiding van hetgeen dáár te lezen staat: »Hij kon den moordenaar van D'ENGIËN vloeken — den gevallen dwingeland »op *Sint Helena* vertrappen, en toch den Keizer, den »van God beschikten heerscher, huldigen en eerbiedi-

»gen." Kennelijk heeft de Schrijver van het: *Nog weder iets enz.* hier het oog op BILDERDIJKS *Ode aan Napoleon;* alhoewel dat poëtisch kunstgewrocht hier niet met name genoemd wordt.

Toen deze *Ode,* zonder den naam des Dichters, in het licht verscheen en algemeen aan den grooten Meester werd toegeschreven, bevonden er zich, onder zijne bewonderaars *quand même,* die in dit gedicht eene politieke inconsequentie meenende te bespeuren, geenszins met het algemeen gevoelen instemden, en het òf ontkenden òf hoogst twijfelachtig stelden, dat BILDERDIJK eene wel hoogst dichterlijke — maar niet minder laag kruipende hulde aan den *Korsikaanschen* Overweldiger had gebragt. Waren de onderstaande historische bijzonderheden, toen of later, meer algemeen bekend geweest; voorzeker, alle twijfeling zou geheel zijn weggenomen geworden!

BILDERDIJK logeerde bij zijn' vriend, Mr. JAN VALCKENAAR, op diens genoeg bekend buitengoed, in gezelschap van den *Amsterdamschen* Geneesheer SCHUTTE, J. J. A. GOGEL en Mr. S. J. WISELIUS. Op zekeren achtermiddag nam het gesprek eene politieke rigting, en geen wonder, dat daarbij aan NAPOLEON werd gedacht! Onder dat spreken liet een der gasten zich de uitdrukking ontvallen: »Daarop »moest *gij* eens een vers maken, BILDERDIJK!" en naauw was dat woord gehoord, of allen ondersteunden de ontboezemde opwekking, onder vermelding van het poëtische des onderwerps en wat daarvan, onder *zijne* hand, was te verwachten! Maar — gelijk de Schrijver van het: *Nog weder iets* enz. opmerkt — »Het was hem, als »'t ware, een aangeboren en nooit verloochende behoefte, »met anderen van oordeel te verschillen en met alle zijne »krachten tegen wind en stroom in te roeijen." en zoo was het ook hier en bij deze gelegenheid. »Men moest »dit van hem niet wachten; die daarvoor zoo weinig be»rekend was, en daartoe ook niet de minste opgewekt»heid gevoelde!" Zie daar den hoofdinhoud der redenen, waarmede hij zijne weigering bekleedde, om aan de gedane uitnoodiging te voldoen. De vier vrienden meenden hunnen vriend, van zijne zwakke zijde, te ken-

nen; zij drongen bij hem niet verder aan en het onderhoud nam eene andere, voor deze mededeeling onverschillige rigting.

Des anderen daags was een der logeergasten (dezelfde, die aan steller dezes het gebeurde verhaald heeft) vroegtijdig bij de hand. Hem was slechts een tweetal dagen vergund, om eenige verpozing van inspannenden arbeid te smaken; en, bij het opgaan der zon, verliet hij zijne slaapkamer, met de bedoeling, om eene aangename morgenwandeling te doen. Hij moest de slaapkamer van BILDERDIJK voorbij, en zag de deur daarvan openstaan. Onwillekeurig naar binnen ziende, zag hij onzen vriend in eenen hoek van het vertrek gezeten, het hoofd met een slaapmuts gedekt en met een doek omwonden, leunende tegen den marmeren schoorsteenmantel. Terstond aan ongesteldheid denkende, trad hij binnen en vroeg: »of BILDERDIJK zich onwel gevoelde?" Het antwoord was: »dat hij, reeds den vorigen avond, hoofdpijn had gevoeld; dat deze, in stede van te beteren, in hevigheid was toegenomen, in die mate, dat hij, het niet langer in bed kunnende houden, den nacht met wandelen door het vertrek had doorgebragt, en nu, van vermoeidheid, sedert eene korte poos was gaan zitten." De vriend wenschte den vriend beterschap, en volbragt de voorgenomen wandeling; omstreeks ten acht uur in den ochtend terugkeerende. BILDERDIJK liet zich verschoonen, om aan het ontbijt te verschijnen en hield zijne kamer, terwijl de overige vrienden, in den loop van den morgen, zich met een rijtoer vermaakten. Evenmin verscheen hij aan het middagmaal; maar terwijl men bezig was de thee te gebruiken, kwam hij de gezelschapszaal binnentreden. De hoofdpijnen waren bedaard, en BILDERDIJK nam deel aan de gesprekken.

Er ontstond eene korte pause, toen hij het woord nam: »De vrienden spraken gisteren van een vers op NAPOLEON, en ik wierp dat denkbeeld verre van mij; maar, dezen nacht niet kunnende slapen en van eene folterende hoofdpijn gekweld, plaagde de verveling mij nog verschrik-

kelijker, en heb ik gepoogd eenige regels ten papiere te brengen; mag ik ze aan de heeren eens voorlezen?" En nu las BILDERDIJK de *Ode aan Napoleon* voor, zoo als dit Dichtstuk (Meesterstuk van Poëzij tevens) sedert in druk is uitgegaan.

Ziedaar de geschiedenis van het ontstaan dezer *Ode*, door een oog- en oorgetuige later medegedeeld.

En nu — wie zal den Man niet met bewondering aanstaren, die, terwijl hij een bestendigen aandrang scheen te gevoelen, om van anderen in meening te verschillen, tevens eene sterkte van wil bezat, die hem, onder het gevoelen van eene folterende, het denkvermogen zoo zeer afmattende ligchaamskwaal, niet slechts daar boven wist te verheffen en voor de smart onvatbaar te maken; maar hem tevens in staat stelde tot het vervaardigen van een kunstgewrocht, bij welks beschouwing men zich den vervaardiger wel niet anders kan voorstellen, dan als deelende in het volle genot eener geheel ongestoorde gezondheid! 't Zou ongeloofelijk kunnen schijnen, indien de geloofwaardigheid des verhalers het medegedeelde niet boven allen twijfel verhief.

En mogt er somtijds iemand wezen, die, nopens het werkelijk bestaan van eene zoodanige, te regt verbazingwekkende sterkte van wil bij BILDERDIJK, eenigen twijfel mogt voeden: wij wijzen dien ongeloovige op de volgende anecdote, die onze stelling bevestigen zal:

Tijdens 's Mans verblijf binnen *Amsterdam* ontmoetten twee vrienden elkander, en, te midden der zamenspreking, zegt de een tot den ander: »Heb je 't gehoord, »dat BILDERDIJK heel ernstig ziek is?" — »Neen" — wordt er geantwoord — »maar dan ga ik hem van daag »nog eens zien."

De laatste spreker gaat des namiddags naar de woning van BILDERDIJK en belt aan. Te vergeefs: de deur wordt niet geopend. Hij belt andermaal; maar met geen gunstiger gevolg. Nu rukt hij met hevigheid, ten derden male, aan den beltrekker, en eindelijk verschijnt de dienstbode. Binnengelaten, ziet hij, dat de klepel der

bel omwoeld is, ten einde het geluid den zieke niet za hinderen, en verneemt hij van de maagd: »dat mijnheer »heel zwaar ziek is, en voor niemand te spreken; de- »wijl de doctor dit verboden heeft.” De vriend her- neemt op dit berigt: »Nu, meisje! wilt gij dan aan mijn- »heer zeggen, dat *ik* er geweest ben, en dat ik hem van harte beterschap wensch?”

Dit gebeurde Zaturdags.

Des Maandags, daaraanvolgende, leidt de weg van den vriend hem over de Noordermarkt, in de wandeling ook wel de *voddenmarkt* geheeten. Men komt er zelden, wanneer men er niet wezen moet — en van daar, dat de vriend, die er in jaren geen voet had gezet, met eenige aandacht de prullen bekeek, die er, op de straatsteenen, of op stalletjes verspreid, te koop lagen, en tevens de vrouwelijke bevolking der *Amsterdamsche* achterbuurten, die daar hare gading zochten, gadesloeg.

Maar terwijl hem het gezigt van gelapte schoudermantels, verschoten hoedjes, in den schoorsteen gebleekte mutsen en menige oude snuifneus een glimlach afdwingt, ziet hij daar, op éens, voor een oudroestkraampje, een fatsoenlijk gekleed heer, met een hoogen driekanten hoed. »Hoe! wat is dát? — Neen, dat kan niet mogelijk we- »zen! — Ja, het lijkt hem toch wèl! — 't Zal zijn geest »toch niet zijn! — Dáár moet ik het mijne van hebben!” — Zóó denkt de vriend, en nadert, en hoe meer hij nadert des te grooter wordt de verbazing! Die fatsoenlijk gekleedde heer, met den hoogen driekanten hoed, is waarlijk BILDERDIJK in eigen persoon! De vriend droomde niet: hij verkeerde in geen staat van bedwelming, en hij tikt den Man, dien twee dagen bevorens, op bevel van den doctor, niemand spreken mogt, en nu dáár staat te marchanderen, over het koopen van een rolletje koperdraad, op den schouder, met de vraag op de lippen: »Wèl, mijnheer BILDERDIJK! vind ik U hier? wèl, hoe »gaat het?” En aanstonds klinkt het antwoord: »Zoo »redelijk! maar ik moest er op uit: *gij* hebt, zoo ik »hoorde, mijn beldraad aan stukken getrokken, en dat

»is een groot ongerief. En, omdat men geene dienst- »bode met zulke commissiën kan belasten, ben ik er zelf »maar eens op uitgegaan. Mij dacht ik zou hier wel »het best te regt komen."

Het begeerde werd aangekocht, en de twee vrienden gingen te zamen huiswaarts.

Een sterker sprekend voorbeeld van hetgeen de kracht van den wil, zelfs bij het drukkende eener zware ligchaamsongesteldheid, vermag, zal men, redelijkerwijze, ook van den meestbewonderden man niet kunnen verlangen! Steller dezes doet het voor 't minst niet; hij is geheel voldaan.

E. O.

RUST NA BEWEGING.

Van BILDERDIJK wordt verhaald, dat hij aan de letter R bij den aanvang der woorden de beteekenis van beweging, en wel van onrustige en gedruischmakende beweging toegekend wilde hebben: gelijk deze bewering bevestigd kan worden door de woorden: *razen*, *rijden*, *roepen*, *ruischen*, en evenzoo door de woorden: *bruisen*, *druischen*, *trommel*, en vele andere. Eens werd hem, tot bestrijding van zijne meening, het woord *rust* voorgeworpen, omdat daarmede geene beweging en nog minder gedruisch, maar het tegendeel daarvan, stilte, aangeduid wordt. Zoo vernuftig als gelukkig keerde hij de bedenking om tot eèn bewijs, door op te merken, dat juist aan die stilte altijd beweging voorafging: »want," zeide hij, »niet iedere stilte, maar alleen die op beweging volgt, wordt rust genoemd; en juist dit ligt in het woord: eerst beweging en daarna stilte: hoort slechts *rru....st*."

In een verdienstelijk opstel werd onlangs deze bijzonderheid, maar op andere wijze, vermeld. Daaruit is de wensch ontstaan, om de hier opgegevene andere lezing, en die in ieder geval meerdere waarschijnlijkheid heeft, in herinnering te brengen; vooral omdat daarin eene be-

vestiging van de opgegeven meening is, die ons verbiedt haar onvoorwaardelijk en onbepaald te verwerpen: wat trouwens ook de klanknabootsende uitspraak van de letter R niet toelaten zou.

H. J. S.

TAFEREELEN UIT *ENGELSCH-INDIË*.

DE WORSTELSTRIJD MET DE TUGHS.

I. NA HET DOERGA-FEEST.

Te *Hyderabad*, vroeger *Golconde*, en destijds de hoofdstad van *Telingana*, is een groot plein, met boomen beplant en omringd met prachtige gebouwen, waaronder men zelfs twee Pagoden en drie Moskeën telt. Van al de huizen is er slechts een op *Europesche* wijze ingerigt, namelijk het »*West-India-Hôtel*"; schier altijd opgevuld met vreemdelingen.

Ofschoon wij geen plan hebben onzen intrek in dat hôtel te nemen, verzoeken wij toch den lezer zich met ons te verplaatsen op het bedoelde plein en zich te verbeelden, dat we zijn in het jaar 1800 en..... regt weten wij het jaartal niet; maar het is tusschen 1830 en 1835; en om die onbepaaldheid te verschoonen, zeggen wij alleenlijk, dat hetgeen wij schrijven, gebeurtenissen zijn, op welke wij niet den schijn van verdichting mogen werpen, door een datum uit de lucht te grijpen, dien wij niet weten met zekerheid.

Op dat plein dan werd het *Indische* feest ter eere van DOERGA, de godin der verdelging, gevierd. Het afgodsbeeld, getooid met al de huiveringwekkende versierselen, die de zinnebeelden zijn van hare magt, stond op een hoog voetstuk verheven, en was omringd door een menigte afzigtelijke fakiers, die even onbewegelijk daar stonden als zoo vele standbeelden. De lucht weergalmde van het weinig melodieuse concert, uitgevoerd door het legio instrumenten, dat de *Indianen* schijnen uitgevon-

den te hebben tot pijniging van de menschelijke gehoorvliezen. De jonge *baloks* en de schoone *ram-djenies* dansten de *natsj*, hun nationalen dans, met de uitbundigste geestdrift en opgewondenheid, op het maatgeluid van de *boonk* (de *Bengaalsche* trompet) en van de *bansy* (de bamboes-fluit); terwijl de *sarada-caren*, onder 't accompagnement van de schelklinkende *sitar*, de ongeoorloofde liefde van KISTNA bezongen en de verlossing van de schoone SITA, die geschaakt was geworden door het monster van *Ceylon*. Met een schril geluid, dat naar het gesis van een heirleger slangen geleek, gaf de ontelbare menigte lucht aan hare toejuichingen, én voor het concert van koper-klanken en demon-stemmen, én voor de behendige toeren der kunstenmakers, én voor de uitzinnige dansers — kortom voor al de bestanddeelen van dit helsche schouwspel, dat aan de bevolking werd gegeven ter eere van de godin der verdelging. Talrijke groepen *Europesche* reizigers wandelden, met trotsche houding en vasten tred, door het gewoel heen en weder; jonge Kreoolsche dames, met den zonnescherm achteloos over de naakte schouders, bragten met hare schitterende vleeschtint eene bekoorlijke schakering aan, in dien koperkleurigen vloed van menschen. Van alle kanten zag men *mohhafaas* naderen en stilhouden; en als de kostbare zijden gordijnen van die palankijns op zijde werden geschoven, zag men de dochters, de vrouwen en de bijwijven der Nabobs er uit te voorschijn treden, blinkende in den glans van prachtige kleederen en van edelgesteenten. Kiosken, balkons, verandaas, terrassen van pagoden, alles was met toeschouwers bedekt, en vormde een geheel van levend mozaïk, zaamgesteld uit de kostumen van al de oorden der aarde.

Niet weinig trok de oplettendheid eene kleine groep toeschouwers, op het balkon van het prachtvolle gebouw, dat naast het »*West-India-Hôtel*” staat. Daar woonde de Nabob SOERAH-BERDAR, de rijkste juwelier in de geheele stad. Na de veroveringen van Lord CORNWALLIS had hij geen oogenblik geaarzeld, van het geloof zijner vaderen

afvallig te worden. Om geen gevaar te loopen van zijne schatten te verliezen, was hij de vriend geworden van zijne overwinnaars; en zijn huis in de stad, zoowel als zijne buitenplaats, herbergde doorgaans officieren en voorname vreemdelingen.

Dat was ook thans het geval. Maar eer wij van zijne gasten spreken, zijn wij verpligt de bekoorlijke ARINDA te noemen, zijne vijftienjarige dochter, die, naast hem gezeten, eerder eene engel dan een menschelijk wezen geleek.

Sir EDWARD, Kolonel DOUGLAS, Graaf ELONA, Gravin OCTAVIA en AMALIA hare nicht, ziedaar de gasten, die zich insgelijks op het balkon bevonden.

Kolonel DOUGLAS was de bevelhebber der *Engelsche* troepen in de provincie *Nizam;* Sir EDWARD, zijn vriend, en Graaf ELONA, een *Poolsch* uitgewekene, hadden zich als vrijwilligen aan zijne krijgsmagt verbonden. Wat de Gravin OCTAVIA betreft, zij was eene *Fransche* vrouw, eene jonge weduwe, met hare nicht naar *Hyderabad* gekomen, om deze een huwelijk te doen aangaan met een der drie heeren, welk huwelijk reeds vroeger in *Smyrna* was vastgesteld, maar tot nog toe niet voltrokken, door de aanhoudende krijgsbedrijven, van welkè de provincie *Nizam* nog telkens getuige was. Daardoor was het den bruidegom nog niet mogelijk geweest, ter voltrekking van zijn huwelijk, naar *Smyrna* te reizen; zoodat de Gravin, eindelijk het wachten moede, zelve met hare nicht naar het tooneel des oorlogs was gekomen — voorzeker een stap, waartoe wel geen andere dan eene *Fransche* vrouw zou kunnen besluiten.

Aller oogen waren op het volksfeest gerigt; maar van allen niet met hetzelfde doel: dit althans mogen wij opmaken uit het volgende gesprek.

— Sir EDWARD! — fluisterde Kolonel DOUGLAS; — is NIZAM nog niet aangekomen? Ik zoek hem overal onder die menigte, maar ik zie hem nergens.

— Wees verzékerd, Kolonel! dat hij zich op het plein bevindt. — was het antwoord.

— Wat is hij toch bij u? Knecht is hij niet, en vriend kan ik hem ook niet noemen — die vraag heb ik u. reeds meer willen doen.

— Knechten bedriegen u; vrienden bedriegen u ook. — NIZAM is noch het een noch het ander, en NIZAM is ook geen bedrieger. Ik kan op hem rekenen als op mijzelven.

— Hij heeft waarschijnlijk reeds deel gehad aan de krijgsbedrijven in deze provincie?

— o Ja, niet weinig; en daarom ook heeft hij zich, naar den naam van de provincie, NIZAM genoemd.

— Weet hij de buitenplaats *Nerbudda*, op de grenzen der *Engelsche* bezittingen?

— NIZAM weet alles of niets; al naar *ik* het begeer.

— Gij spreekt in raadselen, Sir EDWARD!

— Ik spreek in overeenstemming met de gebeurtenissen. Al wat mij omringt is een raadsel. Uit uw schrijven maak ik op, dat de provincie *Nizam* op het punt staat een tooneel van oorlog en verwoesting te worden. Omdat ik, door mijn vroeger verblijf hier, in staat ben u van dienst te zijn, misschien beter dan iemand, waarbij ik vooral op de scherpzinnigheid van mijn trouwen NIZAM reken, kom ik herwaarts, en — ik vind geheel *Hyderabad* op de been, niet om te vechten, maar om te dansen.... Had ik geweten, dat de zaken zoo stonden, Kolonel! dan ware ik denkelijk niet gekomen.

— Oordeel niet te voorbarig, Sir EDWARD! Zeer spoedig zult gij de proef op de som hebben, dat de *Tughs* niet uitgeroeid zijn; maar in het duister voortgaan hunnen vernielenden oorlog te voeren; een oorlog die, gij weet het, in de geschiedboeken van *Europa* geen wedergade heeft; eene wijze van oorlogen, die in *Europa* ongeloofelijk zou schijnen. Begrijpt gij mij, Sir EDWARD?

— Ik begrijp u, Kolonel! Dit feest is een sein tot het hervatten der worsteling; dit plein is gevuld met dweepzieke *Indianen*, die straks naar hunne schuilhoeken terugkeeren om zich daar toe te rusten.

— Gij hebt mij begrepen.

Dit zeggende drukte Kolonel DOUGLAS zijnen vriend de hand, en wendde zich tot den Nabob.

— Tegen wanneer zijn uwe *mohhafa*-dragers besteld? — vroeg hij.

— Na zons-ondergang vertrekken wij.

— Wij zullen u een goed geleide geven tot aan uwe buitenplaats *Nerbudda*.

— Gij zijt wel goed, Kolonel! Maar gevaar is er tegenwoordig niet meer. De *Tughs* slapen hunnen doodslaap.

— Maar de tijgers! — merkte ARINDA aan. — Het is toch altijd goed eenige voorzorgen te nemen.

— En daarom, Heer SOERAH-BERDAR! zal een sterk geleide u vergezellen, er moet voor u en de uwen geen zweem van gevaar zijn onder weg.

Toen de Kolonel dit gezegd had, verliet hij, benevens Sir EDWARD, onder de hoffelijkste groeten, het balkon. Op het plein gekomen wisselden zij nog eenige woorden, maakten eene goede afspraak nopens het uur, waarop het vertrek zou plaats hebben, en toen ging ieder zijns weegs.

Naauwelijks was Sir EDWARD alleen, of NIZAM verscheen aan zijne zijde. Beide waren zoo zeer gewoon zamen te leven en te denken, dat zij volstrekt niet behoefden te spreken om elkander hunne gedachten kenbaar te maken. Door eene langdurige inspanning wederzijds hadden zij zich op de hoogte weten te brengen van de *Indiaansche* wouddieren, die in alle gewigtige omstandigheden weten te handelen met de uiterste eenstemmigheid, men zou schier zeggen naar eene naauwkeurig bepaalde afspraak. Van geen teeken zelfs behoefden zij gebruik te maken; trouwens dit middel, hoe nuttig ook voor doofstommen, is misschien het gevaarlijkste van allen; voornamelijk in het publiek als men omringd is van vijandelijke oogen.

Sir EDWARD bleef, altoos naast NIZAM, stil staan bij eene groep dansers. Zijne houding was zoo onverschillig als men zich slechts denken kan; en dit was voor

den trouwen *Indiaanschen* dienaar zoo goed als een vraagteeken; beduidende: NIZAM, wat nieuws is er?

NIZAM wendde zijn gelaat naar de dansers en lachte luid; hetgeen voor Sir EDWARD beteekende, dat er een groot gevaar op handen was. Toen hield de vertrouwde dienaar de regterhand boven de bogen, bij wijze van luifel, alsof de zon hem hinderde, en zijn blik ging over geheel de menigte op het plein, en wendde zich vervolgens naar de bergen aan den horizon. Sir EDWARD klapte in de handen, alsof hij de dansers toejuichte, en — het gesprek was afgeloopen, en wederzijds volkomen verstaan.

Afzigtelijk en woest uitziende *Indianen;* fakiers, wier troniën hen voor bavianen deden aanzien; schimmen, naakt en kaalgeschoren, en met witte figuren op het koperkleurige aangezigt geverwd; deze allen liepen heen en weêr, zich wringende in allerhande bogten en onder het aanheffen van vreugdekreten, wèl geschikt om eene huivering door merg en beenderén te jagen.

Het kalme sein, dat van het opgeruimde gelaat van Sir EDWARD uitging, vroeg:

— Is *dit* een *Tugh?*

— Ja. — was het stomme antwoord van NIZAM, die, schijnbaar, voor niets anders oogen had dan voor de dansers.

— En deze?

— Ja.

— En deze rijstdorscher?

— Ja.

— Deze *sitar*-speler?

— Ja.

— Deze fakier?

— Ja.

Nadat dit overzigt eene geruime wijl had voortgeduurd, sloeg Sir EDWARD de armen kruiselings over elkander en boog het hoofd voorover — zijn geheele ligchaam, uitgenomen alleen zijne tong, zeide tegen NIZAM: — Welk eene heerlijke verzameling van *Tughs!*

Intusschen begon het feest, even als de dag, ten einde

te snellen. Het afgodsbeeld DOERGA bewoog zich op zijn voetstuk, en het gejoel, dat door de menigte werd aangeheven, was zoo onstuimig en woest, dat de oude huizen van *Hyderabad* op hunne grondslagen sidderden, als van een zwaar rollenden donder.

Twintig fakiers ligtten het afgodsbeeld van het voetstuk af, en droegen het naar de westerpoort van de stad, langs naauwe, sombere, onöogelijke straten. Een honderd-duizendtal *Indianen* vormde den begeleidenden stoet; en als de vuurspuwende bergen, die op de geheele aarde voorhanden zijn, hier naast elkander hadden gestaan, en allen op een en hetzelfde oogenblik hunne losbarstingen hadden doen hooren, is het nog twijfelachtig of niet daarboven uit zou gehoord zijn geworden het onbeschrijfelijk rumoer van deze waanzinnnige schare, met al de helsche muziek van hunne oorverdoovende instrumenten.

Ten laatste bereikten de fakiers, die het afgodsbeeld droegen, den grafkuil, die, volgens hunne leer, voor de godin bestemd is; zijnde een donkere afgrond, in welke twee tegen elkander inloopende watervallen met vervaarlijk gedruisch neêrstorten. In dezen schuimenden krater werd de godin DOERGA naar beneden geploft, onder het daverend gejubel van gansch *Hyderabad*, terwijl de fakiers, met een schijnheilig dweependen blik van liefde en dankbaarheid, den reinen blaauwen hemel aanstaarden.

Toen de plegtigheid geëindigd was, en de eerste schaduwen der avondschemering begonnen te vallen, keerde de menigte zwijgend en bedaard stadwaarts terug. Maar niet allen traden weêr de poort van *Hyderabad* binnen. Telkens onder weg zag men een of meer schimmen een zijpad inslaan; en naar hunne houding en hunnen gang te oordeelen, waarin iets statigs en geheimzinnigs lag, behoorden deze *Indianen* niet tot de klasse der landbouwers. En al die verschillende zijpaden schenen uit te loopen op een en hetzelfde punt; althans op één punt verzamelden zich al die raadselachtige mannen, die achtereenvolgend zich van de menigte hadden afgezonderd; en lang stonden zij daar te fluisteren en dweepende blikken op te slaan naar het firmament, totdat er eindelijk

een, die hun opperhoofd scheen, een sein gaf, waarop zij zich allen, gelijk duivelen, die op vleugelen werden gedragen, heenspoedden, westwaarts naar het gebergte.

Terwijl dit tooneel plaats greep, was, nagenoeg in dezelfde rigting, de karavaan in aantogt naar het buitenverblijf *Nerbudda:* wij bedoelen den Nabob SOERAH-BERDAR, met zijne dochter, zijne gasten en een sterk militair geleide.

Sir EDWARD en Kolonel DOUGLAS reden naast elkaâr voor de palankijn, in welke de bekoorlijke ARINDA, de dochter van den Nabob werd gedragen. Maar telkens schoof deze de zijden gordijnen open, om den Kolonel iets te zeggen of te vragen, dat in het een of ander verband stond met hunnen togt. Bij een van die gelegenheden reed Sir EDWARD een dertigtal schreden vooruit; en daar kwam uit het lange gras plotseling een monster te voorschijn, welks vormen in de bijna reeds nachtelijke duisternis onmogelijk waren te onderscheiden. Het sprong met de vlugheid eens tijgers achter op het paard van Sir EDWARD, klemde zich een oogenblik aan dezen vast, en verdween weder, even schielijk als het gekomen was.

Sir EDWARD liet geene ontsteltenis over deze zonderlinge ontmoeting blijken; toen de Kolonel weêr naast hem kwam, scheen hij even kalm als te voren. De reden dier onverschrokkenheid was, dat hij op zulk eene ontmoeting had gerekend: het monster, waarvan wij spraken, was de trouwe NIZAM, die zijnen heer deze vreeselijke woorden had ingefluisterd: »De *Tugh* is in aantogt, eer het weêr dag wordt is de bezetting te *Mundesur* vermoord."

NIZAM had zijn fraai, zwart haar afgesneden, en het prachtig Kreoolsch kostuum, dat hij te *Londen* van zijn meester had gekregen, afgelegd. Naakt van het hoofd tot de voeten, besmeerd met alle bedenkelijke reukolieën, zijne staalharde teenen krommende, gelijk de klaauwen van de roofgier, zijn adem inhoudende, gelijk een schipbreukeling in de diepte der zee, klauterde hij van bergtop tot bergtop met de *Tughs*, met die geheimzinnige

Indianen, die niet naar *Hyderabad* waren teruggekeerd; en den blik hunner oogen bespiedende, op hunne minste gebaren lettende, kostte het zijner scherpzinnigheid weinig moeite in hunne geheimste gedachten te lezen: zoo doende had hij vernomen, dat de heilige oorlog op nieuw stond uit te barsten, en dat de schaduwen van dezen zelfden nacht nog getuigen zouden worden van eene vreeselijke, geheimzinnige menschen-slagting.

Nadat DOUGLAS een paar woorden tot Sir EDWARD had gesproken, vroeg deze plotseling met kalmen ernst:

— Hoe sterk is de bemanning, Kolonel! op den post van *Mundesur?*

— Vijftig koppen, — was het antwoord, — onder den dapperen Kapitein REYNOLDS.

— Zouden zij heden nacht op eene overrompeling gewapend zijn?

— Heden nacht reeds?

— Ja. — Zij zullen overrompeld worden.

— Dat is niet mogelijk!

— En zij zullen omgebragt worden tot den laatsten man, Kolonel! — voegde Sir EDWARD met nadruk er bij. — Er is geen minuut meer te verliezen. Geef mij den besten soldaat van ons geleide, en ik vlieg, met mijn gids, naar *Mundesur*. Wij moeten trachten er vroeger te zijn, dan de *Tughs!*

— God geve, dat het u gelukke! — zuchtte de Kolonel, en een oogenblik later renden twee ruiters in vollen galop naar het bedreigde punt.

Noch hen, noch de karavaan willen wij volgen; wij zijn, duidelijkheidshalve, verpligt, hier eene kleine opheldering in te lasschen nopens de zoo beruchte *Tughs*. Dien naam droegen de leden van een geheim genootschap, in 1812 te *Hyderabad* gevormd; dus *na* de veroveringen van Lord CORNWALLIS. Eenige *Engelsche* schrijvers zijn van oordeel, dat het voorname doel dezer sekte, en van het opperhoofd eerder van staatkundigen dan van godsdienstigen aard was. Zij hadden den dood gezworen aan al de veroveraars en aan al de afvallige *In-*

dianen, die zich aan den vreemdeling hadden aangesloten; en hunne werken der duisternis verspreidden schrik en verslagenheid door de geheele provincie *Nizam*. Geen de minste overeenkomst bestaat er tusschen de *Europesche* wijze van oorlogen, en den worstelkrijg, die tegen de *Tughs* werd gevoerd. Geene artillerie, geen geweervuur, geene charges van kavallerie, geen kundig berekende en kunstmatig uitgevoerde krijgsbewegingen waren tegen hen van eenig nut. Zij vormden talrijke benden geduchte vijanden, die over dag onzigtbaar bleven, bij nacht onverhoeds de *Europeërs* overvielen, waar men hen het minst verwachtte, en de sluipmoordenarij bedreven op eene zoo groote schaal, dat er in de geschiedenis geen tweede voorbeeld van dien aard te vinden is. Hun eenig oorlogsbedrijf was: *wurgen*. Zij waren nergens en overal, en zoo doende bleef het lang een raadsel, of men er ooit in zou mogen slagen hen geheel en al uit te roeijen.

Toen Sir EDWARD den volgenden morgen op het buitenverblijf *Nerbudda* terugkeerde, kwam Kolonel DOUGLAS hem met levendigen angst op het gelaat te gemoet.

— Wij kwamen te laat!

— Dus.....?

— Allen dood!.... allen!.... en nergens een droppel bloeds!

— Ja, dat zijn zij! De *Tughs* hebben een afgrijzen van bloed; zij wurgen. — Zal die ontzettende worstelkrijg dan nimmer eindigen!..... Ik zend dadelijk een bode naar Sir WILLIAM BENTINCK.

— Wat zal dat baten, Kolonel! Sir WILLIAM is te *Calcutta;* en reeds morgen moet gij troepen hebben.

— De naburige garnizoenstroepen zijn toereikende voor de eerste drie maanden. Maar de oorlog zal nu weder een ernstig aanzien krijgen!.... Dat razende feest van DOERGA heeft hen betooverd tot ons verderf!.... Nu zien wij de gevolgen van het stelsel van *Whitehall*. Zachtheid, toegevendheid, vreedzame kolonisatie — die woorden klinken fraai, maar onder bandieten en sluipmoorders komt men er niet ver mede. Ik wensch de heeren van het *Foreign Office* eens hier, om zelven hunne

philanthropie op die duivelen toe te passen. In twintig jaren tijds moesten die heeren toch geleerd hebben, dat hier met zachtzinnigheid en toegevendheid niet is uit te rigten. Wij zullen intusschen onzen pligt doen: des nachts vechten en waken over dag!

— Al wat gij zegt, Kolonel! is uitmuntend; maar wij dienen te handelen. Waar zult gij uw hoofdkwartier vestigen?

— Ik blijf hier, te *Nerbudda.*

— Maar de Nabob moet nog niets vernemen van hetgeen er gebeurt?

— Geen jota. De dames zouden des doods zijn, als zij wisten hoe de zaken staan. Wij laten hier allen, zoo lang mogelijk, in den waan, dat de *Tughs* van de aarde zijn verdwenen. Als het nacht is, vertrekken wij heimelijk om te strijden en keeren des morgens terug, met den schijn, alsof wij den nacht rustig hadden doorgebragt.

— En kunnen wij op moed en beleid rekenen, in Graaf ELONA?

— Volkomen.

— Dan zeggen wij hem niets, en laten hem achter met het geleide, om den Nabob en de vrouwen, is het noodig, te verdedigen.

Aan het ontbijt was Sir EDWARD jegens de Gravin, en de Kolonel jegens de dochter van den Nabob, even galant en innemend als Graaf ELONA zich beminnelijk zocht te maken bij de schoone AMALIA. En — zonderling! — de Nabob-zelf was onuitputtelijk in zijne toespelingen nopens den togt van gisteren en het feest, waaruit, zeide hij, genoegzaam bleek, dat er tegenwoordig geen enkele *Tugh* meer was in het gansche land.

Toen Sir EDWARD in den loop van den dag eene wandeling deed, werd hem behendiglijk het volgende berigt in handen gespeeld:

»Meester! Ik heb de laatste beraadslagingen in de »ruïnen van *Doemar-Leyna* kunnen beluisteren. De marsch»route van den ouden SINGH is mij bekend. Dat de Ko»lonel de posten versterke tusschen *Bocdjah* en den berg

»*Serich;* twee mijlen van *Nerbudda.* Des nachts zij dáár »alles goed gesloten en bewaakt; want de oude SING »noemde ook den Nabob.

»NIZAM."

Dien avond, toen de maaltijd was afgeloopen, en vele groeten gewisseld waren, zocht ieder zijn slaapvertrek. Sir EDWARD en Kolonel DOUGLAS echter begaven zich heimelijk op het balkon, waar zij langs eene touwladder afklommen, boschwaarts snelden en te paard sprongen. Na twee uren doorgedraafd te hebben bereikten zij den oever van een meer.

— De ster *Leby* is nog over het gebergte *Serich* niet opgegaan. — sprak Sir EDWARD. — De *Tughs* zijn nog in hunne holen..... Mijne bevelen zijn uitgevoerd, — vervolgde hij, na vlugtig een blik over den omtrek te hebben laten gaan; — Kapitein MOSS is daar: die gekapte palmboom ginds is het sein!

Sir EDWARD en Kolonel DOUGLAS waren nagenoeg geheel ontkleed. In dien vreemdslachtigen oorlog was alle kleeding ballast, en zelfs gevaarlijk, omdat elke schakering van kleur den drager aan den vijand verried. Zij hadden een gordel om hun middel, waarin een paar pistolen en een paar dolken hingen — de grepen en de loopen waren zwart geverwd.

Aan den oever van het meer, waar zij zich bevonden, verheft zich de oude Pagode van *Missoer* op een heuvel; het gebouw ligt half in puin en is voor de rest met mos en onkruidranken begroeid. Tusschen de kolossale hoofden van afgoden, welke hier en daar als zoo vele monsters buiten de muren uitsteken, meende de Kolonel iets te zien bewegen.

— Juist, — fluisterde Sir EDWARD hem toe, — het is een zwarte tijger, dien gij ziet.

DOUGLAS trok een zijner pistolen uit den gordel; maar eer hij den haan had gespannen, hield Sir EDWARD hem half lagchend tegen met de woorden:

— Wat gaat gij doen?

— Ik zal hem een kogel door den kop jagen!

— Gij zult wel wijzer zijn, hoop ik.

— Die tijger dan?...

— Is mijn spion; — wacht slechts een oogenblik.

Geen vijf minuten later deed zich in de ruïnen een dof, lang gerekt gebrul hooren, en de tijger verdween in het bosch.

— Goed, — sprak Sir EDWARD, — nu kunnen wij oprukken; Kapitein MOSS is in aantogt.

En nu vervolgden zij hunnen weg; een zonderling schouwspel te gemoet. De hooge grashalmen, tusschen de puinhoopen der Pagode, bewogen zich overal, alsof er een heirleger van slangen onder voortschuifelde. Het waren benden *Cipayen*, die, onder aanvoering van den ervaren Kapitein MOSS, voorwaarts kropen op handen en voeten. Het spreken was verboden, zelfs mogt men niet luide ademhalen. En toch was het als ontvingen die verschillende benden ieder oogenblik nieuwe bevelen van hunnen Kommandant, met zoo veel juistheid en overeenstemming werden de verschillende operatiën door hen uitgevoerd.

Men had alle tot dusverre gebezigde krijgslisten vaarwel gezegd, en zijne toevlugt tot nieuwe moeten nemen, want de *Tughs* lieten zich niet tweemaal misleiden door denzelfden kunstgreep. Zij, bedriegers zonder wedergade [zelfs hun naam beteekent *bedriegen*, in het *Indiaansch*], waren listiger dan de listigste *Europeaan*, al is ten volle ook op dezen het spreekwoord toepasselijk, dat een ezel zich nimmer twee malen stoot aan denzelfden steen.

Elke *Cipay*, officier of soldaat, voerde met zich een houten, ruw gesneden, vormelooze pop, die, met een soldaten-muts gedekt, in de duisternis van den nacht een in hinderlaag liggenden krijgsman verbeelden moest. Maar het was niet genoeg het oog van den *Tugh* te misleiden, men moest ook zijn neus verschalken; want zijne reukorganen waren scherper dan die van het gedierte. De *Cipyanen* ontdeden zich van hunne met zweet doortrokken uniformen, wierpen die op hoopen, waar zij het meest in het bereik van den wind lagen, en zwommen toen het meer over. Aan den anderen oever gekomen smeerden zij zich in met riekende olieën, en kropen toen in de rigting van den wind voorwaarts, tot op honderd passen afstands van de ruïnen; waar zij halt hielden, en in twee lange liniën zich plat op den grond wierpen in het hooge gras. Aldus wachtten zij nu op het sein van den Kolonel, om te handelen.

De *Tughs* kwamen niet uit hunne schuilhoeken te voorschijn, dan na den opgang der hen beschermende star

Leby. Maar het was niet enkel om vrome redenen, dat zij steeds deze star verbeidden, alvorens een' aanval te doen, zij rekenden daarbij ook op de afmatting des vijands door vermoeijenis, wacht houden, en waken.

De benden *Tughs*, die nu, volgens de bevelen van den ouden SINGH, de afgezonderde posten van *Roedjah* moesten overrompelen, waren in aantogt naar de bouwvallige pagode van *Missoer.* Aan het hoofd van deze moordlustige horde woestelingen ging de fakier SOENIACY, een monsterachtige wilde, even afschuwwekkend in het uiterlijk als het afgodsbeeld dat de schaker van SITA voorstelde. Zijn zwart haar hing ordeloos over zijne schouders, die eerder een geraamte dan eenen mensch schenen toe te behooren, zoo was hij door dweepziek vasten vermagerd. Zijn ligchaam was dermate met plantensappen besmeerd, dat het zijne oorspronkelijke tint geheel had verloren. Het bovengedeelte van zijn gelaat was mat geel, en vier witte cirkels waren om zijne naakte armen geverwd; een lange witte baard hing hem tot over de borst; maar het vlammende vuur zijner oogen, de krachtige vormen zijner slapen, de trillende beweging zijner neusvleugels en halsspieren, weerspraken de kleur van zijnen baard en maakten hem bekend als een man in de kracht des levens, ofschoon uitgeteerd en grijs door dweepzieke zelffoltering. SOENIACY alleen liep regtop voor de bende uit, die hem kruipend volgde. In zijn gang en blik lag iets mystieks en plegtigs, dat een zonderling kontrast vormde met het bonte voorkomen van zijn getatoeëerd ligchaam.

Naauwelijks rook de fakier de menschenlucht, die hem aanwoei van den heuvel af, waar de soldaten hunne uniformen hadden neêrgeworpen en hunne poppen geposteerd, of ook hij, gelijk al de zijnen dook neder in het lange gras, om zich aan den blik van den vijand te onttrekken. Niemand zou nu gezegd hebben, dat eene talrijke bende dweepzieke sluipmoorders het bosch doortrok, want de golving van het lange gras scheen aan niets anders te zijn toe te schrijven, dan aan de speling van den wind. De wouddieren, verschrikt door den levenden stroom, die hunne nachtrust kwam storen, namen ijlings de vlugt, en dienden tot voorboden van den naderenden vijand. Kolonel DOUGLAS, EDWARD en de soldaten begrepen dan ook, dat de *Tughs* in aantogt waren. Er behoorde een meer dan gewone heldenmoed toe om onbewegelijk te blijven liggen, toen de vliedende tijgers over die soldaten heen renden. Maar de dapperen hielden zich goed — geen hunner bewoog zich.

Eindelijk was het oogenblik daar, waarop de stroom der *Tughs* binnendrong en voortgleed in die nieuwe bedding, aan weêrszijden gevormd door eene rij soldaten van DOUGLAS. Een schel fluiten weêrgalmde heinde en verre door de stilte van den nacht, luide teruggekaatst door de echo's van het meer en van de ruïnen. Dat was het sein. Drie honderd helden verrezen als een enkel man met den dolk en de pistool in de hand. De *Tughs* verrezen insgelijks, allen op hetzelfde oogenblik, borstkreeten aanheffende, die uit de ingewanden schenen te komen van een vuurbrakend gebergte. En nu ving de worsteling aan, die geen getuigen had; zelfs niet de starren aan het firmament; want het loof der bosschen belette den hemel een blik te werpen op hetgeen dáár onder gebeurde. Het slagveld, in de schaduwen van den nacht gehuld, geleek naar een voorportaal der hel, waar de weening en knersing der tanden aanvangt. De weinigen uitgezonderd, die door de eerste losbranding der pistolen waren gevallen, wierpen de *Tughs* zich met de woede der vertwijfeling op hunne vijanden, om hen dood te drukken in hunne armen, en uit de schedels der verslagenen het levende bloed te drinken eer de slagtoffers voor goed den geest gaven. Want de *Tughs* zijn niet verbasterd van de oorspronkelijke menschenrassen in *Indië*, van welke zij afstammen. De ouderdom van *Bengalen*, grijs geworden onder de menigte der eeuwen, die het reeds beleefde, is nog niet in staat geweest hun gemoed te verweeken, evenmin als hun ligchaam. Zij zijn en blijven nog steeds de waardige zonen van het oude woeste reuzengeslacht. Hunne armen, om de halzen van verwonnen vijanden geklemd, wrongen zij, aan ijzeren schroeven gelijk, de gebeenten te morsel, en voelden de slagtoffers in de laatste oogenblikken des levens, hoe een gloeijende adem over hun gelaat gleed, en zagen zij het duivelachtige lagchen hunner beulen. In het midden dier onmenschelijke tweegevechten zaaiden EDWARD en DOUGLAS wonden en dood rondom zich. Van kindsbeen af geoefend en gehard in de groote worstelingen van ligchaamskracht, vlugheid en behendigheid deden zij hunne loodzware vuisten evenzeer in het rond woeden als het staal hunner ponjaarden; elke slag en elke stoot was een lijk — de monsters vielen zoo ras zij onder hun bereik kwamen; en wie de eerste maal nog in staat was zich op te rigten, viel anderwerf, om niet weer op te staan. Dit vreeselijke werk der verdelging werd in stilte voortgezet. Eene enkele stem slechts, eene stem, onbeschrij-

felijk ruw, scherp, dof, klagend, dreigend, alles te gelijk, klonk nu en dan door het bosch: — dat was de stem van den fakier SOENIACY, die elk oogenblik zijne dweepzieke wurgers aanhitste tot volharding en voleinding. Als de *Tughs*, eene sekonde ontmoetigd, die stem hoorden, knarsten zij weêr met kannibalenwoede op hunne tanden; dan hernamen hunne spieren veerkracht en sterkte; dan schudden zij hunne lange verwilderde haren, gelijk de verwoede leeuw zijne manen schudt, en brullend wierpen zij zich op nieuw op den vijand. Zij, die in het gras waren nedergezegen, herrezen nog eenmaal op het hooren van des fakiers stem, en in krampachtige trekkingen van den naderenden dood, wrongen hunne ijzeren vingers de voeten der soldaten uit het lid, of sloegen zij hunne tanden nog in het vleesch van eenen vijand.

Eensklaps verandert en wijkt die stem, welke zich tot nu toe in het midden der strijdenden bevond; men hoort haar nog, maar zich verwijderend, en hol en klagend, als klonk zij uit een graf, ver in het bosch. Een lang gerekte kreet uit de gorgels der *Tughs*, was het antwoord, en alsof de verdwijning van den fakier hun in eens het laatste vonkjen van moed had benomen, baanden zij zich een weg door den vijand. en namen de vlugt in dezelfde rigting, waar de stem van SOENIACY in de verte verflaauwde.

Kolonel DOUGLAS en zijne dapperen bleven dus meester van het slagveld. Zijn eerste werk was te doen zorgen, dat elk spoor van dit drama des doods wierd weggeruimd. Vervolgens gingen officieren en soldaten gezamenlijk te water, om de bloedvlekken af te wasschen; want van dit moordgevecht mogt, om gewigtige redenen, nog niets uitlekken, te *Roedjah*, nog minder te *Nerbudda*, en zoo moest deze moorddadige worstelkrijg een tijd lang worden voortgezet met al den uiterlijken schijn van ongestoorden vrede.

Eer iemand te *Nerbudda* de afwezigheid van EDWARD en DOUGLAS bespeurd had, keerden zij daar terug langs denzelfden heimelijken weg, waarop zij des avonds vertrokken waren. De Nabob, zijne dochter, en zijne gasten zouden het niet geloofd hebben, als iemand hun gezegd had, dat de Kolonel en zijn vriend waren afwezig geweest.

Een uur na hunne wederkomst rees de zon aan het oosten des hemels, vriendelijk lagchende als immer, en haar bezielend licht verspreidend zoo wel over den sluipmoorder als over den held. De rijk getakte boomen in prachtigen bladerdos lachten even aanminnig als in den morgenstond der eeuwen, toen slechts vreedzame kudden

in hun lommer graasden en eenvoudige herders in de onschuld des harten vol liefde zich aan hunne voeten plaatsten.

Kortom, gelijk eene niets kwaads denkende, pas ontwaakte maagd, zich met welgevallen in haar toiletglas spiegelt, zoo spiegelde zich de Natuur, bloeijend en blozend, in de zonnestralen, onbewust van de gruwelen van den afgeloopen nacht; en allen toeroepende: »De dag zal een der schoonsten zijn onder de dagen; dankt er God voor, weest gelukkig en geniet!"

RIËGO. (*)

Het gehucht *Arquillos*, niet ver van *Carolina*, op de helling van een' berg in de *Sierra Morena* gelegen, is als omgeven van rotsen, waaraan de Romances der *Spaansche* dichters en de *Sagen* der herders eene plaatselijke vermaardheid hebben gegeven; want die rotsen bevatten eene menigte donkere holen, wier ingangen door digt struikgewas en doornheesters voor het oog van den onbekende verborgen, sedert overouden tijd aan *Guerillero's* smokkelaars, roovers en stroopers tot schuilhoeken dienden. Een dier grotten, den kwaadspellenden naam van *hol des doods* dragende, werd lang beschouwd als eene onschendbare wijkplaats; zoo om de buitengewone moeijelijkheid van den toegang, als door den bijgeloovigen afkeer, welke voor eeuwen reeds, om eene nu vergetene oorzaak, deze plek als eene stede met vloek beladen, door de bewoners der omstreken deed vreezen. Op den top der rots, boven de genoemde grot, stond een dier ijzeren kruisen, welke, op alle wegen in *Spanje* opgerigt, aan gepleegden moord herinneren; aldus ook hier in dit eenzaam en der wereld schier onbekend oord.

Op eenen morgen, in de maand Augustus 1823, werden de struikgewassen, die den ingang dezer woeste en donkere spelonk bedekten, met behoedzaamheid ter zijde geschoven en een rijzig man, met lang verward haar, dat wild over zijn bleek en vermagerd gelaat hing, en de sombere uitdrukking zijner oogen overschaduwde, kwam uit het hol, en beklom, met de vlugheid van een' bergbewoner, den bijna regtstandigen kant der rots, staarde van die hoogte, welke een ruim uitzigt, ook op het dorpje *Arquillos* verschafte, rond en zwaaide na eenige oogenblikken een zakdoek door de lucht.

Hij scheen omtrent acht-en-dertig jaren oud. Zijne

(*) Naar het *Engelsch*, van Mevr. ROMER.

tengere leden toonden echter kracht; met oogen zwart als de nacht, een hoog en denkend voorhoofd, een bruine en door de zon verbrande tint, en gelaatstrekken, die, ofschoon door de vermoeijenissen van een gevaarvol leven gegroefd, en sporen der kinderziekte dragende, edel en wèlgevormd waren, was hij der opmerkzaamheid overwaardig. Zijne kleeding was gelijk die der landlieden van *Andalusië:* een open vest, versierd met eene menigte zilveren knoopjes, een buis en broek van zwart fluweel, een' breede scharlaken roode sjerp, waarin een mes en twee lange pistolen, met zilver ingelegd; om den hals een zijden doek; laarsjes van buffelleder, en een groote hoog gebolde *sombrero* (hoed). In weerwil dezer bevallige landdragt, droegen zijn denkend voorkomen, dat tevens neerslagtigheid en beradenheid teekende, en het trotsche hoofd, dat de gewoonte van te bevelen aankondigde, de kenmerken van een veel hoogeren rang, dan het gewaad door hem gekozen, en lieten geen twijfel over, of eenig dreigend gevaar moest hem hebben doen besluiten om zich in zulk een nederigen dragt te vermommen.

Deze man was RIËGO: de held der *Spaansche* Constitutie. Zijne merkwaardige loopbaan is allen bekend, die in de geschiedenis van den bevrijdings-oorlog op 't schiereiland en de daarop gevolgde jaren geene vreemdelingen zijn; doch minder bekend zijn eenige omstandigheden, behoorende tot de laatste treurtooneelen zijns levens, welke mij, zegt de *Britsche* Schrijfster, door een' zijner landgenooten, bij mijn verblijf in *Spanje* medegedeeld en wèl geschikt zijn om smartelijke deelneming te verwekken in eene gebeurtenis, welke der wereld alleen is bekend geworden door de koude en onwaardige verhalen van de openbare teregtstelling des helds.

Een blik op zijn' levensloop zal niet overbodig wezen.

RAFAELE RIËGO werd geboren in *Asturië* en was de zoon van een postmeester te *Oviëdo.* Van zijne vroegste jeugd af kenmerkte hem eene overspannen verbeeldingskracht, en eene overhelling tot avontuurlijke daden, gepaard met den kalmen moed van een stoïcijn. In 1808 streed hij in den oorlog voor de onafhankelijkheid zijns vaderlands, tegen den Napoleontischen adelaar, met bewonderenswaardige dapperheid. Krijgsgevangen geworden en naar *Frankrijk* gevoerd, besteedde hij den langen tijd van zijn groot oponthoud aldaar aan de beoefening der krijgskunde, der geschiedenis en der staatshuishoudkunde. De vrede van 1814 gaf hem aan zijn geboorteland terug, en hij werd tot den rang van Luitenant-Kolonel bevorderd.

Geene van die drijfveren der gemeene eerzucht, welke

gewone gemoederen bewegen, deed RIËGO handelen; geheel beheerscht door afgetrokken denkbeelden van vrijheid en roem, wijdde hij zijn volgend leven aan de toepassing zijner verlokkende bespiegelingen. — Met onbeschrijfbare verwondering zag hij dus, hoe de Koning, de lessen zijner ballingschap en tegenspoeden vergetende, van stap tot stap de onderdrukking des volks en de voorregten van sommigen deed herleven; en zijne verontwaardiging kende geene palen als hij het smaadvolle lot overwoog, dat eener Natie beschoren scheen, die, door de onafhankelijkheid der burgers, de ondernemingslust harer zonen, het genie harer dichters, en de dapperheid harer veldheeren, eens de eerste plaats in de geschiedrollen der wereld had bekleed.

In 1820 riep RIËGO te *Las Cazibas de San Juan*, een dorp op het eiland *Leon*, de herstelling der Constitutie uit, plaatste den standaard des opstands te *Cordova*, welks bevolking zich eenparig rondom hem schaarde en toog in triumf *Madrid* binnen, onder den kreet: »*De Constitutie of de dood!*" Geene taal kan de geestdrift schetsen door zijne tegenwoordigheid in de hoofdstad ontstaan. Bloemen werden uit alle huizen, van elk balkon waar hij langs reed, geworpen. Eene afvaardiging der Cortes verzocht om zijn zwaard, dat als zegeteeken tusschen de nationale roemsherinneringen werd geplaatst. Ja, men tornde de knoopen van zijnen krijgsrok en verdeelde ze als kostbare gedachtenissen onder zijne aanhangers; en FERDINAND VII, den beminnaar van *Spanjes* vrijheid en welzijn, met huichelende gemeenzaamheid begroetende, vernederde zich om eene sigaar met hem te rooken.

Doch verre van door de snel verkregen volksgunst bedwelmd te worden, onderwierp RIËGO zich slechts, met een duister voorgevoel van aanstaande rampen, aan de luisterrijke eerbetooningen, waarmede men hem als overstelpte. Voor *Sevilië* tot Lid der Cortes gekozen, stemde hij in 1823 voor de afzetting des Konings en het benoemen van een Regentschap. De *Fransche* legermagt rukte, onder bevel van den Hertog van *Angoulême*, over de *Pyreneën*, en RIËGO trok deze hulpbenden en wederoprigters der tirannij tegen, teisterde hen door gedurige aanvallen; weêrstond hunnen voortgang en streed tot het uiterste oogenblik met den wanhopigen moed eens gewonden leeuws. Doch het geluk verliet hem. Bij *Ballasteros* teruggedreven en door de zoogenaamde geloofs-armée vervolgd, week hij in de bergëngten van *Sierra Morena*, waar wij hem boven zagen.

Het teeken, door hem met den zakdoek gegeven, was in een der boerenwoningen van het genoemde gehucht

gezien; want dadelijk sloop een jong meisje er uit, blikte rond om zich te verzekeren dat zij niet opgemerkt en gevolgd werd, en daarop gerust, wendde zij zich naar den schuilhoek, al sneller gaande naarmate zij dien meer naderde. Bleek en ademloos bereikte zij den vlugteling, die zich weder in de spelonk had begeven. Op zijne angstige vragen naar de reden van hare ontroering, berigtte zij hem, dat eene afdeeling des *Franschen* legers de bergëngte had bezet, dat verscheidene der dweepzieke soldaten van 't geloofsleger, die zulk eene betreurenswaardige vermaardheid hadden gekregen, rondom het dorp loerend omdwaalden, dat eene beschrijving van zijn persoon in de kerken was afgelezen, en dat hij dus onmisbaar zou gevangen worden, als eene oogenblikkelijke vlugt hem niet deed ontkomen en het *Spaansche* grondgebied verlaten.

Hij luisterde zwijgend, toen hare beide handen vattende en die in de zijne drukkende sprak hij met warmte, ofschoon neêrslagtig: »Het is te laat, CONCEPITA! Na het ongelukkige gevecht bij *Jodarden* zou ik de kust hebben kunnen bereiken en misschien naar *Gibraltar* ontkomen; maar er zijn hoogere, overwegende pligten, waarvan niets ons kan ontslaan. Ik mogt en wilde het vaderland niet verlaten. In dit woeste gebergte, waar uw medelijden op dien rampzaligen dag, mij, voortvlugtig, gewond, en wanhopend MINA in *Catalonië* te bereiken, geleidde, zocht ik een toevlugtsoord in een hut van *Arquillos*, waar ik nog mogt droomen van vrijheid! — Ja, vrijheid of het schavot! want ik heb mijn leven gewijd aan één enkel denkbeeld; en dàt vernietigd zijnde, moet ik er meê vallen en vergaan.....”

Maar CONCEPITA, wier aandacht in de laatste oogenblikken door het geluid van zachte voetstappen was afgetrokken, viel hem plotseling in de rede, greep zijn' arm en fluisterde hem in 't oor: »Red u, Heer! Vlugt! Er zijn mannen in het hol achter de rots!” En het was maar al te waar: zeven of acht boeren, met mestvorken en messen gewapend, waren het jonge meisje gevolgd en er in geslaagd de schuilplaats in de rotsen te bereiken zonder ontdekt te worden. Weinig dagen te voren was RIËGO's verblijf door een herder ontdekt en door dezen aan de bewoners van *Arquillos* aangewezen; doch de bijgeloovige afschrik, die hen bij den naam spelonk des doods overmeesterde, hield hen op eenen afstand, en zij bepaalden zich tot het bespieden van CONCEPITA's gangen, om een gunstig oogenblik waar te nemen, waarin zij zonder gevaar zich op den vogelvrij verklaarden konden

werpen, en den hoogen prijs verdienen, die op zijn hoofd was gesteld.

Op het zien van den man die hen geleidde, slaakte CONCEPITA een gil van schrik en verontwaardiging; doch RIËGO, ziende dat een achttal boeren zich voor de opening van het hol had geplaatst, en hem den weg tot de vlugt afsneed, begreep dat hem niets overbleef dan er zich door te slaan of zijn leven zoo duur mogelijk te verkoopen. Hij greep dus zijne pistolen en legde aan op het hoofd des geleiders. Maar CONCEPITA toesnellende, klemde zich stuiptrekkende aan zijnen arm, in hetzelfde oogenblik dat hij vuurde, en wendde dus de rigting van het wapen van het doel af, zoodat de kogel een' boomstam in stede van den verrader trof, en deze ongedeerd voor den vlugteling stond. Nu vielen de anderen te gelijk aan, en vóór hij een tweede schot kon doen, hem te lijf, ontwapenden en bonden den held aan handen en voeten; terwijl CONCEPITA, door smart overstelpt, zich voor den gevangene, wiens oogen verwijtend op de hare blikten, nederwierp en jammerend uitriep: »Vergeving! o Vergeving, Heer! De man, die u voor een handvol gelds heeft verkocht, de man, dien gij zoudt hebben neërgeschoten, die ellendige — is — mijn vader!”

Zoodanig is de naauwkeurige beschrijving der omstandigheden van de gevangenneming van Don RAFAELE RIËGO Y NUNEZ.

Zijn togt van *Arquillos* naar *Madrid* was een treurige tegenhanger van zijne vroegere reis derwaarts. Hij bereikte de hoofdstad tegen het einde van October, geboeid, in aan flarden geretene kleederen, gezwollene en bloedende voeten, en naauwelijks was hij in de sombere cel, tot zijne gevangenis aangewezen, opgesloten, of 't regtsgeding ving aan en eindigde even spoedig met het vonnis des doods.

Volgens de sententie zou RIËGO worden opgehangen en gevierendeeld, en zouden stukken van zijn ligchaam naar de voornaamste steden des rijks worden gezonden; terwijl zijn hoofd in het dorp *Las Cabezas de San Juan*, waar hij het eerst de Constitutie had uitgeroepen, zou worden ten toon gesteld. Maar FERDINAND VII, veinzende deze wreedheid af te keuren, maakte eene bespottelijke vertooning van zachtmoedigheid, beval dat de straf alleen in ophangen zou bestaan; doch bevestigde het onwettige regtsgeding, bij uitzondering op al de bestaande regelen van regt; waardoor deze veroordeeling het duidelijke kenmerk droeg van blinde wraakzucht en geregtelijken moord.

Ofschoon RIëGO in stilte hoopte slechts gebannen te zullen worden, hoorde hij echter zijne veroordeeling ter dood, zonder de minste ontroering voorlezen, en verzocht alleen, dat hem »*de Navolging van* J. C." tot voorbereiding mogte worde gegeven; doch zijne beulen weigerden hem die bede, en hij werd dadelijk *in Capilla* gezet. (*) Het medelijden, hoe fel hij door monnikenwraak geteisterd werd, was niet in alle harten verdoofd. Een *Fransch* officier, tot hem doorgedrongen, bood hem vergif aan; doch hij, in wiens gemoed bij de nadering van het stervensuur de Godvruchtige gevoelens zijner kindsheid herleefden, wees die treurige hulp van de hand met de woorden: »dat hij zijn geheele vertrouwen op God vestigde."

Op het middaguur, terwijl al de klokken van *Madrid* het doodlied klepten, werd RIëGO aan den beul overgeleverd. Een galg van ongewone hoogte was op het plein *de la Cebada* opgerigt, en reeds vroeg waren al de balkons in *Puerta del sol*, de *Plaza Mayor* en de straat van *Alcala* met *élégant* gekleede personen van beide seksen gevuld, om de noodlottige optogt te zien voorbijtrekken; de straten waren proppens vol met eene gemengde menigte, waaronder de in lompen gehulde bevolking van de ellendige straten van *Arassies*, *Bargerillo* en *Maracillas*, die voordrongen om hunne oogen te verlustigen door het aanschouwen van dit regterlijk treurspel, alsof het hun dierbaarste volksfeest ware geweest: een stierengevecht.

RIëGO bragt de laatste uren zijner gevangenschap door in een' toestand van ziel, die aan wanhoop grensde. Hij was niet de ridder zonder vrees, wiens mannelijke ziel vroeger aan al de slagen des ongeluks moedig het hoofd had geboden — de dappere Republikein van *Saragossa* — de held van *Las Cabezas*. De doodende eenzaamheid van den kerker, de woeste beledigingen zijner cipiers, de drie dagen van verdrukking in *Capilla* gesleten, en meer dan dit alles: de gedachte aan eene teedergeliefde jeugdige echtgenoote, die zoo spoedig weduwe zou zijn, hadden te zamen gewerkt om zijne zielskrachten te verlammen; zoodat de laatste nacht zijns levens verliep onder afwisselende verschijnselen van razenden doodsangst en volslagen uitputting.

(*) In *Capilla* geplaatst worden is, in *Spanje*, de voorafgaande plegtigheid van de uitvoering der doodvonnissen. De veroordeelde brengt de drie laatste dagen door in eene kapel, met de teekens des doods behangen, en omringd van priesters, die hem dag en nacht dringen tot biecht en penitentie.

Al wat de tergendste wreedheid had kunnen uitvinden voegde men de sombere voorbereidselen der strafoefening toe. Uit den kerker gehaald, werd hij in knielende houding geplaatst op eene soort van horde, door een ezel getrokken, omringd door monniken met het crucifix in de hand, terwijl de beul met zijne knechten vooruit gingen, en eene bende ruiterij met een groot getal politiedienaars volgden. Kreten als: *Viva la Fé! Muerte al Impio!* begroetten het slagtoffer zoodra het zich vertoonde. Eenige laaghartigen wierpen den weerlooze met vuilnis of steenen, en een aterling uit het schuim des volks drong door de gelederen der soldaten, tot bij de horde en spoog hem in 't aangezigt. Tot nu toe had RIËGO de houding der diepste nederigheid en volkomenste onderwerping bewaard, doch bij deze laagheid staarde hij op den beleediger, en het vuur dat hem ten oogen uitstraalde, bewees, dat een gevoel van verontwaardiging zijn bloed nogmaals in de aderen deed koken; maar dadelijk deze uitbarsting van toorn bedwingende, zeide hij slechts op bitteren toon: »Het spreekwoord zegt te regt: Als de boom is gevallen scheurt elk een tak er af." Maar in hetzelfde oogenblik viel er ook een ruiker van *immortellen* voor zijne voeten, en de stem eener vrouwe sprak: »Senor Don RAFAELE! de blinde Joden spogen ook op onzen Zaligmaker;" en dezelfde stem voegde er in bezielde klanken de eerste verzen bij van het lofdicht, op hem in zijnen voorspoed gemaakt, en dat sedert den dood van FERDINAND een der volksliederen in *Spanje* is geworden. RIËGO beurde weder het hoofd op, en zag dankbaar rond. Hij meende de stem van CONCEPITA, het meisje van *Arquillos*, herkend te hebben. — Was zij 't? — Hoe kwam zij daar?

Aan den voet des schavots gekomen, herkreeg RIËGO al zijne zielskracht en helderheid, en de hulp der beulen weigerende, beklom hij de lange ladder alleen. De laatste trede bereikt hebbende, wendde hij zijn gelaat naar de verzamelde menigte, en herhaalde in duidelijke woorden den heldenëed, waarmede hij te *Las Cabezas* had gezworen: »Getrouw aan de Constitutie te leven en te sterven." — Een oogenblik later was er van RIËGO niet anders over dan het zielloos lijk, door een ijzeren beugel aan den rooden pilaar des galgs gehecht en aan de beschimping van het gepeupel prijs gegeven.

Maar des avonds toen de Broeders van barmhartigheid kwamen, om het lijk des vermoorden vaderlanders naar het eenzame graf te brengen, volgde een boerenmeisje,

wier gelaatstrekken onder een zwarte *pannelo* (sluijer?) verborgen waren, de nederige baar; en toen de kist met aarde bedekt, en door de monniken de laatste lijkplegtigheid verrigt was, legde zij op het graf een lauwerkrans, waaraan een papier was gehecht, beschreven met de twee eerste verzen van des martelaars schoonen lofzang: »Lang leve de over-gedenkwaardige daad van RIËGO, die ons in 't jaar 1820 de vrijheid schonk." (*)

FERDINAND VII had zich, gedurende de uitvoering van dit gruwelijke treurspel, naar *Aranjuez*, zeven mijlen van *Madrid*, begeven, en daar spoedde in den avond een zijner Ministers heen, om hem van de voltrekking verslag te doen. De Koning luisterde, onbewogen, naar het verhaal der bijzonderheden van dezen dag; — toen het geëindigd was stond hij van zijnen armstoel op, en zijn hoed afnemende, riep hij, op een' onbeschrijfelijken toon van triumf en beschimping, luide uit: »Leve RIËGO!"

Dit is geene verdichting. Die woorden behooren tot de geschiedenis. Maar die lafhartige spotternij bevatte eene troostende waarheid, welke de tiran noch bedoelde, noch begreep! RIËGO met verfijnde wreedheid vermoordende, verschafte hij hem, dien hij slechts had willen verdelgen, een blijvenden roem. Had de verraderlijke tiran den held vrijgesproken of vergiffenis geschonken, dan zou hij later slechts beschouwd zijn geworden als een onversaagd burger, gelijk er velen zijn; zijne fouten — en hij was er niet zonder — zouden met zijnen naam zijn herdacht; doch nu heeft de dood zijne nagedachtenis van elke vlek gezuiverd, en den naam van RAFAELE RIËGO geboekstaafd in de gedenkrollen der martelaren voor de heilige zaak der vrijheid.

Van FERDINAND, daarentegen, is (ook om deze daad) in de geschiedenis aangeteekend, dat er van weinig troonbezitters in vroegere of latere tijden minder eervolle herinneringen bestaan. Dom en huichelend, wreed en lafhartig, ontaarde zoon en valsche vriend, verdiende nooit een gekroond hoofd zoo weinig den bijnaam van *den welbeminden.*

RIËGO's jeugdige echtgenoote stierf drie maanden later, met een gebroken hart, in *Engeland*, welks Regering zij om bescherming was gaan smeeken.

(*) *Viva viva la hazana de Riëgo,*
Que en el ano veinte libertad nos diò.

MENGELWERK.

HET GELD;

EENE VOORLEZING,

DOOR

J. D. STETTEROGGE,
Predikant te *Zierikzee.* (*)

Geëerde Hoorders!

Houdt het mij ten goede, wanneer ik zeg, dat het mij eigenlijk meer eer dan genoegen is, van deze plaats het woord tot u te voeren. Zoo als u bekend is, spreek ik genoeg in het openbaar om naar eene bijzondere gelegenheid daartoe juist niet te verlangen, en het zamenstellen eener voorlezing niet tot mijne uitspanningen te rekenen. Het zou mij in waarheid aangenaam zijn, indiën deze plaats in dit oogenblik door een' ander meer bevoegde of althans evenzeer bevoegde ware ingenomen. Wanneer ik intusschen de eer meerder dan het genoegen noem, wil ik het laatste geenszins ontkend hebben. Meer dan eens heb ik hier niet zonder zekere voldoening het woord mogen voeren. En het spreken van deze plaats heeft voor iemand van mijne maatschappelijke betrekking nog dit bijzondere voordeel, dat men hier gelegenheid heeft om te zeggen, wat elders niet of niet zóó gezegd kan worden, en daarenboven dat men hier tot zekere kern der bevolking spreekt.

Waarover ik spreken zou — hiernaar heb ik niet lang behoeven te zoeken. Ik ben gelukkig genoeg geweest mij weldra tot een onderwerp te bepalen, waarvan ik

(*) Gehouden in het *Zierikzeesche* Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen;* in Febr. 1850.

gelooven kan, dat het voor u allen voor het minst zekere belangrijkheid heeft. Dat onderwerp is — *het Geld.* Over het Geld zal ik tot u spreken, d. i. ik zal er geenszins eene uitgewerkte wetenschappelijke verhandeling over leveren, wat ook mijne krachten zou te boven gaan; maar ik zal er zoo wat over fantaséren, of eenige variaties op het thema maken. Ik behoud mij dus voor, te zeggen wat ik verkies, en niet te zeggen niet alleen wat ik niet weet, maar ook wat mij minder te pas komt. Hoort mij, G. H.! met goedwilligheid, die ik hoop niet te verbeuren. Wat uwe goedkeuring niet mogt kunnen verwerven, zult gij van zelve wel ter zijde zetten, zonder daarvoor verlof te vragen. Maar wat u mogt voorkomen de attentie niet onwaardig te zijn, daarvoor neem ik de vrijheid bescheidenlijk eenig nadenken te vragen.

Ik hoop niet, dat gij denken zult, dat ik hier ben opgetreden om over het Geld een anathema uit te spreken. Dit is waarlijk mijn plan in geenen deele. Behalve dat ik u niet zou willen doen denken aan »de Vos en de Druiven," zoo weet ik ook niet, waarom ik het geld, het lieve geld, hard zou vallen. Het geld is geen kwaad, en doet geen kwaad, maar de menschen doen kwaad. Het geld is goed, maar de menschen zijn niet altijd goed. Eerder zal mijne voorlezing de strekking hebben om de waarde van het geld te doen uitkomen. En zoo mij soms eenig hard woord mogt ontvallen, dan zou het niet zijn tegen het geld, en niet tegen hen die geld bezitten, maar tegen degenen die van het geld en den geld-duivel bezeten zijn, en voor den Mammon hunne knieën buigen.

Hoe is toch het Geld in de wereld gekomen? — Want wij begrijpen ligt, dat het er niet altijd, en niet van den beginne is geweest. De beantwoording dezer vraag hangt zamen met die van eene andere: wat is geld? Geld, meent misschien iemand, is hetgeen iemand rijk, en welks gemis hem arm maakt. Zoo moge het zijn in de maatschappij, gelijk zij is geconstituëerd, en bij den gewonen loop der dingen, maar zoo is het wel niet op zich zelf. Indien gij eens op u-zelven stondt, of gelijk

ROBINSON CRUSOË op een onbewoond eiland woondet, wat zou geld u baten? Al hadt gij de schatten van CROESUS rondom u, en niets anders, gij zoudt armer zijn dan IRUS, en van gebrek sterven. Het geld kunnen wij niet eten, wij kunnen het niet drinken, wij kunnen er ons niet mede kleeden, met één woord, wij kunnen er niet mede voorzien in onze eerste en noodwendigste behoeften. Maar ik noem daar het woord, dat licht geeft in de zaak: — behoefte. De mensch heeft zijne behoeften. Die behoeften worden ligt meer, naarmate hij leert kennen, wat tot geriefelijkheid en veraangenaming des levens dient. Oorspronkelijk had de mensch slechts weinige behoeften, en hij produceerde, zoo goed hij kon, wat hij behoefde. Hierin was de één echter gelukkiger dan de ander. Genie, schranderheid, overleg, inspanning en moeite, met één woord, geestvermogens en ligchaamskrachten en velerlei omstandigheden moesten hierop invloed hebben. Ligt ontstond nu de begeerte naar de producten eens anderen. Men kon ze echter niet verkrijgen zonder van zijne producten in de plaats te geven, wat door den ander in waarde werd gelijk geschat. En zoo ontstond, ongetwijfeld al spoedig, zekere handel, die even ongetwijfeld een ruilhandel was, producten voor producten, waren voor waren; gelijk nog plaats vindt bij min beschaafde volken, en ook tusschen deze en beschaafde natiën. Naarmate evenwel de handel toenam en zich uitbreidde, moest men het bezwaarlijke van deze wijze van doen gevoelen. In vele gevallen toch moest het moeijelijk zijn, de onderlinge waarde der dingen, die men tegen elkander verruilde, wèl te bepalen, om van andere zwarigheden niet te spreken. Men zag zich dus als genoodzaakt om te zien naar dingen, waaraan men eene willekeurige waarde hechtte, om deze, als bij overeenkomst, tot een' algemeenen prijs voor alle waren te stellen, en de nood of behoefte werd ook hier de moeder der uitvinding. Die dingen waren bij verschillende volken naar hunne onderscheidene omstandigheden verschillend. Bij sommige volken gebruikte men daartoe schelpen, bij andere stukjes hout, bij andere zekere soort

van vruchten, bij andere weder iets anders. Men gevoelt echter ligt het gebrekkige hiervan, en ook de gebruikers moesten het gevoelen. Die voorwerpen mogten als eene soort van munt bruikbaar zijn in sommige oorden en in bijzondere landen, algemeen kon het gebruik daarvan nimmer worden. Men moest iets uitvinden, dat algemeen, in alle landen en bij alle volken, eene bepaalde waarde had, en als zoodanig gebruikte men, reeds van zeer vroege tijden af harde metalen. De doelmatigheid van hun gebruik tot het bedoelde einde, is door de ondervinding van eene reeks van eeuwen bewezen en voldongen geworden, en wordt het tot op dezen dag. Metalen, althans het ééne of andere metaal, vond men in de meeste, zoo niet in alle landen. De hardheid, duurzaamheid, schoonheid en eigendommelijke waarde der metalen maakten hen tot het bedoelde gebruik inzonderheid geschikt. Bovendien kon men ze in onderscheidene deelen splitsen, zonder het geheel te schenden, terwijl ieder gedeelte zijne waarde behield.

Wie het eerst de metalen tot algemeenen prijs en waarde van alle waren en producten hebben gesteld, is onzeker. Er zijn er geweest, die TUBALKAÏN, anderen die NOACH, zelfs voor den eersten munter wilden gehouden hebben. Doch dit beweren steunt niet op één zelfs eenigzins waarschijnlijk bewijs, en van munt is nog geene spraak. Dit weten wij uit den Bijbel, dat wij reeds zeer vroeg blijken van het gezegd gebruik der metalen, en bepaaldelijk van het zilver, d. i. van hun gebruik tot geld, aantreffen bij de *Kanaäniten* of *Phoeniciërs*, die groote handelaars der oude wereld, bij de *Egyptenaars*, alsmede bij de Aartsvaders. Zoo lezen wij, dat ABIMELECH, de Koning van *Gerar*, aan ABRAHAM duizend zilverlingen gaf tot een' sluijer voor SARA, (*) welke aanzienlijke prijs ongetwijfeld nog eene andere bedoeling had. Van ABRAHAM lezen wij, dat hij voor een stuk land aan EFRON den *Hethiter* toewoog vierhonderd sikkelen zilvers, onder den koopman gangbaar. (†) De broeders van JOZEF verkochten

(*) *Gen.* XX: 16.
(†) *Gen.* XXIII: 16.

hem aan de Ismaëlitische kooplieden voor twintig zilverlingen (*); om nu geene andere voorbeelden te noemen. — Van goud, tot geld gebezigd, lezen wij in dit tijdperk niet. Het schijnt inzonderheid tot pracht en sieraad gebruikt te zijn geweest. Eerst aanmerkelijk later, ten tijde van DAVID lezen wij van het goud als prijs voor eene verkochte zaak gegeven; en die Koning zelf bezigde het alzoo. (†)

Men was echter nog verre van den tegenwoordigen stand der zaak. Geslagen geld, munten kende men niet. Wij hoorden het reeds, het geld werd niet geteld, maar gewogen. Ook de sikkel was geene munt, maar veeleer een gewigt, eene zekere hoeveelheid, gelijk het woord ook »gewigt" beteekent. Intusschen is onze wijze van doen aan de toenmalige niet zoo ongelijk, als men misschien oppervlakkig zou meenen. Wij wegen het geld niet, maar tellen het; en geen wonder, want het is reeds gewogen. Ieder Gulden bevat eene bepaalde hoeveelheid zilver, waaraan eene vaste waarde is toegekend. Wanneer gij dus aan iemand tien of twintig Gulden betaalt, schikt gij hem tien- of twintigmaal de afgewogene hoeveelheid zilver toe, en geeft hem zijn gewigt. Wij hebben den tijd gekend, dat wij elkander het gewigt niet gaven, — den tijd, toen de Rijksdaalders de grootte van een' Gulden, en de Guldens de grootte van een vijfje hadden gekregen op zijn best; — den tijd, toen de booze industrie der geldsnoeijerij hare zilveren, ik mogt wel zeggen hare gouden eeuw beleefde. Doch die tijd is voorbij, en dat leed geleden, hoewel de gevolgen naauwelijks gezegd kunnen worden voorbij te zijn. Nu geven wij elkander en aan ieder weder zijn gewigt, althans indien men betaalt. — Wat het Joodsche volk betreft, merken wij nog aan, dat eerst lang na de Babylonische ballingschap, ja zelfs na den tijd van ALEXANDER *den Grooten*, gemunt geld bij hen in gebruik is gekomen, en dat SIMON, één der Maccabésche Vorsten, de eerste is geweest, die gemunt geld geslagen heeft, met

(*) *Gen.* XXXVII: 28.
(†) 1 *Chron.* XXI: 25.

zijn beeld versierd, waarschijnlijk naar *Grieksch* modèl. (*)

De geschiedenis van het geld bij onderscheidene volken, waarvan welligt veel wetenswaardigs is te zeggen, laten wij daar. Wij hebben gezien, hoe ten naaste bij het geld is in de wereld gekomen, en wat geld is. Het geld is, gelijk men zegt, het circulerend medium, de conventionéle algemeene prijs van alle waren en producten, het middel om, in het dagelijksche leven en onderling verkeer, op geschikte wijze van elkander af te komen. — Wij begrijpen ligt de waarde des gelds. Inderdaad, het zou er al zonderling uitzien, indien wij, ieder met zijne intellectuële of materiële waren en producten, ter markt moesten gaan, om ze voor andere te verruilen. Nu drijven wij bij iederen koop en verkoop nog wel een' ruilhandel; doch het is geen volkomen, maar slechts een' halve ruilhandel, en die halve is ongetwijfeld beter dan de geheele. Het onze verruilen wij voor geld, en dat geld verruilen wij voor hetgene wij behoeven. Het gebruik des gelds vermakkelijkt en veraangenaamt het leven. Zonder het geld zouden vele betrekkingen des levens worden opgelost: Kunsten en Wetenschappen zouden schade lijden; de beschaving zich niet kunnen handhaven op de hoogte, waarop zij zich bevindt, of daartoe wel niet gekomen zijn. Want het geld is niet slechts de vrucht, maar ook een hulpmiddel der beschaving.

Over de zedelijke waarde van het geld is dikwijls al zonderling gedacht. Tot die zonderlinge denkers behoort GOTTLIEB WILHELM RABENER, aan menigeen uwer ongetwijfeld genoeg bekend. In zijne *Proeve van een Duitsch Woordenboek* zegt hij, op het artikel *Verstand*, onder anderen dit: »Verstand beteekent zoo veel als rijkdom. — »Een mensch zonder verstand is niets anders dan een »arm mensch. Hij kan eerlijk, hij kan geleerd, hij kan »geestig, met één woord, hij kan de aardigste en nut»tigste mensch van de gansche stad zijn, het helpt hem »alles niets; het verstand ontbreekt hem: want hij heeft »geen geld. — Dat meisje heeft veel verstand, zegt een

(*) Gevolgd naar HUBTINGHE, *Gesch. der Menschheid*, D. II, bl. 105 en verv.

»minnaar, die alleen op geld ziet, ofschoon zijn bedoeld »meisje niets anders doet dan thee drinken, wat speelt, »strikjes maakt, ten venster uitziet, en, wanneer zij »geestig wordt, met het morgengewaad van haar buur»juffertje den spot drijft. In gezelschappen, waar geene »gelegenheid is om iets van dit alles te doen, is zij niet in »staat iets anders dan een bloot *ja* en *neen* te zeggen; en »indien zij niet met haar waaijer speelde, zou men haar »voor een schoon standbeeld aanzien. Doch dit doet alles »niets ter zake; bij haren minnaar heeft zij echter veel »verstand, dewijl hare moeder haar een goed kapitaal »heeft nagelaten. — Die mensch heeft een zeer goed na»tuurlijk verstand, zegt zoo veel als: hij heeft van zijne »ouderen veel goed geërfd, en niet noodig gehad zelf »geld te verdienen. Wat dus ook te zeggen is: hij woe»kert met zijn verstand, zal ik niemand behoeven te »verklaren, dewijl het zich van zelf doet begrijpen. — »Ik ben de domste niet, dewijl ik ook eenig vermogen »heb, en dat heeft mij gelegenheid gegeven, om door eene »drieëndertigjarige ondervinding de verschillende graden »des verstands te leeren kennen. Naar het tegenwoor»dig beloop kan ik van het verstand mijner landslieden »den volgenden algemeenen overslag maken:

»20,000	Gulden,	niet geheel zonder verstand.
»50,000	»	een tamelijk verstand.
»100,000	»	een fijn verstand.
»200,000	»	een groot verstand.
»500,000	»	een doordringend verstand. . . .
»1,000,000	»	een verstand als een Engel.

»En op zulk eene wijze rijst het met elke 100,000 Gul»den hooger." (*) — Zoo RABENER. Hij dacht er dus geheel anders over dan SALOMO, die zeide: »hoeveel beter is het, »wijsheid te bekomen, dan uitgegraven goud; en uitne»mender, verstand te bekomen, dan zilver!" (†) Maar de man sprak zoo al vóór honderden jaren; en in dien tijd is immers veel veranderd?

(*) RABENER, *Hekelschriften*, D. 1, bl. 156 en verv.
(†) *Spreuk.* XVI: 16.

»Geld," zegt men, »is de ziel van alle zaken." Wij willen dit nu maar zonder nader onderzoek aannemen, en er vrede mede hebben, dat geld de ziel van alle zaken is, indien het maar niet de ziel van personen wordt. Want geldzielen!....... ik ben verzekerd, M. H.! u een' goeden raad te geven, wanneer ik zeg: weest voorzigtig met dezulken, — en men vindt ze onder alle klassen van menschen; — want als hun vermeend belang het mede-brengt, zullen zij u zoo goed verraden, als JUDAS zijnen Heer. En ik zie ook niet, waarom hetgene van JUDAS aan den Heer is gebeurd, ook niet, in onze dagen, aan ons zou gebeuren, en waarom de opvolgers van JUDAS minder dan hun voorganger zouden zijn. Wij kennen allen het woord eens Apostels: »De geldgierigheid is een wortel van alle kwaad." (*)

Mijn vriend RABENER — want ik houd nog al van hem; en ik ben aan zijn' omgang menig genoegelijk oogenblik verschuldigd, — heeft uit de papieren zijns vaders een authenthiek afschrift bewaard van eene dodenlijst van NICOLAAS KLIM, koster der Kruiskerk te *Bergen* in *Noorwegen*, door KLIM zelven geschreven: denzelfden KLIM, die bekend en vermaard is door zijne onderaardsche reizen, en Keizer is geweest in *Zuama*. Als koster, welk ambt hij later bekleedde, had hij de aardige gewoonte, om van de dooden, die gedurende zijn kosteraat in genoemde kerk begraven werden, niet alleen den naam op te teekenen, maar van verscheidenen hunner eene korte levens- of karakterschets daarnevens te voegen. Hieruit zijn verscheidene vrij curieuse aanteekeningen voortgevloeid, die ik geloof, dat dikwijls meer stichtelijk voor de levenden dan vereerende voor de dooden waren. Nu stierf ook CARL HUNDING, en KLIM teekende bij zijn' naam, behalve meer, ook dit aan: »Deze man had door het geluk en »door zijne onvermoeide vlijt een aanzienlijk vermogen »verkregen; evenwel zuchtte hij gedurig over de nering-»looze tijden en de verhoogde belastingen, die hem nog »tot een' bedelaar zouden maken. Over zijn' Schepper

(*) 1 TIM. VI: 10.

»was hij gansch niet voldaan, dat Hij hem eene maag »had gegeven; want hij geloofde, dat de menschen veel »zouden kunnen besparen, indien zij nooit honger hadden. »Hij kon zich geweldig driftig maken, als hij over de »pracht der kleederen sprak; een gestikt kamizool te »dragen, merkte hij aan als eene doodzonde. Naar zijn »gevoelen waren de kleederen tot niets nuttig, dan om ons »den beklagelijken val onzer eerste ouderen en het ver-»lies dier gelukzaligheid te binnen te brengen, welke »ons de kleèderen noodeloos zou gemaakt hebben. Om »deze reden lapte hij nooit zijn broek of kousen; en hoe »meer déze gescheurd waren, hoe nader hij bij den staat »der onschuld meende te komen. Al zijne uitgaven »rekende hij bij percenten uit, en bad nooit een onze »Vader om niet; want de godzaligheid, zeide hij, was »tot alle dingen nut. Wanneer hij eene enkele reis in »den uitersten nood geraakte, en zich gedwongen zag fat-»soenshalve een daalder te verteren, trok hij dien da-»delijk weder af van hetgene hij zijn' predikant ver-»schuldigd was, of hield dien af van het loon zijner be-»dienden. Eene rilling ging hem over het lijf, wanneer »een behoeftige hem om een stukje brood aansprak; niets »kwam hem onbegrijpelijker voor, dan de lankmoedig-»heid des hemels, welke die nietswaardige lediggangers »op den aardbodem duldde. Zoo menigmaal zijne vrouw »hem een kind ter wereld bragt, zoo menigmaal klaagde »hij, dat zij een' gevoeligen slag aan zijn bestaan toe-»bragt, want kinderen waren voortetende kapitalen. — — »Wanneer hem een kind afstierf, was hij zoo vergenoegd »alsof hij eene kwade schuld had ingekregen. —— Zijn »oudste zoon was zeer ongeschikt, en verkwistte meer »geld dan de vader besparen kon. Dewijl deze hem niets »gaf, leende hij bij andere menschen; en vermits de vader »nooit minder dan vijftien ten honderd nam, moest de »zoon óók zoo veel betalen. Hij deed aanwijzing aan al »zijne schuldeischers op den dood zijns vaders, die hem »ook het genoegen gaf van te sterven; want hij verviel »in eene hevige koorts, welke zijn verstand nog meer »in de war hielp, dan het in zijne gezonde dagen was

»geweest. Hij sprak van niets dan van intresten, van »slechte betalers, en van zijne kantoorboeken. Zijn »biechtvader trachtte hem van het aardsche af te trek»ken en hem op den dood te doen denken, wijzende »hem op een goed van hooger en heiliger waardij, dan »de vergankelijke dingen, het zilver en goud der aarde. »Neen, riep de kranke, tot dien prijs kan ik het niet ge»bruiken; het doet naar den tegenwoordigen koers niet »meer dan één en drie kwart! Dat waren zijne laatste »woorden, en hij stierf." (*)

Wat heeft ons geld, vooral in de laatste jaren, eene verandering ondergaan! Vroeger hadden wij stuivertjes, dubbeltjes, kwart-guldens, zeste-halven, schellingen van onderscheidene soort, pietjes, acht-stuiver-stukken, halve guldens, dertiende-halven, dertientjes, guldens, halve hollandsche rijksdaalders, halve zeeuwsche rijksdaalders, acht-en-twintigen, daalders, halve dukatons, twee-guldenstukken, rijksdaalders, zeeuwsche rijksdaalders, drieguldens, dukatons, — te zamen, groot en klein, meer dan twintig zilverstukken. Er zijn waarschijnlijk velen geweest, welke alle die stukken nooit regt onderscheidenlijk hebben gekend, en voor wie zij dus eigenlijk niet regt bruikbaar waren; en ik herinner mij nog den tijd, dat ik bijna wanhoopte ze alle te leeren kennen. Hoe is de geldzaak veranderd en vereenvoudigd! Nu hebben wij, behalve de pasmunt, slechts twee zilveren muntstukken, den gulden en den rijksdaalder. Er is naauwelijks iemand, die deze vereenvoudiging niet goedkeuren en billijken zal. Hoe meer men de eenvoudigheid nadert, hoe meer men de waarheid nadert. Het eenvoudige is het zegel van het ware. En naarmate ook de Godsdienst eenvoudiger wordt, — niet op zich zelve, want dan is zij eenvoudig genoeg, — maar naarmate zij eenvoudiger wordt in de opvatting der menschen, meer ontdaan van theologische en kerkelijke bijhangsels, zal zij meer worden, wat zij wezen kan en moet: een heiligend en levenwekkend beginsel in den mensch.

(*) RABENER, t. a. p., bl. 95 en verv.

Het verwondere u niet, G. H.! dat ik, over het geld sprekende, ook van de Godsdienst gewaag. Er is tusschen deze twee zaken meer verband, dan men misschien oppervlakkig zou denken. Vooreerst meen ik, dat tot de Godsdienst of het dienen van God wel degelijk en onmisbaar behoort het regt en waardig gebruik van het geld en goed, dat men heeft ontvangen; en dat hij, die zijn geld en goed, hoe dan ook, niet regt en waardig gebruikt, niet gezegd kan worden het Opperwezen te dienen, al had hij ook overigens naar het uiterlijke al het voorkomen daarvan. En dan weet gij wel, dat ons geld een randschrift heeft, en dat dit randschrift luidt: GOD ZIJ MET ONS. Herinnert u ook nog eens onzen ouden Gulden met zijne veelvouden en onderdeelen; — meer dan waarschijnlijk zult gij u dien met zeker genoegen herinneren. Daar stond de Nederlandsche maagd, in hare regterhand de speer met den hoed, het zinnebeeld der vrijheid, en met den linkerarm rustende op den Bijbel, en daarnevens het omschrift: »op Gods woord steunen wij, de vrijheid beschermen wij." Hetzelfde godsdienstig beginsel was ook uitgedrukt op andere munten. Op een scheepjes-schelling las ik rondom het schip, dat met volle zeilen de zee doorklieft: »waakt, op God vertrouwende." Jammer, dat deze en andere schoone spreuken daar stonden uitgedrukt in de Latijnsche taal, naar de gewoonte van dien tijd, waardoor zij voor het gros des volks onverstaanbaar waren en verloren gingen. Dit is beter op onze tegenwoordige munt, waar het: »GOD ZIJ MET ONS" gelezen wordt in de voor allen verstaanbare taal des lands. Jammer van onze tegenwoordige munt, dat die spreuk van de oppervlakte des muntstuks af, en op den rand, en zoo wat verborgen is geraakt! Wij willen er evenwel vrede mede hebben, indien het slechts geen beeld is, dat de Godsdienst bij ons volk zoo wat op den rand of kant is geraakt; wat wij diep zouden betreuren. — Zoo werd en wordt dan, M. H.! het godsdienstig element door ons geld bewaard. Zoo is het alsof ons geld tot ons zegt: »hecht u niet te zeer aan mij, er is nog een ander God dan ik!" En ik geloof, dat dit woord verdient gehoord

en behartigd te worden, bepaaldelijk in den tegenwoordigen tijd. Men zegt, dat onze tijd krank is, en dat de maatschappij aan belangrijke kwalen lijdt, en wie heeft lust om het te ontkennen? Wij weten hoe zeer armoede en verarming zijn toegenomen, zoodat men daarvoor zelfs een nieuw woord, pauperisme, heeft uitgevonden. Er is in de mindere standen zeker vele ellende. Er wordt gezegd, dat de menschen tegenwoordig eigenlijk te verdeelen zijn in twee standen: die van hen, welke eigene bezitting hebben, en die van hen, die niets bezitten. Ik spreek natuurlijk niet plaatselijk, dan ware de zaak nog van minder belang; maar ik spreek in het algemeen. Bekend ook zijn de woelingen en leeringen van Socialisme en Communisme, inzonderheid in *Frankrijk*, maar in *Frankrijk* niet alleen, — leeringen, die de maatschappij het onderste boven dreigen te keeren, — leeringen, die onwillekeurig bijval moeten vinden bij de mindere standen, of bij den stand van hen die niets bezitten; indien het niet op eenige wijze wordt verhoed. — Wat is het redmiddel, het middel waardoor orde, maatschappelijk geluk, beschaving en vooruitgang te redden zijn? Hoe weinig het Communisme daartoe leidt, springt, dunkt mij, in het oog. En indien zelfs, zoo het denkbaar ware, de goederen der aarde onder hare tegenwoordige bewoners gelijkelijk werden verdeeld, zoudt ge over twintig of dertig jaren soortgelijke ongelijkheid als nu aanschouwen; want altijd zal de ijverige veel vooruit hebben boven den luiaard, de bekwame boven den onbekwame, de spaarzame boven den verkwister. CHARLES FOURIER, een bekend Socialist, die in gebrek aan rijkdom de voorname bron van alle maatschappelijke verkeerdheden en ellenden ziet, wil den slecht geregelden arbeid beter regelen, associatie van den grond daarstellen, en de menschen zamenbrengen in vereenigingen, *phalanges*, tot iedere van welke 1800 à 2000 menschen zouden behooren, die bij en met elkander zouden wonen in een gemeenschappelijk gebouw, het phalansterium. »Dit ge»bouw," gelijk zeker Schrijver zegt, »zou alle mogelijke »voordeelen aanbieden. Vooreerst zou het veel minder

»kosten dan 400 à 500 huizen, die voor de huisvesting »van 1800 à 2000 personen vereischt worden. Als een »heerlijk paleis zou het zich vertoonen, de grootste orde »zou daar binnen heerschen, geweldmakende handwerken »zouden in de zijvleugels geplaatst worden. Eene groote »eetzaal in het midden van het gebouw zou diegenen »vereenigen, die gaarne in groot gezelschap spijzen. Een »gedeelte zou zich ontspannen, terwijl de anderen werk»ten. Wanneer een bewoner van dit tooverpaleis eenige »uren lang zich met ééne soort van werk had bezig ge»houden, zou hij naar behoefte en lust daarmede kunnen »ophouden en weder iets anders ter hand nemen, al naar »gelang eene andere aandrift in hem zich gelden deed. »Op deze wijze zou er in het geheel geen gedwongen »arbeid bestaan, en dien ten gevolge zouden er ook geene »vrijwillige lediggangers meer zijn. Éene omstandigheid »slechts verwekt FOURIER eenige zorg. De rijkdom zou »namelijk ten gevolge dezer verwonderenswaardige in»rigting in die mate toenemen, dat de menschheid drie »maal meer dan tegenwoordig produceren zou. Het is »hem daarom tot grooten troost, dat naar zijne vaste »overtuiging de bewoners van het phalansterium ook drie»maal meer eten zouden." (*) Maar FOURIER heeft ook vergeten, dat ieder mensch, ook de armste en geringste, veel liever dan in een groot en heerlijk gemeenschappelijk gebouw te wonen, er den hoogsten prijs op stelt ergens een plekje, een stulpje, één vertrek, hoe klein ook, te hebben, waarvan hij zeggen kan: hier behoor ik, hier ben ik te huis, en waar hij geheele vrijheid geniet.— Nog eens, wat is het redmiddel, niet een tijdelijk palliatief, maar een waarachtig en duurzaam redmiddel der maatschappij? Toehoorders! ik zou kunnen wenschen, althans voor eenige oogenblikken, geen bedienaar van de Godsdienst te zijn, om zoo veel noodig aan mijne overtuiging te beteren ingang te verschaffen, en ook den allerminsten schijn van mij te weren, dat ik zelfs eenigermate ambtshalve spreek. Maar ik geloof toch eenig

(*) Dr. SCHENKEL, *Christendom en Ongeloof*, bl. 405.

vertrouwen bij u te hebben. En dan zeg ik uit de volste en innigste overtuiging: stel tegen de magt der ideën, die de maatschappij met omverwerping bedreigen, de magt over van het Godsdienstig idee; kweek den godsdienstigen zin bij het menschdom en de menschen aan; leer de menschen iets hoogers dan zich-zelven kennen. Ik geloof aanzienlijke bondgenooten voor mijne meening te hebben, en daar, waar men zulks welligt het minst zou verwachten, doch waar men juist de meeste behoefte daaraan gevoelt. Zeer opmerkelijk althans zijn mij sedert eenigen tijd sommige verschijnselen in *Frankrijk* voorgekomen, die allezins schijnen aan te duiden, hoe men daar het godsdienstig element wil bewaren en verheffen. In de Boodschap, die de President der *Fransche* Republiek, den 31 October des vorigen jaars, aan de Wetgevende Vergadering zond, kwam het woord voor: »laat ons het godsdienstig beginsel bevestigen." Omstreeks denzelfden tijd nam hij aan *Frankrijks* Regterlijke Magt den eed af op de Constitutie, en de plegtigheid begon met de bijwoning der Mis. Weinig tijds later werd eene andere plegtigheid op dezelfde wijze aangevangen. Ik spreek natuurlijk van de Mis als godsdienstige handeling of solemniteit; en wel niet ligt zal iemand beweren, dat hare bijwoning en verordening door gezegden hooggeplaatsten Regeringspersoon bij dergelijke gelegenheden zonder beteekenis was. Zoo deed en zoo sprak LODEWIJK NAPOLEON, terwijl LODEWIJK FILIPS, toen het *Parijsche* gepeupel, in de eerste jaren zijner regering, van eene kerk het kruis afgerukt en de kerk zelve verwoest had, kerk noch kruis durfde herstellen. In December des vorigen jaars las ik in een Dagblad, uit *Frankrijk* het volgende: »Het verdient vermelding, dat »de tegenwoordige Minister van openbare werken, BINEAU, »vóór eenigen tijd bepaalden last heeft gegeven aan alle »ingenieurs en agenten van het bewind, die over den »bouw van openbare werken zijn gesteld, om den arbeid »op Zondag te doen staken. De Heer BINEAU is door vele »welgezinden hoogelijk geprezen, ter zake van zijne zucht »om te voldoen aan de eischen der zedelijkheid en gods-

»dienst." (*) In waarheid, de godsdienst heiligt en verbetert den mensch, en als de menschen niet beter worden, worden zij ook niet gelukkiger, al aten zij driemaal meer. De godsdienst — geen getwist en geharrewar over afgetrokkene zaken, geene fymelarij, maar eerbied en liefde voor het Opperwezen, die eerbied en liefde zijn voor zijn' wil, — leidt den mensch tot werkzaamheid, vlijt, eerlijkheid, geduld, tevredenheid en alle andere deugden. Doch ik wil den godsdienstigen zin geenszins alleen bij de mindere standen hebben aangekweekt; — dan ware de zaak slechts ten halve en ongenoegzaam verholpen: — neen, maar ik wil den godsdienstigen zin evenzeer hebben aangekweekt bij de hoogere standen of den stand der gegoeden. Daar zal en moet de godsdienst den mensch leiden tot belangstelling in zijnen medemensch, tot hulpvaardigheid, tot mededeelzaamheid en andere deugden. Want de godsdienst doodt het egoïsmus of de zelfzucht, die de moeder der zonde of die de zonde zelve is. En men zal de waarheid ondervinden van hetgene reeds vóór omtrent dertig eeuwen een Koning en een wijze Koning heeft gezegd: »dat geregtigheid een volk verhoogt, terwijl de zonde eene schandvlek en de val der natiën is." (†)

Neen, niet naar het Westen, niet naar *Peru, Mexico, Californië* slaan wij het oog, als vanwaar onze hulp zou moeten komen; maar naar het Oosten, naar *Palestina's* grond rigten wij de blikken. Daar, waar de zon, het licht der natuurlijke wereld, verrijst, daar is ook het licht der zedelijke wereld verrezen. Daar is de CHRISTUS verschenen, om zijnen Geest mede te deelen en uit te storten over de volken der aarde; en die Geest is in hoofdzaak geen andere dan hetgene ons geld zegt: »GOD IS MET ONS." Dien Geest in ons op te nemen en steeds meer in ons op te nemen, om hem mede te deelen, te verbreiden, te bevorderen bij anderen, zietdaar onze roeping, onze schoone, edele, heilige roeping! Werke daarmede de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*

(*) *Haarl. Cour.* 13 Dec. 1849.
(†) *Spr.* XIV: 34.

wier doel het is, naar het eerste Art. harer wetten: »door »de bevordering van godsvrucht en goede zeden, over»eenkomstig de beginselen van de Christelijke Gods»dienst — — algemeen volksgeluk te verspreiden!" Werke daartoe mede haar *Zierikzeesch* Departement! Werke daartoe mede ieder Lid der Maatschappij in zijne omgeving of kring! En wat gegriffeld staat op den rand van ons geld, dat sta als gegrift op den grond van ons gemoed: GOD ZIJ MET ONS; niet slechts in den zin: God helpe en zegene ons, maar niet minder in dezen zin: de Gods-bewustheid zij met ons en in ons!

GARCI PEREZ,

NAAR

C. CUSHING. (*)

I.

Onder de regering van KAREL I (in de geschiedenis van ons Vaderland meer bekend als KAREL V) woonde er in *Madrid* een werkzame *Valenciaan*, met name GIL CANO, die bij de hovelingen de dubbele waardigheid bekleedde van barbier en heelmeester, en daarbij nu en dan het vak van *memorialista* of berigtschrijver uitoefende. Ofschoon GIL CANO evenveel regt op zijn doopnaam en zijn toenaam had, als de fierste edelman van *Castilië* op zijn twee of drie *hoeden*, werd hij met dat al in de wandeling nooit anders genoemd dan *El Valenciano;* en die benaming had zoo zeer het burgerregt verkregen, dat GIL er stilzwijgend genoegen mede nam, nimmer anders genoemd te worden dan »de Valenciaan".

Voor de uitoefening van zijn veelledig vak bewoonde hij twee kleine vertrekken op de *Puerta del Sol.*

Men weet het, de *Puerta del Sol* is de dagelijksche

(*) CALEB CUSHING is een der meest gevierde hedendaagsche Schrijvers van *Amerika;* dit belangwekkend verhaal ontleenen wij aan zijne »*Herinneringen uit Spanje*".

verzamelplaats van al de lediggangers der stad, en van de menigte lieden, die uit de provinciën herwaarts komen om den dag door te brengen met een bedrijvig nietsdoen. De groote straten van al de wijken van *Madrid* loopen hier in één middelpunt zamen, even als de omloop des bloeds in het menschelijk ligchaam aanvangt en eindigt in het hart. Hier komen de oude militairen, die op een karig pensioen de rest hunner levensdagen slijten in vrede, al de daden herdenken en bespreken, welke zij verrigt hebben of zien verrigten in het oorlogsveld. De jonge officieren, die verlof hebben, komen hier redeneren en redetwisten over de bevallige voetjes van de *Andalusische* schoone, die gisteren avond voor het eerst op het tooneel is verschenen, om hare *boleros* te dansen. Hier wemelt alles dooreen — de hoveling, die zelf het aantal van zijne titels niet weet op te sommen, zoo veel heeft hij er, en de gemeenste bedelaar, ie des nachts onder den blooten hemel slaapt op de kerktrappen; de magistraat en de gaauwdief; de priester en de boeteling..... voeg daarbij het geraas van *calesas* en koetsen, het geschreeuw van fruitvrouwen en waterkoopers, dat boven het gegons van al die duizenden uitklinkt, die allen in een levendig gesprek zijn: en gij zult erkennen, dat de kleine winkel van *El Valenciano* wel een van de meest publieke plekjes genoemd mogt worden van de gansche stad.

Het uur der *siësta* was voorbij, en de menigte, die voor eene korte poos de *Puerta del Sol* vaarwel had gezegd, om betrekkelijke eenzaamheid en rust te gaan genieten, keerde van alle kanten weder derwaarts. *El Valenciano* stond voor zijne deur, onder het merkwaardig bekken, dat tot uithangbord voor zijn winkel diende, ieder oogenblik orders aannemende van voorbijgangers, en van tijd tot tijd met een hunner een oogenblik binnengaande, om eene ader te openen of eene kin glad te maken. Eensklaps echter begon al dat gewoel en rumoer op de *Puerta del Sol* blijkbaar ééne bepaalde rigting te nemen, en het duurde niet lang of er had voor de deur van GIL CANO eene ontzaggelijke zamenscholing

plaats. Het gefluister der menigte veranderde weldra in luide mededeelingen, en nu ging het van mond tot mond, dat de arme ziel, die zijn geheele leven door nooit iemand iets kwaads had gedaan, op eene barbaarsche wijze vermoord was geworden in zijn eigen winkel. Het duurde lang eer de *alguazils* zich door de zaamgepakte menigte een weg konden banen tot aan de plaats des ongevals; doch toen zij eindelijk het huis waren binnengedrongen, bleek het, dat de zaak maar al te zeer waar was.

Zij vonden den *Valenciaan* achterover op den grond liggen, en er was geen teeken van gepleegd geweld aan hem te zien. De *alguazils* dachten dus aanvankelijk, dat zijn dood aan de eene of andere natuurlijke oorzaak moest worden toegeschreven. Men wilde dus beproeven of er geene mogelijkheid bestond, hem nog in het leven terug te roepen, maar zoo ras men hem wilde opnemen, bleek het dat hij werkelijk was vermoord; want even onder de ribben vond men den dolk nog zitten, waarmede hij op die plaats getroffen was, en bij nader onderzoek vond men ook nog eene schier onzigtbare snede in de regterborst, die weldra bleek eene diepe wonde te zijn, met dezelfde dolk toegebragt, en die een oogenblikkelijken dood ten gevolge moest hebben gehad. — De dolk was met zilver gemonteerd, en van een buitengewoon maaksel, zijnde het lemmer ongemeen fijn en de knop een kunstig bewerkt CHRISTUS-hoofd, dat niet anders dan door de hand van een voornaam meester kon zijn gemaakt.

Aan wien behoorde die kostbare dolk? En wie had er die twee zoo wèlberekende wonden meê toegebragt? — Het ongeloofelijke der zaak, dat een moordenaar op klaren dag, en om zoo te spreken in het bijzijn van geheel *Madrid*, *El Valenciano* van het leven had durven berooven, deed aanvankelijk de meening bestaan, dat de dood van GIL CANO aan niets anders kon worden toegeschreven dan aan zelfmoord; maar weldra werd dit vermoeden verworpen, daar de rigting van de bovenste wond voldingend bewees, dat niet de hand van den zwakken ouden-zelven zulk een' stoot had kunnen geven, en het

overigens ook geen twijfel leed, dat, na die eerste verwonding, de tweede hem wel letterlijk onmogelijk zou zijn geweest.

El Valenciano's lijk werd door de geregtsdienaren naar buiten gedragen; een hunner hield den dolk, het bewijsmiddel, dat welligt op het spoor van den moordenaar zou kunnen brengen, in de hand; maar eer nog de menigte plaats had gemaakt, werd hem dat moordtuig uit de hand gerukt, zonder dat het hem mogelijk was, in het gedrang den stouten arm, die dit waagstuk bedreef, te onderscheiden.

— Grijpt hem! In den naam des Konings! — riep de *alguazil;* maar eer men begreep wat er gebeurd was, klom de verwarring des volks, en der geregtsdienaren ten top, doordien elk hunner als ware het naast hem met een holle stem, die aan niemand toebehoorde, de woorden hoorde uitspreken: »*Venganza de Garci Perez*". Nu zweeg het tumult als door een tooverslag; ieder zag vragend om; de menigte ging ontsteld uiteen, en niemand wist wat hij van deze zonderlinge zaak moest denken. De oude *Valenciaan* had zich dus de wraak van GARCI PEREZ, een roover in de gebergten van *Granada*, op den hals gehaald, en deze, zoo dacht men, had dus zelve den stouten moord volbragt.

Maar in die dagen, toen *Madrid* de hoofdstad was van den halven aardbol, kon de moord van zulk een onbeduidend persoon, hoe geheimzinnig en vreemd dan ook, geen zaak zijn belangrijk genoeg om de aandacht van het publiek lang bezig te houden. Al spoedig werd door de meesten schetsend over GIL CANO's dood gesproken; de daad van GARCI PEREZ werd hoogstens door enkelen nog met een schouder-ophalen vereerd; en waarschijnlijk zou niemand, vier-en-twintig uren later, meer om het geval gedacht hebben, indien niet den dag daarna een ander buitengewoon feit had plaats gegrepen, dat ontegenzeggelijk met het eerste in verband stond, en dubbel berekend was om de nieuwsgierigheid der bevolking in de hoogste mate gaande te maken.

Het was het feest der Ontvangenis, een heilige dag,

vooral in *Spanje* hoog in aanzien. De burgerlijke autoriteiten van *Madrid* woonden de Mis bij in de *San-Salvador-kerk*, waar later de stoffelijke overblijfselen van den dichter CALDERON zijn bijgezet, en in welke men ook een kostbaar gedenkteeken heeft opgerigt ter nagedachtenis van den laatsten Hertog van *Arcos:* PONCE DE LEON. De *corregidor* van *Madrid*, vergezeld van al de onder hem staande ambtenaren, en omgeven van de vier schepterdragers, die aan hunne roode zijden mantels waren te kennen, zat in eene afgeslotene ruimte, door middel van draagbare banken afgezonderd van de rest der geloovigen, die, op de *estera* geknield, de geheele kerk vulden. De schitterend en zwaar vergulde stolaas der dienstdoende priesters; de rijke dos van den *corregidor* en zijn gevolg; de ontelbare schare, op den grond neêrgebogen in de houding der aanbidding; de verheven bouwstijl der kerk, hare wonderen van schilder- en beeldhouwkunst, en de zuilenrijen van pilaar tot pilaar behangen met zware tapijten — vormden een indrukwekkend geheel, zoo als men dat alleen in Katholieke landen aantreft.

Pater JOACHIM ARTEAGA, om zijne geleerdheid en godsvrucht beroemd, verrigtte de dienst aan het altaar van de »Lieve-Vrouw-der-Ontvangenis". Hij was een van de biechtvaderen des Konings, en onlangs aan den Paus voorgedragen voor het opengevallene bisdom van *Jaen:* — eene onderscheiding hem hoofdzakelijk ten deel gevallen, omdat hij vele jaren in de Nieuwe Wereld voor de uitbreiding van het Christendom had geijverd.

De Eerwaarde Pater had de kelk op het altaar nedergezet, en boog er het waardig hoofd voor op zijne zaamgevouwen handen, toen hij eensklaps een gil gaf, en op de trappen van het altaar nederzonk. De overige priesters haastten zich hunnen veelbeminden broeder op te rigten; maar hij was reeds een lijk, en schrik en afgrijzen greep hen allen aan, toen zij in zijne borst een met zilver gemonteerden dolk vonden steken, die hem het hart had doorboord — de hand eens moordenaars, had dus, als op eene wonderdadige wijze, den dienstknecht des Heeren getroffen, aan het Gode gewijd altaar, waar

hij de dienst verrigtte met woorden van aanbidding op de lippen.

Onder de leiding van den *corregidor*-zelven, werd dadelijk een onderzoek ingesteld. Ook het wapen werd bezigtigd, en nu werd de gebeurtenis nog gewigtiger, wijl een der *alguazils* bevond dat het dezelfde dolk was, waarmede GIL CANO den dag te voren was omgebragt. Maar naauwelijks was dit als eene daadzaak erkend, of daar riep ook nu weer een holle stem, die nu regtstreeks van het altaar scheen te komen, dezelfde schrikwekkende woorden: »*Venganza de Garci Perez*".

Te vergeefs wilde de *corregidor* dadelijk alle de deuren doen sluiten, opdat de moordenaar niet zoude ontkomen; de geheele kerk was een tooneel van gedrang en gevaar. Overal trachtten gillende vrouwen, en mannen, die gebeden prevelden en verwenschingen uitbraakten, zich een' weg te banen naar de uitgangen van het kerkgebouw. Wel verre van de bevelen des *corregidors* te eerbiedigen, droeg ieder het zijne er toe bij om de verwarring te vergrooten; en in de algemeene wanorde ging andermaal de geheimzinnige dolk en met haar het uitzigt verloren, om den dader op het spoor te komen.

Maar nu was de algemeene nieuwsgierigheid levendiger geprikkeld dan ooit. Het gold nu niet langer een vergeten burger, maar een hoogaanzienlijk geestelijke, gevallen door hetzelfde moordstaal, onder omstandigheden, evenzeer berekend om het godsdienstig gevoel te grieven als om den grooten hoop eene bijgeloovige vrees aan te jagen. Geheel *Madrid* was er door in spanning, en de geheimzinnige magt van GARCI PEREZ was overal het eenige onderwerp der gesprekken. Men verloor zich in gissingen, wie hij was, waar hij was, en hoe 't hem mogelijk ware aan alle vervolging te ontkomen. Maar te midden van de nasporingen der overheden, en van de gissingen der ingezetenen, werd er op de hoeken van alle de openbare pleinen eene kennisgeving aangeslagen, die niet minder verwondering te weeg bragt; vermits daarin van wege den Koning werd bevolen, het gebeurde met GIL CANO en met Pater JOACHIM ARTEAGA, niet verder

te onderzoeken, en den naam van GARCI PEREZ niet meer uit te spreken. De getrouwe onderdanen zwegen daarop van al dat gebeurde: maar wij zullen er nog eene poos over spreken, om mede te deelen, wat er ons verder van bekend is geworden; hetgeen misschien strekken kan om eenig licht te verspreiden over sommige karakters uit dien lang vervlogen tijd.

II.

Onder de *Castiliaansche* edellieden, die GONZALO DE CORDOVA naar den oorlog in *Italië* volgden, toen de groote veldheer, in het jaar 1500, van FERDINAND van *Arragon* den last ontving, om de tweede verovering van *Napels* te ondernemen, was er geen die zoo zeer bekend stond om zijne bedrevenheid in de behandeling der wapenen en om zijne heldhaftigheid, als Don DIEGO GARCIA, de jonge Graaf van *Orotava*. Zijne gestalte en ligchaamskrachten waren even uitstekend als zijne begaafdheden, en de onverschrokkenheid van zijn gemoed. Vurig en op avonturen belust, had hij zijn geluk reeds beproefd in de Nieuwe Wereld; maar was teruggekeerd om in *Italië* de banieren van den grootsten veldheer van zijnen tijd te volgen.

De eerste aanval was tegen het kasteel van *St. George*, op het eiland *Cefalonia*, gerigt, dat de *Turken* aan de *Venetianen* hadden ontnomen, en volgens het tusschen *Venetië* en *Spanje* gesloten tractaat heroverd moest worden, alvorens de *Napolitaansche* veldtogt aan te vangen. Het kasteel werd ingenomen, na eene hardnekkige verdediging, waarbij de *Turken* zich van werktuigen bedienden, die, van de muren neêrgeworpen, de belegeraars verpletterden of hen vastgrepen, en tot boven op de muren trokken, waar zij door de bezetting werden gevangen of afgemaakt. Don DIEGO, door een dezer werktuigen gegrepen, verbaasde het leger door de schier bovenmenschelijke kracht, met welke hij hare werking zocht te verijdelen; dit was echter onmogelijk, en welhaast stond hij boven op den muur, tegenover den vijand: doch

hier verdedigde hij zich met zulk een moed, dat de *Turken*, doordrongen van bewondering, hem ongedeerd lieten, ten einde hem later weder in vrijheid te stellen.

Het ligt niet in ons bestek hier de heldendaden op te sommen door Don DIËGO GARCIA gedurende dezen veldtogt, onder den Grooten Veldheer bedreven. Deze werd eindelijk, uit vrees, dat zijn magt en invloed te groot zouden worden, door den ijverzuchtigen FERDINAND naar *Spanje* teruggeroepen, en van het opperbevel ontslagen. Kort daarna, op een *lever* ten hove, waar Don GARCIA bij tegenwoordig was, viel het gesprek op den held, en, om den Koning te vleijen, ontzagen een paar edelen zich niet, zijdelings een blaam op de bedoelingen van GONZALO te werpen. Dadelijk trad Don DIËGO vooruit, zeggende:

— Wie twijfelen durft, of de Groote Veldheer een van 's Konings trouwste dienaren en één der verdienstelijkste mannen is van het rijk, zal daarvan rekenschap hebben te geven aan DIËGO GARCIA!

Te gelijker tijd wierp hij zijn handschoen op tafel, en toen geen der edelen dien opnam, voelde de Koning schaamte over zijne achterdocht jegens een man, wiens eer verdedigd werd, zonder tegenspraak van iemand, en trad nu zelf naar de tafel, en gaf den handschoen aan diens dapperen eigenaar terug met de woorden:

— Graaf DE OROTAVA! Wij zijn overtuigd, dat gij den Grooten Veldheer regt doet wedervaren!

De hovelingen zagen elkander aan, en de laaghartige vleijers vergingen van schaamte.

Edel, belangeloos, dapper en trouw bleef de Graaf DE OROTAVA nog eenigen tijd in *Italië* dienen; maar nam toen eensklaps zijn ontslag en vertrok, zonder oplossing te geven van zijn waarom? of waarheen? — Men zeide toen, dat hij de armee verlaten had ten gevolge van een twist met den Onderkoning CORDOVA, des avonds na den veldslag van *Ravenna*, in welken de *Franschen* alles verloren, na het sneuvelen van GASTON DE FOIX. Don DIËGO had wonderen van dapperheid verrigt, en verzocht, als belooning, voor een der verwonnen officieren de vrijhied.

Toen CORDONA die weigerde, daagde hij dien tot een tweegevecht uit, en won het verzochte met de punt van zijn zwaard.

Wat hiervan zij, er verliepen eenige jaren eer men hoorde verhalen, dat de Graaf DE OROTAVA in de bergpassen van de *Alpujarras* was ontmoet, door een voormaligen wapenbroeder, die een konvooi vergezelde door het gebergte.

Een geruimen tijd daarna, even onverwacht als hij verdwenen was, deed Don DIëGO zich bij den Keizer te *Burgos* aanmelden, en verzocht dien om eene plaatsing bij het leger, tegen *Milaan*. Hij was nu een jaar of tien ouder; maar bezat die natuurlijke losheid in manieren, met waardigheid en mannelijk schoon gepaard, welke niet zoo ligt door den tijd worden uitgewischt. Zijne vermaardheid als legerhoofd, en bekendheid met het tooneel der krijgsverrigtingen, verschaften hem terstond een gewigtig kommando bij de armee, en tevens het volle vertrouwen des Keizers. Don DIëGO vertrok oogenblikkelijk naar *Italië*, waar hij nu levendig deel nam in de oorlogsbedrijven der belangrijkste jaren van dezen krijg. In den grooten slag van *Pavia*, in welken de Koning van *Frankrijk* werd krijgsgevangen gemaakt, bij de plundering van *Rome*, en bij alle andere gewigtige gelegenheden, in welke de *Spaansche* troepen betrokken waren, handhaafde hij steeds luisterrijk zijnen roem. Maar terwijl de *Spanjaarden* in het bezit waren van *Rome*, huwde Don DIëGO met Donna MENCIA DE SOL, de beminnelijke, jeugdige weduwe van een *Spaansch* hoofd-officier, en zeide nu de krijgsdienst vaarwel, om in *Madrid* de stille genoegens van het huiselijk leven te gaan smaken.

Zijn geluk echter was van slechts korten duur; zijne gade stierf weinig jaren na hunne echtvereeniging, hem eene eenige dochter nalatende. Donna CATALINO groeide op onder het toezigt haars vaders, die haar lief had als den appel van zijne oogen, en evenzeer trachtte te volmaken naar den geest, als zij volmaakt was in schoonheid van gelaat en gestalte. Zij werd eene der bekoor-

lijkste schoonheden van het *Spaansche* hof, en de trots van haren vader, die elken dag vuriger den hemel dankte, hem dezen engel geschonken te hebben.

Dat het Donna CATALINA aan het Keizerlijke hof niet ontbrak aan aanbidders, zal wel niet gezegd behoeven te worden; maar slechts voor de oogen van één enkelen hadden de hare een tooverzachten blik; slechts de stem van één enkelen was zoete melodij voor hare ziel, en in staat hare wangen met een gloeijend inkarnaat te bedekken. Die ééne was Don FILIPS van *Spanje*, bestemd om (tot een geesel ook voor *Nederland*) eenmaal den troon te bestijgen. Hij was een jaar ouder dan zij; en ofschoon hij in het openbaar, met hoffelijke koelheid háár, gelijk al de overige hofdames, bejegende, was toch voor haar alleen de nachtelijke serenade die hij bragt, voor haar alleen den telkens herhaalden eed, dat zij de eenige was die hij ooit zou beminnen. Helaas! In een onbedachtzaam oogenblik geloofde zij die eeden, en verpandde zij aan den toekomstigen erfgenaam van *Spanje* en *Indië* haar hart en hare hand, bij een geheim trouwverbond. FILIPS had te veel ontzag voor de engelreine jonkvrouw, om haar iets ongeoorloofds voor te stellen — hij begreep haar die beleediging, en zich-zelven eene weigering te kunnen besparen, en trad dus heimelijk met haar in den echt.... Helaas! zij vermoedde niet, dat hij in staat was de dierste banden te verbreken, wanneer dat zijne eerzucht kon dienen.

Zou Don DIëGO niets van de genegenheid zijner dochter voor FILIPS hebben opgemerkt? Overstelpt door de beslommeringen van zijn aandeel in het Staatsbeheer, ontbrak hem de tijd om haar oplettend gade te slaan. Misschien bespeurde hij wel, dat er een blos van hooger levensgenot op de wangen zijner lievelinge lag; maar hoe kon hij iets vermoeden van een huwelijk gesloten buiten hem.

Allengs echter greep er eene groote verandering plaats — de blos harer wangen verdween, en haar bleek gelaat, haar ingevallen oog verried hem, dat Donna CATALINA ondermijnd werd door eene ziekte, die haar ten grave

dreigde te slepen. Nu zwegen voor eene wijl de staatsbelangen, nu was Don DIËGO geheel vader en niets anders dan vader — maar nu vernam hij ook eene ramp, veel grooter en verpletterender dan hij zich had voorgesteld, zelfs in den dood van zijn kind. Met een gebroken hart, badend in tranen, aan zijne voeten geknield, beleed Donna CATALINA hem, dat zij eene gemalin was zonder gemaal, en eerlang moeder stond te worden van een vaderloos kind; want Don FILIPS van *Spanje* had haar met een ongeldig huwelijk misleid, en nu kortelings aan Donna MARIA van *Portugal*, zijne hand geschonken.

Wie schetst de gewaarwordingen des vaders? — Dat de hoop zijns harten in zijne dierbeminde dochter voor immer was verwoest; — dat de eenige telg van zijn huis geschandmerkt ten grave zou dalen, ofschoon zij vlekkeloos was en onschuldig — dit alles was, in zijne oogen, nog niets bij den hoon, zijner eere aangedaan, en bij den smaad, die hem wachtte, als zijn ongeluk bekend werd, onder de ligtzinnige hovelingen en onder den trotschen *Castiliaanschen* adel! Toen, in een uur van smart, voor welke geene woorden bestaan, bakende zijn onwrikbare wil hem het pad des doods en der wrake af, en hij zwoer een duren eed, dat hij dit pad zou blijven bewandelen, zonder aarzelen, zonder wankelen, tot den einde toe.

Het was een donkere regenachtige avond in December. *El Valenciano* zat nog op; maar over zijn *brasero* heengebogen, in een' toestand, die tusschen waken en slapen zweeft, toen hij in zijne dommeling werd gestoord door een tik op den schouder. Hij opende de oogen, en zag een gemaskerden *caballero* voor zich, die, naar hij zien kon bij het schijnsel der schemerende lamp, een dolk in de hand hield. Meer met teekenen dan in woorden gaf de onbekende hem te verstaan, dat hij zich moest laten blinddoeken, en hem volgen zonder te spreken; bij elke tegenwerping des ontstelden barbiers hief de onbekende den dolk omhoog; en ziende, dat tegenweer niet kon baten, onderwierp hij zich bevende aan het verlan-

gen van den gemaskerde en volgde dien. Na een geruimen tijd in zoo vele krommingen en bogten te zijn rondgeleid, dat hij onmogelijk kon nagaan in welke rigting hij gebragt werd, deed zijn gids hem een gebouw binnentreden. — Daar werd hij op nieuw rondgeleid, doch eindelijk in eene kamer gebragt, van welke de *caballero* oogenblikkelijk de deur afsloot.

Van zijn' blinddoek ontdaan, zag GIL CANO, dat hij zich bevond in een prachtig gemeubeld vertrek; op de tafel lagen boeken, en allerlei voorwerpen, tot tooisel of bezigheid voor vrouwen bestemd, bij een zeldzamen spiegel hing eene guitar met schildpad en paarlen ingelegd; rijke, damasten draperiën verborgen eene alcove en een bed, waarop eene dame lag, zoo bewegeloos, dat hij haar voor dood zou hebben gehouden, indien niet hare stille snikken hadden verraden dat zij leefde. De tijd, dien GIL CANO gelaten werd om rond te zien, was echter maar kort; toen gebood hem de huiveringwekkende stem van den *caballero*, om op den arm der dame eene ader te openen. GIL CANO ontstelde — was het een middel om te genezen of om te dooden? De geheimzinnige wijze, waarop hij hier was gebragt, de bewegeloosheid van de patient, hare hartroerende klaagtoonen en de dreigende houding van den gemaskerden *caballero* — ziedaar redenen genoeg om hem te doen vermoeden, dat hij met geweld werd verlaagd tot het werktuig van een wreedaardig echtgenoot, die met de hulp der geneeskunst een moord wilde bemantelen. Dit vermoeden vervulde hem met afgrijzen; hij wierp zich voor den gemaskerde op de knieën, en smeekte om van hetgeen men van hem eischte verschoond te blijven.

Maar wat vermogten woorden? Hij sprak tot een wezen, voor alle medelijden doof; ontoegankelijk voor rede; en hoorde andermaal het bevel om eene ader te openen, en geen minuut langer te dralen. Toen hij 't gedaan had werd hij in eene andere kamer, en een uur later, op nieuw geblinddoekt, naar zijne woning teruggebragt. Daar drukte hem de onbekende eenige stuk-

ken gouds in de hand, en verdween eer nog GIL CANO den band van zijne oogen had losgerukt.

Met afschuw wierp hij het goud van zich; hij wilde geen geld behouden, dat het loon was van eene misdaad. Plegtig nam hij zich voor om den onmensch, die hem tot zijn werktuig had verlaagd, aan den arm des geregts over te leveren; want ofschoon hij met geen mogelijkheid wist te gissen, wie die ontaarde moordenaar zijn kon, had hij zich toch een middel verzekerd, om het huis terug te vinden. Toen hij de woning verliet, had hij zijne bloedige vingeren tegen de deur gedrukt, zoodat het niet missen kon of bloedvlekken zouden hem het huis van den schuldige doen kennen.

Zoo ras de eerste schemering van den morgenstond aanbrak ging hij op weg en — met verbazing en schrik kwam hij al spoedig tot de ontdekking, dat het bloedmerk gedrukt stond op de deur van 's Keizers Minister en boezemvriend, den magtigen Don DIËGO GARCIA, Graaf van *Orotava.*

Pijnlijke gewaarwordingen bestormden nu den armen *Valenciaan.* Spreken durfde hij niet; zwijgen kon hij niet. Na lang beraad kwam hij eindelijk tot het besluit om zijn hart te gaan ontlasten bij zijnen biechtvader, den Pater JOACHIM ARTEAGA, en zijn geweten te zuiveren van eene misdaad, die hij gedwongen bedreven had.

Wel nooit werd een priester zoo met ontzetting vervuld bij het aanhooren van eene biecht, als thans het geval was met Pater ARTEAGA. Want ook hij-zelf was in den jongstverloopen nacht, op dezelfde geheimzinnige wijze, naar dezelfde kamer gebragt en had daar de Sacramenten der stervenden toegediend aan dezelfde jonge dame. En nu ontdekte hij alzoo dat zij eene dochter was, door haar eigen vader ter dood verwezen, en dat die vader de man was naast den Keizer het hoogst in magt in het geheele rijk!

Op 't verlies zijner eeuwige zaligheid werd aan GIL CANO verboden ooit of immer een woord van dit vreeselijke geheim te openbaren, terwijl de pater-zelf den Keizer

met dit ongehoorde gruwelstuk bekend zou maken. Maar *El Valenciano* behoefde niet lang onder zijn geheim gebukt te gaan; want weinig uren nadat hij uit de biechtstoel was wedergekeerd, werden, door een gewelddadigen dood, zijne lippen voor eeuwig gesloten.

Eerst den volgenden morgen kon Pater ARTEAGA toegang tot den Keizer krijgen; en zijne ontzettende mededeelingen werden bevestigd door het berigt, dien morgen aan het paleis gekomen, dat Don DIËGO GARCIA niet in den Staatsraad verschijnen kon, daar zijne eenige dochter plotseling was komen te overlijden.

De Priester ging van het paleis regtstreeks naar de *San-Salvador-kerk*, om de Mis te doen. En toch was zijne openbaring reeds aan een ander bekend, die geen minuut te loor liet gaan tusschen het voornemen en het volbrengen van zijne wraak. Pater JOACHIM ARTEAGA werd, gelijk wij gezien hebben, aan het altaar-zelf, door het moordend staal getroffen.

Om welke reden hij en GIL CANO aldus in het openbaar werden omgebragt, en waarom bij die moorden de naam van GARCI PEREZ zoo luide onder de menigte werd geworpen, bleef voor elk een raadsel. En of de Keizer was ingelicht van het aandeel zijn zoons in de gepleegde gruwelen, en of hij dáárom de kennisgeving deed uitvaardigen, waarbij het uitspreken van den naam van GARCI PEREZ werd verboden, weet niemand; maar zoo veel is zeker, dat nog den eigen dag, toen de Keizerlijke bekendmaking werd afgekondigd, de Graaf DE OROTAVA *Madrid* verliet, als ambassadeur bij het hof van *Rome*, het middelpunt van de kuiperijen en handelingen, welke destijds *Europa* beroerden.

III.

Jaren gingen voorbij, en de voorvallen, die wij beschreven, waren reeds uit het geheugen geraakt, of, indien nog iemand er aan dacht, dan was het de getrouwe kronijkschrijver, of de naauwlettende oudheiddelver, die in zijne eenzaamheid, van de woelige tooneelen des alle-

daagschen levens afgezonderd, zijne uitspanning, bezigheid en leering zoekt in eene ernstige studie der vervlogene tijden.

MARIA van *Portugal* stierf, nadat zij aan den Infant CARLOS het leven had geschonken; en haar weduwnaar FILIPS trad in een tweeden echt met MARIA van *Engeland*. De Keizer, zijn vader, moede van de regering, verzadigd en wars van veroveringen en grootheid, deed afstand van het hooge bewind: — zijn Keizerlijke kroon droeg hij over aan zijnen broeder FERDINAND; de kroon van *Spanje* schonk hij aan zijnen zoon FILIPS, en zelf begaf hij zich in het klooster van *San Geronimo de Yuste*, om de overigen zijner levensdagen in godvruchtige afzondering door te brengon.

De jonge Don CARLOS, uit het eerste huwelijk van FILIPS gesproten, toonde de edelste hoedanigheden en aanleg zoo wel van hart als van hoofd te bezitten, welke een verstandig en edelaardig prins kunnen onderscheiden. Zoo wel in de openbare als in de meer bijzondere aangelegenheden zijns levens, betoonde hij eene mildheid van gevoelen, en verhevenheid van karakter, die een scherp kontrast opleverden tegen het karakter zijns vaders. FILIPS was andermaal weduwnaar; en bij den wapenstilstand van *Cateau-Cambresis*, in 1558, werd de hand van ELIZABETH van *Frankrijk*, toen bestemd om de gemalin te worden van zijnen zoon, en met dezen gelijk in jaren, aan den Koning-zelven geschonken; waardoor de hoop van Don CARLOS op deze echtvereeniging eensklaps vernietigd werd.

Het lot, dat den Infant vervolgens trof, en de bijzonderheden daarmede gepaard, zijn in een geheimzinnig duister gehuld; maar zoo veel is zeker, dat FILIPS een gruwelijk aandeel heeft gehad in het dooden van den beminden Prins. Sommigen willen, dat Don CARLOS werd ter dood gebragt, omdat de Koning in hem een medeminnaar dacht te zien. Anderen beweren, dat de Koning hem verdacht van verstandhouding met de hoofden der beweging in de *Nederlanden*, en de Inquisitie van die verdenking gebruik maakte om hem uit den weg te ruimen.

Wien is het onbekend, wanneer hij geen vreemdeling is in de algemeen bekende historie dier dagen, dat het Heilig gerigt, anders gezegd de Inquisitie, een geweldigen invloed uitoefende op de denk- en handelwijze der *Spanjaarden* van alle rangen en standen? — De magt, welke het bezat; de vrees voor de bedekte en geheimzinnige middelen, waarvan het zich bediende; de indruk zijner verschrikkelijke *auto's da fé;* en het diep gewortelde godsdienstige bijgeloof der natie, werkten te zamen om het Heilig gerigt, het gansche rijk door, tot eene oppermagtige, alles beheerschende Instelling te verheffen. Over het algemeen kan men aannemen, dat de verrigtingen der Inquisitie, hoe dweepziek, gewelddadig en barbaarsch ook, gegrond waren op het begrip, dat zij de Kerk bevoordeelden en den Heere behaagden; maar er zijn ook tallooze gevallen, waarin het gezag en de magt der Inquisitie zijn misbruikt geworden, om persoonlijke wraakzucht te bevredigen. En ofschoon de teregtstellingen doorgaans plaats grepen met al den toestel van groote godsdienstige plegtigheid, zijn toch ook de gevallen niet te tellen, waarin het slagtoffer binnen de wanden des kerkers werd omgebragt, met eene geheimzinnigheid, niet minder ontzettend dan de openbaarheid der zoo beruchte *geloofsdaden* of *auto's da fé.*

En nu vatten wij den draad van ons verhaal weder op. Don CARLOS, in zijnen kerker, in droefgeestige overpeinzingen over zijn lot verdiept, werd in zijne mijmeringen gestoord door het bezoek van den Prior van *San Lorenzo*, met wien hij, ofschoon die geestelijke maar zelden aan het hof kwam, bij toeval, persoonlijk was bekend geworden. De gevangene was eenigzins verwonderd toen hij den Prior zag binnentreden, maar toch scheen dit bezoek hem op te beuren.

— Welkom, Eerwaarde vader! — sprak de Prins. — Het verblijdt mij u te zien binnentreden in dit treurig verblijf van het Heilige Gerigt! Daar ik uw godvruchtig karakter ken, twijfel ik niet, of uit uwe komst mag ik mij iets goeds voorspellen. Gij hebt gewis de magt, en uwe komst is mij een teeken, dat gij ook den wil hebt

polsen niet sneller, als haar blik den uwen ontmoet? — Welk vader zou in zijn eigen zoon een medeminnaar dulden?

— Gij spreekt logentaal; gevloekte logentaal! Uwe vermoedens zijn even zoo afschuwelijk voor mijn gevoel, als strijdig met de waarheid. Ga weg van mij! Wat ge moogt zijn — een werktuig des Konings of van het Heilige Gerigt! Ik verfoei uwe lasteringen; de taal des duivels is niet in staat mijne onschuld te bezoedelen of mijne deugd te doen wankelen! Satan! ga weg van mij!

Zoo ver mogelijk trad CARLOS, terwijl hij sprak, achteruit, alsof hij een adder ontweek. Ook in het binnenste van den Prior schenen hevige aandoeningen te woeden. Hij trok zijn kap digter over het aangezigt, en zweeg een geruime poos, met zich-zelven in strijd over hetgeen hem te doen stond. Eindelijk naderde hij den Prins, en op een vaderlijk weemoedigen, medelijdenden toon sprak hij hem aan:

— De tijd snelt voort, Don CARLOS van *Spanje!* en ik moet de taak volbrengen, die mij op de aarde te volbrengen is opgelegd. Niet om u bekentenissen af te persen kwam ik hier; niet om u met verontwaardiging te vervullen; niet om u met woorden te martelen, die beleedigend zijn voor mij-zelven — voor niets van dat alles sta ik hier; maar uw vonnis is geveld. Nu ik getuige was van uw edel gedrag, wenschte ik dat het anders ware; maar wij zijn een spel der omstandigheden; werktuigen in de hand van eene magt, boven het bereik van den mensch; en gij zult uw lot ondergaan, mannelijk en vast, gelijk het een *Spanjaard* betaamt. Don CARLOS! — gij zijt veroordeeld om te sterven; en, ofschoon mijn ambt mij zulke pligten niet oplegt, wil ik-zelf u in staat stellen om u vooraf met den hemel te verzoenen. Ik kwam tot u als een dienstknecht des kruises, ter voorbereiding voor de eeuwigheid!

CARLOS was door zijne langdurige gevangenschap verzwakt. Niet in staat zich lang op de been te houden, was hij op een gestoelte neêrgezegen: maar toen hem

deze aanzegging van den Prior in de ooren klonk, spande hij al zijne krachten in, en rees overeind met bedaardheid en kalmte, den glans der onschuld op het verbleekt gelaat, en vorstelijke waardigheid in zijne houding.

— Ik dank u, Eerwaarde vader! — sprak hij. — Ofschoon mijn geweten rein is van de misdaden, om welke ik veroordeeld word, ben ik toch slechts een arm zondaar, wiens beste daden zelfs zóó onvolmaakt zijn, dat ze niet veel beter zijn dan de zonden. God vergunt aan een deel zijner schepselen op de aarde te toeven, tot zij zich een onsterfelijken naam hebben gemaakt, en door hunne goede werken aanspraak op de zaligheid hebben verworven. Anderen neemt Hij weg in de lente des levens, eer de bloesem der deugd den tijd heeft gehad om te zwellen tot eene Hem welbehagelijke vrucht. Ik had gehoopt, dat de Tweede KAREL, zoo hij den Eersten al niet evenaarde in krijgsroem en uitgestrektheid van magt, dan toch zou hebben mogen bijdragen tot het geluk en den voorspoed van zijn volk. Maar het behaagt Hem anders, en Hij is de Heer van leven en dood: niet mijn wil maar Zijn wil geschiede!

— Het is u beter zóó; veel beter zóó. — antwoordde de Prior. — Het bloed der jeugd bruist door uwe aderen, en hoopvol ligt het leven voor uwen blik, als gij dien in de toekomst werpt; maar ik, die de aardsche grootheid ken, ik verklaar u, hoe dieper men uit den beker van menschelijke magt en aanzien drinkt, des te meer wordt men overtuigd van de nietigheid van het aardsche. Hadt gij roem willen zoeken op het oorlogsveld? — Gelijk HANNIBAL, om bedrogen te worden met een tijdperk van triomf, en, na een lang leven aan de verdediging des vaderlands gewijd, in ellendige ballingschap te sterven? — Gelijk KAREL, om geluk te vinden in het schitterschoon der krijgsbedrijven, maar wanneer alles gewonnen is, alles van u te werpen met afkeer en walging? — Of hadt gij onvergankelijke lauweren willen behalen langs den weg van een zegenrijken vrede? om uwe beste daden te hooren belasteren; uw minste misslagen te zien vergrooten tot misdaden; in uwe trouw-

ste vrienden uwe snoodste en laaghartigste vijanden te leeren kennen; of de liefde, die uw leven verheerlijkte met zielsgenot, vóór den tijd te zien uitdooven door de hand des doods?..... Onderwerp u aan uw lot, mijn zoon! en wees bereid te sterven; niet alleen omdat het Gods wil is: maar ook omdat het 't beste is dat aldus de wille Gods zoude zijn!

CARLOS boog zich voor den Prior op de knieën neder ter biecht, en ontving de Sacramenten der stervenden.

Toen de Prior de gevangenis verliet, bleef de Prins geheel verzonken in gebeden; maar naauwelijks zweeg het somber geluid van des monniks voetstappen, of Don CARLOS werd getroffen door een dolksteek, die, bijna zonder pijn, een einde maakte aan zijn leven, eer hij had kunnen zien, wie hem dien dolk in het hart boorde, en zonder dat hij zich zou hebben kunnen verdedigen, al had hij zulks gewild.

Zijn lijk werd door de dienaren van het Heilig Gerigt naar het paleis overgebragt, om te worden bijgezet in de Koninklijke gewelven van het Escuriaal.

IV.

De onnatuurlijke vader — nadat hij, uit jaloezij over den roem en de mannelijke schoonheid van zijnen zoon, diens dood bevolen of voor het minst toegelaten had — was wreed genoeg om een blik te komen werpen op het nog warme lijk van den edelen Prins, maar vreeselijke gewaarwordingen beroerden zijne ziel, toen hij het moordtuig aanschouwde, dat nog diep in het hart van zijn slagtoffer stak. Zijne zenuwen werden er zoo hevig door geschokt, dat hij half waanzinnig in zijne bijzondere bidkapel terugkwam en zich dáár in eenzaamheid opsloot. Nu dacht hij aan de schitterende hoedanigheden van Don CARLOS; aan den indruk van zijn dood op het volk; en — aan het Opperwezen, even regtvaardig als genadig, even gestreng als barmhartig.

Die gedachten vlogen FILIPS door de ziel, en werktuigelijk wierp hij zich aan de voeten van een Madonna-

beeld; met gesloten oogen en gevouwen handen zocht hij rust voor zijn geweten, in een gebed, telkens door jammerkreeten afgebroken. Plotseling echter rees hij verschrikt overeinde; want achter hem sprak eene hoonende stem.

— Ligt FILIPS van *Spanje* nu, als een zondaar van gemeen allooi, in het stof?

In hevigen schrik sloeg de Koning de hand aan zijn dolk om den indringer voor zijne vermetelheid te straffen; maar toen hij omzag stond de Prior van *San Lorenzo* voor hem, onbewegelijk, met de armen over elkander geslagen, zonder iets in zijne houding dat eerbied, veel minder vrees verriedt.

— Wat doet gij hier? — vroeg de Koning.

— Ik kom getuige zijn van uw te laat berouw. Al konden uwe tranen de dooden weder opwekken, dan zouden ze toch niet de lange lijst uwer misdaden kunnen reinwisschen, die met elk uur van uw leven zwarter werd.

FILIPS stond als vernietigd, en durfde den Prior niet aanzien. Na eene poos zwijgens riep hij uit.

— Denk aan mijne smarten over den dood van mijn zoon; aan den vloek, dien de wereld over mij zal uitspreken, en dien het nakroost zal hechten aan mijne gedachtenis. o, Ik smeek u: help mij met den hemel verzoenen, en vrede verwerven in mijne ziel!

— Verzoening met den hemel? Vrede in uwe ziel? — Herinner u CATALINA! uwe bedrogen, vermoorde gemalin! Waar was vrede voor haar vader, door de onverbiddelijke wetten der eer gedoemd, om het slagtoffer uwer listen van zich te scheiden door den dood?

FILIPS staarde den Prior aan en gevoelde eene ijskoude siddering door al zijne aderen.

— Gij wist, — vervolgde de Prior statig, — het hoogste goed van DIËGO GARCIA was de eer, en na haar hem 't dierbaarst zijne gade en dochter! — En toch bedroogt gij dat kind, hem dierbaar als het licht zijner oogen, en dwongt hem haar te dooden, tot redding van hare en zijne eer. — Maar dat wist gij niet, Don FILIPS van

Spanje, dat gij u-zelven door die misdaad een wreeker verwekken zoudt, die u vervolgen zou tot het einde. Thans, Koning van *Spanje!* hebt gij uw loon.

De Koning stond geslingerd door wroeging en verbazing.

— Het is dan waar, — riep hij uit, — Don DIËGO heeft zich van GIL CANO bediend om zijner dochter eene ader te doen openen? — en daarna den *Valenciaan* vermoord in zijne woning, en den Priester aan het altaar, om de getuigen van zijne misdaad te vernietigen?

— Donna CATALINA bragt, door tusschenkomst van haren vader, uit vrijen wil, haar leven ten offer aan de eer. Oordeel beter over den Graaf DE OROTAVA, Koning FILIPS! — GIL CANO en JOACHIM ARTEAGA zijn gevallen als veroordeelden van het Heilige Gerigt — de eerste als een der bekeering weder afvallige Jood, de andere als een heimelijk aanhanger der ketterijen van LUTHER. Het gebeurde met OROTAVA heeft de uitvoering hunner vonnissen slechts verhaast.

— Maar de naam van GARCI PEREZ, onder de menigte geworpen en in ondoordringbaar duister gehuld? De dolk, zoo wonderbaar voor alle nasporingen verdwenen?

— Speel niet met uw geweten, Koning FILIPS! Tot uwe bedreiging alleen werd de »wraak van GARCI PEREZ" zoo luide verkondigd. Wisten gij en de Keizer, uw vader, dan niet, dat GARCI PEREZ een naam was, door den Graaf DE OROTAVA voor een tijd aangenomen in de *sierras* der Nieuwe Wereld, en in de gebergten der *Alpujarras*, waar hij een bloedvijand naspoorde? — Tot u alleen werd die naam gerigt, en gij verstondt dien, en beefdet. Herinner u, wat gij gedaan hebt, om den Graaf DE OROTAVA uit den weg te ruimen! — Vergif en staal, niets hebt gij onbeproefd gelaten; maar te vergeefs. Herdenk uwe woede, toen eindelijk de regering in uwe handen overging; maar gij tevens vernaamt, dat de man dien gij vreesdet, verdwenen was uit uw bereik, om des te vreeselijker te leven in uw geweten!

Er ging een pijnlijk licht op in de ziel van FILIPS, en met eene gesmoorde stem vroeg hij:

— Maar de dolk?

De Prior haalde met plegtigen ernst een dolk van onder zijn kleed te voorschijn, en kustte eerbiedig het CHRISTUS-hoofd van het gevest. Toen hief hij dien omhoog voor de oogen van den verbleekten Monarch, en sprak:

— Hier is hij. Dit kleine wapen heeft mij belangrijke diensten bewezen. Het redde mijn leven op de brug van *Garello*, toen de vuist van een woesten *Normandiër* mij de keel dreigde digt te wringen; het trof mijn vijand GASPAR DE PIMENTEL in zijn eerloos hart; het strafte den afval van GIL CANO, en de geheime ketterijën van den Priester van *San Salvador;* en nu rookt het nog van het bloed des laatsten en grootsten zijner slagtoffers: het bloed van uwen zoon.

Terwijl de Prior sprak, was FILIPS op een stoel neêrgezegen; de krampachtige trekking zijner gelaatsvezelen, zijne verwilderde oogen, die bijna uit hunne holen puilden, zijne sidderende ledematen, alles verried den vreeselijken storm, die in zijn binnenste woede; terwijl hij met zigtbaren angst verbeidde, wat de monnik nog verder zou zeggen, en op nieuw de hand aan zijn eigen dolk sloeg, als om zich te verdedigen.

Maar de Prior wierp den dolk voor des Konings voeten, en ging voort.

— Vrees niet voor uw ellendig leven! Meer dan eens, wanneer gij, even als nu, in mijne magt waart zonder dat te weten, ben ik in de verzoeking geweest om uw verraderlijk hart te doorstooten; maar ik spaarde u voor grooter en folterender straf; ik wilde, dat *gij* zoudt leven, zoo als *ik* leef: moordenaar van uw kind; met een adder van wroeging in het geweten, die elke levensvreugde doorknaagt. Hoor mij nu geheel, gij, Koning van *Spanje!* hoor mij aan, zeg ik u! — Don CARLOS stierf onschuldig. Er was niets schuldigs aan hem, dan dat hij de zoon was van zulk eenen vader. — Hij is gestorven op uwen last, moordenaar van uwen zoon! — maar omdat *ik* het zoo gewild heb; omdat *ik* het daarheen geleid heb, dat *gij* zóó ver komen zoudt: want op die

wijs alleen waart gij te straffen, voor het dwingen eens vaders tot het dooden van zijn kind.

— Wurgëngel! Duivel! wie zijt gij! — riep de Koning in wanhoop uit.

— Wie ik ben? — hervatte de Prior. — Herkent ge mij nòg niet aan mijne wraak? — Zie mij aan! Als het lijden niet al mijne trekken heeft uitgewischt, zult gij dan weten, dat de afstand tusschen u, Koning van *Spanje!* en den Graaf DE OROTAVA op heden vernietigd is door hunne gelijkheid in kindermoord! — Waartoe zou ik mij langer verbergen? Ik droeg het leven, om éénmaal de zoete voldoening te smaken der volheid van mijne wraak. Thans is mijne taak volbragt, en de dood zal mij onverschrokken vinden, gelijk hij mij vond op het slagveld. Het eenig geluk, dat ik op de aarde najoeg, heb ik bereikt; want er ontbreekt niets meer aan de wraak van GARCI PEREZ!

Dit zeggende wierp hij zijn kap achterover en FILIPS aanschouwde het gelaat van den Graaf DE OROTAVA, met al de teekenen van ouderdom en lijden, maar fier en edel van uitdrukking als altijd, en mèt een blik zoo doordringend en fel, dat de Koning zijn gelaat met de beide handen bedekte, en, onder het slaken van een gil, bewusteloos nederstortte. Toen zijne dienaren, op het hooren van dien gil toegesneld, hem hadden bijgebragt, staarde hij wild en angstig rond; maar werd geene andere gezigten gewaar, dan van zijne vertrouwde kamerbedienden. De stralen der morgenzon schenen door de vensters en vielen zoo verkwikkend op zijne gestalte, dat hij zich reeds begon te verblijden met de gedachte, dat al het gebeurde slechts het goochelspel ware geweest van een benaauwenden droom; toen hij met siddering den dolk gewaar werd, dien de Prior voor zijne voeten had nedergeworpen. Op welk eene wijze Don DIËGO in de kapel was gekomen, en hoe hij die weder verlaten had, bleef den Koning nog jaren lang een raadsel, totdat er, eindelijk, bij eene vertimmering, eene geheime gang werd ontdekt, van welke een der schilderijen de deur was. Evenzoo vernam de Koning eerst lang na het gebeurde, wat

er van den Graaf DE OROTAVA was geworden. Hij had de wijk genomen naar *Italië*, en daar, onder een aangenomen naam, de waardigheid bekleed van Generaal van de Orde der Dominikanen. Op zijn sterfbed had hij verzocht, dat, door den Kardinaal-Legaat bij het *Spaansche* Hof, een verzegeld dokument aan Koning FILIPS mogt worden overgemaakt, hetwelk hij deed voorkomen als zijn uiterste wil, maar dat niets anders bevatte dan de mededeeling van deze bijzonderheden.

Zijn geheele volgende leven door werd FILIPS (*de Tweede*) gefolterd door de knagingen van zijn rusteloos geweten; nimmer keerde de vrede weêr in het gemoed van den Koning, die even gehaat was bij zijn leven als hij verfoeid werd na zijnen dood; en niemand voorzeker zou in de plaats hebben willen staan van hem, die zelf, op zijn sterfbed, uitriep: »dat het hem beter ware geweest schaapherder te zijn, dan Koning van *Spanje*".

KONINGIN MARIA.

(*Uit het Hoogduitsch.*)

MARIA, Koningin van *Grootbrittanje*, en gemalin van Koning WILLEM III, was de dochter van JAKOB II, en in het jaar 1662 geboren. Reeds in hare vroegste jeugd toonde zij den gelukkigsten aanleg, en was goed en zachtzinnig, eer zij weten kon, dat zulks te zijn pligt is. Deze geaardheid bleef haar in geheel hare kindschheid bij. Men behoefde geenerlei overreding of aansporing te bezigen, om haar te bewegen, zich te laten onderwijzen, en er wordt beweerd, dat zij, gedurende àl den tijd harer opvoeding, zelfs niet ééne enkele maal reden tot berisping heeft gegeven. Bij de lieftalligste minzaamheid bezat zij een uitstekend verstand, en een door nuttige kennis en wetenschap beschaafden geest.

In het zestiende jaar hares levens werd zij aan den toenmaligen Prins van *Oranje* uitgehuwelijkt, en kreeg *Holland* tot haar verblijf, waar zij zich met zoo veel verstand en goedhartigheid jegens elk gedroeg, dat

zij er aller liefde en hoogachting verwierf. Het grootste sieraad echter van haar karakter, was de ongeveinsde vroomheid en ootmoed, die haar de grootheid en weelde, welke haar omgaven, met onverschilligheid deden beschouwen, en de zoetste vreugde deden vinden in hare pogingen, om, in stilte, met de hoop op een edeler leven, wèl te doen.

De adel van hare ziel laat zich niet beter schetsen, dan 't gedaan werd in de getuigenis, van haren gemaal, Koning WILLEM, die haar innig lief had, en hare voortreffelijkheden het best had leeren kennen; gelijk hij ook den omvang van het verlies, door haar afsterven geleden, het levendigst gevoelde. Toen Dr. TENISON, bij haren dood, hem zocht te troosten, zeide hij: »Het moet mij wel diep smarten eene gade te verliezen, die zich in de zeventien jaren levens, welke ik met haar mogt doorbrengen, zelfs geen enkel onbedachtzaam woord heeft laten ontvallen. Gedurende al den tijd onzer echtverbindtenis heb ik nimmer iets verkeerds, of eenige zwakheid in haar opgemerkt. Hare ziel had eene waarde, die niemand zóó op prijs kan stellen als ik."

Welk een zoet genot aan de godsvrucht verbonden is, en welk eene kracht zij verleent, bleek aan deze vorstin, te midden van het schitterende hofleven en den zonneglans van aardsche grootheid. MARIA wijdde een ruim gedeelte van haren tijd aan het lezen der Heilige Schrift en van andere stichtelijke boeken; zóó, dat zij zelfs bekwaam was, om over onderwerpen, tot kerk en godsdienst betrekkelijk, op de voortreffelijkste wijze te schrijven.

Onmiskenbaar bleken hare begaafdheden en verstand in al wat zij ondernam, maar vooral bij de gewigtige werkzaamheden van het Staatsbestuur. Dr. TILLOTSON, Aartsbisschop van *Canterbury*, zegt: »dat hij verbaasd stond over de blijken van kunde, welke de Koningin, omtrent de gewigtigste aangelegenheden van den Staat, aan den dag legde, toen, gedurende de afwezigheid van haren gemaal, het uitvoerend gezag aan hare handen was toevertrouwd."

Bijzonder groot was hare deernis met en goedheid jegens armen en noodlijdenden; ja, in het algemeen, jegens elk, die hare liefdadigheid noodig had; eene deernis wèl evenredig aan de hoogheid van haren stand en aan de ruime middelen, over welke zij had te beschikken. Met zorg echter won zij steeds berigten in, zoo wel omtrent den nood dergenen, die hare hulp inriepen, als

ten aanzien de vraag, in hoe verre zij verdienden geholpen te worden, en was in de uitoefening van hare menschlievendheid zoo naauwgezet en ijverig, als of zij geene zaken en zorgen gewigtiger dan deze had te torschen. Maar hetgeen dit alles de kroon opzette was, bovendien: dat zij hare liefdadigheid betrachtte in de getrouwste overeenstemming met de voorschriften van het Christendom; want niemand vernam ooit, aan wien of hoe veel zij gaf — behalve alleen die tusschenpersonen, van welke zij zich bij de uitdeeling harer giften moest bedienen.

Deze uitmuntende Vorstin vond dan ook in hare opregte vroomheid een vermogenden troost bij de wederwaardigheden des levens; en buiten die wederwaardigheden had zij nog zoo menig verdriet, waarin de godsvrucht alleen haar sterkte en bemoedigde. De roekelooze lastering en openbare verachting van de godsdienst, de spotternij met deugd en braafheid, die zij van zoo velen moest aanhooren, vervulden haar hart met ijzing en afschrik, en gaven haar het voorgevoel van eene zoo treurige toekomst, dat de zwaarmoedigste denkbeelden dikwerf hare ziel overmeesterden. Het smartte haar diep, dat zoo velen, die zich door hunnen ijver voor kroon en troon hadden verdienstelijk gemaakt, daardoor het regt meenden verworven te hebben, om zich ongestraft aan hunne ongebondenheden over te geven. Meer dan eens vroeg zij twijfelend: »Wat goeds kan men wachten van zulke handen, of van 't geen door hen geschiedt?" — Daarentegen koesterde zij de grootste achting voor dezulken, die haar bekend waren als godsdienstig en braaf. Geene andere verdienste, hoe schitterend ook, kon het gemis van godsvrucht en deugd bij haar vergoeden.

In plaatse van hooge gedachten omtrent zich-zelve te voeden, waakte zij integendeel over elke harer woorden en gedragingen, met een fijn gevoel voor alles, wat ook maar van verre naar eenen misslag kon zweemen, en zij huiverde bij de gedachte aan de mogelijkheid, dat hare handelwijze ooit iemand, onverdiend, zou kunnen krenken of bedroeven, of anderzins onbestaanbaar zou kunnen wezen met de voorschriften van het Evangelie en van het geweten. Schenen de hinderpalen, welke zij te overwinnen had, haar onoverkomelijk, of wekten zij hare bekommering op — dan nam zij hare toevlugt tot God, en zij verklaarde: »menigmaal eene wonderdadige geruststelling ondervonden te hebben, wanneer zij haar hart in gebeden had uitgestort." Beproefde de Voorzienigheid hare gezindheid op den toets van bedroevende

gebeurtenissen, dan zeide zij: »dat die tegenspoeden geene redenen waren om te klagen, veel minder om te morren; maar dat zij haar aandeden, vermits de hand van God er zoo duidelijk zigtbaar in was."

Zelfs in de gelukkigste tijdperken van haar leven wachtte zij zich voor zorgeloosheid, en in haar vertrouwen op God wankelde zij nooit. Aan de voorbijgaande vermaken des levens hechtte zij weinig waarde, en bekommerde er zich niet over, of zij kortstondig zouden zijn, of van langen duur. De gelatenheid met welke zij toonde die te kunnen ontberen, bewees genoeg, op hoe weinig zij door haar werden gewaardeerd.

Eens werd zij ziekelijk, en verwachtte niet anders dan dat er eene ernstige krankte op volgen zoude; maar ook toen verloor zij niets van hare kalmte en volkomene berusting in de wegen des Heeren; zeggende: »naar den dood niet te verlangen; maar ook niet van zich te kunnen krijgen om te bidden, dat hij haar mogte ontzien. Zij liet alles aan God over, en onderwierp zich geheel aan de raadsbesluiten der Voorzienigheid."

Die zelfde gelatenheid, met welke zij de mogelijkheid van haar sterven verbeidde, betoonde zij ook toen werkelijk haar einde naderde. Inderdaad was het ontslapen dezer voortreffelijke Koningin eene kroon op haar vlekkeloos en voorbeeldig leven. Toen zij van het gevaar, dat hare ziekte (de kinderpokken) deed vreezen, onderrigt werd, sprak zij met blijmoedigheid: »Welk een voorregt, dat ik reeds vroeg leerde inzien, hoe gevaarlijk het is de boetvaardigheid tot het einde te verschuiven; niet eerst heden begin ik mijne voorbereiding tot den dood, en hoe vurig dank ik nu God, dat ik niet schroom te sterven!"

Ook in de hevigste aanvallen der ziekte, die haar zoo veel deed lijden, bleef hare ziel kalm, zonder de minste teekenen van onrust of vrees. Volle bereidvaardigheid om te sterven en opregte berusting in den wil van God, bleven haar bij tot in de uiterste oogenblikken des levens, bij welker nadering zij verklaarde: »de blijmoedigheid van een zuiver geweten en den magtigen invloed der godsdienst te gevoelen, welke haar eene sterkte gaven, die zelfs de laatste doodstrijd niet zou kunnen doen wankelen." — Aldus stierf deze bewonderenswaardige Vorstin, die, stervende, wel buiten twijfel, hare aardsche kroon verwisselde met de hemelsche; eene kroon, welker heerlijkheid nimmer verbleekt.

MENGELWERK.

EEN MORGENSTOND TE NAZARETH.

DOOR

J. H. SONSTRAL.

Komt dit schrift uit zoo verre landen? Geenszins, mijn waarde vriend! het komt uit een hoekje van mijnen tuin, waar ik zoo menigmaal, in stille fantasie, de wereld en hare zorgen vergeet. Ik leef niet zelden in eene dubbele wereld: in de werkelijke, waar niet alles goud is wat er blinkt; waar verdriet en leed dikwerf de zon bewolken, en niet zelden onweders woeden, die het gemoed beangstigen en in het gevoelig hart het eerst inslaan — maar ook in eene andere, door de verbeelding bevolkte wereld, die een voorsmaak geeft van het betere oord, waar geene tranen vloeijen, waar niemand zegt: »ik ben krank", en waar de dood niet meer woedt.

In dien tuin breng ik, in stilte, en schijnbaar eenzaam, aangename uren door, in het gezelschap van groote mannen, die uit hunne geschriften tot mij spreken, en in verheffing tot *Éénen*, die in en uit Zijne Werken spreekt tot verstand en hart.

Mijn tuin is klein, zeer klein, en bevat niets meer dan een partij boomen en heesters, te weinig voor een boschje; maar het digte loof verbergt de einden, en mijne verbeelding zet *pro libitu*, de grenzen uit. Misschien zou 't wel hier of daar een meêlijdenden grimlach uitlokken als ik zeide, dat hij paalt aan *Jeruzalem*, en toch is mij dat gezegde wel eens ontsnapt; omdat, als ik onder mijne boomen zit, mijne gedachten zoo dikwijls het Heilige Land bezoeken, en mijne ziel dan, hoorende de stem van het Woord dat vleesch geworden is, zich daar plaatst bij de schare, die bewondert en juicht: »er is een groot Profeet onder ons opgestaan!"

Ik kan het mij zeer gemakkelijk verklaren, hoe bij velen, door Christelijken zin, of ook maar door historisch schoonheidsgevoel gedreven, de lust opwelde, om de gewijde plaatsen te bezoeken, van waar het licht is opgegaan, dat, sedert achttien eeuwen, een groot gedeelte der wereld beschijnt en eene nieuwe orde van zaken heeft ingevoerd; van waar de boodschap is uitgegaan, dat God de »Vader" is van alle menschen, en Zijne verdwaalde kinderen zoo lief heeft gehad, dat hij Zijnen Eeniggeboren Zoon gaf, opdat allen die in Hem gelooven niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben; — hoe zij, als van den dampkring eener hoogere wereld vervuld, door den geest des Eeuwigen aangegrepen, nederknielden op de bergtoppen, die als hoogaltaren zijn, waarop Israël en alle volken eenmaal offers zullen branden voor den Koning der eere: die bergen, welke het voetstuk vormden des ladders, langs welken de Openbaring uit den hemel nederdaalde op deze wereld van stof, geroepen tot geestelijken zin en zedelijke schoonheid. Vandaar dat uit de meeste volken van *Europa* uitstekende mannen het Heilige Land hebben bezocht, werwaarts de dichter CHATEAUBRIAND de baan opende. Uit *Frankrijk:* POUJOULAT, LÉON DE LABORDE en LAMARTINE. Uit *Engeland, Schotland* en *Amerika:* ROBINSON, KEITH, en Lord LINDSAY; de Christen geworden Jood JOZEF WOLF, de Zendelingen CALMAN en EWALD. Uit *Duitschland:* VON SCHUBERT, ERNST en GUSTAV SCHULTZ, en eerlang zullen wij vernemen, wat een *Nederlandsch* geleerde aan de boorden van den *Jordaan*, en op *Sions* gebergte aanschouwd, gedacht, gevoeld en verzameld heeft.

Was het wonder, dat het middeleeuwsche *Europa*, in al de kracht en het dichterlijk vuur der jongelingschap, verontwaardigd over de schending van den dierbaren gewijden grond, dien de ongeloovigen verontreinigden, van geestdrift ontgloeid, om de eer van CHRISTUS en zijne heiligen te wreken, in massa opstond en over zeeën en bergen toog, om het verloren pand te heroveren? Wij vergeven het daarom ook gaarne aan die opbruisende vrome drift, dat zij met het zwaard zocht, wat alleen

met het gebed kan gevonden worden. — Het zwaard heeft doen vergaan, die er naar grepen; doch — Gode zij lof! het gebed is gebleven.

Terwijl in een aangenamen, krachtgevenden morgenstond, mijne gedachten zweven over *Palestina's* bergen, die met het schrift der Openbaring bedekte gedenksteenen, en nederstrijken op het nederig *Nazareth*, de bloeijende rozenkrans van *Galilea*, ligt daar voor mij het bevallig werk van HASEBROEK: »*de God des hemels en de bergen der aarde.*" Hebt gij u dit werk nog niet aangeschaft? Het verdient eene eereplaats in uwe bibliotheek naast de *Kersherinneringen* van DE LAMARTINE en VON SCHUBERTS *Reise in das Morgenland.* Ik wil dat boek vol waarheid en heilig kunstgevoel niet beoordeelen, maar tot eene proeve er iets uit mededeelen, waar ik mij thans mede bezig houd.

»*Galilea.* Indien het beloofde land, in zijn natuurlijken en oorspronkelijken toestand, een Eden kon heeten, dan zeker kon *Galilea* het paradijs van dat Eden worden genoemd. JOSEPHUS beschrijft het reeds als een land, dat zich evenzeer door zijne schoonheid als door zijne vruchtbaarheid onderscheidt; dat niet alleen de meest verschillende boomen, maar ook de vruchten der meest verschillende klimaten voortbrengt; een land, waar men de onderscheidene jaargetijden alzoo vereenigd vindt, dat het is »alsof ieder van hen zich zocht te beijveren om aan den grond de meeste gunst te bewijzen." Latere getuigenissen luiden niet minder gunstig. »Wanneer men een denkbeeld van den aanblik van *Galilea* wilde geven, zou men het met de omstreken van *Rome* moeten vergelijken: want rondom *Nazareth* vindt men overal hetzelfde licht, dezelfde gezigten, dezelfde gesteldheid van den grond. De natuur is er even verheven als het Evangelie: ja, na *Palestina* in zijn geheel bezocht te hebben, vindt men aldaar alles bijeen, wat men in de andere landschappen afzonderlijk heeft ontmoet. Hier de naakte rotsen van *Judea*, ginds de schoone gezigten, die *Neplerins* omgeven; aan den voet des *Thabors* de heerlijke vlakten, die *Palestina's* grootste sieraad zijn. *Gali-*

lea is een kort begrip van het Heilig Land, en als men het onder allerlei licht-effecten van dag en nacht gezien heeft, begrijpt men eenigzins, wat het ten tijde van JEZUS CHRISTUS heeft moeten zijn. Voor den kunstenaar is *Galilea* een Eden, gelijk het voor den pelgrim een heiligdom is. En wel moet het zoo wezen. Reeds de ligging kan het bewijzen. Gelijk een kind aan de voeten zijner moeder, ligt *Galilea* aan den voet van de Alpenwereld des *Libanons*. Het landschap wordt als begrensd door den *Hermon*, die aan den *Mont-blanc* der *Zwitsersche Alpen* denken doet. *Jebel Esseckh* (Oudenmansberg) noemt hem de Oosterling, wiens vurige verbeelding in het bovengedeelte van den berg, geheel met sneeuw bedekt, die hier en ginds in lange strepen over zijn rug nederdaalt, het witte hoofd en baard van een eerwaardigen Scheik meent te zien. Vandaar af ontrolt zich *Galilea* als een groen tapijt, aan de voeten van dien bergvorst uitgespreid. Daarom zeggen de *Arabische* dichters van den *Libanon*, dat hij op zijn hoofd den winter, op zijn schouder de lente, en in zijn schoot den herfst draagt; terwijl de zomer aan zijne voeten slaapt. Dat zomerland is *Galilea*.

Even als geheel *Palestina*, alzoo is *Galilea* in het bijzonder een bergland, waaraan de hand des eeuwigen Bouwmeesters en kunstenaars de kunst zijner bootsende hand als bij voorkeur heeft ten koste gelegd. »Ja de hand van den door de zachtheid van zijn penseel meest uitstekenden schilder zou geen ronder, zachter en meer afwisselende omtrekken kunnen malen, dan die, welke de hand Gods aan die wateren en aan die bergen gegeven heeft: *het is alsof zij het tooneel van het Evangelie heeft willen voorbereiden voor het werk van genade en vrede, verzoening en liefde, dat aldaar eenmaal zou worden tot stand gebragt.* Ten oosten vormen de bergen, die tusschen *Gilboras* gebergte ten zuiden en *Libanons* gebergten ten noorden liggen, een aaneengeschakelde, maar golvende en buigzame keten, wier donkere schalmen van tijd tot tijd op het punt schijnen, om elkander los te laten, en zelfs hier en daar te breken, om een klein gedeelte van den hemel door te laten. Deze

bergen eindigen aan den top niet in die hoekige tanden, in die door de onweders gescherpte spitsen, die, hunne afgeknotte toppen aan den bliksem en den storm aanbiedende, aan het gezigt van hooge bergketens altijd eenigzins een karakter van ouderdom zoowel als van verwoesting geven, dat het hart neêrbuigt, terwijl het den geest verheft. Neen, maar zij loopen zacht in min of meer breede of smalle kruinen uit, waarvan sommige met enkele verspreide eiken, andere met groene kruiden bekleed zijn, terwijl op anderen de onbegroeide, maar vruchtbare en nog sporen van vruchtbaarheid dragende aarde zich vertoont. Wederom anderen zijn geheel naakt, en dragen geen ander kleed, dan dat van het licht, dat over hun toppen heenstrijkt, en hen met een rijken blaauwen en violetkleurigen tint doopt, dien geen penseel in staat zou zijn weêr te geven. Hunne zijden, ofschoon niet genoeg opening latende om eene eigenlijk gezegde vallei te vormen, maken toch ook weder geene steil opgaande borstwering uit; maar zij worden hier en daar, bij afstanden, door breede en diepe kloven doorsneden, niet anders dan of de bergen onder hun gewigt gespleten zijn; terwijl door de natuurlijke afwisselingen van licht en donker, die daardoor ontstaan, die kloven nu eens als lichte, dan als donkere vlekken voorkomen, waardoor het oog aangetrokken en de eenvormigheid der omtrekken en kleuren gebroken wordt. Lager dalen zij glooijende af, en vormen naar de zijde van het meer kleine bergen of heuvelen, die een zachten en trapswijzen overgang tusschen hunne toppen en het water maken, waarin deze zich spiegelen. Bijna nergens, aan de oostzijde, dringt de rots door de laag van tuinaarde, die haar rijkelijk overdekt, heen, zoodat dit *Arkadië* van *Palestina* met de majesteit en ernst van het berglandschap de vruchtbaarheid en afwisselenden rijkdom der vlakte vereenigt. Och, of de dauw van *Hermon* haar boezem nog besproeide." (*) En nu spraken wij nog niet van datgene, wat van al het schoone van *Galilea* het middelpunt, zoo wel als eene der hoofdbronnen uitmaakt:

(*) Lamartine.

de *zee*, naar *Galilea* genoemd, en waarvan de Rabbijnen hebben gezegd, dat God haar boven alle zeeën beminde. Waarlijk, hier schijnt het der taal aan woorden te ontbreken, om al de liefelijkheden van dit meir uit te drukken, dat men nog onregt doet als men het met de verrukkelijke meeren van *Zwitserland* of *Italië* vergelijkt: immers ontbreekt daar de pracht van het Oosten, die zich hier aan de schoonheid van ons Zuiden huwt! »Rondom den oever van dit meer gedijen de gewassen van *Egypte* en zelfs van *Arabië*. De dadelpalmen staan er even krachtig en schoon, als in den omtrek van *Akaba* en *Alexandrië*. De meloenen zijn aldaar een maand eerder rijp, dan in de nabuurschap van *St. Jean d'Acre* en *Damaskus*." Terwijl het meer aan de oost- en westzijde geheel tusschen bergen ingesloten, en daarentegen aan de beide andere zijden geheel open ligt, biedt het de meest afwisselende gezigten aan. Het water is helder, en heeft een stille zachte strooming. In den tijd van *Palestina's* bloei werd het te allen tijde door eene menigte van visschersbarken en andere vaartuigen verlevendigd en bevolkt, die, met uitgespannen zeilen, als zoo vele watervogels, over de effen vlakte heenschoren. Rondom lagen in een krans de liefelijkste steden en vlekken: *Kapernaum*, *Chorazin*, *Bethsaïda*, *Magdala*, *Tiberias* en vele andere grootere en kleinere plaatsen. Voeg daarbij de toenmalige pracht der vegetatie, gelijk deze zich in de blaauwe zee spiegelde, en gij hebt de voorstelling van een landschap, dat een dichterlijk beschrijver »een der zachtste en krachtigst aangrijpende *mol*-toonen der schepping" noemt. Met één woord: geheel *Galilea*, maar vooral dat gedeelte, waar God de wieg van des Menschenzoon plaatste, is een aardsch paradijs, dat niet geheel onwaardig scheen om den tweeden ADAM tot aanvankelijk woonoord te verstrekken. In dat lustverblijf der natuur dronk de zoon van MARIA met iederen adem, die hem van over de wateren van dat meer toezweefde, dat levendig gevoel voor de werken zijns Vaders in, dat door alle Zijne redenen zweeft. Daar werd hij gewoon in de leliën des velds en de vogelen des hemels den Vader in de Hemelen

te aanschouwen, en aan de zilveren bladen van de eersten en aan de bonte vleugelen van de laatsten de leer der in alles voorziende Vaderzorg des Hemelschen Vaders voor zijne kinderen vast te maken."

Wat dunkt u, is dit geen bekoorlijk tafereel? Onder het lezen er van gevoel ik mij geheel in *Galilea* teruggevoerd, en vestig voor dezen morgen mijn verblijf te *Nazareth*, die stad, welke, hoe men haren naam afleide òf van »Neezer" »eene kroon", òf van »Neetzer" »eene bloem" in haren naam de getuigenis van hare bevallige ligging draagt, die stad, welke in de boeken des Ouden Verbonds niet eens gespeld, zoo weinig ook in lateren tijd de aandacht trok, of liever in zoo slechten reuk stond, dat het een spreekwoord schijnt geweest te zijn: »uit *Nazareth* kan niets goeds voortkomen"; — die stad, welke onvergetelijk is geworden door het verblijf van een kind, knaap, jongeling, die binnen hare wallen en op hare bergen rijpte tot den Heiland der wereld.

Dit *Nazareth* heeft rijkelijk gedeeld in de omkeeringen, welke *Palestina* getroffen hebben, en den pelgrim getuigenis geven, dat Natie en grond in een gelijk lot deelen. Zoo als het volk van JEHOVA, overal waar het woont, al betrekt het ook vorstelijke hôtels, al schittert het met letterroem en den glans van het goud, zich toch vreemdeling, balling weet en gevoelt, zoo draagt *Nazareth*, thans *Naszera* of *Nazera* genoemd, even als het geheele land, de blijken, dat zijne eigenlijke bewoners niet te huis zijn, en er uitziet alsof het in een weduwkleed de terugkomst wachtte van zijne verdoolde kinderen. Mogen al de woningen der tegenwoordige stad meer of min gegronden twijfel inboezemen, of zij op dezelfde plaats staan, waar Israël vroeger zijn *Nazareth* had, de berg is gebleven met de deelen, die haar nog een bekoorlijk aanzien geven.

Ja nog is deze landstreek schoon en bevallig. De stad zelve ligt om den top van eenen bloeijenden heuvel, uitsteekende met al de pracht van eene Keizers-kroon (de bloem). De hoogte van het dal ligt 821 *Parijzer* voeten boven den waterspiegel. Het dal, tusschen berghoogten

ten westen, zuid-westen en noord-westen ingesloten, levert paradijsgenot aan het oog, dat moede wordt eer het verzadigd is. De nabijliggende berghoogten, die zich tot 1600 verheffen, openen een prachtig algezigt. Zuidoostelijk prijkt de *Thabor* met zijne majesteit; een weerglans der verheerlijking, als hadden MOZES en ELIA er iets hemelsch achtergelaten. In het Noorden verrijzen de besneeuwde toppen van den *Libanon* en *Antilibanon*, en in het Westen rust het oog zachtelijk op de vriendelijke golven van de *Middellandsche zee*, in wier waterschoot de zon haar rustbed vindt. Te regt mogt VON SCHUBERT, de fijne opmerker, zeggen: »Ik heb in weinig andere streken de trekken van vriendelijkheid en mildheid zoo geheel vereenigd gevonden als in die van *Nazareth;* het bloemenrijke dal is eene immer jeugdige moeder, welke slechts de verpleging en voeding van haren lieveling: den mensch, ter harte gaat, het gebergte een onderwijzende vader, die den blik zoo wel naar de hoogten, als naar de diepten heen leidt."

Het is niet te verwonderen, dat de Christelijke bewoners — en ook den Muzelmannen is de plaats heilig — veel weten aan te wijzen, waar vrome verbeelding zulk een ruim en vrij spel had, en het geloof, door bijgeloof bedwelmd, de plaatsen zocht en meende te vinden, waar het heilig gezin had geleefd, gearbeid en den plant gekweekt, die geslachten bij geslachten met zijne vruchten voor tijd en eeuwigheid voedt en verkwikt.

Gij vindt daar een klooster der *Latijnen*, aan de Franciskanen behoorende, met dikke muren, als eene vesting omgeven, door een twintigtal *pattis*, meest *Spanjaarden* en *Italianen*, bewoond, die u met gulle gastvrijheid ontvangen en de steenen relieken uit den wondermorgen des Christendoms doen zien. Het klooster is, naar men beweert, door de moeder van den eersten Christelijken Keizer gesticht, doch in den staat, waarin het zich nu bevindt, is het in de vorige eeuw gebragt. Binnen de ringmuren van het klooster staat de »Kerk der heilige boodschap", ook, zoo men meent, door de vrouw, die het Heilige Land met kerken en kloosters als met tranen

van dankbaarheid bezaaide, gebouwd op de eigen plaats, waar een engel de hoogbegenadigde maagd begroette. Veelvuldige omwentelingen heeft deze plaats ondergaan. In 1263 werd zij tot den grond toe verwoest, doch later weder opgetrokken. In 1735 heeft zij de gedaante verkregen, waarin zij nu de reizigers en pelgrimmen ontvangt. »De kerk is eene breede en hooge ruimte van drie verdiepingen. De bovenste is bezet door het koor der Paters van het Heilige Land, en heeft gemeenschap met het klooster: de onderste, door de geloovigen ingenomen, staat in verband met het koor en den hoogen altaar door middel van een trap met dubbele leuning en vergulde balustraden. Uit dit gedeelte der kerk, en onder den hoogen altaar, gaat men langs een trap van eenige treden naar eene kleine kapel en naar een marmeren altaar, verlicht door zilveren lampen, op de plaats zelve, waar, volgens de overlevering, de Boodschapping zou hebben plaats gehad. Dit altaar is opgerigt onder het half natuurlijk, half kunstmatig gewelf eener rots, waar, zonder twijfel, het heilige huis tegen aan stond. Achter dit eerste gewelf dienden twee onderaardsche meer duistere altaren, naar men zegt, tot keuken en kelder voor de Heilige familie." (*)

Het oog valt daar op twee pilaren, die men verhaalt, dat de Keizerin HELENA er heeft doen oprigten, de eene op de plek, waar MARIA zat, de andere, waar GABRIËL stond. De eerste van deze kolommen, de MARIA-zuil genoemd, is van onderen, twee voeten van den grond, afgebroken; zoodat het schijnt, dat zij in de lucht hangt. De Sage wil, dat een Pacha van *Jaffa* zich in het hoofd had gezet, dat onder den voet van deze kolom aanzienlijke schatten verborgen waren. Ten einde zich daarvan meester te maken, deed hij de pilaar onder aan den grond afbreken, doch vond niets. Alleen zal het geweten hem sedert als heiligschenner met ondragelijke folteringen achtervolgd hebben, totdat de dood, die spoedig volgde, zijne angsten stilde.

Behalven veel anders, dat de Paters u vertoonen, zoo

(*) LAMARTINE.

als de »MARIA-bron", de »JOZEFS-kapel", roemen zij met droefgeestigen weemoed in de wonderbare verplaatsing van MARIA's eigenlijke woning. Tot in de dertiende eeuw werd dit huisje onverlet bewaard; doch toen, in 1291, ook PTOLEMEUS, het laatste bolwerk der Christenheid in het Heilige Land, in de handen der *Saracenen* was gevallen, werd dit heiligdom door hemelsche tusschenkomst voor de ontwijding van ongeloovige handen bewaard. Engelen voerden het over zee. Eerst naar *Fiume* in *Dalmatiē*, later naar *Loretta* in *Italiē*, waar het nog door de ligtgeloovigheid geëerbiedigd wordt.

Doch ik wend mij af van verdachte getuigenissen, alleen merk ik op, dat het bijgeloof der middeleeuwen een tastbaar verschil oplevert met dat, hetwelk zich in de negentiende eeuw openbaart. Toen kwam het van zelf op; nu wordt het opgedrongen; toen droeg het de kleur van de vrome fantasie des jongelings, die, eenmaal opgewonden, ligtelijk vertrouwt; nu dragen de verschijnselen, te *Remini* en elders vertoond, de openbare getuigenis van de zinverbijsterende kindschheid eens afgeleefden grijsaards.

Wij volgen geene fabelen, maar houden vast aan het blijvend woord, dat tegen zinbedrog vrijwaart. Daarom ook houdt onze geest zich het liefst met het zekere bezig. Ons oog ziet niet alleen op die door dierbare herinneringen geheiligde plaatsen, maar ons hart gevoelt het ook levendig en met heldere bewustheid, dat wij ronddolen niet op eenen toovergrond van hooggestemde, doch ligt bedriegelijke verbeelding, maar op tooneelen van Gods wonderen.

Dit *Nazareth*, hoe veracht bij de menschen wegens zijne roemlooze burgers, is verheerlijkt, doordien het in zijne valleijen den levensboom kweekte, die in het paradijs was verloren gegaan, doch wiens vruchten elk voeden die er de hand naar strekt, en onder wiens lommer de vermoeide en beladene uitrust van de lasten, zorgen en bekommeringen eens levens, door de zonde vergiftigd.

Dertig jaren leefde het vleesch geworden Woord te *Nazareth*, onbekend bij de wereld, vreemd aan hare wijsheid, verheven boven hare twijfelingen, vol van genade en waarheid.

Het is eene natuurlijke begeerte, als wij verlangen de jeugd van buitengewone mannen te leeren kennen, die door hunne woorden en bedrijven een onsterfelijken naam verworven en hunne eeuw een bepaalden titel gegeven hebben. Elke trek uit hunne kindschheid en jeugd ontvangen wij dankbaar, en bewonderen de kiemen, waaruit zoo veel groots en stouts, zoo veel goeds en schoons is opgewassen. Zelfs waar die berigten ontbreken, scheppen wij-zelve eene jeugd, die zulk een krachtvol leven moet zijn voorafgegaan. De wijze Voorzienigheid schikt doorgaans het lot van groote mannen alzoo, dat hunne jeugd in eene woestijn of in de wilde natuur, onder harde ontbering of onder zachte genietingen des levens, de kracht in het gemoed legt, en het licht in het verstand ontsteekt, om den wil tot het volvoeren van buitengewone bedrijven geschikt te maken. Menigeen zou een geheel anderen werkkring zijn te gemoet gegaan, indien hij niet in zijne jeugd die aandrift had opgevat door welke hij zich later onderscheidde. Doch wat daarvan zij, wij hebben te *Nazareth* het oog gevestigd op een Heilige zonder wedergade. ZOROASTER, SOKRATES, PLATO, zelfs MOZES. DAVID en ELIA zinken bij hem weg: verder dan de zon in zelfstandig licht en heerlijkheid de maan overtreft.

Nazareth bevatte Hem als kind in zijnen schoot, die later den loop der wereld veranderde en eene heerschappij verwierf, die einde kent noch grenzen. De plaats-zelve heeft onder de stormen des tijds geleden, maar het rijk der duisternis is niet in staat geweest het werk te vernietigen, door den Vader der menschen dien *Nazarener* opgedragen.

Dáár ontwikkelde hij zich als jongeling, die bestemd was om de zonde der wereld te dragen, voor haar te sterven aan het kruis, haar licht te zijn, en een strijd te doen aanvangen tegen bij- en ongeloof, onkunde en

dwaling, en den mensch uit de slavernij der ongeregtigheid te verheffen tot de vrijheid der kindschap Gods.

In *Nazareth* is de hoeksteen gelegd van den tempel van waarheid en geregtigheid, die de eeuwen verduurt, het gewoel en bestaan van volken, en den duur van Staten en bronnen overleeft, en uit alle hemelstreken, tongen en geslachten de aanbiddenden in geest en waarheid vereenigt.

Wij beklagen ons vaak, dat de verlichte mannen, die ons in staat stellen den Heiland te volgen, als hij door het land trekt goed doende, als zijne wijsheid den moedwil van aardsche grooten beschaamt, en aan armen het Evangelie verkondigt, als zijne magt den orkaan breidelt, en opgestoven baren bedwingt, als zijne liefde de tranen der weduwen droogt, die haren eenigen beschreit, en, in het aanzien des doods, den verbondsdisch der verzoening instelt; dat die mannen, welke ons bij de hand naar *Golgotha* leiden, terwijl de rotsen van ontroering splijten; en op den *Olijfberg* onzen blik naar boven rigten, terwijl de hemelen den overwinnaar van dood en hel te gemoet juichen, zulk een diep zwijgen over de eerste dertig jaren zijns levens hebben bewaard. Wij getroosten ons dat, gelijk wij ons in het bezit van fijne vruchten verheugen, al kunnen wij den boom niet bewonderen, die ze droeg, en vooraf met een kroon van bloesems prijkte. Doch al kennen wij van des Heeren jeugd niets anders dan zijn bezoek, als twaalfjarige knaap, in den tempel, dit ééne vooral is toch gelijk aan eene lichtende ster, die in den zwarten nacht den zeeman op onbekende wateren vriendelijk den weg toont, en plaatst zich telkens voor den geest, wanneer wij den jeugdigen Verlosser in den huiselijken kring bespieden, of hem vergezellen over de heuvelen en in het prachtige dal van *Nazareth*, den tempel waar hij aanbad.

Wij kunnen ons den beminnelijken vrede voorstellen, die in dit eerwaardig gezin heerschte, waar MARIA moeder en JEZUS kind was. Door handenärbeid verdient JOZEF het brood, dat de Hemelsche Vader met zegen stempelt, en de ontluikende jongeling acht het niet beneden zich

den onderlijken ijver met zijne hulp te gemoet te komen. Zoo voegde het Hem, die verschenen was, om het nederige te verhoogen en den hoogmoed te vernederen. Of kon het Hem verlagen, wat in het maatschappelijk leven den hartader voedt van welvaart en bloei? Van den Godmensch leere elk den handwerkstand in eere houden. Lof zij elke poging, om de leden van dien stand te veredelen, niet door hem een hersenschimmige gelijkheid voor te spiegelen, welke slechts gelijkheid in zonde en ellende te weeg brengt, maar door hem te verrijken met die kennis, welke het verstand verheldert, het gemoed heiligt, en tot een standpunt opvoert, waarop zelfs de geringste als kind van God, met den aanzienlijksten gelijk staat. Uit de werkplaats van JOZEF schiet eene straal van heiligheid en hooger leven over den arbeid, mits de Zone des Vaders er bij tegenwoordig zij. Moge hij niet meer schragen met de hulp zijner handen, Hij ondersteunt den ijver met den invloed van zijnen goeden Geest. In dat gezin knoopte hij reeds den teederen broederband, die eenmaal alle de kinderen zijns Vaders tot een eenig huisgezin zal omslingeren.

En als hij daar buiten in eenzaamheid wandelde, omgeven door zoo veel pracht en rijkdom van de natuur, als hij zich verlustigde in de balsemgeuren van zoo vele bloemen en kruiden, en zich nederzette onder het breede lommer van den sykomore, hoe ademde hij dan ruim en vrij in dat groote bidvertrek; hoe zamelde hij dan, gelijk de nijvere bij, op bloemstruiken, de stoffen op, waarvan hij later zich zoo aangenaam en voortreffelijk bediende, als hij zulke gelukkige grepen deed uit de schatkamer der natuur, de werkplaats zijns Hemelschen Vaders, en leerde, vermaande, vertroostte en opwekte tot een regtschapen, vroom en blijmoedig leven als gehoorzame kinderen Gods.

Hij studeerde niet in de schriften van geleerden, die de wet bedierven met hunne verzinselen en den letter vergoodden, doch den geest verlaagden; Hij ondernam geene reizen naar *Athenen* of *Alexandrië*, om kennis te vergaderen, die zich laat beredeneren en wegredeneren;

Hij sloot zich evenmin aan een der bepaalde aanhangen zijns volks aan, die elkander liefdeloos uitsloten. Hij ontrolde de schriften van MOZES en de Profeten, en gevoelde met toenemende helderheid, dat zij van Hem getuigden, als »de gezegende, die den kop der slang zou verpletten", (*) in »wien alle geslachten der aarde zonden gezegend worden", (†) »als de spruit uit JESSES stam, op wien rustte de geest der wijsheid en des verstands, des raads en der sterkte, der kennis en der vreeze des Heeren", en hij zeide het orakel na: »Zie, ik kome; in de rol des boeks is van mij geschreven. Uw wil, mijn God! doe ik gaarne; en uwe wet heb ik in mijn hart." (§)

Geene zondige drift ontheiligde zijne aanschouwing en bespiegeling. Hij nam toe in wijsheid en genade, gelijk de bloemknop eerst bijkans onmerkbaar zich vertoont, doch meer en meer zwelt, en eindelijk zijne bladeren ontplooit met liefelijke geur en kleurenpracht. Immers als knaap van twaalf jaren sprak hij 't reeds uit, te weten waar Hij was en wat Hem te doen stond. Helder, als de natuur die Hem omringde, stond Hem zijne afkomst als zoon van God voor den geest, en begreep hij zijne roeping als Koning van het rijk der waarheid, als het licht en het leven der wereld. Verheven als het azuren gewelf boven zijn hoofd, diep als de zee, waarop zijn oog van het gebergte rustte, was het goddelijk leven in Hem. Niet de omstandigheden, welke Hem op zijne loopbaan te gemoet traden, wekten de overtuiging bij Hem op, dat Hij Israëls Messias was, zij waren genoegzaam om hooge gedachten te verijdelen, en droombeelden, zonder wezenlijkheid te doen verstuiven; neen, maar het inwendig bewustzijn, dat Hem aangeboren was, ontplooide in Hem de openbaring zijner heerlijkheid: gelijk de eik niet door de behandeling des boomkweekers, maar door eigen aard en aanleg zijnen kruin ten hemel verheft.

Doch wij wagen ons niet aan gevolgtrekkingen bij

(*) *Gen.* III: 15. *Gen.* XXII: 18.
(†) JES. XI: 2.
(§) *Ps.* XL: 8, 9.

gissing, wij onthouden ons verder van aangename bespiegelingen, en gunnen slechts ieder, die *Nazareth* bezoekt, iets te gevoelen van hetgeen de Eenige daar ondervonden heeft, die in dit beweldadigd oord in zijne vroegste levensjaren leerde bidden voor hen, die de Vader Hem geven zou, en wier winst en bezit een nieuwen luister zouden voegen bij de heerlijkheid, welke Hem gegeven was vóór de grondlegging der wereld.

En toch moet het leven van den jeugdigen JEZUS, dat van het goddelijke zoo weinig kennis nam, onopgemerkt zijn heengegaan, althans door niets dat uitwendig schitterde zich onderscheiden hebben; ten minste geen der burgers is het bekend, welk een kostbaren schat zij in hun midden bezitten. De deugd praalt niet, maar verbergt zich met jonkvrouwelijke schuchterheid; doch dit gaf hun geen regt om haar, toen zij in hare waarde optrad, te miskennen, te verguizen, te verstooten, en den man, die met haar bekleed was, uit hun midden te werpen, omdat zij hem niet begrepen. *Nazareth* versmaadde het geschonken voorregt, dat Zijn hoofd met heil zoude hebben bekroond. Wel kon JOHANNES van den Heiland en zijne stadgenooten zeggen: »Hij kwam in zijn eigendom, doch de zijnen namen Hem niet aan."

JEZUS was opgetreden als de Messias van Israël, als de Zoon van God. Gedoopt in den Jordaan, gewijd door de gave des Heiligen Geestes, had Hij in den tempel Zijne magt en majesteit, te *Kana* en te *Kapernaum* Zijne heerlijkheid geopenbaard, en nu keerde hij naar Zijne woonplaats terug, vol ontferming, met de zedelijke krankheid zijner plaatsgenooten, die Hij, *Israëls* Geneesmeester, wilde heelen; maar zij wenden zich van Hem af. De zoon des timmermans boezemde hun geene belangstelling in. Waar zouden zij geleerd hebben een hoogen dunk voor Hem op te vatten? Wat de mensch als groot zal eeren, dient uit den vreemde te zijn; zij zagen in Hem een hunner en niets meer. En ware Hij meer, dat uit Zijn gedrag elders scheen te volgen; waarom dan in Zijne vaderstad niet gedaan, waarop zij het eerste

regt en aanspraak had? Dus ontstond er wrevel en weerzin tegen hetgeen men mogt verwachten, dat JEZUS een gunstig onthaal zoude gewaarborgd hebben. Het waren slechts enkelen, die zich met zijne hulp verblijdden; de meesten hielden Hem buiten de gelegenheid zijne Goddelijke magt te doen werken, niet omdat het haar aan kracht haperde, maar omdat men zich aan hare goedheid onttrok. Niemand zal beweren, dat het der zon aan kracht ontbreekt, omdat haar licht en warmte den grond niet bezwangert met groeikracht, dien men door hoog opgetrokken muren aan hare stralen, aan haren invloed onttrekt. De Heer kan er geene teekenen doen van wege hun ongeloof. Hij deinst er evenwel niet voor terug. Hij wil den ijskorst hunner harten door warme Evangelie-prediking doen ontdooijen.

Nog wijst men u de plaats, waar de Synagoge stond, waarin de Meester op een Sabbath, den scheppingsdag der genade aankondigde. Huivering bevangt u, als gij den *Monte praecipite* beklimt, en van die opeengetaste steenklompen benedenwaarts in eenen afgrond van driehonderd schreden blikt, waarin men den onwelkomen Spreker van boven neêr wilde dringen. Daarom is ook deze steilte de *Saltus Domini:* »Des Heeren Sprong" genoemd.

Slechts eenmaal heeft *Nazareth* de roepstem tot het Koningrijk der hemelen gehoord. Het Christendom, dat eene dierenkribbe in een grot tot wieg had gehad, was niet bestemd om in een paradijs der Natuur zijne ontwikkeling te gemoet te gaan. Het is Sabbath. Naar zijne gewoonte treedt JEZUS de Synagoge binnen. Daar ontmoet Hij vele bekende blikken, en Hij is aan allen bekend; maar alleen als de timmerman, en zij hebben geene aandacht voor het goddelijke onder zijn nederig gewaad verscholen, wijl hun hart geene zintuigen had om het hemelsche te aanschouwen en te verstaan. Getrouw aan de roeping, tot welke Hij nu gewijd was, staat Hij op en verklaart zijne begeerte om uit de gewijde rolle voor het volk te lezen. Men geeft Hem de rolle van den Profeet JESAJA, en Hij leest de Godspraak met luider stemme:

»De Geest des Heeren is op mij;
Dies heeft hij mij gezalfd, om den armen het Evangelie te verkondigen;
Hij heeft mij gezonden, om gevangenen verlossing te verkondigen,
En blinden het gezigt,
Om gewonden in vrijheid te laten heengaan,
Om te verkondigen het aangename jaar des Heeren."

Aller blik rust op Hem, en wat moet zijne moeder gevoelen terwijl hij de Godspraak leest. Nadat Hij de rolle gesloten en den dienaar teruggegeven heeft, staart Hij rond, het Woord dat uit God is, en spreekt over het woord, door hoogeren Geest in den mond zijner knechten gelegd. — Wie zou de verklaring van de orakelspreuk niet willen hooren uit den mond van Hem, in wien zij vervuld werd, en die dat rond en onbewimpeld betuigde. Maar, helaas, die zich laven mogten met den frisschen heildronk uit de fontein des levens, wierpen den beker aan stukken!

Aanvankelijk schijnt Hem een gunstig onthaal te zullen verblijden. Ieder luistert met aandacht. Zijne rede boeit het gehoor, en neemt hen gunstig in. Men prijst Zijn woord als wijs en liefelijk. Elk staat verstomd van verbazing. Maar die verbazing trekt hun oog naar Zijn persoon, en wat zien zij in Hem? Iemand, die zich door hooge geboorte, door aanzienlijken stand, of door wetenschappelijke opleiding aanbeveelt? Neen, 't is dezelfde JEZUS, dien zij kennen, de zoon des overleden timmermans. Weg is alle begoocheling, waardoor men zich liever laat bedwelmen dan onderwijzen. De poëzij wijkt voor het naakte proza. Zij vragen alleen, met kwalijk verbloemde teleurstelling, als hinderde het hun, zoo als het meer dan eens ergernis baart, dat iemand, die tot de lagere volksklasse behoort, blijken geeft van meer dan gewoon doorzigt en verstand: »hoe komt deze aan dit alles!" Het was, of het hun beleedigde en krenkte, dat Hij meer was dan zij. Met onvriendelijke gebaren geven zij hunne bevreemding, daarna ergernis, vervolgens afkeer te kennen, die zich oplost in haat en nijd. Zeker

werden door dezen en genen beleedigende aanmerkingen gemaakt, krenkende vragen geuit. Het woord, dat de Heer zoo vol diepen ernst en weemoed sprak, wekt dit vermoeden op. Maar ook het ernstige zijner betuiging springt af op dien stalen muur, waarachter zich het vooroordeel verschanst en hun antwoord aan den profetischen Spreker is, dat zij Hem uit de Synagoge wegdringen. Zij sleuren Hem naar de hooge steilte des bergs, om hem in den afgrond te werpen, en aldus een eeuwig zwijgen op te leggen. Doch hun moedwil wordt magteloos op den blik Zijner almagt. Aldus ontwapende MARIUS een slaaf, die, met uitgetogen zwaard, hem in zijn donkere schuilplaats naderde, door met vonkelende oogen hem toe te roepen: »Slaaf! durft gij CAJUS MARIUS dooden?" zoodat de gehuurde moordenaar vlood met den uitroep van schrik en ontroering: »Ik kan MARIUS niet dooden!" — JEZUS zag zijne vijanden aan met een blik, die Zijne belagers in het stof deed vallen, en gelijk de storm op Zijne woorden zweeg, was ook nu alles krachteloos en het gedrang verlamd. Hij baant zich nu een weg door de menigte, die werktuigelijk voor hem plaats maakt. Zijne almagt heeft hen verplet, doch Zijne liefde kan hen niet winnen. *Nazareth* vreest Hem wel, doch gelooft niet. Het geloof groeit alleen op den bodem der liefde. De haat van KAJAFAS kan opgewekt worden door de tijding: de gekruiste is opgestaan, maar niet bewogen worden tot het geloof. Haat kan niet gelooven, want hij stoot af en heeft geen punt van toenadering tot vertrouwen; want haat is de eerstgeborene der zonde, en zonde is ongeloof.

Nazareth zonk in zijne eigene duisternis terug. Het had de vraag: »Kan er uit *Nazareth* iets goeds komen?" op eene treurige wijze beantwoord. Israëls Messias, de zoon van God was eene vreemde plant in deze zedelijke woestenij, welke zoo akelig afstak bij het paradijsachtige der landstreek, waarin hare geestkracht verdoolde. *Nazareth*, *Kapernaum*, *Jeruzalem* weigerden te bedenken wat tot hunnen vrede diende, en het krijgsgeschrei,

dat de uitvoering van de straf der verwerping aankondigde, heeft de dwazen niet tot bezinning gebragt. De onbezonnenen zijn gevallen onder de scherpte des zwaards, dat hunne verharding gewet had. Wel zochten de verdrevenen, wier stad en tempel in puin lagen, in *Galilea* zich te herzamelen; wel stichtten zij te *Tiberias* eene Synagoge, waärin zij als in eenen anderen tempel zamenkwamen; wel haalden zij door hunnen Misnah en den Talmud eenen *Chineschen* muur op, die sedert bestemd is, om de terugkomst van den verworpen Koning te weren, het was slechts de naglans van Israëls dag, die in den nachtelijken storm van BAR-COCHBA, den zoogenaamden sterren-zoon, in eene zee van bloed en tranen huiveringwekkend onder ging.

Ach het volk, dat in de duisternis des geestes zat, heeft wel een groot licht gezien, en over hen die daar zaten in de schaduwen des doods is een licht opgegaan; doch, konden zij het niet uitdooven, zij hebben toch hunne oogen gesloten, opdat het licht hen niet ontijdig zoude verrassen. Doch daarom ook zijn zij uit hunne landpalen voortvlugtig als KAÏN, overal bevreesd en gevreesd, trotsch en veracht, en de grond heeft een rouwkleed aangetogen, en heft een klaaggeschrei aan over het bloed, waarmede hij besproeid is.

Nazareth, benevens zijn omtrek, sedert het zijn eigen vrede verwoestte, is de schouwplaats geworden van moord en bloedvergieting. De grond, die voorheen het bloed van *Kananiten*, *Assyriërs*, *Egyptenaren* en *Grieksche Syriërs* dronk, is sedert overstroomd met dat van *Romeinen*, Kruisvaarders, *Saracenen*, *Turken*, *Mongolen*, *Druzen* en *Bedouïnen*.

Ik verlaat de puinhoopen der ontvolkte stad met diepen weemoed en zet mij op den kruin van de *Kurun Hittin*, niet om er te verademen, en uit den mond der waarheid zaligspreking over vredestichters te hooren, maar om het *Saraceensche* zwaard onder verbasterde Christenen te zien bliksemen, en met tranen in de oogen te aanschouwen, hoe jammerlijk de banier van het kruis

valt voor de Halve Maan, onder wier bleeke gloed een SALADIN zich over trouwbreuk wreekt, een een Godsgerigt houdt.

De groeikoorts van het *Germaansche* volksleven, dat tot mannelijkheid rijpte, had eene heldenschaar, tot schier bovenmenschelijke geestdrift opgewonden, ter kruisvaart naar het Oosten geroepen. Het Heilige Land begroet weder de vrolijk wapperende kruisvaan. Maar met het van lieverlede bekoelen der geestdrift, welke in het genot der wereld en van al hare weelde insluimerde, ontwaakten andere driften, die den Christelijken naam met schande overdekten, en den val van het op bloed gegronde koningrijk van *Jeruzalem* met zijne vorstendommen voorbereidden.

Geen zedeloozer uitvaagsel kende ooit de menschheid dan de *Pallanen*, het ontaarde nakroost der vroegere kruisvaarders. Geene liefde voor deugd en pligt, alleen het vermaak, tot dierlijkheid verlaagd, kenden, beminden zij. De orden van den Tempel en van Sint JAN hadden reeds lang hunne schoone en edele roeping vergeten, en door trouwbreuk het ridderlijk woord tot een spel der verachting vernederd. Geen ondeugd, die er niet het burgerregt bezat. Dronkenschap was heldenmoed; roof pligt; vrouwenschennis zoet genot; list en verraad steunsels van veiligheid. De geestelijkheid lag voor de altaren van CHRISTUS in het slijk der ongeregtigheid. De tucht in kloosters was een voorwerp van spot. De monniken waren typen van onmatigheid. Men zag ze openbaar met ontuchtige vrouwen de badhuizen bezoeken. De distelkroon op dit walgelijk bederf was HERAKLEUS, de snoode Patriarch van *Jeruzalem*, als ware hij een hoogepriester in het roofhol van het rijk der duisternis. Als een behoeftig geestelijke in *Palestina* gekomen, blies zijne welgevormde gedaante der moeder van Koning BOUDEWIJN IV wulpsche begeerten in, en zij beloonde zijne galante diensten met den onreinen priester het Aartsbisdom van CAESAREA-PHILIPPI te schenken. Op voorspraak

dier onwaardige vrouw op den Patriarchalen zetel van *Jeruzalem* verheven, knoopte hij eene zondige verbindtenis aan met de schoone en wulpsche PASCHA, eene dochter van eenen koopman DE REVERI, welke, van wege hare schitterende hofhouding en de pracht, waarmede zij ter kerk verscheen, algemeen, uit spot, de *Patriarchinne* genoemd werd. De onbeschaamdheid werd zoo verre gedreven, dat hem, in eene zamenkomst met de Rijksbaronnen, een bode de tijding bragt: »Heer Patriarch! goed nieuws, waarvoor ik op eene ruime belooning reken; uwe vrouw PASCHA is bevallen van een frisschen zoon."

Is het wonder, dat dit ontaard, ontzenuwd geslacht bezweek onder de slagen, welke mannen toebragten, die op het oorlogsveld gehard, met dweepend vuur wraak vroegen voor den hoon, dien zij sedert tachtig jaren verduurd hadden, en aangevoerd werden door een held, die gezworen had het zwaard niet te zullen opsteken voordat de banier van zijnen profeet weder op de tinnen van *Sions* heiligdom geplant was.

SALADIN, de vlammende Cherub van het Islamismus, die het zondig ras van GODFRIED VAN BOUILLON van den levensboom in het Christelijk paradijs verdreef, met wien wij misschien, bij andere gelegenheid, nader kennis zullen maken: SALADIN, even wreed als grootmoedig, zwevende in den overgang van barbarismus tot beschaving, gevoelde zich geroepen dit gespuis uit te roeijen en het Oosten te herwinnen, en van zedelijk onkruid te zuiveren. Alles werkte mede om het ideaal, dat hem ontgloeide, te verwezenlijken. De kracht, waarover hij beschikte, was jeugdig, krachtig, gespierd; de magt, die hij bestreed, ontzenuwd; de regering, die hij wilde vergruizen, door inwendige verdeeldheid en uitspattingen verlamd. Daar was een man op den troon van GODFRIED geklommen, zonder aanleg en bekwaamheid, wel dapper en strijdlustig, doch zonder beleid en beraad. Hij had een reuzenarm, doch mistte den heldengeest. Die man was GUY VAN LUSIGNAN, de onwaardige gemaal van SYBELLE, de moeder van den te vroeg gestorven Vijfden BOUDEWIJN. Zijne verheffing trof elk met verslagenheid. Men kende

zijne dwaasheid, door verwatenheid nog dwazer, zoodat zijn eigen broeder, GODFRIED, de Bisschop van *Lydda*, half spottend uitriep: »Waarlijk, nu hij Koning is geworden, kan hij nog wel onze Heere God worden!"

De verwarring, welke deze troonsbeklimming vergezelde, opende SALADIN den weg naar *Jeruzalem*, en de trouwloosheid van een der vorsten, REINOUD VAN CHATILLON, die bij herhaling den gesloten wapenstilstand schond, gaf hem het regt en aanleiding de wapenen op te vatten. Aan de oevers van den *Kison* rigtte hij onder de ridders, die zich als leeuwen te weer stelden, eene afgrijselijke slagting aan: Ongelukkig vielen daarbij eene groote menigte inwoners van *Nazareth* in de handen der ongeloovigen.

Deze rampspoed had dit voordeel, dat LUSIGNAN zich met RAYMOND VAN TRIPOLI, den heer van *Tiberias* verzoende, die, in zijne regten gekrenkt, den Koning geweigerd had zijne hulde te brengen, en, door dezen in zijne bezittingen bedreigd, genoodzaakt was met den erfvijand der Christenheid in verbindtenis te treden.

Het leger der Kruisvaarders met dezen bondgenoot versterkt, kampeerde in *Galilea;* in het dal van *Sephorim*, SALADIN, wrevelig over het opzeggen zijner vriendschap, trok met zijn leger op, en sloeg zich neder voor de wallen van *Tiberias*, om het eerst zijnen trotschen vijand te doen bukken en vervolgens LUSIGNAN te vernietigen. De *Franken* hadden eene magt van twaalfhonderd wèluitgeruste ruiters en twintigduizend man voetvolk en boogschutters bijeen, om den *Turken* hunnen voortgang te beletten.

Op den 2 Julij 1187 kwam er in het Christelijk leger een berigt van RAYMONDS heldhaftige gade, die met hare zonen uit een vroeger huwelijk, de fel bestookte burgt van *Tiberias* — de stad was reeds bezweken — verdedigde, dat zij de vesting zou moeten overgeven, indien er niet spoedig ontzet opdaagde. Allen brandden evenzeer van strijdlust, om den vijand onder de oogen te zien en de bijkans verloren vest van *Tiberias* te redden. Alleen RAYMOND, die zijn bijzonder belang aan het alge-

meene heil van het veege Koningrijk wist te onderwerpen, ontraadde den optogt als gewaagd en heilloos, daar het niet kon missen, of de *Turken* zouden hen op eene waterlooze vlakte onder een verzengenden hemel overvallen en verdelgen; terwijl het verlies van zijne stad, al wierd zij ook met den grond gelijkgemaakt, die toch later kon heroverd worden, in geenen deele opwoog tegen het in de waagschaal stellen van de gansche hoofdmagt, welker verlies den ondergang van het geheele Koningrijk zoude na zich slepen. Hoezeer de Grootmeester der Tempelheeren, die de slagting aan den *Kison* ontkomen was, zich tegen dit advies verzette, vond de verstandige raad van RAYMOND algemeenen bijval en de Koning besloot *Tiberias* aan haar noodlot over te laten.

Maar nog in denzelfden nacht echter begaf zich de Grootmeester, blakende van wraakzucht en wangunstig op RAYMOND, tot den Koning en voerde hem te gemoet: »Hoe hebt gij, mijn Koning! den voorslag van den Graaf uwen bijval kunnen geven, zonder te bedenken, dat het op uw verderf gemunt is. Ik ben wel van oordeel, dat men ook van zijne vijanden hunne meening moet aanhooren, om hunne bedoelingen uit te vorschen; maar het heeft niemand ooit voordeel verschaft hunnen raad op te volgen. Meent gij, dat de Graaf zich zoo luttel bekreunt over de bewaring zijner goederen, zijner vrouw en kinderen? Gelooft gij, dat hij dit alles gaarne zou verliezen, om een rijk te redden, dat hij nog kortelings plan had met behulp van deszelfs ergsten vijand te vernietigen? In verstandhouding met SALADIN zal hij *Tiberias* gemakkelijk terug erlangen. U echter toeft het verwijt, dat gij, aan het hoofd van zulk een leger, het verlies van deze gewigtige stad lijdelijk hebt aangezien. Op dien smaad zal RAYMOND zijne grootheid bouwen, en zich beroemen, dat hij veroverd heeft, wat gij verloren hebt. En voor wien de publieke opinie zich uitspreekt, hem volgt de menigte en — de heerschappij."

GUY VAN LUSIGNAN hunkerde naar den strijd. Hij had zich slechts door het gezond verstand laten breidelen, maar nu zijn hartstogt geprikkeld werd, liet hij zich

aanstonds overhalen. Nog in den nacht werd het hoog bevel uitgevaardigd, om met den morgenstond op te breken en de *Saracenen* te gemoet te trekken. Met verbazing en ongerustheid werd dit bevel ontvangen. De ridders konden naauwelijks hunne eigen ooren gelooven. Algemeen dacht men aan een misverstand, en verdrong elkander voor de koninklijke tent, maar de Vorst stond hen niet te woord. Stil en somber, alsof de krijgstrompetten graftoonen slaakten, ging het talrijk leger op den vroegen morgen van den derden Julij ter slagtbank.

SALADIN is buiten zich-zelven van blijdschap, zoodra hij verneemt, dat het *Franken*leger in aantogt is. Aanstonds zendt hij hun een gedeelte zijner ruiterij te gemoet, terwijl, op zijn bevel, eene andere afdeeling zuidwaarts naar het dal *Sephorim* rent, om den vijand in den rug te bestoken. De aanvallers wisten de Christenen van de waterputten af te snijden, en dezen waren op eene waterlooze vlakte, aan de verschroeijende hitte van eene brandende zon den ganschen dag blootgesteld. De voorspelling van RAYMOND naderde maar al te spoedig hare vervulling. Zoo ging de dag voorbij, en de Christenen, in plaats van zonder uitstel op den vijand los te stormen, verspilden den tijd en den goeden kans, met op de vlakte hun leger op te slaan, waar zij doelloos zich afmatteden en de krachten verspilden, die zij voor den dag van morgen zoo zeer van noode hadden. En toch had de strijdmagt van LUSIGNAN SALADIN ontzag ingeboezemd, zoodat hij aarzelde, of het geraden ware een slag aan te nemen, toen verscheidene vlugtelingen hem de afmatting en het gebrek in het *Frankische* leger bekend maakten. Hij veranderde van besluit.

De noodlottige vierde Julij brak aan, die dag van rampspoed en vernedering voor de *Franken*. De zon wierp hare brandende stralen op de horens van *Hittin*, heden geen berg der zaligheden, zoo als de Christenen hem noemden. Heden zal de zachtmoedige mond van den trouwen Herder, die wel zijn leven voor de schapen gaf, maar voor zijn belang het zwaard afwees, het negenmaal zalig niet uitspreken, waar de geesel des verderfs

gezwaaid wordt. Bloed zal zich vermengen met het helder water uit de fontein »der vijf brooden", dus genoemd, omdat aldaar het Brood des levens met weinig voorraad den honger der luisterende schare stilde.

Reeds vroegtijdig rukken de *Frankische* legerdrommen voorwaarts, doch de *Turken*, onder bevel van TAKY-EDDAN, een neef van den Sultan, wijken voorbedachtelijk, en laten den Graaf VAN TRIPOLI, die de voorhoede aanvoert, onstuimig doorbreken, die alzoo nutteloos van de hoofdmagt afgesneden wordt; want zoodra hij is doorgebroken, sluiten de *Saracenen* zich weder aaneen, gelijk de golven achter eene zeilende kiel. Uren lang matten zich de aanvallers af in vertwijfelenden kamp. Daar worden zij, bij de ondragelijke hitte der zon, die hen van boven blaakt, en de tong aan het gehemelte doet kleven, plotselijk door eene vuurzee omgolfd. SALADIN heeft het hooge gras en de te veld staande oogst in brand doen steken. De hitte verschroeit, de rook bedwelmt de strijders. De vlammen golven moorddadig onder de voeten der paarden, en de Christenen worden niet alleen door de steeds magtiger wordende vijanden, maar ook door het vuur ingesloten.

Het gelukt eene afdeeling, in wier midden de Koning zich met de bloem des legers bevindt, stormenderhand zich van den berg der zaligheden meester te maken. De Bisschop van *Bethlehem* plant het kruis, dat zij medegevoerd hebben, gelijk weleer de Israëlieten de Arke des Verbonds tegen de *Filistijnen*, en honderdvijftig ridders scharen zich met LUSIGNAN, om deze geheiligde banier, rondom welke, zoo als SALADIN in den zwijmel der overwinning schreef, zij vlogen als de vlinders om het licht, doch waartegen zij leunden als tegen een rotswand.

De Sultan geeft het sein tot den aanval. Driemaal deinzen de aanvallers terug. Hij ziet sidderend van ongeduld de wanhopige worsteling aan. Vreeselijk is de strijd. De Sultan verbleekt. Zijne dreigende stem doorgloeit zijne soldaten. Zij dringen door eenen bloedstroom. Daar juicht zijn zoon AL MALEK AL AFDAL: »Zij vlugten, zij vlugten, mijn vader!" »Zwijg," zegt de nog bekom-

merde Sultan, »van vlugten kunt ge eerst spreken, als de tent des Konings is gevallen. Naauwelijks heeft hij deze woorden geuit, of de tent van LUSIGNAN valt ineen, als ware de bliksem er in geslagen, en de Sultan stijgt van zijn paard, zinkt dankend neder, en stort, met de handen ten hemel, tranen van blijdschap. Het kruis valt in de handen der Muzelmannen, de Bisschop is gesneuveld, die het droeg. LUSIGNAN wordt gevangen. In dit droevig lot deelen zijn broeder AUMERY, de Connetâble des Rijks, REINOUD VAN CHATILLON, BONIFACIUS VAN MONTFERRAT, Graaf JOSSELYN, HUMFRIED VAN TORONO, de Grootmeester der Tempelheeren en verscheidene andere ridders. RAYMOND VAN TRIPOLI ontsnapt dood en gevangenis, doch met verachting. Het getal der dooden was zoo groot, zegt een Muzelman, dat men niet geloofde, dat er gevangenen waren; en zag men de gevangenen dan dacht men, dat er geene dooden konden zijn.

Deze nederlaag van *Hittin* verbrijzelde zoo geheel het hart, verdoofde zoo zeer den zedelijken moed der Christenen, en vervulde de *Saracenen* met zulk een hoonenden overmoed, dat een *Saraceen* een ridder voor een paar schoenen verruilde, en een ander dertig Christenen, met touwen aan elkander gestrikt, voortsleurde.

Den volgenden dag deed de overwinnaar zijne gevangenen in zijn hoofdkwartier brengen. Hij gedroeg zich grootmoedig en als barbaar. Den trouweloozen REINOUD velde hij met eigen hand, de Tempelheeren en Johanniter-ridders deed hij voor zijne oogen ter dood brengen. LUSIGNAN behandelde hij koninklijk, de overigen edelmoedig. Wij willen de weinigen niet volgen, die aan de slagting ontkwamen. Onze vingeren beven bij het vermelden van zulke jammeren, op de plaats, waar eens de Herder der zielen woorden sprak van vrede en van genade. — Op de bergen van *Galilea* is de heerschappij der *Franken* geknakt. Weinig jaren daarna bezweek *Jeruzalem*. Nog eene eeuw lang rekten de Christenen een kwijnend bestaan, tot dat, in 1291, ook *Nazareth* in de handen van den *Egyptischen* Sultan SERAFYN viel,

die de stad in eene puinhoop verkeerde en de Christelijke bewoners vermoordde.

Hebben eens de *Nazarethanen* den Heer uit hunne stad verdreven, de Muzelmannen hebben uit haat tegen dienzelfden Heer, zijne belijders ter slagtbank gevoerd. Het bloedbad is opgedroogd, en de tijd heeft zijnen verzachtenden balsem gegoten in de diepe wonden, door godsdiensthaat geslagen. Nog miskent de Mahomedaan het kruis, gelijk de Jood er zich aan blijft ergeren; maar in stille vergetelheid wordt de lof gezongen van den Verheerlijkte, wiens naam voor geen oorlogsgeweld wijkt. Bijkans dagelijks ziet men er scharen van pelgrims, die in deze schoone streken, waar de natuur haar gezag heeft gehandhaaft, zich met blijdschap herinneren, dat het licht der wereld daar is opgegaan, en alleen betreuren, dat de Profeet, die meer was dan JONA, niet gold in zijn vaderland; dat de Koning, die meer was dan SALOMO, door zijn volk niet erkend werd, maar roekeloos uitgeworpen. En wij, wien het niet gegund is, ons te laven uit den helderen *Jordaan*, welks wateren over het dierbaar hoofd van den Heilprofeet werden uitgegoten, wij vragen den reiziger, gelijk als kinderen hunnen van de reis teruggekeerden vader: wat hebt gij gezien, gedacht, gevoeld, ondervonden? en verblijden ons, wanneer wij hunne aan het schrift vertrouwde indrukken lezen. Daarbij gevoelen wij ons verplaatst in die onvergetelijke oorden, en als het blijkt, dat de verhaler met een Johanneïsch oog gezien; met iets hemelsch iets, mag ik het zeggen, Apokalyptisch in het gemoed gevoeld heeft, dan krijgen wij Hem lief, en drukken hem dankbaar, in gedachten, de hand; terwijl wij met Hem voortwandelen en optrekken naar dát *Kanaän*, waar ons geene overblijfselen van zondige hartstogten, geene puinen van gezonken grootheid zullen bedroeven; maar het nieuwe *Jeruzalem* ons wacht, om Hem te begroeten, die, zonder zwaard en oorlogsvuur, door het al-

vermogen Zijner liefde, over al Zijne vijanden triomfeert, en leeft en regeert in eeuwigheid.

Zoo nemen wij afscheid van *Nazareth*, met zijne achthonderd Katholieken, tweeduizend *Grieksche* en duizend Mahomedaansche ingezetenen. Zij wonen er tegenwoordig in vrede met elkander. Eens komt de tijd, dat alle namen van afscheiding vallen en allen zamenstemmen in den lof van *Nazareths* grootsten Burger, die er verkondigde het aangename jaar des Heeren.

ANDRÉ CHÉNIER EN Mme DE PRESSY.

(Uit de laatste dagen van het schrikbewind.)

De zaal der Revolutionnaire regtzittingen was opgepropt met nieuwsgierigen; er waren nog slechts enkele plaatsen op de voorste banken open; doch het gelukte ADRIEN MOURIEZ, die de Gravin DE PRESSY (eene dame, den gevangen genomen dichter CHÉNIER innig genegen) tot geleider strekte, en met de deurwaarders bekend was, eene dier plaatsen voor haar te verwerven. Hijzelf, gedwongen te staan, plaatste zich in hare nabijbijheid aan het kozijn van een venster. — Buiten zong men het *ça ira;* want de *Marseillaise* was naar het leger geweken. De geestdrift der zangers was echter zeer verflaauwd. De bloeddronkenschap scheen afgemat; en het schavot zag zijne voorstanders tot zachter gevoelens overhellen.

Mevrouw DE PRESSY telde een voor een de minuten der twee uren, die nog verloopen moesten eer de zittingen hervat zouden worden.

Eindelijk ontstond er in de nabijheid der zaal eene buitengewone beweging; de beschuldigden, acht-en-twintig in getal, werden binnen en voor de balie gevoerd. Het waren mannen en vrouwen van allen leeftijd en stand. De griffier las hunne namen op en onder geheel onbekende klonken ook de schitterende namen van DE MONTMORENCY, MONTALEMBERT, ROUCHER, Baron DE TRENCK enz.

Op den naam van CHÉNIER sloeg Mevrouw DE PRESSY hare oogen op, en zag den beroemden dichter, die, even kalm als de heldhaftigste der Stoïcijnen, een stuk papier in de hand hield, en voor de laatste maal de laatste verzen las, die hij gemaakt had, en moest afbreken op de stentor-stem van den gevangenbewaarder, die hem riep om voor de Regtbank te verschijnen.

CHENIER vouwde het blad toe, en zag naar het publiek, alsof hij er iemand zocht, waardig om zijne laatste verzen te bewaren. Op dat oogenblik viel een straal van de ondergaande zon als met een vurigen gloed in de geregtszaal, en verlichtte het schoonste gelaat, dat de smart ooit verduisterd heeft, sedert des Heeren Moeder op *Golgotha* weende.

De dichter zag dit edel en bleek gelaat, welks deelnemende blikken de zijnen ontmoetten. Hij herkende Mevrouw DE PRESSY; en al wat de dankbaarheid innigs en verhevens kan uitdrukken, lag in de beweging, het onwillekeurig gebaar, en den zielvollen oogopslag des gevoelvollen zangers, bij dat treffend wederzien. Zijn welsprekend zwijgen scheen de getrouwe vertolking te zijn van SIMEONS aandoenlijk lied: »Heer! laat thans uwen dienstknecht henengaan in vrede!"

De leden der Regtbank waren binnengekomen. Onder hen was CLAUDE MOURIEZ (oom van ANDRÉ MOURIEZ), wiens houding indrukwekkend was, zonder gemaaktheid, en tamelijk gunstig afstak bij de gewone houding zijner gevoelloozer ambtgenooten. — ADRIEN, die zijnen oom goed kende, en altijd raadde, wat hij, goeds of kwaads, in zijn schild voerde, scheen over zijne gissingen wèl voldaan, en deelde die fluisterend mede aan Mevrouw DE PRESSY.

De jonge vrouw nam voorzigtig alle behoedzaamheid in acht. Ware zij alleen in de zaal geweest, zij zou geene oogen gehad hebben dan voor CHÉNIER; doch te veel bespiedende en verraderlijke blikken sloegen elken aanwezige gade, en ieder moest, om het wantrouwen niet op te wekken, zijnen wil geweld aandoen. Mevrouw DE PRESSY zag dus op de regters, op de beschuldigden,

en op de aanschouwers, alsof zij in niemand belang stelde, en slechts uit nieuwsgierigheid zich in de zaal bevond.

De zitting werd geopend, en de Griffier las de acten van beschuldiging voor.

De dienst der Advokaten was onnoodig verklaard: er waren er ook geene aanwezig. Het kwam er enkel op aan de zelfheid (*identiteit*) der beschuldigden te onderzoeken; die korte en gemakkelijke vorm van procederen was eene uitvinding van FOUQUIER en COLLOT-D'HERBOIS. (*)

De acte van beschuldiging tegen CHÉNIER, werd in diepe stilte aangehoord door het anders onstuimig publiek, dat bovendien door de drukkende hitte in de verpeste geregtszaal bijkans versmoorde.

Die acte verdient wel eene bijzondere melding, om het *incident* dat zij deed ontstaan, en waarvan geene wedergade gevonden wordt in de Jaarboeken van het regt. Zij luidde als volgt:

»ANTOINE QUENTIN FOUQIER, gezegd FINVILLE, openbaar aanklager bij de Revolutionnaire Regtbank, geeft te kennen, dat, krachtens het Besluit van het Comité van Publiek Welzijn der Nationale Conventie, ANDRÉ CHÉNIER, oud een-en-dertig jaren, geboren te *Constantinopel*, Letterkundige, ex-adjudant-Generaal en *Chef-de-Brigade* onder DUMOURIEZ, wonende *rue de Clery*, 97, is gedagvaard voor de Revolutionnaire Regtbank, als schuldig aan de misdaad van zich te hebben verklaard tot een vijand des volks."

»Om zich aan de waakzaamheid der openbare Magten te onttrekken, heeft ANDRÉ CHÉNIER zich onder hare verdedigers gemengd, en den rang van adjudant-Generaal, *Chef-de-Brigade* van het leger van het Noorden bekleed. Behendiglijk, zoo veel hij vermogt, heeft hij de verraderijen ondersteund van den eerloozen DUMOURIEZ, met wien hij verbonden was, doch na de fnuiking van dien

(*) »*Toute lenteur*" — zeide COUTHON — »*est un crime, toute formalité indulgente est un danger public; le délai pour punir les ennemis de la patrie ne doit être que le tems de les reconnaître.*" VERT.

verrader gepoogd, zijne deelneming aan het verraad onbekend te doen blijven.

»De vermoedens echter, die zijn gedrag had opgewekt, deden den Minister hem bevelen, om zich naar de gemeente *Breteuil* te begeven. Dáár hield hij zich bezig met kuiperijen en listen, en zocht de burgers te verdeelen en den burgerkrijg te doen ontstaan; lasterend de geconstitueërde Overheden in een strafwaardig geschrift, hetwelk hij deed teekenen door de burgers, die hij bedroog, en op het dwaalspoor bragt. (*)

»Dientengevolge heeft de publieke aanklager de tegenwoordige acte van beschuldiging opgemaakt....”

ANDRÉ CHÉNIER stond op en verzocht te mogen spreken.

— Spreek en wees kort. — zeide een der Regters.

— Ik zal kort zijn. — antwoordde CHÉNIER, met kalmte. — De acte van beschuldiging betreft niet mij. Ik ben nimmer adjudant-Generaal, noch *Chef-de-Brigade* geweest; en heb nooit in het leger van het Noorden gediend. Mijn militaire loopbaan is van vóór 89, en heeft maar zes maanden geduurd. Als tweede-Luitenant heb ik die zes maanden te *Straatsburg* in garnizoen gelegen. Ik heb den Generaal DUMOURIEZ nimmer gekend, noch zelfs gezien. In de gemeente *Breteuil* heb ik nooit gewoond. Ik heb ook nooit aan zulk een geschrift gedacht. Den naam uitgezonderd, heb ik niets gemeen met den hoogen persoon in de acte van beschuldiging aangewezen.

— Dat is zoo. — sprak CLAUDE MOURIEZ.

FOUQUIER zag CLAUDE aan met den bloeddorst van een gier, en zeide, met een blik vol wraaklust:

— Het verwondert mij zeer, hier tegenspraak te ontmoeten bij een lid dezer Regtbank.

— Gij verwondert u zonder reden, — hernam MOURIEZ, met zijn' vuist op de tafel slaande; — want die acte van beschuldiging bevat verdichtselen van het begin tot het slot. Deze burger ANDRÉ CHÉNIER is even goed bekend als gij en ik. Hij is een dichter, en heeft nooit gediend,

(*) De persoon in de acte bedoeld, was zijn broeder, de dichter MARIE JOSEPH DE CHÉNIER, geb. te *Constantinopel*, in 1764. Hij overleed den 11 Januarij 1811. VERT.

en is nooit Hoofdöfficier geweest. Vraag het den eersten den besten! Waar, Satan! hebt ge die berigten opgedaan?

Een gemompel van bijval klonk onder de aanwezigen.

FOUQUIER nam zijne acte in de beide handen, en herlas haar, of nam den schijn aan van haar te lezen, peinzende, om een' uitweg te vinden, liever dan eene prooi los te laten.

— Ja, lees maar, — sprak MOURIEZ, — al leest ge tot morgen, uwe acte zal er niet beter door worden.

Een der gezworenen merkte aan, dat vele burgers door teekenen het gezegde van den burger, Regter MOURIEZ ondersteunden, en vrijheid tot spreken verzochten.

FOUQUIER zag woedend naar het publiek en riep hen toe:

— De Revolutionnaire Regtbank hoort advokaten noch getuigen: zij wordt voorgelicht door haar geweten, en is onfeilbaar. Bij de minste opschudding zal ik de zaal doen ontruimen. Ieder wachte zich, den loop der geregtigheid te stooren!

— Maar *gij* verstoort dien! — sprak MOURIEZ, zijn gespierden arm tegen den aanklager opheffende. — Elk onzer weet, dat uwe acte dezen ANDRÉ CHÉNIER niet betreft. Erken dan uwe dwaling, opdat hij in vrijheid worde gesteld.

FOUQUIER, van kwaadaardigheid verbleekt, herlas steeds de acte, en riep uit:

— Maar dat alles rust op authentieke berigten! Meent ge dat 't verzonnen is?

— Als 't verzonnen is zal 't gedaan zijn met goede inzigten; doch laat ons daar maar over heen stappen en de in vrijheid stelling van dien voedsterling der Muzen bevelen! Hij is volstrekt niet gevaarlijk.

De aanwezigen gaven hunne goedkeuring door een welwillend gemompel te kennen, hetwelk de ooren en de ziel van den publieken aanklager verscheurde.

Toen stond een der Regters op, en fluisterde hem eenige woorden in, en toen hij had uitgesproken, was het gelaat van FOUQUIER opgeklaard, en lag er een grimlach op, die den dood een offer te meer verzekerde.

— Burgers! — sprak hij, — dat kinderachtig *incident* heeft reeds te veel tijd gekost.....

— Kinderachtig!? — brulde MOURIEZ, andermaal op de tafel slaande. — Kinderachtig!?

Toen rezen een aantal gezworenen en Regters van hunne plaatsen op om MOURIEZ het zwijgen te gebieden. Zijne ongelukkige woede verzekerde FOUQUIER van de ondersteuning van het grootste gedeelte der Regtbank.

— Niets — vervolgde deze — moet den loop der geregtigheid weerhouden. De verstoorders, wie zij ook zijn, zullen in staat van beschuldiging worden gesteld.

Het publiek morde, doch FOUQUIER deed alsof hij 't niet hoorde, en ging voort:

— De acte van beschuldiging is niet volledig. Er moet nog in vermeld worden, dat deze ANDRÉ CHÉNIER de Schrijver is van het *Supplément* N°. 13, van het *Journal de Paris*, en die misdaad is de grootste van allen. Zij omvat geheel het schuldige leven van eenen contra-Revolutionnair. Wie zal ontkennen, dat deze CHÉNIER de schrijver is van dit goddelooze stuk?

MOURIEZ vestigde zijne blikken op CHÉNIER; maar deze zweeg. (*)

— De burgers gezworenen — vervolgde FOUQUIER — zouden die ontkenning verachten: — ANDRÉ CHÉNIER was Hoofdredacteur van het *Journal de Paris*.

— En de vrijheid der drukpers!? — sprak MOURIEZ.

— Die vrijheid veroorlooft geene contra-revolutionnaire geschriften.

— Uwe vrijheid verbiedt alles! — riep MOURIEZ uit, met een zenuwachtig gelach.

— De burgers gezworenen — zeide FOUQUIER met théatrale waardigheid — zullen de groote gematigdheid, van welke ik bewijzen geef, weten te waarderen.

— Zend ons allen maar naar het schavot! — riep MOURIEZ.

— Niemand heeft mij hier te bevelen, — sprak FOUQUIER, — en ik-zelf buig mij voor de uitspraak der burgers gezworenen. De zaak is geïnstrueërd.

(*) Hij was inderdaad schrijver van dat *Supplément;* ook van een: *Avis aux Français sur leurs véritables ennemis* en Hoofdredacteur van de *Gazette de Paris*. VERT.

De zoogenaamde beraadslaging had daarop plaats, terwijl de acht-en-twintig beschuldigden, in rustige groepen, met elkander spraken, alsof het een crimineel proces gold, waaraan zij vreemd waren. In die ongelukkige tijden was *Frankrijk* een tooneel, waarop daden van heldenmoed werden vertoond, die de schitterendste feiten der oudheid evenaarden: zijne zonen wisten lagchende te sterven, op het schavot gelijk op het slagveld.

CHÉNIER van een gelukkig oogenblik gebruik makende, strekte zijn' arm uit en gaf zijne laatste verzen aan Mevrouw DE PRESSY, die het papier aannam met al den eerbied der eerste Christenen voor de relieken van eenen martelaar.

Spoedig daarna hernamen de leden der regtbank hunne plaatsen: het lot der aangeklaagden was beslist.

De Voorzitter las eenvoudig hunne namen op, en den laatsten uitgesproken hebbende, kondigde hij hun, slechts éénen uitgezonderd, zonder omwegen den dood aan.

Toen klonk een gil door die zaal van bloed; een gil, die CHÉNIER, hoe kalm en onverschrokken hij ware, door de ziel sneed en zijne oogen met tranen vulde. Doch die kreet van smart werd door een' dondertoon uit koperen longen verdoofd. Eene ontzettende stem riep uit:

— Deze uitspraak is afschuwelijk! Gij zijt geene regters, maar moordenaars! Is dat de weg om het volk liefde in te boezemen voor de Republiek? Zeven-en-twintig hoofden levert ge aan den beul! Welk eene gevloekte barbaarschheid! — Een enkelen spaart gij het leven! Welk eene belagchelijke menschelijkheid! — Monsters! gij laat het leven aan éénen mensch, om het eerlijk voorwendsel te hebben er zeven-en-twintig te vernietigen!

Dit bragt een geweldige opschudding te weeg. FOUQUIER en zijne getrouwen schreeuwden tegen den donderaar in, en poogden met bedreigingen den verontwaardigden CLAUDE MOURIEZ te verschrikken. Maar deze exproconsul van *Versailles* was er de man niet naar, om te wijken voor lafaards, die zich van den schrik bedienden om hunne lafheid voor het Land te verbergen. Hij

wierp de tafel der Regtbank omverre, en zich met eene schraag wapenende, maakte hij ruimte en riep:

— Laat mij door! Laat mij weg uit dit tijgerhol! — ADRIEN! hier! Aan mijne zijde! Weg, weg, uit deze poel van laagheid en schande! Naar het leger; naar den heldhaftigen strijd; naar den roem; naar de eer!

ADRIEN ondersteunde de wankelende Mevrouw DE PRESSY; terwijl MOURIEZ de bloeddorstige TINVILLE en COLLOT-D'HERBOIS als nederbliksemde. Gewapende manschappen deden de zaal ontruimen, en omringden de veroordeelden. CLAUDE MOURIEZ drong door de menigte van wachten heen, met die oppermagtige stoutmoedigheid, die elken hinderpaal vernietigt, en CHÉNIER in zijne armen drukkende, sprak hij:

— Als een man, gelijk gij, het schavot beklimt, volgen hem weldra zijne beulen. Vaarwel, mijn vriend! Ik ben geen regter meer, ik ben soldaat!

ADRIEN had de Gravin DE PRESSY door de ruimte, welke de magtige arm van MOURIEZ gemaakt had, in de nabijheid des dichters gebragt. CHÉNIER liet een kreet van vreugde hooren. Zijne lippen drukten die der beminnende vrouw.

— Mijn huwelijk is voltrokken! — riep hij verrukt uit. — De dood is mij zacht!

Velen der aanwezigen weenden; allen waren misnoegd. Een duister voorgevoel deed hen begrijpen, dat deze slagting eene der laatsten zoude zijn. Eenigen zelfs hoopten reeds uitkomst van den dag van morgen, en zij bedrogen zich maar éénen dag. Helaas, die ééne dag was noodlottig voor CHÉNIER!

MOURIEZ bood MARGUÉRITE den arm, en verliet de geregtszaal zonder eenige verhindering; ofschoon FOUQUIER zijne onverschrokkenste bloedhonden tegen hem had aangehitst.

Op de straat gekomen, sprak MOURIEZ:

— Iets in mij zegt, dat dit bloed niet zal vergoten worden. Men wil geen bloed meer zien. *Parijs* walgt van zijne drie guillotines. De nacht is vruchtbaar in gebeurtenissen, en de voorteekenen zijn gunstig. Als

vroeger iemand in de geregtszaal had gezegd en gedaan, wat *ik* er gezegd en gedaan heb; het volk en de soldaten hadden hem op de plaats-zelve in stukken gehouwen. o, Ik heb het oogenblik begrepen! Ik heb de sympathiën rondom mij wèl doorgrond!

— Gij hoopt dus? — vroeg de jonge vrouw met eene verzwakte stem.

— Ja, Mevrouw! Ik spreek dadelijk met ROBESPIERRE....

— In Gods naam niet — riep Mevrouw DE PRESSY, — na hetgeen gij gedaan hebt! FOUQUIER heeft zijn rapport reeds gemaakt.

— Mevrouw! — sprak MOURIEZ, — wij zullen u te huis en daarna den nacht elders doorbrengen. Morgen, bij zonnenopgang, komt ADRIEN u van alles onderrigten.

Op den drempel van haar huis greep Mevrouw DE PRESSY de hand van MOURIEZ, en bragt die aan hare lippen.

MOURIEZ beefde van aandoening, en zeide:

— Mevrouw! gij verdient wel dat men voor u sterve; vooral in dit tijdsgewricht, nu het sterven zoo gemakkelijk valt.

— Tot morgen! — antwoordde zij en ging hare woning binnen.

Er was, zegt een oud geschiedschrijver, een ernstig verschijnsel, dat den val van den tiran MAXENTIUS en de overwinning van CONSTANTIJN aankondigde. De Circus en de Amphitheaters, waar het bloed der menschen stroomde, waren bijna verlaten. Het Coliseum zelfs verloor zijne bezoekers, en als de aankondiging van het *Tabularium* het volk riep om een doodenfeest bij te wonen, zag men slechts enkele gemeene burgers als aanschouwers op de plaatsen der hooge galerijen.

Het spel des bloeds kan niet langdurig zijn; het gemeen, een tijd lang er mede ingenomen, wordt er afkeerig van, en laat den beul met den martelaar alleen

Men kan dit niet genoeg herhalen, in het belang van de menschelijke ondervinding: die eerwaardige onkunde,

welke reeds zesduizend jaren halstarrig blijft volhouden, dat zij van niets nog weet.

De opkomende zon van den 8 Thermidor vond bij den ingang der Conciergerie slechts eene kleine menigte. Twee karren stonden er, voor de poort der gevangenis, de voor den beul bestemde lading te wachten.

Als eene groote crisis nadert, verkondigt *Parijs* altijd aan zich-zelf, wat er gebeuren zal, en het bedriegt zich zelden. De gedachten van een millioen inwoners, wonderbaar zamenvloeijende, maken de publieke opinie tot een profeet. Men zeide elkander ook nu, hier en daar, in de groepen, doch zeer zacht:

— Er is weêr wat gaande bij de Conventie.

— Wat dan?

— Ja.... dat zullen we wel zien.

— Men spreekt van een komplot van *Montagnards* tegen ROBESPIERRE.

— Is 't mogelijk!

— Men zegt, dat er gisteren een pistool op hem is gelost.

— Dat is niet waar.

— Ik zeg maar, wat ik gehoord heb.

— Maar zeker is er wat op til.

— Ik heb weêr drie karren voorbij zien gaan: twee naar het plein der revolutie, en de andere naar het stadhuis.

— Waar worden ze dan geguillotineerd?

— Aan de *barrière renversée.*

— De *barrière renversée;* dat is heel ver.

— Ja men zegt, dat de *Faubourg-Saint-Antoine* de karren met veroordeelden, naar de *barrière du Trône,* niet meer zien wil.

— Dat is op den duur ook niet vermakelijk.

Er heerschte veel kalmte rondom die in de open lucht gevoerde gesprekken. Men hoorde naauwelijks eenig neuriën meer van het versletene *ça ira:* schuwe *solo's,* die door het volk niet langer geaccompagneerd werden.

Maar het uur sloeg, dat de poort des treurigen ker-

kers zich zoude openen, en de *gensd'armes* omringden de beide karren.

De zeven-en-twintig veroordeelden klommen in de rijtuigen voor hunne laatste reis, en aller blikken vestigden zich op hen, met een nieuwsgierig medelijden.

Onder de toeziende menigte was er niemand, die wist, dat twee groote dichters het tweeledig bezit van onschuld en genie, met hun leven gingen betalen.

CHÉNIER, op de eerste kar gestegen, zag een' veroordeelde opklimmen, die hem zeer bekend en zeer dierbaar was: het was de dichter der »*Maanden*" (*les Mois*), de Commentator van VIRGILIUS.

CHÉNIER reikte ROUCHER de hand, en op zijn gelaat kwam een glans van hemelsche blijdschap.

— Ja, — zeide hij:

»Ja, nu 'k een vriend, zoo trouw, mag aan mijn zijde ontmoeten,
»Zal mijn fortuin gewis haar streng gelaat verzoeten;
»Haar felle gramschap schijnt alreeds voor mij verzacht,
»Dewijl zij, door haar zorg, ons hier te zamen bragt." (*)

— De aanhaling is bekoorlijk, — zeide ROUCHER glimlagchende, — maar als vergelijking is zij niet juist. Er is hier geen PYLADES; er zijn maar twee ORESTESSEN.

De sombere stoet ging zijnen weg, te midden van een' hoop paardenvolk. Slechts weinig vensters werden, waar hij voorbij kwam, geopend. Vele voorbijgangers zelfs, die van verre de uitverkorenen voor het schavot zagen aankomen, sloegen haastig eene dwarsstraat in, om niet meer te zien hetgeen zij reeds te véél hadden gezien.

De dag ging prachtig op; de torens, de klokken en daken zwommen in stroomen van licht. De zon van Thermidor stortte blijdschap en leven uit over de groote stad; die zich zoo onverstandig liet uitmoorden, door de tirannen COLLOT-D'HERBOIS en FOUQUIER, gezeten op den troon der Conventie.

(*) *Oui, puisque je retrouve un ami si fidèle,*
Ma fortune va prendre une face nouvelle;
Et déjà son courroux semble s'être adouci,
Depuis qu'elle a pris soin de nous rejoindre ici.

— Wij zijn gelukkiger dan die arme BAILLY. — zeide ROUCHER, met wellust den bezielenden stralenvloed der zon beschouwende. — Wij zullen op 't schavot geen hinder van koû hebben.

— Waarlijk, dat is wèl gelukkig; — antwoordde CHÉNIER, — want wij zijn dan zeker voor den beul niet te zullen beven. Die arme BAILLY beefde van koû.

— Het is zonderling! — sprak ROUCHER, — dit brengt mij een fraai *éphitète* in het geheugen, door VIRGILIUS met verwonderlijke kunst naar het begin van een ander vers overgebragt..... Herinnert gij 't u ook CHÉNIER?

De kar ging steeds voort. Men kwam in den *Faubourg St. Antoine*, die bijna ontvolkt was. Al zijne voorheen arbeidende jongelingen, overdekten zich met roem op de slagvelden, en zijne grijsaards en grijze vrouwen kwamen niet meer buiten; om de *hekatomben* van elken dag niet te zien.

CHÉNIER boog zijn hoofd, en dacht een oogenblik na, eer hij zijnen vriend antwoordde:

— Ja, — zeide hij, — ik geloof dat *éphitète* te raden. Is het niet: *torridus?*

— Juist. — sprak ROUCHER, in zijne handen klappende — *torridus*..... En merk wel de kracht op van *een woord op zijne plaats gezet*, zoo als BOILEAU zegt! VIRGILIUS had kunnen zeggen:

Solstitium pecori defendite, torridus æstas
jam venit.....

De *dactylus: torridus* kon dáár beter geplaatst schijnen, dan: *jam venit æstas.....* Maar neen, hij heeft er het *torridus*, als *dactylus* vóór de eind-*spondeus*, opgeofferd, en in het volgende vers gebragt, waar het zulk een heerlijk effect doet van enjambement.

— Mijn vriend! — zeide CHÉNIER — dat vers is op onzen toestand zeer toepasselijk.

— Juist dàt — sprak ROUCHER — bragt het mij weder in het geheugen: een straal van den *gloeijenden zomer* viel mij op het voorhoofd. *Torridus!*

En het nadenken over dat woord deed ROUCHER glimlagchen.

Nu ontwaarde men een roodachtig somber iets tusschen de twee kolommen der *barrière renversée....* Dat was het schavot.

CHÉNIER zag oplettend ál de menschen aan, die voorbijgingen; want het scheen hem onmogelijk, dat hij, in dat uiterste uur, op den weg, of op de plaats waar het schavot was opgerigt, niet een laatst vaarwel zou ontvangen. — De dichter bedroog zich niet.

De kar hield voor de *barrière* stil; de menigte had dien weg schier vergeten: behalve eenige mannen en enkele vrouwen met grijze haren was er niemand. De beul zag er neêrslagtig uit, en scheen over die verlatenheid, welke hij niet begreep, te klagen. De tooneelen van dit lange drama van bloed werden dagelijks menigvuldiger en gewigtiger. Nu zou de bijl zeven-en-twintigmaal vallen, en, als de Naïade der Eumeniden, eene geheele fontein van bloed doen stroomen, en toch was geheel *Parijs* er niet bij! — Ziedaar, wat den beul zoo droefgeestig maakte.

Aan den voet van een der kolommen van de *barrière renversée* wachtte eene groep van twee mannen en eene vrouw, sinds het krieken van den dag, wat er komen zoude.

— Geene hoop! geene hoop meer!.... riep de vrouw in wanhoop uit, en hare voeten bogen onder het gewigt harer gestalte.

— In 's Hemels naam! Mevrouw! — sprak ADRIEN, — laat de hoop niet varen!.... Alles is goed afgesproken. Het misnoegen is ten top. Eén droppel meer, en de bloedrivier breekt door, en overstroomt de beulen! Het volk zal deze verschrikkelijke slagting niet gedoogen.

— Ja, — sprak MOURIEZ, — wij hebben onze vrienden bezocht. Zij zijn hier. Zij wachten met ons op het teeken, dat van de Nationale Conventie zal uitgaan. Dan breken wij het schavot af, onder den kreet van: *Leve de Republick!*

— o Mijn God! Daar zijn zij! — jammerde Mevrouw DE PRESSY, met doodsangst op de wagens der zeven-en-twintig wijzende.

— Ja, daar zijn ze! — sprak MOURIEZ. — Moed gehouden, Mevrouw! Moed gehouden!

— Ik zie hem. — kermde zij met eene stervende stem — Ik zie hem.... hij is de eerste.... hij zoekt iemand onder de menigte.... ondersteun mij.... de zon wordt duister.... de grond ontzinkt aan mijne voeten.... ondersteun mij; maak dat hij mij in het voorbijgaan nog eens kunne zien.... en dáárna, begeer ik niets meer!

De kar was den kant waar dat drietal stond, voorbij gereden. CHÉNIER voorop staande, als op een zegewagen, ontwaarde zijne MARGUÉRITE, en al de schatten van liefde voor een lang leven in zijn hart verborgen, werden, nu hij ging sterven, in een enkelen groet en blik op de beminde vrouw, die daar te zamenkromp, uitgestort.

Het volk was zwijgend en somber, maar onbewegelijk. Eenige onversaagde mannen hadden dien dag reeds kunnen doen, wat den daaraanvolgenden dag volbragt werd, en ANDRÉ CHÉNIER ware op zijn dertigste jaar niet omgekomen. Maar dit edele en laatste slagtoffer nog was noodig, om den 9den *Thermidor* te doen aanbreken.

De *Grieksche* Republiek verbande uit hare steden de dichters, door hen met bloemen te bekroonen; FOUQUIER-TINVILLE verbande hen uit de *Fransche* Republiek, door hen te bekroonen met — bloed!

ROUCHER verscheen het eerst op de roode stellaadje; — een voorportaal van het graf. Zijne gelukkige onbezorgdheid begaf hem niet; hij overzag de schoone laan, die op *Vincennes* uitloopt, en verwaardigde zich niet een enkelen blik op den beul te werpen.

Na ROUCHER zag men het schoone, edele hoofd van CHÉNIER, altijd stralende van helderheid, en hetwelk de beul aangreep alsof 't het hoofd ware eens lagen moordenaars.

De bijl was gevallen!....

Men hoorde een' ontzettenden gil.... Die bijl had,

op' hetzelfde oogenblik, ook het hoofd eener vrouw getroffen. De bliksem was van het schavot overgeslagen naar den voet der kolom van de *barrière renversée.* Tweė zielen stegen, op hetzelfde oogenblik, hereenigd ten hemel.

ADRIEN boog zich over Mevrouw DE PRESSY, om haar te doen bijkomen; de omstanders waren diep bewogen; mannen met lompen bedekt vergoten tranen, en vervloekten de Regtbank. Maar het afschuwelijke werktuig ging voort en volbragt zijne taak tot het einde.

MOURIEZ en ADRIEN waakten bij het lijk der jonge vrouw, maar den volgenden dag, na haar weenend de laatste eer te hebben bewezen, verlieten zij *Parijs*, om dienst te nemen bij de vereenigde legers van het Noorden, de *Sambre* en de *Maas.*

Vrij naar MÉRY.

IETS OVER HET
PITCAIRN'S EILAND IN DE STILLE ZEE,

Ontleend aan een verslag van Julij 1849, medegebragt door het schip *de Pandora*, dat deze kleine Kolonie had bezocht. De bewoners van dat eiland zijn de afstammelingen dier mannen, welke zich na de muiterij op de *Bounty* aldaar hebben nedergezet, en het onderwerp geleverd hebben tot het dichtstuk: *The Island, or* CHRISTIAN *and his comrades*, van den onsterfelijken BYRON.

Het getal der inwoners beloopt 149, waarvan 75 van het mannelijke en 74 van het vrouwelijke geslacht. Onder de laatste zijn drie *Engelsche* vrouwen en eene van *Otaheiti*, welke tachtig jaren oud en de weduwe is van EDWARD YOUNG, Adelborst van de *Bounty*. Twee mannen zijn nog in leven van het eerste geslacht: de eene, ARTHUR, zoon van JOHN ADAMS, en de andere, GEORGE, zoon van MATTHEW QUINTAL. Zeven vrouwen zijn nog in leven van het eerste geslacht, drie dochters van ADAMS, eene van CHRISTIAN, eene van YOUNG, eene van MILLS en eene van MAC COY.

In de laatste vijf jaren werd een vijfde deel van de bevolking geboren, en stierven er slechts drie personen: een stierf zijn natuurlijken dood, een aan de klem, en een kind verbrandde.

De inwoners houden zich hoofdzakelijk bezig met landbouw en timmerwerk. Velen der jonge lieden zijn goede timmerlieden en smeden. Slechts acht mannen en zeven vrouwen waren ongehuwd. De grond is zeer rijk, maar poreus; een groot gedeelte er van bestaat uit opgeloste lava; het overige is vette zwarte aarde, en kleiachtige grond. Het klimaat is gematigd: de thermometer teekent van 59° tot 89° in de schaduw. De lente begint in Augustus, en dan worden de *yams* gerooid, die een voornaam deel van het voedsel uitmaken. Men heeft er jaarlijks twee geregelde oogsten van aardappelen, die in Februarij en Julij geplant, en in Junij en November gerooid worden. Er zijn geene geregelde passaten: in de zomermaanden waait de wind meestal uit het O.Z.O. tot het N. De Noordewinden zijn gewoonlijk ligt, en dikwijls vergezeld van regen of mist. Wanneer de wind Noord is, gaat hij steeds rond naar het Westen; uit welken hoek en het Z. O. de sterkste vlagen komen. Met Z. W. wind is het gewoonlijk helder weder met middelmatige koelte. De gewone winden in den winter zijn Z. W. tot O. Z. O. De productie in dieren en planten van het eiland zijn: geiten en tam gevogelte, hop, yams, zoete en *Iersche* aardappelen, de api-wortel, en tarro in kleine hoeveelheid, boomvruchten: ananassen, meloenen, sina's-appelen, broodvrucht, suikerriet, limoenen, en de vi of *Braziliaansche* pruim. De eenige graansoort is de maïs. Het voedsel der inwoners bestaat hoofdzakelijk uit yams en aardappelen; dierlijk voedsel twee- of driemaal 's week. De visch begint schaarsch te worden. Beddelakens worden gewoonlijk door de vrouwen uit de ante of papiermoerbezie vervaardigd. Kleedingstukken krijgt men van walvischvaarders in ruil tegen groenten enz. Er is groot gebrek aan katoenen stoffen. Dekens, wollen artikelen, en zeep zijn zeer schaarsch.

Het getal schepen, die dit eiland jaarlijks aandoen, wordt door elkander gerekend op acht of negen geschat;

meestal *Amerikanen*, wier manschappen zich altijd bedaard gedragen hebben. Het voorgaande jaar waren er zeven schepen geweest; tien minder dan in 1847.

Op den eersten dag van elk jaar worden een Hoofdmagistraat en een Raadsheer verkozen: alle personen (zoowel mannen als vrouwen) boven de zestien jaar, zijn stemgeregtigden. De Hoofdmagistraat kiest dan zijnen Raadsheer of Secretaris. De pligt van den Magistraat is bijeenkomsten te beleggen, en zaken te hooren, die daarop aan eene Jury van vijf personen voorgedragen worden, en wanneer de uitspraak niet beide partijen tevreden stelt, is het hun geoorloofd zich te beroepen op den Kommandant van H. B. M. oorlogschip. De straffen bepalen zich gewoonlijk tot boeten of arbeid. De bewoners gaan gewoonlijk vroegtijdig ter rust en staan met de zon op. Van Augustus tot November hebben zij druk werk met het rooijen van yams; ook planten zij dan de banana's, yams en aardappelen, en wieden den grond, en wanneer zij het niet volhandig hebben, komen zij gewoonlijk des morgens bij elkander, en gaan, als het weder gunstig is, visschen; zoo niet, dan gaan zij des zaturdags op de jagt voor een zondags-*diner*. Bij de aankomst van een schip mag niemand aan boord komen vóór de loots, die bij het landen zorg draagt voor de booten, en den Kapitein aan den wal van het noodige voorziet. Elk huisgezin geeft op zijne beurt eenen loots, of verschaft eenen plaatsvervanger. De vrouwen helpen in den akkerbouw en het bereiden van dekstroo voor de huizen, en hebben inderdaad meer dan de mannen te doen. Zij zijn over het algemeen zeer sterk; velen dragen dikwerf een vat aardappelen naar de landingsplaats, langs een zeer ongelijk en steil pad, dat, vooral in den regentijd, moeijelijk is te bestijgen of af te gaan.

Sedert 1831 hebben er zestien sterfgevallen plaats gehad. De meest heerschende ziekten, voornamelijk onder de vrouwen, zijn: asthma en catarrh. Galziekten zijn er menigvuldig doch ligt, en loopen onder de behandeling spoedig af. Ook de griep heeft het eiland in de laatste zeven jaren bezocht.

MENGELWERK.

WIJ LEVEN BIJ DE VERANDERING.

EENE ALGEMEENE NUTS-BIJDRAGE

DOOR

Mr. *A. F. SIFFLÉ.*

Geachte Hoorders en Hoorderessen!

Hoe dikwijls hebben wij niet nu het eene, dan het andere dezer drie spreekwoorden hooren bezigen:
Een mensch leeft bij de verandering;
Alle verandering is geen verbetering, en
Zal het beteren, dan moet het anders worden.
Gelijk het meestal gaat bij het gebruik van spreekwoorden, bedient ieder zich er van, naar dat het in zijne kraam te pas komt.

Wij zullen dit eerst met eenige voorbeelden ophelderen, en daarna onderzoeken in hoe verre die spreekwoorden waarheid behelzen en ten regel van ons gedrag mogen strekken; terwijl ons betoog tot de slotsom zal leiden, *dat, in een goeden zin, ieder mensch bij de verandering leven moet.*

I. *Een mensch leeft bij de verandering,* dit zegt ook JAN ZWIERBOL, en daarmede meent hij zich volkomen te hebben vrijgepleit, als deze of gene hem zoo wat in den baard zit over de losheid zijner levenswijs, niet alleen toen hij nog vrij gezel was, maar zelfs nadat hij man en vader was geworden.

»Het was toch niet fraai van u," zeide hem laatst een zijner vorige makkers, die tot de besten van dat zoodje behoorde en den in andere opzigten goedhartigen en gullen JAN, al is hij dan ook *voor het overige een* ZWIERBOL

wel lijden mag: »Het was niet fraai van u, dat gij nu eens bij KOOSJE, dan eens bij JANSJE uw hof maaktet, beider hoofd op den hol bragt, en er toen ééénmaal plotseling bleek, dat gij aan MINA hart en hand hadt aangeboden. Waarom hebt gij met die andere meisjes zoo den spot gedreven?"

»Volstrekt niet," zegt JAN ZWIERBOL: »als ik de ééne of andere schoone iets in het oor fluisterde, meende ik het altijd opregt, zoo lang ik er bij was; maar *een mensch leeft bij de verandering*. Die ik het laatste zag vond ik doorgaans de liefste, en zoo had ieder haren dag van heerschappij; maar MINA was mij te slim, zij zette mij schaakmat; ik moest afhouden of mij verklaren, en zóó zijn wij zamen in de huwelijksfuik geraakt."

»Nu, man! daar ben je wèl meê," is het antwoord: »als er in die fuik maar geen zoo groote gaten komen, dat gij tusschenbeide er uitstapt om ook nu weder naar andere wandelaresjes rond te gluren, gelijk vóór uw huwelijk.. De reuk, waar een aarden pot van doortrokken is, gaat er zoo spoedig niet uit. Of, als ge in de fuik-zelve, waar zoo *vele* paartjes zitten, u maar niet vergist!"

»Ja!" herneemt onze JAN: »ik weet, hoe men zich op allerlei wijze vergissen kan; maar zie, ik wil liever opregt wezen. Het is toch maar zoo, *een mensch leeft bij de verandering*."

Wat zegt ge, Dames! van zulk een JAN ZWIERBOL? Neen! zóó iemand zouden de jonge schoonen niet tot vrijer willen hebben. — Past maar op, lieve meisjes! dat niet zóó iemand u verschalkt, eer gij hem kent. En indien er onder de eerzame vrouwen en moeders, hier tegenwoordig, van die niet gelukkigen waren, welke een' JAN ZWIERBOL tot man hebben gekregen, ik zou ze den raad geven, om zeemanschap te gebruiken: want met twisten komt er niets van den ligtzinnige te regt.

Nu zou ik ook aan de Dames kunnen vragen, of zijzelven, natuurlijk binnen de grenzen van het betamelijke, niet óók wel eens, wat te veel bij de verandering leven; of niet menig jong meisje nu eens dézen, dan

eens géénen jongeling meer hoop geeft dan behoort, indien zij hem toch hare hand niet schenken wil; of er, bij gehuwden en ongehuwden niet wat *veel* zucht tot verandering doorstraalt, in kleeding en levenswijs niet alleen, maar ook in keus van vriendinnen en gezelschappen.

Maar het is onbescheiden zoo veel aan *Dames* te vragen. Het mogt mij eens kwalijk worden genomen! Met *u* vooral, geachte Hoorderessen! wil ik geen verschil krijgen; maar gij zult mij toestemmen, dat onze JAN ZWIERBOL van het spreekwoord: *een mensch leeft bij de verandering*, gebruik maakt, naar dat het in *zijne* kraam te pas komt, en niet, gelijk men, in een redelijken zin, zijn gedrag naar die woorden mag inrigten.

»Neen, neen!" zegt JASPER OUDERWETSCH: »Dat is maar plooijen. In een redelijken zin zijn gedrag inrigten naar de spreuk: een mensch leeft bij de verandering, is dwaasheid. *Alle verandering is geen verbetering*, en dáárom blijf ik maar in alles bij het oude. De waarheid verandert nooit, en dus, wat onze voorouders als echte, beproefde waarheid hebben erkend, dat mag nu, noch immer in het vervolg, worden tegengesproken of betwijfeld. Al wat éénmaal is ingevoerd, dat moet zoo maar blijven, of het wordt somwijl nog erger dan het was. Daar heb je nu de nieuwe Grondwet; daar is zóó veel over geschreven en gewreven, en we betalen nog geen cent minder in de belastingen. Gelukkig, dat men haar zoo lang mogelijk, in de gewigtigste punten, buiten werking houdt; er staat nu wel veel op papier, maar hoofdzakelijk blijft het toch bij het oude: anders zou het nog erger geworden zijn, dan het nu reeds werkelijk is."

»Wel, bure JASPER! je bent daar weder aan het raaskallen." valt hem PIET MOERHOUD in de rede. »De waarheid verandert wel nooit; maar onze voorouders, zoo wel als wij, hebben altijd slechts zóó veel er van gezien, als zij in het bereik van hun gezigt konden krijgen. De waarheid is een gesluijerde vrouw; maar, man-lief! zij is eene echte *Turkin*, en maar gansch niet gereed haar gelaat voor een ieder te ontsluijeren of door

hem te laten ontsluijeren. Doch dáár moeten *wij* ons niet aan storen. Wij zullen dat nufje hare kuren wel afleeren en rukken haar het dekkleed van het aangezigt, al ontstond er ook èen leven als een oordeel. — En wat de Grondwet betreft, wel man! daar is het slot van je rede de wederlegging van het begin, of het begin blijft in strijd met het slot. Dat je véel van den penning zestien houdt, merk ik: want je let alleen op je geldbeurs, en al het overige tel je niet mede. Maar nu zeg je zelf, dat er wel veel op papier is gebragt, maar in de uitvoering bijna alles bij het oude gebleven is. Daar heb je nu juist den kneep. Even goed zoudt ge kunnen zeggen, dat de Bijbel niet deugt, omdat de meeste menschen er weinig naar leven. Neen! als men de nieuwe instellingen maar goed ten uitvoer legt, gelijk wij dat van het tegenwoordig Ministerie mogen verwachten, dan zal het in alles, ook met de belastingen, wel beter gaan. Ik houd mij aan de spreuk: *zal het beteren, dan moet het anders worden*, en dáárom wil ik niets meer laten gelijk het is. Als alles eens geheel ten onderste boven zal zijn gekeerd, dan zal het eerst mooi worden."

»Halt wat, vriend MOERHOUD!" roept gij reeds in uwe gedachten, geachte Hoorders! en gij hebt gelijk. De man had zich daar aanvankelijk, bij ieder onderwerp, op een *goed* standpunt geplaatst; maar elken keer, toen hij dat bereikt had, ging hij in het blinde er op doordraven en maakte misbruik van de woorden, dat *niets* kan beter worden of het moet verandering ondergaan. Doch als hij hoopt, dat de tegenwoordige Regering geheel den Staat ten onderste boven zal keeren, dan rekent hij buiten den waard.

»De waarheid is eene gesluijerde vrouw," hadt gij reeds vroeger gezegd. Regt zoo, PIET! maar leer dan toch een weinig wellevender met de Dames omgaan. Wel foei! wilt ge zoo brutaal haar den sluijer afrukken? Pas toch op, dat je niet blind wordt! — Er is mogelijk, als je niet te veel wilt bekijken, wel wat aan te doen, en er is reeds *veel* aan gedaan. Nu eens laat de Dame *dit*, dan weder *dat* zien, en kom je haar nabij, dan zal ze

eene kleine vrijheid zoo kwalijk niet nemen; maar in 's Hemels naam! vlieg er zoo woest niet op toe. Zie! *gij* en uwe medestanders zoudt JASPER OUDERWETSCH en de zijnen, van alle hervorming, voor altijd afkeerig maken door uwe ongelukkige overdrijving: want al is het, dat niets kan beteren zonder anders te worden, volgt daar toch niet uit, dat er niets meer goed is en dat dus alles 't en onderste boven zou moeten worden gekeerd. Maar zóó gaat het in de wereld, gelijk ik het eens in mijn Hekeldicht: *De Titelzucht*, heb gezegd:

Men valt in uitersten, en wordt een Jakobijn,
Of wil een vorstenslaaf en adelvleijer zijn.
Zóó betert zelden iets, hoe alles ook verander',
En 't ééne zwakhoofd is zoo schrander als het ander.

II. Dat wij dáárom, in ons tweede deel, onderzoeken, in hoe verre de drie opgegevene spreekwoorden waarheid behelzen en ten regel van ons gedrag mogen strekken.

Een mensch leeft bij de verandering;

Alle verandering is geene verbetering;

Maar, *zal iets beteren, dan moet het toch altijd anders worden.*

Een mensch leeft bij de verandering. Dat is het bewijs van onzen hoogen aanleg, van onze verheven bestemming. Wij zijn onvolmaakt op eene even onvolmaakte wereld, en trachten naar hetgene volmaakt is, ook dan, wanneer wij ons jammerlijk misgrijpen, en met IXION een nevelbeeld in plaats van JUNO omhelzen.

Die zucht naar iets anders, iets dat ons toeschijnt beter te zijn; die gedurige onvoldaanheid met hetgene wij eenigen tijd hebben: — o! dat verraadt zoo veel groots en heerlijks, al zijn wij er ons-zelven niet van bewust.

Als zinnelijke wezens leven wij op eene zinnelijke wereld, en brengen hetgene op den bodem des harten schuilt, ook dáár in de toepassing.

Dan wordt die toepassing wel eens kleingeestig, dan

daalt men wel eens af tot beuzelingen; maar het zij zoo! De boog kan niet altijd gespannen wezen, en laat dus vrij onze zucht naar iets anders ook inwerken op het dagelijksche leven!

Alleenlijk: Men houde in alle dingen maat,
Want al te veel is overdaad.

Met de beperktheid onzer ziels- en ligchaamskrachten is het ten eenenmale strijdig, steeds bezig te zijn aan dezelfde taak, zelfs ons te verlustigen met dezelfde soort van uitspanning.

Nu eens de eenzaamheid, dan weder een goed en onderhoudend gezelschap te zoeken; — nu eens, niet te dikwijls, maar des te aandachtiger, zich bezig te houden met openbare of huiselijke godsdienstoefening, of wel met elke studie, waar verstand en hart voedsel bij vinden; straks weder een betamelijk zingenot niet te versmaden; — nu eens tot onderhoud der zijnen of tot eigen oefening te werken, straks weder zich eenige verkwikkende rust te vergunnen: — ziel dat alles is geoorloofd, is gegrond in onzen aard. Doch daarom behoeft men nog niet altijd van den hak op den tak te vliegen. Van zielsbeminden en echtgenooten mag men althans zoo niet wisselen, en de jonge schoonen mogen voorzeker niet onder elkander, als het ware, balletjevang spelen met hare vrijers, of aanbidders, zoo als men dat sierlijker uitdrukt. En toch, zelfs *hier* geldt het in een' *goeden* zin, *dat een mensch bij de verandering leeft.*

Of wat denkt gij van het huiselijk geluk van KLAAS *de Kwaker* en STEINTJE *de Stille?* — De goede lieden zijn nu twintig jaren getrouwd, hebben twee zonen en twee dochters. Behalve naar de kerk gaan zij nergens henen, waar anders het publiek zich verzamelt. Daar zij geene nabestaanden ter hunner woonplaats hebben en met niemand verkeer houden, ontvangen ze bijna nooit eenig bezoek en leggen even weinig visiten af bij anderen. In denzelfden geest hebben ze hunne kinderen groot gebragt, en als ze gaan wandelen, dan gaan doorgaans vooruit het twaalfjarige KLAASJE met zijn negenjarig zusje BETJE; dan volgt de achttienjarige ZEBEDEUS

met zijne zestienjarige zuster, de op den grond, zoo het schijnt, naar spelden zoekende STOFFELINA; en door het deftige ouderenpaar, hetwelk alzoo het oog op de jonge lieden kan houden, wordt de trein waardig besloten. — Zou een weinig meer *verandering* in zulk een eentoonige levenswijs geene *verbetering* zijn, en zou ze niet heilzaam werken op de geest- en karakterontwikkeling vooral van de zonen en dochteren, die thans vreemdelingen zijn op de aarde?

En gij-zelven, echtgenooten, broeders en zusters! Voorzeker schat gij elkanders bijzijn hoog; maar zijt ge bij wijlen niet gaarne met anderen in gezelschap? En als dit plaats heeft, zoudt gij het dan zoo aangenaam vinden, wanneer men, b. v. aan tafel u allen bij elkander schikte, zoo veel mogelijk man en vrouw naast elkaâr, de broeders naast de zusters, en, waar drie huishoudens vergaderen, dus ten naasten bij drie afzonderlijke partijtjes: zoodat ieder, in den regel, slechts lagchen en kouten kon met dezelfde personen, welke hij dagelijks, bijna van den morgen tot den avond, voor zijn aangezigt aanschouwt? — Of zoudt gij het steeds verkieselijk vinden, dat bij zoodanige gelegenheden, zoo als men doorgaans het regelt, ieder zich meer bijzonder kon verlustigen in 't gezelschap der zóódanigen, welke hij niet altijd rondom zich ziet? Immers ja! want *een mensch leeft bij de verandering.*

Nu is wel *niet iedere verandering eene verbetering;* maar juist *hij*, die dit erkent, legt daardoor de betuiging af, dat ten minste sommige veranderingen tevens verbeteringen zijn; terwijl de gezonde rede het beslist, dat er *niets kan beteren, of het moet anders worden.*

Deze twee laatste spreekwoorden willen wij nog in hun onderling verband beschouwen, gelijk zij over en weder elkaâr schijnen toe te lichten.

Men spreekt in deze zaal niet bijzonder gemakkelijk, en er is van tijd tot tijd, nu het ééne, dan het andere beproefd, om hetgeen eigenlijk eene *concertzaal* is, tot eene geschikte *gehoorzaal* voor onze zamenkomsten in te rigten. Bij onze verschillende proefnemingen hebben

wij, ook bij herinnering onzer vorige vergaderplaatsen, meermalen ondervonden, dat alle verandering geene verbetering is, en indien zij al verbetering is in sommige, of zelfs in de meeste opzigten, dat er dan weder in een ander opzigt al ligt iets bij verloren gaat.

Maar wat nu? Zouden wij nu verstandig hebben gehandeld, indien wij, omdat het volmaakte onbereikbaar is en omdat niet elke verandering, in ieder mogelijk opzigt, eene verbetering daarstelt, ook *die* veranderingen hadden verzuimd, waardoor toch waarlijk éénige verbetering ontstond? — Dat zou immers dwaasheid zijn geweest, en al is het, dat alle hinderlijke galm niet geheel verdwenen is, gij keurt het immers goed, dat wij door het aanbrengen van sommige wijzigingen, althans éénige, mogelijk vrij groote, verbetering hebben te weeg gebragt?

Het doel van alle verandering, die niet door eene ijdele ongestadigheid van zin, maar door eene neiging tot wegneming van hetgene gebrekkig is en in de plaats stelling van hetgene ons verkieselijk schijnt, wordt bewerkt, kan geen ander zijn, dan de volmaaktheid zoo veel mogelijk te naderen. Maar dat *zoo veel mogelijk* heeft *tweederlei* zin. Vooreerst denken wij daarbij aan het meer of min getrouwe beeld der in eigen persoon zich voor ons verborgen houdende volmaaktheid, gelijk dat beeld ons-zelven voor geest en zinnen zweeft; maar ten tweede, denken wij ook aan een mogelijk veel levendiger, mogelijk veel flaauwer gekleurd beeld, hetwelk zich laat afspiegelen op de vlakke wanden van dat gebouw, hetwelk iedere leeftijd en ieder volk zich heeft opgetrokken, en 't welk men noemt: *de maatschappij gelijk zij is.* — Solon zeide eens, dat hij aan de *Atheners* wel niet de beste wetten gegeven had, die er voor eenig volk, welk ook, konden gemaakt worden; maar dat de door hem uitgevaardigde wetten toch de besten waren voor de *Atheners* van zijnen tijd.

Zóó is het bijna in alles. Voor ons-zelven moesten wij vragen: wat is het beste? Maar, willen wij iets nuttigs voor onze medemenschen daarstellen, dan behoo-

ren wij deze vraag alzóó te wijzigen: wat is het beste in *dit* land, voor *dit* volk, in *dezen* tijd?

Voor onze eigen ontwikkeling echter moeten wij niet het betrekkelijk goede, maar het volmaakte najagen. Ook *wij* kunnen niet beter worden, of wij moeten verandering ondergaan; verandering, die ons verheft en veredelt; verandering in dit en in een volgend leven, zonder stilstand of vertraging, tot de volmaaktheid ons deel zij. O! *zulk* eene *verandering* zou *verbetering* zijn, en mogt het alzóó, in de verhevenste beteekenis, bij ons waarheid worden, *dat wij* LEVEN *bij de verandering*.

TAFEREELEN UIT *ENGELSCH-INDIË*.

DE WORSTELSTRIJD MET DE TUGHS.

(*Vervolg van bl.* 81.)

II.

SOENIACY EN GRAAF ELONA.

Het terras van het buitenverblijf *Nerbudda* begon die teekenen van leven te vertoonen, waarmeê de dag en vooral een schoone dag aanvangt. De bedienden openden de venster; de tamme vogelen kweelden en zongen in hunne groote kooijen; de paarden en runders werden uit de stallen gelaten; de tuiniers plukten die bloemen, van welke de jeugdige ARINDA het meeste hield; de landloopende zwervers, die gisteren een nachtverblijf hadden verzocht, verlieten het gastvrije dak der stallen, en namen den togt aan naar *Roedja*.

Niet lang daarna zat de Nabob met zijne dochter, Kolonel DOUGLAS, Graaf ELONA en Sir EDWARD aan de ontbijttafel.

— Hebt gij met de laatste paketboot brieven uit *Londen* ontvangen, Sir EDWARD? — vroeg ARINDA.

— Ik? De hemel beware mij, bekoorlijke ARINDA! — was het antwoord. — Ik heb sinds lang alle briefwisseling afgesneden. Brieven verkorten des menschen leven.

Is men er wachtende, dan is het eene onmogelijkheid het ver in de deugd van JOB te brengen: men wordt altoos ongeduldig als men naar iets verlangt. Een brievenbode is overigens meestal een Jobsbode, die u tijdingen brengt, naar welke gij volstrekt niet verlangende zijt — hij komt doorgaans ook òf te laat òf te vroeg, zelden juist van pas. Als ik Minister ware, zou ik mij 't genot eens verschaffen van een merkwaardig schouwspel. Ik zou al de inwoners van *Londen*, die brieven wachtende waren, oproepen, om zich eenen morgen precies ten tien ure op het groote plein van *Hampstead* te bevinden, en daar zou ik mijne brievenbestellers aan ieder het zijne laten geven. Wees er verzekerd van, dat *Hampstead* veel overeenkomst zou hebben met eene plaats die ik niet noemen wil; maar er zou geen eind zijn aan weening en knersing der tanden. En ik houd mij overtuigd, dat er nog dien eigen dag eene extra-zitting zou wezen in het Huis der Gemeenten, in welke met eenparige stemmen de brievenposterij zou worden afgeschaft, uit een gevoel van menschelijkheid.

— Nu, — hervatte ARINDA, — ik heb maar eens in mijn leven een brief ontvangen; dat was dezen morgen, en ik weet niet, dat ik nog ooit zoo verheugd ben geweest als over den inhoud van dien brief. Onze agent te *Roedja* schrijft, dat mijne piano gekomen is, en ik die van morgen hier zal ontvangen: — het moet een meesterstuk zijn uit de fabriek van BROADWOOD.

Terwijl iedereen zich beijverde de jonge dame geluk te wenschen met deze ontvangst, die, in het hartje van *Bengalen*, voorzeker wel een wonder mogt heeten, liep de ochtendmaaltijd langzaam ten einde. Intusschen kwam werkelijk de piano aan, en de opgetogene ARINDA spoedde zich weg om haar te zien.

Nadat de heeren nog een poos gezeten hadden, wilden ook zij zich verwijderen, toen des Nabobs dochter terugkeerde, en zich tot Kolonel DOUGLAS wendde:

— Kolonel! de piano-stemmer zou gaarne al ware het maar één woordje van goedkeuring hooren uit uwen

mend: dáármede is hij betaald, zegt hij, voor zijn geheele leven.

— Wat! — riep Sir EDWARD, — zijn er in *Bengalen* piano-stemmers?

— Een *Indiaan*, — antwoordde ARINDA met een glimlach; — gij hadt eens moeten zien, met hoe veel vaardigheid en kunstkennis hij de piano heeft gesteld.

— Een *Indische* piano-stemmer! — riep DOUGLAS; — dat wondermensch moet ik bezigtigen. Gaat gij meê, Sir EDWARD?

— Ik kom dadelijk. — antwoordde deze. — Een klein uitstapje in gindsche laan, en dan — in vijf minuten ben ik bij u.

Naauwelijks in de lommerrijke laan gekomen, hoorde Sir EDWARD voetstappen achter zich, en omziende, werd hij Graaf ELONA gewaar.

— Sir EDWARD! — sprak deze, — ik reken mij gelukkig u een oogenblik alleen te vinden — ik brand van ongeduld om mijn hart lucht te geven aan u.

— Ik ben geheel tot uwe dienst. — antwoordde Sir EDWARD.

— Wat ik gezien heb, Sir EDWARD! kunnen anderen ook zien, — hervatte ELONA; — wat ik gezien heb, zal ik weten te zwijgen; maar anderen zullen er ruchtbaarheid aan geven, als zij het zien. Ter zake. Gisteren avond, of beter gezegd van nacht, stond ik in gepeins verzonken, aan mijn venster. — Dat gebeurt mij menigmalen als ik des nachts niet slapen kan. Plotseling hoorde ik een gedruisch, dat blijkbaar zoo veel mogelijk getemperd werd door behoedzaamheid, en bijna op het eigen oogenblik zag ik twee schaduwen langs den zuidergevel naar beneden glijden, en tusschen het geboomte verdwijnen. Mijn eerste voornemen was om naar uwe kamer te snellen en u met die ontdekking bekend te maken. Een weinig nadenken echter heeft mij daarvan teruggehouden. Misschien is het geheim niet der moeite waard om er alarm over te maken, dacht ik; misschien zijn het maar een paar knechten, die op dusdanige wijze heimelijk uitgaan op eenig nachtelijk avontuur. Ik verliet

dan ook mijn post niet; nu ik het vertrek gezien had, wilde ik ook de terugkomst afwachten. Maar — en houd u verzekerd, Sir EDWARD! dat mijne ooren mij niet bedrogen hebben! — midden in den nacht heb ik in de verte, bij tusschenpoozen, een schellen, oorverscheurenden kreet gehoord; een kreet, die niets van het geluid van een mensch had en evenmin van dat van een wild beest. Eenige uren later, bij het opkomen van de laatste sterren, heb ik de twee zelfde schaduwen wedergezien: zij klauterden zoo behendig en vlug tegen den gevel op, dat ik er verbaasd van stond — voor een *Europeër* is die vaardigheid der *Indianen* iets onbegrijpelijks. Toen de zon begon op te komen, was er noch aan den gevel, noch op de balkons, noch in de bosschen het minste of geringste spoor van dit geheimzinnig tooneel te ontdekken. Nu wenschte ik uw oordeel te vernemen, Sir EDWARD! of ik den Nabob bekend zal maken met hetgeen ik gezien heb, of.....

— Denk dáár niet aan, Graaf ELONA! — viel Sir EDWARD hem in de rede. — Wat gij bij toeval gezien hebt, is een geheim des doods; of, beter gezegd, hetgeen gij gezien hebt is geene werkelijkheid, het is een droom geweest, een nachtmerrie.....

— Neen, Sir EDWARD! ik bezweer u.....

— Stil, Graaf ELONA! gij begrijpt niet wat ik meen. Doch ik zal duidelijker spreken: hetgeen gij gezien hebt, hebt gij niet gezien; hetgeen gij gehoord hebt, hebt gij niet gehoord — begrepen?

— Volkomen begrepen! En ik zal uwe geheimen eerbiedigen; want gij schijnt mijne stilzwijgendheid te wantrouwen.

— Het zij verre van mij, u derwijze te willen beleedigen, Graaf ELONA! In tegendeel, ik wil u de oplossing van het raadsel geven om u te toonen, dat ik vertrouwen in u stel.

EDWARD verhaalde nu vlugtig, wat er in den afgeloopen nacht gebeurd was, en hetgeen de lezer reeds weet (*), en voegde er ten slotte bij:

(*) Zie *Vaderl. Letteroef.*, 1851, N°. II, van bladz. 77 tot 80.

— Bij de eerstvolgende onderneming zullen er nu denkelijk wel *drie* schaduwen langs den gevel afdalen, is het niet zoo, Graaf ELONA?

— Ik ben ongetwijfeld van de partij, — antwoordde de *Poolsche* Edelman, — als de Kolonel er niets tegen heeft.

— De Kolonel zal er mede in zijn schik zijn: immers, hoe meer zielen hoe meer vreugd. Gij hindert niemand: gij neemt den graad aan, dien gij verkiest, en de uniform is eenvoudig — de uniform van eene schim uit het geestenrijk. Vervolgens zult gij een geheel nieuwe soort van gevechten leeren kennen! Het gaat er volstrekt niet toe op zijn *Europeaansch* — dat is maar kinderspel — honderdduizend man, met rood en blaauw uitgemonsterd, aan de beide uiteinden eener vlakte geschaard, en dan eens tien of twaalf uren lang kogels en schroot op elkander gelost onder een charivari van trommen en trompetten.... wat wil dat zeggen? Neen, gij zult iets gansch anders zien, dat beloof ik u!

Terwijl dit gesprek gevoerd werd, was de Kolonel met den *Indiaanschen* piano-stemmer bezig, in wien hij dadelijk den trouwen dienaar van Sir EDWARD herkend had. Onder 't voorwendsel hem met een brief aan Kapitein MOSS te willen belasten, verontschuldigde de Kolonel zich bij ARINDA en nam den *Indiaan*, die zich TAULY noemde, mede naar zijne kamer.

— Nu kunt gij spreken NIZAM! wij zijn alleen.

— Kolonel! — was het antwoord, — herinnert gij u, van het DOERGA-feest, den fakier SOENIACY nog?

— Ik heb toen vele fakiers gezien; doch ken er niet een bij zijn naam.

— SOENIACY is hij, die heden nacht de *Tughs* aanvoerde: een dertigjarige grijsaard, met een goed verstand en levendige verbeelding, maar uitgeteerd door 't vasten en stomp van dweepzucht. Te *Hyderabad* heb ik SOENIACY gekend toen hij nog een kind was, om die reden is het, dat ik hem dezen nacht niet van kant gemaakt heb.....

— Zijt gij dan bij ons geweest, NIZAM?

— Ja en neen, Kolonel! Nu ziet ge mij in kostuum

en ik gelijk een kleurling-*gentleman*; maar van nacht was ik een *Tugh*. Sinds eenige dagen heb ik mijn hoofd kaal geschoren, en vast ik, zoo lang mogelijk, om mager te worden. Het haar op mijn hoofd is valsch. Om kort te gaan: ik heb dezen nacht de bende van SORNIACY vergezeld, en hem goed in het oog gehouden — hij vecht niet meê, maar schreeuwt om de bende aan te vuren. Toen ik mijn kans schoon zag, heb ik hem aangegrepen, en daar de man zoo mager is als een geraamte en zoo ligt als een veer, den mond gestopt, en weggedragen.

— Hebt gij dien fakier gevangen genomen?

— Ja, Kolonel. Dat was het beste middel om den moed der *Tughs* te doen bedaren. Herinner u slechts hunne vlugt. Nu heb ik hem in verzekering; maar wat moet ik met hem aanvangen?

— Zoo ras het donker is, kunt gij hem naar *Roedja* brengen en overleveren aan Kapitein MOSS, aan wien ik de noodige bevelen zal zenden — dat is eene vangst, waarvan wij partij kunnen trekken.

— Uw bevel zal volbragt worden, Kolonel! — Maar ik heb nog een paar andere mededeelingen te doen van het hoogste gewigt.

— Spreek.

— Ik houd mij tegenwoordig op in de bas-reliefs van den onderaardschen tempel van *Doemar-Leyna*. De holle beeldengroepen zijn er fraai en ruim; zij stellen de straf voor van RAVANA, den schaker der schoone SITA. De schouders van den reus dienen mij tot slaapplaats en de golvende haarlokken van SITA zijn mijne gordijnen. Op die wijze ben ik tegenwoordig bij al de beraadslagingen der *Tughs*, onder het voorzitterschap van den ouden SINGH. Van granietgruis heb ik een mengsel gemaakt van dezelfde kleur als het bas-relief, en daarmede besmeerd kan ik zelfs mij tusschen de steenen *boedaas-soeraas* plaatsen, die den schaker RAVANA martelen.

Hier zweeg NIZAM een oogenblik; maar toen DOUGLAS hem met vragende belangstelling aanzag, vervolgde hij:

— De voornaamste schuilplaats der *Tughs* ligt op de zuiderhelling van den berg *Sérieh*, bij den tempel van

Doemar-Leyna. Kolonel SLEEMAN, uw voorganger, had dit wel vermoed; maar zijne nasporingen zijn niet gelukkig geweest. Nu echter zijn wij zeker van onze zaak, en als dáár een goeden slag geslagen wordt, is de oorlog zoo goed als afgeloopen. De hoofdzaak is maar: de kern der *Tughs* te vernietigen en den ouden SINGH gevangen te nemen. Wij hebben, om de strijdkrachten bijeen te brengen, eenige rustdagen voor ons; want de *Tughs* hebben van nacht eene goede les gehad. Evenwel zullen zij er niets door hebben geleerd. Zoodra zij bekomen zijn van den schrik, gaan zij weder hun ouden gang: maar dan moet ook de groote slag worden geslagen.... gebeurt dat, dan sta ik er borg voor met mijn hoofd, dat de *Tughs* voor goed hebben uitgespeeld. In tijds zal ik u waarschuwen. Mijn eerste werk is nu SOENIACY over te leveren aan Kapitein MOSS, maar....

— Ik zal u een brief medegeven aan den Kapitein, met volmagt om al de maatregelen te nemen, die gij noodig zult achten.

Een kwartier later was NIZAM op weg naar het dorp *Roedjah*, en nog dien eigen avond werd SOENIACY door Kapitein MOSS achter slot en grendel gezet, met eene dubbele wacht voor zijne gevangenis.

Drie dagen later maakten Sir EDWARD en Graaf ELONA een uitstapje naar *Roedja*. Men verbeelde zich hunne verwondering, toen zij, een uur na hunne aankomst in het dorp, een brief ontvingen van den Kolonel, waarin hij hun schreef, hoe NIZAM hem was komen melden, dat de *Tughs* plan hadden den eerstkomenden nacht de buitenplaats *Nerbudda* te overrompelen, zoodat men, in stede van hen in hun eigen schuilnest te gaan aantasten, thans — den derden dag na dien bloedigen nacht reeds bloot stond aan een gevaar van hetwelk de omvang niet was te berekenen. »Het moet een helsch plan zijn," schreef de Kolonel; »want reeds tien jaren lang hebben »zij de middelen beraamd om *Nerbudda* te vernielen, »doch eerst nu schijnen die middelen geheel te zijn voor»bereid. *Wat* er gebeuren moge, zij zullen ons gewa»pend vinden."

Toen de avond begon te vallen reden twee officieren, gevolgd door twaalf soldaten, het dorpje *Roedja* uit, den weg op naar *Nerbudda*. Wij behoeven hen naauwelijks te noemen — het waren Sir EDWARD en de Graaf ELONA.

Niets vermag een juist denkbeeld te geven van de zwaarmoedige, drukkende stilte, die er heerscht, zoodra de schemeringen van den nacht zich over de aarde beginnen uit te spreiden en het uitspansel zich tooit met zijne mat flikkerende starren. In eene naakte zandwoestijn, in een onmetelijk bosch heerscht óók stilte — maar weder geheel anders dan die, in welke de ruiters hunnen togt vervolgden. Het pad was een begane weg. Aan weerszijden strekten zich met zorg aangelegde tuingronden uit, schilderachtig afgewisseld, nu eens door eene groep boomen dan door kloven, in welke het water voortmurmelde als in eene beek. Hier groote rijstvelden, met groepen palmboomen, welke reuzen geleken, zamenzwerende in de duisternis. Dáár uitgestrekte vlakten met bloemen, die hare kelken sluiten als de starren te voorschijn komen, alsof zij des nachts rust genieten en sluimeren. Nergens een dak met een rookenden schoorsteen, nergens een vriendelijk raam, dat licht en leven verraadt, geen klokgebom, geen landbouwerslied, geen geraas van wielen, geen paarden-gehinnik, geen geloei van hoornvee — nergens een zweem van alle de kleine ontmoetingen, die in *Europa*, voor den nachtwandelaar schier bij elken voetstap dien hij verzet, aan de stilte iets aanlokkends geven en alle eentoonigheid verbannen.

Reeds had de kleine bende de helft van den afstand afgelegd, toen Graaf ELONA zijnen vriend toefluisterde:

— Ik heb een somber voorgevoel, Sir EDWARD! Ik vrees, dat wij te laat komen.

— Wees volkomen gerust, — was het antwoord; — de *Tughs* handelen niet vóór middernacht.

— Zonder grootspraak, Sir EDWARD! Ik ben verlangend deze *Indiaansche* diersoort van nabij te zien.

— Het is ook wel der moeite waard. Een nieuw ras, dat men nergens beschreven vindt noch bij SAAVERS noch bij BUFFON.

— Wat mag toch die monsters geteeld hebben, Sir EDWARD?

— Dweepzucht en domheid hebben ze geteeld, en de staatkunde heeft ze gezoogd, Graaf ELONA! De aanvoerders weten zeer goed wat zij doen en wat zij willen. De gemeene hoop volgt blindelings. Zij moorden al wie in hunne magt valt, hij zij *Europeër* of *Indiaan*. Er zijn fakiers, die gelooven, dat zij het paradijs verdienen, wanneer zij een *Europeër* wurgen op het altaar van DEÊRA of DOERGA. Wee dan ook hunne gevangenen; vooral wanneer het *Engelschen* zijn!

— Gij hangt er een vrij zwart tafereel van op, Sir EDWARD!

— Ik blijf altijd nog beneden de werkelijkheid, Graaf ELONA! Nadat ik de *Tughs* heb leeren kennen, beschouw ik den *Hamlet* en den *Othello* als voor kinderen geschreven. Al wat onze groote WILLIAM (*) ooit huiveringwekkends heeft geschilderd is maar beuzelwerk bij de ontmoetingen hier. Het leven wordt dan ook eentoonig en vervelend, als men eenmaal een poos met de *Tughs* heeft omgesprongen. — Gij kent mijn braven NIZAM? Toen hij met mij in *Londen* was dacht ik, dat hij sterven zou aan de *spleen*, enkel en alleen omdat de *Tughs* aan zijn geluk ontbraken. Zoodra wij te *Hyderabad* aankwamen, benoemde hij zich-zelf tot hunnen inspekteur. Nu sluipt hij door bosschen en bergen om te vernemen, hoe de zaken staan, en vindt hij iets der moeite waardig, dan brengt hij mij of den Kolonel berigt en oogenblikkelijk daarna is hij weder verdwenen. Ik heb medelijden met NIZAM, tegen dat wij deze monsters geheel zullen hebben uitgeroeid, want dan zal hij wegkwijnen van verveling, vrees ik..... Wat hapert er toch aan uw paard, Graaf ELONA?

— Ik weet niet.... het dier is onrustig.... De *cobra-capello*-slangen zijn op dit uur in de weer, is het niet? misschien....

— Maar *mijn* paard begint ook zulke vreemde spron-

(*) SHAKESPEARE.

gen te maken.... Ha, ik begrijp het al — de paarden zijn schichtig voor dat plokje boomen, daar ginds..... Een uitmuntend bosschaadje, met eene heerlijke waterbron.... Eenige dagen geleden heeft NIZAM daar een fakier gezien, die aan een boom om eene aalmoes vroeg.

— Aan een boom? Was hij dan gek?

— Integendeel! Dat behoort tot de listen der *Tughs* om ons te bespieden; want wij zijn hier nog maar een half uur gaans van *Nerbudda*.... Gelukkig is NIZAM de man niet, die zich verschalken laat.

— Durven dan de *Tughs* zoo nabij *Nerbudda* zich vertoonen?

— Ja, maar niet bij troepen; dat niet. Een enkele fakier, een gewaande landman of zoo iets, altijd alleen en vermomd! Nu, wij doen slechts alsof wij er geen erg in hebben. Wat kunnen wij ook tegen een enkel man aanvangen? Wij doen alsof wij hem niet zien; want wij moeten ons zeer in acht nemen, of men beschuldigt ons in *Engeland* van wreedheid, op den koop toe. Er is in *Londen* een philanthropisch genootschap, dat onze daden met Argus-oogen bespiedt. Worden er *Engelschen* van kant gemaakt, zoo iets vindt dat genootschap zeer natuurlijk en zegt er »amen" op: want die zijn immers hier, om er het leven bij in te schieten! Maar veroorloven wij ons een enkelen *Tugh* op te hangen, dat is eene zaak van gewigt: het genootschap trekt zich het lot van dien ongelukkigen *Tugh* aan, geeft eene aandoenlijke lijkrede over het slagtoffer in druk, en wijdt ons *sans façon* aan de verachting der *Indische* nakomelingschap. Gij begrijpt dus, dat wij aanmerkelijk zijn gekortwiekt; onze handen zijn, als ware het gebonden. Maar dit belet toch niet, dat wij, als het spionneren voortduurt, ons zullen veroorloven die gewaande fakiers en landlieden te doen verhuizen naar eene andere wereld..

Terwijl Sir EDWARD deze laatste woorden uitsprak verrees er, op een tiental schreden afstands, vóór hen, op zij van den weg eene lange, wanstaltige menschelijke gedaante, die zich midden op den weg plaatste en een

paar ongeëvenredigd lange armen zonderling in beweging bragt, als waren het twee wieken van een windmolen.

De soldaten maakten halt.

— Daar hebben wij hem levensgroot, — sprak Sir EDWARD met zijne onveranderlijke koelbloedigheid. — Dat is nu de fakier, die den boomen om eene aalmoes vraagt.

En daarop de stem verheffende, riep hij in het *Indiaansch*:

— Sahib fakier! (*) wilt gij wel de vriendelijkheid hebben een weinigje plaats te maken, opdat wij voorbij kunnen?

Het hoofd van den fakier bewoog zich, als stond het op eene draaispil, en met zijne lange, magere armen beschreef hij allerhande cirkels; maar hij antwoordde geen syllabe.

— Ik raad u, op zij te gaan, — riep Sir EDWARD; — want als ik het voor den derden keer vragen moet, dan doe ik 't met de pistool.

— Zouden wij hem niet gevangen nemen? — fluisterde Graaf ELONA.

— Gij kent hen niet, Graaf! — sprak EDWARD; — zij loopen sneller dan de beste hazewind. Er is maar één ding dat hen kan inhalen, en dat zit in dezen loop.

— Wat kan hij er meê in den zin hebben, ons den weg te versperren?

— Niets, en veel. Hij staat ons nu te verwenschen, en dat genoegen gun ik hem gaarne, als hij het maar niet zoo lang maakt..... Waarde Sahib fakier! ga nu op zijde!

— Neen.

— Wilt gij ons wurgen?

— Ja.

— Hij is ten minste openhartig.

Dit zeggende loste Sir EDWARD eene pistool, en de fakier stortte zielloos neêr. Maar op hetzelfde oogenblik

(*) Beteekent: Heer fakier.

verrezen honderd zulke zwarte schimmen aan weêrszijden van den weg.

— Elk doe zijn pligt! — riep EDWARD; en het onverwachte moordtooneel begon.

Het kleine aantal was in een oogenblik door de bende *Indische* bandieten omsingeld. De soldaten, ofschoon slechts met klingen en pistolen gewapend, verweerden zich met wanhopigen moed. Graaf ELONA brandde viermaal los, bij het vierde schot echter werd zijn arm gegrepen door eene vijandelijke hand, en dit veroorzaakte dat de kogel het hoofd trof van zijn eigen paard. De onverschrokken ruiter wendde alles aan om het gewonde dier, dat onder hem begon te wankelen, op de been te houden. Sir EDWARD had insgelijks al zijne schoten gelost en nu eene dubbele worsteling te bestaan, namelijk met de *Tughs* en met zijn paard, dat uit vrees allen mogelijken wederstand bood tegen de prikkeling der sporen. Voorover gebogen op den hals van zijn ros, hield Sir EDWARD in elke hand eene zadel-pistool bij den tromp, en sloeg met de beide kolven rondom zich als met twee koperen knodsen, die, waar zij troffen, bedwelming bragten of den dood. Plotseling klonk er een kreet, die hem door merg en gebeente ging: — Help, EDWARD! sta mij bij! — gilde Graaf ELONA, die van alle kanten door de *Tughs* werd aangegrepen. EDWARD's sporen reten de zijden open van zijn paard, met zijne tanden greep hij het dier in de manen, en trachtte het aldus te dwingen om ELONA te hulp te snellen; maar naauwelijks had het weêrspannige ros eenige sprongen voorwaarts gemaakt, of het sidderde bij den aanblik van ELONA's bezweken viervoeter, en, zich toen met een vervaarlijken sprong omkeerende, snorde het gelijk een pijl van den boog en gezweept door angst, over diepten en hoogten weg, zonder dat het den ruiter mogelijk was het dier in zijne vaart te bedwingen.

Drie *Engelschen* waren op de plaats gewurgd; Graaf ELONA, en de overige manschappen werden aan handen en voeten gebonden en, als slagtoffers voor eene te hou-

den offerande, op de schouders hunner beulen, met eene onbegrijpelijke snelheid weggevoerd.

De geheele schermutseling, met al hare afgrijselijke en beklagenswaardige bijzonderheden, had ten hoogsten een tiental minuten geduurd.

Toen het paard van EDWARD eindelijk, uitgeput door zulk een hevigen aanval van waanzin, als levenloos ter aarde stortte, bevond de ruiter zich in een nieuw gevaar. Het was hem ten eenenmale onmogelijk, na zulk eene onstuimige vaart te berekenen, hoeveel afstands er was afgelegd, en hij stond in eene hem geheel en al onbekende streek: — een woest oord, waar geen ander spoor was dan in de voetstappen van zijn eigen ros. Aan den horizon van deze dorre, schier onafzienbare vlakte stiet zijn oog op rotsgevaarten en hier en daar op eene groep boomen; maar eenig kenteeken om hem de rigting aan te wijzen naar *Roedja* vond hij nergens.

De reden, die hem noopte naar *Roedja* terug te keeren in plaats van zich naar *Nerbudda* te spoeden, zullen wij aanstonds ontdekken. En wij willen niet stilstaan bij al de overwegingen van Sir EDWARD, hoe hij het regte spoor zou vinden; genoeg zij 't, dat hij, na een talloos tal van hinderpalen overwonnen en na twee rivieren overgezwommen te zijn, eindelijk, ongeveer drie uren na zijn vertrek van *Roedja*, dat dorp weder bereikte.

Door de afwezigheid van Kapitein MOSS, die op dat oogenblik de wacht had te *Nerbudda*, stond de bezetting van *Roedja* onder de bevelen van Luitenant STEPHENSON. Naar dezen spoedde Sir EDWARD zich dus heen, zoodra het hem gelukt was, zich te doen herkennen door de soldaten, die aan den zuidelijken ingang van het dorp op post stonden, en die hem oogenblikkelijk na de herkenning doorlieten, ofschoon de rampzalige toestand, waarin zijne kleederen zich bevonden, niet weinig gemompel veroorzaakte onder de soldaten, die, hoewel Sir EDWARD geen woord er van uitliet, zeer wel begrepen, dat er iets vreeselijks gebeurd moest zijn, en zij,

met dubbele waakzaamheid op hunne hoede dienden te wezen.

— Luitenant STEPHENSON! — waren EDWARD's eerste woorden; — gij herkent mij?

— Ja, Sir EDWARD! — was het antwoord, — gij waart bij ons, toen wij met de *Tughs* van SOENIACY zijn slaags geweest.

— Hebt gij twee honderd man beschikbaar?

— Ja, Sir EDWARD!

— En blijft de bezetting dan sterk genoeg, om het dorp te verdedigen?

— Zeer zeker, Sir EDWARD! — antwoordde de Luitenant.

Nu verhaalde Sir EDWARD de noodlottige ontmoeting bij de waterbron, en besloot aldus:

— Als 't niet mij-zelven gebeurd ware, zou ik 't niet kunnen gelooven, dat zoo kort na zonsondergang en zoo digt bij *Nerbudda*, de *Tughs* een aanval hebben gedaan. Dat is geheel en al in strijd met hunne gewone taktiek, en ik vermoed, om die reden, dat onze krijgsmakkers niet zijn vermoord, maar gevangen genomen, om tot eene afschuwelijke offerande te dienen. In enkele gevallen, wurgen de *Tughs* niet op staanden voet — zij hebben van tijd tot tijd bloedschulden te betalen aan hunne afgoden. Dit zal, waarschijnlijk ook thans het geval zijn. Daarom moeten wij, zonder een oogenblik te verliezen, onzen dapperen te hulp snellen, eer het te laat is.

— Uw verlangen is billijk, Sir EDWARD! Al ware hun lot reeds beslist, zelfs dan gebieden ons pligt en eer, om hunne lijken te heroveren, en die met eere te begraven. De groote vraag is slechts: kent gij het schuilnest der monsters? Welken weg moeten onze soldaten nemen?

— Die vraag heb ik voorzien, Luitenant STEPHENSON! Als ik die niet voorzien had, bevond ik mij niet hier. Maar ik verzeker u dat ik, in de worsteling, verscheidene gezigten herkend heb: het waren dezelfde *Tughs* van vóór drie nachten; het waren de volgelingen van

SOENIACY. Misschien liggen zij in de omstreken van *Nerbudda* op den loer, om hunnen slag te slaan. Waar zit SOENIACY?

— In het hok, naast de woning van Kapitein MOSS.

— Wilt gij de zaak overlaten aan mij, Luitenant STEPHENSON? Ik geef u mijne eer ten pand, dat Kolonel DOUGLAS wat ik doe zal goedkeuren; ik sta er u borg voor, des noods met mijn hoofd.

— Uw woord is mij genoeg, Sir EDWARD! Ik ken het vertrouwen, dat de Kolonel in u stelt; uwe bevelen zullen worden gehoorzaamd.

— Dan zullen wij den fakier uit zijne gevangenschap ontslaan.

— Zeer wel, Sir EDWARD!

— En dan vertrek ik dadelijk naar *Nerbudda;* want de Kolonel verwacht mij. Ik *moet* dáár zijn, wijl ook *Nerbudda* ieder oogenblik kan worden aangetast. — Gij hebt toch wel een goed paard voor mij?

— Zeker, Sir EDWARD!

— Een paard dat de *Tughs* reeds gezien heeft?

— Dat hen ruikt op eene mijl afstands, en niet bang voor hen is, al zijn ze nabij.

— Bravo! Nu gaan wij den fakier opzoeken!

Terwijl Sir EDWARD zich met Luitenant STEPHENSON naar den kerker van SOENIACY begeeft, zijn wij verpligt den lezer te verzoeken, zich met ons te verplaatsen in het worstelperk bij de ons reeds bekende waterbron.

Een oogenblik, nadat Sir EDWARD tegen wil en dank door zijn onstuimig ros uit de handen der *Tughs* werd gered — want gered is hier het woord — was het noodlottige pleit beslecht, en het tiental dapperen, waaronder Graaf ELONA, overmand.

Langs wegen, bij niemand bekend dan bij hen alleen, voerden de *Indische* wurgers hunne gevangenen naar de bergketen, welke zich achter het dorp *Roedja* uitstrekt, verder dan het oog kan reiken. Toen Graaf ELONA en zijne negen ongelukkige lotgenooten zich aan handen en voeten zagen binden door hunne woeste overwinnaars, die altijd gewoon zijn te wurgen op de plaats-zelve,

begrepen zij, dat het fanatismus der *Tughs* hun een paar uren levens spaarde voor eenen anderen dood, en dat de offer-beul hen wachtte aan het afgods-altaar van DEëRA.

In een woesten bergpas dient een wijd hol, symetriek uitgehouwen in den berg *Serich*, tot voorportaal van den tempel van *Doemar-Leyna.* Deze sombere spelonk is derwijze omringd door eene opeenhooping van rotsen, dat zelfs de *Indianen*, in deze streek geboren en opgegroeid, nooit in staat waren den regten weg derwaarts te vinden, zonder een van die fakier-pelgrims tot gids te nemen, welke het als een heiligen pligt beschouwen de oude, onderaardsche gewelven te bezoeken, waar hunne voorvaderen eenmaal de drieëenheid kwamen aanbidden der Hindo-godenleer. De Geschiedenis zwijgt nopens den tijd, waarop die tempelgewelven zijn ingewijd, en als men die verbazende gewrochten van bouw- en beeldhouwkunst aanstaart, dan vraagt men zich-zelven af, hoeveel geslachten er wel zijn noodig geweest om de ingewanden der aarde aldus te bewerken, en hoeveel eeuwen er wel voorbij zijn gegaan, eer die ontelbare kolommen en reusachtige monsters daar stonden, gelijk men er die nu aanschouwt; en dan voelt men zich geneigd om te gelooven, dat zestig eeuwen niet toereikend geweest kunnen zijn voor zulk eenen arbeid, maar dat onze aarde door Gods handen zóó is geschapen met al die onbegrijpelijke gewrochten der bouwkunst, opdat het verstand der oudheidvorschers stil zou staan, en de wijsheid der menschen stuiten zou op een handtastelijk maar onoplosbaar raadsel.

De tempel van *Doemar-Leyna* is geen meesterstuk van bevalligen en tevens hechten bouwtrant, zoo als die van *Boro-Bodor* op *Java.* De steen, bestemd om door helder zonnelicht en een blaauwen hemel te worden bestraald, is door den *Indischen* bouwmeester bevallig en smaakvol uitgehouwen — de onderaardsche beitelprodukten daarentegen dragen allen het kenmerk, als waren ze zoo vele afbeeldsels van vervaarlijke droomgezigten. De beeldhouwer, die de ingewanden van *Doemar-Leyna* heeft

omgeploegd, heeft er het aanzijn geschonken aan huiveringwekkende arabesken, als om in het hart van dit gebergte de nukken te verzinnelijken, welke den boozen geest MYHASSOR worden toegedicht. Hij heeft zich bevlijtigd, hier een talloos tal van zinnebeeldige dieren te scheppen, die hij laat kruipen en kronkelen als zoo veel levende voetstukken onder de ontelbare pilaren, of wier monsterachtige koppen hij laat reiken tot boven aan het verwulfsel. Al de booze geesten uit de *Indische* veelgodenleer schijnen hier in dwergen- en in reuzen-gestalten met grimmige drakenkoppen, en in hunne klaauwen gewapend met bijlen en dolken, uit de rotswanden te voorschijn te treden. Wanneer deze tempel, bij eenige feestviering, door de fakiers verordend, verlicht wordt met *Bengaalsche* vlammen, en de afgodendienaars, nog veel afzigtelijker dan hunne afzigtelijke goden, rondwemelen in dezen doolhof van kolommen en pilaren, dan is het, alsof al de demon-beelden, die stieren- en leeuwen- en oliefantskoppen, en de reusachtige *bas-relief*-groepen zich in het onbestemde, groenkleurige flikkerlicht heen en weêr bewegen, en alsof de echo's, die door de ingewanden van den berg weêrgalmen, slechts een jubelend geloei en gebrul terugkaatsen, waarmede dat heirleger van monsters blijken van goedkeuring schenkt aan hunne even monsterachtig uitziende aanbidders.

In eene geheel achterwaarts gelegene nis van dit sombere bouw-gewrocht, hielden de *Tughs* hunne beraadslagingen; en dáár werden, als in het *Sanctum Sanctorum*, de geheimste mysteriën van hunne afgodsdienst verrigt. Het wanstaltige beeld van DEëRA is daar op een lijmachtig rotsblok geplaatst. Aan weêrszijden van het altaar ontwaart men, als in schemering gehuld, eene *bas-relief*-groep met kolossale beelden: de eene stelt de worsteling voor van DOERGA met MYHASSOR, de andere verbeeldt de straf van den schaker van SITA, waarvan wij reeds meermalen gewag hebben gemaakt. Twee lampen, met ongezuiverd smeer brandend gehouden, verspreiden in dit gewelf een somber schemerschijnsel

en een walgelijken reuk; men zou wanen, dat ze altoos op het punt zijn van uit te gaan en overwonnen te worden door de duisternis en walm, die hen omringen; en de flaauwe lichtschaduwen, welke zij van zich werpen, zijn veel huiveringwekkender dan de stikdonkerste nacht. Het onophoudelijk gemurmel van onzigtbaar water, en eenige plantgewassen, wier halmen en twijgen gestadig in beweging worden gehouden door de trekking der lucht, en ook door heirlegers van insekten en vogelen — zie daar alles wat u herinnert, dat eene natuur u omringt die leeft: zonder dat zoudt ge u verbeelden, hier in het rijk der dooden te dwalen.

Naar dien onderaardschen tempel waren de *Tughs* met hunne gevangenen op weg; terwijl Sir EDWARD zich met Luitenant STEPHENSON naar de gevangenis begaf van den fakier SOENIACY. Op bevel van Sir EDWARD grepen vier soldaten den fakier aan en bragten hem, met de armen op den rug gebonden, naar een boschje, dat bezuiden *Roedja* ligt. De geweren werden geladen voor zijne oogen, en de ellendeling, die nu begreep dat het beslissende oogenblik voor hem op handen was, legde geenszins den moed aan den dag, welke anders, naar men beweert, in zulke gevallen het kenmerk is der fakiers. Eene krampachtige siddering liep over al zijne leden, en met neêrgeslagen blik stond hij daar als verplet en wezenloos.

Sir EDWARD, door wien deze zaak op zijne verantwoordelijkheid behandeld werd, had Luitenant STEPHENSON om den vlugsten zijner cipayers gevraagd. Deze snellooper stond, voorzien van de noodige bevelen, achter een der boomen verscholen, bij welke de toebereidselen werden gemaakt voor de ter dood brenging van SOENIACY.

De soldaten plaatsten zich op zulk een korten afstand van den fakier, dat de trompen der geweren bijna tegen zijn gelaat aankwamen, toen zij aanlegden om vuur te geven.

Maar nu trad Sir EDWARD toe, gevolgd door Luitenant STEPHENSON en eenige andere Officieren. Hij deed de

geweeren schouderen, en zich toen tot den fakier wendende, zeide hij:

— Uwe landslieden hebben uwen dood begeerd; maar de *Engelschen*, die menschlievend zijn, schenken u het leven. Ik zal uwe boeijen losmaken, en stel u in vrijheid.

Zulk eene verrassing is wel in staat het meest woeste hart te verteederen. De fakier liet een langgerekten kreet van blijdschap hooren, terwijl de touwen, waarmede hij gebonden was, werden geslaakt.

— Ga heen, — zeide EDWARD, — en leer uwe broeders en volgelingen, voortaan menschlievend te zijn gelijk wij!

De fakier sloeg de oogen naar de sterren omhoog en verdween toen, zoo haastig hij kon in de rigting naar het gebergte.

De cipayer volgde hem op eenen kleinen afstand, zonder hem uit het oog te verliezen.

— Dit is alles wat wij, menschelijker wijze, voor den armen Graaf ELONA en zijne medegevangenen kunnen doen, — sprak Sir EDWARD, terwijl hij met haastigen tred terugkeerde naar het dorp, om zich te verkleeden, en dan te paard te springen. — Gij begrijpt wel, Luitenant! dat deze maatregel een tweeledig doel heeft. Als Graaf ELÒNA nog leeft is het niet onwaarschijnlijk, dat SOBNIACY hem op vrije voeten doet stellen; maar in elk geval zal de cipayer, die hem volgt, ontdekken waar de *Tughs* hun hoofdkwartier houden; en zoo ras gij dit weet, gaat gij met uwe dapperen derwaarts, om te handelen.

— Ik bewonder u doorzigt, — antwoordde de Luitenant. — Al wat er te doen was hebt gij gedaan.

— Het verdere moeten wij overlaten aan de Voorzienigheid.

Eenige minuten later rende de onvermoeide Sir EDWARD weder den weg op naar *Nerbudda*. Toen hij op de plaats kwam der noodlottige worsteling, deed hij, zonder den teugel te korten, een plegtigen lijkgroet aan de dooden en aan Graaf ELONA, door de lucht weêrgalmen. Doch

ditmaal, zoo er nog *Tughs* aanwezig waren, rigtten zij zich niet omhoog. Zonder eenige ontmoeting gehad te hebben kwam Sir EDWARD nog vóór middernacht te *Nerbudda* aan.

De Nabob, diens dochter ARINDA, Gravin OCTAVIA en AMALIA hare nicht hadden geen het minste vermoeden, dat er in den loop van dezen avond zulke ontzettende dingen gebeurd waren, evenmin als zij kennis droegen van de overrompeling, waarmede *Nerbudda* bedreigd werd. Zij zaten met Kolonel DOUGLAS aan den avonddisch toen Sir EDWARD binnentrad. Eene reden voor deze onverwachte terugkomst was gemakkelijk uit de de lucht gegrepen; doch toen AMALIA, met de ongerustheid der liefde, vroeg hoe het kwam, dat Graaf ELONA niet medegekomen was, toen kon Sir EDWARD niet beletten, dat een wolkje van weemoed over zijn gelaat vloog. Maar dat duurde naauwelijks eene sekonde. Altijd gewapend met eene ongeloofelijke zelfbeheersching, wist hij de lieve schoone met weinig woorden gerust te stellen, en onder de aangename scherts en de ongekunsteld vrolijke gesprekken, waaraan hij gedurende den maaltijd deel nam, was wel niemand in staat aan zijn opgeruimd gelaat te zien, welk een somber floers van rouw zijne mannelijk vaste, maar toch zoo gevoelige ziel omhulde. Alleen Kolonel DOUGLAS werd door die schijnbare kalmte niet misleid; hoezeer hij, even als Sir EDWARD, met de meest mogelijke opgeruimdheid in zijn blik, het gesprek op den natuurlijksten, onbezorgdsten toon ter wereld levendig hield, brandde hij toch van verlangen om met zijnen vriend alleen te zijn, en de bijzonderheden te vernemen van de noodlottige ontmoeting, welke hem reeds geen geheim meer was.

— God! God! welk een nacht! — zuchtte Sir EDWARD eindelijk, nadat eerst de vrouwen en daarna ook de Nabob zich ter rust hadden begeven.

— Ik weet alles! — antwoordde DOUGLAS, insgelijks smartelijk zuchtende.

— Gij weet nog niets, Kolonel!

— Ik weet dat gij, bij de waterbron in eene hinder-

laag gevallen zijt, Sir EDWARD! Kapitein ROSS heeft verscheiden pistoolschoten hooren lossen; maar dat schieten heeft slechts vier of vijf minuten geduurd. Oogenblikkelijk zijn honderd man derwaarts gesneld, doch zij vonden slechts een twintigtal lijken. *Engelschen* en *Tughs* zijn dadelijk weggeruimd en begraven — morgen vindt niemand er een spoor van het gebeurde.

— Maar het voornaamste weet gij nog niet, — hervatte Sir EDWARD. — Ik heb maar vijf minuten noodig om u mede te deelen, wat er al geschieden kan in drie korte uren tijds.

De Kolonel luisterde naar het verhaal met eene aandoening, welke ligt te begrijpen valt; en toen het geëindigd was, stonden in beider oogen een paar groote tranen.

— Arme ELONA! — zuchtte DOUGLAS.

— Als mijn list met den fakier SOENIACY gelukt, — hernam Sir EDWARD, — dan is er nog hoop!

— Vlei u daar niet mede..... Nogtans, wat gij gedaan hebt is goed, EDWARD! Ik zou, in uwe plaats, hetzelfde hebben gedaan.

En bijna overtuigd, dat het nu dezen nacht niet tot een aanval op *Nerbudda* zou komen, begaven zij zich ter ruste; doch het beeld van Graaf ELONA belette den slaap hun de oogleden te sluiten.

Intusschen hadden de *Tughs*, met hunne fakiers aan het hoofd, den tempel van *Doemar-Leyna* bereikt, waar de gevangenen van hunne boeijen ontdaan werden, om niet in eene houding, DEËRA onwaardig, aan deze godin als offeranden te worden aangeboden.

Daar stonden zij, de gevangenen, met opgeheven hoofde, en met die uitdrukking van onverschrokken moed in den blik, voor welke de beul beschaamd de oogen nederslaat. Met de armen kruiselings over de ontbloote borst geslagen, onderscheidde zich Graaf ELONA, zelfs nu nog, te midden van zijne lotgenooten door den verachtenden trots, waarmeê hij de onmenschen aanzag,

en door de mannelijke vastberadenheid, waarmede hij den dood verbeidde. Hem ziende, zou men gezegd hebben, dat hij een kunstkenner ware, die, met zijne gidsen in den tempel van *Doemar-Leyna* zijne schatting van bewondering kwam betalen aan deze grootsche gewrochten eener gedrochtelijke bouwkunst. De houding van den jongeling drukte geen andere gedachte uit, dan deze: eer ik sterf verheug ik mij toch *dit* gezien te hebben!

Nu hieven de woeste *Indianen* hunnen lofzang aan ter eere van de godin DRĕRA, op eene klagende, eentoonige wijs, zoo als dat de hoofdtrek is van alle Oostersche eerediensten. Aan het einde van elk vers wierpen de fakiers zich met het aangezigt voor het wanstaltige afgodsbeeld ter aarde, en zich vervolgens weder oprigtende, verried hunne houding zulk eene mate van geestvervoering, dat al hunne leeken het er voor moesten houden, dat ze reeds een voorsmaak hadden van de gelukzaligheid, welke hun eenmaal, volgens hun wangeloof, in den hemelschen lusthof van *Mandana* verbeidt.

Zoodra de lofzang geëindigd was, maakten twee der beulen zich van een der gevangenen meester, en leidden hem tot aan den voet van het altaar der godin. Het was een jongeling van even twintig jaren, met krullende blonde haarlokken rondom een bevallig gelaat, welks frischheid levendig afstak bij de bleekgele, beenderig scherpe, afzigtelijke kaken der offerpriesters. Zonder door een oogenblik weifelens zijne heldenziel te verloochenen, stak hij het hoofd in den zijden strik, die om zijnen hals werd gesnoerd. Elk der offeraars drukte met de eene hand op des jongelings schouder; de andere hand, waarin zij het einde van den strik hielden, trokken zij nu, met duivelenvreugd in de oogen, tot zich, en — met een doffen slag stortte het zielloos overschot van den eersten gewurgde ter aarde.

Nu hieven de Priesters de oogen omhoog naar de vreeselijke goden der *bas-reliefs*, als om een teeken van goedkeuring te ontdekken op hunne steenen aangezigten; want de fabel, welke de gewijde historie dezer vrome

Indianen is, verzekert zelfs, dat het beeld van INDRA eens van deszelfs voetstuk is afgestegen, om den roemrijken bouwmeester der tempels van ELLORA te gemoet te gaan met een zegenenden groet.

Toen de andere gevangenen hunnen krijgsmakker zagen wurgen, besloten zij die beulen en die Priesters en die horde onmenschelijke toeschouwers te beschamen, door tot den einde toe mannelijk fier te blijven; bovendien gevoelden zij ook, dat zij hun vaderland eene gewigtige dienst zouden bewijzen, door onverschrokken en met waardigheid den dood in te gaan: dit toch kon niet missen een zedelijken invloed te weeg te brengen, gunstig voor de gansche armee; immers door zóó te sterven, riepen zij als 't ware hunnen vijanden toe: »beeft ellendigen! want gelijk wij zijn, zijn al onze makkers — wij verachten den dood!"

Inderdaad een grootsch denkbeeld.... doch hetwelk hier geen doel trof; daar de dweepers, die hen ter dood bragten, volgaarne zelf den laatsten droppel bloeds zouden vergieten, indien het slechts geschieden kon op het lijk van den laatsten overwonnen *Engelschman*.

Het afmaken der gevangenen werd met eene plegtstatige traagheid volvoerd. Het was alsof de Priesters het wreedaardig genot der plegtigheid zoo veel mogelijk zochten te rekken: was er een slagtoffer gevallen, dan toefden zij eene geruime poos, eer de handen aan een volgenden werden geslagen, om, zoo doende, aan de geheele armee der *Tughs*, die over de gebergten verspreid was, gelegenheid te geven althans ook nog een gedeelte van het moordfeest bij te wonen. Elk oogenblik kwamen er dan ook nieuwe benden in den tempel van *Doemar-Leyna* aan, en gleden gelijk helsche schimmen zoo veel mogelijk voorwaarts, tusschen de kolommen van dit onmetelijk verwulfsel; zij, die veel te laat kwamen om zich eenen weg te banen door de zaamgepakte menigte, en dus niets van het altaar en de offerande konden zien, klauterden tegen de pilaren op en klemden zich vast aan het loofwerk; hunne gedrochtelijke aangezigten onder de onbewegelijke koppen scharende der

sphinxen en buffels en tijgers. Het flaauwe flikkerlicht der lampen dwaalde langs de verwulfsels, en gaf een helschen gloed aan die honderdtallen oogen der woeste *Indianen*, die zich met ongeloofelijke inspanning vastklemden, aan de kolossale arabesken der gewelfbogen, om, hangende tusschen hemel en aarde, den aanblik te genieten van het offer-tooneel.

Reeds waren negen der gevangenen omgebragt, en hunne lijken, uitgestrekt aan den voet van het altaar, vormden als 't ware een pedestal voor het afgodsbeeld. Nu kwam de beurt aan Graaf ELONA, dien de Priesters tot het laatst hadden bewaard, omdat zij wel begrepen, dat dit geen gewone gevangene was. — In overeenstemming met den rang, welken zij hem toeschreven, zou ook de foltering, die hem van het leven moest berooven, langer van duur, smartelijker, verschrikkelijker zijn.

De heldhaftige jongeling trad voorwaarts uit de duisternis die hem omringde, en naderde het door de lampen beschenen altaar. om te sterven.

Drie malen raapte hij eene hand vol aarde van den grond, en strooide die over de negen lijken, daarbij den eenig waren God biddende, hem genadiglijk nabij te wezen in de ure des doods.

Toen sloeg hij de armen kruiselings over de borst, en gaf, met een heldenblik, zijnen beulen te kennen, dat hij gereed was.

Het schijnsel der lampen, dat regt op zijn gelaat viel, verried in zijne wezenstrekken geene andere gewaarwordingen dan: medelijden met zijne medgezellen, die hem waren voorgegaan naar de eeuwigheid, en een hoopvol vertrouwen op de barmhartigheid des Algoeden.

De handen der offer-priesters ra[illegible]en zijne schouderen aan, en — hij huiverde *niet!*

Eensklaps weêrgalmen de gewelven van een afgrijzen wekkend gesis, dat zich uit de *bas-reliefs* van den schaker van SITA doet hooren; het is alsof de standbeelden der *Indische* afgoden zich bewegen; duidelijk zien eenige aanwezigen, hoe een der beelden de oogen opent

en een blik in het rond werpt; zij zien ook hoe dat beeld de armen uitstrekt naar de beide offer-priesters; zijne lippen bewegen zich, en eene stem, forsch als het geluid van den donder, doet deze woorden hooren:

— Priesters van SIVA, kinderen van den Leeuwe Gods! Dienaren van MYHASSOR, het is genoeg! Dit laatste offer behoort aan den god SOEPRAMANY-SAMY, den tweeden zoon van SIVA, die een geruimen tijd dezen tempel heeft bewoond in de gedaante eener slang. Verwijdert u allen, en laat dezen ongeloovige levend achter — de slang ANANTA eischt zijn bloed en zijn vleesch. Verwijdert u, kinderen van den Leeuwe Gods, en keert morgen in dezen heiligen tempel weder, na den nacht te hebben doorgebragt in godsdienstige overpeinzingen en gebeden! Vertrekt!

Dit zeggende sloot het steenen beeld de oogen weêr digt, zijne armen vielen weêr stijf en strak langs zijne gestalte neder, en de geheele gedaante stond weêr even bewegingloos als al de andere beelden van het *bas-relief.*

De priesters, de fakiers, de offeraars, de gemeene *Indianen* — allen zagen en hoorden dit wonder, zoo dikwerf vermeld in hunne geschiedenis, en allen wierpen zich met het aangezigt ter aarde. ELONA alleen bleef staàn, met de oogen op de beelden van het *bas-relief* gerigt; niet wetende wat te moeten denken van dit wonder, en in de hoop, dat zijn scherpe blik in staat zou zijn hem te doen uitvorschen, *wat* hij er van te gelooven had.... Doch het kolossale beeldhouwwerk verried hem niets van het geheim.

Langzaam verwijderde zich de schare, voorafgegaan door de offeraars en de priesters. — Door eene heilige vreeze bevangen, zochten zij den uitgang des tempels met neêrgebogen hoofd en opgeheven handen, terwijl ze de mystieke woorden mompelden, waarmede de toorn van MYHASSOR wordt verbeden.

Eindelijk was de tempel geheel ontruimd.

ELONA, door eene hem onverklaarbare tusschenkomst den dood ontkomen, begreep dat er, in den wanhopigen toestand, in welken hij zich bevond, geen onvoorzigtig-

heid mogelijk was, en dat hij elk denkbaar middel behoorde aan te grijpen, om zich, onder den bijstand der Voorzienigheid, aan het gevaar dat hem omzweefde te onttrekken. De wurgstrik der *Tughs* lag aan zijne voeten; maar de aanblik van de negen lijken die vòór hem waren gevallen, en de granietzuilen en bergwanden, die hem omringden, maakten een indruk op hem als ware hij levend hier begraven. Hij moest dus trachten uit dezen onderaardschen doolhof te komen. Maar eer hij die poging aanving, wilde hij nog voor de laatste maal zijn oog laten gaan over dat *bas-relief*, en vooral van nabij dat standbeeld beschouwen, waaraan hij zijne voorloopige redding had te danken. Roerloos en met geslotene oogleden stond het thans dáár; en toch — zoo even had hij het zich in de vreemdslachtigste bogten zien wringen, terwijl het als bliksems uit de oogen schoot op de afgodspriesters van DEËRA.

Hij deed drie schreden voorwaarts.

— Hoe, — sprak hij bij zich-zelven, terwijl hij weder stil bleef staan, — is dit geene vreeselijke begoocheling? Ben ik krankzinnig? Of is alles wat men nopens de *Indische* toovenaars verhaalt waarheid?

Inmiddels had het standbeeld weder de oogen geopend, en nu wenkte het hem met de hand dat hij naderen moest. Een oogenblik daarna klonk er eene zachte, bijna fluisterende stem van de steenen lippen, en zeide:

— Graaf ELONA! doe de beide lampen uit.

ELONA stond als van den donder getroffen, en gehoorzaamde niet.

— Doe de beide lampen uit, Graaf ELONA! — klonk het andermaal uit den mond van het beeld.

ELONA maakte deze natuurlijke, vlugtige overweging: Zelfs bij het schijnsel der lampen zal ik moeite hebben om den weg te vinden naar den uitgang van dezen doolhof; hoe zou het dan zijn in volstrekten nacht?

— Als gij zelf niets doen *wilt* om uw leven te redden, — sprak het beeld, — dan moet *ik* het doen.

Met deze woorden daalde het beeld af, en eene sekonde later heerschte in het gewelf de zwartste duis-

ternis. Op het zelfde oogenblik voelde Graaf ELONA zich door eene gespierde hand bij den arm grijpen, en eene stem fluisterde hem toe:

— Laat u leiden en volg mij.

ELONA gehoorzaamde, zonder een woord te spreken, ja, zonder adem te durven halen. — Al het gebeurde sedert een viertal uren had zulk een diepen indruk op hem gemaakt, dat hij er een oogenblik aan twijfelde of hij nog wel leefde: het was hem, als had de wurgstrik der offer-priesters ook hem den doodsnik afgeperst, en als had zich nu een demon van hem meester gemaakt om hem neder te slepen ter helle.

Zijn geheimzinnige leidsman doorliep den stikdonkeren doolhof met zulk een zekeren tred, en vermeed zoo zorgvuldig elke aanraking met dat talloos tal van pilaren en zuilen, dat ELONA met elke nieuwe schrede voorwaarts zijne verbazing voelde klimmen.

Eindelijk ontwaarde hij in de verte een naauwelijks merkbaar lichtpunt, dat van lieverlede grooter werd, en weldra vertoonden zich een aantal starren aan zijn oog, die als 't ware rondom de monding gezaaid stonden van den zwarten afgrond, waarin hij zich bevond.

— Blijf hier staan zonder u te verroeren, sprak zijn gids, — en wacht tot ik terugkom.

Met deze woorden snelde zijn leidsman naar den voorhof des tempels, met eene vlugheid, die voorzeker niemand aan een steenen beeld zou durven toeschrijven.

ELONA, die naauwelijks meer wist of hij waakte of droomde, stond als wezenloos; want nu zag hij duidelijk, dat zijn geleider het zelfde standbeeld was uit het *bas-relief;* naarmate het verder kwam werd zijn tred behoedzamer, en toen het eindelijk den ingang des tempels bereikt had, staarde het links en regts in het rond; daarna trad het naar buiten, wierp nog een laatsten verkennenden blik in alle rigtingen om zich heen, en nu kwam het, snel gelijk de pijl van een boog, terug naar den gevangene.

Eenige oogenblikken later waren beiden den tempel uit, en bevonden zij zich op een boschrijken berg, waar

zij vooreest niets meer van de *Tughs* hadden te vreezen.

— Laat ons hier een weinigje ademhalen, — sprak de geheimzinnige leidsman. — En zeg mij nu eens, Graaf ELONA! of gij mij nog niet herkend hebt?

— Neen, — antwoordde ELONA ten toppunt van verbazing, terwijl hij nog eens een naauwlettenden blik wierp op dit geheimzinnige wezen, dat nog altijd de kleur had van het *bas-relief*, en dus eer een steenen beeld geleek, door helsche toovermagt bezield, en bedeeld met beweging en spraak.

— Hoe! — hernam het beeld, met eene andere stem, — herkent gij mij volstrekt niet? Gij....

— Ja, nu herken ik u! — zeide ELONA, en drukte zijn leidsman met warmte de hand. — Gij zijt de trouwe NIZAM!.... Doch waarom de andere negen niet ook gered?

— Waarom?.... Als ik vooruit geweten had dat alles zoo goed zou gaan, dan had ik de beulen wel reeds dadelijk verdreven, maar ik was bang voor den uitslag. Ofschoon ik hen tamelijk van nabij ken, heb ik toch niet kunnen denken, dat zij nog even verblind zouden zijn als hunne voorvaderen in de dagen van AURENG-ZEYB. Toen ik u herkende, toen ik u het altaar zag naderen, toen ik de beulen de hand zag slaan aan den edelen vriend van mijn edelen meester Sir EDWARD, toen vergat ik, dat alles op het spel zou worden gezet, en ik waagde hetgeen ik gedaan heb.

— Maar door welk een wonder waart gij daar, NIZAM?

— Daar komen geene wonderen bij te pas: niets is natuurlijker: ik ben altijd daar in de oogenblikken des gevaars — en deze dagen gaan zwanger van groote gevaren, Graaf ELONA! *Nerbudda* wordt bedreigd. De *Tughs* zijn in den waan, dat al de Hoofd-officieren der *Engelsche* armee en de voornaamsten der *Indische* renegaten zich daar ophouden: en ik moet er u dan ook bij zeggen, dat in de laatste vijftien jaren nooit iets van aanbelang tegen hen ondernomen is, of het is uitgegaan van *Nerbudda*. Nu was ik op mijn post in het *bas-re-*

lief, om de beraadslagingen, op dit uur gehouden, bij te wonen; en, als ik iets van aanbelang vernam, er kennis van te kunnen geven aan Sir EDWARD of aan Kolonel DOUGLAS. Dan klim ik in een der boomen, welke *Nerbudda* omringen, en daar zing ik eene klagende melodij — hoe treuriger mijn lied is, des te grooter en dreigender is het gevaar!.... Welk een aanslag beramen zij? Welke strijdkrachten en krijgslisten zullen zij bezigen om *Nerbudda* te overrompelen? Ziedaar wat mij een raadsel is, en wat ik uitvorschen moet. Gisteren had de oude SING duizend mannen bijeengeroepen om een grooten slag te slaan; maar op het zelfde oogenblik gaf hij tegen-bevel. Weet gij waarom? Dit is een kinderachtig bijgeloof der *Tughs:* de oude SING had een haas zien loopen!

— Is dat een ongunstig teeken?

— Voor de *Tughs*, ja. Van de duizend man werden er toen maar honderd voor *het gewone werk* bestemd. Ik weet, dat *Nerbudda* te goed bewaakt wordt, om van zulk eene geringe magt iets te duchten te hebben, en vond het overbodig kennis te gaan geven van die order voor *het gewone werk*, waarvan ik de regte beteekenis niet weet, maar dat elken nacht wordt opgedragen aan eene bende van honderd man.

— Die bende zal het zijn geweest, die ons gevangen heeft genomen, op eenige geweerschoten afstands van *Nerbudda*.

— Is Sir EDWARD er ook bij geweest?

— Ja, maar hij is het gelukkig ontkomen.

— Sir EDWARD zou zich weten te redden, al ware hij door honderdduizend *Tughs* omsingeld!

— Sir EDWARD heeft blijken gegeven van leeuwenmoed, NIZAM!....

— Dat kan mij niet verwonderen, Graaf ELONA!

— Sir EDWARD *moest* ontkomen: zijn paard wilde het zoo. De onversaagde ruiter heeft mij in de handen der *Tughs* zien vallen, en met knieën en voeten, met handen en tanden heeft hij zijn paard als ware 't van den grond getild om mij te hulp te snellen. Met één opslag

heb ik toen gezien, al wat een mensch bovenmenschelijks vermag. — Ik kom! Ik kom, ELONA! Houd u goed! — riep hij met een donderende stem. Maar *mijn* paard is dood onder mij neêrgezegen, en dat van Sir EDWARD is derwijze door angst overmeesterd geworden, dat het, als in een vlaag van dolheid, de vlugt heeft genomen, zijn berijder tegen wil en dank wegvoerende..... en dat heeft Sir EDWARD gered.

— Dan is alles gered, Graaf ELONA! Doch, waar zal ik u henen brengen, naar *Nerbudda* of naar *Roedja?*

— Mij dunkt, ik moest tot morgen ochtend in *Roedja* blijven....

— Dan zal ik u op dien weg helpen. Wij gaan hier links af, naar beneden langs den berg, om in de vlakte te komen; in twee uren tijds zult gij het dorp bereikt hebben. Volg mij op den voet, Graaf ELONA! Terwijl wij de rivier overzwemmen, spoel ik meteen mijn *basrelief*-kleur af. In mijne hut bij *Roedja* vinden wij kleedingstukken in overvloed.

En nu spoedden beiden zich voort.

Terwijl het hier boven beschreven ijzingwekkende tooneel plaats greep in de verwulfsels van *Doemar-Leyna*, waren de troepen van *Roedja*, onder aanvoering van Luitenant STEPHENSON, in aantogt naar de schuilplaats der *Tughs*. De cipayer, die in last had den fakier SOENIACY te volgen, had zich naar behooren van zijne taak gekweten. Aan eene uitgedroogde stroombedding genaderd, welke met vele kronkelingen en bogten opliep naar de kruin van den berg: in de duisternis gelijkende naar een diep voetpad, dat, door menschenhanden gegraven, naar de geheime roofspelonken van eene bende bandieten voerde. — Daar gekomen had de cipayer begrepen, dat het verder noodeloos zou zijn SOENIACY te volgen, wijl dien weg stellig naar de andere zijde van den berg leidde, waar de schuilplaats der *Tughs* van zelf te vinden zou zijn: hij keerde dus met ongeloofelijke snelheid terug, en vond Luitenant STEPHENSON met zijne dapperen in het bosch.

Vooraf gegaan door den cipayer, die tot gids diende, rukten de soldaten oogenblikkelijk voorwaarts. Toen zij aan die uitgedroogde stroombedding kwamen, hadden zij, ware het dag geweest, kunnen zien, hoe juist op dat oogenblik NIZAM met Graaf ELONA zich van den berg

af naar de vlakte spoedde. Doch thans zagen of vermoedden zij niets daarvan. Onverschrokken wierpen zij zich in het breede ravijn, en volgden al deszelfs slingeringen opwaarts, totdat ze eindelijk den bergtop bereikten, waar zij zich omringd zagen door eene woeste natuur.

Nadat Luitenant STEPHENSON halt gekommandeerd had, was het hem alsof hij het gedruisch van een waterval of van een krachtig bruisenden stroom hoorde; doch bij de dorheid van het natuurtooneel, dat hij, zoo veel de duisternis toeliet, rondom zich ontwaarde, verwierp hij dit denkbeeld schier even spoedig, als het bij hem was opgekomen. Nu de ooren spitsende meende hij duidelijk te onderscheiden, dat het een koorzang was van een aantal mannenstemmen, die waarschijnlijk in een onderaardsch hol in de nabijheid een loflied aanhieven ter eere van hunne goden. De oude gedienden, rondom hem, zagen hem aan en maakten eene beweging met het hoofd en met de hand, die duidelijk zeide: Hoort gij wel? dat zijn de *Tughs!*

De jongste en vlugste cipayers gingen, kruipend, op verkenning uit, om te ontdekken waar de vijand zich bevond, en hoe sterk hij was in getal. Niet lang duurde het eer een hunner terugkwam, met gewigtige tijdingen. Hij had de *Tughs* gezien, en ten ruwste geteld. Ten getale van meer dan duizend stonden zij bijeen geschaard op een berg-plateau, dat aan alle kanten omringd was door steile rotswanden en afgronden; daar hieven zij bij tusschenpoozen hunne klagend-eentoonige gezangen aan, vermoedelijk om den bijstand hunner goden in te roepen voor de groote onderneming, reeds zoo lang door hen beraamd.

Luitenant STEPHENSON had niet meer dan honderd-en-vijftig man bij zich; bovendien had hij het bevel om te marcheren niet ontvangen van den Kolonel-zelven: hij begreep alzoo, dat hij zich eene zware verantwoordelijkheid op den hals zou laden, indien hij de *Tughs* aanviel op een terrein, waar al de kansen in hun voordeel moesten staan, afgezien nog van hunne overgroote meerderheid in getal. Na rijp beraad kwam hij tot het besluit, voorloopig de stelling, welke hij had ingenomen, niet te verlaten, en zulks te minder, omdat men er partij van zou kunnen trekken, indien er meer troepen afgezonden wierden om de *Tughs* van eene andere zijde aan te tasten. Dierhalve zond hij drie verschillende boodschappers af naar *Nerbudda*, ten einde van Kolonel DOU-

GLAS regtstreeksche bevelen en versterking van troepen te vragen.

Toen de fakiers, de priesters, de offeraars en al hunne volgelingen den tempel van *Doemar-Leyna* hadden verlaten, gelijk het wonderbeeld uit het *bas-relief* hun gebood, hadden zij zich naar een schier ongenaakbaar *plateau* begeven, waar de oude SINGH, hun opperhoofd, zijnen zetel gevestigd hield in een kolossalen, uitgeholden boomstam. Terwijl ze daar stonden, de diepste stilte in acht nemende, uit eerbied voor het wonder, waarvan ze zoo even getuigen waren geweest, kwam eene nieuwe, in hunne waardeering insgelijks mirakuleuze verrassing, hun fanatismus ten top voeren, en de kroon zetten op de berekening van NIZAM's waagstuk. De fakier SOENIACY namelijk, die de *Tughs* reeds beweend en in den rij geplaatst hadden van hunne martelaars en heiligen — de fakier SOENIACY verscheen eensklaps in hun midden. De priesters zelven geloofden werkelijk en zij verkondigden het luide, dat de fakier als eene offerande geslagt was geworden door de *Engelsche* barbaren op het altaar van den God der Christenen. Als eene vergoeding hadden zij het noodig geacht eenige vijanden van hun geloof te offeren op het altaar van DEëRA. Toen zij nu den fakier terug zagen keeren in hun midden, lieten zij niet na dit voor te stellen als eene opstanding van den doode, waarmede hunne offerande binnen de gewelven van *Doemar-Leyna* werd beloond; en SOENIACY liet hen allen in dien waan, daar dit niet weinig den eerbied voor zijn persoon moest verhoogen, en hij zoodoende niet in de verpligting kwam een enkel woord van loftuiting toe te zwaaijen aan de grootmoedigheid der *Engelschen*, die hij bleef haten even als voorheen, met al den haat, waartoe zijne zwarte ziel in staat was.

De liederen, welke de priesters en de *Tughs* aanhieven, waren dus dankpsalmen aan DEëRA; omdat zij den vermoorden heiligen fakier uit den doode had opgewekt en aan zijne geloovigen wedergegeven.

De drie boodschappers, door Luitenant STEPHENSON naar *Nerbudda* gezonden, vertrokken een voor een en in verschillende rigtingen, even als men van belangrijke brieven *triplicata* overzendt: zoo doende toch kon hij bijna zeker zijn, dat er ten minste wel één de plaats der bestemming zou bereiken.

De hoop om de negen gevangenen en den jeugdigen Graaf ELONA te bevrijden, begreep Luitenant STEPHENSON, hoe noode dan ook, geheel te moeten opgeven — bloedige wraak te nemen over hunnen dood, dien hij als zeker

beschouwde, was nu nog de eenige hoop, welke hem restte; en in afwachting van meer soldaten en bepaalde bevelen van zijnen Kolonel, bivakkeerde hij met zijne geharde oorlogsmannen op den woesten bergrug van *Sérieh*, nagenoeg boven den tempel, waar de negen waren gevallen en waar NIZAM het werktuig was geweest in de hand des Almagtigen, om Graaf ELONA te redden van een even wissen als wreeden dood.

(*Het vervolg hierna.*)

JOHANNA, DE KRANKZINNIGE.

De trotsche ISABELLA en FERDINAND *de Katholieke* beheerschten de *Spaansche* Rijken, met een schitterenden glans, door het gewigt der gebeurtenissen onder hunne regering te weeg gebragt. Het verdrijven der Mooren van het Schiereĕiland en de ontdekking van den beroemden *Genuees* hechtten een nieuw rijk en eene nieuwe wereld aan hun gebied. COLUMBUS opende voor hen onuitputtelijke goudbronnen. Deze voorbeeldeloos rijke erfenissen van FERDINAND en ISABELLA vervielen, door het jeugdig afsterven van drie, nader tot den troon geregtigde vorstelijke personen, aan JOHANNA, gehuwd met den Aartshertog FILIPS *van Oostenrijk;* onder verschillende titels Heer van het grootste gedeelte der *Nederlanden*, welke zij hooger schatte dan hare grootheid, als magtige Vorstinne in twee werelddeelen. — Geestig, edelmoedig, gevoelig tot overdrevenheid toe, en met al de kracht harer ziel dien echtgenoot beminnende, hechtte zij zich aan hem alleen en geheel; zoo als eene ongekunstelde, teedere vrouw dat doet, die alles in het voorwerp harer liefde vindt en alleen in en door zijne liefde leeft. FILIPS bezat dan ook uiterlijke, schitterende eigenschappen, die den hartstogt zijner echtgenoote regtvaardigden. Hij was schoon (van daar zijn' bijnaam); maar slaaf van uitspattende vermaken, bleef hij ongevoelig voor de grenzelooze teederheid, die hij had opgewekt. Eerzuchtig zonder *genie*, en veldheer zonder bekwaamheid, zocht hij allerlei verstrooijingen en scheen, of liever was, de minnende JOHANNA hem tot een last.

Na een jaar verblijfs te *Brussel*, waar FILIPS zich aan al de buitensporigheden eener door vorstelijke magt bedorvene jeugd had overgegeven, baarde JOHANNA hem een' zoon, die als KAREL V bestemd was, om een der magtigste Vorsten te worden en — te bewijzen, dat, zonder edele gezindheden, het geluk noch op den troon,

noch in de monnikencel is te vinden. De Aartshertog veranderde, zelfs door den echtelijken zegen, niet van levenswijze, en de teedere JOHANNA, in het diepst des harten getroffen, en door minnenijd gefolterd, werd in hare verstandelijke vermogens gekrenkt. — FILIPS, waarschijnlijk toegevende aan haar beden en klagten, nam haar met zich naar *Spanje;* doch, weldra, door den krijg, weder naar *Vlaanderen* geroepen, liet hij zijne zwangere gade, in weerwil van haar smeeken om hem te vergezellen, te *Burgos* achter. Hij bleef ongevoelig voor haren aandoenlijken waanzin, en naauwelijks gunde hij haar een woord tot afscheid. Zijn vertrek vervulde haar met eene wanhoop, die den laatsten schok aan hare vlugtende rede gaf. Noch de vrucht, welke zij onder het hart droeg, noch de zorgen van een toegenegen hof, konden hare smarten leenigen, zij gaf er zich geheel aan over; hare ziel werd door het folterendste lijden verscheurd.

— Tracht niet mij te troosten. — sprak zij tot Koningin ISABELLA, die, te midden van hare eerzuchtige bemoeijingen, toch somtijds eenige oplettendheid aan hare dochter bewees. — Tracht niet mij te troosten! Hij is niet meer bij mij! Hij vergeet mij! Hij stelt zich bloot aan de gevaren des krijgs en ik ben niet bij hem! De ondankbare! Hij wil niet dat ik met hem sterve.

Weldra weigerde zij zelfs allen voedsel. Men moest, om haren afkeer er van te overwinnen, van FILIPS spreken, haar in zijn' naam bezweren, en haar herinneren aan het kind, welks leven aan haar leven hing. Geheele dagen hield zij zich bezig met schrijven aan FILIPS. Elken avond zond zij hem brieven, met hare tranen besproeid. Des nachts zwierf zij op het *terras*, van waar zij haren geliefde had nageöogd, en hem haar vaarwel, zoo weinig opgemerkt, had nageroepen. Dat lijden werd immer zwaarder; zij schreide niet meer: de bronnen harer tranen waren verdroogd. Den blik naar den gezigtëinder gekeerd, staarde zij op de sterren, die ook hij kon zien. Soms meende zij met hem te spreken en deed hem de teederste verwijten, en bad om genade; maar spoedig riep zij weder uit: — Hij verlaat mij; hij stoot mij van zich! Gedoogt gij, o God! dat hij de vrouw verlaat, die Gij hem gegeven hebt? Neen, Gij zult hem weder tot mij voeren; Gij zult hem dwingen zich niet langer van mij te scheiden!... — Dikwerf volgden langdurige bezwijmingen op zulke hevige beroeringen der ziel, maar zij kwam niet weder bij, dan om dezelfde uitroepingen te herhalen.

Te midden van dit lijden gaf zij het daglicht aan haren zoon FERDINAND. Haar eerste uitroep was: »Gelijkt hij op zijnen vader!? Helaas! neen! Hoe zou hij hem kunnen gelijken!?

De moederzorgen bragten slechts geringe verandering in haren toestand. Intusschen stierf Koningin ISABELLA, en 't rijksbelang voerde FILIPS naar *Spanje* terug; doch voor JOHANNA te laat. Hem wederziende, dien zij hare wanhoop noemde, toonde zij geene andere vervoering, dan die van den waanzin. FILIPS zond haar naar de vesting *Medina del Campo*. JOHANNA's krankzinnigheid vernederde hem: hij verborg zijne schaamte achter de dikte der muren. Gekwetste ijdelheid doet blozen, al schaamt men zich niet over eene misdaad.

Na het onderscheppen van een geschrift, dat men JOHANNA had doen onderteekenen, en waarin zij het regentschap over hare erfstaten aan haren vader FERDINAND opdroeg, hield FILIPS haar naauwer gevangen; totdat hij, door eene, schijnbaar, geringe aanleiding in eene zware ziekte verviel. De tijding daarvan had eene wonderbare uitwerking op de Vorstin; haar verstand herstelde volkomen, en zij vloog naar het ziekbed des altijd beminden gemaals. Hare stem, door de liefde bezield, drong in het hart van FILIPS door. Zij verliet hem geen oogenblik, geen slaap look hare oogen, hare waakzaamheid verzachtte de smarten des vorstelijken lijders, die voor 't eerst gevoelde, welk een kleinood hij bezat in die vrouw, zoo ligtzinnig verwaarloosd. Zijne blikken, ofschoon door pijnen verwilderd, drukten nu eene teederheid uit, in welke zijne gade zich zalig gevoelde, en, op het punt van hem te verliezen, beminde zij hem te meer. Maar, helaas, zij had haar verstand slechts wedergekregen om dubbel te lijden.

De dood van haren gemaal stortte haar op nieuw in den nacht der redeloosheid, waaruit zij maar een oogenblik was opgeheven. Nu kreeg haar waanzin een nog aandoenlijker karakter. Zij beminde den dooden echtgenoot niet minder vurig dan den levenden, en verzekerde elk, dat hij haar niet had verlaten voor altijd. »Hij wilde mij ginder wachten," sprak zij, »maar ik wacht hem hier; hij zal weêr bij mij komen. God wil niet scheiden, wat Hij zoo naauw verbond." — Voor zeker houdende, dat de Hemel en de liefde haar dat wonder schuldig waren, verwachtte zij zijn ontwaken met geduldige kalmte, wilde niet dat eene vreemde hand het geliefde lijk zou aanraken, en deed alles om den doode nog levend te doen schijnen. Op het praalbed omgaf zij

haren vriend met bloemen en deed hem alzoo ten toon stellen. Toen het lijk gekist was, deed zij den kist, met glazen deksel, in hare kamer plaatsen, en stond doorgaans er naast; »want," zeide zij, »ik wil het oogenblik van zijn ontwaken bespieden; als ik wegging zou hij niet weder opstaan. Hij heeft 't mij gezegd: mijn adem zal hem wekken."

In dien teederen waanzin meende zij, dat FILIPS haar geboden had, om *Spanje* met hem te doorreizen, en haar had verzekerd, dat hij herleven zou, aan eene zeer aangename plaats. In deze belofte gelukkig, beval zij, dat een schitterend gevolg den togt zou vergezellen. Het overschot van den Aartshertog moest op een prachtigen statiewagen, met goudlaken en fluweel bekleed, geplaatst worden, en de lijkstoet zich des ochtends met den dageraad, in beweging stellen, voortgaande tusschen twee lange rijen van hofdienaars, met brandende toortsen.

Op het bepaalde uur vond men de Vorstin bij het aangebeden overschot geknield. »Komt! komt!" riep zij den hovelingen toe: »ziet hier! Hij is 't, gekleed in den wapendos, waarin hij mij verliet! De sjerp, die hij van den muur neemt, is 't teeken van vertrek; dat vonkelende zwaard, in zijne wreekende hand, is 't wapen, waarmede hij den dood bestrijdt. Hoort! dat is het teeken tot vertrek! Hij vat mijne hand; hij geleidt mij; laat ons gaan!".... Bij deze woorden staat zij op, en haren dierbaren schat bewakende, treedt zij in haren draagstoel, geeft bevelen en de togt vangt aan... JOHANNA is bleek, hare haren hangen los en ordeloos op het rouwkleed; maar haar voorhoofd teekent de kalmte der hoop, en haar blik toont eene geheimzinnige verwachting. Zoo trekt de heerscheresse door haar rijk. Deze prachtige bedevaart van den waanzin trekt het nieuwsgierig oog der volken, die, onder het gelui der klokken en het donderen des geschuts, aansnellen op den weg hunner Koningin, haar beklagen en eeren. Voor de eerste maal boezemde krankzinnigheid een gevoel van achting in. De togt ging langzaam en statig voort, en waar hij stil hield moest het lijk immer bij de Vorstin worden geplaatst. Zoo dikwijls zij eenig voedsel of rust zou nemen, beschouwde zij den doode lang en scheen hem te ondervragen, en sprak dan zuchtende: »Heden zal 't nog niet zijn!"

Als men aan den vrolijken oever eener rivier kwam, of door eene aangename vallei trok, bezielde haar de hoop. Dan gebood zij te toeven, naderde het koude ligchaam, ligtte het dekkleed op en fluisterde in angstige

verwachting: »Ontwaakt gij? Is 't hier?" Zoo boog zij zich over den geliefde, en luisterde en blies hem haren adem toe. Maar na lang wachten hernam zij dan weenende: »Hier is 't nog niet! — o Komt! Zoeken wij verder!"

Die worsteling van hoop en smart verwoeste het overschot harer krachten. Zij zonk van zwakte ineen, en toch kostte het moeite haar te overreden om te rusten, en het lijk aan eene gewijde plaats te brengen. »Dáár," zeide men, »zou het wonder, misschien onder den invloed der Heiligen, te eerder geschieden."

Toen dit gebeurde, was 't in den herfst en de nacht, die in dat droefgeestig jaargetijde zoo spoedig daalt, overviel den togt in de schilderachtige vallei *Pénaflor*. Regts deed zich de klok van het klooster *Aula Dei* hooren; onder de kruinen der nog lommerrijke boomen, die de oevers van eene beek bezoomden, zag men het licht der lampen van de Abdij door de glazen schitteren; de eentoonige zang der monniken brak bij tusschenpoozen de stilte af, en door echo bij echo herhaald, scheen die hemelwaarts te rijzen. Deze sombere schuilplaats stemde met JOHANNA's zielesmart overeen, en het overschot van FILIPS werd eindelijk aan de kelders van de kapel ter ruste vertrouwd.

Vele dagen bleef de arme daar, waar zij meer dan haar leven meende te zullen achterlaten. Zij beschikte er alles tot een prachtig rouwfeest; maar vernemende, dat er in de nabijheid een vrouwenklooster bestond, ontwaakte hare jaloezij op nieuw, en scheen haar dit eene ontheiliging; dadelijk deed zij het lijk weder te voorschijn brengen, en besloot ten laatste om het te doen begraven op de wijze voor de *Castilische* Koningen bepaald.

Na dien tijd leefde JOHANNA, doch haar voorkomen was aan dat eener schaduw gelijk. Echter bleef zij op den troon — dat ijdele beeld van magt. Hare volken bemindden en beklaagden haar. De waanzin, door een groot ongeluk veroorzaakt, wekt geene minachting op. Men eerbiedigde en waardeerde haar verheven gevoel van liefde, dat over hare onderdanen stroomen van goedheid had kunnen uitstorten. Het ontzag voor den koninklijken rang, zoo diep in der *Spanjaarden* gemoed gegrift, deed het overige. Nu en dan vertoonde de Vorstin zich, gaf gehoor, en ontving de gezanten aan haar hof. De Staatspartijen bedienden zich dus gemakkelijk van haar gezag, of van dat haars zoons, den vermoedelijken erfgenaam des rijks, en zoo stonden (vreemde vereeniging!) de naam

der zwakke JOHANNA en die van den magtigen KAREL naast elkander op de geschriften der Hooge Regering.

Den 4 December 1553 stierf ISABELLA's dochter te *Tordésillas* — de uitgestrektste en rijkste Monarchy aan den grootsten der Vorsten nalatende.

(*Naar* DE PONCEBVILLE.)

DON JUAN II VAN OOSTENRIJK.

De Porselein-schilder.

Uit een winkel bij de hoofdkerk te *Burgos* trad, op een' morgen, in het voorjaar van 1651, dus nu juist twee eeuwen geleden, een jonge *Spanjaard*, met een bleek gelaat en vonkelende oogen, trotsche houding en kalen mantel, en ging naar het Bisschoppelijk en Koninklijk paleis en trad er binnen. Toen de wacht hem vroeg, wat hij begeerde, sprak hij op hoogen toon: »Ga bij Don JUAN van *Oostenrijk*, den zoon van onzen Koning FILIPS IV, den Groot-Prior van *Castilië*, en dien mij aan als een zoon van MARIA CALDERONA, die gehoor vraagt."

Weldra werden de deuren geopend en twee hellebaardiers geleidden den jongeling naar 's Prinsen Kabinet.

De natuurlijke zoon van PHILIPPUS IV, een trotsch Ridder van twee-en-twintig jaren, versierd met al de teekenen zijner waardigheden en orden, kon den onbekende, die hem volkomen geleek, niet zonder ontroering aanzien.

— Zijt gij waarlijk een zoon van MARIA CALDERONA? — vroeg hij.

— Ik heb onlangs die ontdekking gedaan. — antwoordde JOSÉ TRIAZ. — Zie hier de bewijzen.

— Het is zoo, — hernam Don JUAN, — wij zijn broeders van moeders zijde. Wat zijt gij verder? Wat begeert gij?

— Ik ben niets, — was 't antwoord, — en wensch iets te wezen. Mijn vader heeft mij niets nagelaten dan zijne penseelen. De broeder van uwe Hoogheid wenscht eene plaatsing aan het Hof.

Don JUAN mat JOSÉ met een' scherpen blik, en begreep dadelijk een luiaard voor zich te hebben, die een voordeelig gebruik van zijne toevallige maagschap wilde maken.

— Gij moet — sprak hij koeltjes — uws vaders bedrijf volgen, gelijk ik dat van den mijnen doe. Ik schilder op porselein in mijne vrije uren. Kom hier elken morgen en ik zal u les geven. Gij kunt trachten een

groot schilder te worden terwijl ik tracht een groot krijgsman te worden. — Daarop keerde hij zich om en liet zijn broeder verstomd alleen.

Maria calderona, eene gewezen actrice, beweende in een klooster de uitspattingen van hare jeugd, en haar zoon don juan, door zijnen vader erkend, speelde een groote rol op het krijgstooneel. Bevelhebber des legers van *Castilië* in *Italië*, had hij zijne loopbaan geopend met het hernemen van *Napels* tegen den Hertog de guise en den beruchten mas-aniello. In *Spanje* was hij bij het volk reeds dermate bemind, dat zijn invloed dien opwoog van Koningin marianne, en haar verontrustte wegens het lot van haren zoon, den zwakken karel II.

José triaz, door juan naar waarde beoordeeld, was inderdaad een trotschaard, zonder moed of verdienste, zoo als er velen zijn, die vergeten dat het leven eene worstelplaats is, en voorspoed verlangen zonder arbeid, en de zamenleving onverdraaglijk vinden, als zij er geene genietingen vinden voor niets. Had hij in 1851 geleefd, dan zou hij op de zoogenaamde organisatie van den arbeid hebben aangedrongen, om van de verpligting tot werken ontslagen te raken. Men begrijpt dus ligt, hoe verheugd hij was bij de ontdekking zijner verwantschap met don juan. In zijne verbeelding was hij reeds Grande van *Spanje;* en hij nam de lessen zijns broeders slechts aan in de stellige verwachting, dat zijne verbeelding waarheid zou worden.

Den volgenden morgen kwam hij met zijn palet en penseelen.

— Laat eens zien, — sprak de Prins, — wat gij kunt, en gaf hem eene ruiker bloemen op eene porseleinen vaas te schilderen, en voegde er bij: — die teekening zal u honderd realen opbrengen, als zij goed is.

José maakte zeer langzaam eene flaauwe schets.

— Dat deugd niets! — riep don juan, die de stukken, welke hij bezig was te lezen, nederwierp, de penseelen opnam en in weinig oogenblikken een allerschoonste ruiker teekende. — Zóó moet ge doen — sprak hij. — Kom terug als gij 't even goed hebt gedaan. —

Triaz zag hem aan met verbazing, en vertrok, en keerde drie dagen later weder. Maar zijne schets was nog altijd even gebrekkig. Don juan verbeterde haar, en de vaas, door den leerling bedorven, door den meester hersteld, kwam in orde, en werd tot aanmoediging met honderd realen betaald.

José schreef zich, gelijk het bij gemeenschappelijk werk

méér gaat, den geheelen arbeid toe en vond, dat de Prins er slechts wat aan verknoeid had.

Maar deze vaas, en eenige andere, te *Burgos* de aandacht getrokken hebbende, verzocht de Aartsbisschop, een groot kenner, aan Don JUAN, om zijnen beschermeling een servies te bestellen, dat zeer fraai moest zijn, en met duizend piasters betaald zoude worden.

De Prins deed dat, zeggende: — Gij hebt vier maanden tijd. Werk goed, en volg deze schets. Intusschen ga ik *Catolië* ten onder brengen.

Als overwinnaar teruggekomen ontving de Prins het nietswaardige schilderwerk van TRIAZ en bood het in zijne tegenwoordigheid den Aartsbisschop aan, doch voegde er, tot verwondering van den kladschilder, een tweede bij, van bewonderenswaardige schoonheid.

— Onze kunstenaar — zeide hij tot den Prelaat — heeft er twee vervaardigd. Dat uwe Genade kieze!

— Hij heeft mijn smaak op de proef willen stellen. — sprak deze, glimlagchende. — Het eene is 't werk van een gemeen werkman, terwijl 't andere het werk is van een volmaakt schilder. — Hij koos dus het fraaiste en verzocht TRIAZ er zijn teeken op te zetten; maar nu schreef de Prins er op: Don JUAN *van Oostenrijk*. Het schilderwerk was inderdaad van hem; hij had het tusschen twee veldslagen gemaakt.

De Aartsbisschop stond verbaasd, en JOSÉ als verpletterd.

Toen sprak Don JUAN: — De duizend piasters zijn voor u; maar ik eindig mijne lessen met deze laatste: om als een Vorst te leven, moet men vorstelijk weten te werken. — Die les ging, gelijk de andere, verloren. De onverbeterlijke TRIAZ leverde niets goeds, en leefde tot zijn einde toe op 's broeders kosten, die nog menig broddelwerk van hem verbeterde, of zelf werken maakte, waarvan de kruk zich de verdienste toeëigende, en de opbrengst genoot. Maar de geschiedenis heeft den naam van JOSÉ bijna vergeten, terwijl CARRONO schrijft: »Als Don JUAN niet voor het purper ware geboren, zou hij de koning der kunstenaars zijn geweest.

Minder gelukkig als Veldheer en Staatsman werd hij door TURENNE te *Duins* en door Pater NITARD in den Raad der Regentes verslagen. Eindelijk Eerste Minister van zijn broeder KAREL II geworden, bezweek hij onder den reuzenärbeid, om *Spanje*, door heirscharen van monniken uitgemergeld, uit zijn verval op te heffen, en werd begraven in de Cathédrale te *Burgos*; waar zijne tombe, den Vorst en den kunstenaar waardig, nog in wezen is.

(*Naar* C. DE CHATOUVILLE.)

MENGELWERK.

VERHANDELING OVER HET VERSCHIL IN VORM VAN DE VOORTBRENGSELEN DER WELSPREKENDHEID BIJ DE OUDE EN DE HEDENDAAGSCHE VOLKEN.

DOOR

Dr. *A. HIRSCHIG, Cz.*

Bij vroegere gelegenheden zocht ik meer eene bevallige dan gewigtige stof, om, zoo aangenaam en opwekkend mogelijk, tot u te spreken. Thans sla ik eenen anderen weg in, en zal, ofschoon 't minder bevallig zij, een meer wetenschappelijk onderwerp behandelen; een onderwerp echter, dat het meerendeel der hier aanwezigen in mindere of meerdere mate aangaat, en hetwelk zeker voor niemand der alhier vergaderden geheel onverschillig is. Wie toch, die eenigzins eene beschaafde opvoeding genoot, is niet ingenomen met de welsprekendheid, en heeft, bij het hooren van vele godsdienstige of andere redevoeringen, niet nagedacht over de netheid der vormen, de juistheid der deelen, en het schoone van het geheel, door dezen en genen redenaar daargesteld. En wat is eene aangenamer zaak voor den pleit- en kansel-redenaar, dan over dit een en ander na te denken; waar puurt hij, bij het hooren eener redevoering, beter voedsel uit voor zijnen geest, dan uit de beschouwing en vergelijking van den zamenhang der redevoering met dien der zaken-zelve, en met de volkomenheid van het geheel hieruit gevormd. — Doch, Toehoorders! dit genoegen mag men bij het lezen of hooren lezen van de redevoeringen der Ouden ten minste zóó niet smaken. Hemelsbreed is het verschil, dat ten dezen heerscht, in de voortbrengselen van hunne en van onze welsprekendheid. Doch hoedanig is dat verschil, en aan

welke oorzaken is het toe te schrijven? — De beantwoording dezer twee vragen zal heden het onderwerp mijner rede zijn. — Ik zal dus tot u spreken over het *verschil in vorm van de voortbrengselen der welsprekendheid bij de Ouden, en die van onzen tijd:* eerst zal ik trachten u met dit verschil nader bekend te maken, en vervolgens de oorzaken er van met u opsporen.

Ik zou, Toehoorders! uwe belezenheid te kort doen, indien ik u meer bijzonder de orde in de voortbrengselen der hedendaagsche welsprekendheid ging schetsen. Van der jeugd aan zijt gij allen genoegzaam hiermede bekend geworden in kerken en gehoorzal. Gij weet hoe onze redenaars meestal beginnen met de duidelijke en naauwkeurige omschrijving van het onderwerp, waarover zij zullen spreken. Hoe zij vervolgens dit onderwerp zich-zelf als 't ware in deelen laten scheiden, en elk deel afzonderlijk aan de beschouwing der hoorders blootleggen, om ze dan, op het einde, tot één geheel weder te vereenigen, en hoe, aan dit laatste vooral, men den waren redenaar meent te onderkennen. En niet alleen dat onze redenaars de zaken verdeelen; neen, zij zeggen ook vóóraf tot welk einde zij dit doen, met welk doel, en hoe zij dat doel zullen trachten te bereiken; welken weg zij zullen nemen, waar zij zullen stilstaan, en waar voor een oogenblik een zijpad door hen zal worden ingeslagen. Tot het wèl gelukken van de redevoeringen in onzen tijd, komt dus alles, gij weet dit, genoegzaam alleen aan op het omvatten der zaken en het wèl ontleden derzelve; dat men ze niet als in stukken breke om er later weder een wanstaltig geheel van zamen te stellen; maar ze zich door de kracht van het doorzigt des redenaars als van-zelve in hare leden oplossen; dat men vervolgens behendig met die leden wete om te gaan, en ze in de gemoederen der hoorders, die door het aanminnelijke of de kracht der waarheid geopend zijn, als ware het in derzelver geheel wete over te brengen. Van hier dat verreweg de meeste der nieuwere redevoeringen inderdaad korte verhandelingen mogen heeten, waarin men de zaken ontleedt, ten einde dezelve tot in de fijnste deelen te doen kennen. Elk

redenaar gaat gewis, vóór dat hij schrijft of spreekt, bij het maken zijner schets zuiver redeneerkundig te werk, doch bezigt vervolgens, bij wijze van eene nietkundige constructie, een gemakkelijker, geleidelijker weg voor zijne hoorders tot het gevondene. Er zijn inderdaad in onze dagen vele redevoeringen, die niets bevatten dan eene groote sluitrede, waarvan ieder term in het breede wordt uiteengezet. Velen uwer zullen zich gewis wel dezulke herinneren, waaruit sluitredenen van die soort kunnen worden opgemaakt, die door de kunstwoorden *barbara celarunt* worden aangeduid. — Doch ik mag hier thans niet breeder over uitweiden. Genoeg, wanneer dit een en ander strekken mag om u het zuiver redeneerkundige van den vorm onzer voortbrengselen van welsprekendheid te doen gevoelen. — Deze vormen hebben noodwendig het vernuft, het gevoel en de verbeelding aan banden gelegd. Zij, die bij de dichtkunst, de oudere zuster der welsprekendheid, vrij en ongedwongen bleef en heerschte zelfs over het verstand, speelt hier eene gansch ondergeschikte rol. Onze geest heeft die boeijen van den kunstmatigen redeneertrant eenmaal leeren dragen; ja, die gewoonte is zoo zeer eene tweede natuur geworden, dat wij die banden reeds hebben lief gekregen en het ons niet goed is, tenzij wij ze gevoelen. Waar het opgegevene plan eener redevoering, waar het geraamte met zijne gewrichten niet duidelijk wordt erkend en uitsteekt in de uitgewerkte redevoering, daar voelen wij zekere walging, daar laat ons verstand den draad der redenering al spoedig slippen. En dit is natuurlijk, immers al wat niet in het opgegeven plan begrepen was, al betreft het ook de zaak, ligt buiten den gezigtskring der hoorders. En even zoo natuurlijk als dit, is het tevens, dat naar onze vormen in voortbrengselen van dien aard, ook het plan naauwkeurig behoort te worden opgegeven. De Hoogleeraar VAN DER PALM vergelijkt ergens eene redevoering met eene woning door welke men zijne gasten vooraf moet geleiden, ten einde hen naderhand niet te doen dwalen. — Dit hadden de Ouden niet te doen, zij toch hielden hunne hoor-

ders van het begin tot het einde geboeid, of ten minste leidden zij hen bij de hand van het begin tot het einde hunner redevoering. En dit leidt van zelf, om; na deze korte herinnering van den vorm onzer voortbrengselen van welsprekendheid, met u dien der Ouden eenigzins meer van nabij te beschouwen. Van deze beide zaken, van het redeneerkundig oplossen, het ontleden der stoffen, welke het onderwerp eener redevoering moesten uitmaken, om ze vervolgens als ware 't ten aanschouwe der toehoorders weder in elkander te zetten, wisten de oude redenaars niets. Zij hadden geen grooter geheim voor hunne toehoorders, dan hetgeen de onzen, ons vooraf naauwkeurig openbaren, dan den weg, dien zij, niet naar de strikte regelen eener aan de stoffe verknochte redeneerkunde, maar tot hun doel kozen. Hij, die dien weg het meest in het verborgen kon nemen, was de beste redenaar, en de groote CICERO heeft niet, dan nadat hij, uit den noodlottigen toestand zijns vaderlands, zich voorspelde, dat zijne kunst hetzelve niet meer zou baten, het geheim der zoogenaamde *dispositio* openbaar gemaakt. De leeraars der welsprekendheid, van ISOCRATES tot QUINTILIANUS, hebben wel met vrucht gearbeid, om alle mogelijke onderwerpen onder eenige klassen of vormen te bevatten. DIONYSIUS HALICARNASSENSIS en anderen hebben wel schetsen van verschillende redevoeringen opgegeven, maar deze zijn niet zoo zeer naar den aard der zaken ingerigt, doch genomen uit de redevoeringen die bestonden; zij besloten uit het bestaande tot het volmaakte; zij zagen hoe groote geniën op eene verwonderlijke wijze met elkander overeenstemden, hoe zaken van éénе soort, ondanks den redenaar tot zekere vormen leidden; of liever, zij wisten al het bestaande in zekere klassen te splitsen en gaven vervolgens de hoofdtrekken van elke dezer klassen op, als *de vormen*, tot eene van welke de redenaar zich overeenkomstig de stof die hij behandelde, behoorde te bepalen. Wie uwer met deze soorten van schetsen voor redevoeringen bekend is, zal zich herinneren, hoe veel vrijheid bij dezelve aan den redenaar gegeven wordt en hoe de orde, daar voorgeschreven, niet

is ingerigt naar den aard, maar veeleer overeenkomstig de omstandigheden, die dergelijke zaken plegen te vergezellen. De schets van de redevoering des redenaars der oudheid, omvat niet het geheel, maar loopt door het midden der zaken. De overgangen van het eene deel tot het andere, zijn als 't ware handwijzers op de kruiswegen. Zelfs het omschrijven van de zaken, die behandeld worden, waarmede de onzen beginnen en de Ouden in wijsgeerige bespiegelingen, ten minste de *Academici* en *Peripatetici* ook begonnen, hierop komen de Ouden eerst eindelijk neder en na schijnbaar lang gedwaald te hebben. Wanneer dus CICERO zegt, dat hij redenaar is geworden, niet in de scholen der leeraars van de welsprekendheid, maar in de wandelplaatsen der Academiën, dan behooren wij dit zóó te verstaan: dat hij daar al die zaken- en menschenkennis had opgedaan, die den redenaar vormt. De tijd laat niet toe, mijne Hoorders! u met de verschillende hoofdvormen der *Grieksche* en *Romeinsche* voortbrengselen van welsprekendheid bekend te maken. Ook zou dit, voor eene redevoering althans, te dor zijn. Liever wil ik het tot heden gezegde met één voorbeeld ophelderen en staven. Hiertoe zal u eene redevoering van DEMOSTHENES, dien vorst der welsprekendheid, zeker met mij het meest geschikt voorkomen, en wel die vooral, waarmede hij de *Atheners* aanspoorde den *Rhodiërs* hulp te verleenen tegen de trotsche Aristocraten, die, met behulp van MAUSOLUS, schatpligtig Koning van *Carië*, de volksregering hadden onderdrukt. De *Rhodiërs* waren eigenlijk bondgenooten, doch afvallige onderdanen van *Athene*. De Aristocratie, reeds tot *Chios*, *Byzantium* en *Mitylene* doorgedrongen, was gevaarlijk voor *Athene's* vrijheid. Daarenboven was MAUSOLUS en na hem zijne gemalin ARTEMISIA, dezelfde, welke het wereldberoemde Mausoleum voor haren gemaal deed stichten, een afhangeling van den gehaten en nog gevreesden *Perzischen* Monarch. Er deed zich dus hier een heerlijk veld voor aan de welsprekendheid van den grootsten redenaar, die in vaderlandsliefde evenzeer uitblonk, als in zijne voortreffelijke kunst. DEMOSTHENES vangt zijne

taak aan met een scherp verwijt: »*Atheensche* mannen!" zegt hij, »gij hebt thans een gewigtig vraagstuk te beslechten, waartoe gij te voren het gevoelen van velen onbevooroordeeld dient te hooren. Maar neen! reeds nu kent gij allen het beste, en nooit viel het mij moeijelijk u dit aan het verstand te brengen; moeijelijk slechts is het u overeenkomstig uwe kennis te doen handelen. Want, helaas! wanneer uw besluit genomen schijnt, zijn uwe daden zoo ver als ooit verwijderd. Dankt nogtans de goden, dat gij zien moogt, dat zij, die u verrieden, smeekend uwe hulp komen inroepen en hunne eenige hoop stellen op uwen bijstand." Ziet daar, Toehoorders! ik mag wel zeggen, den aanhef van 's mans redevoering, niet genomen uit den aard der zaak, maar alleen geput uit de kennis van het menschelijk hart, van het hart der *Atheners*. Zij waren reeds toen die ligtzinnige hoorders, en wilden DEMOSTHENES, gelijk, in latere eeuw, den welsprekenden verkondiger des Christendoms wel hooren, maar niet volgen. Hunne traagheid in het handelen was de grootste hinderpaal, die den redenaar in den weg stond; dien te overweldigen is zijne eerste zorg. Zijn verwijt is scherp, maar hij geeft het den toegang tot het hart zijner hoorders, door met de woorden: »dankt nogtans de goden, dat zij, die u verrieden, uwe hulp komen afsmeeken," den nationalen trots der *Atheners* te streelen. De *Atheners* waren met reden verstoord op de *Rhodiërs;* dien toorn kon hij niet wegnemen; maar hij tracht dien af te leiden op MAUSOLUS, den gewaanden vriend, maar inderdaad den onderdrukker der *Griekische* eiland-bewoners. Om dit te beter te vermogen, wekt hij vervolgens den alouden haat tegen den Koning der *Perzen* uit zijn' sluimer, wiens vasal MAUSOLUS geweest was; dus opent hij meer en meer de harten der zijnen tot broederlijke gezindheid jegens alle *Grieken*, door hen den van buiten dreigenden vijand voor te stellen, bij welk denkbeeld alle bekrompene denkbeelden en binnenlandsche twisten en veeten het gemakkelijkst van voor hunne oogen verdwenen. Hiermede gaat hij voort, totdat hij openlijk durft verklaren, dat de zaak der

Rhodiërs de zaak is van geheel *Griekenland*, met deze woorden: »De verongelijkten houden alleen de verongelijkers voor hunne vijanden; maar wie staatsgebouwen omverwerpen en gemeenebesten in heerschappijen herscheppen, zij zijn de vijanden van al het kroost der vrijheid."

Na de vooroordeelen dus bestreden en de harten zijner toehoorders bereid te hebben tot het ontvangen van edele gewaarwordingen, verbreedt zich als ware 't de bedding van den stroom zijner rede, en hij, die het ter hulp snellen tot de *Rhodiërs* tot nog toe als eene noodzakelijke en roemrijke taak had beschouwd, begint dezelve thans ook als eene billijke en aangename taak aan te bevelen. Hij geeft hierbij voorbeelden op uit de vroegere geschiedenis, niet alleen, dat zij dergelijke hulp meermalen hadden verleend, maar ook hadden ontvangen. Er is dus, behoudens alles wat ik van het menschkundige van den vorm zijner redevoering gezegd heb, wel eene hoofdzakelijke orde in zijne rede, doch de opgenoemde punten zijn zóó in elkander geweven, en elk nieuw opgekomen punt wordt met de andere dermate ten einde toe volgehouden, dat men het begin noch het einde derzelve naauwkeurig kan opgeven. De redenaar heeft zijne hoorders als ware het in het hart gegrepen en voert hen met zich. Laat mij de vergelijking zijner redevoering met een' stroom nog eens opvatten. Het is als een stroom, die, uit rotsen ontsprongen, daar kronkelend heen bruischt, zich eerst met geweld een' weg baant en zich verbreedt en liefelijker voortstroomt naar mate hij meerdere hinderpalen overwonnen heeft. Die stroom stort zich eindelijk in eene zee van vaderlandsliefde uit; doch hier is het, Toehoorders! zoo als VIRGILIUS in zijn *Bucolica* de herders doet zingen: »Eene sluis of dam keert het water nadat de velden genoeg zijn bevochtigd." Zoo toch mag men de waarschuwing noemen, waarmede het stuk wordt besloten. Hoort nog deze: »Gelijk het voor anderen moeijelijk is, zoo is het voor u allermoeijelijkst, overeenkomstig uw waar belang te handelen. Andere volken hebben alleen te strijden tegen openbare vijanden,

zoodat, wanneer zij deze overwinnen, zij voorspoed mogen verwachten; maar gij, *Atheners!* gij hebt meer te doen; gij hebt te strijden met uwe openbare vijanden en daarenboven een' anderen veel zwaarderen strijd, gij moet door voorzigtige staatkunde de pogingen verijdelen van hen, die bedektelijk zamenspannen om uwen staat te verderven.

Doch laat ons nu trachten te gissen hoe een redenaar van onzen tijd deze stof zou behandeld hebben, opdat door de tegenoverstelling het verschil des te klaarder blijke. Indien ik mij niet bedrieg, zou deze eene inleiding tot gemeld onderwerp hebben ontleend aan het geliefkoosd denkbeeld der *Atheensche* volksleiders, waarbij alle Republieken van *Griekenland* als zusterlijke Staten en *Athene* als haar verheerlijkt hoofd werd voorgesteld, welk denkbeeld door het *Amphictionen*-verbond eenmaal verwezenlijkt, naderhand door den trots van *Sparta* en de listen der *Perzische* staatkunde, den *Peloponnesischen* oorlog te weeg bragt. Langs dezen weg tot het onderwerp gekomen zijnde, zou hij vooreerst de zaak uit een staatkundig oogpunt hebben beschouwd en het verleenen van die hulp hebben aanbevolen, ten eersten, omdat hierdoor het Democratisch beginsel werd bevestigd, en ten anderen, omdat hierdoor de nieuwe vijand van *Griekenland* werd bestreden en de volkomenheid (*integriteit*) van *Griekenland* bewaard; vervolgens zou hij de zaak meer uit een zedelijk oogpunt beschouwen en het verleenen van hulp aan de *Rhodiërs* ten eersten hebben aanbevolen, als een' pligt der Nationaliteit en eindelijk als een pligt der menschelijkheid. Zoo zou hij de zaken als ware 't zelve hebben laten spreken, en, gij allen gevoelt het, zijne redevoering zou hierdoor in duidelijkheid en eenheid op die van DEMOSTHENES hebben gewonnen, maar de kracht der welsprekendheid zou zoo overwegend, zoo hart en geest overstelpend niet hebben kunnen zijn, zijne redevoering zou de *Atheners* welligt meer tot nadenken gestemd hebben; maar wat deed dit af; zij moesten leeren handelen; nu grijpen zij naar het zwaard en snellen hunne afgedwaalde broeders ter hulp.

En zoo zijn wij genaderd tot het andere deel onzer verhandeling, en gaan met u de oorzaken van het verschil opsporen, dat wij u hebben leeren kennen.

Vooreerst, Toehoorders! gaven, zoo als ik bereids aanmerkte, de omstandigheden den redenaars der oudheid aanleiding tot deze inrigting hunner stukken. Het was vaak een gevolg van de wet der noodzakelijkheid; wanneer zij, sprekende tot een met vooroordeelen bezet, oppermagtig volk, hunne redevoeringen hadden willen inrigten als thans geschiedt, wat vrucht zou hunne welsprekendheid dikwijls gedragen hebben? Hadden zij hun doel openlijk aan den dag gelegd, het volk had hen van het gestoelte ligt afgesleept. Een SOLON moest, om over eene nieuwe onderneming tegen het eiland *Salamis* te durven spreken, waanzinnigheid voorgeven. Veeltijds moesten de redenaars, zoo als CICERO-zelf getuigt, hun doel onder de geheimste vormen verborgen houden, om het ergdenkend, oploopend en wispelturig volk zijns ondanks in zijne magt te krijgen. — Doch was de vorm der oude welsprekendheid dikwijls een gevolg van de wet der noodzakelijkheid, het was aan den anderen kant den redenaars der oudheid alleen mogelijk hunne stukken zóó in te rigten. Het waren toch veeltijds bekende zaken, waarover zij spraken; het volk of de regters waren genoegzaam altoos volkomen met derzelver omvang en deelen bekend. — Ten derden kan men dit verschil in den vorm van voortbrengselen der aloude en hedendaagsche welsprekendheid zoeken in den veranderden toestand des menschdoms. Het is toch onmiskenbaar, dat in den zamenhang der oude redevoeringen veel dichterlijks heerscht. En wil zeker *Duitsch* geleerde, dat de taal der geestdrift des jeugdigen menschdoms de uitdrukking van het natuurlijke gevoel is, hoe zou niet de welsprekendheid zich meer en meer van de dichterlijke vormen hebben moeten verwijderen, naar mate de geest der volken meer tot redeneren werd gestemd en de prozaïsche toestand der landen en gemeenebesten die vormen meer en meer begon te wraken. Nogtans, Toehoorders! zijn, mijns bedunkens, alle deze

oorzaken van die verandering in vorm slechts bij-oorzaken: behalve deze bestaat er eene hoofdoorzaak. De welsprekendheid, Toehoorders! is en blijft een kind der wijsbegeerte. Alle redenaars van vroegeren en lateren tijd hebben hiervan getuigenis afgelegd. DEMOSTHENES was zelfs leerling van PLATO en SOCRATES; men wil, dat hij PLATO in persoon gekend en onderwijs van hem genoten zou hebben. Doch hoe dit zij: zoowel de vader der *Grieksche* als der *Romeinsche* welsprekendheid hebben PLATO ijverig bestudeerd en de laatstgenoemde getuigt zelf, dat hij dien nacht noch dag uit de handen legde. Reeds PLUTARCHUS, de levensbeschrijver van beide, heeft het opgemerkt, dat de geest der wijsbegeerte van SOCRATES in de redevoeringen van CICERO en DEMOSTHENES is overgeplant, en het is onbetwijfelbaar, dat ook de vorm hunner stukken hoofdzakelijk een gevolg is hunner wijsgeerige bemoeijingen. Ik zou van uwe aandacht te veel vergen, wanneer ik u thans zulks volledig wilde aantoonen uit de grondbeginselen dier leer; indien ik u wilde doen opmerken hoe zeer die vormen strooken met de redelijke en zedelijke strekking door SOCRATES en PLATO aan het schoonheids-gevoel toegekend, als zijnde de eenige weg tot liefde voor en erkentenis van het ware; u, ten anderen, wilde wijzen op de leer der Platonische ideën, volgens welke men de waarheid hier slechts kan benaderen, slechts schetsen, en wel naar eene kopij, naar de wereld. Zij, die eenigzins met deze leerstellingen bekend zijn, weten, dat dezelve den vorm van PLATO's dialogen hebben bepaald, waarom in dezelve alles wordt begonnen, niets ten einde gebragt, en alle redeneringen kronkelend vaak met wegen, die in zich-zelven terugkeeren, door en in elkander loopen; waarom ook zijne schriften te vergelijken zijn met een' stroom met vele zijtakken.

De tijd laat slechts toe een enkel eerste grondbeginsel dier wijsbegeerte u voor te stellen als de eerste en voornaamste oorzaak van den vorm, die de voortbrengselen der aloude welsprekendheid bij *Grieken* en *Romeinen* kenschetst. De mensch was alleen het voor-

werp en onderwerp der bespiegelingen van SOCRATES. Zijne eenige kunst, sprak hij, was, dat hij kon uitlokken alles waarvan de mensch zwanger ging. Juist dit beginsel deed hem naar waarheid den roem wegdragen, dat hij het was, die de wijsbegeerte van den hemel op aarde bragt. De zaden der deugd, van regtvaardigheid, matigheid, kuischheid, van vaderlandsliefde, trouw en wat dies meer zij, in 's menschen hart verborgen, te doen ontkiemen en te kweeken; zie hier het doel van alle bemoeijingen van SOCRATES met de *Atheensche* jeugd. En zie hier ook het beginsel, waarop de vormen zoowel als de zaken van de redevoeringen van DEMOSTHENES en alle zijne volgelingen gebaseerd zijn. Van hier, dat niet zoo zeer de zaken in het afgetrokkene, maar kennis van 's menschen hart, aanleg, van zijne behoefte en betrekking den vorm zijner stukken bepaalt. Den mensch naar zijne vervallene natuur op eene wijze aan te grijpen, die voor volmaakte menschen niet zoude passen, maar voor hen, zoo als ze zijn, de beste is; hen zoo veel van de zaken te leeren kennen als zij volstrekt noodig hebben om wèl te handelen, met ter zijde stelling van alle ijdele bespiegelingen; zoo als wij zagen in den aanhef van het voorbeeld van DEMOSTHENES, dat wij bijbragten, het ideaal van waarheid, schoonheid en liefde in levendige trekken te schetsen, om des menschen hart voor dezelve te winnen. Ziet hier, wat wij in elke redevoering van DEMOSTHENES, op elke bladzijde vinden. Van hier, dat men bij niemand sterker dan bij DEMOSTHENES de erkentenis aantreft van onkunde en beperktheid van geest, waar hij gevaar mogt loopen in afgetrokkene bespiegelingen verdiept te raken. Zelfs den vorm van een dialoog of zamenspraak heeft DEMOSTHENES veeltijds op eene kunstige wijze weten te bewaren. Dit doet ook CICERO althans in zijne redevoeringen tegen CATILINA; gij herinnert u hoe hij daar als met de wanden spreekt en ze hem laat antwoorden. Het was niet overspanning van verbeelding, Toehoorders! in den redenaar een der grofste gebreken. Neen! hij kende de kracht der zamenspraak; hij had de waarheid van het gezegde van EURIPIDES, overeenkomstig

de leer van PLATO, ondervonden en gevoeld en was overtuigd: »dat het onderling gesprek de eenige tempel der overreding was."

Wij hebben genoeg gezegd om u te overtuigen, dat de vormen der *Grieksche* en *Romeinsche* welsprekendheid hunnen oorsprong ontleend hebben aan de Socratische leerwijze, er blijft nog deze vraag over: *wanneer zijn die vormen zoo veranderd?*

Toehoorders! de welsprekendheid bleef een kweekeling der wijsbegeerte, en het verschil in de vormen harer voortbrengselen dagteekent zich van den tijd, dat de Socratische wijsbegeerte plaats moest maken voor die van ARISTOTELES: dit is hoofdzakelijk van den tijd, dat de *Arabieren*, door KAREL *den Grooten* geroepen, de leeraars werden van *Europa*. Weten wij hoe die *Arabieren*, aan welker oosterschen smaak het fijne vernuft van PLATO niet kon behagen, ARISTOTELES en zijne wijsbegeerte vergoodden; niet omdat zijn vernuft zoo glansrijk uitblonk, maar veeleer doordien zijne drooge stelselmatige wijsbegeerte buiten het gebied van den smaak ligt, en dus in alle tijden en voor alle volken dezelfde waarde heeft; — wij weten tevens, hoe zij reeds deze wijsbegeerte wijzigden, en hoe naderhand de spitsvindige, zoogenaamde Scholastieke wijsbegeerte, die zich geheel aan verdeelingen en onderscheidingen prijs gaf, als eene bastaarddochter van de wijsheid van ARISTOTELES, door de *Saracenen* voorgestaan, *Europa* heeft beheerscht, en hoe de nieuwe leeraars der welsprekendheid uit hare scholen zijn voortgekomen. — Doch dit zijn zuiver geschiedkundige bewijzen; is dit niet toevallig, dat de nieuwere vormen juist toen zijn algemeen geworden, of beantwoorden aan dezelve ook de inwendige? Wat is het groote onderscheid tusschen het hoofdbeginsel der wijsbegeerte van ARISTOTELES en PLATO? De laatste gebruikt zijn verstand alleen om het verborgene op te sporen; ARISTOTELES daarentegen om het gevondene in orde te rangschikken en de waarheid hiervan te betoogen: van hier is bij dezen alles stelselmatig. Het is ARISTOTELES, die de verschillende taaldeelen het eerst heeft benoemd

bij de *Grieken*, en zoowel hiervan eene spraakkundige orde heeft daargesteld als hij de dieren in geslachten en soorten heeft gerangschikt; hieraan kan men zijn aanleg juist onderkennen. PLATO gebruikte al wat zijn schrander vernuft vond om het voor het gebruik van toepassing te maken, ARISTOTELES daarentegen bezigde het bekende als eene ladder tot het onbekende. Het eene afgetrokkene denkbeeld moest tot het andere, het nadere tot het verdere geleiden, en wanneer hij zulk een schakel van denkbeelden gereed had, keerde hij die om, en daar hij, in de natuur van het meer zaamgestelde tot het eenvoudigere meermalen afdaalde, wegens den hoogeren rang, die de mensch in de schepping bekleedt, keerde hij die keten vaak om, zette het eenvoudige vooraan, en leerde, bij wijze van opklimming of zamenstelling, wat hij bij wijze van ontleding gevonden had. — Deze zelfde zamenstellende, fijn betoogende en onderscheidende redeneertrant blinkt door in alle de voortbrengselen der nieuwere welsprekendheid. Elk onzer redenaars denkt eerst zijn onderwerp analogisch door, en zet het synthetisch weder te zamen: hij begint met de bepaling der zaak, welke hij zeker niet maken kan voordat hij derzelver eigenschappen kent; vervolgens gaat hij, juist als ARISTOTELES, tot de uitbreiding van het gevondene over. De welsprekendheid van onze dagen berust ook, even als zijne wijsbegeerte, in bovennatuurlijke gronden; en niet, zoo als de vroegere, op 's menschen aanleg en belangen. — Doch waartoe zouden wij u meerdere bewijzen bijbrengen voor onze stelling, dat de vormen der nieuwere voortbrengselen van welsprekendheid afhankelijk zijn van de wijsbegeerte van ARISTOTELES, zoo als die van de oude, van die van SOCRATES en PLATO? Nog heden ten dage immers worden de grondregels der welsprekendheid genomen uit de Rhetorica, deels ook Oratorie van ARISTOTELES, het best-bewaarde werk van dien wijsgeer, en deze liggenten grondslag van alle onderwijs op hoogere scholen in gansch *Europa*, betreffende dit vak. — Ik zou u nog kunnen wijzen op veranderingen, welke de laatste wijsgeerige

stelsels, en wel voornamelijk de Kantiaansche, op den vorm der voortbrengselen van welsprekendheid hadden; hoe naar mate hij de beperktheid des verstands heeft bewezen en het gevoel heeft voorgetrokken, ook de welsprekendheid een milder voorkomen mogt erlangen; maar ik mag van uwe aandacht niet meer vergen: alleen wil ik u als de slotsom van mijn onderzoek, mijn oordeel over de vermelde verandering in de vormen der welsprekendheid nog kortelijk mededeelen. Voor onzen tijd, onze vorderingen, door het licht der openbaring voorgelicht, voor onze prozaïsche eeuwen en het doel, hetwelk de hedendaagsche welsprekendheid zich voorstelt, zijn gewis de vormen, welke zij zich in onze dagen koos, verreweg de beste. Wanneer onze redenaars optreden, weten wij vaak niet wat het onderwerp hunner rede zijn zal; zij moeten ons hiermede dus bekend maken; de zaken, waarover gesproken wordt, zijn veeltijds niet de zoodanige, waarmede de harten der hoorders vóór of tegen vervuld zijn; zij moeten die dus als ware 't planten in de harten, en eerst den wortel volkomen ontblooten. Aan den anderen kant kennen wij zoo vele zaken geheel, die de Ouden slechts ten deele kenden, dat wij zonder mistasting vele waarheden als op de vingers kunnen optellen, en van het kleinste onderdeel tot de hoofdsom geene gaping overlaten. Wij behoeven niet meer te zoeken zoo zeer, als wel het gevondene en verkregene ineen te zetten, tot de schoonste geheelen. Dit geldt zoowel voor het godsdienstige als het regterlijke of staatkundige; er is zoo veel voor ons gewerkt, dat het de grootste kunst is geworden zich in den overvloed niet te verwarren. Nog is er iets, waarom wij ons met onze zaakvaste vormen der voortbrengselen onze redenaars geluk moeten wenschen. Plato heeft ons in zijn' Sophist geleerd en latere voorbeelden hebben bewezen, hoe zeer de welsprekendheid der Ouden kon ontaarden en onder schijn van regt kon medeslepen, hoe zij, op eene slinksche wijze, eene verdwaasde menigte tot de grootste gruwelen verleidde, doordien zij veel beter dan de onze, de kunst verstond, om de driften in beweging te brengen. Die Sophistische

welsprekendheid moge door een *Ierschen* volksleider nog somwijlen met vrucht worden aangewend; zij kon in onze dagen moeijelijk stand houden, omdat wij gewoon zijn de zaken in het afgetrokkene te beschouwen en wij steeds den redenaar van dien kant op de proef stellen. Ofschoon dus de Ouden de welsprekendheid meer in hare natuurlijke kracht hebben gekend en gebruikt, en hunne voortbrengselen, zoo lang de wereld staat, in kracht van mannelijke taal en rijkdom van vernuft en gevoel, diepe menschenkennis en kunstige wendingen, voorbeelden zullen blijven, zoo gelooven wij nogtans, dat een DEMOSTHENES en CICERO, wanneer zij opzagen uit hunne graven, zich over de omzetting, welke hunne kunst in den loop der eeuwen heeft ondergaan, niet zouden ergeren, maar welligt met betere gronden dan wij dezelve zouden billijken en prijzen.

TAFEREELEN UIT *ENGELSCH-INDIË*.

DE WORSTELSTRIJD MET DE TUGHS.

(*Vervolg van bl.* 217.)

III.

DE TUGH-VALLEI.

De lezer herinnert zich, hoe Sir EDWARD, in de laatste ontmoeting met de *Tughs*, het behoud van zijn leven had te danken gehad aan den schrik van zijn paard; hoe hij, te *Nerbudda* komende, de drie dames, met den Nabob en den Kolonel aan den avonddisch vond; hoe hij het ongelukkig lot van Graaf ELONA verborgen hield; maar toen de vrouwen en de Nabob zich ter rust hadden begeven, in zijn gesprek met den Kolonel zuchtende uitriep:

— Welk een nacht! (*)

En toen hij al het gebeurde, waaronder ook zijne maatregelen om den Graaf te bevrijden, had medegedeeld, hoorden wij den Kolonel met diepe smart uitroepen:

(*) Zie *Vaderl. Letteroef.* 1851, N°. V, bl. 204 en 205.

— Arme ELONA!

Op welke wijze weten wij niet, maar zoo veel is zeker, dat Gravin OCTAVIA dezen uitroep gehoord had, en ofschoon zij van het gesprek niets anders dan deze twee woorden had vernomen, waren die echter voldoende geweest om haar te doen sidderen, en tusschen de zaamgeklemde tanden te doen zeggen:

— Die laaghartige! Die verrader!

Wien golden deze niet vleijende titels? — Wij zullen dat zien, uit de navolgende ophelderingen, zonder welke ons verhaal ook niet volledig zoude zijn.

Gelijk wij reeds weten, was Gravin OCTAVIA, eene jonge *Fransche* weduwe, met hare nicht AMALIA naar *Bengalen* gekomen, om de voltrekking te bespoedigen van een huwelijk, reeds voorlang in *Europa* bepaald. Dat huwelijk gold AMALIA en Kolonel DOUGLAS.

Wel verre echter van de neiging zijns harten te volgen, toen hij der jeugdige AMALIA zijne hand bood, gehoorzaamde hij daarin aan eene wilsbeschikking, door welke deze echtvereeniging hem als een dure pligt was opgelegd. Hoe gaarne hij verschoond ware gebleven van die zelföpöffering; Gravin OCTAVIA, de eenige die hem van zijne verpligting ontslaan kon, bleef er op aandringen, dat het huwelijk zoude plaats hebben; en wat AMALIA zelve aangaat, zonder voor den Kolonel iets te gevoelen van die hartstogtelijke liefde, welke de dichters bezingen, had zij er niets tegen gehad Mevrouw DOUGLAS STAFFORD te worden.

De oorlog met de *Tughs* in de provincie *Nizam*, gaf den Kolonel het middel aan de hand, om de echtvereeniging, waartoe hij geen aandrang gevoelde, te verschuiven, en, nadat hij de schoone ARINDA, de dochter des Nabobs had leeren kennen, was van lieverlede het plan bij hem gerijpt, om de nicht van Gravin OCTAVIA geheel en al uit zijne gedachten te zetten, er mogt dan gebeuren wat er wilde.

Zóó stonden de zaken, toen AMALIA met hare tante te *Hyderabad* aankwam, waar beiden met vorstelijke gastvrijheid ontvangen werden bij den Nabob SORRAH-BERDAR.

Men kan zich voorstellen, welk een pijnlijken indruk hare aankomst op den Kolonel moest maken; doch even zoo kan men zich een denkbeeld vormen van de blijde hoop, waaraan hij op nieuw zich heimelijk overgaf, toen hij reeds den eersten dag, na de aankomst der dames, meende te zien, dat Gravin OCTAVIA niet ongevoelig was voor zijnen vriend Sir EDWARD, en dat de blik, dien AMALIA van tijd tot tijd op Graaf ELONA liet vallen, alles behalve onverschilligheid verried. Dadelijk begreep hij, dat Sir EDWARDS invloed hem te stade zou kunnen komen om OCTAVIA daarheen te brengen, dat zij hare toestemming gaf om de voltrekking des huwelijks uit te stellen, tot dat hij van het kommando over de troepen in de provincie *Nizam* zou zijn ontslagen; om welk ontslag hij ook werkelijk naar *Londen* wilde schrijven. Doch hoe veel tijd zou er niet verloopen, eer de beschikking op dat verzoek ontvangen wierd, en als er in dien tijd, gelijk hij hoopte, eene wederkeerige liefde ontstond tusschen Graaf ELONA en de wel schoone en beminnelijke, maar hem opgedrongene AMALIA.... dan zou hij het doel zijner wenschen bereikt hebben; want tusschen de bekoorlijke ARINDA en hem zou dan niet langer een onoverkomelijke scheidsmuur bestaan!

De loop der gebeurtenissen bewees, dat DOUGLAS niet te ver was gegaan in zijne verwachtingen. Eindelijk was hij ontslagen van den band, die hem zoo wreed had gekneld. — Hoe schoorvoetend dan ook, de Gravin had zich laten bewegen: Graaf ELONA was de gelukkigste aller stervelingen, want AMALIA's hart was reeds het zijne, gelijk ook hare hand eerlang de zijne zou worden; en Kolonel DOUGLAS was de verklaarde minnaar van des Nabobs dochter, de engelachtige ARINDA.

Had ook de jonge weduwe, de fiere OCTAVIA, het doel van hare heimelijke wenschen bereikt? Had zij den edelen EDWARD aan hare voeten gezien, liefde zwerende en om liefde smeekend? — Helaas, zij alleen zweefde nog in onzekerheid, tusschen vrees en hoop. Wel meende zij nu en dan in EDWARDS ziel te lezen, en te ontdekken, dat hij haar beminde; doch — de jaloezij is eene

verderfelijke inblazing van den boozen! — op andere oogenblikken meende zij te bespeuren, dat niet zij, maar hare nicht AMALIA het voorwerp was van EDWARDS heimelijke aanbidding, en dat hij tegen háár louter *galant* was geweest, om van haar te verkrijgen, dat zij niet aandrong op de voltrekking van een huwelijk, waardoor zijne hoop onherroepelijk verijdeld zou zijn geworden.

Die minnenijd was het, welke haar, gelijk wij vernomen hebben, deed sidderen, en tusschen de zaamgeklemde tanden deed zeggen:

— Die laaghartige! Die verrader!

Reeds argwaan voedend toen zij Sir EDWARD alleen te *Nerbudda* zag wederkeeren, leed het nu bij haar geen twijfel meer, of Graaf ELONA was uit den weg geruimd, door EDWARD-zelf misschien, in een gezocht duël; ja, waarom niet, mogelijk wel op zijn beleid door een sluipmoord. Wat konden die smartelijke woorden van den Kolonel: »Arme ELONA!" anders beteekenen, dan dat de Graaf dood was!

Zij sliep geen oogenblik dien ganschen nacht, en vormde honderd plannen, die zij even schielijk weder verwierp als ze gemaakt waren; doch, één plan stond vast bij haar, toen eindelijk de dageraad aanbrak — zij zou van Sir EDWARD rekenschap eischen, gebiedend eischen, omtrent het lot van den Graaf.

Men kan begrijpen hoe 't haren wrevel vermeerderen moest, toen zij, haar slaapvertrek verlatende, en naar Sir EDWARD vragende, vernam, dat hij, reeds bij 't krieken van den dag, *Nerbudda* met den Kolonel had verlaten, en dat beiden den geheelen dag afwezig zouden blijven.

Zij spoedde zich naar hare nicht.

— Lieve AMALIA! — sprak zij — hebt gij zelfbeheersching genoeg om aan te hooren al wat ik u heb mede te deelen?

— Is er iets met ELONA gebeurd? — vroeg AMALIA verschrikt.

— Bedaar, mijn kind! — viel de Gravin haar in de rede. — Laat mij uitspreken. Men kan ons, vrouwen, gemakkelijk misleiden; maar zien we, dat men ons be-

driegt, dan weten we ook te toonen, dat wij even diep kunnen verachten als vurig beminnen.

— Ik begrijp u niet! Wat wilt gij zeggen?

— Ik wil zeggen, dat Sir EDWARD een laaghartige is, dat Kolonel DOUGLAS een huichelaar en ellendige is, even groot als hij, en dat ik mij nimmer weder met een van hen in dezelfde kamer wil bevinden. Daarom zeggen wij *Nerbudda* nog heden vaarwel en zoeken ons een verblijf te *Roedjah*. Om noodelooze opheldering te vermijden, wenden wij bij den Nabob een uitstapje voor; maar zijne dochter zal het genoegen niet hebben ons op hare bruiloft te zien!

— Wat is er dan met ELONA gebeurd?

— Ach, mijn kind! (hier barstte zij uit in tranen) Gij begrijpt dus niet, wat mijne tong weigert u te zeggen?

— God! Hij is dood! o, Hij is dood!

AMALIA stond als een beeld van marmer, verstijfd door den schrik, die als een donder op haar nederviel. Van hare schijnbare bedaardheid maakte de Gravin gebruik om haar bekend te maken met hetgeen zij vermoedde. Toen AMALIA dit vernam, begreep zij, dat er zeker iets ongelukkigs met den Graaf moest zijn gebeurd; maar nog geene reden bestond om hem als dood te beschouwen. Het vermoeden omtrent Sir EDWARD kwam haar zoo afgrijselijk en beleedigend voor, dat zij hare tante bezwoer om zich te bezadigen, en, in afwachting dat er licht over het geval zoude opgaan, met niemand er over te spreken, maar de smart en onrust te verkroppen in 't gemoed, tot de beide afwezigen zouden terugkomen. Tot dit laatste liet OCTAVIA zich verbidden, doch zij was niet af te brengen van haar besluit om naar *Roedjah* te gaan. AMALIA stemde eindelijk toe, in de hoop aldaar welligt iets naders te hooren, of althans Sir EDWARD vroeger weder te zien, en vrijer met hem te kunnen spreken dan te *Nerbudda*. Zij vermoedde, dat ELONA een noodlottigen val met zijn paard kon hebben gedaan, en zoo gingen, onder 't voorwendsel van een uitstapje te willen maken, een half uur later, de twee jeugdige

dames, met eenig geleide op weg: de eene met een hart vol blinden minnehaat, in het voornemen om geheel *Bengalen* zoo ras doenlijk te ontvlugten; de andere met een hart vol angstig verlangen om den geliefde, in zijn gevaar ter hulp, of in zijn lijden ten troost, zoo spoedig mogelijk te gemoet te snellen.

Dadelijk na de aankomst te *Roedjah* deden zij den *Engelschen* Agent, een dienstvaardig man, met wien zij vroeger reeds kennis hadden gemaakt, bij zich verzoeken; — het duurde ook niet lang of hij werd bij de dames aangemeld.

— Kunt gij mij zeggen, Mijnheer TOWER! — vroeg de Gravin — of er ergens een schip zeilree ligt naar *Frankrijk?*

— De schepen in de havens van *Malabar*, Mevrouw! wachten op de moesson.

— Dat helpt ons dus niet.

— Te *Coromandel* ligt een driemaster, om naar *Bordeaux* te stevenen.

— Maar om daar te komen moet men het halve schiereiland door in een palankijn!

— Wacht — ik herinner mij: — er is ook te *Tranquebar* gelegenheid.....

— En behoeft men daar niet op de moesson te wachten?

— Neen, Mevrouw!

— Dát is het, wat ik wenschte te weten. Ik dank u, Mijnheer TOWER! Dringende zaken roepen mij naar *Europa;* denkelijk vertrek ik dus morgen naar *Tranquebar.*

AMALIA, op hare beurt, trachtte nu uit te vorschen of er te *Roedjah* iets bekend was omtrent de reden, waarom Graaf ELONA niet te *Nerbudda* was teruggekomen; doch hetzij de Heer TOWER van niets wist, hetzij hij het aangenomen stelsel van geheimhouding voortzette, de jonge dame vond in zijne antwoorden niets dat haar eenig licht konde geven; niets ook dat hare onrust vermeerderde; maar niets ook dat geschikt was om haar te bedaren, of haar op 't spoor van ELONA te brengen.

Maar niet lang was de Heer TOWER vertrokken, of de vrouwen hoorden iemand naderen, met een zwaren,

haastigen tred; een tred, die AMALIA in pijnlijke verwachting deed opspringen, alsof hij behoorde aan iemand, dien zij kende en te gemoet zag. Op hetzelfde oogenblik werd er aan de kamerdeur getikt.

— Binnen! — riep AMALIA driftig, met eene gesmoorde stem, en — Graaf ELONA-zelf, dien zij dood of in doodsgevaar waanden, vloog binnen, en AMALIA hem te gemoet.

De Graaf was nog vóór het aanbreken van den dag in de hut van NIZAM aangekomen. Afgemat, gelijk hij was, door de hevige aandoeningen, die zijne ziel hadden geschokt, de vermoeijenissen in en na den strijd, en den vreeselijken nacht, die op dat alles gevolgd was, kan het niemand bevreemden, dat hij, eenmaal op de mat uitgestrekt, die hem voor eene wijl tot veldbed kon dienen, al spoedig in een' diepen slaap viel en eerst laat op den dag ontwaakte.

Uit den voorraad van allerhande kleedingstukken, in de hut van NIZAM, koos hij wat hem 't geschiktst voorkwam, en toen spoedde hij zich naar *Roedjah*. Daar ontmoette hij den Heer TOWER, die van zijn bezoek bij de dames terugkwam, en hem, als een merkwaardig en bevreemdend nieuws, de gesprekken mededeelde, zoo even met de Gravin en hare nicht gevoerd. Nu vloog ELONA in de vreugde dier verrassing naar de herberg, en een paar minuten later lag AMALIA snikkend en half bezwijmd van ontroering in zijne armen.

Wij zullen het beminde paar een oogenblik de zalige gewaarwordingen des wederziens laten smaken, en inmiddels den gang der gebeurtenissen elders gadeslaan.

Na Graaf ELONA in veiligheid gebragt te hebben in zijne niet ver van *Roedjah* gelegene hut, keerde de onvermoeide NIZAM naar het gebergte terug, waar zijne tegenwoordigheid thans meer dan ooit noodig was. Het scheelde echter niet veel of zijn ijver ware hem noodlottig geworden. Op den bergtop namelijk, die zich piekvormig boven den tempel van *Doemar-Leyna* verheft, werd hij aangehouden door de soldaten van Luitenant STEPHENSON. Niet een hunner was hem bekend. Hij wilde spreken, om zich uit deze onvoorziene moeijelijkheid te redden,

doch men sloot hem den mond, onder bedreiging hem te zullen wurgen indien hij het minste geluid durfde geven.

De soldaten, overal in de bergkloven verscholen, deelden elkander met gebaren het nieuws mede van de gevangenneming van een *Tugh*, om den Luitenant daarmede bekend te maken. Deze zond bevel om den gevangene wèl te bewaren, doch hem geen leed te doen. NIZAM, die in het gebarenspel een meester was, trachtte nu zich door teekenen te doen verstaan; doch men dreigde hem de handen op den rug te binden indien hij niet ophield.

Gelukkig duurde het niet lang of Luitenant STEPHENSON gebood, dat men den *Tugh* voor hem zou brengen, in den donkeren, rondom met hout begroeiden bergpas, waar hij met eenige dapperen had post gevat.

NIZAM wachtte niet tot hij ondervraagd werd.

— Luitenant STEPHENSON! — dus begon hij — ik ben de dienaar van Sir EDWARD, dien gij voorzeker kent als den vriend van uwen Chef, Kolonel DOUGLAS. Onder de *Europeanen* heet ik NIZAM, doch onder de inboorlingen is mijn naam TAULY. Het zal niet lang meer duren eer het dag wordt; en vind ik geen gelegenheid om spoedig den Kolonel te spreken, dan is die dag verloren, en nu meer dan ooit, is het verlies van een dag onherstelbaar. Gij vertrouwt mij niet? — Welnu stel mij in staat om aan den Kolonel te schrijven; gij leest mijn brief, en ik blijf uw gevangene tot het antwoord komt. Maar de oogenblikken zijn kostbaar. Ik bezweer u, aarzel niet; doe hetgeen ik verzoek volbrengen.

STEPHENSON was een jong officier, die de onschatbare verdienste bezat, nimmer te handelen dan met de uiterste omzigtigheid. Na een oogenblik denkens begreep hij, dat er geen gevaar in kon gelegen zijn, het verzoek van NIZAM in te willigen, en hij deed dus den gevangene van schrijfgereedschap voorzien.

Het is niet noodig hier den uitvoerigen brief in te lasschen, dien NIZAM met ongeloofelijke vlugheid ten papiere bragt. Hij behelsde de gebeurtenissen van den afgeloopen

nacht, die wij reeds kennen, maar ook 't voorstel en plan tot een aanval, met bijzonderheden van welke de Kolonel partij kon trekken. Wij behoeven niet te zeggen, dat de dienaar van Sir EDWARD, na de terugkomst van den boodschapper, dadelijk op vrije voeten werd gesteld.

Toen zij den brief van NIZAM hadden gelezen, waren Sir EDWARD en Kolonel DOUGLAS dadelijk op weg gegaan om de in den omtrek gelegerde *cipayen* in oogenschouw te nemen, en orders te geven in verband met hun plan. Dit waren de reden om welke Gravin OCTAVIA hen zoo vroegtijdig afwezig vond.

Volgens den brief zouden de *Tughs* in den naastvolgenden nacht nog niets tegen de buitenplaats van den Nabob ondernemen; uit wijze voorzorg evenwel liet de Kolonel nagenoeg tweehonderd man, onder bevel van den beproefden Kapitein MOSS, in de nabijheid van *Nerbudda* de wacht houden; terwijl hij, op aanraden van Sir EDWARD, een boodschapper met voorschriften omtrent de hut van NIZAM, aan Graaf ELONA zond, van wiens redding en vertrek naar *Roedjah* de brief hem had ingelicht.

Ten gevolge van die voorschriften, nam ELONA des namiddags afscheid van zijne AMALIA en van de Gravin. Hij had gezegd den vorigen avond niet met Sir EDWARD naar *Nerbudda* te zijn teruggekeerd om ik weet niet welke reden. AMALIA had die voor goede munt aangenomen; doch de Gravin was niet zoo gemakkelijk te misleiden. En toen zij zag, dat ELONA naar eenig voorwendsel zocht om weg te komen, stond zij op, en zeide beleefd maar ijskoud:

— Ik dank u voor uw bezoek, Mijnheer de Graaf! het heeft ons gerustgesteld omtrent uwe afwezigheid; wij weten nu, dat u geen ongeluk is overgekomen, en daar uwe bezigheden of uitspanningen u thans elders schijnen te roepen, mogen wij u niet langer ophouden.

ELONA stamelde eenige woorden, en nam bedremmeld afscheid van zijne AMALIA, die derwijze ontstelde van dit vreemde gedrag der Gravin, dat zij niet in staat was

eene syllabe uit te brengen; toen maakte hij eene diepe buiging voor OCTAVIA, en snelde heen naar zijnen post.

— o Mijn God! — zuchtte hij — dat ik haar de waarheid moet verheelen, is ijselijk! Maar pligt en eer gaan boven alles!

De Graaf spoedde zich naar de hut van NIZAM, waar hij tweehonderd *cipayen* vond, die hem, overeenkomstig de voorschriften van den Kolonel, hadden te gehoorzamen.

Intusschen werd in de herberg te *Roedjah* het volgende gesprek gehouden.

— ELONA is een bedrieger even groot als Sir EDWARD! — riep OCTAVIA uit, zoodra de Graaf zich verwijderd had.

— Waarom dan toch? — snikte AMALIA, die niet langer hare tranen bedwingen kon. — Ik begrijp u niet!....

— Gij zijt een kind, AMALIA! — viel de Gravin haar in de rede — en onnoozel als een kind. Gij gelooft al wat men u opdischt; gij waant uwen ELONA eèn engel, de deugd in persoon, niet waar?... o, die laaghartigen! — Ik weet, AMALIA! dat uw hart zal breken, maar liever dát, terwijl het nog tijd is, dan u levenslang ongelukkig te zien, verbonden aan een onwaardige die uwe liefde bespot!

— Gij zijt onbillijk. — antwoordde AMALIA snikkend. — Wáár gij hem van beschuldigt, weet ik niet, maar dat hij uwe minachting niet verdient, dát weet ik zeker.

— Arme onnoozele! — hervatte OCTAVIA met een bitteren lach. — Wat zoudt gij antwoorden, als men u bewees, dat Sir EDWARD in ongeoorloofde betrekking staat met.... de hemel weet welke vrouwen uit dit afschuwelijke land, en dat ELONA de medgezel en medepligtige is in al zijne uitspanningen?

— Dat is niet mogelijk! Neen, het is niet mogelijk! — riep AMALIA uit, door hare liefde op eens al hare fierheid hernemende. — Neen! Graaf ELONA is een edelman, en bovendien een edel mensch, buiten staat, om een schandvlek te werpen op zijnen naam!

— Sir EDWARD is óók een edelman, — hernam OCTA-

VIA, altoos met denzelfden sarkastischen lach, — maar de mannen, lieve AMALIA! beschouwen zoo iets als zeer geoorloofd. Adelijk of burgerlijk, zij zijn allen zóó, en niet anders! Ik-zelve ben dwaas genoeg geweest om, even als gij, te gelooven aan het bestaan van mannendeugd en mannentrouw, maar.... mijne oogen zijn geopend!... thans haat, thans veracht ik hen!

Nog lang duurde dit gesprek voort. AMALIA, bezield door de innige liefde, die zij voor ELONA voedde, verdedigde zijne eer, en die der mannen in het algemeen, met welsprekende geestdrift; — OCTAVIA, door blinde jaloezij gedreven, en gefolterd door de gedachte, dat hare liefde versmaad was door den man, dien zij in haar gemoed aanbad, kon geen woorden vinden verguizend genoeg, om lucht te geven aan hare klimmende verontwaardiging en smart. Het einde was, dat de *Fransche* weduwe onherroepelijk verklaarde, over *Tranquebar* naar *Frankrijk* te zullen wederkeeren, terwijl hare nicht even onherroepelijk de verklaring aflegde, haar in geen geval te zullen vergezellen, maar te *Nerbudda* te willen blijven, om de gade te worden van Graaf ELONA BRODZINSKI, dien zij harer volkomen waardig achtte.

Uitgeput, de eene van toorn en verdriet, de andere van tot geestdrift geklommen liefde, zochten beide de jeugdige dames eindelijk den slaap, die haar weldra evenzeer afmatte met de woeligste droomen.

Middelerwijl waren Sir EDWARD en Kolonel DOUGLAS eerst laat op den dag te *Nerbudda* wedergekeerd, waar de mededeeling van de afwezigheid der beide dames hen niet weinig bevreemdde. De op handen zijnde nacht evenwel was dermate zwanger van groote gebeurtenissen, dat zij zich in geene bespiegelingen mogten verdiepen van een anderen aard. Er werd dan ook niet verder over gesproken, en nadat het avondmaal was genuttigd — terwijl zoo min de Nabob als zijne dochter iets anders dachtten, dan dat de beide gasten zich ter rust begaven — spoedden deze zich naar buiten; het veld door, over heg en struik, en zoo bereikten zij ten laatste de

voorposten der strijdmagt, aan welker hoofd zij zich gingen stellen om een beslissenden slag te slaan.

De soldaten uit de rigting der hut van NIZAM, die onder aanvoering van Graaf ELONA al spoedig daarna aankwamen, vormden met de krijgers van Kolonel DOUGLAS een leger van ruim vier honderd man. NIZAM kwam hen te gemoet aan den voet van den berg *Serieh*, en berigtte, dat de sterkte van den vijand, op dát oogenblik met dweepende vroomheid in den tempel van *Doemar-Leyna* vergaderd, naar zijne gissing omtrent twaalfhonderd man bedroeg.

In een geregeld gevecht zouden de *Tughs* niet in staat zijn geweest vijf minuten aan de geördende benden des Kolonels het hoofd te bieden; maar hunne taktiek en sluwheid maakten hen gevaarlijk in de stellingen, die zij wisten in te nemen; evenzeer als hunne overmagt altijd gevaarlijk was, om de wijze hoedanig zij streden. Elk hunner klemde zich, ware het mogelijk, om den hals van zijnen vijand, en stierf met vreugd, als hij zeker was, dat de laatste drukking zijner stuiptrekkende vingers eenen *Europeaan* den keel toewrong. In het algemeen was de dood niet in staat hen te versagen; want zij hielden zich overtuigd, dadelijk na hun verscheiden te worden opgenomen in den hemelschen lusthof van *Mandana*, om de zoete melodijën te hooren, welke de *sitar*-spelers er onophoudelijk uitvoerden voor den troon van den Blaauwen-god.

NIZAM, die het terrein door en door kende, trad naast den Kolonel aan het hoofd der kolonne. Zij trokken door een tamelijk groot bosch, langs den voet van het gebergte, en kwamen in eene vallei, die hen vervolgens in een woestenij bragt, waar niemand anders het gewaagd zou hebben, in den nacht, eene schrede verder te doen. Maar NIZAM was zeker van zijne zaak. Hij ging vooruit tusschen en over eene menigte van rotskloven, en de soldaten, met den Kolonel en Sir EDWARD aan het hoofd, gleden, als zoo vele behendig kronkelende slangen, in hetzelfde spoor hem na.

Na een vermoeijenden marsch van drie volle uren, hield men stand bij den ingang van eene smalle vallei, aan de oostelijke zijde door een steilen bergwand begrensd.

Men zal zich herinneren, dat er, zoodra men tegen de *Tughs* optrok, geen woord mogt gesproken worden. Ook nu was dit het geval; en met een gebarenspel, voor den Kolonel en Sir EDWARD volkomen verstaanbaar, gaf NIZAM nu het volgende te kennen:

— Daar ginds, in de hoogte, aan de regterhand, tusschen die opeengehoopte rotsblokken, is de ingang des tempels van *Doemar-Leyna*, waar op dit oogenblik de *Tughs* bijeen zijn. Met het krieken van den dag zullen zij van die hoogten komen, om zich over het land te verspreiden, elk in zijn gewone rol van landbouwer, tuinman, herder, rijst-dorscher of bedelaar. Doch eer zij scheiden, trekken zij allen door deze vallei, die ik daarom de »Tugh-vallei" heb genoemd. Laat uw blik, zoo ver de duisternis 't gedoogt, goed rondgaan: het dal is een breed en diep ravijn, aan weerskanten door rotsblokken ingesloten. Als wij met overleg handelen, kan geen enkele *Tugh* ons ontsnappen!

De soldaten ontdeden zich weder van hunne kleederen, en behielden niets dan hunne wapenen, en een stuk geverwd en bereid linnen; waarvan nader. Daarop splitsten zij zich in twee afdeelingen; de eene vormde een rij voorwaarts, over de geheele lengte der vallei, en verschool zich tusschen de rotsblokken, zoo digt mogelijk bij den weg; de andere, mede in eene rij, verborg zich tusschen de graniet-gevaarten aan de tegenovergestelde zijde van het ravijn.

Toen bedekte zich elke soldaat met het stuk linnen, daartoe in de hut van NIZAM, den uitvinder van deze krijgslist met zorg bereid. Die stukken linnen hadden de kleur der rotsen, en waren derwijze hoekig en kantig gesneden, dat ze, in den donker of in de schemering vooral, den scherpsten blik moesten te leur stellen. Der-

gelijke krijgslisten zijn trouwens bij de *Indianen* en de *Chinezen* zeer gebruikelijk.

Toen elk zich met dit vreemdslachtig kostuum bedekt had, schenen zij inderdaad met de rotsklompen een geheel uit te maken, en Kolonel DOUGLAS, Sir EDWARD en Graaf ELONA, die de goede uitvoering van deze manoeuvre bewaakten, deden nu hetzelfde, en legden zich daarop, uitermate voldaan, insgelijks in hinderlaag.

De bende *Tughs*, in het distrikt van *Nerbudda*, die aangevoerd werd door den ouden SING en den fakier SOENIACY, was de sluwste der benden in geheel *Bengalen*. Kolonel DOUGLAS had de juistheid begrepen van de aanmerking, door NIZAM gemaakt, dat men de wurgers zou demoraliséren, wanneer het gelukte, die van den ouden SING te vernietigen, of immers hun te toonen, dat de *Europeër* nog beter *Tugh* wist te zijn dan zij; namelijk: dat men in list en bedrog hen nog ver te boven streefde. Dáárom moest men hen overrompelen in den nacht, op zulke plaatsen, waar zij zich het veiligst waanden, en zoodoende bewijzen, dat zij inderdaad nergens meer veilig waren.

Toen de sterren begonnen te verbleeken, klonk er een eentoonig lied van het gebergte, door eene honderdvoudige echo weerkaatst; — al de rotsen, elke op hare beurt, schenen het refrein te herhalen van dat gehoorbeleedigend gezang. Het waren de *Tughs*, die bij het verlaten van den tempel strofen zongen van het gewijde dichtstuk *Ramaïana*. Eenige naar onder vallende losse steenen verkondigden, dat de bende in aantogt was. Weldra zweeg het gezang, en nu werd de diepe stilte van den nacht niet anders verbroken, dan door het gedruisch hunner voortgaande voetstappen.

De bergtoppen aan den oostelijken horizon begonnen uit de duisternis te voorschijn te treden, en eene flaauwe schemering ging op over de omringende woestenij, toen de *Tughs* de smalle vallei naderden. Zwijgend en digt opeen gingen zij voorwaarts; doch eensklaps weergalmt een schel gefluit, en vierhonderd rotsblokken, aan weers-

zijden van den weg, nemen op hetzelfde oogenblik leven aan, en werpen zich op de gelederen der *Tughs*, terwijl de losbranding uit de trompen van vierhonderd pistolen den grond eensklaps met dooden en stervenden bezaait, en de niet gekwetsten den schrik om het hart doet slaan. De achterste rijen der wurgers, die dit op een afstand zien, slaan ijlings op de vlugt, met levensgevaar van rots op rots springende, om weder naar boven te komen, en zich aan den ingang des tempels onder de bescherming der goden te stellen. Maar deze ontmoeten de *Indische* soldaten van STEPHENSON, belast om den vijand in den rug te bestoken, en die nu, het terrein geheel in hun voordeel hebbende, met kogels vuurden, door den dood gerigt, en, toen de kogels verschoten waren, steenen en rotshoeken van boven wierpen en wentelden, en zoo de vlugtenden zieltogend of dood in de afgronden deden storten, die zich overal nevens hunne schreden bevonden.

In de vallei-zelve werd het gevecht moorddadig voortgezet, man tegen man. Van andere wapens dan bajonet en dolk werd alras geen gebruik meer gemaakt, en waar ook dezen onbruikbaar werden, dreef de gesloten vuist zoo wel des *Europeërs* als van den *Tugh* de nagels der handen in den digtgewrongen gorgel des tegenstanders. — NIZAM, aan het hoofd gekwetst, werd plotseling door eene razernij aangetast, die den strijd eene gedaante gaf, nog afgrijselijker dan te voren. Gewapend met twee maleische *krids*, brulde hij met eene donderende stem: »*Amok!*" — een moordkreet, bij de *Indianen* in zwang, wanneer het een beslissend waagstuk op het slagveld geldt, of wanneer iemand in dolle wraakzucht bloed wil vergieten ten koste van zijn leven; een kreet, die nimmer wordt gehoord zonder schrik te brengen, zelfs onder vechtenden. — Zijn »*amok!*" brullend, het schuim der woede op den mond, en de oogen van moordlust vlammende, wierp zich NIZAM, met de snelheid van het weerlicht, in de rijen der *Tughs*, doodelijke stooten toebrengende, méér nog dan hij verwen-

schingen uitbraakte. Toen hieven ook de inlandsche soldaten van DOUGLAS, allen, in gelijke woede, denzelfden kreet aan, en wierpen zich eveneens op de in wanhoop worstelende wurgers; tot dat de *cipayen* van STEPHENSON, van de hoogten afdalende, een einde aan den strijd maakten, door den ouden SING en zijnen staf van priesters en fakiers te omsingelen, en na een hevigen strijd, hem gevangen te nemen.

De geschiedenis zegt, dat op zijn hoogst een paar honderd *Tugks* aan de vreeselijke slagting in de vallei van *Doemar-Leyna* ontsnapten. Het aantal der gesneuvelden en afgemaakte gekwetsten was ontelbaar, en de roofvogels en de verscheurende dieren gingen langen tijd aan de overblijfselen van dit moorddadig gevecht te gast. Alleen aan de lijken der *Anglo-Indische* gesneuvelden werd de eer der begrafenis verleend.

DOUGLAS, EDWARD en ELONA hadden het leven behouden; ofschoon elk hunner méér dan eene wond ontving; zij waren naauwelijks kenbaar. Op de gevaarlijkste punten hadden zij gestreden, en het was niet mogelijk te onderscheiden, of het bloed, dat in stralen langs hunne ligchamen vloeide, uit hunne eigene aderen stroomde, dan of het des vijands bloed was. ELONA was geen oogenblik van de zijde van Kolonel DOUGLAS geweken, en beide hadden elkander méér dan eens voor een gewissen dood behoed.

— Waarde Graaf ELONA! — sprak DOUGLAS, te gelijk den jongen *Pool* met warmte de hand drukkende — ik dank u, gij zijt mijn redder geweest verscheidene malen. Het smart mij, dat ik u geen ridderlint kan geven: het eenige dat ik u kan aanbieden is mijn dank, en de verklaring, dat niemand zich heldhaftiger gekweten heeft dan gij!

— Waarde Kolonel! — hervatte ELONA — ik heb slechts mijn pligt gedaan; doch indien gij mij daarvoor waardig keurt een blijk van uwe tevredenheid, dan heb ik een verzoek aan u.... Daar ginds — (en hij wees naar de hoogten, in de rigting des tempels van *Doemar-Leyna*) —

boven die afgronden, aan den voet van een schand-altaar liggen negen lijken uitgestrekt: is het niet onze pligt die te begraven?

De Kolonel bewoog toestemmend het hoofd, en zich tot NIZAM wendende, die juist met eene troep gevangenen naderkwam, vroeg hij:

— Zoudt gij meenen, NIZAM! dat de lijken van onze negen ongelukkige krijgsmakkers nog dáár, in of bij den tempel zijn?

— Neen, Kolonel! — antwoordde NIZAM met eene stem, nog heesch van zijn »*amok*" — die lijken zijn reeds verborgen.

— De oude SING weet zeker waar men hen geborgen heeft?

— Zeer zeker, Kolonel! de oude SING weet dat; maar de anderen weten het even goed. Doch.... waar is Sir EDWARD? — vroeg de trouwe dienaar, angstig zijn blikken in het rond werpende, en met de uitdrukking der levendigste bezorgdheid in zijn toon.

Graaf ELONA wilde juist zeggen, dat hij Sir EDWARD zoo even nog had gezien, toen men dezen in de verte zag aankomen. Er kwam een glans van verrukking op NIZAMS gelaat.

Dadelijk na den strijd had EDWARD naar water omgezien, en het was hem gelukt, achter eene ware verschansing van rotsblokken, eene smalle bedding met stroomend water te vinden.

Op het vernemen van deze ontdekking wendde NIZAM zich tot DOUGLAS, en vroeg:

— Wilt gij thans uwe negen dooden begraven, Kolonel?.... Sir EDWARD zal u den weg wijzen!

DOUGLAS, die de bedoeling van deze laatste woorden begreep, verzocht zijnen vriend, hem naar de beek te brengen, en nu gingen zij gezamenlijk derwaarts; terwijl NIZAM vooraf naar Luitenant STEPHENSON ging, die reeds bezig was gesneuvelden te doen begraven, en hem eenige *cipayen* verzocht, om hem behulpzaam te zijn.

Met dezen aan de beek gekomen, nam NIZAM het ter-

rein naauwlettend op, en wroette op verscheidene plaatsen de aarde om. Na dikwerf, zigtbaar misnoegd, zijne poging gestaakt te hebben, om die elders te gaan hervatten, blonk eindelijk een straal van voldoening uit zijne oogen, en met den vinger wijzende, sprak hij: »Hier is het."

Dadelijk gingen de *cipayen* aan het werk, om eene groeve of sloot te graven, ten einde een der naastbijgelegene lagere ravijnen in verbinding te brengen met de beek. Dit gedaan zijnde stroomde het water in de nieuw geopende bedding, en weldra was de loop der beek geheel verlegd en de oude bedding droog.

Nu trad NIZAM op den weeken grond, over welken het beekje had henengevloeid. Daar vond hij al spoedig eene plek, waar hij de *cipayen* gebood andermaal den grond op te delven, en nu vond men de negen lijken.

Op zulk eene geheimzinnige wijze begroeven de *Tughs* de ongelukkigen ter eere van hunne afgoden ter dood gebragt. Zij kozen eene grafplaats in de nabijheid van eene iets hooger liggende beek, groeven over de grafplaats heen eene nieuwe bedding, en dan de beeköever door, zoodat het water nederstroomde naar het nieuwe bed: op die wijze was elk spoor van de slagtoffers hunner dweeperij verdwenen.

Kolonel DOUGLAS deed de negen lijken opgraven, en met krijgsmanseer ter ruste leggen in eene diepe, nieuw gedolven kuil, en op dien kuil, nadat hij gevuld was, zware steenen wentelen, opdat geen roofgevogelte noch gulzige hyena den slaap des doods mogte ontrusten der beklagenswaardige vermoorden in den tempel van *Doemar-Leyna.*

Na het volbrengen van dien Christenpligt keerden de dappere overwinnaars terug; hunne gekwetsten dragende, en eene afzigtelijke schare van wurgers gevangen medevoerende naar de posten, welke zij tot het volbrengen van deze belangrijke expeditie hadden verlaten.

(Het slot in een volgend nommer.)

GARDONA EN CASTANOS.

Een tooneel uit den Mexicaanschen oorlog.

De straf aan HIDALGO voltrokken, besloot het eerste tijdperk des oorlogs voor de onafhankelijkheid van *Mexico.* Van dat oogenblik af veranderde het tooneel. In de plaats van verwarde volkshoopen traden wèlgevormde benden op; zoodat, in stede van door de menigte volks in hunne bewegingen belemmerd te worden, de nieuwe bevelhebbers nu kleine maar gedisciplineerde, en in den krijg geharde legers aanvoerden. Men plunderde de steden niet meer, noch verwoestte de oogsten, noch roofde de kudden; aan den handel werd veiligheid verleend en de zaak der onafhankelijkheid telde weldra, dank zij de voorzigtige gematigdheid der nieuwe benden, rijke landbezitters, handelaren en eigenaren van groote *hacienda's* onder hare voorstanders. Deze betere vorming van het krijgswezen, was een eerste stap tot de staatsregeling. Er ontstonden dagbladen, die onder de *Mexicanen* de denkbeelden en grondbeginselen door de 18de eeuw in *Europa* verspreid, ingang deden vinden. Dit was een der geduchtste wapenen, met welke, van het begin des opstands af, tot aan de afkondiging toe der onafhankelijkheid, de overheersching der onderkoningen bestreden werd.

Don IGNATIO RAYON vertegenwoordigde dezen tweeden opstand, gelijk de Priester HIDALGO den eersten had vertegenwoordigd. Na de gevangenzetting van dezen, nam RAYON het bevel op over de benden in *Saltillo*, versterkt met die, welke onder HIDALGO hadden gediend en aan de soldaten van ELISONDO waren ontkomen. Ofschoon zijne opleiding in het Collegie van San-ILDEFONSO, hem meer gevormd had om regtsgeleerde te zijn, dan om eene rol te vervullen op het krijgstooneel, verhief RAYON zich spoedig tot de hoogte van zijne nieuwe roeping; en, zich aan het hoofd van vier duizend man ziende, aarzelde hij geen oogenblik om, met dat kleine leger, den oorlog

voort te zetten. Zijne eerste zorg was, den terugtogt naar *Zacatecas* te ondernemen; maar om die stad te bereiken, moest men, te midden van eene vijandelijk gezinde bevolking, honderd en vijftig mijlen ver, door een dorre en van water ten eenenmale ontbloote bergstreek trekken; vervolgens *Zacatecas* innemen, en die plaats versterken en tot het middelpunt van den opstand maken. Deze gewigtige onderneming, met grooten moed en buitengemeene schranderheid, door RAYON volvoerd, wordt nog heden onder de schoonste wapenfeiten van zijne loopbaan en van dezen oorlog gerekend.

— Ik behoorde — zoo verhaalt de Kapitein CASTANOS — tot het getal partijgangers, welke den genoemden Generaal, op zijnen moeitevollen togt, van *Saltillo* naar *Zacatecas*, volgden. Wij gingen den 26 Maart 1811 op weg. Naauwelijks hadden wij *Saltillo* verlaten, of de schermutselingen tegen de *Spaansche* guerilla's vingen aan. Gedurende vier dagen was het een aanhoudend leveren van kleine gevechten, die ons alle rust ontroofden. Eindelijk aan de bergëngte van *Pinõnes* gekomen, zagen wij ons door de benden van den Generaal OCHOA gestuit. De onzen, afgemat door een' vermoeijenden togt van vier etmalen, onder gedurigen strijd, weken voor een hevigen aanval des vijands en zouden misschien bezweken zijn, zonder de tijdige aankomst van een onzer bevelhebbers, den Generaal TORRES, die zulk eene hevige *charge* deed, dat de vijand op zijne beurt, maar nu met overhaasting, terugweek; latende drie honderd dooden, benevens onze kanonnen en bagaadje, die hij reeds bemeesterd had, op 't slagveld. Ongelukkig waren, gedurende den strijd, onze water-zakken geledigd en de bodems van onze vaten ingeslagen, en moesten wij nog honderd mijlen, door woestenijen, zonder bronnen of beken te ontmoeten, afleggen. Daarbij waren wij met eene menigte vrouwen en kinderen belast; want elk onzer, eensklaps soldaat geworden, had de zijnen met zich genomen. Men kan zich geen denkbeeld vormen van de afmattende foltering, ons door den dorst veroorzaakt, gedurende dien geheelen langen togt, onder een wolkenloozen hemel, en over een grond, nimmer door dauw verfrischt.

Het gebrek aan water, zoo pijnlijk voor mensch en dier, was niet minder belemmerend in 't gebruik der vuurmonden. Naauwelijks waren onze stukken een paar malen geladen en gelost, of zij werden, onder dien branden hemel, onbruikbaar. En toch moesten wij, hoe uitgeput wij waren, de onafgebroken worsteling tegen de *Spaansche* troepen volhouden. Gelukkig, dat de zedelijke kracht der onzen niet bezweek; zelfs vrouwen gaven voorbeelden van heldenmoed, en de oude krijgers der onafhankelijkheid hebben vooral eene harer, GUANAJUATINA genaamd, nog niet vergeten. Door andere vrouwen bijgestaan, verschafte zij, ik weet niet hoe, op zekeren dag, toen wij van 's vijands kanon veel schade leden, water aan onze artilleristen, tot verkoeling der stukken, en redde dus, dank zij eene gelukkige ingeving of heldhaftige daad, ons leger; vermits onze batterijen, van water voorzien, die des vijands deden zwijgen. Zij was het ook, die, later, om den *Spanjaard* ten opzigte van onze kleine sterkte te misleiden, voorstelde, om haar met de andere vrouwen in linie te scharen, met een kanon voor dat geïmproviseerde bataillon, alsof 't deel maakte van de slagörde. De vijand door deze list verschalkt, liet ons, zonder tegenstand, eene voordeelige stelling innemen, welke den weg naar *Zacatecas* beheerschte.

Intusschen zouden gewigtige wapenfeiten de schermutselingen vervangen en ons schadeloos stellen voor de onbeduidende gevechten, die ons in de eerste dagen van den terugtogt hadden bezig gehouden. Na het treffen, waarin de zonderlinge krijgslist van GUANAJUATINA dat voordeel aan onze wapenen had verzekerd, hielden wij rustdag te *Las Animas*. Onze legerplaats leverde een treurig schouwspel op. Van dorst en vermoeijenis hijgende lagen wij op den grond gestrekt, te midden van een aantal zieltoogende paarden en muildieren. Eene doodsche stilte heerschte in en om de tenten, nu en dan afgebroken door de kreten der gekwetsten, die, gemarteld door den dorst, om een droppel waters smeekten, tot verfrissching hunner van koorts brandende lippen.

De soldaten dwaalden als schimmen rond; de schildwachten hadden naauwelijks kracht genoeg om het geweer te dragen en staande te blijven. Ik-zelf was geheel uitgeput en bad God, dat eenigen onzer, uitgegaan om water te zoeken, in hunne pogingen slagen en dan hunnen Kapitein niet vergeten mogten. God verhoorde mij in genade; want na eenigen tijd zag ik een' onzer ontdekkers, in zijn mantel gewikkeld, mij naderen. Het was VALDIVIA, de man van GUANAJUATINA, en harer waardig. Zijne schranderheid en moed evenaarden zijne herculische ligchaamskracht. Uit alle omstandigheden, hoe netelig ook, wist hij zich te redden.

— Heer Kapitein! — sprak hij geheimzinnig — ik breng een zak met een weinig water, voor u en de vrouw met het kind, die gij bij u hebt; maar zorg, dat niemand het zie.

— Water! — riep ik in vervoering uit.

— Stil! — hernam hij — zoo gij wèl wilt doen, drink dan in stilte! Er is overigens hier water te krijgen in overvloed, en ik zal u een voorstel doen, dat u gewis zal bevallen.

Het berigt kwam hier op neder: In eene *hacienda* (versterkte hoeve) op twee uren afstands, was eene bron; doch de plek had *Spaansche* bezetting, die wij moesten verdrijven. Naauwelijks viel de schemer, of ik deed mijn eskadron opzitten. Een *Spaansch* soldaat, door VALDIVIA gevangen gemaakt, wees ons den weg door de bergpaden.

Ofschoon niets ons tegenhield, was het toch door de zwakte van onze paarden en den slechten weg, dat wij niet dan met moeite de twee à drie mijlen aflegden, tot aan de *hacienda*, die op eene der hoogste punten van de *Sierra Madre* gelegen was. Eindelijk, dat punt genaderd, zonder ontdekt te zijn, hielden wij onder zwaar geboomte stand, en ik verliet mijne bende, om het gebouw te verkennen. De *hacienda* vormde een groot langwerpig vierkant, door zware muren gestut, en naar de zijde van het gebergte slechts met vensters, of liever schietgaten, met ijzeren bouten voorzien. Een hooge, gekanteelde

ringmuur aan de eene zijde, omsloot het huis en de stallen en schuren, in welke de *Spaansche* bezetting gelegerd was. Boven het platte dak rees een vierkante toren, van drie verdiepingen. De andere zijde der hoeve was nog beter beschermd door een' afgrond; daar vormden de muren een geheel met den regtstandigen wand der rotsen, van welks kant zij slechts door een smal pad gescheiden waren. Het oog zocht vruchteloos de diepte te peilen, en dampen, uit de laagte opstijgende, beletteden ook omtrent den afstand, tot beneden eenige berekening te maken.

Ik had het gebouw aan alle zijden, behalve aan dien kant opgenomen, en weet nog niet, wat mij aandreef om mijne verkenning langs den gezegden afgrond, voort te zetten. Daar liep een pad van omstreeks vier voeten breed, tusschen de muren en de diepte. Bij dag zou het niet zeer gevaarlijk geweest zijn, maar bij nacht was het eene gewaagde onderneming; zelfs voor eén zoo goed ruiter als ik ben. Niettemin dreef ik mijn paard, moedig, tusschen den muur en den afgrond, voorwaarts. Reeds was ik halverwege, toen mijn ros hinnikte. Dat joeg mij eene rilling door de leden. Want juist was ik aan eene engte gekomen, waar het niet mogelijk was om te keeren.

— Holla! — riep ik, het er op wagende of de vijand mij zou ontdekken — er is een Christen, die hier langs den afgrond rijdt! Nader niet!

Het was te laat: Een man te paard kwam van achter een der steenen beeren, die hier en daar het pad nog vernaauwden, te voorschijn. Ik wankelde in den zadel en het koude zweet parelde op mijn voorhoofd.

— Om 's hemels wil! kunt gij niet achteruit? — riep ik, doordrongen van het verschrikkelijke gevaar, waarin wij ons bevonden.

— Onmogelijk! — antwoordde de ruiter met een vaste stem.

Ik beval mijne ziel aan God; want omkeeren, achteruitgaan en afstijgen, alles was even ondoenlijk. Wij stonden dus op den oever des doods. — Van twee opgezeten

ruiters, elkander op dit noodlottig pad tegenkomende, moet er een, al waren het vader en zoon, onvermijdelijk omkomen, wanneer de Almagt niet wonderdadig tusschen beiden treedt.

Wij waren tot regt voor elkander gekomen; onze paarden stonden bijna kop aan kop. Zoo bleven wij een oogenblik staan, in de doodelijkste stilte. Aan den eenen kant was de regtstandige, gladde muur van de *hacienda*, aan den anderen kant gaapte de afgrond. Zouden wij niet beiden omkomen, dan moest een van beiden wijken. De liefde tot het leven deed mij hopen, dat mijn tegenstander een *Spanjaard* mogt wezen.

— Zijt gij voor *Mexico?* — riep ik opgewonden uit; gereed om los te branden, wanneer hij ontkennend antwoordde.

— *Mexico en de vrijheid!* is mijne leus. — antwoordde de ruiter. — Ik ben de Kolonel CARDONA.

— En ik de Kapitein CASTANOS!

— Dan kennen wij elkander sedert lang, en, zonder onze ontroering, zouden wij niet noodig hebben gehad onze namen te noemen.

— Welnu, Kolonel! — sprak ik — het spijt mij, dat gij geen *Spanjaard* zijt; want gij ziet, dat een van ons voor den ander' moet wijken.

Onze paarden hadden de teugels op den hals, en ik stak, dit zeggende, de handen in de holsters om mijne pistolen te vatten.

— Ik zie dat zoo goed — antwoordde de Kolonel met ijskoude bedaardheid — dat ik uw paard reeds voor den kop zou hebben geschoten, als ik niet vreesde, dat het mijne schrikken zou en dan mede in de diepte zou storten.

Ik zag, dat de Kolonel zijne pistolen reeds gereed had.

Wij zwegen weder. Onze paarden begrepen het gevaar zoo goed als wij. Zij stonden onbewegelijk, alsof hunne hoeven aan den grond waren geklonken.

— Wat zullen wij doen? — vroeg ik.

— Het lot laten beslissen, wie onzer wijken zal.

Inderdaad, dit was het eenigste middel van behoud, voor een' van beiden.

— Wij kunnen echter nog iets beproeven. — sprak de Kolonel. — Hij, die verliest, zal achteruit trachten te gaan; dat is, ik beken het, eene maar flaauwe kans op redding, maar toch altijd nog eene kans.

— Hecht gij volstrekt geene waarde aan het leven? — vroeg ik, ontroerd door de ijskoude bedaardheid, waarmede hij sprak.

— Misschien meer dan gij, — was het barsche antwoord, — want ik heb eene doodelijke beleediging te wreken. Maar de tijd verloopt; onze paarden beginnen onrustig te worden. Wilt gij tot de laatste loterij voor een van ons overgaan?

— Hoe zullen wij loten? Met den natten vinger, als de kinderen? Kruis of munt te werpen, als de schoolknapen, is niet doenlijk: een arm onvoorzigtig uitgestoken, kan onze paarden verschrikken en een doodelijken zijsprong doen maken. Om een stuk geld in de lucht te werpen, is de nacht te donker; wij zouden niet kunnen zien wat boven ligt.

De Kolonel bedacht zich.

— Heer Kapitein! — sprak hij — er is een ander middel. De angst ontperst onzen paarden van tijd tot tijd een luide zucht. Hij, wiens paard het eerst geluid geeft.....

— Zal winnen! — riep ik uit.

— Neen! zal verliezen. — was het antwoord. — Gij zijt een *Campesino;* uws gelijken doen hunne paarden doen wat zij willen. Ik, die een jaar geleden de soutane nog droeg als student in de Godgeleerdheid, wantrouw uwe bedrevenheid als paardenkenner. Gij kunt uw paard doen snuiven; maar uw paard beletten dat het snuift is wat anders.

— Het zij zoo! — sprak ik.

Wij wachtten angstvol, dat een der paarden het afgesproken geluid deed hooren. De stilte duurde eene minuut; het was eene eeuwigheid! — Daar loosde mijn paard het eerst dien zucht des doods. De Kolonel gaf niet het minste teeken van vreugde; maar dankte zeker God in het diepst van zijne ziel.

— Gij vergunt mij toch eene minuut, om mijne ziel

aan God te bevelen? — vroeg ik met eene gesmoorde stem.

— Zijn vijf minuten genoeg?

— Ja.

De Kolonel bragt zijn horologie digt onder de oogen. Ik zond eene vurige bede naar den hemel op, die van sterren schitterde welke ik dacht niet weder te zullen aanschouwen.

— De tijd is om. — sprak de Kolonel.

Ik antwoordde niet en nam met bevende hand de teugels op.

— Nog eene minuut, Kolonel! — zeide ik — want ik heb al mijne koelbloedigheid noodig tot den verschrikkelijken terugtogt, dien ik aanvang.

— Toegestaan. — antwoordde GARDONA.

Ik was op het land groot gebragt. Mijne kindsheid en jongelingschap waren bijkans geheel te paard gesleten, en ik mogt zonder zelfwaan gelooven, dat, zoo iemand in staat ware tot dit wonder van rijdkunst, alsdan *ik* het moest zijn. Die gedachte vloog mij door den geest; ik verhief mij tot God, en in die bovenmenschelijke poging, om meester van mij-zelven te blijven, gelukte het mij alle mijne bedaardheid van geest te hernemen. Ook had ik reeds te dikwerf groote gevaren getrotseerd, om lang in een' staat van verbijstering te blijven verkeeren. De hoop herleefde in mijn binnenste.

Toen mijn paard, voor de eerste maal, sedert mijne ontmoeting met den Kolonel, het gebit voelde klemmen, rilde het onder mij. Ik, daarentegen, om het dier te doen beseffen, dat zijn meester gerust was, zette mij vast in den zadel, en bestierde en steunde het met gebit en knieën, zoo als een ruiter, in moeijelijke toestanden, gewoon is, en met hulp van teugel en sporen gelukte het mij eenige stappen achterwaarts te komen. De Kolonel moedigde mij aan. Toen liet ik mijn arm, angstig dier een oogenblik adem scheppen, en vervolgde daarna den terugtogt, weder eenige schreden vorderende. Maar eensklaps begint het paard weêrspannig te worden, en ik voel zijne achterpooten den grond verliezen! — Eene siddering vol afgrijzen doorliep mijne aderen, en ik sloot de oogen, als ware het om mijn val in de diepte niet te zien, maar het was of eene bovennatuurlijke magt, in eene onbeschrijfelijke beweging van het ligchaam, mijzelven en het paard weder ophief naar den kant des muurs. Die beweging, gevoegd bij eene wanhopende poging van het paard-zelf, redde mijn leven. Het dier had zich weder op de beenen hersteld, die onder zijn lig-

chaam schenen weg te zinken, zoo hevig sidderde het over zijn geheele lijf.

Eindelijk was het mij gelukt eene iets ruimere plaats te bereiken, nog ettelijke duimen meer, en het omkeeren werd mogelijk; maar nu weigerde het paard, en steigerde en steigerde nogmaals, dat mijn haar te berge rees. Te vergeefs moedigde ik het dier met woorden, teugel en sporen aan, het weigerde hardnekkig een pas achterwaarts te doen. Nu bezweek mijn moed; want ik wenschte te leven. Eensklaps, als een lichtstraal, vloog mij nog één middel tot behoud door den geest, en ik besloot het aan te grijpen.

In mijne laars, en onder mijn bereik, stak een scherp, puntig mes; ik greep dat met de eene hand en streelde met de andere het paard aan den hals, 't vriendelijk toesprekende. Het arme dier antwoordde met een klagend gebriesch. Toen, opdat geene plotselinge beweging 't dede schrikken, volgde mijne hand zachtkens de buiging van zijn gespierden nek en vond de plaats, waar 't laatste wervelbeen zich aan den schedel sluit. Het edele dier rilde, als in een voorgevoel des doods; maar ik bedaarde 't door mijne stem, en, toen ik nu zeker was zijn leven onder mijne vingers te voelen, trok ik behoedzaam mijne voeten uit de stijgbeugels en bragt het ros, terwijl ik mij naar den kant des muurs wierp, eenen krachtigen stoot met het mes toe, die het ruggemerg, den voornaamsten levenszetel, doorsneed. Het paard stortte, als door den bliksem getroffen, op de plaats neder, zonder eenige beweging, en door zijn val en door mijne poging om uit den zadel te springen, stortte ik langs den muur op het pad neder, en lag daar — zelf niet veel van een doode verschillende — nevens zijn lijk.

Maar ik was gered en de Kolonel slaakte een kreet van toejuiching en vreugde, die mij weder eenigermate met hem verzoende. Mijn taak echter was nog niet ten einde. Om den Kolonel te verlossen moest het doode paard worden weggeruimd. Met den rug tegen den muur zittende, gelukte 't mij het overschot van het opgeöfferde dier zoo ver naar en over den kant te werken, dat het eindelijk in de diepte stortte. Zoodra 't gevallen was waggelde ik het noodlottige pad ten einde, en trad behouden in de vlakte; doch daar bezweek ik. Toen ik, na eene lange flaauwte, de oogen weder opende, stond de Kolonel voor mij. Dat wij elkander geluk wenschten behoeft niet gezegd.

DE VERWOESTING DER GOUDEN AUE.

Wie kent het land niet, hetwelk zoo véle zonen heeft, dermate aan hun vaderland gehecht, dat zij, na eenig verblijf in den vreemde, het dáár niet kunnen uithouden, en wanneer 't hun niet mogelijk is, naar den geliefden geboortegrond weder te keeren, in eene kwijning vervallen, die den dood ten gevolge heeft? — Dat land is schoon. Zijne vlakten en meren, dalen en bergstroomen, onpeibare afgronden en door de wolken borende ijsbergen, leveren verrukkelijke tafereelen op, die den reiziger boeijen — hoe veel te meer dan hem, die, te midden van deze heerlijke en verheven natuur, het eerste levenslicht aanschouwde, en zijne jeugd heeft doorgebragt! — En toch dat heerlijke land is niet zelden het schouwtooneel van rampen, welke alleen dáár mogelijk zijn. Sneeuwval, aardschuiving en bergstorting heeten die oorzaken van verwoesting en dood.

Nabij de kleine stad *Schwyz*, die aan WILLEM TELL en WERNER STAUFFACHER doet denken, verheft zich de 5700 voet hooge *Rigi*, welks omringende landstreek thans door geene vruchtbaarheid meer wordt gekenmerkt. Een halve eeuw geleden lag aan den voet van dien berg, een heerlijk dal, de *Gouden aue*, of *Gold-au* genoemd, dat het tooneel is geweest van een dier ontzettende verwoestingen, welke zulke natuurverschijnselen van tijd tot tijd aanrigten.

Het was in de Herfstmaand van 1806. Reeds hadden veelvuldige regens de aarde doorweekt, en vertoonde de bergrug *de Gnypen* eenige scheuren en barsten, die weinig goeds voorspelden. De lucht was op den 2den dier maand, toen het ongeluk plaats had, bewolkt. Des namiddags kwam er een donderbui op, en een storm bragt beweging in het geboomte op *de Gnypen*. Nu rollen weldra klompen aarde, ten deele met dennen begroeid, nederwaarts. Het geweld van den storm wordt heviger, een onafgebroken loeijen vervult de lucht. De geheele bergrug schijnt zich te willen verplaatsen. Doodsangst grijpt den omtrek aan. Boomgroepen, herdershutten met kudden hoornvee; woningen met menschen en dieren golven en schuiven voort, sneller en sneller, en op het oogenblik dat de verbaasde mensch dit van verre ziet, is, meer dan een uur in het ronde, de gansche omtrek op een ontzettenden tooverslag het onderste boven gekeerd. Verdoovend is het onnoembare gedruis en geknal: de lucht is met dampen en stofwolken vervuld, die de borst verschroeijen; zwarte nacht bedekt den he-

mel, en de aarde beeft en zwoegt, alsof de jongste dag gekomen is. Eindelijk tegen vijf ure in den namiddag breekt van lieverlede het daglicht weder te voorschijn, en men ziet met ontzetting wat er is gebeurd.

De bergrug *de Gnypen* heeft zich op het dal, de *Gouden aue*, nedergestort, en, ten deele tot in de *Lauersee*, zich voortgewenteld. Die wateren, opgejaagd en voortgestuwd, hebben, tot aan het meer der vier woudsteden, de landstreek verwoest. Doch wat beteekent dit bij de *Gouden aue?* Dat heerlijke dal, met al zijn leven en menschelijke bedrijvigheid, is verdwenen. Donker en woest is de oppervlakte, die het oog ontwaart. — Stond op die akelige plek, zoo weinige oogenblikken geleden, nog de *Gold-au*, prijkende in weelderige pracht? Waar zijn de bloeijende dorpen? (*) De plaats, waar ze gestaan hebben, is niet te herkennen. Meer dan honderd woningen zijn vernietigd. Nabij vijfhonderd zielen zijn onder aarde, boomen en rotsbrokken, onder water en slijk bedolven. Het geheele dal, met zijne menschenstammen, bedrijvig gewoel van ambachten en landbouw, en vrolijk geblaat en gehinnik van runderen, geiten en paarden is van den aardbodem weggevaagd. In plaatse daarvan, ziet men een vormeloozen chaos van slijk en rotsbrokken.

En die vijfhonderd zielen, onder puin, aarde en steenbrokken begraven, — waren zij allen eensslags versmoord? Geen mensch weet het, of in dit uitgestrekte graf niet vele, zéér vele menschen nog dagen lang hebben geleefd, en langzaam zijn omgekomen.

Één gezin was, op het oogenblik der aardschuiving, in den hof bezig, appelen te plukken. De huisvader ziet de onnatuurlijke beweging der dennen. »Vlugt! Vlugt!" schreeuwt hij, »de berg komt!" De huismoeder rukt een naast haar staand, vijfjarig dochtertje met zich voort; doch denkt aan haren zuigeling, en snelt het huis in. Naauwelijks is zij in de woning, of eene onzigtbare magt rukt het meisje van hare zijde, en door eene zwarte duisternis is zij omgeven. Zij gevoelt zich opgeligt, omvergeworpen, in de diepte geslingerd, en dieper en dieper tuimelt zij en zinkt in eenen afgrond. Eindelijk heeft de beweging opgehouden. Hoe benaauwd, hoe pijnlijk, hoe bekneld is haar toestand! Doch van lieverlede wordt die toestand minder moeijelijk en pijnlijk. Hare denkkracht wordt weder helder. Zij stelt zich voor, dat de wereld is ondergegaan, dat alle leven heeft opgehou-

(*) De dorpen: *Gold-au*, *Büsingen*, en *Röthen*, werden onder de nederstortende aarde begraven. Ook van de kerk van *Gold-au* bleef geen spoor te vinden.

den, dat de bazuin weldra klinken zal, die alle vleesch voor Gods regterstoel roept. — Lang had zij in dien toestand doorgebragt, en troosteloosheid zich van haar gemoed meester gemaakt, toen zij een kinderlijk geschrei vernam. Neen, het moederlijk gevoel bedriegt haar niet: dat is de stem van haar dochtertje. Doch wat baat het haar? Roeren kan zij zich niet; zij kan alleen tot het kind roepen. Het meisje antwoordt, en jammert. Pijn, honger, dorst lijdt haar dochtertje; zij kan niet helpen; maar spreekt, in hare eigen troosteloosheid, woorden van troost. Ten laatste verzwakken de toonen der geliefde, en zij verstommen. Thans gevoelt de moeder zich nog ongelukkiger en nog meer verlaten. Zij verbeeldt zich echter, dat, te midden van het klaaggeschrei der kleine, als geheel uit de verte, het gelui eener klok tot haar is gekomen. Zou het waar zijn! Zou de wereld niet zijn vergaan? Uit hare angstige verwachting vervalt zij in een' staat van verdooving. Een geluid wekt haar weder tot bezinning. Zij luistert. Ja, het is eene klok, die zich nu duidelijk doet hooren. Zij schept weder moed; het wordt weder dag in hare ziel. Daar laten zich ook de klaagtoonen van het kind weder hooren. Haar dochtertje leeft nog. Zou er nog redding mogelijk zijn! Terwijl zij het kind zoekt te troosten, is het haar, alsof menschelijke klanken tot haar doordringen, alsof haar naam, de naam van haar kind, wordt uitgegild. — Haar wanhopende man, die behouden was gebleven, heeft in de nabijheid der plaats, waar hij meent, dat zijne woning bedolven werd, onophoudelijk rond gewaard, en rusteloos gegraafd en gegraafd, roepende naar beneden en biddende naar boven, om zijne dierbaren te vinden levend of dood. Zijn geroep werd eindelijk beantwoordt. Nu, met hulp van honderden menschenvrienden, gelukt het, de ontzaggelijke massa's van aarde en puin weg te ruimen, en hij vindt zijne geliefden, op korten afstand van elkander, in slijk en steenen geheel ingeklemd, maar toch levend terug. De moeder was op vele plaatsen van het ligchaam doch niet zwaar gekwetst; het dochtertje was het eene been gebroken. Beiden kregen hare gezondheid terug.

Van de aandoeningen der beide geredden, van de aandoeningen van den echtgenoot en vader, bij de eerste ontmoeting zwijgen wij, onderwezen door onzen onsterfelijken HELMERS. (*)

(*) Men leze HELMERS Dichtstuk: »*Zwitserland*", waar NIKON zijne gade en zoontje levend wedervindt, onder gelijke omstandigheden.

MENGELWERK.

DE EENHEID DER MENSCHEN IN OORSPRONG, WEZEN EN TOEKOMST.

DOOR

L. H. VERWEY,

Medicinae Doctor te *Voorburg.* (*)

Bij al het verschil in rang, stand of tijdelijke middelen, dat de leden der menschelijke Maatschappij in zoo vele groepen splitst, is eene overeenkomst, die het geheele menschdom zamenvat, niet te miskennen: eene overeenkomst, die door niemand, den naam van mensch dragende, kan geloochend worden, en aldus ook niet door ons; want wij allen dragen dezen naam, hetzij we er ons op verheffen of er ons voor schamen; hetzij we dezen naam waardig of onwaardig zijn; dien als eene weldaad erkennen of als een last met weêrzin gedenken. Het is eene overeenkomst, oud als de dag der schepping, die den mensch op deze aarde plaatste; vele eeuwen ouder, dan het verschil der menschen; eene overeenkomst, nog in al hare uitgestrektheid aanwezig, even onuitwischbaar als iedere wet der schepping, bestemd om voort te duren tot het einde van alle dingen dezer planeet; eene overeenkomst, eindelijk, even verheven als regtvaardig, even duurzaam als vertroostend, die het lot der menschen zamenstrengelt en het gelijkmaakt in alles, ook in de toekomst. Het is niet slechts voor den mensch, in het algemeen, maar bovenal voor de Maatschappij hoogst belangrijk deze overeenkomst te gedenken; hoogst noodzakelijk, dat zich nu en dan eene stem verheft, die den overmoedige, roekelooze, baatzuchtige, maar ook den

(*) Voorgelezen in de Maatschappij DILIGENTIA, te *'s Gravenhage*, den 17 November 1850.

moedelooze, kleinmoedige en afhankelijke toeroept: »Wij allen zijn menschen, door eene eeuwige en onuitwischbare overeenkomst, één in oorsprong, in wezen en in toekomst!"

De woelingen dezer eeuw, waarin een strijd op leven en dood wordt gestreden tusschen de schenders van den eigendom en de bezitters van onnatuurlijke regten; tusschen overmoedigen door ellende, en overmoedigen door voorspoed; tusschen de heerschappij van allen en die van weinigen, maken het niet slechts noodzakelijk, maar pligtmatig te wijzen, met klem en nadruk te wijzen op die éénheid, die even ver is verwijderd van de schending der regten van menschen, als van God. — Hieruit blijkt het u duidelijk, M. H.! dat ik den mindere geenszins wil voorstaan in onregtmatige eischen, of den meerdere wil krenken in wezenlijke aanspraken; want de éénheid, die ik bedoel, betreft niet de dingen van éénen dag, maar de dingen, die eeuwig zijn; eene éénheid voor Hem, die den scepter en den bedelaarstaf met het oog eens almagtigen beschouwt.

Vergun mij uwe welwillende aandacht bij de beschouwing van die overeenkomst der menschen, of hunne éénheid in oorsprong, wezen en toekomst. Het onderwerp is die aandacht volkomen waardig, want de kennis van de éénheid aller dingen lost zich op in het veelomvattende, heerlijke en goddelijke begrip der éénheid, die wij God noemen.

I. De oorsprong der menschen.

Het zal u bekend zijn, dat de twist nog steeds levendig wordt gehouden over onzen oorsprong, want velen willen de plaatsing van den mensch op deze aarde zoeken in eene regtstreeksche of onmiddellijke tusschenkomst des Scheppers; anderen, daarentegen, vinden haar in eene trapsgewijze ontwikkeling van al het geschapene, die zich eindelijk heeft opgelost in de voortbrenging van den mensch en daarmede een nieuw tijdvak der schepping is ingetreden. Zij, die het ontstaan der menschen uit één enkel paar stamouders aannemen, zullen ons steeds schuldig blijven de verklaring der menschenrassen;

zij blijven ons méér schuldig dan dit: want waren die eerste menschen volmaakt, zoo konden zij geene onvolmaakte daden verrigten, en het is strijdig met het denkbeeld der volmaaktheid om tot den laagsten trap der onvolmaaktheid terug te keeren; 't is zelfs strijdig met het denkbeeld van een Godsbestuur aan te nemen: dat millioenen geslachten der menschen zouden geboren worden en sterven als een gevolg van één eenige onvolmaakte daad en niet als een gevolg van de eeuwige wetten dier ontwikkeling, die de geschiedenis eener schepping vormt, het leven van een heelal uitdrukt. Wij, die overal, waar het tot verklaring of aanneming van anders onverklaarbare feiten dient; gereedelijk onze toevlugt nemen tot het voorwendsel der overdrevene en beeldsprakige uitdrukkingen van het Oosten, nemen het verhaal van MOZES in den letterlijken zin op, terwijl wij eensluidende verhalen der oudheid voor mythen verklaren.

Het kan uit de vorming en de geschiedenis der aarde aangetoond worden, dat de ontwikkeling dezer planeet allengs heeft plaats gevonden, en dat de mensch het voortbrengsel is der laatste vorming. Men heeft in de tertiaire lagen der aarde geene menschenbeenderen, geene producten van eenige kunst, die toch ook in eene hoogst eenvoudige vorming der menschen zouden moeten voortgebragt zijn, aangetroffen. Alle onderzoekingen onder de zoogenaamde praeadamitische dierenbeenderen hebben wel soms aanleiding gegeven tot eene oplettende en naauwkeurige overweging, maar de uitslag toonde steeds, dat de gedachte aan menschelijke vormen op eene dwaling berustte.

Omtrent den tijd van het ontstaan der menschen kunnen wij ons dus niet vergissen, en omtrent de wijze van ontstaan kunnen wij gissingen maken, die aan zekerheid grenzen. Wij moeten op grond van alle erkende en overtuigende ervaring, aannemen, dat alle organische vormen niet onmiddelbaar, maar allengs uit jeugdige en onvolkomene vormen zijn ontstaan, en wel op eene wijze, die met de tegenwoordige ontwikkelingswijzen overeenkomt; want de wetten der natuur zijn even onveranderlijk

als Hij, van wien ze zijn uitgegaan en niemand heeft 't nog aangetoond, dat eene wet is geschonden, zelfs niet door de hand, die ze spoorloos kan wegnemen. — Wanneer wij slechts in eenige bijzonderheden afdalen en de vorming der hersenen bij de dieren nagaan, zien wij, dat ze van naauw zigtbare kenmerken allengs tot eene volmaaktheid klimmen, die grenst aan de hersenen van dat wezen, hetwelk wij eenen onsterfelijken geest toeschrijven; dat ze naarmate hunner volmaking de plaats bepalen, die het dier in de rij van het geschapene vervult; dat hunne vorming in de verschillende diersoorten met de trapsgewijze ontwikkelingstoestanden van de hersenen der vrucht van den mensch overeenstemmen en dat die vrucht, als het ware, al die trappen doorloopt. Men heeft schedels van menschen gevonden, die met schedels van dieren vele eigenaardigheden gemeen hebben en die men in het edelste menschenras niet meer aantreft. Nog heden ten dage leven er menschen in een staat, die zich weinig boven de dieren verheft. Hij, die het grootsche denkbeeld bevat, dat al het geschapene naar volmaking streeft, zoekt den oorsprong der menschen in die wet der ontwikkeling. Hij, die een enkel woord van den Schepper niet genoeg acht om zonnen en planeten hunne bestemming aan te wijzen, maar eene gedurige herhaalde tusschenkomst noodig acht, heeft zich niet genoeg van het denkbeeld losgerukt, dat deze aarde geen heelal is. — Mogen dan ook geheele natiën de mythe van het ontstaan der menschen aankleven en als een goddelijk getuigenis vereeren, den wetenschappelijk gevormden man is het de nevelgedaante van een droom, ledig en zonder beteekenis. Het zij alzoo, gelijk gij zijn moogt, eerste en oudste dag des levens, wij hebben geene oogen om u te erkennen, geen zin om u te begrijpen en derhalve ook geen pen om uw wezen te beschrijven (*). Heb geen medelijden met den wetenschappelijken man, geloovig aanhanger der mythe! want overtuigd als hij is, dat de mensch naar de wetten der ontwikkeling is ontstaan, en in hem ontwikkeling tot volmaking heerlijk en boven alles uitblinkt, zoo overtuigd

(*) Burmeister, *Geschichte der Schöpfung*.

is hij ook, dat volmaking slechts het einddoel van al het geschapene kan zijn. Stelt gij dat einddoel als eene zaligheid, welligt van weinigen, hij stelt het als eene eeuwige volmaking voor allen.

Een godgeleerd Natuurkundige moge zeggen: dat hij, die het ontstaan der menschen zoekt in het geslacht der apen, voor eeuwig uit de rij der dochteren van EVA verdient gebannen te worden; hij vergat, dat ook de aap denzelfden Schepper heeft, en dat het niet minder eene godheid waardig is, uit een aap, dan uit een handvol stof een mensch te vormen. Maar de mensch is méér dan mensch, hij is een schepsel, dat is: hij is geschapen; en niemand kan scheppen, dan Hij, die alleen de grenzen zijner werken kent. Wat gevoelen men ook aankleve, niemand kan beweren eenen anderen schepper te hebben dan God, of een ander schepsel te zijn dan een mensch. De éénheid in onzen oorsprong wordt ons nadrukkelijk verkondigd in de tegenwoordige wijze van ontstaan der menschen, de voortplanting van het menschelijke geslacht.

Hetzij de moeder eene vorstin worde genoemd of geteld onder de heffe des volks; het zij de grooten des rijks als getuigen der geboorte geboekt worden of alle getuigenis ontbreekt; hetzij eene schaar van vrienden en magen de komst van den nieuwen planeetbewoner verbeidt, om hem in het leven te verwelkommen, of naauwelijks één medelijdend gebuur haren schoot tot eene eerste rustplaats biedt; hetzij reeds een kroon de kussens van het wiegje drukt, of zelfs eenige lompen ontbreken om de naaktheid te dekken; hetzij een vader den telg der huwelijksmin met bewogen hart en uitgebreide armen wacht te ontvangen en met een traan van dankbaarheid aan zijne borst drukt, of het voortbrengsel der wellust ontvliedt, met wrevel zijne komst verbeidt en met wroeging zijne geboorte verneemt; hetzij de moeder, na onverholen smart, de eerste kreet met een blik ten hemel beantwoordt en het pand der liefde kust, of zij die smarten verbergt, dien kreet onderdrukt en een blik van vertwijfeling om zich werpt; beide moeders droegen dat kind

onder het hart; ze hebben het in haren schoot ontvangen, gevoed en tot een wezen ontwikkeld; zij worden op dezelfde wijze van het wicht gescheiden en beider borst bevat de lafenis, door de natuur bestemd, om nog vele maanden den band tusschen moeder en kind te behouden en de liefde van moeder en kind voor immer te bevestigen.

Ziet! één zon bestraalt de beide pasgeborenen, één planeet is beider woning, één is hun beider Schepper, welligt één hun beider lot en zeker één hun beider bestemming! Eén kreet ontsnapt hun beider borst als een teeken der afhankelijkheid van deze aarde en als een sein voor het engelental, dat henenvliegt, om in het heelal te verkondigen de mare, dat de eindelooze liefde zich op nieuw heeft geopenbaard in de vermeerdering van het getal der wezens, wie een vonk zijner goddelijkheid is geschonken; een vonk, die allengs opflikkert tot een vlam, waarvan het schijnsel zich verre buiten de aarde verspreidt. Die pasgeborenen hebben eene overeenkomst zóó treffend, dat geen sterfelijk oog er in kan nasporen of ze voor een troon of zodenbank, voor een donzen bed of een bos stroo, voor purper of lompen zijn bestemd, een ster op of in de borst zullen dragen. Men heeft de eene zuigeling voor de andere in de plaats geschoven, men heeft tweelingen verward, men heeft zich honderde malen bedrogen in de toekomst der pasgeborenen en alle menschelijke berekeningen hebben gefaald in het lot des menschen; want de wereldsche vader voedt zijne kinderen op naar het wankelbare uitzigt des onderscheids, maar de hemelsche Vader leidt alle kinderen der menschen op naar de eeuwige wetten der éénheid.

Ook de geschiedenis, die achtingwaardige taal der waarheid, bewijst ons, dat de afkomst der menschen, even als hunne geboorte en oorsprong, één is. Vóór naauwelijks twaalf eeuwen waren de bewoners van dit land in dierenhuiden of pijen gekleed, boden zij bloedige offers aan WODAN, en hadden een afschrik van den bleeken God aan het kruis, die elders reeds sedert eeuwen als een Verlosser werd vereerd (*). Slechts hier en daar

(*) VEEGENS, *Haarlemsche vertellingen.*

verhieven zich in de moerassen kasteelen, wier bewoners in barbaarschheid, in onkunde en in zedeloosheid de eenvoudige zwervers nog overtroffen. Die allen waren onze voorouders, zoo wel van den edelman als van den daglooner; en zoo wel hij, die zijn geslacht weet aan te wijzen in dien morgen onzes vaderlands, als de vondeling, die zelfs zijne ouders niet kent, zij wijzen naar ééne plaats, hun beider oorsprong, die zich verliest in den nacht, waarin de duisternis belette de geschiedenis der menschen voor het nageslacht op te teekenen. Ook oude geslachten zijn te niet gegaan en nieuwe hebben hunne namen op eene andere bladzijde geschreven; het bloed van eenvoudige, titellooze burgers vermengt zich nog heden met dat van de oudste stammen, want niets kan paal en perk stellen aan de wisseling van al het aardsche, die alles één maakt en zonder ophouden naar die éénheid van het geschapene wijst.

II. Het wezen der menschen.

Onder het wezen des menschen verstaat men, over het algemeen, zijn maaksel, zijne eigenschappen naar ligchaam en geest, zijne geschiedenis of leven.

De Natuuronderzoeker, die alle voorwerpen der natuur in klassen, rangen en orden splitst, brengt den mensch, zoo wel hem, die geheele landstreken zijn' eigendom noemt en over millioenen beveelt, als hem, die zelfs den wil over zijn eigen leven heeft verloren, tot die klasse der dieren, welke men zoogdieren noemt, en geene hoedanigheid is voortreffelijk genoeg om den mensch uit de keten van het geschapene te plaatsen en hem den naam van dier te ontnemen. Wij hebben de weefsels, de organen en stelsels met de dieren gemeen; hun bloed, de bron van alle voeding, is met het onze in zamenstelling en eigenschappen gelijk; hun oog breekt naar dezelfde wetten het licht; hun oor neemt dezelfde klanken op; in hun boezem klopt een hart; zij openbaren een gevoel, dat zelfs velen, die zich Christenen noemen, beschaamt. De ontwikkeling der hoogere vermogens perst ons menigmaal bij het dier bewondering, het gemis daarvan bij den mensch medelijden en het misbruik verach-

ting af. De vorm van het ligchaam moge bij eenigen eenige afwijking ondergaan, in de rassen door bepaalde en vaste teekenen zijn gekenmerkt, wij aarselen nooit een mensch een mensch te noemen en hem eene plaats naast ons te vergunnen in den keten van ons geslacht. Geen ontleedkundige, geen scheikundige weet, trots zijne fijnste werktuigen, een verschil aan te toonen tusschen het maaksel der menschelijke ligchamen uit alle standen en rangen; zij spreken van zenuw- en spierdraden, van bloedvaten en bolletjes en zonder onderscheid des persoons. Zelfs heeft de natuur meestal aan de mindere standen de schoonheid en frischheid der vormen en omtrekken verleend. Er is niets, wat den eenen mensch van den anderen onderscheidt, als hij het kleed en den opschik aflegt; de hand, die de aalmoes geeft en de hand, die de aalmoes ontvangt, zijn volkomen gelijkvormig, en de blankheid en zachtheid der eerste zijn niet zelden zoo veel schande, als de bruinheid en ruwheid der laatste eere zijn. Beide, de bewoner van een huis van arduin en marmer opgetrokken, en van een hut uit leem en zoden zaâmgepakt, staan met hunne voeten op de aarde en zien met hunne oogen naar boven; beide hebben eene stem om te bidden en van liefde te stamelen; beide hebben handen en knieën om te zamen te vouwen en te buigen voor dien Heer, in wien zich alles vereenigt.

Is het voor eene vurige verbeelding moeijelijk, éénheid te vinden in de schoone en welvende vormen eener jeugdige vrouw met de rimpels van den ouderdom; na een luttel aantal jaren zijn die schoone en het oog bedwelmende rondingen overgegaan in wankleurige plooijen; is het helder glinsterend en van hartstogt vonkelend oog in zijne kas gezonken; is het parelsnoer der tanden, dat bij ieder lachje zoo aanlokkend schitterde, weggebrokkeld; is de schedel van zijne golvende lokken beroofd en siert geen blos der schaamte meer het rozenbed der wangen. Zoo sterk drukt zich, niet slechts bij het begin, maar ook bij het einde des levens de éénheid der menschen uit, dat mannelijke en vrouwelijke vor-

men inéénsmelten, beide geslachten elkanderen naderen en het onderscheid verloren gaat; want het is niet de geest van een man of vrouw, maar van een mensch, die zijne bestemming te gemoet gaat. De eigenschappen van den geest zijn in volkomene overeenstemming met deze éénheid. De geschiktheid voor Kunsten en Wetenschappen is geenszins aan eenigen stand of rang verbonden; de geschiedenis telt honderde en duizende voorbeelden van allesovertreffende kunstenaars en geleerden, te midden van gebrek en armoede, in een vergeten hoek der aarde, geboren. Nog geen twintig eeuwen geleden zag Hij onder deze omstandigheden het eerste licht, die méér dan een mensch, die het licht der wereld wordt genoemd. Zoo heeft de Schepper zelfs willen aantoonen, dat ook het verhevenste geen anderen oorsprong heeft, dan al het geschapene. Hoe hemelsbreed is het verschil tusschen de verdiensten van zoodanige mannen, verstoken van alles, en hen, die van alle hulpmiddelen omringd zijn; hoe bewonderenswaardig was de kracht van hunnen geest om alle hinderpalen te overwinnen en het doel met zekerheid te naderen. Het is geene verdienste den troon eens vaders te beklimmen, maar om zijn geslacht tot den troon te verheffen. Het gevoel voor het schoone moge in vele gevallen door opvoeding en beschaving verfijnd en veredeld worden, het gevoel voor het goede, dat eeuwig is, is niet zelden in den boezem des eenvoudigen boven dat van den beschaafde verheven. De onderzoeker moge met scherpzinnigheid het bestaan eener godheid verklaren, de eenvoudige gevoelt het met een roerend en treffend gevoel, dat levendig van zijne overtuiging spreekt. Op een zoelen zomeravond, nadat de zon nog slechts een rooden gloed aan de zoomen der wolken had achtergelaten, stond een man, in kennis en beschaving rijk, op eenen berg en een arme schaapherder, die naauwelijks zijnen naam kende, dwaalde in de valleijen, niet ver van de hut, die gade en kroost omsloot. Plotseling barst een onweder los, de bliksemstralen kronkelen zich als slangen om de lendenen der bergen en rigten dreigend hunne schichten naar de aarde;

en de man op den berg, die het tooneel beneden zijne voeten zag, hief zijne handen ten hemel en zeide: mijn Heer en mijn God! en de arme herder, die dat tooneel boven zijn hoofd zag, zeeg neder op zijne knieën en bad: mijn God en mijn Vader! — Wanneer wij een blik werpen op de maatschappelijke en huiselijke deugden van meerderen en van minderen, naar wie zal de balans overslaan? Hulpvaardigheid, trouw, mildadigheid en liefde worden ook in de woningen onzer arme broeders aangetroffen. Wie getuige is geweest van een openbaar onheil, heeft de hulpvaardige handen der minderen in eene gunstige verhouding gezien tot die der meerderen; terwijl de arme menigmaal met aan dolzinnigheid grenzende opoffering het leven en den eigendom van den naaste redt of beschermt, staat de meerdere, hoogstens met een blik van belangstelling, het tooneel van den ramp te overzien. Op de bezittingen der vermogenden zijn niet zelden de woorden »woeker en diefstal" gebrandmerkt; de eerzucht is een ontembare hartstogt en de heerschzucht telt duizende ongelukkigen en honderde moorden; de trap, waarop zij staan, is in het oog des regtvaardigen welligt wat in ons oog een schandpaal is. Terwijl de grooten des lands om den troon dwalen, om zich een straaltje van den glans, een deeltje van de magt toe te eigenen of ze geheel te overmeesteren, schraagt een trouwe bevolking den Vorst en boezemt hare liefde voor regt ontzag in aan de dienstknechten der heerschzucht. — De huwelijkstrouw en liefde wonen geenszins bij voorkeur in paleizen of onder een schitterend kleed. De daglooner snelt met het krieken van den dageraad uit zijne woning, en, na het brood eens schamel bedeelden in het zweet zijns aanschijns te hebben verdiend, keert hij aan den avond terug, terwijl eene zorgende gade hem het brood voorzet, de zweetdroppels van zijne slapen veegt en het kroost hem huppelende de ruwe handen kust. De echtgenoot uit hoogere standen vergeet niet zelden, onder het gepeins om eer of magt, de dierbaarste betrekkingen, brengt niet zelden den dag in verkwisting en vermaken door, en de morgenstond vindt

hem, niet schaars, in armen, die zich uitstrekken naar zijn goud. De arme zuigeling laaft zich aan de borst der moeder, en de telg eener vorstin weent aan den boezem eener vreemde. De blijken der mildadigheid onzer minder bedeelde natuurgenooten worden wel niet in de nieuwspapieren uitgebazuind en klinken wel niet in de schaal, maar zij deelen niet zelden de bete broods en de bijeenverzamelde lompen met den medemensch; er is geen mond, die hunne daden vermeldt, maar er is toch één Mond, die het eenmaal aan de millioenen zal verkondigen. Vele gaven zullen een getuigenis zijn tegen de gevers, wanneer de waarde der daden zal worden gewogen met eene schaal, die nimmer bedriegt en eene hand, die nimmer faalt.

Moeijelijk valt het welligt éénheid te erkennen in meerderen en minderen; éénheid van die menschen, die, ofschoon de Stichter hunner godsdienst zeide: dat Zijn rijk niet was van deze aarde, nogtans een troon, een opperhoofd, zoo vele trappen van magt en heerschappij, naar eene uitwendige waarde berekend, erkennen; menschen, voor wie het een gruwel is, dat de onvergankelijke grootheid van een mensch uit een nederig vlekje ontsproot; die zelfs in de tempels, waarin men tot éénen Vader nadert, zich schamen naast den armen broeder te zitten; en toch straalt die éénheid zelfs in het lot, in de geschiedenis van ieder mensch, bij uitnemendheid, door. Grootheid en val, gewin en verlies, achting en verachting, belooning en miskenning, eer en schande, regt en onregt, vreugde en smart, blijdschap en verdriet treft het meerendeel der menschen in hun kortstondig leven en de meerderen niet het minst. Ook een vorst moet de zijnen naar de groeve der verrotting voeren, de tranen eener vorstin hebben even weinig invloed als die eener bedelares, beide zijn menschen getroffen door hetzelfde lot. Wordt ook de stille burger niet tot een troon verheven, hem treft ook niet de val, zoo groot en zoo vernederend; over hem en zijn geslacht wordt geene verbanning ten eeuwigen dage uit zijn vaderland uitgesproken; aan hem is ook niet de schande van door eene ge-

heele bevolking veracht en weggejaagd te worden en nog bij het leven de veroordeeling zijner daden te hooren.

III. De toekomst der menschen.

Ik vlei mij, dat ik in deze weinige trekken u heb herinnerd aan de éénheid der menschen in oorsprong en wezen, want dat te willen bewijzen, zoude eene geheel overbodige moeite kunnen gerekend worden. Niet alzoo is het met de éénheid in de toekomst, die wij slechts uit daadzaken kunnen aantoonen en met zekerheid gissen. Heb ik welligt iemand gegriefd, door zoo vele teedere snaren aan te roeren, wel verre, dat mij dit zoude bedroeven, verheugt het mij veeleer; want niet in de verachting der leugen, maar in het besef der waarheid ligt de erkenning opgesloten van hetgeen ons noodig en nuttig is te weten. Moeijelijk zal het velen vallen éénheid te zien, nog veel meer ze te erkennen in die duizende toestanden, waarin de mensch verkeert. Niet gemakkelijk is het zich voor te stellen, dat de slaaf, die als het vee wordt verkocht, één zal zijn met den tiran onder wiens zweepslagen hij zich kromt; dat de bewoner van een kasteel één zal zijn met den arme, die hij om het sprokkelen van eenig hout in de gevangenis werpt; dat de soldaat, die naauwelijks met een blik door zijnen bevelhebber wordt verwaardigd, één zal zijn met den veldheer; dat de omdooler, die in stroo-schoven overnacht, één zal zijn met den vorst, wiens blik een maatstaf is voor de stemming der hovelingen; dat alle deze tegenstellingen zullen opgeheven worden na een onderscheid van eenige jaren, die henenvliegen als eene schaduw. Hoe weinig bedenken wij het, als wij den broeder onmeêdoogend verstooten, dat binnen weinig tijds, welligt morgen de grijnslijn zal zijn doorgesneden, de rol zal zijn verwisseld en de verstootene broeder geen hulp meer noodig heeft. Wij allen hebben één oorsprong, één maaksel, dezelfde hoedanigheden, dezelfde aarde, hetzelfde voedsel, dezelfde behoeften en begeerten, hetzelfde graf. Wat is er dan, dat de éénheid van onze toekomst zoude verbreken? Wie hij ook zij, in welken leeftijd hij ook verkeert, hij heeft steeds

één wensch, een wensch naar geluk. Dat geluk moge door de omstandigheden des levens, bij ieder in het bijzonder, eene andere gedaante bezitten, de grondvorm is dezelfde; een toestand, waarin men geene wenschen meer heeft. Bereiken wij het ons voorgestelde geluk, dan zijn wij bedrogen en het geluk is geen geluk, of het is onvolkomen of eindelijk niet duurzaam; wij streven naar een ander geluk, maar ook het volmaaktste geluk op aarde is niet volmaakt, en wat nog meer zegt, het is niet duurzaam; want vliedt ook al het geluk niet van ons, wij vlieden eenmaal het geluk. Zoo ondervinden wij, dat alle geluk op aarde niet duurzaam, noch volmaakt is; laat ik slechts zeggen: niet volmaakt, want wat volmaakt is, is ook duurzaam. Wie geeft niet gaarne alle schatten der aarde om volmaakt gelukkig te zijn? Deze wensch is in ieders boezem neêrgelegd en die wensch is edel, groot en goddelijk. Wij hebben dus allen één en dezelfde wensch. Welke aardsche vader zal wenschen storten in het hart van zijn kind, die hij nooit kan vervullen? Zoo veel te minder de hemelsche Vader, die geene wenschen gaf, zonder middelen om het doel te bereiken. Is de éénheid van die wensch waar, dan moet ook het middel, om dien wensch te vervullen, voor allen bereikbaar, voor allen één zijn. Hebben wij het middel gevonden, dat leiden moet en leiden kan tot een volmaakt geluk en is daartoe slechts één middel; is dat middel in aller hand, wie zal dan nog ontkennen, dat voor allen dezelfde toekomst is. Dat middel bestaat, dat middel is de waarborg voor de éénheid van onze toekomst, van onze toekomst-zelve, van de vervulling van onzen wensch naar een volmaakt geluk; dat middel kan geen ander gevolg hebben. Dat middel is aan geen kroon, geen toga of bef, geen kardinaalshoed of talisman, aan geen geluk of ongeluk, aan niets ter wereld, gebonden, het is één voor alle menschen. In dat middel heeft de goddelijke wijsheid zelfs aan de neiging der menschen, om elkander te overtreffen, in den edelsten zin, voldoening gegeven; ja! het vooruitzigt om zich op te heffen tot het hoogste wezen; dat middel is het eenigste,

dat een verschil der menschen vormt, zelfs geldend voor den hemelschen Vader, die in het gebruik van dat middel de maatstaf vindt der liefde van zijne kinderen; dat middel is reeds hier op aarde in staat om ons boven den medemensch te verheffen, en ons eene achting en eerbied te verschaffen, die ons vergezelt tot in, tot over het graf; dat middel verschaft ons reeds hier het gevoel en de overtuiging van een volmaakt geluk, dat middel is de *deugd.*

Ik heb gezegd.

TAFEREELEN UIT *ENGELSCH-INDIË.*

DE WORSTELSTRIJD MET DE TUGHS.

(*Vervolg en slot van bl.* 256.)

IV.

TWEE NACHTEN IN BENGALEN.

Roedjah weêrgalmde van het geschal der *Indische* klaroenen, en daar boven uit klonk ieder oogenblik een »hoerrah", door de *cipayen* aangeheven ter eere van Kolonel DOUGLAS.

Gravin OCTAVIA, die het geleide nog niet had kunnen vinden, op de voorgenomen reize naar *Tranquebar* voor hare veiligheid noodzakelijk, bevond zich met hare nicht AMALIA in de herberg te *Roedjah*, terwijl dit feestelijk rumoer de geheele bevolking op de been bragt. Niet wetende, wat er gebeurde, toen het gejubel doordrong tot de kamer, waar zij bijeenzaten, snelden zij naar het balkon, en zagen van daar een schouwspel zoo als zij er nog nimmer een hadden aanschouwd.

De gevangenen uit het gevecht in de *Tugh*-vallei trokken op dit oogenblik door de groote straat, onder het streng geleide der *Indische* soldaten. Overwinnaars zoo wel al overwonnenen hadden een ontzettend voorkomen; de geschiedenis van den jongstverloopen nacht stond als met ijzeren nagels in hunne gedaanten gegrift; hun ge-

laat had alle uitdrukking van menschelijkheid verloren en geleek naar een afzigtelijk masker: stof en bloed waren er door de zon op verhard, en menig hunner, waar hij zijne voeten zette, liet een roodkleurigen afdruk van zijne schreden achter.

Na dezen optogt, verdubbelden, aan het einde der straat, de toejuichingen met eene echt *Indische* geestdrift, die doorgaans aan uitzinnigheid grenst. Het volk en de soldaten groetten drie voorbijrennende ruiters, die slechts een oogenblik zigtbaar bleven, want hunne paarden schenen gevleugeld; maar die sekonde was toereikend geweest om hen door de twee vrouwen te doen herkennen, in weerwil van de volksmenigte en van de bloemen, die het op hunne verschijning regende, en, in 't nederdalen, hen als met een veelkleurige wolk omhulden.

Een uur later liep de opgewonden volksmenigte eenen beambte na, die de volgende kennisgeving aanplakte:

»Na reeds, in onderscheidene nachtgevechten, kleine »afdeelingen van *Tughs* met voordeel bestreden te heb»ben, ontving de Kolonel-Kommandant op gisteren be»rigt, dat deze razenden in grooten getale zouden te »zamen komen, om met nadruk den rampzaligen oorlog »te vernieuwen, die naauwelijks met moeite is ten einde »gebragt, en de getrouwe en nijvere bevolking niet »weder mag verontrusten.

»Naar het punt, waar de onverlaten zich ophielden, »zijn onze dappere troepen dadelijk henengesneld, onder »aanvoering van den Kolonel-Kommandant-zelven; als »vrijwilligers gevolgd door zijne vrienden Sir EDWARD »en Graaf ELONA, wier voorbeeldeloozen dapperheid en moed »de behaalde overwinning hebben helpen verzekeren.

»Officieren, onder-officieren en soldaten, allen hebben »gewedijverd in den strijd, en de zege is volkomen ge»weest. . De *Tughs*, die niet op het slagveld zijn gebleven, zijn gevangen gemaakt, en onder dezen ook de »oude SING, hun beruchte aanvoerder."

Kolonel DOUGLAS begreep, dat het niet mogelijk zijn zou, langer zijne operatiën tegen de *Tughs*, te *Nerbudda*

geheim te doen blijven, en had dáárom besloten aan het jongste wapenfeit eene algemeene bekendheid te geven. Hij deed dat te meer, dewijl hij meende zich overtuigd te kunnen houden, dat het gevecht van *Doemar-Leyna* in zijn distrikt wel het laatste zou zijn, dat tegen de *Tughs* behoefde geleverd te worden.

Met de gewone voortvarendheid der *Fransche* Dames, begon de Gravin, toen zij die kennisgeving gelezen had, uit de afwezigheid van Graaf ELONA en Sir EDWARD gevolgtrekkingen af te leiden, geheel verschillend van die, welke wij haar vroeger hebben hooren uiten. — De slotsom van hare overpeinzingen was deze:

— Mogelijk heb ik hem onregtvaardig beschuldigd! Ik ben, waarschijnlijk, voorbarig geweest in het verlaten van *Nerbudda*. Het zou nu, misschien, ook verstandiger zijn, als ik niet naar *Tranquebar* vertrok. Ik kan terugkeeren, zonder belagchelijk te zijn; daar AMALIA niet vertrekken wil. Hij was dus in strijd- en lijfsgevaar, terwijl ik meende, dat hij zich heimelijk vermaakte. Dat is dan de reden van zijn geheimzinnige afwezigheid! Arme Sir EDWARD! Doch waartoe ook die geheimhouding? — o Gewis om ons, vrouwen, niet te verontrusten — ja, misschien bij hem, alleen om *mij* niet te ontrusten! — o, Had ik maar eenige zekerheid, of hij mij bemint!

In deze gemoedstemming verkeerde zij, toen de Heer TOWER zich deed aandienen. Zijn onverwacht bezoek riep haren geest uit den doolhof van gedachten, die het geslingerde hart deed ontstaan, en zij trachtte nu even bedaard te schijnen als hare nicht AMALIA.

— Dames! — begon de Heer TOWER — er is nog eene andere gelegenheid om te vertrekken, ik had ze u reeds gisteren kunnen melden, en heb dus niets tot mijne verontschuldiging. Maar de brieven, de drokte.......

— Gij maakt ons zeer nieuwsgierig, Mijnheer TOWER! — viel OCTAVIA hem in de rede, met een glimlach, zoo als die slechts om de lippen eener vrouw uit de groote wereld kan spelen — Wij zijn geheel gehoor.

— Te *Bombay* ligt de Indus in lading naar *Marseille*.

Een klein konvooi vertrekt binnen drie uren van hier.... Het spijt mij.... de tijd is kort..... maar....

— Heb volstrekt geen spijt, Mijnheer TOWER! — viel AMALIA hem in de rede; — wij zullen geen gebruik maken van ééenige scheepsgelegenheid; want wij zijn veranderd van plan: wij gaan weder naar *Nerbudda.*

— Dus is de reis naar *Europa* afgesprongen? — vroeg de agent.

— In zoo verre afgesprongen, Mijnheer TOWER! — hervatte Gravin OCTAVIA, — dat ik het nopens den tijd van vertrek nog niet met mij-zelve eens ben.

Het gesprek liep nog eene wijl over onderwerpen, van geen belang voor den lezer, en toen de Heer TOWER eindelijk afscheid nam, was de Gravin nog meer opgewonden dan vroeger. Wat zou zij doen? Den man ontvlugten dien zij beminde, doch voor wien zij onverschillig was? Of terugkeeren naar *Nerbbudda*, waar hij zich bevond, om nog langer geslingerd te worden tusschen hoop en vrees, onder gevoelens, die de welvoegelijkheid haar dwong te begraven in haar hart, dagelijks gefolterd door liefde zonder hoop, en minnenijd zonder regt? — Onder zulke gedachten mismoedig en besluiteloos op eene sofa uitgestrekt, liet zij eenige uren voorbijgaan. Misschien heeft de engel van den slaap haar inmiddels met zijne droomen verkwikt. Zoo veel is zeker, dat zij, toen ze eindelijk van de sofa oprees, zich andermaal op het balkon begaf; doch nu alleen om een luchtje te scheppen.

Op eenige schreden afstands van de herberg stond een *Indiaan*, die, zoodra zij buiten kwam, onder den blooten hemel zich nedervlijde als om zijn middagslaapje te doen, zonder zich te bekreunen over de brandende hitte der zon, die in het middaguur de ingezetenen van *Roedjah* de wijk deed nemen naar plaatsen, waar zij tegen den gloed der zonnestralen beveiligd waren.

Toen de Gravin dien man opmerkzaam beschouwd, en eene poos in diepe gedachten verzonken had gestaan, verliet zij haastig het balkon, en trad naar buiten, en rigtte hare schreden naar den schijnbaar sluimerende.

— Word eens wakker; — riep zij hem toe, die dade-

lijk de oogen opende en overeind sprong in de houding van iemand, die bevelen denkt te ontvangen.

— Zijt gij met deze landstreek goed bekend? — vroeg zij hem.

— Ja. — was het antwoord.

— Weet gij iets van een konvooi naar *Bombay?*

— Dat is reeds een uur vertrokken.

— Dan behoeft men niet hard te rijden om het nog vóór den avond in te halen?

— Volstrekt niet.

— Kent gij den weg dien het konvooi gaat?

— O Ja.

— Ik zou gaarne den Chef van het konvooi nog eens spreken. — Wilt gij mij als gids dienen?

— Ik ben geen gids, Mevrouw!....

— Dan; als ik er u goed voor beloon, wilt gij zeggen!.... Hier zijn drie soeverijnen op hand: kunt gij spoedig twee goede paarden bezorgen?....

— Ja; maar....

— Geene tegenspraak! Haast u! Ik zal u rijkelijk beloonen, en ga mij kleeden: eer gij met de paarden hier zijt, ben ik gereed.

Was OCTAVIA nu waarlijk gezind om *Roedjah, Nerbudda*, geheel *Bengalen* op eens vaarwel te zeggen? Of moest die afreis naar *Bombay* slechts dienen om de gevoelens van een bemind voorwerp op den toets te stellen? Wij gelooven het laatste. Hoe kon zij denken aan eene zeereis, en hare bagaadje vergeten? — De vrouw is dikwerf een onoplosbaar raadsel.

Maar de *Indiaan*, die haar gids zou zijn, was hij daar bij toeval als uit de wolken op de gloeijende straat nedergevallen, om haar te dienen? — Of had hij daar, nabij de herberg, de wacht gehouden?

— NIZAM! — had Sir EDWARD gezegd — zoo ras er te *Roedjah* toebereidselen gemaakt worden voor de afreize der Gravin, moet ik dat weten.

Die kennisgeving was voor NIZAM voldoende geweest om in en nabij de herberg te blijven wacht houden, nadat hij zich verkleed, en zoo hij meende voor de beide

Dames, die hem niet dikwerf hadden gezien, volkomen onkenbaar gemaakt had.

Maar de blik en het geheugen der vrouw, vooral der beminnende vrouw kunnen scherp zijn. Wij gelooven, dat OCTAVIA, toen zij den *Indiaan* opgenomen, en 't vreemde in zijne handelwijze overwogen had, in haar binnenste juichte. Een duister gevoel zeide haar, dat de man, die haar voorkwam de bediende van Sir EDWARD te zijn, daar geplaatst was om zijnen Heer te onderrigten van hetgeen er omging. Gold dat haar-zelve? — Welk eene heerlijke gelegenheid, om nu eene beslissende poging te doen, om dat te onderzoeken! Drie of vier uren rijdens!... welk eene kleinigheid! — Doch was haar vermoeden gegrond, dan zou de bediende, eer hij de paarden zocht, gewis een bode aan zijnen Meester zenden, om hem van haren togt, het konvooi achterna, te onderrigten. Sir EDWARD (aan wiens liefde voor haar zij geloofde, hoewel hij het vurig gewenschte: »ik bemin u!" nimmer had uitgesproken) zou daaruit opmaken, dat zij dien togt deed in het werkelijke voornemen om maatregelen te nemen, en afspraken te maken vóór haar vertrek, en — indien hij haar beminde — zou hij dan niet op hare schreden vliegen, om haar te verbidden!? — Zij hoopte, zij rekende er op, dat zij, het konvooi narijdende, Sir EDWARD ontmoeten zou, als zij naar *Roedjah* terugkwam, en dat er alsdan eene verklaring zou plaats hebben.

NIZAM dacht bij zich-zelven: »als *ik* weiger haar gids te zijn, kiest zij een anderen gids, en de afreis gaat, mogelijk, door, zonder dat ik er iets tegen doen kan. Laten wij de gelegenheid, die zij aanbiedt, om invloed te hebben, niet verwerpen! Ik moet in het belang van mijn meester een maatregel nemen op eigen hand: dat is wel een beetje gewaagd; maar van twee kwaden moet men het beste kiezen!"

Zoo redeneerde NIZAM, die, voor de belangen zijns meesters, er geen 'ezwaar in gevonden zou hebben, om *Roedjah* aan de vier hoeken in brand te steken, al wist hij vooruit, dat hij er voor boeten zou op den brand-

stapel. In de verzengde luchtstreken worden deugden zoo wel als ondeugden derwijze tot het uiterste gedreven, dat de overdrijving, niet zelden van eene deugd eene ondeugd maakt, en ook aan eene ondeugd wel eens al de grootheid bijzet van verhevene deugd.

Wij hebben het reeds gezegd, nagenoeg de geheele bevolking van *Roedjah* had den middagslaap gezocht. Slechts eenige soldaten waakten aan de poort, en lieten zich onwillekeurig een uitroep van bewondering ontsnappen, toen zij, een uur nadat NIZAM had aangenomen de Gravin tot gids te strekken, de even fiere als bevallige amazone aanschouwden, die daar uitreed. OCTAVIA maakte er staat op, dat zij vóór den nacht terug konde zijn, of, wierd het te laat, vernachten zou onder de hoede van het konvooi; doch haar gids had het anders besloten.

Van lieverlede trok NIZAM onder weg de kleedingstukken uit, welke de hitte hem hinderlijk maakte, en weldra scheen de zon op zijn bronzen rug als op een *basrelief*, zoo als men die vindt aan de deuren der pagoden. Gebogen op den hals van zijn paard, onder het loofdak der banaanboomen, greep hij nu en dan een paar der breede nederhangende bladeren van die reuzenstammen om er zich mede te waaijen en te dekken, zoodat zijn kostuum al vreemder en vreemder werd, hoewel het iets schilderachtigs had voor het oog. Gravin OCTAVIA, die haren gids stapvoets volgde, geleek wel eenigzins op een engel, die het ongeluk had een Demon op verkeerde wegen te volgen; ofschoon zij, hoewel met zulk een vreemdslagtigen ruiter alleen, volkomen gerust was; want zij had NIZAM nu goed herkend, en hield zich overtuigd, dat hij in verstandhouding met Sir EDWARD handelde. — Gelukkig intusschen, dat er een koeltje blies, door de anders ondragelijk heete lucht; men kon dat zien aan de zachte golving der wijde banen van haar luchtig rijdkleed, en aan de vloeijing harer fraaije zwarte lokken over een hals en een paar schouders, wier blankheid, wit als het witste dons, in den zonneglans zou geschitterd hebben, als zij, om dien af te weren, niet

met een sluijer van eene ligte stoffaadje waren bedekt geweest..

Nadat het paar een half uur zijn' weg had vervolgd, door schilderachtige valleijen, hielden de laatste sporen van landbouw en bewoning op, en bevond het zich aan den ingang eener voor Gravin OCTAVIA geheel onbekende wereld. Eene nieuwe, grootsche natuur ontrolde zich voor hare oogen. De weg liep door een heuvelachtig woest landschap, en scheen geen einde te zullen hebben. De gids gedroeg zich daarbij, alsof hij volstrekt geen haast had; alle aanmaningen der Gravin om zijn paard de sporen te geven, waren vruchteloos. Hetgeen haar eindelijk bevreemde, was, dat zij nergens eenig spoor zag van de hoeven der konvooipaarden, terwijl 't haar ook nu en dan toescheen, wanneer zij op de zon lette, dat zij niet altijd in dezelfde rigting vooruitging; zoodat zij meer dan eens aan NIZAM vroeg: of hij wel zéker was van den weg? — Van lieverlede werd OCTAVIA nu toch werkelijk ongerust, want de paarden waren moede, en hetgeen nog erger was, de zon daalde snellijk ter kim. Welhaast lag in het oosten een zwart floers over de dalen en heuvelen uitgespreid, dat huiveringwekkende vormen gaf aan de verschillende bestanddeelen van deze wilde schepping.

Plotseling verdween het daglicht geheel en al, en de Gravin stond schier eensklaps met haren gids als in den donker. Deze laatste betoonde zich nu zeer angstig en schudde het hoofd, als iemand, die niet weet hoe hij zich uit eene onvoorziene moeijelijkheid redden zal.

— Zijn wij dan toch verdwaald? — vroeg de Gravin met eenigen schrik.

— Ik vrees ja, Mevrouw! — was het antwoord. — Ik heb mij vergist. Wij hadden de vallei aan de linkerhand moeten inslaan, in plaats van die aan de regterhand. Hoe meer haast, hoe minder spoed....

— Maar wij kunnen geen tijd met praten verspillen, wij moeten voorwaarts of terug, naar dat wij het spoedigst op den regten weg kunnen komen.

— Dat zal niet gemakkelijk gaan.

— Wij kunnen den nacht toch niet in deze wildernis doorbrengen!

— Misschien!

— Hoe meent gij dat?

— Laat mij eens goed nadenken.... Ja, zoo is het. Tusschen ons en den weg van 't konvooi hebben wij niets anders dan dat groote bosch.

— Welnu, dan wil ik het bosch door!

— Dat is niet mogelijk, Mevrouw! De boomen en het kreupelhout staan er zoo digt opeen, dat het kunst- en vliegwerk is er door te komen bij dag.

— Welk een ongeluk! — zuchtte de Gravin, die nu begon te gelooven, dat NIZAM zich werkelijk in den weg had vergist, en dus haar geheele plan had doen vervliegen in rook.

— De kundigste kan verdwaald raken, Mevrouw! — sprak de sluwe geleider — en ik ben bereid, u het ontvangen handgeld terug te geven.

— Daar zou ik weinig aan hebben! Maar boven die drie soeverijnen geef ik er u nog twintig als gij maakt, dat ik, eer de nacht om is, het konvooi bereik.

— Mevrouw! — hernam de gids, — al boodt gij mij al de diamanten van *Golconda*, ik zou niet in staat zijn u op den regten weg te brengen op dit oogenblik.

— Gij denkt mij dus hier den nacht door te laten blijven?

— Nood breekt wet, Mevrouw!

— Maar *ik* wil mijnen weg vervolgen.....

— Deze weg, Mevrouw! zou u na twee volle dagreisen te *Mazulipatnam* brengen.

— Wat ben ik te beklagen!

— Mag ik u een goeden raad geven, Mevrouw? Doe dan gelijk ik, stijg af, en laat ons eene schuilplaats zoeken, waar wij veilig zijn. Morgen, als het dag is, zullen wij den weg gemakkelijk wedervinden en zonder gevaar.

— Morgen is het te laat!... wat gij mij voorstelt is de verijdeling van mijn geheele plan!

— Ik wenschte, dat ik u iets beters kon voorstellen; maar dat is niet mogelijk.

— Gij hebt mij met opzet op een verkeerden weg gebragt! — Gij.....

— Spreek zachter, Mevrouw! Misschien zijn er ruige ooren nabij, die u niet moeten hooren. Het is een uur om stil te zijn — de paarden, ofschoon bezweet, rillen van schuwheid — luister; klaagtoonen vervullen de lucht!

Nizam zeide dit met eene huiveringwekkende koelbloedigheid, en hield daarbij zijne vonkelende oogen op de jonge weduwe gevestigd. Zoo als hij daar stond, in zijne onverschrokkenheid met de armen kruiselings over de borst, en het regterbeen voorwaarts gestrekt, had hij iets bovennatuurlijks aan zich. De teedere amazone, met de vingers krampachtig in de manen van haar paard spelende, kon, hoe moedig zij ware, haren blik niet afwenden van den blik des *Indiaans;* alsof hij de tooverkracht bezat, waarmede de slang den vogel tot zich trekt, dien zij tot hare prooi kiest. Octavia sidderde bij de gedachte, dat zij geheel in de magt was van dien stoutmoedigen mensch, dien zij toch maar van aanzien kende, en dat het haar niet mogelijk zou zijn zich te redden met de vlugt; want de wijze, waarop hij van zijn paard was gesprongen, toonde genoeg, dat hij 't ook even snel zou weten te bestijgen, en haar kon inhalen in die afschuwelijke eenzaamheid, waar 't hulpgeroep slechts gehoord wordt door verscheurende wouddieren, insgelijks loerende op eene prooi.

In dien toestand nam de Gravin een kloek besluit. Zij steeg af, naderde Nizam, en sprak met hare meest mogelijke tooverzoetheid van stem:

— Gij zijt niet zoo als gij nu schijnt. Er is melodij in uwe stem en verstand in uwe woorden. Ik weet ook, wie ge zijt, en dat uw hart goed is. Gij zijt te edel om misdadig te zijn. Verlaat mij niet; beleedig mij niet; bescherm mij! Reken er op, dat ik het niet onbeloond zal laten, als gij u edelmoedig gedraagt.

Nooit klonk er een liefelijker muziek dan nu in deze woorden uit de lippen der Gravin. In de oogen van

NIZAM welden tranen op, die bij het licht der starren over zijn gelaat rolden, als parelen over een bronzen blad.

— Gij hebt mij juist beoordeeld, Mevrouw! — sprak hij. — Vrees niet; ik ben tot niets misdadigs in staat! Eene beweegreden, sterker dan de inspraak van mijn hart, heeft u hier gebragt; maar gij zijt er onder mijne bescherming, en u zal geen haar worden gekrenkt.

— En welke is de reden, die u wreed doet zijn tegen wil en dank, en mij dwingt in deze woestenij te vernachten?

— Als gij die reden eenmaal verneemt, zult gij mijne handelwijze billijken.

— Gij zijt dus het werktuig van een hooger? — Gij zijt de voltrekker van zijne bevelen?....

— Ik volbreng de bevelen van niemand, Mevrouw! dit zweer ik u bij de sterren!

— Welnu, maak dan dat wij wegkomen van deze schrikwekkende plaats!

— Gij vraagt mij het onmogelijke, Mevrouw! Ik ben de slaaf van een pligt, mij door niemand dan mij-zelven opgelegd, maar die ik volgen moet, zoo en niet anders.... Doch, het uur is gevaarlijk. Deze woestenij zal, in de duisternis weldra bevolkt worden. Wij moeten eene schuilplaats zoeken! — Kom, Mevrouw! volg mij!

NIZAM nam haar den toom van het paard, dat zij bereden had, uit de hand, en liet de beide paarden vrijelijk aan zich-zelven over. Het instinkt verwijderde hen dadelijk uit de nabijheid van het bosch, en zij verdwenen in de nevelen der vlakte. Met een stil gebed op de lippen volgde de Gravin haren geheimzinnigen leidsman.

Vooraan in het bosch, op de eenigzins open plek van een viersprong, stond een van die hutten, in welke de *Indianen* gewoon zijn hunnen oogst te bergen. Zij hebben veel overeenkomst met de kaashutten in *Zwitserland*, en zijn op zware palen derwijze gebouwd, dat de plankenvloer op goeden afstand boven den grond is. Ettelijke lagen verdord bamboes bedekken het dak, en

de ingang is niet anders te bereiken, dan langs eene ladder.

De hut aan den kruisweg was verlaten geworden. De gids van Gravin OCTAVIA (dien wij zwarigheid maken bij zijnen naam, NIZAM, noemen, omdat hij zich aan de Gravin nog niet bekend heeft gemaakt) bezocht deze hut dikwijls, en hield er niet zelden zijn verblijf. Het eenige ameublement echter, dat er zich bevond, was een bed van gedroogde bladeren, en de planken waren door de hitte der zon en door het geweld der stormwinden derwijze vaneen geweken, dat aan alle kanten het schemerlicht der sterren er binnendrong.

De gids plaatste de ladder, en gaf toen een teeken met de hand om op te klimmen.

Afgemat van vermoeijenis en door de veelsoortige aandoeningen, waaraan zij gedurende een paar dagen was ter prooi geweest, wapende de jonge vrouw zich met al den moed, dien zij nog in haar binnenste had overgehouden, en steeg omhoog in die hut, waar zij ten minste veilig zou wezen tegen de wilde dieren, wier schrikwekkend concert van moordgehuil en mingeloei, al heviger werd en naderbij werd gehoord.

— Gij kunt uwe rust nemen, Mevrouw! — sprak de gids — en volkomen op mij vertrouwen.

— Ik vertrouw bovenal op God. — antwoordde OCTAVIA. — Als ik morgen ochtend nog leef, verlaten wij deze plek zoo ras de dag aan den hemel komt, al moest ik......

Maar de gids was verdwenen. Een korte poos vernam zij het telkens flaauwer en flaauwer gedruisch van zijne voetstappen, en van het breken der takken, die hij weg moest ruimen om voort te gaan. Eindelijk zweeg alles, uitgenomen het gebrul der dieren en der echo's, dat den nacht in de wildernissen van *Indië* onderscheidt. Een hartverscheurend jammergeschrei klonk te midden van dat gebrul aan alle zijden: slagtoffers en bloeddorstige bespringers deden den omtrek weêrgalmen. Boomen en planten schenen te sidderen bij die woeste toonen, uitklinkende boven het gebulder van bergstroomen

en watervallen, welker aanhoudend geraas de lucht deed daveren.

Voor een klein raam gezeten (het eenige dat in de hut aanwezig was) leunde OCTAVIA, verzonken in gepeins, met het hoofd op de eene hand, en scheen met haar oog de diepte te peilen van het bosch, in de rigting waar de gids verdwenen was. Hij had de ladder weggenomen, opdat de Gravin buiten gevaar zoude zijn. Voor de wouddieren, die op de reuk van menschenvleesch afkomen, ware die ladder te gemakkelijk geweest zijn om er geen gebruik van te maken.

Na drie lange uren wachtens in koortsige spanning en sprakelooze wanhoop, hoorde de Gravin eindelijk weder een geregeld haastig geluid als van menschelijke voetstappen en het kraken der brekende takken op den weg des komenden. Was het NIZAM? — Zij dacht, immers zij hoopte het. Weldra kwam er ook een geridsel in het gebladerte aan den voet der hut. Haar hart klopte met onstuimig geweld, en hare oogen waren onafgewend op den ingang gerigt, om den redder of verzoeker op te nemen, die over haar lot kwam beslissen.

Eene mannelijke gestalte stond nu voor de hut, en OCTAVIA deinsde ijlings achteruit, van het raam af, — want zij had haren bezoeker herkend — het was Sir EDWARD.

EDWARD beschouwde de hut eene wijl met aandacht, als onzeker wat te doen. Doch zijne besluiteloosheid duurde maar kort: — toen greep hij de op den grond liggende ladder, plaatste die tegen den voorgevel en klom op. Toen hij ten halven lijve boven de ladder uit en dus voor den ingang stond, bleef hij staan en riep met eene zachte stem Gravin OCTAVIA bij haren naam.

Zonder uit den hoek, in welken zij zich verscholen had, te voorschijn te komen, sprak zij:

— Als ik u niet antwoordde, Mijnheer! zou ik den schijn hebben u te vreezen. Wat ik u te zeggen heb is weinig. Het is, dat ik uwe handelwijze ten mijnen aanzien veracht. Wat gij verder mogt willen onderne-

men, zal de kroon zetten op uwen schandelijken aanslag. Doch, als er een aasje gevoel van eer in uwe ziel is, ga dan niet verder, en laat hetgeen gij tegen mij gedaan hebt, genoeg zijn.

Deze woorden, welker indruk nog verhoogd werd door de nachtelijke duisternis, klonken Sir EDWARD in de ooren als eene verplettende beschuldiging, tot hem komende uit een graf.

— Gij zult uwe woorden intrekken, Mevrouw! als gij mij hebt aangehoord. — zeide Sir EDWARD. — Uw gids heeft gezondigd uit overmaat van trouw; hij had, om te handelen, gelijk hij gedaan heeft, geen bevel van mij. Met geen woord, met geen wenk van mijnen kant was hij daartoe geregtigd: dat zweer ik u te midden van deze wildernis, waar de dood misschien geene schrede van mij verwijderd staat. Toen NIZAM, want *hij* heeft u hier gebragt, mij schreef, dat ik u hier zou kunnen vinden, heb ik uitgeroepen: »Ongelukkige! wat hebt gij gedaan? Ik ben geschandvlekt als een eerlooze. Al wat ik doen kan is, zonder eene minuut te verliezen, pogen, om uw vergrijp te herstellen, al ware het ten koste van mijn leven!" En ik ben herwaarts gesneld, Mevrouw! om u te beschermen en te ontrukken aan de angsten, die u hier moeten folteren..... Wilt gij naar *Roedjah* terug, of waarheen elders? Spreek! Ik heb goede wapenen voor u en voor mijzelven; er is geen pad in het bosch dat ik niet ken, en aan de gevaren van den nacht ben ik gewoon. Gij hebt niets meer te vreezen!

— En wie verzekert mij, mijnheer! dat gij mij niet een nieuwen strik spant? Hoe kan ik vertrouwen stellen in uwe woorden, nadat ik op deze verschrikkelijke plaats gebragt ben door een al te getrouwe dienaar van Sir EDWARD?

— Uwe woorden doen mij zeer, Mevrouw! ik bezweer u, een oogenblik na te denken.... Is er eene andere wet, die u thans beschermt, dan die der eer? Ware ik een eerlooze, die verordend had u hier te brengen, waarom dan zou ik eerbiedig op dezen gevaarlijken drempel blijven staan? Maar bovendien, Mevrouw de Gravin!

het oogenblik is zoo indrukwekkend en gebiedend, dat ik zal afwijken van een voornemen, tot hiertoe even onwrikbaar als mijne getrouwheid aan de hoogste wetten des levens. — Als de woorden over mijne lippen zijn, zal ik welligt berouw gevoelen ze gesproken te hebben.... doch, ik moet nu.... Mevrouw! ik heb u eene bekentenis te doen.....

— En die is?

— Gravin OCTAVIA! ik bemin u.

Er volgde eene pauze van eenige sekonden; toen ging Sir EDWARD voort:

— Ik had mij voorgenomen, nimmer die woorden te zullen spreken tegen de vrouw mijner keuze, zonder uit haren mond vernomen te hebben, dat zij ook mij beminde. — Noem dat »*Engelsche excentriciteit*", het was mijn voornemen. Nu eene magt, sterker dan ik mij van dat besluit heeft doen afwijken, herhaal ik 't: Gravin OCTAVIA, ik bemin u. — Ik bemin u met al de vermogens van mijn geest, met al de gevoelens van mijn hart, met al de volheid mijner ziel.

Gelukkiger, zaliger had OCTAVIA zich nog nimmer gevoeld, dan nu in het hart van den donkeren nacht, en als verloren in eene wildernis, te midden van het verscheurende woudgedierte. — Zij had zich dus niet bedrogen: het gevoel van haar hart werd beantwoord; zij werd bemind door den man dien zij aanbad. En zij had zich ook niet misrekend toen zij van *Roedjak* vertrok. Haar togt had, hoewel op eene andere wijze, toch eene verklaring uitgelokt.

Er volgde andermaal eene pauze. Daar de Gravin, die als versteend zat op hare plaats, geen antwoord gaf, hernam Sir EDWARD:

— Jagen mijne woorden u mogelijk nog grooter vrees aan? Het is zoo — dat ik u bemin, maakt mij gevaarlijker. Ik heb hier immers de magt alles te durven, zonder dat ik iets behoef te vreezen. Ik heb wapenen, ik heb kracht, ik heb moed, mijn hartstogten woelen, en gij zijt ongewapend. Zoo denkt gij welligt. En daarom Gravin OCTAVIA!... zie hier mijne wapenen; mijn getrouwe

buks en mijn getrouwe pistolen. Bewaar *gij* die! De haan gaat bij de minste drukking over, en de schoten uit deze loopen misten nog nimmer hun doel. Nu ben *ik* niet meer de sterkste; mijn leven is in uwe hand, en mijne borst niet onkwetsbaar. Gij kunt u wreken, OCTAVIA! — Indien het u verzoent, wreek u!

— Sir EDWARD! — sprak nu de Gravin, met eene sidderende stem, die de hevige aandoeningen van hare ziel verried — de nacht en mijn toestand bevelen mij argwaan en wantrouwen aan.... Ik geloof echter gaarne, dat gij opregt zijt; maar....

— Ik ben nog te digt bij u, misschien?.... Welaan, Mevrouw! ik zal de ladder verlaten, en post vatten dáár, in het gras; en morgen, zoo ras de dag aanbreekt, zal ik u met een talrijken stoet komen afhalen, en u in zegepraal terugvoeren naar *Nerbudda!*

— Sir EDWARD! gij zijt opregt, dit vertrouw ik; maar gij zijt niet te doorgronden. Uw doel ten mijnen opzigte was òf *niet* te bereiken, en dan is het dat nu minder dan ooit, òf het *was* te bereiken, maar dan langs een eenvoudiger en edeler weg.

— Ik versta u, Mevrouw! maar nogmaals zweer ik, dat gij hier zijt buiten mijne schuld. Naauwelijks vernam ik deze rampzalige tijding, of ik greep mijne zekerste wapenen, en ben herwaarts gekomen om uw leven te beschermen, mogte het zijn ten koste van het mijne.

Hier zweeg hij.

De geluiden, die uit het bosch en de omliggende valleijen opgingen, waren dreigend en klagend, en verwekten smart en schrik. De wind was intusschen gezwollen en blies met kracht door de spleten der hut. De boomen rondom kraakten op hunne wortels, en de rotsen verdubbelden elk geluid; door den akeligen nagalm hunner echo's, tot in de verte herhaald. Door het matte schijnsel van slechts eenige sterren verlicht, leverde het bosch een akelig schouwtooneel op, wèl geschikt om het gevoelige hart met vrees, het moedige met afschuw te vervullen.

Op den drempel der hut gezeten, de voeten op een der laddersporten gesteund en de armen kruiselings over de borst geslagen, staarde EDWARD dit tooneel van verschrikking aan met een kalmen blik.

Het duurde echter niet lang of de Gravin fluisterde hem toe:

— Sir EDWARD! zie eens regtsaf: daar zie ik oogen vonkelen, die u kunnen ontdekken.....

— Ik ben er niet bang voor, Mevrouw!

— Maar gij zijt hier niet alleen, Mijnheer! Slechts eenige laddersporten scheiden ons van die ontembare menagerie: door u-zelven bloot te stellen, stelt gij ook mij bloot!

Die reden is gegrond, Mevrouw! ik heb er niets tegen in te brengen. Om u te gehoorzamen overschrijd ik de grens van den eerbied, dien ik u schuldig ben. Ziedaar mij ver genoeg naar binnen gekomen, dat die dreigende oogen mij niet meer kunnen zien; en toch nog op een behoorlijken afstand. In ernstige zaken dient men altijd de vrouwen te gehoorzamen, — liet hij er op zijn gewonen luchthartigen toon op volgen; — zij hebben een onbedriegelijk voorgevoel van hetgeen op handen is. Gij weet, wat men verhaalt nopens de *Gallische* vrouwen, uwe stammoeders: zij lazen in de toekomst, wanneer zij zich in de bosschen der Druïden bevonden.... Doch daar gij hier in allen gevalle veilig zijt, Mevrouw! en uwe zenuwen ook sterk genoeg zijn om u niet in zwijm te doen vallen bij den aanblik van een weinigje gevaar, zoo wil ik u bekend maken met eene ontdekking, welke ik juist op dit oogenblik het genoegen heb te doen: het is trouwens na middernacht iets zeer alledaagsch, hier in *Bengalen*.

Sir EDWARD wees met de hand, en, zonder van plaats te veranderen, wierp Gravin OCTAVIA, in de aangeduide rigting, een blik door eene breede spleet in den houten wand der hut naar buiten.

In den buitengewonen toestand, waarin onze twee personen zich bevonden, was het inderdaad, gelijk Sir

EDWARD zeide, volstrekt niets buitengewoons in *Bengalen*, te zien, hetgeen wij thans gaan beschrijven.

Een tijgerpaar van het edelste ras scheen opzettelijk dezen nacht te hebben gekozen, om aan hunne jongen eene eerste les te geven in het uitgaan op buit. De kleinen waren regt lief, zij speelden en dartelden in de onschuld hunner prille jeugd, en de ouders, gelukkige ooggetuigen van deze blijdschap, vergaten nu en dan hunne deftigheid om zich een oogenblik te verlustigen met hun kroost en deel te nemen aan hunne spelen. Bij elke rukvlaag van den wind regende het vruchten van de boomen, en de jonge tijgertjes maakten dan telkens de vreemdste sprongen en wierpen zich met gekromden rug op deze gaven der natuur, en rolden er als 't ware mede voort, met uitgestrekte pooten en kwispelenden staart, wedijverend met elkaâr in vlugheid, bevalligheid en dartelheid. Als de goede ouders zagen, dat de kleinen zich te digt in de nabijheid waagden van de donkere grenslijnen van het bosch, waar hen een tijger, die wijfje noch welpen had, uit nijd of ijverzucht misschien om het leven kon brengen, waren zij dadelijk met een paar vervaarlijke sprongen bij hunne onvoorzigtige lievelingen, om hen streelend en kozend op de naakte vlakte van den viersprong terug te brengen. De teederbezorgde moeder wilde zich dan volgaarne herinneren, dat zij-zelve ook jong was geweest; dan stoeide zij met de kleinen; de nog nimmer met bloed gekleurde nagels, waarmede de kleinen zich weêrspannig zochten te toonen, wist zij dan met hare breede klaauwen af te weren, en bij elke schrede, die zij de kleinen terugdreef, ontvingen deze een moederlijken kus met hare liefkozend links en regts gaande tong. Het mannetje waakte voor de veiligheid van gade en kroost. Op elke plek, die hem maar eenigzins verdacht voorkwam, stak hij den muil snuffelend vooruit, telkens de ooren omhoog stekende zoo lang als ze waren, om te onderscheiden of het gedruisch, dat de stilte van den nacht verstoorde, van een naderenden vijand kwam of van den wind; en wanneer zijn onderzoek hem de zekerheid gaf, dat hij de zijnen een oogen-

blik veilig kon achten, dan wierp hij met eene kwalijk bedwongene vreugde en met tranen van vaderlijke teederheid een schuinschen, vlugtigen blik op dit treffende schouwspel van eene zoo gelukkige moeder, omringd door hare dier beminde telgen. Plotseling boog de groote tijger de ooren, ten teeken dat er gevaar in de nabijheid was, kromde den langen staart onder zijn buik, en liet tusschen de tanden een snijdend en gerekt gebrul hooren. Het wijfje nam dadelijk een der jongen tusschen hare lippen, daarbij den anderen, die reeds weder een sprong naar zijn broertje deed om hun spelen in deze nieuwe houding voort te zetten, met ongeduld afwerende; bij den tweeden alarmkreet van het mannetje, sloeg zij ijlings op de vlugt, en verdween met hare beide welpen achter eene rotshoogte. Een oogenblik later evenwel keerde zij alleen terug, en kwam post vatten aan de zijde van haren gemaal. Het was alsof het hoofd des gezins zich geuit had in deze bewoordingen: »Ik ruik een onbekend gevaar; er zijn dieren in onze nabijheid, die ik niet weet te noemen, maar die ons vijandig zijn; breng gaauw de kinderen naar huis, en kom dadelijk weder hier om mij, als het noodig mogt worden, te helpen." Wij menschen, 't is waar, bezitten alleen het spraakvermogen, dit voorregt hebben wij boven de dieren vooruit; maar toch.... de dieren hebben ook eene taal; geene taal van woorden maar van klanken: en zoo veel is zeker, dat zij, in gewigtige oogenblikken, elkander beter begrijpen, en 't spoediger eens zijn, dan veelal bij de menschen het geval is.

In gang en houding verried de tijger nieuwen moed en onverschrokkenheid, zoodra hij de zekerheid had bekomen, dat zijne kinderen in veiligheid waren gebragt. Niettemin verloor hij geenszins de wetten der voorzigtigheid uit het oog, welke de hand der Natuur als 't ware in het hart van den tijger gegraveerd heeft, waarom de natuurvorschers (die óók wel eens den bal misslaan) hem veelal van lafhartigheid beschuldigen. De tijger is niet minder stoutmoedig en onverschrokken, dan, in den staat der wildheid, de mensch-zelf, die

nimmer terugdeinst voor eene worsteling, dan wanneer hij vermoedt, dat zijne krachten en wapenen niet tegen die van den vijand kunnen opwegen.... Een overmagtigen vijand te bravéren is geen heldenmoed, maar verdient veeleer den naam van dolzinnige roekeloosheid.

De tijger naderde met uitgerekten hals, schoorvoetend, loerend, gluipend; gereed tot den aanval en gereed tot de vlugt, àl naar de soort en sterkte van den vijand. Op het zien van de ladder der hut trok hij zijn voorwaarts gestrekt lijf schielijk achteruit, zóó, dat het bijkans geheel op de achterpooten steunde, en maakte te' gelijk eene beweging van schrik met den muil; het wijfje deed hetzelfde, doch na een oogenblik bezinnens schenen zij zich te herinneren, dat zij wel meer zulke hutten in de bosschen hadden aangetroffen, zonder dat er ooit iets gevaarlijks uit was voortgekomen. De reuk van het menschenvleesch vervulde daarentegen de lucht op eenige schreden afstands van de hut; althans dit mogt men vooronderstellen, daar de beide tijgers hunne neusgaten, wijd geopend, met vermaak in het rond te gast lieten gaan, terwijl zij likkebaardden van trek naar het heerlijke maal, dat de welriekende luchtstroom hun voorspelde. Zij naderden. Onder aan de ladder gekomen, besnuffelde het ruige echtpaar eene geruime poos de onderste sporten, en daarna duwde het mannetje er eens met de voorpooten tegen, om te beproeven, eer hij naar boven klom, of de ladder wel stevig genoeg was. Het wijfje gaf teekenen van koortsachtige onrust, en spitste na elke windvlaag de ooren, om te luisteren naar het verwijderde gejank harer in veiligheid gebragte jongen.

Edward, die plat op den buik lag, voelde op dit oogenblik twee fluweelen lippen aan zijn regteroor, die hem eenigzins beangst toefluisterden:

— In 's hemels naam! werp de ladder om!

De hand van Sir edward, op den planken vloer horizontaal uitgestrekt, maakte de beweging, die in de ure des gevaars tot een teeken van geruststelling strekt.

De tijger, die uit de stilte daarboven, en de zwakheid der fluisterende stem, die hij hoorde, opmaakte, dat de vijand volstrekt niet gevaarlijk konde zijn, besnuffelde de sporten, en klom die op zijn doode gemak op, een voor een, nu en dan, wanneer eene sport onder zijne zwaarte scheen te zullen bezwijken, de eene klaauw eens in den stevigen stijl slaande, om het gewigt op de sporten te verligten. Zijn groote muil, met overeind staande, dikke borstels, en zwarte streepen versierd, had reeds den drempel der hut bereikt, en hij zag er in rond, of hij in den donker iets konde onderscheiden, en uit zijne wijd opgesperde neusvleugels vloeide reeds een dikke damp en dof bulderende storm van ademhalingen naar binnen, toen Sir EDWARD plotseling vuur gaf dat het daverde, juist in dien forschen muil, en te gelijk, opspringende, en sneller dan wij het nederschrijven, de ladder zijdelings omwierp, zoodat zij met den doodelijk gewonden, zieltoogenden tijger naar beneden stortte.

De tijgerin haren man zoo deerlijk onthaald ziende en denkende aan hare arme, nu vaderlooze kinderen, hief een verschrikkelijk gebrul aan, en vloog ijlings naar de plek, waar zij de kleinen had geborgen, om te zien of deze niet insgelijks gedood waren door den onverklaarbaren donderslag, dien zij gehoord, en het vuur, dat zij gezien had, en dat geheele zwermen van vogels uit den slaap had opgejaagd, terwijl al de wouddieren in de verte een kreet van ontzetting uitstieten, die door honderd echo's in het rond werd teruggekaatst.

— Het gaat mij aan het hart — sprak Sir EDWARD — zulk eene lieve familie in rouw te dompelen; maar het algemeene welzijn gaat boven alles!

OCTAVIA, nog niet van haren schrik bekomen, stond daar onbewegelijk voor hem, een heerlijk schoon standbeeld gelijkend, gewikkeld in de breede plooijen van haar rijdgewaad.

— Welnu, Gravin! — sprak Sir EDWARD op een toon alsof er niets buitengewoons ware gebeurd; — hoe vindt

gij deze *pastorale à l'Indienne*: — eene hut en twee herders, met eenige tijgers op den achtergrond? Heb ik mijne rol behoorlijk vervuld?

— Ik kan u niet genoeg bewonderen, Sir EDWARD! — antwoordde de Gravin, nog bevend van ontroering; — het eenige, dat ik aan te merken kon hebben, is, dat gij den tijger misschien een weinigje te digt hebt laten naderen.

— Uwe aanmerking is juist. Maar.... dat kwam.... doordien mij plotseling een idé door het hoofd ging, een *Engelsch* idé!

— En welk idé, Sir EDWARD?

— o, Ik ben overtuigd, dat gij er den echten zin niet van zult vatten. Het is onovertrefbare liefde; *quintessens* van liefde zou ik het kunnen noemen.... Ik had een oogenblik het idé, om den tijger binnen te laten komen zonder mij te verdedigen.

— Hij zou ons dan beiden verslonden hebben!....

— Juist.... En het heeft mij veel moeite gekost om er van af te zien. Daar ik toch eenmaal zal dienen te sterven, vroeg of laat, was het een verleidelijk aangenaam idé, met u verslonden te worden in hetzelfde levende graf.... Zoeter dood vind ik nooit, dat weet ik zeker!

— Dus.... gij zoudt mij hebben opgeofferd aan uw eigenbelang, zonder mij te raadplegen? — vroeg OCTAVIA met een schalksch lachje, dat echter in de duisternis niet zigtbaar was.

— Ziedaar de eenige reden, waarom ik mijn plan heb laten varen. Ik heb mij de grootste opöffering getroost, die het lot nog immer van mij gevergd heeft, louter uit wellevendheid voor u.

— Wilt gij wel gelooven, Sir EDWARD! dat ik hartelijk wensch deze hut te verlaten. Er kunnen nog andere bezoekers komen, en als u dan nogmaals zulk een vreemde lust bekroop, wie verzekert mij, dat ge uw idé weder zoudt opöfferen?

— Wees gerust, Mevrouw! Nu de eerste verleiding is doorgestaan, voel ik mij sterk..... Doch laat ons gaan zitten; dan kunnen wij keuvelen op ons gemak.

Wij zullen hun gesprek niet verder volgen. Zoodra de eerste schemering van den dageraad aanbrak, rigtte Sir EDWARD zich op, en alsof hij haar in heur *salon* een morgenbezoek kwam brengen, maakte hij eene buiging voor de Gravin, en zeide:

— Mevrouw! ik wensch u een goeden morgen! Ik zal niet vragen hoe gij gerust hebt; maar ik veroorloof mij u den raad te geven om dezen dag aan den slaap te heiligen.

— Ik verlang naar het oogenblik, waarop ik dit akelige hok zal kunnen verlaten, Sir EDWARD!

— Nog een poosje geduld, Mevrouw! De man, dien ik verwacht, zal niet lang meer uitblijven.... Maar in dien tusschentijd kunnen wij ons verlustigen met de beschouwing van het ons omringende oord. Dat zal die moeite wel waard zijn.

En het was dat ook inderdaad. Alles schitterde in den prachtigen morgenluister. De boomen en bloemen ontvingen met welbehagen, de eerste liefkozingen der zon, en schenen zich in den afdruppelenden dauw te reïnigen van het doffe waas, waarmede de slaap hen had overdekt. De lucht trilde van het gezang der vogelen, van het gekir der tortels en van het gemurmel der wateren in de verte. Met den nacht was ook de storm geweken, en de dag werd bij zijn ontwaken door de kalmte opgewacht, en het frissche groen der aarde, met duizenderlei kleuren bevallig geschakeerd, werd aan den horizon met een gouden gordel omsloten, en met prachtig blaauwe hemelbogen overdekt.

Een enkel voorwerp slechts getuigde van de huiveringwekkende tooneelen van den afgeloopen nacht: het lag voor de hut met uitgestrekte, verstijfde klaauwen, de breede tong naar buiten tusschen de forsche lippen, met schuim en bloed bedekt; en in de half opene oogen met eene uitdrukking die nòg schrik aanjoeg. De Gra-

vin wierp een meêwarigen blik op dat forsch met éénen kogel ontzielde overschot des majestueusen tijgers. Der vrouwen hart is zóó rijk aan medelijden, dat zij voor den dood eens vijands zelfs nog tranen hebben.

Eindelijk kondigde een naderende galop van paarden de komst van NIZAM aan.

— Dat is uw gids van gisteren, Mevrouw! — sprak Sir EDWARD. — Maar ditmaal zal hij u niet laten verdwalen.

— Ik vergeef hem zijn bedrog, Sir EDWARD!

— Gij zult hem gelukkig maken, als hij dit mag hooren uit uw eigen mond.

Dit zeggende greep Sir EDWARD een zwaren boomtak aan, en sprong naar beneden. NIZAM bedekte den dooden tijger met bladeren; reinigde de ladder van bloed, plaatste haar tegen den ingang der hut, en verwijderde zich toen, opdat de Gravin zou kunnen afstijgen.

En nu zette het drietal zich welhaast in beweging — NIZAM voorop, en daarna de Gravin, gevolgd door Sir EDWARD, die, met de hand aan zijne pistolen, waakte over zijne aangebedene.

Thans alle hinderpalen weggeruimd zijnde, bevreemd het gewis niemand, als er drie huwelijken worden voltrokken. Het eerste, dat van Kolonel DOUGLAS met de dochter des Nabobs, werd, gelijk wij weten, reeds dien eigen avond gevierd, te gelijk met de overwinning bij *Doemar-Leyna*. Wij verzoeken dus den lezer, Gravin OCTAVIA te *Roedjah* te laten, om er een weinigje te kunnen uitrusten, en met ons maar dadelijk door te gaan naar *Nerbudda*.

Het is namiddag ongeveer twee uren vóór het ondergaan der zon.

Op de ruime binnenplaats tracht een *Aziatisch Indo-Chineesch* orkest, spelende op de *bins*, de *los*, de *sitars* en de *jereks*, de trage muziekstukken te doen hooren, door *Engeland* uitgedacht voor de *Engelsche* bals.

Geen enkele familie uit den ganschen omtrek, twee mijlen in het rond, heeft voor de ontvangen uitnoodiging bedankt. Het is het feest der verloving van ARINDA en nu ook der zegepraal door Kolonel DOUGLAS op de *Tughs* bevochten. Twee gebeurtenissen *te* zeldzaam om die niet te vieren met allen mogelijken glans en in de hoogste vreugde. Men zal dansen tot dat in den nacht de feestdisch van den Nabob wenkt; en, het feestmaal geëindigd, zal men dansen op nieuw tot in den lichten morgenstond. Zoodanig is het programma, door de schoone bruid-zelve opgesteld, en goedgekeurd door al de aanwezigen, op wier aangezigten, ofschoon zij in kleur verschillen, toch een en dezelfde geestdrift en vreugde staan uitgedrukt: — onmiskenbaar bewijs, dat het grootste vermaak voor alle wereldlingen, hetzij blanken of zwarten, gelen of rooden, taan- of koperkleurigen, in dansen bestaat.

Sir EDWARD stond op den drempel der hoofdingang van *Nerbudda*, met ongerustheid zijne oogen gerigt houdende op den weg van *Roedjah* en op het bosch. Van tijd tot tijd kwam Kolonel DOUGLAS tot hem, en diens gelaat, blij en lagchend in de tegenwoordigheid van ARINDA, nam dan telkens eene bekommerde uitdrukking aan en scheen om inlichtingen van ernstigen aard te vragen.

— Nog altijd niets. — sprak EDWARD. — Ik begrijp het gedrag van mijn trouwen NIZAM niet!.... Hij moest hier zijn.... De *Tughs* houden hem weder bezig.

— De *Tughs* zullen ons vooreerst wel met vrede laten, — antwoordde de Kolonel; — de ontvangen les zal niet gemakkelijk uit hun geheugen gaan; en bovendien zijn ze den ouden SING nu kwijt.

— En toch is het uitblijven van NIZAM een raadsel.

— Misschien doet hij de ronde bij de soldaten, die ik, uit voorzorg, tot morgen op den post heb gelaten in het bosch.....

— Ik ken NIZAM te goed: zulke ronden liggen niet in zijnen aard..... Zijn uitblijven doet mij u voorstellen,

om, zoo ras het donker wordt, de deuren en vensters te doen sluiten als naar gewoonte..... Ik brand ook van ongeduld, om OCTAVIA te zien aankomen. o Vrouwen! Vrouwen! — Dat is heur eenig ongeluk, Kolonel! zij hebben altoos tijds genoeg!....

— Maar, EDWARD! Gij spreekt alsof de *Tughs* gevaarlijker waren dan ooit — en ze zijn uitgeroeid, en de oude SING is gevangen, en driehonderd dapperen bewaken het bosch.....

Na op die wijze nog eene poos gesproken te hebben, werden de beide helden door de bekoorlijke ARINDA-zelve naar de balzaal geroepen. De vervelende *Engelsche country-dans*, begeleid door de *charivari* van het *Indo-Chineesch* orkest was weldra in vollen gang. Twee-en-dertig figuren, in twee rijen geschaard, en door gelaatskleur en kostuum de zonderlingste kontrasten vormende, bewogen zich in allerhande bogten op den marmeren vloer, die, met zijne zwarte en witte ruiten, een groot schaakbord geleek, op hetwelk de twee-en-dertig stukken links en regts door elkander sprongen, als in beweging gebragt door eene tooverroede.

Op dit oogenblik trad Gravin OCTAVIA de zaal binnen. Nu zweeg de muziek; de twee-en-dertig dansers staakten hunne passen, en EDWARD en DOUGLAS haastten zich de Gravin te verwelkomen. Zij liet oogenblikkelijk den arm van Graaf ELONA los, die haar had binnengeleid, en drukte de beide vrienden hartelijk de hand.

— Waar is AMALIA? — was de eerste vraag van ELONA.

— Aan den arm van den Heer TOWER zag ik haar op het balkon, het omliggende landschap bewonderen, — antwoordde de Gravin, en te gelijk een schalkschen blik op EDWARD werpende, voegde zij er bij: — voor mij ware dat minder aanlokkelijk; ik heb vooreerst genoeg van de *Bengaalsche* landschappen!

Het is ons doel niet, den gang van het feest na te gaan voet voor voet. Eindelijk, terwijl de bedienden, die aan tafel gemist konden worden, het bal voortzetteden, zaten de gasten aan den rijk voorzienen feestdisch.

Gedurende den maaltijd kwam het gesprek al spoedig op de *Tughs* en de laatste overwinning, en Kolonel DOUGLAS, in den waren zin des woords bestormd met vragen, was zóó mild met zijne antwoorden, dat de nieuwsgierigheid, zelfs van de meest-nieuwsgierigen, ten volle werd bevredigd; terwijl ook hij alle reden had voldaan te zijn over het ontelbaar aantal toasten te zijner eere, en ter eere van de schoone ARINDA, zijne bruid, met toejuiching ingesteld.

Na den afloop van den maaltijd rees de bruid op, om het gezelschap aangenaam te verrassen. Zij begaf zich naar de aangrenzende zaal, plaatste zich aan de piano, en was, een oogenblik later, door allen omringd, terwijl op aller gelaat bewondering voor haar talent en hernieuwde vreugde stond uitgedrukt.

Sir EDWARD, wiens onrust over de afwezigheid van NIZAM nog niet verminderd was, maakte van de algemeene geestdrift gebruik, om ongemerkt de zaal te verlaten. In allerijl sloot hij, met een paar bedienden, zorgvuldig de deuren en ramen van het gebouw, en zorgde aldus dat de gasten voor het minst geene overrompeling hadden te vreezen; al ware het zelfs, dat de *Tughs*, aan de slagting bij *Doemar-Leyna* ontkomen, een wanhopigen stap wilden wagen.

Zijne afwezigheid echter werd spoedig opgemerkt door twee oogen, die, wat *hem* betrof, scherpzigtiger waren, dan alle de andere te zamen; en weldra verliet, aan den arm van den Heer TOWER, Gravin OCTAVIA de zaal.

Het duurde niet lang, of zij vond den man dien zij zocht, juist toen hij aan zijne maatregelen van voorzorg de laatste hand had gelegd. Hoewel Sir EDWARD in zelfbeheersching genoeg ervaren was, om zijne ongerustheid te verbergen, begreep echter OCTAVIA, toen zij alles gesloten zag, dat er iets buitengewoons moest gaande zijn. Maar EDWARD was de man niet, om aan beschroomdheid voedsel te geven; het denkbeeld van gevaar was

OCTAVIA weldra benomen, en toen zij, eenige minuten later, op EDWARDS aanhouden, zich nederzette om eene der aria's te zingen, die door de geheele beschaafde wereld bewonderd worden, bleef hij aan hare zijde staan, met al de uiterlijke teekenen van een opgeruimden geest en een gerust gemoed.

De luidruchtige toejuiching aan de bruid bedaarde van lieverleê. Na de bekoorlijke ARINDA plaatste de Gravin OCTAVIA zich aan de piano. Met eene onbeschrijfelijke bevalligheid wierp zij den rijken schat van lokken, die langs hare schouderen golfden, achterwaarts, en toen hare fraaije handen uitstrekkende en de toetsen in beweging brengende, zong zij de groote aria uit *Robert le diable*; dat »*Grâce!*" toen, gelijk nog heden, betooverend van melodij, gratie en gevoel.

De stem der jeugdige zangeres trilde met hemelsche buigingen en zwellingen door de zaal, en naar buiten en drong door tot in het bosch, en bragt ook de jonge soldaten, die er gelegerd waren, in verrukking. Die kinderen van *Bengalen*, kunstenaars van nature, de zang der vrouw en de akkoorden van het instrument voor twee stemmen uit den hemel houdende, kwamen, stap voor stap, nader en nader, op de stem en de muziek af; alsof eene toovermagt hen aan hunnen post ontvoerde. De stem van OCTAVIA, krachtiger dan die van den pligt, lokte hen allen op het terras der woning. Van tijd tot tijd hoorden zij daar zelfs kreeten van genoegen van den ouden SING, die in zijne gevangenis de melodij toejuichte, welke hij meende, dat uit de sterren tot hem klonk.

Toen de aria ten einde was, braken de toejuichingen los. Sir EDWARD gevoelde zich als in den derden hemel opgetogen, want de beminnelijke zangeres had hem eenen blik geschonken, die zijn geheele toekomst verheerlijkte.

Daar klonk van buiten eene andere stem, alsof zij het lied van OCTAVIA wilde beantwoorden. Zij kwam voort uit de hooge takken van een der boomen op het terras, en allen drongen naar de ramen, om beter de geluiden

en klanken op te vangen dier onbekende stem uit de lucht.

Die stem zong eene *Indische* melodij, wier eerste toonen reeds alle de aanwezige inlanders van genoegen deden trillen; doch op de heldhaftige trekken van DOUGLAS en EDWARD eene ontroering teekenden, die naar schrik geleek.

Sir EDWARD ging dadelijk bij Graaf ELONA, en dien krachtig de hand drukkende fluisterde hij hem in:

— Wapen u! Er gebeurt iets! Houd u digt bij de hoofddeur, en ontsluit die, zoodra NIZAM roept: »Maakt open!"

Daarna plaatste Sir EDWARD, met alle blijken van gerustheid en genoegen, zich weder naast OCTAVIA, om haar de woorden van het *Indische* lied te vertolken.

Eensklaps, alsof er eene vulkanische uitbarsting plaats had, daveren de benedenvertrekken van vallende steenen, gegil en gebrul, strijd en worsteling, vloeken en zegekreeten, 't gerogchel van stervenden en 't gejubel van verwinnaren, die naar boven dringen. ARINDA vliegt in haars vaders armen, om hem te beschermen of met hem te vergaan. AMALIA verloochent hare afkomst niet; een dolk uit haren boezem te voorschijn halende, staart zij met vlammende blikken naar de deur. OCTAVIA houdt de eer van haren landaard op, en blijft aan de piano het lot verbeiden, dat haar beschoren kan zijn. Maar Sir EDWARD neemt haar op en draagt haar naar het einde der zaal, en werpt daar eene verschansing op van tafels en zetels en andere meubelstukken, achter welke hij haar plaatst, en de andere dames raadt zich bij haar te voegen, terwijl hij met de pistool in de eene, de ontbloote kling in de andere hand, tot haar zegt: — Niemand zal u naderen, dan over mijn lijk!

— Maakt open! Open! — klonk aan de hoofddeur de bekende stem van NIZAM.

ELONA, DOUGLAS, de bedienden, en anderen, die den trap wilden afsnellen, om te zien, wat er omlaag gebeurde, stuitteden daar en hadden er eene vreeselijke worsteling te bestaan met scharen van *Tughs*, als door

de hel uit den afgrond gebraakt. Het geknal der losgebrande vuurwapenen deed het gebouw op zijne grondslagen schudden. Ook de Nabob en de meesten der gasten namen heldhaftig deel aan den strijd. Maar de wurgers, al sterker en sterker in getal, wonnen meer en meer veld, en kwamen hooger en hooger; op elke trede van den trap manschappen verliezende, maar ook van de verdedigers kwetsende en doodende, en immer talrijker, door nieuwe bijstanders, die uit den grond schenen op te komen; zoodat het zwakke aantal verdedigers voor de overmagt van tweehonderd woestelingen stond te bezwijken. Toen hoorde ELONA de roepstem van NIZAM en vloog naar de buitendeur, om hem in te laten. En ziet — daar drong de wakkere Kapitein MOSS met zijne dapperen binnen, en op het gerucht af van den strijd: DOUGLAS en zijnen vrienden toeroepende om den trap te ontruimen. Hunne helpers ziende, wenden deze zich om en den trap op, gevolgd door de *Tughs*, die hen in razernij achterna stoven; doch naauwelijks waren de eersten boven, of daar barstte een hagelbui van kogels de laatsten te gemoet, die hen gedood of gekwetst weder naar beneden deed tuimelen. Nu langs de met ligchamen bedekte trap stormden de soldaten naar beneden, en de aanvallers werden verdedigers, de verdedigers aanvallers op hunne beurt. Wij werpen een sluijer over hetgeen er toen in de benedenkamers en kelders van *Nerbudda* gebeurde. Het zij genoeg te zeggen, dat er een uur later geen *Tugh* meer ademde van allen die aan den aanslag hadden deel genomen, en dat deze overwinning, hoewel met vele dierbare levens en stroomen van kostbaar bloed betaald, hier inderdaad een einde maakte aan de worsteling met de verschrikkelijke wurgers.

Toen Sir EDWARD het gewoel en geweld in de benedengedeelten van *Nerbudda* hoorde, begreep zijn scherpzinnige geest dadelijk, dat het gebouw moest zijn ondergraven. Zoo was het ook inderdaad. Sinds tien jaren hadden de *Tughs*, met evenveel beleid als geduld, aan een onderaardschen weg gearbeid naar het gebouw, dat

zij als 't hoofdkwartier van den *Engelschen* bevelhebber beschouwden. Misschien was hun voornemen geweest er kruid onder te brengen, en 't door eene ontzettende uitbarsting te vernietigen met al wat er in was. Doch de strijd in de vallei van *Doemar-Leyna* en het gevangen zetten van den ouden SING in een der gewelven van *Nerbudda*, had de uitvoering van den aanval gewijzigd en vervroegd, met het doel om den gevangene te behouden en te verlossen. Toen de soldaten beneden kwamen, vonden zij in een der kelders den grond open, en in de opening nog *Tughs* bezig om er uit te stijgen. Wij behoeven niet te zeggen dàt, noch hoe zij buiten staat werden gesteld, om hun oogmerk te volbrengen. Ten einde het ontkomen langs denzelfden weg onmogelijk te maken, werd die monding van den onderaardschen toegang en uitgang met alles wat grijpbaar was gedempt of althans verstopt. Het hevigst werd dan ook weldra gestreden in hare nabijheid met het doel van den eenen kant, om haar te bereiken, van den anderen, om haar afgesloten te houden. Hoe de aanslag eindigde, hebben wij reeds gemeld. Tot regtvaardiging van Sir EDWARD, die in de concertzaal bleef, zonder ditmaal aan de gevechten deel te nemen, moeten we nog aanmerken, dat hij, niet wetende hoe vele toegangen de ondergravers zich hadden verschaft, noch waar zij konden uitkomen, de vrouwen niet durfde verlaten, uit vreeze van die aan de gevaren des doods weerloos prijs te geven.

Gelijk de zegepraal nu, zoo was, een paar weken later, ook de vreugde volkomen, toen de drie echtverbindtenissen plaats hadden, de liefde hare rozen vlocht door de lauweren van den moed, en de nu gewisse vrede het feest met hare palmen verheerlijkte; voor allen dierbaar, behalve voor den rusteloozen NIZAM, die weldra, met verlof van zijnen heer, naar een ander district toog, om ook dáár de *Tughs* van de aarde te helpen verdelgen.

MENGELWERK.

DE VRIJHEID.

(*Eene beurtspraak.*)

DOOR

E. W. VAN DAM VAN ISSELT.

EEN DICHTER.

De vrijheid! — Tooverwoord, dat reeds den jongling boeit;
Wier naam alleen zijn hart ontgloeit
En moed hem schenkt, om, op het spoor der helden,
Die voor hare eer te wapen snelden,
Te sterven voor zijn vaderland! —
De vrijheid! — Lieflijk beeld, door 't mannelijk verstand
Niet uit ons hart gewischt, bij 't klimmen van ons leven;
Dat nog des grijzen ziel verblijdt,
Als op de vleuglen van den tijd
Elk ander beeld is weggedreven! —

o Vrijheid! — Eens voor Nederland
Gekocht in tachtig bange jaren
Voor heldenbloed en 't bloed van martelaren! —
Hoe schendig ziet ge u aangerand,
Gehoond, verguisd, door hen die zich uw telgen noemen!
Uw beeldnis wordt bekransd met bloemen,
Bij woest gejuich en vreugdgebaar;
Maar broederbloed druipt van de handen
Der woestaards, die u offeranden
Doen rooken op uw feest-altaar!

Te regt had Frankrijks volk zijn Koning uitgedreven:
Den priesterslaaf, die met zijn pligten spot;
Die 't heilig woord, voor 't oog van God

Zijn landaard tot een borg gegeven,
Met roekeloozen voet vertreedt;
Die speelt met waarheid, regt en eed. —
Geen woest getier, geen wild beroeren,
Verzellen 't grootsche volksgerigt:
Euroop ziet kalm de straf volvoeren,
Waarbij de troon van Tienden KAREL zwicht.

EEN PROZAÏST.

Hou op! hou op! Waar, Dichter! moet dat henen?
Dien toon houdt nooit uw Zangster vol.
Parijs, Berlijn, en Rome, en Weenen
Vervulden beurtelings hun rol.
Niet slechts BOURBON werd uitgedreven,
Ook ORLEANS kwam aan de beurt.
De troonen wagglen, vorsten beven,
't Volk heeft zijn banden losgescheurd,
De teeknen van 't gezag langs dijk en straat gesleurd.
Gelijk aan 't hollend ros, dat, toom en stem vergeten,
Het al verbrijzelt in zijn vaart,
Heeft ras 't gemeen den slagboom neêrgesmeten,
En vriend noch vijand wordt gespaard.
Zijn moed is ongetemd: de held der barrikaden
Is in zijn ijver groot;
Zijn voet moog door een bloedstroom waden,
Hij schuwt geen lijfsgevaar, geen dood.
Hij heeft zijn vaandel opgeheven;
Dáár staat de leus van 't volk vermeld,
Hem meerder waard dan goed of leven:
»Geen tirannij meer, geen geweld!" —
Tot zoo ver goed: maar ach! die barrikadenheld,
Die 't zwoegend menschdom wil bevrijden,
Vergeet, dat nergens harder lijden
Bestaat dan bij een volk, dat, vrij
Van elken band van orde en wetten,
Zijne eischen in de plaats komt zetten
Van de eischen des gezags, dat voor den opstand vlood! —
»De Vrijheid, Broederschap, Gelijkheid of de dood!"

Hoe vinden ooit die helsche woorden,
Hoe vindt die bittre spotternij
Met al wat goed is, groot en vrij,
Een goede plaats in uwe akkoorden? —
En hoe, wanneer ge u elders wendt?
Als gij LEDRU-ROLLIN herkent,
PROUDHON, en andre Communisten,
Die bij der argeloozen strijd
Van ver als gifte slangen sisten,
Vol lage hebzucht, wrok en nijd;
Maar wie de moed ontbrak om zelf hun bloed te wagen?
Ginds staat CONSIDERANT, met hen, die 't *staart-oog* dragen!
Wat mengelmoes van wit en rood!
BOURBONS- en ORLEANS- en BONAPARTS-gezinden! —
MONTALEMBERT, met zijn befaamde vrinden,
Die 't vaderland alléén te Rome vinden!
Die arme Republiek, in bange barensnood
Geplaagd, geschud, geplukt door allen;
Terwijl 't aan niemand is bekend,
Als 't arme schepsel zal bevallen,
Of 't weêr een nieuwe President,
Een Keizer zijn zal of een Koning,
Die 't eind maakt aan de kluchtvertooning!
Dit alles vraagt zijn plaats in 't voorgenomen lied:
En hoe gij 't schikken moogt, die taak volbrengt gij niet.

DE DICHTER.

Weerhoud den loop niet van mijn zangen!
Waarom mij niet vergund de beeldnis op te hangen,
Van AFFRE, d'eedlen Christenheld? —
Den Bisschop, in wiens ziel de reinste deugden leven:
Die, 't kruisbeeld in de hand, naar 't oord des oproers snelt,
En, van gevaar en dood omgeven,
Wie strijden om den vrede smeekt?
Die priester in zijn feestgewaden,
Die onder 't vuur der barrikaden,
Van liefde en van verzoening spreekt,

Is waard, dat hem de Muze huldig!
Zijn we eer en lof den krijgsheld schuldig,
Wiens zwaard zijn vaderland bevrijdt;
Méér lof en eer zij hem gewijd,
Den vredeboô, die 't krachtvol leven
Kloekhartig in de dienst zijns grooten Meesters waagt:
Die moedig sterft, en, bij zijn sneven,
Vergifnis voor zijn moorders vraagt.

DE PROZAÏST.

Ja, hèm zij lof! Wat Kerk ons ook de knie zie buigen,
Den Bisschop van Parijs wordt hulde toegebragt! —
Waar 't slechts uw doel geweest hèm eerbied te betuigen,
Geen storenis had u verwacht,
Maar na Parijs volgt zeker Pruissen.
Dáár hooren we óók de zee der volksbeweging bruisen,
Ook dáár heerscht toomeloos geweld.
Welk grootsch bestaan, wat heldendaden,
Die adel van de ziel verraden,
Had ons van dáár uw Zangster toch gemeld?
Want twisten met het zwaard beslechten,
Manmoedig palstaan, dapper vechten,
Is, op zich zelv', een stof niet bruikbaar voor 't gedicht.
En geeft het zelfs geen stof tot lagchen,
Als Pruissens Koning plotsling zwicht?
Hij, die met woekren en met pragchen
Het vorstelijk gezag, ten spijt van 's Vaders woord,
Had uitgebreid in al zijn Staten;
Die 't duur gekochte regt miskent der onderzaten,
En, met geweld, hun zucht naar meerder vrijheid smoort,
Dien zien wij voor 't gemeen zich buigen:
Die neemt, op hoog bevel, zijn mutsje eerbiedig af,
Om, huichlend, hulde te betuigen,
Als 't volk de helden draagt naar 't graf,
Die voor de zaak der vrijheid vielen. —
Neen! 't is geen stof, die 't lied des Dichters kan bezielen,
Een' Koning naamloos trots en naamloos laf te zien! —

Maar boven Oostenrijk, maar boven 't eenig Weenen,
Heeft óók de vrijheidszon geschenen:
Zou dáár, welligt, de strijd iets groots iets edels biên?

Gelijk het riet zich buigt voor d' adem van de winden,
Zóó buigt, vervreemd van waarde en eer,
Zich HABSBURG met zijn adel neêr!
De blinde aanbidder van het »Goddelijke regt,"
Die aan den vrijen mensch zijn rang, als mensch, ontzegt,
Vorst METTERNICH, vlugt met zijn vrinden;
Hij vlugt, maar opgesierd, uit vreeze voor den dood,
Met Duitschlands kleur: zwart, geel en rood!
Die steun der dwinglandij erkent de revolutie. —
Van schrik, maar reeds op wraak bedacht,
Knielt, slaafs, de Keizerlijke magt,
En: — Oostenrijk heeft óók een Constitutie!....
Neen! Dichter, neen! o, ga voorbij:
Dáár is geen stof tot poëzij!

DE DICHTER.

Dan roept de strijd der Magyaren! —
Die helden en die martelaren,
Die moedig grijpen naar het zwaard;
Die, onbekommerd, goed en leven
Aan 't vaderland ten offer geven,
Zijn óók den zang des Dichters waard.

Dáár zien wij toomelooze horden,
Noch vrijheid tot een leus geworden,
Die deugd en menschlijkheid verbant:
De vrijheidzucht, die hen doet gloeijen,
Is de eedle zucht, de slaafsche boeijen
Te breken van een dwingeland.

Die zucht heeft eens de Nederlanders
Vergaderd om des Zwijgers standers,
Bij Spanjes redeloos geweld.

Wie voor eens vijands zwaard moest bukken,
Heeft regt zijn kluister los te rukken,
Wanneer die kluister duldloos knelt.

't Verheft den geest hunn' strijd te aanschouwen,
Waar, naast de mannen, zwakke vrouwen
Gewapend in de rijen staan,
Die, bij 't kloekhartig voorwaarts streven,
Aan man en zonen 't voorbeeld geven
Blijmoedig in den dood te gaan!

Hielp overmagt den kamp beslechten,
Werd, door 't geweld van vreemde knechten,
't Hongaarsche volk op nieuw geboeid:
't Geschiedboek meldt zijn edel pogen,
En menig traan van mededoogen
Heeft om zijn treurig lot gevloeid!

DE PROZAÏST.

Het worde u toegestaan: de strijd der Magyaren,
Die worstelstrijd was stout en groot.
Het was geen woeste bent van ruwe plunderaren,
Die, onnadenkend, bloed vergoot
Om hersenschimmen na te jagen,
En 't zwaard een vrijheid af te vragen,
Die orde en welvaart dooden moet:
Hun stroomde een eedler drift door 't harte.
Ja, hunne vrijheidzucht was die naar 't hóógste goed;
Waarvoor ook Neêrlands volk de magt van Spanje tartte.
Nog eens, 't zij toegestemd. Maar staamlen zult ge in 't lied,
Als gij den moordnaar HAYNAU ziet,
Met helsche blijdschap op 't gelaat,
Als hij de vlammen gadeslaat,
Die uit een weerloos dorp ten hoogen hemel stijgen:
Den mensch, die in zijn borst de deugd en de eer doet zwijgen,
Daar hij 't gegeven woord verbreekt
En 't onregtvaardig vonnis spreekt:
Die, woester dan het roofgediert,

Als hij zijn boozen lust den vollen teugel viert,
Een duivlenvreugd schijnt te genieten
Bij 't onverpoosde bloedvergieten.
Geen keizerlijke gunst wascht ooit die smetten af:
Dat schuldloos bloed laat onuitwischbre vlekken,
Door 't schittrend ridderkruis noch ordesband te dekken,
En de afschuw van Euroop blijft 's grijzen moordnaars straf.
Nooit had ge in 't ernstig lied den regten toon gevonden;
Nooit hadt ge 't waardiglijk verhaald,
Hoe 't Brouwersgild in 't magtig Londen,
Den menschenslagter heeft onthaald.
De wensch was zondig en vermetel,
En toch hij rees in menig braaf gemoed:
»Ach! had maar HAYNAU in den ketel
Van 't Brouwersgild zijn schuld geboet!"
De man ontloopt dat zoden en dat zieden:
Europa's hoongelach vervolgt hem, waar hij gaat.
Geen titel of geen rang kan hem bescherming bieden,
Dien 't edelst deel des volks nog meer veracht dan haat.

En als we in de »eeuwge stad", o Dichter! u verzellen,
Zal dan ons bloed, verhaast door borst en aadren snellen,
Als ge in uw opgewonden lied
Ons 't beeld van Romes helden biedt,
Verheven, magtig, grootsch en edel,
Met d'eere-krans om d'achtbren schedel,
Dien vrijheid, voor den vriend van waarheid, orde en regt,
Uit lauwren en olijven vlecht?
Wend de oogen af van 't wapen-zeegnen;
Wend de oogen af van Romes strijd:
Ook dáár zal u geen held bejeegnen,
Die 't heilig doel niet heeft ontwijd!
Des Opperpriesters stoute woorden,
Die tot verhoogden geestdrift spoorden,
Ontvlamden 't vuur in hellen gloed,
Maar ach! de brand, zoo roekeloos ontstoken,
Is ook in Rome losgebroken,
Heeft ook in 't Vatikaan gewoed.
Cicerovachjo's heldenscharen,

Die één̂s de steun des Pausen waren,
Vernielen biechtstoel en altaren,
Bespotten 's Herders staf en zijn drie-dubble kroon.
En hij, voor wiens bevel millioenen zielen beven,
Wordt uit zijn stad en kerk verdreven,
Ten doel van smaad en bittren hoon. —
Wat zou, voortaan, den Roomschen Staten
Een vorst, een Opperpriester baten?
De Republiek geeft meerder heil!
En bij de Fransche vrijheidsmannen,
Die PHILIPS hebben uitgebannen,
Vindt Rome goed en leven veil!
Zoo ooit Republikeinsgezinden
Hun broeders als zich-zelven minden,
Dan mint Parijs Nieuw-Rome teêr:
't Verhief dezelfde vrijheidskreten;
't Heeft óók zijn pligt en trouw vergeten
En d' eerbied voor zijn Opperheer.
De Maarschalk OUDINOT komt met zijn legerscharen:
Nu zal 't Romeinsche volk ontwaren
Hoe veilig 't op zijn broedren leunt;
Dra zal 't verbaasd Euroop aanschouwen,
Hoe, bij 't gedonder der kartouwen,
Hier de eene Republiek eene andere ondersteunt! —
De stad der Caesars ziet haar wallen
Beschieten, gruislen, wanklen, vallen,
Veroveren door Fransch geweld.
Dat dan de Knecht der Knechten van den Heere
Gerust weêr naar zijn hoofdstad keere:
Zijn aardsche zetel is hersteld! —
Hem hinder 't niet, op zijne paden,
Door 't bloed der zijnen heen te waden:
Aan èlken troon kleeft menschenbloed;
Hij-zelf heeft niemand doen bezwijken;
Zijn hand is rein van al die lijken:
Die troost stort balsem uit in 't vaderlijk gemoed!
Waar KAREL ALBERT is bezweken,
Zijn buurman, bondgenoot en vriend,
Die beter noodlot had verdiend,

Kan hij weêr tot »de stad en tot de wereld" spreken. —
De reine Godsdienstzin der Fransche legermagt
Heeft al die wondren voortgebragt! —
Dat wij den Franschen haan gezellig hooren kraaijen,
Bij 't volk, door zijn geweld verdrukt:
En Frankrijks vrijheidsvlag stoutmoediglijk zien waaijen,
Waar Romes vrijheidsvlag, baldadig, neêrgerukt,
Door 't slijk gesleurd is en vertreden;
Dat breken van gelofte en eeden;
Dat mengsel van wat goed en groot,
En laag, lafhartig is en snood,
Zal eens 't historieboek den verren naneef melden,
En hij, wiens hart voor deugd, voor regt en waarheid slaat,
Wijdt, beurtlings, Romes volk en Frankrijks oorlogshelden
Bewondring, afschuw, lof en haat.
Erken het, Dichter! dat ge uw zangen
Te stout, te hoog hadt ingezet!
't Zegt niets een dichtstuk aan te vangen!....
Wanneer men niet op 't einde let,
Zal spoedig moed en gloed ontbreken.

DE DICHTER.

Maar gun me, op mijne beurt, mijn denkbeeld uit te spreken!
Was 't niet mijn klagt, bij d' aanvang van 't gedicht,
Dat al die groote vrijheidszonen,
Der moeder zich onwaardig toonen?
Juist dáárheen was mijn doel gerigt:
Met u te treuren om de boosheid,
Die gansch Europa heeft beroerd,
De vrijheid roemde, en bandeloosheid
In haar banieren heeft gevoerd.
Elk rein gemoed, dat zóó de vrijheid ziet betrachten,
Haar leer miskennen en verkrachten,
Wordt diep en smartlijk aangedaan.
't Waar beter, dan die gruwelen te aanschouwen,
Te vlieden tot den Indiaan,
Ver over berg en dal, naast hem een hut te bouwen!
Dáár knelt geen band; geen wet verbindt.

Hij kent geen zorg dan voor het stoflijk leven,
Heeft jagt of visscherij zijn nooddruft hem gegeven,
Hij rust, waar hij de rustplaats vindt,
Die 't meest zijn zingenot kan streelen;
Hij wacht eens regters uitspraak niet,
Hij-zelf weet regt zich te bedeelen:
De krijgsmansknods, de jagerspriet
Beslechten 't pleit van wakkre mannen.
Ja, beter waar 't te zijn gebannen,
Bij wilden, waar men God noch Zijn geboden kent,
Dan in 't verdwaasd Euroop te leven,
Waar 't volk, bij zijn misdadig streven,
Beschaving, orde en wet en Gods bevelen schendt!

DE PROZAÏST.

't Is onweêrsproken, 't volk was schuldig.
't Heeft dwaas zijn magt misbruikt, 't is schandlijk uitgespat,
Nadat het jaren lang, geduldig,
Zijn knellend juk gedragen had.
Maar wordt bij hen geen schuld gevonden,
Die God tot wachters voor zijn welzijn had gesteld:
Die keetnen om zijn lendnen wonden;
Die 't gaven tot een prooi van onregt en geweld:
Ten speelbal van des werelds grooten,
Naar hunne meening, voortgesproten
Uit eedler ras, van beetre klei gevormd,
Dan 't arme volk, dat zij vertreden?
Is 't vreemd, dat bittre wrok, dat haat hun ziel bestormt,
Die, onverdiend, zoo duldloos leden?
Is 't vreemd, als 't bloedig uur der overwinning slaat,
Dat heete zucht naar wraak, zoo lang in 't hart bedolven,
De pijlers schudt van Kerk en Staat?
Gaat, vraagt het aan de onstuime golven
Van d' opgeruiden oceaan
Gegeeseld door den noodörkaan,
Dat zij de ranke kiel des nijvren koopmans sparen! —
Nog wilder dan de zee en de opgeruide baren
Is 't woeden van het volk, wanneer 't zijn kluister breekt.

Hoe zou 't de zachte stem der eedle vrijheid hooren?
't Werd nooit voor vrijheid opgekweekt. —
Geweld en dwinglandij wist elke vonk te smooren
Van 't vuur, dat in de borst van vrije mannen brandt.
De grootsche titel: »Mensch", werd aan den mensch geweigerd.
Slechts hij, wiens stamboom, trotsch, in tak bij takken steigert,
Was burger van zijn vaderland.

Hebt gij den moed hier 't vonnis uit te spreken:
Aan wie de schuld van 't leed en van de onpeilbre ellend?
Aan hen, die wrok en haat in 't hart der volken kweeken,
Of wel aan hen, verguisd, mishandeld en miskend,
Die 't lang verduurde leed op hun verdrukkers wreken?
Zie rond; maar zeg ons niet, dat alles is volbragt:
Neen! 't antwoord geldt de toekomst, die ons wacht.

DE DICHTER.

'k Zal 't antwoord, dat gij vraagt, niet in mijn boezem smooren.
Rampzalig hij, die, tot den Vorstenraad verkoren,
Zijns meesters lust en luimen vleit!
Hij, die geen moed bezit de waarheid te doen hooren;
En nieuwe jamren voor zijn vaderland bereid!
't Moog Koninklijken hoogmoed streelen,
In 't onbeperkt gezag gezeten op den troon,
Alleen, vrijmagtig te bevelen:
Maar schande zij des raadmans loon,
Die 't voor zijn Koning durft verbergen,
Dat geen geweld den geest der volken meer betoomt! —
Werpt dammen in den vloed, die van 't gebergte stroomt:
Gij zult, bij schijnbre rust, zijn reuzenkrachten tergen,
Tot hij zijn eigen baan, door vruchtbre velden scheurt.
Als de opgezwollen vloed zijn jamren komt verspreiden,
En dorpen sloopt en lijken met zich sleurt,
Dàn ziet ge 't, maar te laat, dat men die waatren leiden,
Met kloek verstand bestieren moest. —
Dan waar de wilde stroom, die nu de streek verwoest,
Weldoende voortgevloeid, en langs zijn vruchtbre zoomen,
Was vrolijk 't landvolk zaâmgekomen,

En had in 't zeegnend lied, de milde bron herdacht,
Die rijken oogst en voorspoed bragt.

Europa rust, na 't bloedig strijden,
De volken zijn getemd en willekeur regeert;
Maar 't is geen zoete rust, die 't harte komt verblijden:
Neen! 't is de vrede niet, die zeegnend wederkeert.
Der vorsten overmoed heft stoutlijk zijn banieren;
Geen troonen wagglen meer: hun diadeems staan vast.
Zijn ze eenmaal door 't geweld der volkeren verrast,
Zij kunnen 't zegefeest met vollen luister vieren.
De vrijheidskreten zijn verstomd,
't Volk heeft op nieuw den nek in 't slavenjuk gekromd,
Zijn wilde driften zijn bedwongen;
Zelfs waar 't in stillen ernst zijn regt en vrijheid vroeg,
Waar 't edel Hessisch volk den vuigen HASSENPFLUG
Bijna den schepter had ontwrongen,
Daar wordt de krijgsmagt zaâmgedrongen,
En onder wapenklank zijn orde en rust hersteld.

Wee, Grooten dezer aard! zoo ge op die rust mogt bouwen,
Die wrange vrucht van wreed geweld!
Verlaat, o Vorsten! 't blind vertrouwen,
Waarmeê gij, onbezorgd, de toekomst tegensnelt!

Weêr zal, na worstling, bloed en tranen,
De glans van kroon en schepter tanen,
En 't volk zingt weêr zijn zegelied;
Maar de eedle vrijheid, die wij vragen,
Die wij in 't eerlijk harte dragen,
Is 't loon des overwinnaars niet!

Blijft eerbied voor gezag en wetten,
Voor òns zijn veilge bakens zetten,
Wij zijn gerust, bij 't stijgen van den vloed.
Blijft Neêrlands volk door trouw verbonden,
Dan moge een Volkstribuun zijn dwaze leer verkonden,
Verachting straft zijn euvelmoed. —
Hier zij gewetensvrijheid veilig,

Ons blijve 't schittrend kleinood heilig,
Dat ons der vaadren moed tot kostbaar erfdeel gaf!
Dan kieze een Dichter, voor dien luister,
De sombre nacht van 't middeleeuwsche duister:
Ons hart wijst hem terug! — Hem is Gods gave een straf,
Die 't heilig dichtervuur voelt gloeijen,
Bij 't rinklen van de slaafsche boeijen,
Waarin de voorzaat lag gekneld.
Wij huivren bij dat beeld van toomeloos geweld,
Dat HOORNE en EGMOND heeft doen vallen;
Dat, op zijn gruwzaam moordschavot,
Hier 't bloed vergoot van duizendtallen,
Die, bij de aanbidding van hun God,
Zoo wel aan Romes kerk als LUTHERS leer verbonden,
Slechts dáárin schuldig zijn bevonden,
Dat vrijheidsliefde en zucht voor 't dierbaar vaderland,
Door vreemde beulen aangerand,
Hun 't eerlijk Hollandsch hart in geestdrift had ontstoken!

Die geestdrift, Landgenoot! leve in ons harte voort.
Dan — als de wilde storm op nieuw is losgebroken,
Die, dra welligt, Europa's rust verstoort, —
Dan zal ons volk, gedachtig aan zijn vaadren,
Zich, eensgezind, om die banier vergaadren,
Die »vrijheid, orde en wet" tot eedle zinspreuk draagt,
En glansrijk aan de wereld toonen,
Hoe Neêrland, door zijn wakkre zonen,
Zijn' ouden roem, zijne eer en de *echte* vrijheid schraagt!

PROEVE

OMTRENT DE STICHTING EN NAAMREDEN VAN LOEVESTEIN.

DOOR

VAN DAM, VAN BRAKEL.

De oorsprong van dit slot ligt steeds in het duister, en het schijnt in de geschiedrollen niet vóór 1377, of misschien 1373, genoemd te worden. Doch uit de Archieven der Rekenkamer van *Gelderland* deelt de Heer P. BONDAM, in het Charterboek van *Gelderland*, 3e Afdeeling, blz. 570, een stuk mede van dato *Althena* St. Remigidag, der maand October 1264, waarbij de Heer van *Althena* n. u. verklaart: verscheidene hoeven lands, tienden, eilanden, en dijkregten in bezit gekregen te hebben, en die, met bijvoeging van eigen goederen, en het laag gerigt over dezelve, in thyns te hebben uitgegeven aan den Abt en het Convent van *Villars*, in het Bisdom van *Luik:* daarbij voorbehoudende het hoog gerigt, voor zich aan de *Maas*-, en voor den Graaf van *Gelre* aan de *Waal*-zijde.

De namen van velen der daarin genoemde goederen zijn in onbruik of vergetelheid geraakt; maar er is genoeg van bekend, om te weten, dat die uitgegeven landen en eilanden lagen ten westen van de *beneden-Bommelerwaard*, tusschen de *Waal* en de *Maas*, en dat die door de *Villarenzer* monniken zijn ingedijkt, en uit dien hoofde den naam van het *Monnikenland* bekomen en tot nu toe behouden hebben; zijnde eene polder nederwaarts strekkende tot nabij *Loevestein*, en de *Hollandsche waard*, welke in het Charter de namen dragen van de eilanden *Alghot* en *Artusii Militis;* en die niet zoo zeer als het overige, aan de *Villarenzen* zijn gegeven, als wel aangeboden: »*sicam acquirere voluerint in posterium*" indien zij die in het vervolg begeeren of verkrijgen kunnen.

Deze waren derhalve nog in pandschap, gebruik, pacht of huur; zoodat de Heer van *Althena*, ofschoon wettig eigenaar, daarover zoo dadelijk niet kon beschikken. De kloosterlingen hebben die dan ook buiten de indijking gelaten.

Dewijl in dit Charter *Loevestein*, noch als inbegrepen, noch als aangrenzende genoemd wordt, en er ook geen Kastelein, zoo als van *Althena*, onder de getuigen voorkomt, zoo schijnt het toen nog niet bestaan te hebben; immers niet onder dien naam bekend te zijn geweest, en ik vermoed, dat *Artusii Militis*, wat dat dan ook beteekenen moge, de plaats is, waar later het bedoelde en thans nog bestaande slot gebouwd werd.

Heer GERARD *van* HOORNE, de tweede van dien naam in het geslacht, doch de eerste onder de Heeren van *Althena*, welke Heerlijkheid met de voorgenoemde eilanden *Alghot* en *Artusii* hij in 1300 bezat, was tevens Heer van *Hoorn*, *Weert*, *Herlaar*, *Hees* en *Leende* en Erf-opperjagermeester. Hij huwde in 1302, blijkens toen verkregene vergunning om uit leengoederen eene douarie te vestigen, met JOHANNA *van* LEUVEN, gezegd GAASBEEK, Vrouw van *Herstal, Bancigny* enz.; eene dochter van Heer HENDRIK *van* GAASBEEK, Heer van *Leuven*, *Herstal* en *Leeuwen*, en een tijd lang van *Breda:* uit Prins GODEFROY, Heer van *Leuven* en *Leeuwen* en MARIA *van* OUDENAARDE, Vrouw van *Gaasbeek*, welker moeder was LYSBETH *van* BEVERN, dochter van DIRK *de Vijfde*, Heer van *Bevern*, en Kastelein van *Dixmuiden* enz., en van MARGARETHA *van* BRIENNE.

Dit vermogend en aanzienlijk echtpaar werd begraven in het midden van het koor der Carmeliten-kerk te *Brussel*, onder eene verhevene tombe van zwart marmer, waarop twee wit marmeren levensgroote beelden.

Men ziet hieruit, dat de Moeder van JOHANNA *van* LEUVEN, LYSBETH *van* BEVERN geweest is, terwijl de Heeren SIMON *van* LEEUWEN, *Batt. Ill.*, bl. 681, en JACOBUS KOK, op *Ferwerdo* in het *Nederl. Wapenboek*, Genealogie van BEVEREN, 6de Generatie, zeggen: dat er, tot scheiding van

Loevestein on *Monnikenland*, eene sloot of gracht bestond, naar haar, Vrouw LYSBETH *van* BEVERN-*sloot*, genaamd.

Daar deze edele vrouw, uit het geslacht van AMSTEL gesproten, tot deze streken geene andere betrekking had, of hebben konde, dan door het huwelijk van hare dochter met den Heer van *Althena*, zoo is het niet twijfelachtig, dat deze, haar schoonzoon, de bewerker was van die naamgeving; en het laat zich denken, dat die gracht dan ook in hare tegenwoordigheid is aangevangen, en dat zij daaraan de eerste spade zal gestoken hebben.

De opmerkelijke overbrenging van den naam eener zoo aanzienlijke vrouw, op eene betrekkelijk geringe zaak, in eene op zich-zelve zoo weinig beteekenende en kleine landstreek gelegen, geeft alle reden om te vermoeden, dat er eene belangrijker gebeurtenis mede gepaard ging: en het zal niet te veel gewaagd zijn, om de stichting of den opbouw, de vernieuwing of uitbreiding van een huis of slot, in de nabijheid van die gracht te veronderstellen, en tevens te denken, dat Heer GERARD, hetzelve naar het verheven geslacht zijner echtgenoote willende noemen, om de verbindtenis van zijn stamhuis met het hare te doen blijken en in gedachten te houden, niet beter heeft kunnen doen, dan het naar *Leuven* of *Louvain*, *Loevestein* of *Louvestein* te noemen; en dat zulks zijn doel was, bewijst de naamgeving aan de gracht.

Dezen naam heb ik echter niet vóór 1377 vermeld gevonden, en wel in een verdrag van *Gelders* Graaf en edelen, alwaar het *Loevensteyn* gespeld wordt, volgens NIJHOFF, *Gedenkw. der Geld. Geschiedenis*, en *Lovesteyn*, volgens SLICHTENHORST, *Geld. Geschiedenis*, — en beschreven als tegenover de grenzen van *Gelderland* gelegen. Het schijnt toen niet meer aan den Heer van *Althena*, maar aan den Graaf van *Holland* behoord te hebben, die het althans in 1386 bezat.

Waarschijnlijk kwam het in 1332, of kort daarna, toen Heer GERARD was overleden, aan de Grafelijkheid van *Holland*. Tot 1329 was de Heer van *Althena* nog vrij man, en onafhankelijk van *Holland;* doch in 1332 werd

WILLEM *van* HOORN, GERARDSZOON, Leenman van dien Graaf, wegens *Althena* en *Woudrichem;* en de belangrijkheid van *Loevestein*, zoò gunstig voor *Holland*, aan twee rivieren gelegen, doet veronderstellen, dat dit slot toen tevens het eigendom van dien Graaf of dier Grafelijkheid is geworden.

Reeds lang geleden schreef ik mijne gedachte over dit onderwerp ter neder; maar hield ze tot nu toe terug, in de hoop van, alvorens die mede te deelen, nog meer tot bewijs te zullen vinden: wat mij echter niet mogt gelukken. Ik deel dan nu bij uittreksel mijn denkbeeld mede, vertrouwende, dat het de geschied- en oudheidkundigen aanleiding zal geven tot een nader onderzoek, waardoor de werkelijke stichter, stichtingstijd en naamreden zal aan het licht komen.

BRIEVEN VAN VOORSCHRIJVING, VERLEEND DOOR *PRINS MAURITS*,

AAN DEN KERKERAAD EN MAGISTRAAT VAN GOUDA, TER LEENING EN BEROEPING VAN ISAÄCUS HENSBERGIUS, PREDIKANT TE SCHERPENISSE IN HET EILAND THOLEN, ANNO 1619.

I.

Den Prince van Oraengien, Grave van Nassau, Meurs, Bueren, Marquis van der Vere en van Vlissingen; Heere en Baron van Breda, Diest enz.

Weerde, eersame ende discrete, lieve besundere. Die van den kerckenraed der ware gereformeerde religie der stad van der Gouwe hebben ons geremonstreert hoe noodig dat het is, dat heure kercke met goede ende wel begaefde predicanten geassisteert worden, omme heure gemeente in Godes heyl: woord te stichten ende onderwysen. Ende hebben ons oversulcx verzocht (mitsdien zy van diergelycke Leeraars jegenwoordig onversien zyn)

wy wilden voor heur by u luyden intercederen, ten eynde zy met den persoon van ISAÄCUS HENSBERGIUS, dienaer des Heyl: Evangely tot Scherpenisse voor den tyd van een maend, alleenlyck by forme van leeninge, mogte geaccommodeert worden, omme de voorsz: heure Gemeynte te gerieven; Ende alsoo u luyden genoegsaem bekent is de gelegentheyt der voorsz: stede, ende de verscheyden humeuren van persoonen die aldaar zijn; ende oversulcx vele daeraen gelegen is, dat in dese conjecture de kerke aldaer geassisteert werde; Soo hebben wy u luyden hiermede willen versoucken den voorsz: HENSBERGIUS voor zoo kleynen tyd daertoe te licentieren, opdat de voorsz: gemeente in desen haeren nood eenigsins mag gerieft worden, waeraen Godes kercke dienst ende ons welgevallen zal geschieden; ende hiermede, weerde, eersame ende discrete, lieve besundere zyt Gode bevolen. — In 's Gravenhage den 16 Octobris 1619. — Onder stond: u luyder goede vrundt, ende was onderteykent: MAURICE DE NASSAU. — Het opscrift was: den weerden, eersamen, wysen, ende discreten, onsen lieven besunderen, die van den Kerkeraed tot Scherpenisse. Ende opgedruckt een grooten zegel op deurgesteken pampier over rooden wasse.

II.

Den Prince van Oraengien, Grave van Nassau, Meurs, Bueren eñ Marquis vañ Vere eñ van Vlissingen, Heere en Baron van Breda enz.

Eersame, wyse, voorsienige eñ discrete, lieve besundere. Alsoo de tyd die gyluyden haddet vergunt aen D. ISAÄCUS HENSBERGIUS, predicant tot Scherpenisse, omme de gemeinte binnen der stede van der Gouwe, in Godes heil: woord te stichten eñ onderwysen nu eerstdaegs comt te expireren; Ende dat den jegenwoordigen staet derselver stede hoognoodig vereyscht, dat denselven ISAÄCUS alnoch voor den tyd van een maend aldaer continuere, Soo hebben wy hem aengeschreven en versocht dat hy

sich voor denselven tyd alnoch daertoe laet gebruycken, versouckende u luyden hiermede hem insgelycx tselve te accorderen, ende hem te laten weten dat sulcx u luyden aengenaem is; Niet twyffelende ofte de innegesetenen derselver stede zullen door hem tot gehoor van Godes woord dagelycx meer ende meer getrocken worden. Ende hiermede, Eersame, wyse, voorsienige ende discrete, lieve besundere zyt Gode bevolen. In 's Gravenhage den 21 Novembris 1619. — Onder stond: u luyder goede vrundt. — Ende was onderteykent: MAURICE DE NASSAU. — Het opschrift was: den weerdigen, eersamen, wysen, voorsienigen ende discreten, onzen lieven besunderen Borgemr. eñ Regeerders, mitsgaders die van Kerckenraed vañ Scherpenisse; — zynde besegelt met eenen grooten ovalen zegel, gedruckt op deurgesteken pampier over rooden wasse.

III.

Den Prince van Oraengien, Grave van Nassau, Meurs, Bueren en Marquis van der Vere ende van Vlissingen, Heere en Baron van Breda, Diest enz.

Weerdige, eersame, wyse eñ discrete, lieve besundere. Die van de Magistraet eñ Kerkenraed der ware gereformeerde religie der stede van der Gouwe, hebben ons geremonstreert datse tot accommodatie van heure gemeente beroupen hebben den persoon van D. ISAÄCUS HENSBERGIUS jegenwoordig predicant tot Scherpenisse, omme deselve heure gemeynte (ten aenzien zyluyden gantsch van bequame eñ wel begaefde Leeraers ontblootet zyn) te mogen stichten ende onderwysen. Ende hebben ons daerbeneffens versocht wy wilden voor hun by u luyden intercederen, ten eynde zy daartoe te gevoegelycker mogten geraken. Ende alsoo wy onnoodig achten u luyden eenig wyder verhael te doen van de gelegentheyt der voorsz. stede, dewyle u luyden genoegsaem bekent is, dat deselve seer populeus eñ bewoont

is van persoonen van diversche secten, ende daeromme hoognoodig is dat de kercke aldaer met goede en̄ bequame predicanten verzien werde. Soo hebben wij u.l. hiermede willen versoucken tot de demissie van voorsz. HENSBERGIUS geene zwarigheyt te maken, maer die voorsz. gemeynte van der Gouwe in dit haer christelyck ende billyck versouck te gerieven, ende accommoderen, waeraen Godes kerckedienst ende ons welgevallen sal geschieden. Ende hiermede, weerdige, eersame, wyse ende discrete, lieve besundere zyt Gode bevolen. In 's Gravenhage den 29 Novembris 1619. — Onder stónd: u luyder goede vrundt, ende was onderteykent: MAURICE DE NASSAU. — Het opschrift was: den weerdigen, wysen, voorzienigen ende discreten, onsen lieven besunderen die van den Kerckenraad tot Scherpenisse. Ende was besegelt met eenen grooten ovalen zegel, gedruckt op deursteken pampier over rooden wasse.

Met de origineelen van bovenstaande brieven (waarvan ook kopijen gevonden worden in het boek der Kerkeraads-handelingen van *Scherpenisse*) verschenen de Gedeputeerden van den Kerkeraad en Magistraat van *Gouda*, bij den Kerkeraad te *Scherpenisse*. — Niet zonder reden had men den Prins, als heer van laatstgenoemde plaats, om dergelijke brieven van voorschrijving verzocht; want, het was alleen »om de goede beliefte van Syne Princelycke Excellentie, haeren genaedigen Heere" dat die van *Scherpenisse* »'t versouck van die van ter Gouwe" inwilligden. — Had te *Gouda* een der voornaamste afgezette Remonstrantsche predikanten, EDUARDUS POPPIUS gestaan, en waren daar ter plaatse velen verkleefd aan de Remonstrantsche gevoelens, in welke zij versterkt werden door sommige teruggekeerde Remonstrantsche predikanten, die zich aldaar heimelijk onthielden; (*) er werd dan ook te *Gouda* een leeraar vereischt die geschiktheid en bekwaamheid bezat, om de zoodanigen

(*) YPEY en DERMOUT, *Geschiedenis der Ned. Herv. Kerk*, II D., bl. 265 en 267.

wederom tot den schoot der Hervormde kerk terug te brengen. — Hiertoe nu had men het oog geslagen op ISAÄCUS HENSBERGIUS en, zoo het schijnt, met goed gevolg; zoodat dan ook de man aan de Classis van *Tholen* en *Bergen-op-Zoom*, waaronder *Scherpenisse* ressorteerde, te verstaan gaf: »dat hy in conscientie het gedaene beroup niet kon afslaen, alsoo hy bemerkte dattet de Heere beliefte synen dienst te gebruyken op eene plaetse daer veel meer last was als in syne kercke, ende dat hy getroost was synen rugge daeronder te buygen eñ te zetten." — Ik achtte de bijvoeging dezer weinige woorden niet overbodig tot regt verstand van sommige uitdrukkingen in de brieven des Prinsen, welker mededeeling ik hoop dat men niet geheel onnut zal oordeelen.

Waterlandkerkje. J. WAS.

DE CONSTITUTIONELE REGERINGSVORM BIJ DE HEBREEUWEN.

Gewoonlijk stelt men zich den *Hebreeuwschen* regeringsvorm als despotisch voor, en leidt daaruit wel eens gevolgtrekkingen af, die ten doel hebben de vrijere vormen van onze dagen als ongevallig aan de Godheid voor te stellen. Zonder ons in staatkundige beschouwingen te verdiepen, willen wij slechts zoeken aan te toonen, dat de regeringsvorm in *Palestina*, hoezeer Monarchaal, echter geenszins despotisch in den strengsten zin geweest is. Wij zullen ons hierbij geheel aan den Bijbel houden. Twee plaatsen komen hier vooral in aanmerking. In het eerste boek van SAMUËL, Hoofdst. X vs. 25, lezen wij uitdrukkelijk: dat SAMUËL voor het volk het regt des Koningrijks ontvouwde, dit in een boek schreef, en het voor het aangezigt des Heeren nederlegde. Wat dit voor een boek geweest zij, waag ik niet te beslissen; maar twee dingen staan vast.

Vooreerst: bij het eerste aanstellen van een Koning over *Israël* wordt het regt des Koningrijks uitdrukkelijk beschreven; zoodat er althans aan eene soort van Grond-

wet schijnt gedacht te moeten worden, even als wij later, 1 *Kon.* XII, bij het begin der regering van REHABEAM van een soort van verdrag tusschen Koning en Volk lezen. Ten tweede: SAMUËL was de persoon, die het regt des Koningrijks beschreef, en diezelfde SAMUËL had kort te voren (1 SAM. VIII: 10—18) het volk tegen het misbruik, dat de Koning misschien van zijne magt zou maken, gewaarschuwd. Dit maakt het in ons oog zeer waarschijnlijk, dat SAMUËL in het regt des Koningrijks, dat hij zwart op wit voor het aangezigt des Heeren nederlegde, een soort van waarborg tegen al te groot despotismus heeft willen geven.

De tweede plaats, die onze aandacht verdient, is te vinden in het eerste Boek der Koningen, Hoofdst. XX vs. 7, 8. Daar lezen wij, dat Koning ACHAB, door de *Syriërs* benaauwd wordende, de Oudsten des lands te zamen roept, om hun de eischen van den vijand mede te deelen, en dat de oudsten en het gansche volk hem uitdrukkelijk vermanen, om aan die eischen niet toe te geven; welke vermaning door ACHAB wordt opgevolgd. Nu weet ieder, dat ACHAB lang niet gunstig bekend is, en dikwijls als een dwingeland wordt afgeschilderd. Wanneer dus zelfs hij, in belangrijke zaken, eene soort van Rijksvergadering bijeen riep, dan is het althans waarschijnlijk, dat dit onder goede Koningen evenzeer heeft plaats gehad. Dit wordt nog waarschijnlijker, wanneer men bedenkt, dat hier van de oudsten des lands gesproken wordt, terwijl vroeger, toen de *Hebreeuwen* nog geen Koning hadden, juist de oudsten het bestuur uitoefenden. (Zie b. v.: Rigteren X: 7—11, XXI: 16.)

Hieruit vloeit van zelf het besluit voort, dat onder de oude *Hebreeuwen* geene geheel onbeperkte alleenheersching bestaan heeft.

D. B. JR.

DE LIEFDE IN HET SERAIL.

Een jong landschapschilder, die naam gemaakt zou hebben, als een hartstogt hem den tijd er toe had gela-

ten, DANIËL DE GERSAIN, zocht op zekeren dag, tusschen *Athene* en *Sunium*, naar de prachtige tombe voor CRANAÜS gesticht. PAUSANIAS had dit gedenkteeken gezien en bewonderd; de jonge DANIËL, vol geloofs aan PAUSANIAS hield zich dus onvermoeid met zijne nasporingen bezig. Helaas! CRANAÜS heeft nooit een graf gehad, want om dat te hebben moet men werkelijk hebben geleefd, en CRANAÜS was een door den geschiedschrijver PAUSANIAS verdicht personaadje.

DANIËL had, steeds zoekende, de hoog opgeschoten planten en de olijfboschjes, welke de asch der bekende steden van dit oord: *Æxone*, *Alæ*, *Alimonte*, *Anagyronte*, *Thores*, *Lampré*, *Œgilia*, *Anaphlystus*, *Azenia* bedekten, te vergeefs doorkruist; hij stond dus gereed om weder naar *Athene* te keeren, toen hem eenige jonge *Griekinnen* in 't oog vielen, welke den weg insloegen naar Kaap *Zoster*, het geheiligde voorgebergte, waar LATONE, voor de eerste maal, haren gordel ontstrikte, om zich naar het drijvende *Delos* te begeven.

Deze meisjes waren door een' reusachtigen *Albanees* vergezeld. DANIËL veronderstelde, dat zij in eenige landelijke woning daaromtrent te huis behoorden, en slechts een uitstapje maakten om wilde tym en majolein te plukken. De krijg verwoestte, in dien tijd, het schoone land, en hoewel de kust nu rustig was, konden de *Turken*, elk oogenblik, eene landing doen; het jaar 1822 was naauwelijks aangevangen.

DANIËL had juist gegist: een' heuvel omgaande, ontdekte hij een aardig landhuisje, door eene met olijven beplante hoogte tegen de zeewinden gedekt; een bevallige tuin omringde het gebouw, en het lommer van sycomoren beschaduwde de zonneblinden. Het was eene dier liefelijke verblijfplaatsen, welke door een waas van geluk en kalmte des reizigers belangstelling wekken. Een *Laconische* hond sprong lustig de meisjes te gemoet en wierp, in overmaat van vreugde, de jongste op het grasperk neder, waarop de anderen de echo van *Sunium* van een gelach deden schateren, welluidend als de maat-

gang der verzen in eene idille van den grooten *Syracusischen* dichter.

Daniël had cranaüs en pausanias vergeten.

De huishond verzuimde, naar der honden aard, niet, om den vreemdeling, die zijn erf betrad, aan te vallen. — Zonder twijfel is de hond een vriend des menschen; maar men moet zijne getrouwheid soms duur betalen; de tijger is een vijand, maar hij blijft in 't woud, en zelden randt hij ons in 't voorbijgaan aan.

In weerwil van zijne klassieke bewondering voor de honden van *Laconië*, maakte daniël zich tot eene regtmatige verdediging gereed; den viervoetigen vijand twee *Turksche* pistolen, met robijnen versierd, voorhoudende. Het dier week er voor terug, doch met zulk een geblaf, dat de bewoners den kunstenaar ter hulpe snelden, den cerberus aan den ketting legden en den jongeling noodigden om een weinig, in de schaduw van een' voor 't huis staanden laurierboom, uit te rusten.

Vlug en sierlijk het *Nieuw-Grieksch* sprekende, dankte onze schilder op eene wijze; waaraan de geur der oudheid bevalligheid gaf, en volgde als gast. Hij werd den huisheer voorgesteld. Deze was een *Griek* van omstreeks vijftig jaren en eene majestueuze houding, welke zich, als laërtes, onledig hield met de perenboomen in zijn' tuin te snoeijen.

De hond blafte nog altijd aan zijn ketting.

Een vertrouwelijke gulheid ontstond dadelijk tusschen den *Griek* en den jongen *Franschman*. Men sprak van den bevrijdingstrijd en de helden, die den alouden roem van *Griekenland* deden herleven. Daniël vertolkte voor zijn' gastheer menig *Fransch* gedicht, door zijne landgenooten, ter eere der *Hellenen*, gezongen; en het gezin verzamelde zich weldra in den hof om naar den jeugdigen vreemdeling te luisteren.

Op het gerucht der voetstappen van de meisjes keerde deze zich om, en — hij zag de zon een gelaat beschijnen.... een gelaat, zoo als de zonen van *Hellas* niet meer zullen aanschouwen, nu het *Beijersche* bloed

met dat van ALCIBIADES en PERICLES wordt vermengd.

— RODOKINA! — sprak de meester — doe onder het prieël dekken. De lente nadert, wij kunnen in de open lucht eten. Onze vriend de *Franschman* zal ons de eer doen van heden onze gast te zijn.

DANIËL hoorde dit naauwelijks; hij was geheel oog voor RODOKINA, en een voorgevoel, dat plotselings hem doordrong, scheen te voorspellen, dat voortaan zijn geheele leven aan die hemelsche gestalte, welke glimlagchend verdween, zou verbonden zijn.

Men ging voort met te spreken over de heldendaden van MARCO BOZZARIS; doch DANIËL was en bleef verstrooid.

De meisjes dekten, al schertsende, de tafel en vloeiden over van bevallige invallen en gezegden; misschien ook wel eenigzins berekend om de aandacht té trekken van den beleefden *Gal*, dien de hemel in hare eenzaamheid zond, om afwisseling te brengen in het eentoonige huiselijke leven. RODOKINA verduisterde, door hare bekoorlijkheden, de schoonheid harer beide oudere zusters. Zij droeg een rood kleed, een manteltje van geel satijn, achter met een agraaf vastgemaakt, hare raafzwarte lokken met een lint omstrikt, prijkten met bloemen, des morgens aan de oevers der kleine stroomen geplukt. De weelde der onschuld omzweefde haar als een hemelsch tooisel, en naar den zuiveren en fijnen omtrek van haar gelaat, of naar den zedigen blik haars oogs, of naar de onvergelijkelijke bevalligheid harer houding, of naar de zuivere rust van haar voorhoofd oordeelende, moest men beurtelings meenen, dat zij tot het keizerlijke vrouwenvertrek, of tot den Olympus, of tot het paradijs behoorde. PRAXILETES zou er zijne VENUS *pudica*, RAFAËL eene heilige naar gevormd hebben. Men moest haar, als kunstenaar bewonderen, of als minnaar aanbidden.

DANIËL deed het laatste.

DIMITRY ZACCARONIS, zoo heette de huisvader, begreep, zich aan tafel plaatsende, dadelijk, dat de jonge schilder levendig door RODOKINA's schoonheid was getroffen. In andere omstandigheden zou hij, als een wijs vader, zijne voorzorgen genomen en 't zelfs betreurd hebben,

dat hij aan een vreemde eene gastvrijheid had aangeboden, die hinderlijk of gevaarlijk kon worden; maar thans, en hier, bevond men zich in een' tijd en een land, dat hartzeer en vrees den huiselijken haard omringden, en het nadenken weerden over zaken, die tot kalmer dagen behooren. Men leefde er te midden van bloed en rouw; het was des avonds onzeker of men den volgenden morgen zou aanschouwen, en *Griekenlands* bestaan scheen bij elken zonsöpgang te zullen eindigen. Bij zulke groote volksrampen vergat DIMITRY bijna dat hij RODOKINA's vader was, en liet aan God de zorg voor zijne kinderen over.

— ARGUS! Waar is ARGUS? — vroeg ZACCARONIS. — Ik moet u, Mijnheer! met onzen hond verzoenen.

Deze, losgelaten, kwam hijgend van vreugde binnen, liefkoosde zijn' meester, zijne jonge meesteressen, vooral RODOKINA, vestigde toen zijn blik sterk op DANIËL, en dezen nu aan tafel, als vriend, bij DIMITRY en RODOKINA gezeten ziende, scheen hij te begrijpen straks eene groote fout te hebben begaan, en vroeg, in zijne stemme, maar vriendelijke taal den jongeling vergiffenis, van uit blinden ijver zijnen pligt, als waker, te hebben overschreden. DANIËL, hem, van zijnen kant, willende bewijzen, dat hij deswege geenen wrok voedde, streelde het dier en gaf het een kus op 't voorhoofd. Nu ten toppunt van vreugde, snelde ARGUS door den tuin, blafte tegen de boomen, ontwortelde eenige bloemen, en was als dol van blijdschap.

In den rampspoed ontstaat het vertrouwen schielijk. Na den maaltijd behandelden DIMITRY en DANIËL elkander als oude bekenden. Ook vertegenwoordigde de *Franschman* de edelmoedige en magtige natie, die de heilige zaak der *Grieken* naar vermogen schraagde; dit was genoeg om al de genegenheid van den *Griek* voor den vreemdeling, zijnen gast, op te wekken; zoodat, toen het scheidensuur daar was, de smart zoo groot scheen alsof zij jaren lang in broederlijke liefde hadden verkeerd.

DANIËL beloofde DIMITRY en zijn bekoorlijk gezin eene spoedige terugkomst, en den weg stadwaarts inslaande,

nam hij een dier hartstogten mede, welke reeds bij het ontstaan hun toppunt bereiken.

Acht dagen later verspreidde zich, door *Athenen*, de droevige mare, van eene landing der *Turken*, bij Kaap *Zoster;* en dat deze de dorpen verbrandende, de bevolking moordende, alle beplanting vernielende, als wilde dieren het land hadden afgeloopen. DANIËL werd door een pijnigend voorgevoel overmeesterd, want de ontscheping was in de nabijheid van DIMITRY's woning geschied. Verscheurende gedachten deden zijn bloed koken.

Hij steeg te paard, en, zonder zich te bekreunen om gevaren, in welke zijne hoedanigheid als *Franschman* hem misschien niet zou hebben behoed, snelde hij, met lossen teugel, naar de hoeve zijner vrienden, terwijl het hart hem in den boezem bonste. Met brandende oogen zag hij, telkens als de gezigtëinder zich vertoonde, naar den kleinen heuvel waarbij het huis stond. Hij trachtte reeds van verre, in den toestand van het oord, de sporen van gevreesd onheil te ontdekken. Soms scheen het hem alsof hij de blijken van verwoesting, in de verbrande olijven-bosschen, hem zoo wèl bekend, ontwaarde. Weldra behoefde hij niet meer te twijfelen. Het pad, naar DIMITRY's woning geleidde slechts naar bouwvallen. Het huis lag in asch; er was geen boomgaard, geen priëel, geene bloem, geen wijngaard meer te vinden; de vlam had alles, alles vernield, en DANIËL, door eene geweldige aandoening overmeesterd, zonk op het gras neder en weende.

De nacht viel, maar DANIËL dacht aan geen stadwaarts keeren; hij kon zijne blikken niet wenden van dit rampvolle schouwspel, dat bij het vallen van den avond nog droeviger tint aannam. Eindelijk steeg hij in wanhoop weder te paard, en groette voor de laatste reize het erf, waar RODOKINA gebloeid had, wier naam in dien groet jammerend werd uitgesproken.

De echo van Kaap *Zoster* had deze klanken naauwelijks herhaald, of een dof gerucht scheen uit een hagedoornboschje, dat den ingang van een' grot bedekte, voort te komen. DANIËL zag er heen, zonder den geliefden naam te durven

op; de zonneblinden bewaarden hunne geheimen, de kiosken waren stom, alleen de stilte des grafs scheen dezen waterkant der oostersche weelde te bewonen. De palmen en de acacia's bogen als vederbossen over de kleine koepeldaken in den hof; de zee ruischte aan den voet des Harems; de wind ontplooide de wimpels der voor anker liggende schepen; doch niets, noch in de lucht, noch op 't water, noch op de aarde, deelde in de ontroostbare droefheid van DANIËL. Hij bleef somber te midden van zoo veel schoons door den zonnegloed verheerlijkt.

Des nachts benaauwden hem vreeselijke droomen: het waren enkel pijnigende gezigten, waarin tulbanden, cachemiren, dansen van bayadères, vermengd met zwarte en blanke gesnedenen, door elkander woelden. Dan sprong hij verschrikt op, MAHMOUD een dolk in de borst stootende. Als de dag aanbrak ging hij voor de groote poort van het paleis der Verhevene Porte post vatten, om de geheimen, daar binnen, te bespieden. Soms sprak hij de minste dienaren des Sultans aan, met vragen die achterdocht wekten, zonder hem eenig voldoend antwoord te verschaffen. Zich weder nederleggende, bad hij om de vernieling van alle harems, al ware het maar in den droom. Nooit was eenig minnaar ongelukkiger dan DANIËL.

Hij leefde, of, om juister te spreken, hij stierf vier maanden lang in die zielsangsten, zonder eenig uitzigt op eene gunstige uitkomst voor zijnen hartstogt. Hij wachtte op een Janitzaren-oproer; doch de Janitzaren hielden zich stil. Tot zijn geluk had er eene omwenteling in het *Turksche* rijk moeten gebeuren; ook rekende hij op *Rusland* of de *Grieken*. In de liefde op Staatsomwentelingen te hopen, is eene droevige zaak: zij komen te laat, indien ze komen, en de minnaressen worden intusschen oud en de minnaars ook. DANIËL bevond zich dikwerf op den heuvel van St. SOPHIA, als de Sultan daar voorbij toog; hij beschouwde dan zijn' magtigen medeminnaar en trachtte uit diens gelaat te gissen, welken graad van geluk het bezit van RODOHINA, aan

zulk een' man, kon schenken; maar het voorkomen van den Grooten-Heer gaf hem weinig licht. Hij had, onder zijn' tulband, een gelaat door gemakkelijk voldane hartstogten en keizerlijke zorgen ontstemd; op zijne bronzen wangen heerschte treurigheid en sterk sprak de verveling uit zijne oogen. Herinneringen uit den harem schenen hem luttel bezig te houden; over staatkunde liepen zijne gesprekken met den Groot-Vizier. Den blik op het volk slaande, zocht DANIËL naar teekenen van misnoegen; maar het volk wierp zich ter aarde en beroerde den grond met tienduizend tulbanden.

Eens des avonds uit het huis van den Heer CONSTANTIN, *Fransch* koopman te *Galata*, komende, en naar *Pera* gaande, ontmoette hij een' man, die hij te *Marseille* had gekend en PASCAL heette. PASCALS bezigheid was vrij zonderling, en zelden wordt die door een' *Franschman* aanvaard. Nog kind, werd hij door de *Algerijnen* gevangen genomen en bestemd tot het bewaren der vrouwen van HUSSEIN-BEY. Op zijn twintigste jaar, uit *Algiers*, gevlugt, was hij de kust gevolgd, zijne diensten aan de Deys en Bassaas, bezitters van harems, en milder dan de gierige HUSSEIN, aanbiedende. Hij kende volkomen alle *Barbarijsche* talen; sprak *Fransch* als de zoon van een zeeroover; bezat eene welluidende sopraan-stem, en speelde verrukkelijk de mandoline. In 1820 kwam hij te *Parijs*, om zangeressen voor den Keizer van *Marokko* aan te nemen, die de *Caravane* van GRÉTRY, door kunstenaars van het tooneel van *Fréjus* had zien uitvoeren, en tot elken prijs *Fransche* zangeressen verlangde.

DANIËL, door één eenige gedachte beheerscht, stapte over alle tusschendenkbeelden heen, om tot het doel te komen, dat, bij het ontmoeten van PASCAL, plotseling voor hem opging: — Uwe fortuin is gemaakt, — zeide hij, — vraag den Bostangi, het Hoofd der gesnedenen, den Vizier, in één woord wien ook, te spreken; bied uwe diensten den Grooten-Heer aan; zeg dat gij uit *Frankrijk* komt, dat ge daar de zeden, de staatkunde, den volksgeest, al wat ge zaagt, hebt bestudeerd, en dat gij de posten van vrouwenbewaarder en lid van den

Divan kunt vervullen. Mahmoud zal gaarne bezigheid aan zulk eenen *Franschman* geven; hij zoekt dien overal. Twintig malen heb ik-zelf er aan gedacht, doch ben door eene gewigtige bedenking weêrhouden. Kom bij mij, ik zal uw gelaat en uwe haren kleuren; u een' groenen bril geven; een *Fransche* das, die u de kin verbergt, omdoen, en geen duim breed vleesch op uw gelaat zigtbaar laten. Gij zijt schrander; gij begrijpt wat ik wil; dien mij wèl, en ik zal u rijk maken.

Pascal bezat eene groote mate van hebzucht, gelijk allen van zijn beroep. Hij antwoordde dadelijk, vaardig te zijn tot alles wat geld gaf. Daniël omhelsde hem en reikte hem een ruim handgeld op de gesloten overeenkomst. Pascal, in de harems opgevoed, kende er al de kronkelwegen van; hij wist volkomen bij wien zich, met zijne dienstaanbieding, te vervoegen; sprak met zoo veel zelfvertrouwen tot de dienaren des Keizers, deed zijne reis naar *Parijs*, zijne betrekkingen met de *Fransche* Ministers — wier geheimen hij snoefde te hebben ontdekt, terwijl hij hunne vrouwen bewaakte — zoo hoog gelden, schimpte op zoo driesten toon op *Russen* en *Grieken*, dat hij, van stap tot stap, den Vizier naderde.

In tegenwoordigheid van dien hoogen staatsman, nam hij ook een staatkundig voorkomen aan; verdichtte zich een' levensloop, en zwoer, dat hij steeds aan de heilige zaak der *Turken* was verkleefd geweest. Nooit speelde een tooneelkunstenaar zijne rol beter. Denzulken, die pascal in dienst van den beroemden Dr. clariond hebben gekend, zal het wel niet verwonderen, dat hij, na dit gehoor, tot een post in den harem werd aangenomen; mits hij voor den Bostangi en den Capigi-bassa zijne geschiktheid bewees: — eene proef, die pascal niet schroomde en met eere onderging.

Toen zeide hij nog eenige zaken in de stad te moeten beschikken, verkreeg zijne aanstellings-firman en verliet het paleis, om er den volgenden morgen weder te keeren. Des anderen daags kwam, gelijk men nu wel gissen kan, daniël, volmaakt als pascal vermomd. De dienaren bogen zich voor zijn firman.

Ziedaar nu eensklaps den jongen *Franschman* onder de eunuquen des Sultans vermengd. Ongelukkig onderging zijn ongeduld, gedurende zijn nieuwelingschap, wreede beproevingen. Hij had nog niet al het vertrouwen gewonnen, dat MAHMOUDS heiligdom opent. Aanvankelijk gaf men hem het toezigt over bejaarde Odalisken, die alleen voor den vorm bewaakt werden; want de Sultan meende, met al de *galanterie*, welke hij in *Stamboul* wilde invoeren, eene Sultane-weduwe te zullen vernederen, door haar een' bewaker harer deugd te onthouden. DANIËL geleide zijne fragmenten van het serail der bedaagden, bediende de dames aan tafel, vergezelde haar op 't land, en fluisterde elk harer in het oor: dat het waarschijnlijk bij vergissing was, dat zij van de keizerlijke gunst geen bewijs had ontvangen. Deze oplettendheid, telkens herhaald, deed hem veel goeds.

De oudste dezer dames had somtijds een vriendschappelijk onderhoud met haren zoon MAHMOUD, en prees ten hoogste het vernuft en de *Fransche* wellevendheid van DANIËL. De Sultan op *Fransche* manieren verzot en zijnen nieuwen dienaar reeds, uit het berigt des Viziers, kennende, eindigde de moeiten van den proeftijd en benoemde onzen held tot hoofd der eunuquen en tot inspecteur van den harem der Favoriten. De gelukkige betoonde zijne dankbaarheid door met zijn voorhoofd het voettapijt te wrijven.

Dien zelfden avond trad DANIËL in dienst. Zijn voorganger stelde hem den gedamasseerden dolk, het kenmerk zijner waardigheid, ter hand, en wees hem, met gebogen hoofd, de rood fluweelen gordijn, die de begunstigde vrouwen voor het oningewijde oog moest verbergen. DANIËL tilde, niet door vrees, maar door liefde ontroerd, de zware gordijn op en trad in het bevalligste vertrek, door GALAND, in zijne *Nachten*, beschreven. Tallooze vlammen schitterden in lampen en op veelärmige kandelaren van goud; reukwerken deden rozengeur inademen; een rij van bloeijende oranjeboomen stond langs den cirkelvormigen wand; alom verhieven zich stapels

van fluweelen kussens, met smaragd en franjes, als troonen voor de Odalisken; een saffraankleurige watersprong verfrischte den dampkring. De zaal was ledig; maar overal zag men de blijken van vrouwelijk aanwezen: hier waren armbanden, op den divan, vergeten; dáár hing een doek; mandolines, nog warm van de vingers die hen bezielden; kleine muiltjes, van de voeten der Odalisken gevallen; ruikers, door de hand vernield van haar, die door eene droevige of liefde ademende gedachte was afgetrokken, lagen achteloos verspreid, en de lucht van dit Oostersche vrouwenvertrek was vervuld met liefelijke geuren; op de zinnen werkende als de weelderige geest van het Zuiden op de gouden korenaren, of de schaduwen der palmen, die allerlei wenschen opwekken.

Kinderlijke, welluidende stemmen klonken op den stoep van den hof, en twintig jonge vrouwen traden dartelende in de zaal. Het gezigt van DANIËL, bespottelijk gekleed als hij was, wekte een uitgelaten lagchen, dat den jongen *Franschman* een weinig ontstemde; maar ééne enkele lachte niet; zij bleef in den tuindeur staan, en zag, in eene bedrukte houding, naar den met starren bezaaiden hemel. DANIËL kon het gelaat dezer Odaliske niet zien, maar het licht viel op een' hals en op armen van onvergelijkelijke blankheid, zoo als die, welke in 't geheugen des schilders levendig waren ingeprent. De schoone maakte eene beweging, en DANIËL sidderde, want een gelaat rigtte zich in het duister op, liefelijker dan het gestarnte in den nacht. Het was RODOKINA.

Al de hartstogt welke de liefde voor eene vrouw kan doen ontvlammen, braken als een vulkaan in DANIËLS boezem los; hij gevoelde een' dubbelen gloed: de eene doordrong hem als eene verstikkende zwavelstraal; de andere vervulde hem met een genot van hemelsche weelde. Tot nu toe had hij aan zijn ongeluk getwijfeld, maar nu was het beslist. RODOKINA was het eigendom des Sultans. Zonder twijfel was zij de uitverkorene onder de begunstigden. Zoo jong, zoo heerlijk gevormd, met hare alles beheerschende schoonheid, hare levendige blank-

heid, hare gestalte als die der *Grieksche* standbeelden, hare bekoorlijk golvende bewegingen, moest zij, het kon niet anders, den Sultan, haren meester, hartstogten hebben ingeboezemd, heviger dan het vuur der zon op dit Oostersche strand. Hoe duur, helaas! boette de minnende DANIËL voor dit zoete oogenblik van aanschouwing. Des Keizers doek hing als het zwaard van DAMOCLES boven des kunstenaars hoofd, en DAMOCLES kon zich beveiligen door eenvoudig een helm op te zetten, maar niets kon DANIËL tegen het noodlot beschermen. Rondom hem praatten, lachten, zongen en dartelden de vrouwen, met bekoorlijke loszinnigheid. RODOKINA alleen hield zich op eenen afstand; zij scheen eenige gebeurtenis te verwachten. Misschien een opöntbod bij den Sultan! Wee, indien zij hem genegen ware!

In een' hoek der zaal stond een uurwerk van sycomorenhout, met eene leelijke wijzerplaat; dit meubel, dat van den grond tot den zolder reikte, was het eenige, 't welk dit bevallig vertrek ontsierde. Daaruit kwam eindelijk een stroom van klanken voort, die de spelen, het lagchen en het zingen deed verstommen. Het was voor de vrouwen een teeken, om zich ter rust te begeven. De dames namen hare sandalen en shawls, en een zwarte wachter trad binnen en zeide: dat hij kwam om de vrouwen naar heure kamers te geleiden. Deze *Neger* sprak gebrekkig *Fransch;* doch toen DANIËL hem te kennen gaf, dat hij zeer goed de *Turksche* taal verstond, begon er spoedig een gesprek tusschen hen, terwijl de dames zich verwijderden.

— Het schijnt, — sprak DANIËL, met gemaakte onverschilligheid, — dat de Beheerscher der geloovigen rust behoeft?

— o Ja, en veel; hij heeft den dag te paard doorgebragt, is naar *Terapia* geweest en heeft met zijn *Fransch* geweer twintig struisëijeren, op tweehonderd passen getroffen; toen heeft hij in den Divan voorgezeten; daarna wapenschouwing gehouden over tienduizend man; vervolgens de batterijen te *Tophana* bezigtigd, en eindelijk

de vloot bezocht, die morgen' naar *Corinthe* zeilt. Onze meester, de Beheerscher der geloovigen, slaapt dus sedert twee uren.

— Alleen?

— Zeker. Als men slaapt heeft men niemand noodig.

— En ontwaakt de Beheerscher der geloovigen vóór den dageraad?

— Somtijds.

— En dan?

— Dan sluimert hij weder in.

— Ah, zoo! Vergeef mij! Ik ken de gewoonten van 't paleis nog niet. Het is door de gunst van den zoon des Profeets dat ik hier ben.

— Ja, dat zegt men algemeen.

— Hij is nog jong, niet waar?

— De zoon des Profeets wordt nimmer oud.

— Regt zoo. Evenwel er komt een tijd, waarin..... Ik heb niet bemerkt, dat hij heden aan een der vrouwen zijnen doek heeft toegeworpen.....

— Welken doek?

— Den doek des Sultans.

— Ik begrijp u niet.

— Hoe, in al de harems waar ik gediend heb, wierp de meester, elken avond, zijnen doek aan de begunstigde toe.

— Ik ben veertig jaren in het serail geweest, maar heb daar nooit van hooren spreken.

— Hoe heet gij?

— ALI.

— En ik DANIËLI. Hoor, ALI! Ik brand van verlangen, om méér dan mijn' pligt te doen, en waardiglijk te beantwoorden aan het hooge vertrouwen, waarmede ik ben vereerd. Daarom doe ik u deze vragen. Geloof mij, als gij mij uwe vriendschap schenkt en met uwe ervaring voorlicht, zult gij geen ondankbare verpligten. Ik ben in de dienst van een' Bey, die een talrijken harem had en mij koninklijk betaalde, rijk geworden. Mijne overwinst is te *Galata*, bij een bankier geplaatst. Gij kunt er over beschikken als ik-zelf.

Ali boog zich en kuste den zoom van Daniëls kleed. Deze vervolgde:

— Gij wordt oud, Ali! en hebt rust noodig; als gij het serail wilt verlaten, zeg het mij, en ik zal voor u zorgen.

— Broeder! — zeide Ali — de dankbaarheid, zegt de Koran, behoort betoond te worden voor eene beloofde weldaad, zoo wel als voor eene ontvangene. Ali dankt u. Vertrouw dat ik u, den eersten blanke die het voorregt heeft in de geheime vertrekken te zijn toegelaten, zonder nijd in het serail heb zien komen. De Sultan heeft u ook tot zijn' geheimschrijver en gunsteling verheven. Hij heeft gewis groote plannen met u. Nimmer genoot een serailwachter zulke groote voorregten; zelfs niet de *Capi-agi*, die blank is, gelijk gij, hoewel wat koperkleurig. De Sultan maakt, sedert eenigen tijd, zich los van de aloude en heilige gebruiken. Hij wil ook zijne tent, aan den *Bosphorus*, verwisselen met een *Frankisch* paleis. Dat de Profeet gezegend zij! — Daniëli! gij gaat eene hooge bestemming te gemoet. Als uw geest in dien van den onoverwinnelijken Mahmoud zal gedrongen zijn, gedenk dan mijner. Ik verlang niet het serail, waarin ik geboren ben, te verlaten; maar wensch eenmaal den rang te verwerven van *Kislar-Aga* (hoofd der zwarte slaven). Die post geeft mij den titel van Bassa met drie paardenstaarten.

— Eer wij acht dagen verder zijn, zult gij 't wezen, Ali!

Ali kuste Daniëls hand en wischte die met zijn voorhoofd af. Daniël vervolgde:

— Zeg mij nu, welke der Odalisken is de meest geliefde van den Grooten Heer?

— Het is mij moeijelijk u dit te zeggen, Danaëli! De Sultan bemoeit zich niet veel met de vrouwen. De zorgen van den oorlog houden hem dag en nacht bezig. Hij heeft een harem, omdat een Sultan een harem behoort te hebben. Hij omringt zich met vrouwen, gelijk men zich met bloemen omringt: alleen om ze te zien.

— Zijn er vele *Griekinnen* in het serail?

— Men heeft er, sedert een jaar, vele gebragt; maar de *Kislar-Aga* heeft die allen afgekeurd en weggezonden; slechts ééne heeft hij behouden: MOUNA.

— MOUNA, dat is zeker die, welke ik meen in dat vertrek te hebben zien gaan?

— Ja. Het is een schoon meisje, die MOUNA.

— Heet zij MOUNA?

— Waarom vraagt gij dit?

— Toen ik haar zag, begreep ik, dat zij de gunstelinge des Sultans zou wezen, en, als een goede slaaf, wilde ik aan haar meer eerbied betoonen dan aan de anderen.

— Het is waar, de Sultan heeft haar wel eens opgemerkt.

— Slechts opgemerkt, dat is alles? niet waar?

— Wacht, ik geloof, dat de *Kislar-Aga* mij roept! — Ja.... ik ga zijne bevelen hooren.

ALI snelde naar het naaste vertrek. De ontroering van DANIËL was hevig; hij durfde den voorhang, die RODOKINA's kamer sloot, niet naderen; maar hield er zijn blik op gevestigd, en zijn hart klopte zóó zwaar, dat hij dacht te sterven.

ALI keerde terug, en den eerbiedigen ambts-toon aannemende, sprak hij:

— De onoverwinnelijke Sultan heeft tot zijne slaven gesproken; DANIËLI! gij zult de eer hebben om het stof van de muilen des glorierijken zoons van den Profeet te kussen. Ga u nederbuigen voor de roos van *Zoster*, de ster van *Sétiniah*, de parel der Houris, en berigt haar, dat de Beheerscher der geloovigen op haar een blik van welwillendheid heeft geslagen. Gij zult het geluk hebben, de hemelsche MOUNA aan de voeten des Sultans te brengen.

DANIËL bleef onbewegelijk; hij stond als versteend.

ALI herhaalde, op deftige wijze, het gezegde, zonder een enkel woord te sparen.

DANIËL gaf geen teeken van leven; maar toen ALI zich

gereed maakte om nogmaals te beginnen, overwon hij zijne ontroering door een krachtig besluit, en sprak schijnbaar koel:

— Verschoon mijne aandoening, ALI! Het is de eerste maal, dat ik de bevelen van den verheven Beheerscher der geloovigen ontvang. Ik beef als een wilgenblad voor den zeewind, op de heide van *Hellé*.

ALI wees naar het vertrek van RODOKINA en ging heen. DANIËL trad bij de jonge *Griekin* binnen. Toen hij zijn berigt had uitgesproken, trokken twee vrouwen haar een prachtig gewaad aan en besproeiden haar met reukwateren; terwijl RODOKINA zich met onderwerping aan die zorgen overgaf, gelijk eene maagd, bij een gedwongen huwelijk, haar hoofd voor het noodlot buigt.

DANIËL bleef, ter aarde gebogen, staan, totdat alles was afgeloopen.

Eindelijk, na het voltooijen van een prachtig *toilet*, kwam het pijnelijk oogenblik voor hem aan; hij greep zijn' dolk met eene neiging tot zelfmoord. Wat was RODOKINA schoon! Hoe golfden hare lokken langs den sierlijken hals! Eene kroon van gouden korenaren dekte haar hoofd; haar kleed, van *Napelsche* zijde, liet de schouders ongedekt, en vloeide zaam met een wijde *pantalon* van blaauwe taf. Bekoorlijk als ze was, zocht DANIËL te vergeefs naar eene gelijkenis in de fabelleer en de Illiade. Hij boog zich ten twintigsten male, en toen, ter prooi aan al de onzekerheden van een droomgezigt, en zich in wanhoop aan het noodlot overgevende, zeide hij tot RODOKINA:

— Parel van het Oosten! uw genadige Meester wacht, om u te ontvangen.

RODOKINA volgde gedwee.

Dertig zwarte slaven, met gedamasseerde zwaarden in de hand, stonden op RODOKINA's weg geschaard. DANIËL en de jonge *Griekin* gingen een verlichten gang door, met bloemen bezet en door brandende reukwerken vol zoeten geurs. De *Kislar-Aga* wachtte hen aan de deur van MAHMOUDS kamer, en opende met zijne hand de

zware gordijn, om MOUNA en DANIËL in te laten. Deze laatste wierp zich aan de voeten des Sultans, en door eene plotselinge ingeving bemoedigd, sprak hij:

— Licht van het Oosten! Ster van *Stamboul!* Pilaar des hemels van den Profeet! Zon van.....

— Genoeg, genoeg, — sprak MAHMOUD, met een wijsgeerig glimlachje, — neem dat kussen en leg het daar.

RODOKINA kuste de hand des Sultans, die haar werd toegereikt, en plaatste zich, na eene beleefde noodiging daartoe, op eene sopha, voor welke een tafel met fruiten, confituren, limonade en sorbet gereed stond.

— Ik heb een' *tchoator* (eersten kamerdienaar) noodig, — sprak de Sultan tot DANIËL, — en tegen het gebruik heb ik u gekozen. Gij, DANIËLI! doe mij het genoegen de paarlen en zonnen uit uwe aanspraken weg te laten; zij vervelen mij en maken mij slaperig. Ik heb u tot mijne bijzondere dienst geroepen, omdat ik weet van uwe bekwaamheid en kunde. Gij hebt veel gereisd en kent *Parijs*, die edele hoofdstad der beschaving; gij spreekt en schrijft de *Fransche* taal sierlijk en vlug. Ziedaar de redenen van mijn vertrouwen en bescherming. Gij zult dikwerf bij mij zijn.

— Als het u behaagt, o Ster.....

— Zie, daar begint gij weder! Noem mij alleen: uwe Hoogheid.

— Zoo als het u behaagt, verheven MAHMOUD! Ik ben gereed, zelfs in dit oogenblik.....

— Thans? Neen, DANIËLI: morgen. Dit uur behoort aan mijne beminde vrouw.

De Sultan vestigde een' liefdevollen blik op RODOKINA. DANIËL verbleekte en wendde zich af.

— Wat zijt gij, DANIËLI, gelukkig! — riep de Sultan uit — dat gij de liefde niet kent! Zegen het lot, dat u reeds in de wieg een leven voorbereidde, waarin men zijne pligten kan vervullen, zonder door hartstogten bewogen te worden. Ach, waarom ben ik niet gelijk gij, DANIËLI! In drie dagen zoü ik *Griekenland* ten onder brengen! De vrouwen maken den krijgsman week!

Gij kunt gaan, DANIËLI! Dat ALLAH u behoede voor de gevaren van den nacht!

De Sultan legde zijn *chibouque* (*Turksche* pijp) op een kussen, en beschouwde BODOKINA met oogen vol bewondering, terwijl DANIËL onwillekeurig zijne hand aan het gevest van zijn' dolk bragt.

— Hebt gij mij verstaan, DANIËLI? — sprak de Sultan.

— o Ja, verheven Meester! — antwoordde deze — dat de Profeet over u wake en u bescherme tegen de verleidingen der vrouw! Ik ken uwe vijanden: zij zijn magtig. Ik ken uwe vrienden: zij zijn nòg gevaarlijker.

— Welke vrienden bedoelt gij?

— De *Fransche* Ministers, verheven Heer! Wantrouw hen; zij zullen u, al vleijende, bederven. Ik heb het gezegd. Dat de nacht u aangenaam zij en uw hoofdkussen zacht. Ik kus het stof uwer voeten.

DANIËL maakte eene beweging alsof hij gaan wilde; maar de Sultan weêrhield hem.

— Wat wilt gij zeggen? DANIËLI! Spreek geheel open en opregt. Wat heb ik te vreezen van mijne *Fransche* vrienden?

— Uwe vrienden, Genadige Heer? o Wat kent gij weinig den *Franschen* geest en het vertegenwoordigend Gouvernement!

— Hoe, zou ik door den Vizier VILLÈLE bedrogen worden?

— Door VILLÈLE èn door CORBIÈRE. Het zijn twee loosaards, die zich den *Turken* genegen veinzen; maar *Grieken* in 't hart zijn.

— VILLÈLE en CORBIÈRE *Grieken*vrienden!?

— *Grieksch* als de Illiade en de Odyssée. *Grieksgezind* als de *Russen*.

— De *Russen* ook *Grieks*gezind!?

— Twijfelt gij er aan, schitterende Sultan? Meent gij, dat de Kolossus van het Noorden niet wenscht, zijne ijsvelden door de zonnestralen uwer Staten te doen smelten?

— Ja, dat brengt mij tot nadenken.....

— Overweeg het wèl!

— Ik zal 't morgen overwegen.... De schoone MOUNA...

— Overweeg het wel, verheven MAHMOUD! Beschouw uwen toestand. De *Grieken* zijn te zwak om u ernstige zorg te baren. Zie naar den Noordschen Kolossus; dáár is het gevaar. Deze zal van uwen inlandschen tweespalt gebruik maken om den *Balkan* te overschrijden en u harde wetten voor te schrijven. De Noordsche Kolossus is de sterkste en de heimelijke bondgenoot der *Grieken*.

— Ik dank u, DANIëLI! voor uwen uitmuntenden raad. Ja, gij hebt gelijk; mijn natuurlijke vijand is *Rusland*. Ik had dat eer moeten inzien!... Helaas! Waarom moet men de zoete uren van den nacht in deze dorre overdenkingen slijten; wanneer.....

— De arend van het Noorden bedreigt u met al de uitgestrektheid zijner roofzuchtige vleugelen; o verheven Heer! Ik heb *Petersburg* gezien; ik ken de *boyaards*; zij beschouwen den *Bosphorus* met begeerige oogen; de luchtstreek lacht hen aan. De *Russen* beminnen de zon en verwenschen PETER I, die hun eene onbewoonbare stad heeft gebouwd en in kerkers van pelterijen en ijs heeft opgesloten. De tegenwoordige Czaar erkent de gegrondheid dier klagten, en heeft het veelbeteekenende woord gesproken: »*Turkijë zal het serail worden mijner Boyaards.*"

— Heeft de Czaar dat gezegd?

— Hij heeft het gezegd, schitterende Sultan!

— o DANIëLI! welke pijnigende zorgen wachten wij morgen, bij mijn ontwaken! Breken wij dit somber onderhoud af, dat mij de rust ontneemt en mijne wenschen verdooft. Ik geloof, dat MOUNA is ingesluimerd.

— De Kolossus van het Noorden stookt heimelijk een vuur van opstand in *Morea*.

— Gelooft gij dat, DANIëLI?

— Ik ben er zeker van, heerlijk Vorst! Ik heb er bewijzen van. Ik heb *Donsche* barbaren gezien als *Albanezen* en *Paliearen* vermomd.

— ALLAH!

— Ik heb twee *Russische* schepen te *Napoli-di-Romania* zien aankomen en krijgs- en mondbehoeften lossen; en van den oorlog.....

— En *Frankrijk! Frankrijk* mijn bondgenoot!.... Ik geloof, dat de blanke MOUNA.....

— *Frankrijk*, o onoverwinnelijke zoon van den Profeet! *Frankrijk* zweert heimelijk zaâm. Het Ministerie vergunt, dat zich *Helleniesche* Committés vormen. BENJAMIN CONSTANT heeft eene rede uitsproken, ten voordeele van het kruis. De dichters bezingen openlijk de afstammelingen van THEMISTOCLES en EPAMINONDAS. BÉRANGER heeft een lierzang tegen u gemaakt:

»*Un jeune Grec sourit à des tombeaux.*"

Vergunt gij, dat ik die voor u zinge?

— Neen, dat zou de schoone MOUNA nog meer slaap doen krijgen.

— Het is zoo. Ik zal die morgen voor u zingen, o Grootmoedige Sultan! de gezigtëinder verduistert; het kasteel der zeven torens beeft op zijne grondslagen. Gij bemint de openhartigheid? Welnu, duld dat ik de taal van een ijverige vriend tot u spreken. Verzamel uwe verhevene mannelijke eigensehappen. Rijs op, zoon van den grooten SELIM! Herhaal, met den fieren OROSMAN, een uwer vaderen, de verzen van VOLTAIRE, die ik u in 't *Turksch* zal overzetten:

»*Et lorsque la trompette et la voix de la guerre*
Du Nil au Pont-Euxin fait retentir la terre,
Je n'irai point, en proie à de lâches amours,
Aux langueurs d'un sérail, abandonner mes jours."

— Heeft mijn voorvader dus gesproken?

— Zoo sprak hij, en na aldus gesproken te hebben ontrukte hij zich aan de weeke vermaken van het serail, en verloor hij zijne dagen niet langer in de ontzenuwende genietingen der liefde. Hij leende het oor aan

de roepstem des krijgs; aan het trompetgeschal, dat de aarde, van den *Nijl* tot de *Zwarte zee*, deed daveren; en greep zijn' dolk en doorstak de bekoorlijke ZAÏRE, gelijk MAHOMET II IRÈNE doorstak, om van alle gevaar van verleiding vrij te zijn.

— Hoe! Gij wilt dat ik MOUNA zal dooden!

— Neen! Neen! Dit komt met de zeden van dezen tijd niet meer overeen. Hoe, het bloed eener vrouw te plengen! Ach, zoo gij wist, welke wroegingen uwen voorvader OROSMAN hebben gemarteld. De goddelijke RODOKINA te moorden, de hemelsche MOUNA! Het Christelijk *Europa* zou morgen tegen u zamenspannen. De zon zou een tienden kruistogt aanschouwen. — Verhef u tot de *Europesche* beschaving; zeg tegen deze slapende vrouw: »Waak op en ga heen, gij zijt vrij!" — Zoo deed SCIPIO de *Afrikaner*. Die held had eenige millioenen jonge vrouwen ter zijner beschikking; maar hij beminde slechts eene, die zijne gevangene was; doch ook boven deze beminde hij de eer, die bestendige geliefde van alle ware helden. Nu kwam de minnaar van deze vrouw haar terugvragen en SCIPIO deed haar, onder de menigte der vrouwen de schoonste, tot zich geleiden, en gaf haar grootmoedig aan haren minnaar terug. Deze daad is in metaal vereeuwigd; sedert twee duizend jaren verheft men haar in poëzij en in proza, met penseel en met beitel; er is geen beschaafd man in *Europa*, die niet weet van SCIPIO's ingetogenheid en er meê dweept. Gij zijt bestemd om SCIPIO te overtreffen, en gij zult hem overtreffen! Gij zult deze MOUNA, die het zwaard *Zuphalgar* doet roesten, uit uwen harem wegzenden. Zij houdt de heilige vaan des Profeets in den koker. Gij zult haar wegzenden, en groot, geëerd, en overwinnar zijn! Beef, beef, oproerig *Griekenland!* De Sultan ontwaakt; hij vertreedt de rozen van den harem; voor hem is de stem van het kanon, de muzijk; het fluiten der kogels, de wellust, en het oorlogsveld is zijn harem! o *Griekenland!* hoe onberaden zijt gij in uwen opstand! *Kapitein-Pacha!* ontvouw uwe zeilen! — Geschutsmannen van de

Dardanellen, laadt uwe marmeren kogels thans! — Bloed! krijg! wraak! overwinning! — Sultan! gelukkige triomfeerder! ik kus van uwe geheiligde voeten het stof!

Daniël, door geestdrift uitgeput, wierp zich voor den Sultan neder.

Mahmoud was in het diepst der ziele getroffen; tranen rolden over zijnen baard. Hij hief daniël vriendelijk op, drukte hem de hand, en het hoofd treurig schuddende sprak hij:

— Daniëli! het is de Profeet-zelf, die u tot mij heeft gebragt. Uwe stem leert mij mijn' pligt. Laat mij de uren, die nog van den nacht overig zijn, in overdenking slijten. Verwijder u; gij moet rust behoeven; morgen zal de dag zijn van groote besluiten!

— Neen! neen! ik verlaat u niet, mijn genadige Meester! Ik ben de engel uwer goede gedachten; slaap, ik zal u bewaken; waak en ik zal u onderhouden; bij het aanbreken van den dag zult gij mij wakker vinden, met den vinger wijzende naar het westen.

— Tot morgen!

De Sultan sprak dit op zachten toon uit, liet zijn hoofd op een stapel kussens vallen en sliep in.

Rodokina sliep steeds op den divan. Het licht der waskaarsen bescheen haar schoon gelaat. Daniël beschouwde met verrukking de rust der bekoorlijke maagd, welke het hem zoo wonderbaar gelukt was, tot hiertoe te beschermen. Het was hem een heerlijk genot de zachte sluimering aan te staren, die hem-zelven tot kalmte bragt. Hij was zoo geheel in dit tooneel verdiept, dat hij er nog niet aan had gedacht een' blik rondom zich te werpen. De morgenschemering drong reeds naar binnen, en het beeld van rodokina vertoonde zich, ontelbare malen herhaald in de groote spiegels, waarmede het vertrek als bekleed was, en die ook boven hem een koepel vormden. Het was de zaal welke achmet III versierde met de prachtige spiegelglazen, hem door den Raad van *Venetië*, na den vrede van *Passarowitz*, geschonken. Nimmer was de Oostersche weelde vernuf-

tiger geweest in de schikking der sieraden van eenig *boudoir*. Eindelijk naderde DANIËL RODOKINA en drukte zacht hare hand.

Zij sloeg de oogleden op, zag den Sultan slapende en DANIËL twee schreden van haar gezeten. Hij drukte een zijner vingers op de lippen, ten teeken van stilzwijgendheid, en bleef eenigen tijd in die houding om zich te verzekeren, dat RODOKINA hem wel had begrepen. Dat geheimzinnige teeken trof de jonge *Griekin* met verwondering. Zij rees half overeind en maakte eene beweging alsof zij zeide: »Spreek, ik ben gereed om te hooren." — Toen nam DANIËL vlug zijn' tulband en bril af, streek zijne haren weg, en zag RODOKINA aan met een' blik, zoo als nimmer eenig oppasser der vrouwen, in ACHMEDS kamer, op eene Odaliske geworpen had. Met denzelfden spoed herstelde hij zijne vermomming. Dat alles was voor het meisje als een voorbijgaande droom; zij bragt de hand aan haar voorhoofd en staarde nadenkend voor zich, alsof zij trachtte zich iets te herinneren, dat duister, half vergeten, voor haren geest zweefde. Toen zag zij den wachter weder aan, die nogmaals den vinger op den mond had geplaatst en naar den aanbrekenden dageraad wees, welke met zilveren stralen in het oosten begon te schitteren.

— Is het een droom? — vroeg RODOKINA zacht, maar duidelijk.

DANIËL wenkte: neen.

De Sultan bewoog zich zenuwachtig op zijne kussens en ontwaakte, de hand uitstrekkende naar eene wapentrophée aan zijn hoofdeneinde. RODOKINA hernam hare slapende houding en DANIËL stond, met de ponjaard in de hand, als een trouw dienaar, de wacht bij zijnen Meester houdende. Buiten hoorde men niets dan de lang gerekte en plegtige stem der *Muëzzins*, die, van de hoogten der *minarets*, het uur des gedebs aankondigden.

De Sultan reikte de hand aan DANIËL, en beschouwde RODOKINA.

— Wat slaapt zij gerust in hare onschuld. — sprak hij. — De droomen hebben mij, gedurende den slaap, wèl geraden; de Profeet heeft, door de nevelen van den nacht, tot zijnen zoon gesproken. Daniëli! ik wil groot zijn als een *Franschman*. Gisteren heb ik mijne krijgsbenden in oogenschouw genomen; zij marcheerden als de regementen van napoleon. Ik zal mij aan hun hoofd stellen en men zal van mij spreken als van hem!

Daniël wischte een' traan af, die de vreugd hem uit de oogen drong; zijne aardigheden namen een' ernstigen keer.

— Daniëli hef de zonnescherm van achmeds kioske op. Goed. Wat ziet gij aan den kant van *Tophana?*

— Eene korvet met een witte vlag aan den fokkemast.

— Dat is de *Parel*, die binnen twee uren naar *Frankrijk* vertrekt. Doe dat kabinet open, gij zult er *Fransche* kleederen vinden. Ik heb die overal doen koopen; want ik wil er mij, ten eenigen tijde, van bedienen. Kies twee volkomen stellen, een voor u en een voor..... voor mouna. Wek mijn *Seïr-Kiatib*, die daar, links in de galerij, slaapt; vraag hem een paspoort en een bevel tot inscheping, met het Keizerlijk zegel. Gij zult alles aan den bevelhebber van de *Parel* verklaren en de edelmoedige *Frank* zal u begrijpen. Ik vertrouw u mouna. Breng haar tot de haren terug.

— Leven hare magen!? — riep daniël onwillekeurig uit.

— Zij leven; ik heb hen, op mouna's bede, beschermd. Wat zou ik het bekoorlijke kind hebben kunnen weigeren?

Daniël was diep ontroerd.

— Zij zijn te *Marseille*, en mijn *Hasnadar* heeft hun een wissel van honderdduizend francs gezonden.

— o, Gij zijt grooter dan scipio, dan orosman, dan selim II, dan mahomet den overwinnaar van *Konstantinopel!*

— Daniëli! de oogenblikken zijn kostbaar. Ik ver-

wijder mij in de *Kioske* aan het voorgebergte, en laat u MOUNA. Kleed u en vertrek. Zoo gij eenige moeijelijkheden ontmoet, wend u tot mij, ik zal ze wegnemen.

De Sultan groette DANIËL met eene beweging er hand en verdween achter het fluweelen behangsel.

Een uur daarna beklommen twee jonge reizigers den trap van de korvet de *Parel;* de kleinste volgde den andere, met een gelaat, waarop vreugde, verwondering, twijfel, en onrust zigtbaar waren. Het was RODOKINA met DANIËL. Deze bewaarde zijn geheim, diende de jonge *Griekin* als een slaaf en ontdekte zich niet aan haar. Gedurende den geheelen overtogt betrachtte hij die heldhaftige kieschheid. Na dertig dagen kwamen zij te *Marseille* aan, en na tien dagen *quarantaine* traden zij aan wal.

DANIËL bragt RODOKINA bij hare familie. DIMITRY ZACCARONIS bewoonde een klein landhuis te *Montolivet;* veel gelijkende naar dat bij Kaap *Zoster*. Alleen RODOKINA en ARGUS ontbraken er.

— Ziedaar uwe dochter! — sprak DANIËL tot DIMITRY. — Ik breng u haar zuiver en uwer waardig terug.

DIMITRY en de zusters bedekten de maagd uit het serail met kussen en vreugdetranen, en in de vervoering der blijdschap werd de redder bijkans vergeten.

— Maar wie zijt gij? — vroeg DIMITRY eindelijk. — Gij, die mij het leven wedergeeft?

DANIËL antwoordde: — Herkent gij mij dan niet? — Ik ben DANIËL DE GERSAIN, uw schoonzoon, als gij het toestaat.

Nu herkende RODOKINA hem, en slaakte een kreet en viel bezwijmd neder.

Den volgenden dag werden zij naar *Grieksch* kerkgebruik gehuwd.

Naar het Fransch.

MENGELWERK.

HET WETEN TE LEVEN.

EENE VOORLEZING,

DOOR

C. C. RÖELL, Med. Doct. te *Gorinchem*. (*)

Geachte Toehoorders!

Zeker kènt ge, vooral gij, geëerde Vrouwen! die onaangename weifeling, wanneer daar voor u eene tafel vol stalen lag uitgespreid, waaruit gij eene japon moest kiezen, en dat nog wel voor eene andere. Was u reeds de keus voor u-zelven moeijelijk, hoeveel te méér werd zij dit nog door de vraag: of zij wel bevallen zou aan haar, voor welke gij ze deedt. En zeker werd dat dobberen niet minder, wanneer ge tevens den vorm van het kleed bepalen, en zorgen moest, dat zoowel aan de eischen der mode, als aan die van de figuur en den smaak uwer lastgeefster voldaan wierd. Ge kent dan ook misschien het welkome, wanneer eene vriendin, in wier smaak en oordeel gij vertrouwen steldet, door haren goeden raad die slingering deed ophouden, en uwe keus bepaalde. Welligt zijt gij, Mijne Heeren! daarvan, zoo al niet deelgenooten, dan toch getuigen geweest. In die zelfde min aangename onbestemdheid hadt ge mij voor korten tijd kunnen vinden, toen ik eene keus moest doen voor de stof en 't fatsoen — niet van eene japon, maar eener verhandeling. Ook voor mijnen geest lagen eenige stoffen en patronen uitgespreid, waarvan de eene

(*) Door de plaatsing van deze Voorlezing in dit Tijdschrift voldoe ik aan het verlangen van eenigen mijner vrienden en belangstellende hoorders, die mij haar voor de hunnen ter lezing verzochten. R.

te donker, te ernstig, de andere te levendig van kleur, déze te zwaar, géne te ligt van gehalte was. Als bij u, nam ook mijne weifeling toe, bij de gedachte, dat ik mijne keus minder moest inrigten naar mijnen, dan wel naar uwen smaak, terwijl ik die toch zoo gaarne wilde vereenigen, als een onmisbaar vereischte, om met genoegen mijne taak te volbrengen.

Gij kunt het u denken, dat in die slingering het bezoek van een trouwen Akademievriend, wiens helder oordeel, zuiveren smaak en hulpvaardigheid ik hoog waardeerde, mij zeer welkom was. Natuurlijk vergat ik bij het eerste ontmoeten, en het spreken over vele oude en nieuwe zaken, mijne verhandeling; maar hij bragt mij daarop terug door de vraag, waarmede ik, bij zijn binnenkomen, bezig was; terwijl hij wees op eenige half beschreven of volgeschrapte stukjes papier.

— Och — was mijn antwoord — ik zat te denken over de stof en den vorm voor eene verhandeling op het Nut, en ik beproefde deze en gene schets; maar niet eene daarvan wil mij goed bevallen. Help gij mij eens.

— Hoe zal *ik* dit doen, — hervatte hij, — daar ik uw gehoor niet ken; 't geen *gij* toch kennen moet, als ge er ten minste eenigen prijs op stelt iets te lezen, dat in den smaak van hetzelve valt.

— Ik erken, — zeide ik, — dat ik dien smaak nog niet genoegzaam ken, ofschoon ik dáárvan, even als van de welwillendheid mijner hoorders, eenen allezins goeden dunk heb. Over iets spreken, dat *ieder evenveel* belang inboezemt, kan wel niemand. Ik was eerst nog al ingenomen met eene stof, die me toescheen van vrij *algemeene* belangrijkheid te zijn, namelijk — over *het weten te leven.* — Me dacht, als geneesheer had ik aanleiding eenige opmerkingen en wenken mede te deelen, over de kunst om de gezondheid te versterken en het leven te verlengen; dat toch wenscht ieder. Daarna had ik het *weten te leven* willen beschouwen in den zin van het *savoir vivre*, als maatschappelijke wellevendheid; dat toch wordt ook door ieder op prijs gesteld. En eindelijk had ik willen spreken over het weten te leven, in deszelfs hoogste beteekenis, namelijk....

Zonder mijn derde punt af te wachten, viel mijn wel eens wat levendige gast mij in de rede:

— En waarom uw plan niet gevolgd? Welk onderwerp kunt ge met meerder hoop op belangstelling behandelen, dan dat hetwelk betrekking heeft op onzen grootsten schat: de gezondheid en het leven? Al was het, dat ge de wellevendheid, of waarover ge verder dacht, liet rusten, en alleen iets nieuws en belangrijks zeidet over de kunst om gezonder, krachtiger en langer te leven, dan twijfel ik niet aan den goeden uitslag uwer rede. De mensch hoort gaarne over zich-zelven spreken.

— Ge noemdet daar juist de rede, waarom ik dit plan wilde laten varen. — antwoordde ik. — Ge raadt mij daarover iets *nieuws* en *belangrijks* te zeggen; dat *kan* ik niet; evenmin als over de andere beteekenissen van het weten te leven. Bepalen wij ons maar eerst bij het gezond, krachtig en lang weten te leven, zoo ver dit natuurlijk van den mensch afhangt. In de vorige eeuw kon men daarover nog wel wat nieuws zeggen. Toen wist niemand wat gezond of ongezond was dan de deftige Doctor, dat orakel in de huis- en zieken-kamer. Maar de gulden tijd is voorbij, dat een niet geheel volgzame patiënt sidderde, en terstond gehoorzaamde, als zijn Doctor dreigde: »*je te donnerai la fièvre!*" zoo als ge u dit uit MOLIÈRE herinnert. Nu weet ieder wat gezond of ongezond is, niet alleen even goed, maar soms veel beter dan de Doctor. Als deze iemand iets ontraadt, en hij doet het toch, of iets aanbeveelt, dat hij niet doet, dan volgt daaruit, dat hij, òf tegen zijn eigenbelang handelt, óf den zeer geleerden Heer niet gelooft, en het beter weet. Het eerste kan men niet veronderstellen, — wie wil niet gaarne gezond zijn, — dus schiet er immers niet anders over dan het laatste. Meesttijds heeft men de beleefdheid onzen Doctoralen eigenwaan niet te willen kwetsen door directe tegenspraak. Men laat ons de vrijheid onzer denk- en zegswijs, maar zich die der handelwijze. Weet ge, wanneer we nog wel eens wat invloed houden? als de zieke pas 't zigtbaar gevaar ontsnapt is, of daaronder; maar — even als een jongen,

die den gedreigd hebbenden diender den hoek der straat ziet omslaan, dadelijk zijn kattekwaad weêr begint, zoo volgt hij ook zijne eigene zienswijze in het weten te leven, zoodra hij weêr op eigen beenen loopt. Ik moet toch ook erkennen, dat wij wel eens wat neuswijs zijn. Als wij b. v. aandringen op het zoo heilzame eener hardende opvoeding, de koude baden, en gymnastische oefeningen, en de baker of grootmoeder zegt of denkt: dat ze in haar tijd niets wisten van die vreemde kunsten; het toen toch ook goed ging; het kind geen koordedanser moet worden, en zoo meer; dan heeft immers onze wijsheid uitgepraat, en moet zich aan de beter wetenden gewonnen geven.

Of is het ook geene schoolwijsheid van ons, als we meenen en beweren, dat voor een jong meisje of niet sterke vrouw, veel warme drank, het veel en laat uitgaan, romanlectuur, en zoo meer, nadeelig is? Dat leeren we wel aan de Akademie, en 't staat wel in onze boeken, doch vragen we 't haar-zelve maar eens, dan zullen ze onze geleerdheid teregtwijzend zeggen: »dat »ze 't nooit ondervonden hebben, dat hun dit iets kwaad »deed, vooral niet, wat wij gelooven, door de uitput»ting; want dat ze nooit prettiger en opgewekter zijn, »dan 's avonds laat, op een bal, of bij 't lezen in een »beeldig mooi boek enz." Ik hoorde eens een deftig oud Doctor aan eene zenuwachtige dame aanraden, vroeg op te staan, en veel te wandelen; maar wat wist de zieke het beter, daar ze 's morgens maar een half mensch was, het wandelen haar moê maakte, en dit haar dus kwaad deed. Zoo vergiste ik mij onlangs bitter, toen ik iemand, die aan zwaarmoedigheid leed, aanraadde, wat matiger in zijne levenwijs te zijn. »Hé," was het beter wetend antwoord, »ik begin juist pas te leven als ik een »goed glas grog of wijn heb gedronken."

Ge weet het immers zoo goed als ik, dat bijna ieder Doctor is, en zijne begrippen heeft van gezond- of ongezondheid, waarmede onze Doctorale waanwijsheid vaak in bedekten of openlijken oorlog komt. En dat is immers geen wonder. Zie eens, daar ligt juist eene dier

vele aanprijzingen op mijne tafel, welke genezing beloven der meest hardnekkige ziekten. Deze is van het *revalenta arabica*, 't geen niet slechts 36 ligchamelijke ziekten geneest, maar zelfs verlies van geheugen, onbekwaamheid tot denken, en zwaarmoedigheid. En wat daaraan nog ontbreekt, vullen de MORISONS-, URBANUS- en HOLLOWAYS-pillen, en GOLDBERGER kettingen ruimschoots aan. Zie, uit die aankondigingen leeren de menschen in één oogenblik meer, dan wij in 6 dure Akademiejaren met veel studerens hebben kunnen te weten komen. En nu sprak ik nog niet eens van dat *legio* bekende en geheime huismiddelen en raadgevingen, die bijna ieder voor zijnen lijdenden medemensch ten beste heeft. Waarlijk ik ben wel eens bezorgd, dat men ons eenmaal geheel zál afschaffen, als niets méér wetende, dan elk ander. Deze en gene zeer ervarene doet dit soms al aardig, door, bij beginnende ziekten, eerst zelf zoo wat te docteren, en pas, als 't niet lukken wil, onze hulp in te roepen; om dan, soms wel eens wat laat, de verantwoording van zijne schouders op de onze te schuiven. Ge begrijpt nu toch wel, mijn vriend! dat het niet mogelijk is iets nieuws of belangrijks te zeggen, over het gezond, krachtig en lang weten te leven.

Glimlagchend zag hij mij aan, en 't was mij terstond duidelijk, dat ik hem niet 't minste overtuigd had.

— Uw gansche betoog — zeide hij — doet mij een zeker medelijden met u hebben; het spruit niet voort uit overtuiging, ook niet uit gekrenkte eerzucht, maar uit het weemoedig gevoel, dat ge voor de gezondheid der menschen, en die van uwe zieken in 't bijzonder, niet dát kunt doen, wat ge zoo gaarne zoudt willen. Ik stem u toe, dat het vaak moeijelijk en vruchteloos is, wanneer ge uwe stem verheft tegen datgene, waarmede vele menschen hunne gezondheid ondermijnen. Maar dáarom moogt ge niet zwijgen. Het is uw pligt de menschen te waarschuwen, wanneer gij ziet, dat zij er niet aan denken of 't niet weten, zóó gezond en krachtig te leven, als zij dit konden. Daartoe werdt gij in de gelegenheid gesteld de natuur- en levens-wetten te

leeren kennen; daartoe werdt gij op den post geplaatst, om, zoo veel mogelijk, te waken en te zorgen voor het ligchamelijk welzijn uwer medeburgers. Er is veel verkeerds, dat ge niet kunt veranderen, en ofschoon u dat leed doet, om der menschen wil, moet ge dat met kalmte verdragen. Dat geldt vooral, waar men wel *weet* wat verkeerd is, maar geen moed of kracht heeft om dat na te laten. Maar vaak ook weten de ouders het niet, dat zij het voor een goed deel in de magt hebben, of hunne kinderen door eene natuurlijke levenswijs tot krachtige menschen te vormen, of door verweeking van allerlei aard aanleiding te geven tot eene zwakte van spieren, zenuwen en ingewanden, die hun later veel ongeluks berokkent. *Leven* is toch iets meer dan niet ziek of niet dood zijn. Het blozende, vrolijke, springende kind *leeft;* maar niet de mensch, die, hoewel niet ziek, toch traag, weinig opgewekt, weinig krachtig daar henen gaat. Leven in deszelfs edelen zin, is een krachtig ontwikkeld zijn van alle deelen van het ligchaam; het kenschetst zich door een welvarend uiterlijk, door het gelukkig gevoel van opgewektheid en kracht, en door het weêrstand kunnen bieden aan, of zich spoedig herhalen van die nadeelige invloeden, waaraan men zich niet altijd onttrekken kan. En tot het hebben of verkrijgen van zulk een ligchaam, tot het zoo wáárlijk *leven,* kan elk mensch door eene natuurlijke krachtige levenswijs onbedenkelijk veel doen. Dat is *weten* te leven. Als dat meer gekend en beoefend werd, zoudt gij Doctoren eerder tot op de helft verminderd, of afgeschaft kunnen worden, dan ge dit daar straks vreesdet van die veelbelovende aankondigingen. Er zouden veel minder zieken zijn, en deze veeleer door de goede Natuur hersteld worden. Maar wat nog meer is: de menschen zouden veel gelukkiger zijn. Ik behoef het *u* niet te zeggen, hoe veel invloed het ligchaam op de ziel heeft; hoe neêrgedrukt en zwaarmoedig men zich vaak gevoelt, alleen uit ligchamelijke oorzaak, met de wegneming waarvan ook de blijde opgeruimdheid terugkeert. Ge hebt het mij zelf eens gezegd, dat zoo veel

verkeerds in het denken, handelen en gevoelen der menschen alleen toe te schrijven is aan hun minder gezond, krachtig leven en levenswijs. Ik herinner mij, dat ge toen zeidet, dat men met het onaangename karakter van sommige menschen meer medelijden moest hebben, dan dit veroordeelen; omdat het hoofdzakelijk afhing van hun verzwakt of hoogstgevoelig zenuwstelsel, waardoor ze zich-zelven en anderen zoo veel onaangenaams berokkenden. Ik deelde geheel uwe meening, dat eene weekelijke, verslappende opvoeding en levenswijs, dat ligchamelijke en daarmede het zedelijke ongeluk zeer bevordert. Als ik bij mij buiten de boerenkinderen zich zie oefenen in slootje springen, boomen klauteren, en gehard zijn tegen koude en hitte, en hen daardoor krachtige spieren en zenuwen, frissche kleuren en vrolijke, goede harten zie krijgen, dan beklaag ik dikwijls *die* steedsche kinderen, welke vroegtijdig en lang aan de schoolbanken gekluisterd worden, wier spieren door geene gymnastische oefeningen versterkt, wier huid en zenuwen zelden door het ruim genot van koud water en lucht verfrischt en versterkt worden. Om het wezenlijk geluk der kinderen bewijst men hun zulk eenen slechten dienst, door hen aan al het gemak en genot eener zoogenaamde verfijnde opvoeding te gewennen. De teedere broeikasplant verwelkt en kwijnt wanneer ze later in de open lucht komt. En eenmaal gewend aan dat gemak, genot en aan die verzwakkende levenswijs, komt men niet ligt terug tot de eenvoudige Natuur. Ge ziet dat zeker meer dan u lief is, vooral om het nadeelige gevolg daarvan voor der menschen ligchamelijk en zedelijk geluk. De eenmaal aan warme dranken gewende, die evenzeer maag en zenuwen verslappen, als de sterke drank, komt daarvan zeer moeijelijk terug. De man, die door keur van spijzen tong en maag wèldoet, doet daarvan niet ligt afstand, ofschoon 't zijn bloed zwaar maakt, zijne vlugheid van denken en willen, en zijne opgeruimdheid vermindert. »Steel een paard," raadde de beroemde *Engelsche* geneesheer COOPER aan eenen zwaarmoedigen Lord. »Hoezoo?" vroeg deze. »Wel men zal u dan in de ge-

vangenis harder laten werken, en minder laten eten, dan gij nu doet." De Lord volgde den raad (uitgenomen het stelen) en genas van zijne *spleen*. Voor zeer vele menschen heeft de Schepper te vergeefs zulk eenen rijken voorraad van frisch, helder water en lucht gegeven; te vergeefs daarin zoo veel krachtgevends gelegd. Ze gebruiken die beiden veel meer verwarmd, dan zoo als Hij ze gaf, die 't wel wist, wat het beste was. Welk een schat van versterking en opwekking voor ligchaam en ziel ligt er in eenen schoonen vroegen zomermorgen; en hoe velen geven daaraan de voorkeur boven het de zenuwen zoo verslappende lang liggen in MORPHEUS armen?

De mooije meubels van niet weinige menschen hebben het beter dan zij-zelve. Terwijl gene in de ruime, drooge, luchtige zaal staan en glanzend worden gehouden, verliest vaak de eigenaar zijne kleur en frischheid in het kleine, weinig zonnige of niet luchtige woon- en slaapvertrek. Ik zou voor u vervelend uitvoerig worden, indien ik de vele bijzonderheden wilde herinneren, waardoor wij zoo dikwijls ons welzijn verstoren, door zaken die we *weten*, dat ons nadeelig zijn. Dat zal ook wel niet noodig zijn, denk ik, om u de bewering te doen intrekken, dat wij menschen de kunst om zoo veel ons mogelijk, gezond, krachtig en lang te leven, zoo ruimschoots zouden kennen en beoefenen, dat het overtollig is, daarover te spreken. Wat dunkt u?

Ge zult het, Mijne Hoorders! niet vreemd vinden, dat ik niet trachte mijne stelling verder te verdedigen. Maar ik gevoelde te levendiger nog, hoe veel aangenamer en nuttiger onze betrekking zoude *kunnen* zijn, indien we meer invloed hadden op de levenswijs der gezonden; indien we, door het opvolgen van goeden raad, meer de ziekten konden *voorkomen*, dan pas geroepen worden, om die te genezen; als we niet slechts geacht wierden alleen te zorgen voor het *ligchamelijk* welzijn onzer medeburgers, maar ook, en niet minder, voor hun daarmede zoo naauw zamenhangend *zedelijk* geluk. De gelijktijdige zorg voor die beiden, is de schoonste en edelste roeping en bedoeling des geneesheers.

Na een oogenblik stilte, hervatte mijn vriend:

— Welnu, als ge 't, zoo als 't mij schijnt, niet meer voor geheel overtollig houdt, de aandacht te vestigen op het ligchamelijk weten te leven, wil ik nu wel eens uwe gronden hooren, waarom ge dit overbodig acht, ten opzigte van het *maatschappelijk weten te leven.* Maar pas op, dat ge me met deugdelijker argumenten aankomt, dan de eerste maal.

— Zoudt ge 't — was mijn zonder aarzeling gegeven antwoord — Zoudt ge 't niet zeer onwellevend vinden, in eene beschaafde stad, voor een zeer fatsoenlijk, beschaafd gehoor te durven beweren, dat het niet overbodig is te spreken over dat weten te leven? Zoudt ge het dit vooral niet vinden van mij, die van vele mijner hoorders zoo vele blijken van welwillendheid en wellevendheid ontvang, waarop ik den hoogsten prijs stel, en waarvoor ik hun zeer erkentelijk ben?

— Me dunkt — zeide hij — dat gij in uwen ijver voor uw gehoor, en ingenomenheid met uwe vrienden vergeet, dat we niet over *hen*, maar over *de zaak* spreken. — Maar daarenboven, hoe voortreffelijk en beschaafd uw gehoor is, en daarin, te zamen genomen, welligt alle eischen van het maatschappelijk weten te leven voorhanden zijn, omdat de een dit, de andere weêr iets anders goeds daarvan bezit, zult gij toch niet willen beweren, dat *ieder* uwer hoorders zonder uitzondering, onze genoemde kunst volkomen kent, en onberispelijk beoefent. Dat zullen gij noch ik van ons-zelven, en zelfs uw gehoor van zich niet meenen. Wees dus niet al te wellevend, zelfs ten koste van de eenvoudige waarheid. Maar ik herhaal het, wij spreken over de *zaak* en niet over *personen.* Gij meent, dat het maatschappelijk weten te leven overvloedig gekend en beoefend wordt, en ik wil u dit gaarne hooren betoogen.

Vrij zeker van mijne zaak, maakte ik hem opmerkzaam: hoe het *aanleeren* van het weten te leven, of wellevendheid, als een onmisbaar vereischte voor den maatschappelijken mensch, reeds begint zoodra het kind maar denken — ja reeds vóór dien tijd — als het maar naäpen

kan. Elke beschaafde moeder toch wil, dat haar kind, als het iemand ontmoet, behoorlijk buige en vrage, hoe Mijnheer, Mevrouw en de kindertjes varen; hoewel het daaraan niet denkt, en er ook geen belang in stelt. Het wordt gewaarschuwd tegen wilde, onfatsoenlijke kinderen, waarmeê 't toch zoo gaarne ravotten zou. Hèt mag het grootste stuk niet nemen uit het trommeltje, waarop toch het schalksche oogje reeds zoo begeerig tuurde. De moeder acht het soms noodig om alle deze gebreken tegen het weten te leven, zeer naïf te verontschuldigen door het zoo waar gezegde: »Het is nog geheel kind, nog geheel natuur." Jongens vooral zijn van nature ongemanierd, en geneigd tot allerlei onwellevendheid.

Wat kost het veel moeite en beknorren, eer men hun eenigzins het idée ingeprent heeft, van het onfatsoenlijke van eenen straatjongen, het met dezen knikkeren, en kijken naar 't slagten eener koe; van eene vuile gescheurde kiel, en een met allerlei zaken gevulden zak, zoo als BEETS die zoo geestig beschrijft. Door zorgvuldige opvoeding, en het gemakkelijker navolgen der groote menschen, krijgt een meisje soms nog eerder eene zekere *reserve*, die op een kinderbal b. v. regt kluchtig fatsoenlijk staat, in het begin namelijk; maar die, nog kluchtiger, geheel verloren gaat, als de knecht met het gebak binnen komt.

Ik bemerkte, dat mijn gast spottend glimlachte over het begin van mijn betoog. Ik herinnerde mij, dat hij — die een landgoed bewoonde, en zeer veel hield van geheel natuurlijke kinderen, zoo als deze ook van hem — zeer weinig ophad met die vroegtijdige dressuur. Ik stapte dus maar spoedig af van dit onderwerp.

— Dat begin — vervolgde ik — had ik als onbeduidend weg kunnen laten, maar 'k wilde u alleen doen zien van hoe veel waarde men het weten te leven acht, dat men met het aanleeren daarvan zoo spoedig begint. Maar nu later, dan maakt die kunst meer dan de helft uit van de waarde van den mensch. — Kent ge schooner aanbeveling dan deze; »Zij is eene vrouw, die zeer »lieve manieren, eene zeer aangename wijze van reci-

piëren, veel *savoir vivre* heeft?" Een jong mensch, die zich goed presenteert, *comme il faut* is, heeft immers reeds de toegenegenheid der meeste vrouwen gewonnen, vóór dat men iets weet van zijne kunde, goed-, braafheid en dergelijke minder beduidende eigenschappen meer. En al ontbrak daaraan al eens wat, het *savoir vivre* bedekt eene menigte der zonden. Ge kunt iemand veeleer ongestraft zeggen, dat hij los leeft, een Don JUAN is, of zoo iets, dan — dat hij lomp is, of zijne wereld niet kent. Dat zal niemand u ligt vergeven; zoo veel prijs stelt er ieder te regt op, voor wellevend gehouden te worden. Als een *élégant fashionable* jong mensch, een jong meisje (en deze hebben in dat opzigt een fijnen smaak) ten dans vraagt, of tot iets meer ernstigs dat wat langer duurt, te gelijk met iemand, die, ja misschien wat meer solide, maar zoo weinig geciviliseerd, zoo *bourgeois* en stijf is, dan lijdt het immers geen oogenblik twijfel, wien zij kiezen zal.

Weten te leven — of eigenaardiger nog, — het *savoir vivre*, is oneindig meer dan beleefdheid, wellevendheid. Deze laatste zijn *Hollandsche* onderdeelen van het rijkere *Fransche* denkbeeld. Men kan beleefd, en toch stijf zijn. Het *savoir vivre* is altijd los, somtijds zelfs zóó los, dat een eerlijke deftige *Hollander* het *on*wellevend zou noemen. Wij hebben het *Fransche* woord en ook de zaak, van onze naburen als een kostbaar kleinood ontvangen, en gaan met het aankweeken daarvan ijverig voort. Wij hebben daardoor de eer een afschijnsel te zijn van de beschaafdste Natie der wereld, bij welke het *savoir vivre* als het voortreffelijkste in den mensch, als het hoogste levensdoel geldt. Ge ziet dan ook dien *Franschen* tint des te meer, naarmate iemand meer geacht wil worden *du bon ton* te zijn. Zoo is 't b. v. méér fatsoenlijk een *Fransch* adres op eenen brief te zetten, dan een *Hollandsch*, en nog voornamer om dien *geheel* in 't *Fransch* te schrijven. Vandaar dat het grootste deel der zaken, welke tot het *savoir vivre*, in deszelfs rijksten zin, behooren, *Fransche* namen draagt, welke veeltijds niet in het *Hollandsch* zijn weer te geven. Laat ik er u uit

velen slechts enkelen noemen, die we ook al weer des te meer hooren, naarmate de menschen te meer geacht worden, of *willen* worden, het *savoir vivre* te kennen. Daartoe behoort het hebben eener *gedistingueerde conversatie* en *côterie;* zij zijn *magnifique geëtablisseerd,* bezitten een *gesoigneerd toilet* en een *superbe ameublement,* dat bijna zonder uitzondering *Fransche* namen draagt. Zij *récipiéren* en doen *charmant* de *honneurs* der *exquise diners, soupers* en *collations,* welke zij geven. Het *Journal des modes,* SUE, BALZAC en dergelijke *charmant*-lieve boeken zijn er de letterkundige huisgoden. Alles wat maar den *Parijschen* stempel draagt van nieuw en *à la mode* te zijn, is mooi en belangrijk. — Ge begrijpt ligt, mijn waarde! dat ik bij dit alles meer de hoogere Sociëteit der hoofdsteden in het oog heb, dan onze goede stad, waar nog oud *Hollandsche* gulheid en eenvoudigheid heerscht, zonder veel *Fransche* voornaamheid. Men kan dan toch ook *zonder* deze zeer wel weten te leven. Men toont dit vaak met zelfopöffering en zelfverloochening. Ge zult dat met mij bewonderen in een niet zeldzaam huisselijk tooneel van den volgenden aard. — Mijnheer en Mevrouw zullen eene partij geven. Bij het spreken over de gasten begrijpt men, dat deze of gene gevraagd *dienen* te worden, schoon men 't liever *niet* deed; hoopt dat zij bedanken zullen enz.

Eene niet minder edele zelfverloochening kunt ge kort daarop zien, bij de dus genoodigden. Ze durven voor de méér beleefde dan welkome *invitatie* niet bedanken, omdat ze dit reeds meer deden; het wat heel onbeleefd zoude zijn 't nu weêr te doen, en zoo meer. En komen nu die gasten bij hunnen gastheer en gastvrouw, dan bereikt de zelfverloochening haar toppunt, want dan bemerkt men niets van de moeite en opöffering, die het vragen en aannemen beiden heeft gekost. Als ge dat nu geen weten te leven noemt, dan geef ik mij gewonnen.

Wanneer men 't maar zien wil, dan vallen u onophoudelijk de blijken in het oog, hoezeer het weten te leven eene overbekende en beoefende zaak is, zelfs daar,

waar ge 't soms niet zoeken zoudt. Zoo is het b. v., iedereen weet dit, zeer onwellevend iemand te kennen te geven, dat men geen grooten dunk heeft van zijn verstand, smaak of beurs. Nu zijn vele voorname menschen te regt van begrip, dat het niet wellevend is, iemand spoedig het hen verschuldigde geld te betalen; omdat het dan schijnen zoude, of zij dachten dat hij dit noodig had. Hoe langer men, naar hun oordeel, daarmede wacht, des te meer eer bewijst men den schuldeischer, des te beter weet men te leven.

Nog één iets; want ik merk dat ge ongeduldig wordt! — Deelneming in 't lief en leed van anderen is een kenmerk der wellevendheid. En trof u niet even als mij dikwijls die belangstelling, zoo *levendig* getoond in de stomme buiging of het dito naamkaartje, of in het algemeene *félicitatie* of *condoléantie compliment*. Neen, neen, mijn vriend! niet ligt zult ge mij mijne meening ontnemen, dat het maatschappelijk weten te leven overvloedig gekend en beoefend wordt.

— Wat hebt ge me daar — hervatte hij zeer bedaard — rijp en groen dooreen opgedischt! Al wilde ik u ter wederlegging op den voet volgen, het zou mij niet mogelijk zijn; maar ik heb er ook geen plan op. Welligt verwacht ge van mij, den buitenman, dat ik aan al dat zoogenoemde *savoir vivre* zal trachten deszelfs waarde te ontnemen. Dan bedriegt ge u zeer. Die uiterlijke wellevendheid is mij gansch niet onverschillig, en ongaarne zie ik ze bij een fatsoenlijk mensch ontbreken. Tot zekere hoogte hecht ik daaraan zelfs groote waarde. Maar ongaarne zie ik ook, dat men daarvan de *hoofd*zaak, dikwijls er zelfs de éénige zaak van maakt, en — de *innerlijke* beschaving en wellevendheid, het *ware* weten te leven voorbijziet. Het eerste hebt ge verdedigd, en zóó, dat ik u dat, in de hoofdzaak althans, toegeef. Gij hebt geschetst, wat *algemeen* als wellevendheid beschouwd en beoefend wordt. Maar het *wezen* der zaak, de innerlijke wellevendheid, de humaniteit hebt ge laten rusten. En weet ge waarin deze verschilt van het uiterlijke *savoir vivre?* Dit kan men *leeren*, navolgen van

anderen; het ware weten te leven *niet*. Dat vereischt eene goedheid van hart, en edelheid van beginselen, die hooger staat en dieper zetelt dan alleen *uitwendige* beschaving.

Deze laatste hangt van mode en kringen af. Wat vóór eene halve eeuw of korter, zeer *comme il faut* was, is nu lomp, stijf. Wat wellevend *is*, of zoo als men 't noemt, *reçu*, in de residentie, is het *niet* in de kleine stad, en omgekeerd. Maar het ware weten te leven, de humaniteit, heeft blijvende waarde; want haar grondslag is liefde tot, en achting voor onze naasten. *Dat* trekt overal, en ten allen tijde de menschen tot elkander. — Het oppervlakkige *savoir vivre* brengt men veeltijds slechts in praktijk bij vreemden, in rang met ons gelijk of hooger geplaatst, of bij feestelijke gelegenheden; onze huisgenooten of minderen worden daarvan niet zelden buiten gesloten. De ware humaniteit, daarentegen, is ten allen tijde, voor ieder evenzeer ten beste, voorkomend, bescheiden.

Bij het *savoir vivre* bestaat veeltijds de zucht om bewonderd, of althans opgemerkt te worden. Die schatting kunt ge immers niet weigeren aan den man of de vrouw, welke geheel op de hoogte zijn van alles wat *mode* of *ton* is, die bekend zijn met al de nieuwste romans en opera's. De gegevene feesten beoogen zoo wel, en dikwijls méér, den roem des gastheers en der gastvrouw, dan het genoegen der gasten. De ware wellevendheid bedoelt alleen het laatste; dáárdoor is bij haar alles zoo gemakkelijk, eenvoudig, zonder dwang, voor de gasten zoo aangenaam en tot vrolijkheid zoo uitlokkend. Vandaar dat ieder mensch, die niet door ijdelheid bedwelmd is, veel meer genoegen vindt in den eenvoudigen gullen vriendenkring, dan op de zeer voorname feesten.

Wat bij het *savoir vivre* eene *beleefde attentie* heet, dat is bij de innerlijke wellevendheid eene welgemeende goedheid. — De man *du bon ton* is voor eene vrouw (vooral als ze jong en schoon is) *complaisant*, heeft voor haar *galanterie* en menig *bon mot;* 't welk alles hem zeer

gemakkelijk afgaat, omdat het alleen van de *oppervlakte* van zijn hart komt.

De echt wellevende, humane man schenkt gaarne en wèlgemeend zijne bescherming en opregte voorkomenheid aan elke vrouw, omdat zij *vrouw*, en dit te liever naarmate zij méér *vrouw*, dat is, goed, zacht en edel is. Dat trekt hem tot haar, méér dan alleen uiterlijk schoon of talenten. De ouderdom, vooral de grijze vrouw, is hem het voorwerp eener ware hoogachting, en bijkans kinderlijke toegenegenheid.

Het strijdt niet met het *savoir vivre* van vele beschaafde menschen, om anderen te *amuseren* door hun vernuft, ten koste van zwakkeren of afwezenden. De humaniteit neemt deze, zonder eenige aanmatiging, in hare bescherming. — Kieschheid, vooral ten opzigte van vrouwen, is haar boven alles heilig; ook hierin overtreft zij hare naamzuster, die 't daarmede zoo naauw niet neemt, als 't maar niet plat is. Ofschoon de echt wellevende man er prijs op stelt, dat zijne redenen ten allen tijde met zout besprengd zijn, en hij wete, wàt een' iegelijk te antwoorden, zult ge nooit van hem eenig openlijk of bedekt pronken zien met geleerdheid of talenten. Nog verder is het beneden hem, dit ooit te doen met fraaije kleederen of meubels, titels of rijkdom. Hij weet, dat dit alles niet de minste waarde geeft aan den innerlijken mensch.

In één woord: de ware wellevendheid, de humaniteit, zoekt zich-zelve niet, is niet opgeblazen, wordt niet verbitterd, bedekt alle dingen.....

— Maar — viel ik mijnen vriend in de rede — is dat niet de schets der *liefde*, zoo als PAULUS die zoo meesterlijk teekent?

— Juist — was zijn antwoord — zoo als ik daar zoo zeide; de liefde in ons hart is ook de éénige zuivere bron der humaniteit, van het ware weten te leven. Waar liefde is, daar is de mensch wellevend; waar zij ontbreekt, daar neemt hij slechts den schijn, het uiterlijke daarvan aan. Door haar, en haar alléén verkrijgt de vrouw die vriendelijke, beminnelijke verhevenheid, die

aller harten onweêrstaanbaar tot haar trekt. Door haar, en haar alléén bezit de man die edele hoogheid, die vertrouwen en hoogachting afdwingt. Dat doet het oppervlakkige *savoir vivre* nooit. Dat is een klatergoud, dat slechts éénige waarde heeft voor de daarmede onbekenden, maar niet de minste voor de dieper zienden; zelfs niet voor hen, die elkander dagelijks met *die* munt betalen. Integendeel, zij hebben, helaas! het ongeluk, zóó gewend te worden aan de oppervlakkige complimenten, dat zij het gevoel voor het eenvoudige schoone en goede verliezen.

En nu, mijn vriend! denk u thans eens onze Maatschappij! Zoudt ge dan nog meenen, dat de humaniteit, het ware weten te leven zoo overvloedig gekend en beoefend wordt, dat het overtollig zoude zijn, daarover te spreken?.....

Wat zoudt gij, Mijne Hoorders! in mijne plaats geantwoord hebben?

Ik kon niet anders dan het hem toegeven, dat wij menschen vaak te veel werk maken van de uiterlijke wellevendheid, ten koste der innerlijke, ware. Het is niet te ontkennen, waar het innerlijke, het gemoed in den mensch beschaafd en verfijnd is, daar uit zich dat door goede en schoone vormen. En die goede, schoone vormen, wat zijn ze anders, dan de ware wellevendheid? Dat is het wezen, het overige is slechts schijn. Laten wij dan toch, bij de opvoeding onzer kinderen en van ons-zelven, niet bloot den schijn najagen, niet slechts het *uiterlijk* verfijnen en polijsten; maar zonder dit te verwaarloozen, den hoogsten prijs vooral stellen op veredeling van het gemoed: dan volgen de schoone en goede vormen van zelf.

In gemoede kan ik verklaren, dat ik eerder tevreden dan teleurgesteld was, dat mijn gast mij andermaal had te regt gewezen. Wie toch verkiest niet waarheid boven schijn? — Ofschoon met zekeren schroom verlangde ik nu toch, wat mij ten slotte nog voor den geest zweefde, aan zijn helder oordeel en open zin te onderwerpen.

— Er is — zeide ik — nog eene derde, naar 't mij

schijnt, *belangrijke* beteekenis van het weten te leven; zij is — *het leven zoo veel mogelijk te genieten.*

Het scheen mij tot hiertoe, dat wij menschen deze kunst uitmuntend kenden en beoefenden. Wat dunkt u daarvan?

— Wèl — hernam hij — moogt ge dit eene *belangrijke* beteekenis noemen van het weten te leven. Ik giste, dat ge dit bedoeldet, toen ik u daar straks wat schielijk in de rede viel. Waartoe toch anders schonk de Schepper ons het leven, dan opdat wij het leven zouden genieten; gelukkig zouden zijn? Het is dus eene allezins belangrijke vraag, of we dat doel bereiken? Of we de kunst kennen en beoefenen om van het leven, als ik 't zeggen mag, alle partij te trekken. Hij die niet gelukkig is, bereikt zijne bestemming en het doel van zijnen Schepper niet. Hij die gedachteloos, onbewust van zijn geluk of ongeluk, voortleeft, hij *geniet* het *leven niet.* Welk mensch, die ingenomen is met zijn beroep of betrekking, stelt niet het meeste belang in alles wat deze aangaat, en streeft er niet naar, om daarin den hoogsten trap van kennis en bekwaamheid te bereiken. Met regt vertrouwt men, en wacht men veel van den man, die zóó voor zijn vak *leeft.* En nu, wat is voor ieder mensch belangrijker dan zijn leven, zijn levensgenot? Mag men dan ook niet eveneens met regt verwachten, dat ieder belang zal stellen in 't geen betrekking heeft tot dat levensgenot, en dat hij er naar streven zal, om in 't verkrijgen daarvan den hoogsten trap te bereiken?

Over 't *belang* der zaak zijn wij het dus volkomen eens; of wij het ook zullen zijn omtrent hare algemeene bekendheid en toepassing, zoo als gij meent, zullen wij zien als wij daarover onze gedachten gewisseld hebben.

— Tot hiertoe — hervatte ik — heb ik het er voor gehouden, dat gij de wijste waart van ons beiden; maar nu geloof ik, dat ge in dit opzigt meer kamer- dan levens-wijsheid hebt. Ge stelt het genieten van het leven voor als eene kunst, die aangeleerd moet worden, en waarin men vorderingen kan maken. Ik begrijp zeer

goed, dat gij op uw lief landgoed, en in uw stil studeervertrek tot zulke afgetrokken bespiegelingen komt, maar in het dagelijksch leven, mijn vriend! zouden ze weinig waarde hebben. Wat zoude er álles stijf, gedwongen uitzien, als men het verkrijgen van levensgenot zoo uitcijferde en beredeneerde! Neen, dat begrijpen de menschen gelukkig veel beter. Zorgeloos als de lieve kinderen leven ze voort, plukken het roosje terwijl het bloeit, en leven in en voor het oogenblik. Dat is eene ongedwongene levenswijsheid, die me heel wat beter schijnt te voeren tot levensgenot, dan uwe zoo deftige kunst om het leven te genieten.

— Ge spraakt daar straks — zeide mijn gast, met een glimlachje — van den overvloed van Doctorale raadgevingen, en van die gezondheid aan ieder belovende aankondigingen. Eilieve! welk verschil is er tusschen die raadgevingen en de uwe?

— Doodëenvoudig — was mijn antwoord — dit: dat zij, zonder begrip der ziekte van elk bijzonder mensch gegeven, somtijds bij geluk goed doen, maar dikwijls veel schaden; terwijl mijne raadgeving, op kennis van den zieken mensch steunend, zoo niet altijd voldoende ter hulp, daarop toch veel meer kans heeft, en althans de zieken niet schaden zal.

— Even zoo — hernam hij — is het met de kunst om het leven te genieten. Ook dáártoe is overvloedige raad en hulp, die ieder ten beste heeft voor zijnen medemensch, die, even als hij, levensgeluk zoekt. Soms helpen zij daaraan, maar dikwijls ook slechts ten halve, of in het geheel niet. De overdachte en helder begrepene en beoefende kunst, van het leven te genieten, waarborgt stellig tegen misvatting; en kan zij al niet steeds het hoogste geluk aanbrengen, toch zal zij den mensch des te gelukkiger maken, naarmate hij in hare erkenning en beoefening grooter vorderingen maakte. Neen, het leven en 't levensgeluk zijn te kostelijke zaken, om die aan het toeval over te laten. Kinderen mogen onöverlegd voortleven, en lief en leed nemen, zoo als dat voorkomt; maar de volwassen mensch is de be-

werker van zijn eigen geluk: dat heeft ieder in handen; de Schepper gaf hem daartoe de bouwstoffen, buiten, maar vooral in hem, en het verstand om daarvan gebruik te maken. Doet de mensch dit niet, of maakt hij er een verkeerd gebruik van, dan lijdt hij zelf de schade, door het gevoel van niet gelukkig te zijn. Er zijn, ik erken het, treurige gemoedsaandoeningen en toestanden, waarmede ik diep medelijden, en waarvoor ik allen eerbied heb. Maar is het geene gelukkige wetenschap, welke ons leert door veerkracht van den geest onze smart te beheerschen, en door onverstoorbare levensgenietingen ons schadeloos te stellen voor 't gemis of verlies der onbestendige? En dat er zulke onverstoorbare genietingen *zijn*, hoop ik zoo met u te bespreken. Neen, mijn vriend! de kunst om te leven in den rijksten zin, is geene stroeve, stijve, maar eene waarlijk gelukkig-, blijmoedig-makende kunst.

Al had zijn betoog mij niet overtuigd, dan zoude zijn in lief en veel ondervonden leed, altijd even kalm, opgeruimd karakter, mij genoopt hebben te erkennen, dat hij waarheid sprak. Toch scheen het mij toe, dat hij door zijn buitenleven de zaak te veel alléén in het afgetrokkene bekeek. Ik erkende dan ook, dat hij mij wel voor zijne meening had gewonnen: — maar — voegde ik er bij — de natuur gaat vaak boven de leer. Meermalen doet men onbewust, of onnadenkend datgene, wat den wijsgeer of denker toeschijnt, alleen de slotsom te kunnen zijn, van zijne bespiegelende redenering. Zoo ook hier. Men philosopheert zeer weinig over het weten te leven, en toch geniet men dit ruimschoots. Zie maar eens de menschenwereld, hoe ieder daarin naar genot haakt, en zich dit op alle wijzen verschaft. Kleeding, huisraad en leefwijze, gezellig verkeer, publieke vermakelijkheden, wordt het niet alles dienstbaar gemaakt aan levensgenot? Is het menschelijk vernuft niet onuitputtelijk in alles wat het gemak, het gehoor, het oog, den reuk en den smaak kan streelen? Draagt zelfs niet hij, die uitmunt in de kunst om door den smaak te genieten, den beteekenisvollen naam van *bon vivant*;

in welk woord dus het begrip ligt, dat hij goed weet te leven? Zegt men niet van iemand, die zich als SALOMO geen ding ontzeide: »hij heeft het leven genoten."? Welk een schat van heerlijk genot geeft ons de edele toonkunst! Neem deze en de schilderkunst, de groote en kleine feesten weg uit de Maatschappij, wat zoude het er dan doodsch, akelig, stil zijn! Neen, geloof me, wij mogen misschien weinig nadenken over het weten te leven, maar in de practijk genieten wij het toch onverbeterlijk, en daarom acht ik het overtollig daarover te spreken.

— Ik denk geen oogenblik te beweren — was het antwoord — dat men *geen* levensgenot kent. Ik erken met u de hooge waarde der gezelligheid, en het genoegen door onze zintuigen. Al leef ik buiten stil, toch eerbiedig ik niet slechts de levenswijs van anderen, maar zie gaarne hunne levensvreugde, ook door die zaken, die *mij* niet aantrekken. Het is onbillijk onzen smaak aan anderen te willen opdringen. Daarin moet ieder vrij zijn. Ik stem u dus geheel toe, dat er veel genoten wordt, maar eene andere vraag is het: »of men het leven *zoo veel mogelijk* geniet? of men niet veel, welligt het beste, ongenoten laat?" Alle levensvreugde, die ge me daar zoo opnoemdet, genieten wij door onze zintuigen. Maar, vriendlief! de mensch bestaat uit iets meer nog dan zijne vijf zinnen. Hij kan nog *iets meer* genieten dan door deze. En van dat *iets meer*, van het genot dat *verstand en hart* ons geven kunnen, hebt gij niet gesproken. En 'k geloof niet dat ge mij streng of somber zult vinden, als ik eens mogt meenen, dat gij niet de éénigste zijt, die dat hoogste en duurzaamste genot vaak voorbijziet. Zouden niet velen dat met u doen?

Wij menschen zijn door onzen Schepper in het leven geplaatst als in eene goudmijn, die onmetelijke schatten in zich bevat. Deze liggen voor een gedeelte als stof- en korrelgoud bloot. Dat zijn de genietingen door de zinnen. Maar ver de grootste rijkdom ligt verborgen, en moet door bewerking verkregen worden. *Dat zijn*

de zedelijke genietingen. Deze kunnen wij alleen verkrijgen door ontwikkeling van ons verstand en veredeling van ons hart. Zij schitteren minder en vallen daardoor ook minder in het oog, dan het blootliggende; maar eens uitgegraven, maken zij hunnen bezitter oneindig rijker. Wij menschen zijn geneigd tot gemak, en dat is eene tweede rede, waarom velen zich zóó zeer vergenoegen met het voor de hand liggende goud, de zinnelijke genieting, dat ze er niet aan denken, of er tegen opzien, om met zekere inspanning, ook naar het wel rijkere, maar dieper liggende zedelijke genot te zoeken. Bijna ieder toch haakt naar dat zinnelijk genot, naar rijkdom, fraaije woning, kleederen, titel en eer. Ik erken, dat dit alles *genoegen* geeft (schoon nog niet altijd onvermengd); maar *gelukkig?* neen, dat heeft het nooit iemand gemaakt. Dat wordt men alleen door zedelijk genot. Waarlijk het is zoo jammer, als de naar geluk verlangende mensch, zoo geheel of gedeeltelijk datgene laat rusten, wat hem regt zou doen *leven.* Voor hoe velen toch liggen die schatten in de goudmijn des levens steeds bedolven, alsof ze er niet waren. Laten we slechts kort de voornaamste aanstippen: ontwikkeling van ons verstand, nuttige werkzaamheid, veredeling van ons hart en ware godsdienst, en vragen we dan, *hoe veel* we genieten van dien rijkdom, die we in meerder of minder mate allen kunnen bezitten?

Een zeer gelukkig gevoel is het als wij toenemen in wetenschap en kennis; als onze smaak zuiverer, ons oordeel juister en onze wil vaster wordt; als wij de zigtbare en onzigtbare schepping meer leeren kennen en bewonderen. Daarvoor behoeft men geen geleerde te zijn. Het genot der verstandsbeoefening en ontwikkeling is voor ieder verkrijgbaar. Welk eene genieting, als we de heerlijke denkbeelden van voortreffelijke menschen in ons opnemen, aan elkander mededeelen, en we, daardoor ontgloeid voor alles wat schoon en goed is, ons zoo regt krachtig en gelukkig gevoelen. O, die zedelijke, ook daardoor opgewekte kracht, zij is zulk een weldadig gevoel; zij rigt den mensch zoo op, verheft hem

boven zijn uitwendig lot, en maakt zijn innerlijk geluk onafhankelijk van de menschen en omstandigheden. — Zoudt ge denken, dat ieder dat genot ruimschoots kende?

Welk een rijkdom van levensgeluk ontstaat er voor ons, als we die kennis, dat helder oordeel en die zedelijke kracht aanwenden tot nuttige, ijverige werkzaamheid. Dat geluk kent de werkelooze of trage niet. Dien schat verwerft zich de huismoeder, die onvermoeid voor het geestelijk zoo wel als stoffelijk welzijn der haren zorgt; kent ge voor eene moeder rijker voldoening, dan wanneer hare volwassene kinderen, als LAMARTINE en met hem vele voortreffelijke mannen, haar danken, dat zij de eerste zaden van Godsdienst en zedelijkheid in hun gemoed strooide? Dat gelukkig bewustzijn van nuttig te wezen, kent de vrouw en het jonge meisje, die hunne talenten, tijd en zorg gaarne geven ten beste der armen. Zoo gelukkig ziet de man aan den avond van eenen dag of van zijn leven, terug op hetgeen hij deed, niet slechts voor eigen nut en voordeel, maar vooral ook voor het heil zijner medemenschen. En die nutte werkzaamheid brengt zoo veel anderen rijkdom, zoo veel geluk mede. Daar zit een burgerman aan zijnen eenvoudigen disch, en een rijke aan zijne wèlvoorziene tafel, terwijl het buiten guur en koud is. De eerste zag kort te voren een hongerig gezin in een kil huisje. Hij voedde en verwarmde die menschen. De ander zag en deed dat niet. Wie geniet op dit oogenblik reiner, hooger? — Ook om ons zelfs wil, ons eigen levensgeluk, moesten we de armen meer *persoonlijk* wèldoen. Waarlijk, de maaltijd smaakt dubbel lekker, als men daarbij denkt aan de sobere bete, die men bij de armen zag; het donsen kussen wordt zoo zacht, en men slaapt daarop zoo zalig in, als men herdenkt hoe men den behoeftige, evenzeer mensch als wij, op het harde strookussen zag liggen. En 't wordt ons daar binnen zoo regt goed, als we 't niet, alleen bij 't *zien daarvan*, lieten.

Dat geluk door nuttige werkzaamheid kan ieder hebben. God schonk daartoe aan elk mensch eenen groo-

teren of kleineren werkkring, en vermogens om daarmede in dien kring werkzaam nuttig te zijn. Doen we slechts niets meer dan het leven veraangenamen van hen, die ons omringen, en vreugde in ons huis verspreiden, we zullen het gevoelen, dat we daardoor waar levensgenot smaken; dat we werkelijk *leven*.

Ik wensch, mijn vriend! dat het waar zij, dat de meesten dat geluk kennen!

Wij allen ontvingen van onze Schepper een hart, dat vatbaar is voor ontelbare aandoeningen. Zij ontstaan daarin niet van zelve, maar moeten opgewekt worden. Aan de kwade verbond Hij het gevoel van ongeluk, aan de goede dat van geluk. Aan *ons* liet Hij de keus, welke gewaarwording, welk gevoel we in ons hart wilden toelaten of ontwikkelen; maar het *gevolg* dier keus, geluk of ongeluk is even onafscheidelijk verbonden aan het goede of kwade der gewaarwording, als de planeet aan hare loopbaan. Neen, het geluk of ongeluk is geene *belooning of straf* van onze goede of kwade daden, maar een onmiddellijk gevolg van het hart, waaruit zij voortvloeiden. God schiep die zedelijke natuurwet; de mensch *kan* haar niet veranderen. — En nu, waar zouden we beginnen en eindigen, indien we de gansche reeks der goede aandoeningen wilden doorloopen, voor welke ons gemoed vatbaar is; hoe zouden we den rijkdom van geluk opsommen, welke daardoor ons deel kan worden. Nederigheid, dankbaarheid, hartelijke vriendschap, hulpvaardigheid, — zij zijn slechts enkele uit velen, die den mensch een rein, heerlijk gevoeld geluk geven, hem waarlijk doen *leven*. Dat innerlijk welzijn spreekt ons zoo weldoende aan bij hen, die zulk een hart hebben. Wij gevoelen, dat zij *gelukkig* zijn, en worden evenzeer tot hen getrokken, als het tegendeel ons afstoot en verwijdert. Wat zijn we tegen ons-zelven, als we het geluk van anderen en van ons-zelven bederven door onze kibbelarijen, hoogmoed en hardheid! Wat toch is meer weldoende, dan een hart vol van de edelste gewaarwording, een hart vol *liefde?* Zij is zaligend voor hem, die ze geeft, en die ze ontvangt. Waar *zij* is, daar is

geluk, ook bij uiterlijken rampspoed; waar zij ontbreekt, daar kan het schitterendst lot, het koud, ledig gevoel van ongeluk niet wegnemen. Gelijk de parel in azijn oplost, zoo verzuurt alles, ook het beste in het wrevelig gemoed. Maar de liefdevolle mensch is blijmoedig. Hij vindt overal, en in ieder wat goeds, dat hem daarmede vrede doet hebben. Alle bloemen toch hebben honig; maar slechts 't bijtje haalt ze uit. Wat is het huisgezin gelukkig, waar liefde den toon geeft, aller gelaat en handeling bezielt. Wat is daar alles zacht, kalm, warm deelnemend en zorgend, vrolijk opgewekt; hoe veel teedere zorg en krachtige liefde is daar van de ouders voor de kinderen, hoe veel eerbied van deze voor hunne ouders; hoe veel inschikkelijkheid en vertrouwen van allen onderling. Ja, daar *leeft* men. o, Wij gevoelen 't hoe waar de ontslapen DES AMORIE VAN DER HOEVEN zong:

Leven is lieven, en lieven is leven,
Zoo veel werd ieder van 't *leven* gegeven,
Zoo veel als liefde zijn aad'ren doorstroomt.
Hij die *niet* lieft, is gestorven — of droomt.

Zoudt ge niet denken, mijn waarde! dat wij nog wel iets gelukkiger kunnen zijn, nog wel iets meer het leven kunnen genieten, als we het méér verstaan, anderen lief te hebben als ons-zelven?

Doe dat, en heb God lief boven alles, sprak eens de Heiland, *dàn zult gij leven*. Ja, waarlijk, ware Godsdienst is *onmisbaar* voor levensgeluk. Er is niets dat ons zóó kalm stemt, zóó veel innerlijken vrede geeft in lief en leed, niets dat ons zóó moedig en ootmoedig te gelijk maakt, zulk een liefderijk gemoed schenkt, als innige Godsdienst des harten. *Zij* alleen kan den mensch volkomen veredelen, *zij* alleen hem *bestendig* gelukkig maken; *zij* alleen hem het *hoogste* genot schenken, waarvoor ons hart vatbaar is. Wanneer liefde tot God en den Verlosser het snarenspel onzer ziel doet trillen, dan ontstaan daarin de schoonste toonen en akkoorden, welke anders nooit vernomen worden. Of kent ge iets zaligers, dan wanneer eene moeder innig dankt voor het behoud van haar kind, of haren echtge-

noot? Kent ge een grooter zielstoestand, dan wanneer de man zich onder rampspoed opheft tot God, en daardoor een vertrouwen en kracht erlangt, die hem volkomen kalm en moedig maakt? Kent ge iets edelers, dan waar de mensch den mensch vergeeft, en zijnen vijand wèldoet, uit liefde voor zijnen Heer? Kent ge iets heiligers, dan wanneer we verlangend denken aan het eenmaal wederzien van geliefden, aan het ontmoeten van edele, verhevene geesten? — Ja, *dan* gevoelt de mensch, dat het eene weldaad is, te *leven;* dàn gevoelt hij met dank, dat hij behoort tot eene hoogere orde der schepping, dan de alleen zigtbare, tijdelijke. Dàn is hij zich helder bewust, dat hij eenen geest heeft, die voor *hooger* genot vatbaar en bestemd is, dan de zinnen hem geven kunnen. Dàn *leeft* de mensch in dien hoogen zin, waarin de Heiland het *leven* opvatte.

En zulk leven is geen *voorbijgaand* genot, heeft niet alleen bloot tijdelijke waarde. Eéns valt het zinnelijk genot geheel weg! Wat is de mensch dan treurig arm, die daarvan *hoofdzaak* maakte! Wat wist de bezitter van dien onsterfelijken geest weinig te leven, dat hij hem niet slechts zoo veel edel genot onthield; maar tevens — hem zoo onöntwikkeld overbrengt in het tweede gedeelte van zijn leven.

Hoe rijker wij hier waren in waar zedelijk genot, des te gelukkiger zijn wij dáár. Het is alléén voortzetting. Zoo als we hier gaan slapen, zoo ontwaken wij dáár met denzelfden geest, met hetzelfde hart. Alleen de invloed van ons ligchaam en het uitwendige op die beide, is veranderd.

En noem mij dan een *edeler* gebruik van ons leven, dan daarin, door ontwikkeling van ons verstand, liefdevolle werkzaamheid, veredeling van ons gemoed, en — wat dat alles omvat — door Godsdienst van het hart, meer vatbaar te worden voor dat geestelijke leven en geluk, dat de Heer der schepping voor ons bereid en bestemd heeft, aan de overzijde van het graf, in het tweede gedeelte van ons leven. *Dat* is weten te leven, in de *hoogste* beteekenis.

Mogt het waar zijn, dat wij dit overvloedig kenden!

Hier eindigde mijn vriend.

En nu, Mijne Hoorders! heb ik nog één woord ten slotte. — Na dit gesprek, 't welk ik u gaarne mededeelde, begreep ik, en 'k hoop ook gij, dat ik mijne vrees ter zijde konde stellen, omtrent het overtollige van mijn onderwerp. Er zal toch wel niemand onder ons zijn, die meenen zoude, dat hij weet te leven, in den rijksten zin. Het is ons geluk, dat wij het *leeren* kunnen. Nu zijn we nog slechts gebrekkige leerlingen; maar we zeggen 't onzen TOLLENS zeker gaarne na:

Bekoorlijk is het denkbeeld mij,
Dat de aarde onze éérste leerschool zij,
Waarin we ons vormen voor een tweede;
Dat al ons stromp'len al ons gaan,
Niets meer is — dan een eerste schrede,
Op de eindloos onafzienbre baan.

Hier aangerijpt van trap tot trap,
In liefde, kracht en wetenschap,
Komt ieder steeds het doelwit nader,
Hoe langzaam ook de vordring zij:
De Meester, kind'ren! is een Vader;
Den zwaksten staat Hij 't eerste bij.

DE ARMOEDE IN HET PALEIS.

Eenige weken vóór den dood der Koningin-Moeder ANNA VAN OOSTENRIJK, verklaarden de geneesheeren den kanker, waaraan zij leed, voor hoopeloos, en werden haar geene andere dan verdoovende middelen toegediend om haar den dood zoo veel mogelijk te verzachten. De Heer VALLOT, eerste lijfarts des Konings, gaf haar zulke hevige slaapdranken, dat zij eens dagen aaneen in een staat van schijndood verkeerde. Uit dien onnatuurlijken slaap ontwaakte zij alleen, om nog luider dan voorheen te kermen, en haren bedienden nog eenigen tijd handen vol werks te geven. De kamerjuffers wisten geen raad meer; ook zij, die bij den dood der oude Koningin het meest te verliezen hadden, lieten zich, reeds nu en dan,

een woord ontvallen, waaraan men 't bespeuren kan als een stervende 't voor sommigen wat lang maakt. De eerste kamerjuffer, Mevrouw DE BEAUVAIS, was de eenigste wier geduld niet wankelde. Onophoudelijk peinzende hoe zij de smarten der koninklijke lijderes zou kunnen lenigen, kwam zij op de gedachte, dat de muzijk welligt eenige afleiding en verzachting zou aanbrengen. Dat denkbeeld werd door de kranke gretig omhelsd. Haar biechtvader had 't wel anders gewenscht; doch haar besluit stond vast en de violisten des Konings werden ontboden.

Hun korps stond toen onder het bestuur van den beroemden LULLI. Maar hoewel allen hun best deden niet alleen om zoo goed mogelijk, maar ook zoo zacht mogelijk te spelen; het eerste stuk was nog niet half ten einde, toen de Koningine-Moeder hun reeds gebood stil te zijn; wijl haar 't hooren en zien verging. Gansch niet tevreden gingen de muzijkanten weder heen. Mevrouw DE BEAUVAIS echter gaf haar denkbeeld nog niet op. Dat twaalf instrumenten bij eene zieke te veel waren, was nog geen bewijs dat een enkele muzijkant, die maar een twaalfde gedeelte van 't geraas kon maken, niet beter zou kunnen slagen. Zij dacht aan iemand, met wien haar zoon, de Baron DE BEAUVAIS, bevriend was: een jong edelman, de Ridder DE FROMENTEL, die zeer aangenaam zong en zich uitmuntend op de guitare accompagneerde. De kranke keurde het voorstel goed, en de Ridder werd ten hove verzocht.

JEAN DE BERTHOULAT, Ridder DE FROMENTEL, was een wèlopgevoed, zeer beminnelijk jong mensch, die echter het ongeluk had in ongenade te zijn bij de Fortuin. Men hield hem wel eens voor een *Spanjaard*, zoo bruin was de tint van zijn gelaat; zijne trekken hadden geen aanspraak op den roem van schoonheid, doch zijn bouw was fraai, en hij bezat de talenten, manieren en levenstoon, die in de zamenleving zoo gewild zijn. De heerschende trek in zijn karakter was hooghartige eerlijkheid, die hem niet alleen alle slinksche wegen om voort

te komen deed verachten; maar ook weerhield zijne omstandigheden aan anderen open te leggen.

Niet zeldzaam waren in die dagen zulke edellieden zonder fortuin, wien de luister voor hunnen naam en de achting voor zich-zelven twee struikelblokken te meer waren op den weg door het leven. Het eenige, waarop zij kans boven geringeren hadden, was: van honger te sterven, met een glorierijken naam. Daar zij niet tot den handelstand of eenig ander burgerlijk beroep wilden afdalen, was er geene plaats voor hunne behoefte en eerzucht, dan bij het leger, of aan het hof in de gunst des Konings. Maar LODEWIJK XIV, pas vijf-en-twintig jaren oud, had nog te veel met zijne vermaken te doen, om zich reeds, gelijk later, te kunnen bemoeijen met het lot van edellieden, in benarde omstandigheden. FROMENTEL, die geen bloedverwanten had, en volstrekt geen vermogen bezat, had ook geen andere vrienden dan Mevrouw DE BEAUVAIS en haren zoon, bij welke hij woonde, en die hem geheel onderhielden; doch daarbij de meest mogelijke kieschheid in acht moesten nemen, om zijne overgevoeligheid niet te kwetsen.

Toen hij vernam dat de Koninginne-Moeder hem wenschte te hooren, beving hem geen schroom, want hij gevoelde zijne waarde. — Menschen die verlegen staan, ziet men in de zamenleving niet gaarne: hetzij dat men zich geen moeite wil geven om hunne verdienste te ontdekken die zich verbergt; hetzij men hunne bevreesdheid houdt voor een teeken van domheid of slechtheid, die zich niet op zijn gemak gevoelt. FROMENTEL had dit gebrek niet; doch andere fouten in zijn karakter verhinderden hem evenzeer fortuin te maken.

De jongeling stemde zijne guitare en steeg in het rijtuig, dat gekomen was om hem af te halen. De eerste kamerjuffer nam hem bij de hand en bragt hem voor het bed der kranke. ANNA VAN OOSTENRIJK zat overeind in hare kussens, kermde luid, en haar gelaat, door de pijnen verwrongen, was akelig om aan te zien. FROMENTEL zette zich aan het einde der kamer, sloeg een paar

akkoorden aan en zong toen een dier *Spaansche* Romances zoo verschillend van alle andere muzijk. Behalve dat hij aan welluidendheid en zuiverheid van stem eene bevallige en gevoelige voordragt paarde, hadden deze toonen eene bijzondere waarde voor de oude Koningin, die er de melodijen in herkende van haar geboorteland. Zij herinnerde zich hare kindschheid: de gelukkige jaren toen God haar gezondheid had geschonken, en zij weende. Toen FROMENTEL eene aria van den dag wilde voordragen, verzocht hem de Koningin, zich bij de *bolero's* en de *seguidilla's* te bepalen. Zoo verliep er een groot uur, gedurende 't welk zij eene verligting ondervond, die nog lang voortduurde nadat de zanger zich reeds verwijderd had.

Het was veel waard tot de vrienden van Mevrouw DE BEAUVAIS te behooren. Zoodra FROMENTEL vertrokken was, sprak zij allergunstigst over hem tegen de Koninginne-Moeder, en vroeg haar of zij den jongeling niet wenschte te beloonen. ANNA VAN OOSTENRIJK zeide, dat zij hem zeshonderd livres zou doen uitbetalen, en gebood de order daartoe in gereedheid te brengen, om die morgen te kunnen teekenen; zij sprak ook van een legaat dat zij hem wilde vermaken. Maar als het geld het er eenmaal op gezet heeft niet in den zak van een eerlijk man te komen, vindt het honderderlei uitwegen om er buiten te blijven. Des anderen daags was de Koninginne-Moeder zóó ziek, dat men niemand bij haar kon toelaten; veel minder nog haar stukken kon aanbieden. Den volgenden dag leed zij nog heviger, en zoo lieten de pijnen haar geene verademing meer. In hare uiterste ure herinnerde zij zich den jongen zanger, nam een ring van haren vinger en gaf dien voor hem aan Mevrouw DE BEAUVAIS. Die ring, met eene kostbare parel, was een geschenk van waarde; maar in het testament werd de naam van FROMENTEL niet gevonden.

Het leven diens edelmans is vol van dergelijke teleurstellingen, waaruit men bijna zoude opmaken, dat een onverbiddelijk lot er soms lust in vindt om regtschapen-

heid en eerlijkheid te bespotten, terwijl het zoo vaardig is tot het believen van vrekheid en kuiperij.

Als men pas twintig jaar is, voelt men zich nimmer zeer ongelukkig: de Fortuin ook heeft, zelfs in hare wreedaardigste luimen, nog altoos een lachje voor de jeugd; zij gedroeg zich jegens FROMENTEL, gelijk de *coquettes* zich gedragen, die alle kunstgrepen aanwenden om het hart van eenen man te boeijen, en als het tot eene ernstige verklaring komt, ijskoud antwoorden: Ik denk niet aan trouwen! — De Koning, wiens liefde voor de schoone DE LA VALLIÈRE destijds den hoogsten graad bereikte, hoorde over de talenten van onzen edelman spreken. BONTEMPS, 's Konings kamerdienaar, kwam hem onverhoeds afhalen, en bragt hem naar een dier gesloten bijeenkomsten, tot welke slechts de vertrouwelingen des Konings werden toegelaten. Die bevoorregten waren DE GUISE, DE LAUZUN en DE VARDES, de dichter BENSERADE en de kleine DANGEAU. Men heeft zoo veel over die bijeenkomsten geschreven, dat wij gelooven er hier van te mogen zwijgen. FROMENTEL behaagde er evenzeer door zijn karakter als door zijne talenten. Mlle DE LA VALLIÈRE, die het goedigste hart bezat, waardeerde zijne voortreffelijke hoedanigheden, en begon hem als een vriend te beschouwen. De vertrouwelingen en de Koning-zelf deden eveneens, en FROMENTEL scheen zulk eene schitterende toekomst te gemoet te gaan, dat er geen hoveling was die hem zijn geluk niet benijdde.

Zelden ging er een dag voorbij zonder dat iemand der vertrouwden van het *laisser-aller*, in deze bijeenkomsten gehuldigd, partij trok, om de eene of andere gunst te verkrijgen. VARDES en LAUZUN loerden op waardigheden, BENSERADE vlamde op geld, en DANGEAU op al wat hij magtig kon worden: titels, geld, alles. De Koning, edelmoedig van nature, lachte om hunne kunstgrepen, doch, terwijl hij den draak met hen stak, gaf hij veel; en zoo vergat hij aan anderen te denken, die onnoozel genoeg waren om bescheiden te zijn. Sedert zes maanden kon FROMENTEL méér dan iemand zeggen, dat

hij des Konings vriend was, en toch was hij nog zonder post en zonder jaarwedde. De zaken hadden immer zoo kunnen blijven, als niet het Hof naar *Fontainebleau* ware overgebragt. De *étiquette* gedoogde niet dat in de hofkoetsen iemand reed die geene bediening bekleedde, en nu kwam men eensklaps tot de ontdekking, dat FROMENTEL niet kon worden medegenomen. Mlle DE LA VALLIÈRE verzocht den Koning dadelijk om eene aanstelling voor hem, en het geld om die betalen. Welke de betrekking geweest zij, die DE FROMENTEL op deze wijze verkreeg, is niet goed bekend; doch zeker was het geene aanzienlijke; wijl er slechts twintigduizend livres voor zijn betaald geworden. Traktement was er ook niet aan verbonden, en onze edelman was en bleef er dus arm mede. Hij won er enkel vrije tafel en inwoning door op het kasteel.

Mevrouw DE BEAUVAIS was de eenige aan wien DE FROMENTEL zijnen nood durfde klagen; zij vernam aldus hoe veel moeite hij had om van het eene jaar tot het andere te komen, en de kosten van toilet en honderd kleinigheden, waartoe het hofleven verpligt, te bestrijden. Menigmaal kapittelde de goede dame hem over zijne bescheidenheid, en laakte zijnen trots; doch te vergeefs. DE FROMENTEL bezat des Konings vriendschap en genoot de bescherming van de vrouw, die alles vermogt; maar in spijt van dat alles vroeg hij slechts nu en dan voor anderen, voor zich-zelven nooit. — Mevrouw DE BEAUVAIS, ofschoon zij niet dikwijls den Koning naderde, had een grooten invloed bij hem, dien men toeschreef aan de herinneringen uit den tijd toen zij hem als kind op haren schoot had gekoesterd: zoo veel is zeker, dat zij den Koning steeds gemeenzaam: „*mon cher enfant*" noemde.

Op zekeren morgen begaf zij zich naar het paleis, en bragt den Koning onder het oog, dat het onbillijk ware een edelman, die zoo veel kieschheid en al[illegible] van zelfzucht ten toon spreidde, in den nood te laten. Zij ververzekerde, dat DE FROMENTEL nooit iets bekomen zou, en, als men zich niet van zelf over hem ontfermde, vroeg of laat, te midden van het vermaak en der weelde, omkomen zou van ellende. LODEWIJK XIV stond verbaasd

toen hij de omstandigheden vernam, in welke een edelman verkeerde dien hij genegen was, en beloofde zijn verzuim te herstellen. De ervaren Dame, die in zulke zaken den kortsten weg voor den besten hield, nam de vrijheid zich aan te bieden, om een geschenk des Konings zelve aan den Ridder over te brengen. Toen deed de Koning zich dadelijk eene beurs brengen met duizend gouden kroonen. Bedenkende dat de fiere jongeling het geld zou kunnen weigeren, verzocht zij den Koning er eigenhandig een paar woorden schrifts bij te voegen, en ook daaraan werd terstond voldaan.

Den volgenden morgen, bij het uitgaan der Mis, werd de Koning DE FROMENTEL gewaar, riep hem bij zijnen naam en trad met hem ter zijde.

— Ik heb vernomen, dat gij geen fortuin hebt. — zeide hij. — Als gij hoort dat er eene plaats open is, die u bevalt, help mij dan denken, dat ik die voor u koop. Het is verkeerd geweest, mij onkundig te laten van uwe omstandigheden. Mijne vrienden moeten niet ongelukkig zijn, en gij behoort onder hen die ik het meest genegen ben.

DE FROMENTEL was diep getroffen; zich op de eene knie werpende, en de hand kussende, welke de Koning hem aanbood, riep hij uit:

— Sire! Uwe woorden zijn in mijn hart gegrifd en zullen mij tot in den dood met eene tevredenheid vervullen, die verheven is boven alle ongunst der fortuin!

Omstreeks een jaar later vroeg DE FROMENTEL om den post van Gouverneur over eene kleine provincie: die post was juist aan een ander beloofd. Er kwam eene plaats open bij de Koninklijke *garde-robe:* maar de Graaf DE GUITRY, de Grootmeester, had er om verzocht voor zijnen neef. Het Gouvernement van *Melun* bleef langer dan eene maand vacant; DE FROMENTEL werd op eene lijst van kandidaten gebragt, en het lijdt geen twijfel of de Koning zou hem benoemd hebben, als niet de Heer COLBERT, die de lijst een oogenblik in handen kreeg, zijn naam had doorgehaald. Onze edelman voelde er spijt noch wrevel over; maar wilde zich aan geene weigering

meer bloot stellen, en hield zich stil. De bijeenkomsten bij de Hertogin DE LA VALLIÈRE namen vervolgens een einde: Mevrouw DE MONTESPAN trad in hare plaats; de oude vertrouwelingen werden verwijderd, en DE FROMENTEL werd vergeten. Daar hij geen toegang tot den Koning had, zag hij dien slechts in het voorbijgaan, en kon hem niet spreken, dan omringd van getuigen. Een zonderling voorval echter bragt eensklaps verandering in zijne omstandigheden.

Op eenen avond dat Mevrouw DE BEAUVAIS eenige vriendinnen bij zich had, kwam DE FROMENTEL het gezelschap met zijnen zang vermaken. Toen hij vertrokken was, verhaalde de gastvrouw hoe zijne bescheidenheid hem steeds in den weg had gestaan, en hoe de Koning hem geheel en al vergat. Eene der dames, Mevrouw DE QUÉLIN, luisterde met de meeste aandacht; betreurde het zeer, dat een edelman in zulke bekrompen omstandigheden verkeerde; en liet zich ontvallen, dat zij er gaarne een einde aan zou maken; wanneer de Ridder kwame te dingen naar hare hand. Mevrouw DE BEAUVAIS hield haar aan haar woord; en half in ernst, half in scherts zond men den Ridder een lakkei na, met verzoek om terug te keeren. Toen DE FROMENTEL binnentrad, geleidde Mevrouw DE BEAUVAIS hem regelregt naar Mevrouw DE QUÉLIN.

— Mijn vriend! — sprak zij — ik stel u voor aan eene beminnelijke Dame, die u genegen is. Zij is weduwe en rijk. Ik ken en bemin haar van hare kindschheid af, die de deugd en de zachtzinnigheid-zelve is. Uw ongeluk heeft hare belangstelling opgewekt, en zij zal u hare hand niet weigeren. Stemt uw hart er in toe, dat wij die voor u verzoeken?

DE FROMENTEL zag de dame aan. Zij was ouder dan hij en niet zeer schoon, doch haar gelaat droeg de uitdrukking van eene ongemeene goedhartigheid. Haar blik rustte op hem met eene belangstelling die aan teederheid grensde, en hij gevoelde zich derwijze ontroerd, dat hij naauwelijks kon spreken.

— Mevrouw! — zeide hij, na eene poos — men keurt

het in mij af, dat ik de fortuin heb verwaarloosd; doch de reden er van was altijd, dat hare gunst daden eischte, die ik mij schaamde. Voor het eerst biedt zij mij een onwaardeerbaar geluk aan, dat ik kan aannemen uit de volheid des harten. Ik verzoek om uw hart en om uwe hand.

Den volgenden morgen spoedde zich DE FROMENTEL naar het paleis en verkreeg gehoor. In de levendigste bewoordingen deed hij den Koning verslag van het gebeurde met Mevrouw DE QUÉLIN, en verzocht vergunning om met haar in den echt te treden.

— Ik zal de uitvoering van schoone daden nimmer bemoeijelijken, — antwoordde de Koning, — integendeel; daar de Heer DE QUÉLIN den titel van Graaf droeg, schenk ik dien ook aan u.

Eenige dagen later trad de nieuwe Graaf met Mevrouw de Gravinne DE QUÉLIN in den echt. Hij nam den naam aan van Graaf DE LAVAUGUYON, naar een landgoed van zijne gade, en leefde gelukkig en stil; zonder aan het Hof gezocht te zijn. — Zoo dikwerf echter als de Koning hem zag, ontving hij steeds doorslaande blijken van des Vorsten genegenheid.

Al spoedig brak de oorlog van 1668 uit; doch LAVAUGUYON, hoewel jong, sterk en verknocht aan den Koning, werd te huis gelaten. Maar naauwelijks was de veldtogt begonnen, of hij spoedde zich naar het leger van den Prins DE CONDÉ, en trad in dienst als vrijwilliger. Bij het beleg van *Besançon* maakte hij met groote onverschrokkenheid eene teekening van de fortificatiën. Toen de stad ingenomen werd, was DE LAVAUGUYON een der eersten in het vuur. De Koning kwam eenige dagen daarna; en DE CONDÉ, die menschen van verdiensten wist op te merken, bragt den dapperen vrijwilliger voor zijne Majesteit, en sprak:

— Sire! deze edelman verdient dat hem een werkkring worde aangewezen. Wij konden hem niet veel laten doen, doch in al wat hij deed toonde hij doorzigt en moed.

— Ah! dat is onze vriend DE LAVAUGUYON; — antwoordde de Koning — dat ik goeds van hem hoor verwondert mij niet.

— Maar — hervatte de Prins — hoe komt het, daar uwe Majesteit zijne verdiensten schijnt te kennen, dat hij voor het minst niet eene kompagnie heeft gekregen?

— Heeft hij geen kompagnie? — vroeg de Koning.

— Hij is niet anders dan vrijwilliger, Sire! en dient u op eigen kosten.

— Inderdaad? — Nu, wij zullen er orde op stellen. Koop u eene kompagnie, mijn waarde LAVAUGUYON; ik wil niet hebben dat gij vrijwilliger blijft.

De officieren, die zich onderscheiden hadden, genoten dien dag de eer bij den Koning aan tafel te worden genoodigd. De Heer DE BELLEFONDS maakte er de lijst van op, doch vergat DE LAVAUGUYON. Toen de maaltijd was afgeloopen, riep de Prins DE CONDÉ uit:

— *Parbleu!* Sire! de edelman van van morgen is niet hier. Heeft hem iemand bij u benadeeld?

— Volstrekt niet; het zal een abuis zijn. — antwoordde de Koning.

— Maar hij kan er wanhopig over zijn, Sire! en ik smeek u dit verzuim door eenige bijzondere onderscheiding te herstellen.

— Volgaarne, waarde neef! Ik hou veel van LAVAUGUYON, en beloon hem gaarne.

In den vroegen morgen van den volgenden dag vertrok de Koning naar *Gray*. De Prins beet zich op de lippen, wijl hij een afschuw had van onregtvaardigheid. Toen hij DE LAVAUGUYON dien dag in het gelid zag, riep hij hem bij zijnen naam tot zich, en zeide met vonkelende oogen:

— Men heeft u gisteren verongelijkt, Heer Graaf! Ik heb er den Koning over gesproken, en zal hem geen rust laten, eer hij u geschonken hebbe wat gij verdient.

— Ik acht mij gelukkig te zijn vergeten geworden; — antwoordde DE LAVAUGUYON; — want daaraan heb ik dit kompliment te danken van den grootsten veldheer zijner eeuw.

— Ja, *parbleu!* — hernam de Prins — ik maak u een kompliment dat gij verdiend hebt. Ah! men vergeet u! Welnu, ik-zelf zal u beloonen, als gij het mij toestaat.

Dit zeggende sprong de Prins van zijn paard, en vervolgde:

— Ik verzoek u, dit paard van mij te willen aannemen om mij genoegen te doen. Ik zal de rest der wapenschouwing afdoen te voet, en, *ventre bleu!* wie er zich over durft verwonderen, dien zal ik 't waarom aan het verstand brengen.

En waarlijk, de groote CONDÉ ging te voet langs het front zijner troepen, gedurig herhalende, met die *brusquerie* in zijnen toon, die hem bij de soldaten zoo bemind maakte:

— Ik heb mijn paard aan LAVAUGUYON gegeven, die zoo dapper gestreden heeft voor *Besançon*. Hoort gij wel, kameraden? Hij heet LAVAUGUYON; onthoudt zijn naam goed, en onthoudt ook, dat ieder regt bij mij krijgt.

Eens dacht de Koning-zelf aan LAVAUGUYON: er moest een vertrouwd en bezadigd man naar *Aken*, om het vredeverdrag met *Spanje* tot stand te brengen. Eerst wilde hij LAUZUN of VILLEROI daartoe bezigen; maar de Minister oordeelde dat niet goed, en na lang gezocht te hebben, begreep de Koning dat LAVAUGUYON de man was dien hij hebben moest. Onze edelman vertrok naar *Duitschland* en slaagde volkomen, door zijne nederigheid en weinige zucht om zich op den voorgrond te plaatsen. Eens, dat er over hem gesproken werd, vroeg de Prins DE CONDÉ aan den Koning, of hij hem LAVAUGUYON wilde afstaan, om er zijn regterhand van te maken; maar LODEWIJK XIV, ijverzuchtig op den Prins, antwoordde, dat hij dien edelman niet wilde missen, en vooral niet nu hij hoorde, dat zijn neef DE CONDÉ hem zoo hoog achtte. DE LAVAUGUYON werd toen als Ambassadeur naar *Denemarken* gezonden, en had die hooge waardigheid te danken aan 's Konings naijver op den Prins.

De tijd, in welken DE LAVAUGUYON zoo gelukkig was, levert niets merkwaardigs op. Daar het toenmaals iets

zeldzaams was als een edelman vreemde talen kende en DE LAVAUGUYON zeer goed *Spaansch* sprak, werd hij als Ambassadeur uit *Denemarken* naar *Spanje* verplaatst en bleef te *Madrid*, tot de *Spanjaarden* met den Keizer en de *Hollanders* de groote *ligue* sloten tegen *Frankrijk*.

Uit *Spanje* teruggekomen, werd hij benoemd tot Raad van State, en de Koning schonk hem tevens het regt van toegang bij alle gewone en buitengewone gelegenheden: in die dagen eene hoogst bijzondere gunst.

Eens toen de Koning bezig was eene lijst te maken van ridders, die hij benoemen wilde, naderde hij LAVAUGUYON, en vroeg hem hoe oud hij was.

— Helaas, Sire! — antwoordde hij — ik ben pas vier-en-dertig jaar, en men moet er vijf-en-dertig oud zijn om ridder te kunnen worden.

De Koning ging voort; doch hernam na eenige oogenblikken:

— Mijn waarde LAVAUGUYON! gij zijt àl te eerlijk: gij hadt u immers wel een jaar ouder kunnen maken. Doch ik zal u evenwel op de lijst plaatsen; ik wil, dat er ditmaal voor u eene uitzondering worde gemaakt.

Lid van den Raad van State en met het ordelint versierd, scheen LAVAUGUYON het toppunt bereikt te hebben van aanzien en fortuin; doch juist van dat tijdstip af dagteekenen de wederwaardigheden, die hem ten grave hebben gesleept.

Mevrouw DE LAVAUGUYON had een voorzoon, die meerderjarig werd, en zijn vaderlijk erfdeel opëischte. Het vermogen van LAVAUGUYON werd daardoor met drie-vierden verminderd; en hij had reeds besloten zijn rijtuig af te schaffen en op zeer bekrompen voet te gaan leven, toen hij dezen brief van zijne echtgenoote ontving:

»Mijn waarde vriend! Ik ben reeds veertig jaar, »en het is mij geene opöffering aan feesten en ver»maken vaarwel te zeggen. Mijne afwezigheid te »*Versailles* zal door niemand dan u worden opge»merkt. Wij kunnen daar te zamen niet wonen, »zonder ons in schulden te wikkelen. Eene koets

»hebt *gij* noodig om den Koning te vergezellen.
»Vergun mij dus dat *ik* mij afzonder op ons land-
»goed *Lavauguyon*, en ons kleine inkomen aan u
»alleen overlate. Het beteekent maar weinig; doch
»met overleg kunt gij er toch de eer van uwen
»naam aan het Hof mede ophouden. Ik ken u ge-
»noeg om te weten, dat gij niets aan den Koning
»zult vragen. Ik wil die bescheidenheid niet mis-
»prijzen; indien zij een gebrek is, wordt zij dub-
»bel opgewogen door uwe deugden. Ik neem geen
»afscheid van u, wijl gij mij zoudt willen terug-
»houden. Mijn besluit is onherroepelijk. Kom jaar-
»lijks ééne week bij mij buiten. Als ik weet, dat
»gij den overigen tijd gelukkig zijt, zal ook ik ge-
»lukkig weten te zijn op mijne wijze."

In spijt van al de pogingen van LAVAUGYON bleef zijne edele gade in haar besluit volharden, en zij had gelijk; want aan hun inkomen had hij voor zich alleen niet meer dan voor het hoogst noodige. Het punt van geld daargelaten, genoot hij al de voorregten van een der grootsten van den lande; en het waren geene alledaagsche verdiensten, die hem de vriendschap des Konings verzekerden. Hij had bevallige manieren, sprak nooit te luid en was nimmer verkouden — LODEWIJK XIV was een geslagen vijand van verkoudheden, van luide stemmen, en van al wat naar ruwheid zweemde. Met zulke natuurgaven had onze edelman het ver kunnen brengen, als hij niet zoo afkeerig ware geweest van kuiperij. Hij was altijd de eerste bij het *lever* en de laatste bij het *coucher* des Konings; en toch scheen Zijne Majesteit hem nimmer moede te worden. Men zeide met reden van hem, dat hij meer de vriendschap des Konings bezat dan iemand anders.

Daar hij nooit over zijne omstandigheden sprak, en men ten Hove geen tijd heeft om zich met eens anders zaken in te laten, vermoedde niemand hoe veel hij leed: en toch hij leed grievend en veel, dewijl hij gedwongen was tot eene karigheid, ver beneden zijn stand en de

edelmoedigheid van zijn karakter. Zijn gansche personeel bestond uit drie bedienden, waaronder een koetsier; zijne paarden waren oud en kregen weinig voeder; zijn rijtuig was ouderwetsch en vervallen. Zijne kleeding alleen droeg eenig kenmerk van weelde. Hij zou zich liever gedood hebben, dan de armoede in zijne kleeding te laten doorstralen.

Een zijner bitterste grieven was het spel, dat de mode destijds tot een gedwongen tijdverdrijf had gemaakt. De kaarten zijn nooit met hen, die hare gunsten noodig hebben; dikwerf moest LAVAUGUYON zich maanden lang ontberingen getroosten, om de verliezen van een' enkelen avond te herstellen. De Koning zag gaarne dat er »grof" gespeeld werd, en had er niets tegen, zelf de schulden te betalen, welke op die wijze gemaakt werden; maar LAVAUGUYON sprak niet. Gelukkig voor hem, dat hij te verstandig was om altijd over zijne ellende te mijmeren; hij dacht er niet anders aan, dan als het water *over* de lippen dreigde te komen, en de genoegens die *Versailles* opleverde, gaven hem afleiding. Gedurende eenige jaren was zijn leven tamelijk kalm; maar het wreede lot ontroofde hem ook den laatsten steun: zijne echtgenoote stierf. De jonge Graaf DE QUÉLIN trad in het bezit van de nalatenschap zijner moeder, en LAVAUGUYON geraakte in volslagene armoede; dat wil zeggen: de zesduizend livres inkomen, die zijne posten hem opbragten, waren niet eens toereikend om in de uitgaven voor zijne hofkleederen te voorzien.

Elk, die hem zijn rouwbeklag kwam brengen voegde er bij:

— In uwe plaats zou ik den Koning bekend maken met de ramp, in welke dit sterfgeval u gestort heeft. Bij de vriendschap, die zijne Majesteit u toedraagt, kunt gij zoo rijk worden als gij-zelf maar wilt.

De Koning-zelf vroeg hem eindelijk: »of hij in het bezit bleef van het vermogen zijner gade?" — Nu mogt hij zijnen nood niet verzwijgen, en hij antwoordde dan ook openhartig, dat dit sterfgeval hem alles ontnam, en

dat de minste van 's Konings dienaren er nu beter aan toe was dan hij.

— Daar zullen wij in voorzien. — sprak de Koning.

— Doe dat Sire! — hernam LAVAUGUYON — want het zou treurig zijn als een man, met uwe gunsten vereerd, wegens schulden gegrepen werd, en als uwe Majesteit niet helpt, zal het niet lang duren of het is zoo ver.

— Wees volkomen gerust — sprak de Koning nogmaals — wij zullen er in voorzien.

Na deze overwinning op zijne fierheid, verliet onze edelman zich volkomen op de belofte van LODEWIJK XIV. Maar men vindt bij vorsten wel eens de bijzondere meening, dat men aan het noodige om te leven geen gebrek kan hebben. Als DE LAVAUGUYON honderdduizend kroonen had noodig gehad om een feest te geven, hij zou die reeds den volgenden dag hebben ontvangen; maar hij vroeg slechts om te leven, en dat was te nietig om er verder aan te denken.

In afwachting van de verwezenlijking van 's Konings belofte gebruikte DE LAVAUGUYON de koets van den Baron DE BEAUVAIS, en liet zich door zijne leveranciers van het noodige voorzien op rekening. Half uit nood, half om zich in de noodzakelijkheid te brengen om nogmaals te vragen, nam hij dertigduizend livres ter leen; niet twijfelende of hij zou wel binnen een jaar in staat zijn, die som terug te betalen. Ieder zou hem gereedelijk nog meer hebben geleend; zoo veel vertrouwen stelde men in de vriendschap des Konings. En toch had DE LAVAUGUYON in die schuldbekentenis zijn eigen doodvonnis geteekend.

Na zes maanden begonnen de schuldeischers DE LAVAUGUYON lastig te vallen, en daar de behoeften elken dag hun ouden gang gingen, trok de Graaf op zekeren morgen zijne stoute schoenen aan, en koos om den Koning aan te spreken, het oogenblik waarop hij zijn toilet maakte.

— Zal uwe Majesteit het mij vergeven — sprak hij — als ik een oogenblik over mijne belangen spreek?

— Spreek vrij, mijn waarde LAVAUGUYON! ik ben geheel gehoor.

— Gij hadt mij beloofd, Sire! dat gij mij helpen zoudt.

— Dat is ook mijn voornemen. Twijfelt gij dan aan mijn woord?

— Integendeel, Sire! en ten bewijze hoe ik er mij op verlaten heb, moet ik u zeggen, dat ik er geld op heb geleend.

— Daar hebt gij wèl aan gedaan.

— Maar dat geld moet ik eerstdaags terug geven.

— Is het veel?

— Dertig duizend livres.

— Dat is een bagatel.

— Het is veel voor mij, Sire!

— Wij kennen uwe omstandigheden en zullen u in staat stellen om aan uwe verbindtenissen te voldoen.

— Dit smeek ik u dringend, Sire! want mijn toestand vernedert mij, en zou mij het verstand kosten, of eene pistool in de hand geven.

Eenige Heeren, die binnen kwamen, maakten een einde aan het gesprek. De Koning zou voorzeker zijn woord gehouden hebben, als niet dien zelfden dag het beruchte geval had plaats gegrepen van de reis naar *Marly*, op welke de Hertogin DE BOURGOGNE ontijdig beviel. De Koning geraakte daardoor in een zeer slechte luim en de nood van DE LAVAUGUYON in het vergeetboek. Niettemin bleef deze zich met naauwgezetheid van zijne pligten kwijten; nog drie maanden lang, was hij aan 's Konings bed, des morgens als zijne Majesteit opstond en des avonds als hij zich ter ruste begaf, zonder een woord meer over zijne omstandigheden te spreken, en met geduld wachtende, dat deze er aan zou denken. Maar de Koning dacht er volstrekt niet aan.

DE LAVAUGUYON was zachtaardig en welwillend; zijn verdriet moest dus wel nijpend zijn, daar men in zijne gesprekken eenige bitterheid opmerkte. De Heer DE BONTEMPS hoorde op zekeren dag hem zeer zonderling spreken over de vriendschap der vorsten.

— Maar — vroeg deze — maakt gij niet ééne, voor onzen Koning gunstige uitzondering, gij, die méér dan iemand zijne vriendschap bezit?

— Ik erken — sprak DE LAVAUGUYON — dat de Koning mij op eene bijzondere wijze genegen is. Hoe ik daarover denk zult gij vernemen na mijnen dood.

Zoo lang zijne schuldëischers hem niet te hard vielen, schikte hij zich in zijn lot; maar, de vrees voor de schande, die de wereld aan geldgebrek hecht, deed zijn bloed verstijven, toen de krediteuren zich bewogen. Men zag hem menigmaal de wanhopigste gebaren maken, als hij alleen dacht te zijn. Zijn kamerdienaar hoorde hem des nachts hardöp droomen, op een toon, die de hoogste mate van smart verraadde. De ongelukkige zag het oogenblik naderen, dat een vlek op zijnen naam zou werpen, en zijn hart was te gevoelig om zulk eene grieve te kunnen verduren. In plaats van elkander te helpen, zijn de menschen boos genoeg om met den tegenspoed ééne lijn te trekken tegen dengenen, die door het lot wordt vervolgd. Wanneer zal de tijd aanbreken, waarin de wereld van iemand, die in het ongeluk is gestort, nog met evenveel kieschheid zal spreken als in zijne betere dagen? Nimmer voorzeker; en ook wij maken ons in zekere mate aan die boosheid schuldig, door de geschiedenis van dezen merkwaardigen man te beschrijven met een luchtiger pen, dan wij mogelijk voeren zouden, als hij de rijkste edelman geweest ware aan dat oude Hof van LODEWIJK XIV.

In weerwil van zijne pogingen om zijne omstandigheden te verbergen, meende hij eens te bespeuren, dat men zijn toestand geraden had. Hij kwam dikwijls ten huize van Mevrouw DE PELLOT. Op een avond tartte hem de vrouw des huizes om met haar te spelen, en noemde hem »bangert", toen hij beleefdelijk weigerde eene vrij aanzienlijke som tegen haar te wagen. De ongelukkige verbeeldde zich, dat zij hem door deze bittere scherts wilde doen verstaan, dat men wist hoe treurig het met zijne financiën gesteld was. Hij bleef tot al de gasten vertrokken waren. Naauwelijks had de laatste zich ver-

wijderd, of hij trad op de dame toe met alle teekenen van aan waanzin grenzenden toorn.

— Weet gij wel, Mevrouw! — sprak hij — waaraan gij u blootstelt, door mijne armoede te bespotten? Gij hebt mijn geheim ontdekt! Waart gij een man, dan begroef ik het in uw hart, door u te dooden op deze plaats. Ik ben geruïneerd, dat is waar; doch als men lacht over mijne armoede, doe men het achter mijnen rug en niet in mijn bijzijn. Gij zult op uw gemak kunnen lagchen als ik zal zijn bezweken; tot zóó lang vermaan ik u mijne armoede te ontzien, of het kost u het leven.

— Ik zweer u, dat ik onbekend was met uwe omstandigheden. — zeide Mevrouw DE PELLOT, niet weinig verschrikt. — Ik schertste, zonder eenige bedoeling. Ik betuig u, dat hetgeen ik nu verneem, mij evenzeer bedroeft als verwondert. Kan ik u van dienst zijn, beschik dan over mijne beurs en over mijn krediet.

— Ik dank u! — antwoordde DE LAVAUGUYON, met vlammende blikken. — Ik vraag geene diensten met bedreigingen. Ik neem van niemand iets aan, dan van den Koning.

— Maar ik ben uwe vriendin.....

— Als dát zoo is, bewijs het dan door uwe bescheidenheid: dit is alles wat ik van u verlang! — Maar wee, als gij tegen iemand over dit gebeurde spreekt; want het kost u het leven.

Dit was het eerste geval, waarin zijne handeling blijken droeg van eenige verstandsverbijstering.

Niet lang daarna zag men hem geheel veranderd. Zijn gelaat werd opgeruimder; zijn gang losser; hij neuriede de *chansons* die in de mode waren, als iemand, die volstrekt geene zorg heeft; en sprak over zijne fortuin, over den aankoop van rijtuigen en paarden en eigendommen. Ieder dacht, dat de Koning hem geholpen had, en niemand verwonderde zich over zijne opgeruimdheid, behalve DE BEAUVAIS, die met zekerheid wist, dat zijne zaken treuriger stonden dan ooit.

Op zekeren dag ontmoette DE LAVAUGUYON, in een smal-

len gang van het kasteel, den Heer DE COURTENAI, een zeer minzaam en wellevend man.

— Waarom gaat gij niet uit den weg, en maakt dat ik voorbij kan? — vroeg de Graaf barsch.

— De gang is smal — antwoordde DE COURTENAI — maar ik zal tegen den muur gaan staan.

— Gij moet terug; ik wil den gang ruim hebben! — antwoordde DE LAVAUGUYON. — Ga terug, of gij moet met mij trekken!

— Heer Graaf! — hervatte DE COURTENAI — gij zijt verstoord zonder reden.

— Dat is om het even! Trek uwen degen, zeg ik; want ik wil den gang alleen hebben.

— Ik vecht niet met iemand die niet wel bij het hoofd is!

Nu sprong de Graaf met ontblooten degen op DE COURTENAI aan, die het op een loopen zette, en in eene kamer vlood, van welke hij de deur op het slot draaide. De Koning, die in zijn kabinet alleen was, wilde naar de oorzaak van het rumoer vernemen, en toen hij de deur opende, stormde LAVAUGUYON met veel misbaar zijn kabinet binnen, en wierp zich aan zijne voeten.

— Wat deert u, Mijnheer? — vroeg de Koning eenigzins ontsteld.

— Ik smeek u, Sire! mij te doen arresteren! Ik heb den degen getrokken in uw paleis! De Heer DE COURTENAI heeft mij beleedigd, en ik heb mij zoo ver vergeten, dat ik hem heb willen dooden!

De Koning sprak hem met zachtheid toe, zeggende: dat hij de zaak onderzoeken wilde, en er dadelijk werk van zou maken. — Vervolgens deed hij de beide edellieden naar de *bastille* brengen, waar zij zes maanden gevangen bleven. De eene wierp de schuld op den ander, en daar er geene getuigen bij waren geweest, was het niet mogelijk de waarheid te ontdekken. Eindelijk werden zij weder in vrijheid gesteld, met vergunning om aan het Hof terug te keeren.

Er is eene soort van krankzinnigheid, die het gevolg wordt van de opeenstapeling van tegenspoeden en rampen,

waarmede het ongunstig lot somwijlen den gevoeligen mensch vervolgt. Er zijn sommige graden van ongeluk, die niet zijn te verduren: dit is voor den een meer dan voor den ander het geval; maar in het algemeen is er geen menschelijke rede sterk genoeg, om immer bestand te blijven als de slagen van het lot zonder opder ophouden treffen. Altijd bedrogen in zijne verwachtingen, altijd te vergeefs uitziende naar hulpe, die niet opdaagde, begon de Graaf DE LAVAUGUYON zich eindelijk met hersenschimmige denkbeelden schadeloos te stellen voor de teleurstellingen der werkelijkheid. Door eene zonderlinge verslapping der zielsvermogens verbeeldde hij zich, dat zijne wenschen vervuld waren, dat de Koning hem overladen had met schatten, en er aan het Hof geene fortuin was, die de zijne evenaarde. Nu en dan echter had hij oogenblikken, waarin de waarheid voor zijnen geest tradt, en dan verkeerde zijne vrolijkheid in razernij. Enkelen hadden reeds iets van de verbijstering zijner zinnen vermoed; eene laatste buitensporigheid maakte aan allen twijfel een einde.

In een der lanen van *Versailles* wandelende, ontmoette DE LAVAUGUYON een rijknecht van den Prins DE CONDÉ, die een paard bij den toom leidde. Hij sprak dien man aan, en vroeg hem of hij dat paard eens bestijgen mogt, er bijvoegende: dat de Prins dit volstrekt niet kwalijk zou nemen. De goede man durfde 't zulk een voornaam Heer niet weigeren, en DE LAVAUGUYON sprong dus in den zadel; maar hij gaf het paard de sporen en reed in galop naar *Parijs*. Daar begaf hij zich naar de *bastille*, deed den Kommandant roepen en verzocht dien om eene kamer, zeggende: »dat hij het ongeluk had gehad den Koning te mishagen." — De verbaasde Kommandant zond dadelijk naar den Heer DE PONCHARTRAIN om te vernemen hoe zich te gedragen; deze wendde zich om inlichtingen naar het Kabinet des Konings, en nu begreep men ook welhaast, wie er ongelijk had gehad in de zaak met den Heer DE COURTENAI.

De Baron DE BEAUVAIS zocht hem in allerijl te *Parijs* op, en bragt zijn ongelukkigen vriend naar *Versailles*

terug. Toen de Graaf weder aan het Hof verscheen, werd hij door elk vermeden. De Koning echter sprak hem even mizaam toe, scheen hem volstrekt niet te mijden, en ontnam hem ook geen zijner privilegiën; doch — hetgeen ongeloofelijk zal schijnen — hij deed ook geen het minste onderzoek naar de oorzaken van LAVAUGUYONS toestand, en zijne beurs, voor ieder steeds open, bleef gesloten voor zijnen vriend. — Aldus is het ongeluk — het gelijkt naar een moeras, waarin men al dieper en dieper wegzinkt zoodra men er eenmaal den voet op gezet heeft; terwijl niemand, die op vaster grond staat, de hand uitsteekt om den zinkende te redden eer het te laat is.

Lang kon het zoo niet blijven. De stelling van DE LAVAUGUYON te *Versailles* was niet houdbaar. Op een zondag, omstreeks tien ure des morgens, zond hij zijne bedienden naar de kerk en sloot zich op in zijne kamer. Wat hij er deed gedurende twee uren, die hij alleen bleef, weet niemand; ten ware hij àl dien tijd besteed hebbe aan het schrijven van den brief aan den Koning, dien men op zijne tafel vond. Toen de klok van het kasteel twaalf ure sloeg, hoorde men twee pistoolschoten; snelde naar zijne kamer; liep de deur open; en vond hem dood: twee kogels hadden zijn hart doorboord.

De Baron DE BEAUVAIS bragt den brief naar den Koning; de inhoud was deze:

»Sire!

»Ik doe u geene verwijtingen; maar alleen de »ootmoedige bede om mij mijne laatste daad van »waanzin en wanhoop te vergeven. Het zegt niets, »dat gij mij een leven hebt doen verliezen, hetwelk »ik gewenscht had nuttig te mogen besteden in uwe »dienst: anderen staan gereed om u het hunne aan »te bieden. Maar laat hen niet aan hun lot over, »gelijk gij mij hebt gedaan; want dan zal de sterfte »onder uwe edellieden te groot worden. De armoede »is eene gevaarlijke raadsvrouw, Sire! zij brengt »de menschen, waar zij mij gebragt heeft; daarom

»is het goed haar niet toe te laten in uwe paleizen.
»Jaren aaneen hebt gij haar, in mijnen persoon, aan
»uwe zijde gehad. Zij heeft aan uwe tafel gegeten;
»deel gehad aan uw gezelschap, en haar bedrukt oog
»laten rondweiden over uwe feesten. Zij is zelfs
»tot aan uwe sponde doorgedrongen, en uwe Ko-
»ninklijke hand heeft zich menigmaal verwaardigd
»de hare te drukken. Gedoog dat niet weder en
»doe het niet weder! Bedenk, Sire! dat ik, zon-
»der dat, waarschijnlijk nog twintig werkzame ja-
»ren aan uwe dienst had kunnen wijden. Ik heb
»mijn lot gedragen, tot op het oogenblik waarin
»een vlek zou komen op mijnen naam. Toen heb
»ik mij, voor de eer van uwe Majesteit, gedwon-
»gen gezien, een hard en zwaar besluit te nemen.
»Als ik Gode vertoornd heb door deze wandaad, bid
»dan voor mij, Sire! bid; opdat ik eenmaal in het
»betere leven weder bij u zal mogen zijn.

»De Graaf DE LAVAUGUYON."

Bij het lezen van dien brief voelde LODEWIJK XIV zich aangedaan. Een blos overtoog zijn gelaat. Hij wierp den brief in het vuur, en sprak er geen woord over; maar tot omstreeks drie ure des namiddags was hij neêrslagtig. De rijke Markies DE DANGEAU, die het nieuws nog niet wist, maakte zich ongerust over het uitzigt des Konings, en vroeg, wat er de reden van mogt zijn; — waarop de Monarch zich lucht gaf in deze bewoordingen:

— Wat mij scheelt, Mijnheer! zal ik u zeggen: ik ben bedroefd over den dood van den eenigen onder u allen, die mij waarlijk lief had; — ik ben ontevreden op u allen, die mij onophoudelijk gunsten afdwingt die gij niet verdient; zonder dat één uwer mij ooit iets voor DE LAVAUGUYON heeft gevraagd; — ik ben vertoornd op mijzelven, dat ik alles weg gaf aan eerzuchtigen, en nooit de milde hand heb gereikt aan den eenigen, die het verdiende.

Na dus gesproken te hebben, ging de Koning nog eens op de jagt. Het weêr was overheerlijk, en de vangst

buitengemeen; zijne Majesteit alleen schoot zes-en-twintig stuks wild; zoodat elk in een zeer goede luim naar het kasteel terugkeerde. De violisten speelden gedurende het *souper* de bevalligste nieuwe muzijkstukken, en Mevrouw DE MAINTENON beknorde niemand, hetgeen voor een mirakel mogt doorgaan. Men begaf zich vrolijk ter ruste en sliep als eene roos, zonder dat iemand er aan dacht dat de partij niet was bijgewoond door den man, die den naam van DE LAVAUGUYON had gedragen.

SPREUKEN.

Wie een ander tot het goede brengt wint een schat voor zich-zelven.

Het gaat met de vriendschap als met de oude boeken: het jaartal maakt haar kostbaar.

Met de schoonheid gaat het als met de brieven van aanbeveling: zij duren maar kort.

De mensch kan geen beter bezoek afleggen dan in zijn eigen hart; want dáár leert hij iemand kennen, van wien zijn hoogste geluk afhangt.

Het spreekwoord: men moet van den nood eene deugd maken, wordt zoo verkeerd toegepast, dat men de deugd slechts inroept in den nood.

De man moet een kind zijn in 't gevoelen; een jongeling in 't doen; een man in 't besluiten.

Wie vrede sticht is altijd zéker de beste.

De wijsheid spreekt met den mond; de liefde spreekt met het hart.

Niet alleen het zwijgen; maar ook het spreken heeft zijn tijd, en God verlaat, die zich-zelven verlaten.

MENGELWERK.

IETS OVER DE MAGYAREN.

Als het jaar 1848 niet door staatsverwikkelingen voor geheel *Europa* zoo onstuimig ware geweest, zou waarschijnlijk de aandacht zich nog meer gevestigd hebben op den strijd tusschen *Oostenrijk* en de *Magyaren.*

Men noemt hen gewoonlijk *Hongaren;* doch *zij* zijn aan hun' oorspronkelijken naam evenzeer als aan hunne oorspronkelijke taal gehecht, en verkiezen geen anderen. Men schrijft hun eene *Turksche* of *Finlandsche* afkomst toe, en meent, dat zij uit *Baskirië*, ten noorden van de *Caspische zee*, omtrent de bronnen van den *Tobol* en den *Jaïk*, thans den *Ural*, naar *Dacië* (nu *Hongarijë*) zijn gekomen. De oosterlingen noemen hen *Turken*, terwijl zij-zelven zich, naar een' hunner stammen *Magyaren* blijven heeten. Het was omtrent het jaar 887, dat dit volk in het aloude *Dacië* viel. Weinig jaren later gebruikte hen ARNULF, Koning van *Duitschland*, tegen de *Moravische Slaven*, die een' magtigen Staat aan de oevers van den *Donau*, de *Morave* enz. bezaten; toen werden zij door de *Petschenegen* verdreven; maar hun voordeel doende met den dood van SWIATOPOLK, Koning der *Moraven*, overmeesterden zij al het land, dat zich van de grenzen van *Moldavië*, *Wallachijë* en *Zevenbergen* tot aan den *Donau* en de *Morave* uitstrekt; alsmede *Panonië* en een deel van *Noricum*, waarvan zij de *Duitschers* beroofden, en legden zoo den grond tot een' nieuwen Staat; sedert *Hongarijë* geheeten.

Bij een' inval ontnamen de *Magyaren* den *Duitschers* een aanmerkelijk deel gronds, daarna moesten zij voor de overmagt van dezen wijken. Een vredesverdrag, in 't jaar 1043 gesloten, bepaalde toen de grenzen. In het laatst der 10de eeuw werd er de Roomsche kerkdienst ingevoerd, doch de zeden bleven barbaarsch; zoo als

blijkt uit de gestrengheid der wetten, door den Koning, de grootöfficieren der kroon, de geestelijkheid en de vrije mannen (dus op Constitutioneele wijs) vastgesteld. Ook de grensöorlogen tegen die van *Croatië*, *Illyrië*, *Dalmatië* en *Slavonië*, in de 13de eeuw gevoerd, getuigden van hunnen krijgszuchtigen aard. De koninklijke magt onderging er, in 1222, zulk eene beperking, dat den edelen zelfs het regt van tegenstand, zoo de Vorst hunne voorregten aantastte, werd toegekend. Vervolgens door de *Mongolen* ten onder gebragt, werd het land schier geheel ontvolkt; doch na het vertrek der overheerschers weder met bewoners aangevuld, gedeeltelijk door hen, die in de wouden en gebergten waren gevlugt, en gedeeltelijk door *Croatiërs*, *Bohemers*, *Moraviërs* en *Saksers*: vandaar de tegenwoordige gemengde bevolking. LODEWIJK *de Groote*, uit het Huis van ANJOU, hernam, in 't begin der 14de eeuw, van de *Venetianen* geheel *Dalmatië*, en maakte zich *Moldavië*, *Wallachijë*, *Bosnië* en *Bulgarijë* onderworpen. Dit was dus een der schitterendste tijdperken van *Hongarijës* afzonderlijk bestaan. Ook MATTHIAS CORVINUS gaf, eene eeuw later, luister aan zijne kroon, door geluk in den oorlog tegen de *Turken* en uitbreiding van grondgebied, zelfs tot in *Weenen*, dat hij tot zijne hofplaats maakte. Met zijn overlijden taande *Hongarijës* voorspoed. Door de *Turken* straffeloos afgeloopen en door partijschappen verscheurd, ontving het ten jare 1526, in den vermaarden strijd bij *Mohatz*, den genadeslag. Duizenden bleven op de kampplaats, honderdduizenden werden in slavernij weggevoerd en geheel het land te vuur en te zwaard verwoest.

De troonen van *Bohemen* en *Hongarijë* waren door het sneuvelen van Koning LODEWIJK II ontledigd; hetgeen den *Oostenrijkschen* vorsten aanleiding gaf tot het beweren van erfregt; doch *Bohemen*, maar niet *Hongarijë* bekreunde zich daaraan. Het laatstgenoemde rijk koos zich een koning in den Palatijn van *Zevenbergen*, die echter genoodzaakt werd zich onder de bescherming van den *Turkschen* Keizer te stellen. Deze hielp daarop tegen *Oostenrijk*, maar ten koste van vele plaatsen, die hij zich toeëigende en een jaarlijkschen cijns.

Door vroeger gesloten traktaten had FERDINAND van *Oostenrijk* regt op het rijk, en *Hongarijë*, door den Muzelman verdrukt, zou zich gaarne aan den *Duitschen* Vorst hebben onderworpen; maar het *Oostenrijksche* Huis, in godsdienstzaken altijd onverdraagzaam, verwijderde vele gemoederen van zich, door zijne pogingen om het Protestantisme te verdelgen. LUTHERS en CALVIJNS leerstellingen waren, door de vrij algemeene beoefening der *Duitsche* taal, vooral in *Zevenbergen* bekend geworden en omhelsd. Dus baarden de vervolgingen ter dezer zake, na de verkrachting der staatsregeling, door de *Oostenrijksche* vorsten, onlusten en opstanden, die, bij de verdragen van *Weenen*, *Linz* en de besluiten van de Rijksdagen van *Oedenburg* en *Presburg* (van 1606—1647) den *Hongaren* vrijheid van eerdienst en geweten verschaften. Deze plegtige overeenkomsten en wettige bepalingen mogten echter geene duurzame rust verzekeren. Het *Weener* Hof streefde te zeer naar onbeperkte heerschappij en geloofsdwang, om zijnen onderdanen gewillig vrijheid van geweten en staatsregten te laten behouden; vandáár eene bestendige botsing en wrijving tusschen heerscher en beheerschte, waarin zich de *Turk*, nog meester van een groot deel des lands, tot eigen voordeel mengde. Een, den laatsten voordeelig verdrag, wekte het misnoegen op der daarin niet gekende *Hongaren*. Zij klaagden, onder anderen, over het beletten van vrije Godsdienstoefening, en te *Weenen* doove ooren vindende, verbonden vele der Grooten zich tot het handhaven van hunne vrijheden. Het onderspit delvende, kostte dit edel bloed: de Hervormde geestelijken werden tot de galeijen verwezen (men herinnere zich de tusschenkomst van onzen DE RUITER, te *Napels*, ten hunnen voordeele) en het land werd door de *Duitsche* benden beroofd en wreedelijk geteisterd. De verbittering klom, en de oorlog brak ten jare 1677 uit. Nu gaf de Keizer toe, doch niet genoeg, en de *Hongaarsche* aanvoerder Graaf TEKELI en de *Zevenbergers* riepen de *Turken* weder ter hulp, en *Weenen* zag, ten tweedenmale, de halve maan voor zijne poorten. SOBIESKY echter snelde toe met zijne *Polen*,

versloeg de vereenigde legermagten, *Hongarijë* werd heroverd, en bukte, met opöffering van zijne vrije vorstenkeuze, als erfelijk goed voor de magt van LEOPOLD; hoewel nog vele aloude voorregten gehandhaafd bleven. De Jezuïten, vroeger verbannen, herkregen hunnen invloed, ofschoon de Protestanten het bezit van kerken en voorregten, hun vroeger vergund, behielden.

Het is bekend hoe de *Hongaren Oostenrijks* Koninginne MARIA THERESIA, in den strijd over hare erföpvolging, tegen half *Europa* bijstonden. Evenwel bleef hun toestand, vooral die der landbouwers, ver van benijdenswaardig; terwijl de Protestanten, steeds aan de vervolgzucht der Roomsche geestelijken ten doel, bovendien ten Hove werden voorgesteld als gestadig tot oproer geneigd. Te vergeefs poogden achtingwaardige Schrijvers deze lasterlijke beschuldiging te wederleggen. De Regering bleef doof voor bewijzen en blind voor daden. Zoo ontwikkelde zich in stilte de giftige kiem van onderlingen afkeer, terwijl de Protestanten vruchteloos op de handhaving der hun bij Staatsverdragen en Rijksbesluiten verzekerde gewetensvrijheid aandrongen. De behartiging der kerkelijke belangen en die van het onderwijs werd aan de Roomsche Bisschoppen opgedragen. De zucht tot verstandsontwikkeling en de Presbyteriaansche rigting waren dezen evenzeer tegen de borst, en moge de toestand der *Hongaarsche* Protestantsche kerken door sommigen te zwart voorgesteld zijn, het is toch zéker, dat zij tot op den huidigen dag verdrukt en vijandelijk behandèld werden. Behalve deze redenen tot misnoegen voor een gedeelte der bevolking, hadden de Stenden te klagen over willekeurige handelingen tegen de *Hongaarsche* grondwet, in zaken van geldheffing, recrutering en regtshandel. Zij vorderden deswege voorzieningen; maar werden door den Keizer van *Oostenrijk* als oproerig beschouwd en als zoodanig beantwoord. De klove werd grooter, en van nu af aan de betrekking tusschen de *Oostenrijksche* Regering en den *Hongaarschen* Rijksdag hoe langer zoo meer gespannen. Wel betuigde de Keizer herhaaldelijk, dat hij niets dan *Hongarijës* wel-

zijn beoogde; maar de middelen daartoe vielen niet in der *Hongaren* smaak. Vandaar eene levendige belangstelling in den opstand der *Polen* en aan den Keizer van *Oostenrijk* adressen tot tusschenkomst ten hunnen voordeele, die natuurlijk te *Weenen* geen ingang vonden. Daarentegen trok zich de Regering het lot der mindere volksklassen, door de geestelijke en wereldlijke grooten weinig beter dan slaven behandeld, in 1833 aan; doch stuitte op het eigenbelang der Magnaten, die echter, zonderling genoeg, op drukpersvrijheid, de bekendmaking der beraadslagingen, en het bezigen van de *Hongaarsche* taal, in plaats van de gebruikelijke *Latijnsche*, heftig aandrongen. Te vergeefs herhaalde de Tweede Kamer hare poging om de bezwaren der Protestanten op te heffen, de Eerste, uit hooge geestelijken en Magnaten zamengesteld, verwierp alles wat daartoe konde strekken. Geen wonder; want dáár bekleedde een Aartsbisschop de hoogste, doch 's Keizers vertegenwoordiger slechts de tweede plaats. Elke verbetering door het volk verlangd, al wierd zij ook van wege den Keizer voorgesteld of ondersteund, werd daar tegengewerkt. En zoo bleef het tot den opstand.

Onder dit alles was *Hongarijë* het beschaafde *Europa* zóó vreemd geworden, dat men er zelfs naauwelijks iets wist van *Hongarijës* letteren of kunst. Sedert, door de gevolgen van den laatsten opstand, eenige talentvolle *Hongaren* van de beide geslachten naar *Engeland* zijn verplaatst, hebben daar sommigen hunner als auteurs aandacht getrokken en belangstelling opgewekt. Omtrent een drietal hunner vonden wij het navolgende aangeteekend.

KOSSUTH.

Welke fouten men dien merkwaardigen man hebbe aangewreven, niemand heeft, tot nu toe, zijne daden aan beweegredenen van eigenbaat durven toeschrijven. Hij heeft zich onveranderlijk een opregt vriend zijns lands en volks getoond; de zucht naar wraak vond nimmer toegang tot zijn hart, noch belette er de vrije ont-

wikkeling zijner groote deugden. Velen zijner oude vrienden hebben hem verlaten: uit afgunst, om verschil van denkbeelden, of door vrees voor de gevolgen zijner handelingen; maar zijn eerlijk en ongeveinsd karakter was algemeen erkend en gewaardeerd. Wie *Hongarijë* nog heden doorreist, van het eene einde tot het andere, zal hij, gewis niet zonder eenige verwondering, dag aan dag ondervinden, dat er in de steden, op de goederen der edelen, en in de hutten der landbouwers, slechts ééne stem, één oordeel omtrent KOSSUTH bestaat, en hij alom vereerd wordt als den grootsten en opregtsten vaderlander en als een martelaar zijns volks. Hij moge elders zijne dagen slijten in vrede, zelfs met den schijn van welvaart, terwijl zijne landgenooten bedelen, van honger vergaan, of met kogel of strop ter dood worden gebragt, geen *Magyaar* zal KOSSUTH beschuldigen de oorzaak der rampen te zijn, die op zijn vaderland drukken. »Dat God in zijne genade met hem zij!" is de wensch van elken *Hongaarschen* landman, sedert het einde van den noodlottigen worstelstrijd.

KOSSUTH behoort niet tot de predikers van opstand en omwentelingen. Zijn vaderlandlievend gedrag had hem reeds sedert lang aan 't hoofd des volks eene eerste plaats aangewezen, in die botsing, welke hij aanvankelijk binnen de grenzen van eene vreedzame oppositie tegen het *Weener* Hof hoopte te houden. Het gedeelte zijner staatkunde, dat door zijne vrienden het meest is afgekeurd, bestond in zijne vergeefsche pogingen om de *Wallachijërs*, en andere den *Magyaren* vijandelijke stammen, met hen te verzoenen.

In *Zevenbergen* en de aangrenzende oorden bedragen die stammen anderhalf millioen zielen, der *Grieksche* kerk toegedaan. Hunne vijandelijkheden tegen de *Magyaren* werden steeds door afgrijselijke woestheid gekenmerkt, zoo als, onder anderen: door de vernietiging van het Protestantsche Collegie te *Enyed;* den moord van de inwoners dier plaats, welke allen in het naburige meer werden verdronken, en het ombrengen van de boodschappers van vrede, door KOSSUTH afgezonden,

die op het aandringen der dweepzieke aanvoerders zijn geslagt.

Het heeft dus niet van KOSSUTH afgehangen om den religiehaat der *Hongaarsche* stammen in gevoelens van broedermin te veranderen. — JELLACHICH behield de overhand op KOSSUTH en verhinderde de *Croaten*, om eenstemmig met de *Magyaren* te werk te gaan. Een andere karaktertrek van KOSSUTH is mede de aandacht waardig, namelijk zijne *liefde voor de wet.* De groote patriot wenschte niets anders dan zijn vaderland door eene zedelijke herschepping op te heffen. Toen hij zich gedrongen zag om de stoffelijke kracht te bestrijden, deed hij 't nog altijd in de hoop, dat hij, de wapenen van een wettigen tegenstand opvattende, zijn vaderland het verontrustende woord: *revolutie*, zou besparen. In zijne redevoeringen, als vertegenwoordiger, was, even als in zijne bijzondere gesprekken met vrienden, het woord *wettig* altijd op zijne lippen. Zijn geloof in de mogelijkheid om eene omwenteling op *wettigen* grond tot stand te brengen, begaf hem nimmer; zelfs niet toen de *Russen Hongarijë* binnen rukten.

Hongarijë vereert in hem een groot regent, schrijver en redenaar, die, meer dan vele mannen van talent, door karakter uitmunt. Een man, die niet alleen zich aan de zijde der goede zaak heeft gevoegd, maar deze altijd met eerlijkheid en zedelijkheid voor God en zijne natuurgenooten heeft gediend. De *Hongaarsche* historieschrijvers zijn dan ook met geestdrift voor hem vervuld; zoo als te zien is in de geschriften van SCHLESINGER, den Generaal KLAPKA, Mevr. PULSZKI en de uitmuntende vlugschriften van den Graaf TELEKI, die men kan raadplegen, terwijl KOSSUTH zijne gedenkschriften in zijne ballingschap bearbeidt.

De Baronnes VON BECK.

De *Hongaarsche* patriotten zijn in *Engeland* vergeleken geworden met de hoofden des opstands tegen KAREL I, en hebben onder zich eene andere Mistress HUTCHINSON

gehad, die met minder deftigheid doch niet minder heldhaftig de zaak is toegedaan, welke zij met opöffering van alles heeft omhelsd.

Gedurende den *Hongaarschen* vrijheidstrijd werd haar naam meermalen in de *Duitsche*, *Engelsche* en *Fransche* dagbladen genoemd, en er zijn onderscheidene van hare lotgevallen en waagstukken in de eerste kringen te *Praag*, *Weenen*, *Parijs* en *Londen* verhaald geworden. Volgens den een' was zij de EGERIA VAN KOSSUTH, en stelde deze in haren raad het grootste vertrouwen; volgens den ander was zij eene CLORINDE, die te midden van de aanvoerders harer natie moedig streed. Minder verheven doch niet minder treffende vertellingen gingen insgelijks op hare rekening rond. Zoo maakte men haar tot eene spion uit vaderlandsliefde, welke de *Oostenrijksche* politie door verkleedingen meermalen misleidde; tot eene uitgeleerde tooneelspeelster, die alle rollen met de uiterste fijnheid vervulde, en zelfs eenmaal tot in het Kabinet van WINDISCHGRAETZ drong, om hem zijne geheimen en het wachtwoord te ontfutselen. Het bijgeloof der boeren en soldaten leende dezer vrouwe bovenmenschelijke eigenschappen; in 't kort, de Baronnes ging door voor eene dochter der toovergodinnen, eene kwelgeest, nachtspook en tooveresse. Zij verwaardigt zich thans die karakters, door de verbeelding der bijgeloovige menigte aan haar geleend, af te leggen, en heeft, in plaats van de tooverroede, de pen der zelfbeschrijving (*autobiographie*) opgevat.

De echtgenoot der Baronnes was een adellijk *Magyaar*, die de vrijheid lief had, ofschoon hij in 's Keizers lijfwacht diende. De omwenteling van October uitgebarsten zijnde, omhelsde hij de zaak des volks en sneuvelde op een der versperringen binnen *Weenen*. »Alles wat mij dierbaar was," zegt zijne weduwe, »met mijn echtgenoot in 't graf gedaald zijnde, bleef mij alleen het vaderland over om te beminnen; ik besloot er mij aan toe te wijden en er voor te leven of te sterven."

Het eerste voorval bewees alreeds dat Mevr. VON BECK tot alles in staat was. De *Oostenrijksche* Landdag was

naar *Krimsier* verlegd, en daardoor de briefwisseling tusschen de vrijzinnige *Oostenrijkers* en de *Hongaren* bijkans onmogelijk geworden. Intusschen bleef het huis der Baronnes te *Weenen* het vereenigingspunt voor de vrienden van haren omgekomen echtgenoot. Deze wilden eene mededeeling doen aan de Hoofden der *Magyaren* in hunne legerplaats; maar niemand durfde die overbrengen. — »Kunt gij geen man vinden," sprak zij, »welnu beproef dan den moed eener vrouw! Ik ben tot het waagstuk gereed!" — Zij vertrok. Menige hinderpaal hield haar op, doch de moeijelijkheden prikkelden haren ijver aan. Beurtelings voorzigtig en vermetel, gelukte het haar, in het gewaad van een' jongen visscher, over de grenzen te komen. De tijdingen, door haar van *Weenen* medegebragt, waren van het hoogste gewigt, en bovendien had zij nog menig berigt opgezameld. Door haren rang in de maatschappij was zij niet slechts dikwerf in de gelegenheid om naauwkeurige inlichtingen te geven, omtrent hetgeen er in den kring der staatkundigen werd gezegd en voorviel, maar van der jeugd af met de legers en legerplaatsen gemeenzaam, kende zij het getal der troepen, hunne stellingen en den inborst en de bekwaamheden der verschillende oversten.

CSÉNYI, GEORGEY, LAZAR en andere Hoofden der *Hongaren* waren verwonderd over hetgeen zij van haar vernamen; doch zij bewaarde voor KOSSUTH het staatkundige deel van hare zending en hare bijzondere narigten. De held was getroffen door de schranderheid en zelfopoffering dezer dochter van *Argrad*, zoo als hij haar met fierheid noemde. Hij vroeg haar: of zij het wagen wilde om nogmaals de grenzen over te gaan en zich andermaal aan de gevaren, daaraan verknocht, bloot te stellen? Zonder weifelen nam zij het aan, en van toen af was zij gewikkeld in eene opeenvolging van romaneske ontmoetingen: — nu eens boerin, dan zoetelaarster, dan weder Jodin, of zich voor eene tooneelspeelster uitgevende, door haren directeur met ongeduld verwacht, en wier uitblijven eene belangrijke voorstelling zou doen mislukken en een geheel tooneelgezelschap in 't ongeluk

storten. Ook vreesde zij niet in de tegenwoordigheid te komen van hen, die zij haatte, en wist dan haren afkeer te ontveinzen om hen zoo veel te beter te misleiden. Om weder in *Weenen* te komen, had zij zich een brief van een intendant des Generaals WINDISCHGRAETZ aan zijn' meester weten te verschaffen, welke haar niet alleen diende om door de *Oostenrijksche* liniën te geraken, maar tevens een middel moest zijn om terug te keeren. Te *Schönbrun* aangekomen, deed zij gehoor vragen en werd toegelaten in de tegenwoordigheid van de twee voornaamste kampvechters voor het Habsburgsche Huis: WINDISCHGRAETZ en JELLACHICH.

In haar werk: *Persoonlijke ontmoetingen gedurende den laatsten onafhankelijkheidsöorlog in Hongarijë*, dat in de *Engelsche* tijdschriften, zoo wel om den stijl als om den inhoud, hoog wordt geroemd, beschrijft zij de bovengemelde ontmoeting aldus:

»Zij ontvingen mij met bijzondere hoffelijkheid. Ah! zoo zij mijne geheime gedachten en mijn gevoel hadden kunnen raden! Ik gaf W. den brief van zijn intendant over, die hem meldde, dat een zijner heerlijkste goederen in *Hongarijë* door den oorlog vernield was. Hij las en scheen door schrik getroffen. Ik beken, dat het mij innig wèldeed, toen ik dien man de smart zag gevoelen, welke hij zoo vele duizenden van zijne en mijne landgenooten berokkend had. Spoedig ging hij in zijn Kabinet om het schrijven te beantwoorden, en JELLACHICH was alleen met zijne doodelijkste vijandin. Voor de eerste maal kon ik den man beschouwen, die der *Hongaren* eer bezwalkte en *Weenen* verwoestte. Het kostte mij eene zware overwinning, om den afkeer en de verachting, die mij 't hart benaauwden, te beteugelen; maar zelfbeheersching was noodig voor mijn vaderland en ik bedwong mijne hartstogten. JELLACHICH ondervroeg mij omtrent het getal en den staat onzer krijgsbenden. Ik gaf het dubbel op, en wat hunne stellingen betrof veinsde ik onwetendheid; mij achter de onbedrevenheid mijner sekse, in zulke zaken, verschuilende. WINDISCHGRAETZ kwam intusschen terug, bedankte mij zeer voor mijne

genomen moeite, en gaf mij, wat het beste was, een' brief aan den Graaf VAN THUN, opdat deze mij een paspoort zou doen uitreiken. Ik nam afscheid. Mijn oogmerk was bereikt, en de twee groote veldoversten, de overwinnaars van *Weenen* en *Praag* — waren door eene vrouw misleid."

Dit werk wordt bijzonder geroemd, deels om het levendige der voordragt, deels om de schilderachtige beschrijvingen van gevechten, waarin zij WALTER SCOTT evenaart. Het bevat ook een verslag van hare zendingen in *Gallicië*, tot het verspreiden van oproepingen en het vormen van een *Poolsch* legioen; en van het nachtelijk beschieten van *Pesth;* 't verspreid eenig meerder licht over de betrekkingen tusschen GEORGY en KOSSUTH; en over het verraad des eersten en hare vereering van den anderen: voor haar méér dan een mensch, en het voorwerp eener geestdriftvolle bewondering.

Mevrouw PULSZKY.

Mevrouw VON BECK is niet de éénige heldin der *Hongaarsche* onafhankelijkheid; nevens haar verdient Mevrouw THERESIA PULSZKI, insgelijks schrijfster van twee boekdeelen van gelijken aard, genoemd te worden. Ook deze, ofschoon te *Weenen* geboren, wijdde alle hare zielskracht aan de zaak der *Magyaren.* Zij erkent, dat, toen zij met een' *Hongaar* huwde, haar al de vooroordeelen, tegen het vaderland haars bruidegoms, welke de *Weeners* koesteren, eigen waren; maar ook, dat zij, eenmaal te *Szeczeny* gevestigd, haren echtgenoot in liefde voor zijn land nog overtrof. Zij werd bekoord door de schoonheid der oorden en door de *Magyaarsche* taalklanken; leerde de spraak en schreef daarin toen de oorlog uitbrak, en zag met de onverschilligheid eener vreemde den aanvankelijken val van *Oostenrijk.* Toen de fortuin de zijde der *Magyaren* verliet, hechtte zij zich met al hare vermogens aan de overwonnenen en verduurde de bitterheid der ballingschap, terwijl zij door hare geschriften

in *Engeland* voor haar aangenomen vaderland vrienden zocht te winnen.

Haar echtgenoot, de Heer FRANCIS PULSZKY, schreef eene geschiedkundige inleiding voor haar werk, en zij houdt zich thans bezig met eene verzameling van *Magyaarsche* vertellingen en legenden. De genoemde Heer PULSZKY plaatste ook eene voorrede, met aanteekeningen, voor den historischen roman: *De Dorpsnotaris*, van den Heer EOTVOS, die insgelijks in romantische inkleeding heeft geschreven, om de worsteling der verschillende volkstammen beter te doen kennen. Daartoe dient almede eene verzameling van tooneelen door verschillende schrijvers bijeengebragt, en uit welke hier een drietal stukjes volgen.

TOONEELEN UIT *HONGARIJË*.

I.

St. Thomas.

Het was te *St. Thomas* (*) donker, geen ster blonk aan het uitspansel op het feest van St. EUSTATIUS. De *Serben* (†) vergaderden in hunne kerk; doch men hoorde er de stem eens priesters noch de toonen des orgels. Ruwe kreten kondigden de naderende gruwelen aan en de gewelven galmden van woeste gezangen: de *Serben* waren dorstig naar het bloed der *Magyaren*.

God! — Zij, die jaren lang met dezen te zamen leefden; de vrienden hunner jeugd; met hen bewoners van dezelfde straat; van hetzelfde huis; aan hen verbonden door de banden van maagschap en van wederkeerige dienstbetooning en redenen tot erkentelijkheid, die met hen in dezelfde rampen en vreugden deelden — kunnen zij op eens door helsche razernij bevangen, tot hunner geburen, vrienden en nabestaanden verderf zamen-

(*) Stadje in *Hongarijë*, niet verre van *Szegedin*, eene stad aan den *Theiss*.

(†) Of *Rascians*, door Keizer LEOPOLD I in *Hongarijë* geplaatst.

spannen, om hun bloed te vergieten: het bloed van mede-Christenen, die hen nimmer benadeelden en niets kwaads vermoeden!

Neen, de *Magyaren* dachten niets kwaads. Toen zij de huizen hunner medeburgers zagen verlichten, spraken zij: »de *Serben* vieren heden een groot feest!" — maar dachten er niet verder over, en gingen zonder argwaan ter rust. Naauwelijks echter had de klok middernacht geslagen, of de deuren des tempels gingen open, en de slagting begon.

Onder een dol moordgeschreeuw viel de menigte der *Serben* op de huizen der slapende *Magyaren* aan. Verschrikkelijk en onverbiddelijk was de woede, waarmede zij allen ombragten, wier woningen donker waren.... want om vergissingen voor te komen, hadden de moordenaars de vensters van hunne huizen verlicht.

Binnen twee uren tijds was de *Magyaarsche* bevolking uitgeroeid, behalve eenigen, die als door een wonder ontkomen waren. Naauwelijks waren de kreten van schrik, wanhoop en smart binnen *St. Thomas* in bloed gesmoord, of men hoorde er niets dan gejuich. De eene helft der woningen was met lijken gevuld; in de andere klonken de akkoorden van dansmuzijk en de woeste toonen van uitgelaten vreugde.

Drie uren na middernacht reed eene kar door de straten. In die kar zat een man in zijnen mantel gewikkeld. Verwonderd over het schitterend licht en het feestgedruisch, hield hij voor zijne woning stil en zag, verbaasd, ook deze verlicht en hoorde ook daar muzijk en de passen van dansenden. Door een onbeschrijfbaar gevoel vermeesterd luisterde hij, met ingehouden adem, en hoorde de welbekende stemmen van buren en stadgenooten, die, door den drank verwilderd, als in waanzinnige vervoering raasden en joelden.

Onbewust van den moorddadigen aanslag in dezen nacht volvoerd, meende hij te droomen; en nog meer, toen hij, door een der vensters glurende, eene vrouw zag, die, zelve waggelende en uitgelaten, de reeds beschonkene gasten tot nog meerdere slemperij aanzette.

Moest, mogt, hij zijne oogen gelooven? Herkende hij haar niet? Was die vrouw niet de zijne?

— Houdt op! — schreeuwde hij en vloog in de kamer, waar het feest des bloeds gevierd werd. Doch hij was verlamd en wist niet wat te doen of te zeggen, om zijne ontroering of verontwaardiging uit te drukken.

— Wat gebeurt hier!? — riep hij eindelijk, met eene donderende stem.

De gasten stonden een oogenblik ontsteld en weifelend voor den ontzaggelijken man, die dreigend en doodsbleek in hun midden was verschenen. Hij trad op zijne vrouw, de godin of furie dezer onverklaarbare razernij, toe en haar aangrijpende, riep hij uit:

— Ongelukkige! onteert gij u alzoo! Rampzalige! is dat een voorbeeld voor onze dochter!

Toen schreeuwden allen: — Terug, *Magyaarsche* hond! Slaat hem dood! Slaat hem dood! — en wierpen zich op hem. De worsteling duurde niet lang; welhaast overweldigd werd hij gebonden, en lag weerloos door de *Serben* omringd.

— Wat wilt ge met mij doen? — kermde hij.

— Wat wij willen? Weet ge niet dat uwe vrouw en wij *Serben* zijn? — antwoordde een der moordenaars.

— En ik ben een *Magyaar*. Welnu, wat zegt dat?

— Wat dit zegt? Dat het heden ons feest is, het feest van de uitroeijing der *Magyaren*. Gij zijt de laatste. De anderen zijn reeds dood. Daar gij de laatste zijt, moogt gij kiezen, hoe te sterven.

— Mijn God! Dood? De *Magyaren* vermoord? En gij, BASILIUS! de beul?

— Ik ben geen beul; maar hoofdman.

— Rampzalige! het bloed der vermoorden kome over u en uwe kinderen! De vloek Gods vervolge u, ellendige!

— Ellendige! — schreeuwde de *Serber* — dien hoon zult ge met bloedige tranen beschreijen.

— Wie zag *mij* ooit schreijen?... Gij kunt mij martelen, gij zijt er talrijk genoeg toe; maar ik zal geen' traan vergieten.

— En ik zeg u, dat gij schreijen zult! Ja, ik zal u

doen weenen. — Uwe vrouw heeft u verzaakt en verraden.

— God moge haar oordeelen.

— Uwe ouders en bloedverwanten zijn vermoord.

— Ik zal hen wedervinden in den hemel.

— Waarlijk, gij zijt een koel man.... Maar gij hebt eene dochter.....

De *Magyaar* ontroerde hevig.

— Zij heet LINA, niet waar? — vervolgde de *Serber*, met uitgezochte wreedheid.

— Wat wilt gij zeggen? — vroeg de vader sidderend.

— Zij is een schoon meisje; ja, waarachtig, zij is schoon!

— Ja, zij is schoon door hare deugden.

— Ik zeg u, dat zij schoon is — fluisterde de *Serber* hem toe — en in stilte, opdat de moeder 't niet hoore, wil ik u nog meer zeggen: zij was te schoon om zoo jong te sterven maar zal leven zonder eer.

— Monster! dat de wrake Gods u verplettere! — kermde GEORGE, in tranen uitbarstende. Zijn hart was getroffen, zijne fierheid vernietigd. Hij weende inderdaad, en weende bloedige tranen.

— Bravo! — riep BASILIUS uit — daar schreit hij nu voor het eerst van zijn leven! Helder op, muzijkanten! Bij zijne tranen een vrolijk *accompagnement*.

En de muzijkanten speelden, en de dronke moordenaarsbende danste rondom het slagtoffer; doch de *Magyaar* weende niet meer. Hij sloot zijne oogen en verdroeg de mishandelingen zonder verder eene klagt te slaken.

— Brengt hem weg! — beval BASILIUS eindelijk — werpt hem op den zolder, tot het dag is. Heden de bruiloft zijner dochter; morgen zijn lijkmaal! Goeden nacht, vriend GEORGE!

De *Magyaar* werd naar boven gesleept. Daar sloot men hem op en liet hem gebonden liggen. Onbewegelijk, als gevoelloos en verstompt, wachtte hij het uur des doods en verlangde er naar.

Nog lang hield de dans aan; doch ten laatste werd

alles stil. De *Magyaar* sliep niet, maar dacht aan zijne ongelukkige dochter, en aan de ontaarde, diepgezonkene vrouw. In den wezenloozen toestand, die geen waken en geen slapen is, en waarvan de schemerende indrukken zoo moeijelijk zijn te vatten, hoorde hij een geritsel aan het venster. — Daarheen starende, zag hij in den donker eene gedaante naar binnen glijden en op de teenen nader komen. Was het een droom of was het waarheid? Maar spoedig hield alle twijfel op; want eene bekende teedere stem riep fluisterend: »Vader!"

— o Mijne LINA!

Toen viel de gestalte op hem, en verborg haar gelaat aan zijne borst. Maar spoedig rees zij weder op en doorsneed de koorden, waarmede hij gebonden lag.

Nu kon ook hij zijne dochter weder omarmen.

— Laat ons vlugten! — sprak het meisje sidderende — de ladder is aan 't venster! Laat ons vlugten, vader! Spoedig! spoedig!

GEORGE voelde zijn kind wankelen, en ondersteunde het, en hielp het naar buiten klimmen; neen, droeg het naar beneden en voelde met zoete smart haar hoofd aan zijne borst. Om laag gekomen stootte hij met den voet tegen eene spade, en nam die op.

Aan het einde van den tuin hoorden zij den stap van een *Serbischen* schildwacht.

— Blijf hier! — sprak de *Magyaar*, greep met vasten vuist de spade en ging behoedzaam op den moordenaar af. Daar volgde eene ontmoeting, zoo onverwacht en snel, dat de *Serber* zijn loon ontving, zonder een kreet te kunnen slaken.

GEORGE nam diens wapenen op, en geraakte zonder andere ontmoetingen, met zijne dochter ter stad uit.

Bij het aanbreken van den dag bereikten de vlugtelingen een naburig dorp. GEORGE hoopte daar bijstand te vinden, maar toen hij verhaalde wat de *Serben* gedaan hadden, vond hij vriendschap noch vertroosting meer. Te naauwer nood bekwam hij eenige levensmiddelen. Elk bad en bezwoer hem verder te gaan. »Gaat! Gaat!" riepen allen, »want uw blijven zou ons verderven!"

Zóó groot was de schrik voor de *Serben* van *St. Thomas*. Elk vreesde geplonderd en vermoord te worden, als hij de vlugtelingen herbergde.

Gedurende zes dagen vloden zij, de vader zijne lijdende dochter dragende, door bebouwde en door woeste velden, nu in brandenden zonneschijn, dan door plassende regenstroomen. LINA klaagde niet en GEORGE vroeg niet of zij leed. Den zesden dag werd het meisje hem zwaarder. De handen tot nog toe om zijn' hals geklemd, hingen magteloos neder; het voorhoofd, op zijn' schouder geleund, werd kouder en kouder; de bleekheid des doods kwam op haar gelaat en zij bezweek aan de vaderlijke borst.

Maar de torens van *Szegedin* rezen aan den gezigteinder. GEORGE verhaastte zijn tred, en bereikte, des middags, uitgeput deze volkrijke stad. Dáár, in eene uitgestrekte vlakte, waren duizenden menschen verzameld, rondom een redenaar, die op eene hoogte stond. Hij deed een verhaal van de gruwelen der *Serben*. Het volk luisterde sidderend van verontwaardiging en ontdekte, in die gemoedstemming, den reiziger met zijn verwilderd gelaat, die eene jonge dochter, bleek en onmagtig droeg en zich een weg zocht te banen. Men hield hem eerst voor een zinneloozen, aan zijne bewaarplaats ontsnapt, en vroeg:

— Van waar komt gij?

— Van *St. Thomas*.

— Van *St. Thomas?* Dat wij hem hooren! — riepen de omstanders. — Een man van *St. Thomas!*... Ruimte! Ruimte! Laat hem spreken! Hij moet spreken!

De menigte week en GEORGE werd naar de verhevenheid gevoerd. Toen men op die hoogte zijn vermagerd, door lijden, wanhoop en gebrek verwilderd gelaat en de loodkleurige bleekheid van 't meisje, dat hij droeg, aanschouwde, werd de menigte diep bewogen, en ontstond er een geraas als dat van een geweldigen orkaan die over het *Plattenmeer* op de oevers aanrukt.

Op het gezigt van al dat volk en bij het hooren van dat dreigend geraas kleurde een vurige gloed de wangen

van GEORGE. Eene nooit gekende woede blaakte in zijne borst. Het was de geest der wraak, die hem doorgloeide.

— *Magyaren!* — riep hij uit — ik kom van *St. Thomas:* misschien de eenigst overgeblevene der velen, die er God in de taal der *Magyaren* aanbaden. Allen, allen, ook mijne ouders en bloedverwanten zijn vermoord! Had gij daar vrienden? Trekt den rouw over hen aan; want zij zijn dood! Van al wat ik bezat heb ik alleen dit kunnen redden: mijn eenig, arm, door de monsters mishandeld kind! Gij, die vaders zijt, denkt aan uwe dochters en hoort wat zij van de *Serben* te wachten hebben!

Dus sprekende wilde hij de arme LINA opheffen en — toen eerst zag hij dat zij niet meer was! Tot dus verre had hij gemeend, dat zij slechts zweeg en leed, gelijk sedert zes dagen.

— Zij is dood! — riep de radelooze vader en klemde het koude lijk aan 't hart. — o, Zij is dood!

Toen bestierven zijne lippen en zonk hij bezwijmend neder. Dat treurtooneel dreef de geestvervoering der menigte in top. »Wraak! wraak!" riep eene donderende stem, en »wraak! wraak!" gilde het volk, dat naar eene woelende zee geleek. — »Te wapen! te wapen! als gij mannen zijt!" — Was de algemeene kreet. Allen verspreidden zich door de stad. — »Te wapen! te wapen!" galmde het in al de huizen, en binnen een uur stonden tienduizend mannen, woedend en gewapend vaardig om naar *St. Thomas* te rukken.

Maar eensklaps greep de vrees hen aan; eene vrees door den moord ingegeven, en door moord gevolgd. — »Als wij uitgetogen zijn, zullen dan de *Serben* niet hier ook *onze* vrouwen' en kinderen vermoorden?"

Die woorden klonken van mond tot mond.

»Dat de *Serben* vergaan!" riepen alle stemmen. — »Dood hen; gelijk zij onze broeders te *St. Thomas* hebben gedood!" — En het volk keerde zich, in dien aanval van afgrijselijken waanzin, tegen zijne eigene stad, en brak, als een stortvloed die de dijken vernielt, in de huizen der *Serben* en bragt de bewoners, tot den laatsten man, om het leven.

Dat geschiedde op den zesden dag na de slagting der *Magyaren* te *St. Thomas*.

George droeg het lijk zijner dochter in het woud, groef er een kuil en legde het daar in. De moed ontbrak hem om aarde op het beminlijk gelaat te werpen; maar hij plukte bladeren en strooide die zwijgend over het lijk, en dekte het met zoden en een laag van mos. Toen verscheurde de smart zijn boezem: geen traan welde in zijne oogen op; maar het vuur der wraak brandde in zijn binnenste. Hij vatte zijn mes om den naam van zijn kind in den boom te snijden, aan welks voet het begraven lag; maar toen hij de laatste letter gesnéden had, stond er: BASILIUS. Hij had aan den beul en niet aan het offer gedacht. Geene vervloekingen konden méér beteekenen of verschrikkelijker uitdrukken wat het vaderhart gevoelde, dan het verschijnen van dien naam *dáár*, in *dat* oogenblik, en boven *dat* lijk.

II.

DE BALLING.

George bleef en doolde rond in het woud; weder naar het graf gaande vond hij het niet terug. Hij was verdwaald. De nacht daalde en overviel hem in den doolhof der boomen, en hij zocht en zocht totdat hij in een kreupelhout verwarde, over een boomwortel viel en liggen bleef. Waartoe op te staan van eene plaats, die zoo goed was als elke andere! Hij legde 't moede hoofd op den grond en verzonk van afmatting in een onrustigen slaap.

Omtrent middernacht stoorde het hinniken van een paard zijne koortsige rust. Niet ver van hem af stond het, aan een boom vastgemaakt, en een weinig verder, achter het kreupelhout, hoorde hij de droevige stem eener vrouw en de krachtige stem eens mans; waar tusschen zich bij wijlen de toonen van een kind mengden.

De man, dit bleek later, had een merkwaardig voorkomen; dikke knevels en zwart haar, dat over zijne schouderen nederhing. Zijne trekken en bewegingen

teekenden ziels- en ligchaamskracht. In zijne forsche armen hield hij een wicht van vier jaren, dat hem vader noemde en met de kleine handjes streelde. De vrouw snikte en droogde tranen van hare bekreten wangen.

— Kent ge uw gebedje, jongen? — vroeg de man aan het kind.

— Zéker — sprak de vrouw — hij bidt elken morgen en avond.

— Word een braaf man, mijn zoon! en wees gelukkiger dan uw vader. In het volgende jaar moet gij hem ter school zenden, dat hij leere kennen en doen wat goed is.

— Dat zal ik — hernam de vrouw, al moest 't ons laatste geld kosten.

— Als hij groot is, zeg hem dan maar niet wie zijn vader is; verzwijg hem mijn' naam, opdat hij nimmer wete dat hij de zoon is van een balling, die met sluikers en roovers moet heulen.

— Vraag uw vader, mijn kind! wanneer hij weêrkomt. — sprak de vrouw.

— Ik weet het niet, mijn jongen! Nooit zie ik een' dag aanbreken, waarvan ik zeggen kan: deze behoort mij. Heden hier, morgen twintig mijlen verder, overmorgen misschien onder de aarde.

— Och, spreek toch niet zoo! Zie, 't kind heeft de traantjes in 't oog.

— Het is toch de waarheid. o, Mijn kind! wie geen eerlijk handwerk drijft durft niet bidden, noch des morgens noch des avonds, dat zijn leven veilig zij.

— Maar gij zijt toch geen moordenaar! Aan uwe handen kleeft geen bloed. Mishandelingen deden u eens opstaan tegen 't geweld, en de ballingschap en 't gebrek drijven u op verkeerde wegen.

— Tracht niet mijn opstand tegen de wetten te verschoonen, lieve! Vroeg of laat.... God alleen weet, hoe mijn einde zal zijn!

De vrouw weende weêr, en het kind begon óók te schreijen omdat het zijne moeder zag weenen. De bewogen balling troostte beiden zoo goed hij kon. — Zoo

duurde het gesprek een paar uren voort; toen volgde het afscheid.

— Vaartwel, mijne lieven! en bedroeft u niet te zeer! Dat God u beware en zegene! God — van wiens genade ik geen zegen voor mij-zelven durf smeeken.

De balling maakte zijn paard los, en na vele herhaalde kussen en groeten ging de vrouw heen; doch de man bleef, met den eenen voet in den stijgbeugel, staan luisteren, zoo lang hij de stem van 't kind nog hooren kon. Toen voelde hij onverwacht eene ijskoude hand op de zijne. Hij wendde zich om, en naast hem stond GEORGE.

— Vrees, van mij, niets! Grijp niet naar uwe pistolen! Mijn bloed zou immers het eerste zijn dat gij vergoot. Het is niet daarvoor, dat uw leven, te midden van groote gevaren, zoo veel jaren is gespaard. Uwe bestemming is niet die van een gewoon misdadiger.

— Kent gij mij?

— Ik ken u bij gerucht, als een man op wiens hoofd een' prijs is gesteld; maar ik weet ook, dat gij vrouw en kind hebt, die gij teederlijk bemint; ik weet, dat ge, om deze te zien, uw leven waagt door hierheen te komen, waar ieder u kent en gij dus ligt zoudt kunnen worden verraden.

— Genoeg! Gij zijt arm en slecht gekleed. Waarschijnlijk wilt gij onder mijn volkje dienen. Welnu, geloof mij, grijp eer deze pistool en schiet u zelf voor den kop.

GEORGE vestigde een' ernstigen blik op hem en sprak bedaard: — Doe wat ik u zal zeggen en uw naam zal door velen gezegend worden.

— Zijt ge dwaas? Heb ik niet alles gedaan wat ik vermogt? Heb ik mij niet gewend nu tot dezen, dan tot genen? Heb ik niet gezegd: men heffe mijne ballingschap op, dan zal men sluikerij noch berooving meer hooren? Bood ik niet aan de nadeelen, door mijn volk toegebragt, zoo veel mogelijk te vergoeden, en van mijn door onregt verkregen geld een huis te bouwen ter eere van dien God, wiens geboden ik zoo dikwerf heb overtreden? Al wat ik vraag is dit: te mogen leven in het

midden van mijne medeburgers, en met deze handen mijn dagelijksch brood eerlijk te verdienen. Maar ik ben teruggestooten. Niemand heeft mijne aanbiedingen willen aannemen. Er is geene voldoening, die ik niet geven wil tot verzoening van de wetten Gods en de wetten des Rijks; doch men heeft alles geweigerd, en mij voor immer gebannen; ja, vogelvrij verklaard. Wat wilt dan gij? Mij overleveren? Ga heen, rampzalige! Gij hebt het gezegd: tot nu toe heeft deze hand geen bloed vergoten; maar....

— Voortaan zult gij het vergieten, en daardoor uw oogmerk bereiken. Gij zijt *Magyaar!* Uw vaderland geeft wat de wet u weigert. Uw land heeft vijanden! Kom in hun bloed de vlek afwasschen, die op uwe daden kleeft.

— Ach, wek dat verlangen niet weder in mij op. o, Indien 't mij gegeven ware te sterven op het slagveld, strijdend tegen de vijanden mijner Natie!....

— En als de glorie, in plaats van de dood, er u wachtte? Als dezelfde mannen, die thans u vervolgen, u met lauwerkransen te gemoet kwamen, en, in stede van u als gevaarlijk te beschouwen, u noemden: een redder des vaderlands?

— Vlei mij niet met eene ijdele hoop! Ik ben vader... Indien gij waarheid spraakt! Ik vermag veel. Ik kan driehonderd mannen onder de vanen brengen, die dikwerf den dood hebben getard: mannen tegen vermoeijenissen gehard, gewoon aan koude en hitte; die drie dagen en nachten in den zadel blijven, zonder een voet uit den stijgbeugel te trekken.

— Ik verzeker u, dat gij hen zult aanvoeren.

— En welk belang stelt gij in mij? Wat ben ik voor u? Wie zijt gij?

— o, Ik heb mijne redenen. Ik ben een man, dien de *Serben* uit zijne woning, uit zijne bezittingen hebben verdreven; wiens vrouw zij verleid, wiens dochter zij ontëerd, wiens bloedverwanten zij vermoord hebben. Door de vlugt alleen heb ik mij gered. In dit woud heb ik mijne dochter begraven; mijne éénige, mijne vermoorde

dochter. Dàt hebben de *Serben* van *St. Thomas* aan mij gedaan. o, Dat wij hen reeds beoorloogden op leven en dood!

— Vloek over de *Serben!*

— Welnu, ik rust niet voor ik uwe kwijtschelding bezit. Gij zult die bekomen, onder voorwaarde van met uwe manschappen tegen de *Serben* op te rukken, en moge God u zoo veel zegen doen toevloeijen als gij kwaad zult brengen over dat vervloekte geslacht.

— Open mij den slagboom van het oorlogsveld en gij zult de offers mijner wraak niet kunnen tellen.

— Binnen veertien dagen breng ik uwe kwijtschelding. Waar vinden wij elkander?

— Waar? Nergens. Ik vertrouw niemand..... Maar als gij opregt zijt, ga dan naar *Felegyhaz;* dáár in de herberg komt alle morgen een oude, verminkte bedelaar, wiens witte haren in twee vlegten gescheiden zijn; hij heeft maar ééne hand... aan die teekens kunt gij hem kennen. Toon hem déze pistool en laat u door hem leiden; maar tracht niet van hem mijne verblijfplaats te vernemen: geene pijniging zou ze hem doen verraden. En nu... Vaarwel! Uw weg is regts; de mijne gaat links.

III.

De veertien dagen waren nog niet verstreken, toen GEORGE in de herberg te *Felegyhaz* binnentrad. In een hoek zat de oude bedelaar met één arm. GEORGE toonde hem de pistool, en de bedelaar stond op, ledigde en betaalde zijn gelag, en ging, door GEORGE gevolgd, op weg zonder een woord te spreken.

Voor eene stalling, aán het einde van het dorp, stond de oude stil. Hij ging er binnen en kwam welras met twee paarden terug. Door een teeken wees hij GEORGE er een te beklimmen; terwijl hij het andere besteeg. De weg liep over eene heide, waar weldra geen merkteeken eenig gebaand pad aanduidde. Toen de avond begon te vallen vertoonde zich in de verte een schijnsel van vuur. — Daar is de hoofdman — sprak de oude er heen wij-

zijnde — daar zult gij ROSA SANDOR ontmoeten. — Nader gekomen zag GEORGE bij het wachtvuur drie paarden en even zoo vele menschelijke gedaanten. Nu floot de oude op eene bijzondere wijze. Een der mannen kwam hen te gemoet. Het was ROSA SANDOR-zelf.

— Wat brengt ge? — vroeg hij.

— Uwe en der uwen kwijtschelding — antwoordde GEORGE, afstijgende, en gaf hem een perkament over, terwijl hij sprak: — Lees en verheug u! — SANDOR ging bij het vuur, ontvouwde het geschrift met eene bevende hand en las. Een paar tranen ontrolden zijne oogen, hij boog langzaam eene knie en hief oogen en handen ten hemel en riep juichend uit: — »Dank, o mijn God! Sedert zestien jaren ben ik als een wild gedierte gebannen en vervolgd geworden, en nu geeft Gij, dat ik en de mijnen weder *Magyaren* kunnen zijn!" — Toen weder oprijzende, riep hij: »Te paard! Verzamel de manschap!" — De twee mannen stegen op, en deden hetzelfde gefluit hooren, dat dadelijk aan alle kanten werd beantwoord. In weinig minuten deed dit sein twee-honderd-tachtig forsche en wèlgewapende mannen rondom het vuur vergaderen.

— Vrienden en makkers! — sprak SANDOR — wij zijn geene verworpenen meer. Het vaderland roept ons. Overwinning of een eerlijke dood wordt ons aangeboden. Wilt gij mij volgen in de gevaren van den strijd?

— Hoerrah! — was de kreet. — Wij volgen!

— Zweert dan!

De eed was kort: »Trouw aan 't vaderland!"

Weinige dagen later werd *St. Thomas* door een leger *Magyaren* omringd. In de voorhoede was SANDOR. Onder de eersten die in de bestorming den wal beklommen, was GEORGE. Slechts één uur duurde de worsteling; de stad viel, en geen *Serber* werd gespaard. BASILIUS stierf door het zwaard van GEORGE, en — toen de laatste *Serber* gevallen was, verkeerden de vlammen de stad in puin.

Verschrikkelijke gevolgen der volkswraak! Het vergoten bloed kome over de bewerkers!

En gelijk *St. Thomas* werd menig ander oord woest, door den strijd der stammen.

HET BRUIDSPAAR.

Onder de *Oostenrijksche* standaards kreeg de *Magyaarsche* soldaat het heimwee. Een man dwaalde van post tot post, bezocht de herbergen, waar de huzaren kwamen en mengde zich in hunne gesprekken. Wat hij zeide werd van mond tot mond herhaald. De krijgsman, zoo even nog vol oorlogslust, werd stil; want de vreemde had verhaald van het gebeurde op den vaderlandschen grond, en heengaande, liet hij gedrukte afkondigingen, oproepingen en liederen achter. De gemeenen bragten ze aan hunne onderöfficieren om ze te hooren lezen, en den inhoud vernemende stortten zij tranen en barstten in verwenschingen uit. Proza en poëzij werden van den eersten tot den laatsten lettergreep van buiten geleerd, en des daags en bij nacht herdacht en herhaald. Verscheiden manschappen lagen kwijnend in het hospitaal en wilden eten noch drinken, en antwoordden, als de geneesheeren vroegen: »Wat hen deerde?" — »»Ons land! ons land!.... Wij moeten terug!" " — Velen stierven en men wist niet waaraan. De forsche zonen van het Noorden kwijnden, door het verlangen naar huis, als boomen op vreemden en dorren grond verplant. Men nam eene proef. Enkele kregen verlof en waren den volgenden morgen hersteld en vrolijk. Intusschen werd er ontdekt, dat iemand deze vreemde ziekte, in 't geheim, aan de soldaten berokkende; doch wie hij was kon men niet vernemen. Geen der soldaten wilde hem verraden en alle andere pogingen waren ijdel. Hij ontweek de officieren. De gemeenen waren zijne mannen. In hun midden gevoelde hij zich veilig, en het zaad, dat hij strooide bragt een ruimen oogst aan. De neêrslagtigheid der troepen werd elken dag duidelijker. Weêrzin dreigde langzamerhand de banden van krijgstucht te verbreken. Men hoorde de vrolijke deuntjes, die den ruiter vermaken als hij zijn bemind ros naar de drinkplaats geleidt, niet meer. De *Hongaren* zongen alleen klagende liederen, woorden van smart aan het vaderland gewijd, die het bloed dat er gestort was, be-

weenden, en waarvan elk couplet met *Elgen Magyar* eindigde. Die weemoedige verzen, naar een rouwzang gelijkende, overmeesterden de verbeeldingskracht der zangers, en de aangehouden klanken vervolgden hen tot in den droom. Nog heden hoort men, in de stilte van den nacht, zulke melodiën in de wouden van *Hongarijë* en rondom de dorpen. Nog heden herhaalt de echo, meer dan ooit, de lijkzangen, die uit de graven-zelve schijnen op te rijzen.

In eene der kleinere steden van *Gallicië* was een eskadron huzaren in bezetting: schoon volk; voor menig hunner sloeg het hart der *Poolsche* meisjes sneller, en de schoonste dame der streek beminde den dappersten dier mannen. De Gravin ANNA, eene jeugdige *Poolsche* weduwe, was sedert eenige maanden verloofd met den onversaagden Kapitein van dat volk, en de dag van de bruiloft was nabij. Nog één etmaal en de huwelijksplegtigheid zou gevierd worden. Op den avond te voren bezocht de Officier zijne bruid, maar niet met den vrolijken blik, dien zij regt had te verwachten. Hij wilde opgeruimd schijnen, doch het is zoo moeijelijk het oog eener vrouw te misleiden, die met naauwlettende liefde haren beminde gadeslaat. Zij naderde hem en wilde met hare kleine hand de rimpelen, die kenteekens van zorg en verdriet, van zijn voorhoofd strijken. Een lachje beloonde hare teederheid; doch de rimpels kwamen terug.

— Wat scheelt er aan Kapitein? — vroeg de bruid; en, knorrigheid voorwendende, zeide zij: »'t Is niet aardig van u, den avond vóór den builoft zoo treurig en diep mistroostig te zien.

— Ik ongelukkig! — riep hij uit. — Voorzeker neen! en toch ja, zelfs den avond vóór zulk een' schoonen dag ben ik gekweld door een onaangenaam toeval; eene verdrietige zaak, waaraan ik niets kan veranderen. De krijgsraad heeft een mijner manschappen ter dood veroordeeld en ik heb, zoo even, zijn vonnis geteekend. Die man zal morgen worden doodgeschoten. *Morgen*, den dag van onze vereeniging! dàt hindert mij.

— Zeker een groot misdadiger?

— Ja, volgens de krijgswetten.... Hij is overtuigd geworden van de anderen te hebben willen verleiden om den standaard te verlaten en naar *Hongarijë* te keeren, ten einde de *Serben* te bevechten. Daar staat de dood op.

— En gij hebt dat vonnis geteekend! Zijt gij geen *Magyaar?* Bemint gij uw volk en vaderland niet?

— Ik ben soldaat, in 't veld, en moet de wetten gehoorzamen.

— Onmogelijk! Gij, wiens ziel zoo innig kan lief hebben. Gij moet ook die liefde, de liefde tot het vaderland, de edelste van allen, kennen!

— Ik bemin 't, maar ik dweep niet, noch ben de speelbal van begoochelingen in staatszaken. Ik wantrouw de fraaije grondstellingen, die de omwentelaars, zonder zelf er aan te gelooven, zoo listig weten te verkondigen, om de Maatschappij het onderst boven te keeren, tot zij hunne persoonlijke wenschen, hunne eerzucht of wraakzucht hebben voldaan. Die eeuwige worsteling tegen niet te veranderen zaken bewerkt niets anders dan eeuwigdurend berouw.

— Zeg niet eeuwigdurend berouw, maar eeuwige hoop. Wilt gij aan ten onder gebragte en onderdrukte volken de hoop ontnemen, dat de dag eenmaal zal aanbreken, waarin zij zullen hersteld worden in hunne regten en zelfstandigheid?

De geestdriftvolle *Polin* verliet, zoo sprekende, de zijde haars bruidegoms, zette zich voor de piano en speelde en zong, met bezielde toonen, het bekende lied: *Nog is Polen niet verloren.* Hare oogen schoten vonken, door de tranen heen en haar vriend, zich bij haar voegende, vatte hare hand en kuste die, en sprak: — »Arm *Polen!* uwe dochters hebben reden om over uw treurig lot te weenen. Telkens als gij het zwaard hebt getrokken, is het in uwe dappere vuist gebroken. Gij hebt het gewigt uwer ketenen slechts verzwaard en het getal uwer bannelingen vermeerderd. Gij zijt een ontzettend voorbeeld voor elke onberaden Natie, die zich waagt in eene worsteling met volkeren sterker dan zij!... Ongelukkig de

Magyaren, zoo zij, met die noodlottige les, hun voordeel niet doen!"

— Hoor ik een *Magyaar*, die zoo spreekt? — vroeg de bruid.

— ANNA! uw eerste gemaal werd den dag na uwe bruiloft op het slagveld doodelijk getroffen. Wilt gij uw' tweeden den avond te voren verliezen? Spreek, ik zal u gehoorzamen. Den Keizer zwoer ik trouw; maar het staat aan u mij dien eed te doen breken.

— Helaas! Dát verg ik niet. Mijn hart en mijne vaderlandsliefde zijn in strijd.... Ook ik bemin *u* meer dan mijn' geboortegrond, dan de vrijheid. Na zulk eene bekentenis, die voor de eerste maal aan de lippen eener *Poolsche* ontsnapt; na zulk eene verklaring, waarover ik mij schaam, kunt gij over mijne zwakheid oordeelen. Ach, als gij u wildet opöfferen, zou ik u weêrhouden.... Maar ik meen u te mogen vragen om het leven te redden van dien man, wiens vaderlandsliefde sterker is dan de uwe. Op dezen avond, vóór onze bruiloft, bid ik u, als bruidsgeschenk, om het leven van dien ongelukkige.

— Dus vraagt gij mij afstand van mijne krijgsmanseer.

— Laat hem op eene andere wijs gestraft worden.

— Er is geen keus. Die man heeft tot muiterij en desertie willen verleiden, en de wet heeft hem tot den kogel verwezen. Ik moet het vonnis doen uitvoeren, of, met hem, naar *Hongarijë* vlugten. Eens dáárheen kan ik niet wederkeeren. In zulk een geval volvoert de regter de straf of wordt medepligtige. In de eene hand houd ik het zwaard der geregtigheid, in de andere de standaard van den opstand. Kies!

Naauwelijks kleurden de eerste zonnestralen de lucht, toen de veroordeelde ter strafplaats werd gevoerd. Het eskadron ging zwijgend op weg. In het midden, op eene open kar, zag men den kapellaan met het kruisbeeld in de hand, en naast hem, in een wit hemd, blootshoofds, met geboeide handen, GEORGE *van St. Thomas*.

De zon ging met majesteit op toen de huzaren het aangewezen oord bereikten; de wind deed de pluimen der krijgslieden en de witte haren van het slagtoffer golven. Men gebood hem van de kar te gaan; zes huzaren stegen af en maakten hunne karabijnen gereed; de overigen vormden een kring. De Adjudant ontvouwde een papier en las, met eene barsche stem, het doodvonnis over GEORGE geveld. Volgens gewoonte bood een der krijgslieden den Adjudant een stokje aan en bad driemalen om genade voor den veroordeelde. — Na de derde reize brak de Adjudant het stokje, wierp de stukken voor GEORGES voeten en sprak: »God alleen is genadig.”

Op deze woorden hief de gevonnisde het hoofd op en rigtte zich, in zijne volle lengte, omhoog; zijne gelaatstrekken werden levendig. Hij zag rond, rigtte toen de oogen ten hemel en riep met geestdrift uit: — »Ik dank u! o mijn God! en ook u mijne kameraden, voor mijn' dood! Het leven is mij sedert lang een last; de dood mij welkom! Ik heb alles verloren: gade, dochter en huiselijken haard. Mijn vaderland alleen reste mij, en nu ik dat niet kan verlossen, verheug ik mij te sterven. Kameraden! dankt God; gij, die aan de andere zijden der bergen eene moeder, eene geliefde, eene trouwe vrouw, een' zoon of dochter hebt, die uwe wederkomst verbeiden. Gij, die uwe huizen, hutten, en gezinnen bezit. Ik bid vurig, dat gij, in uwe laatste ure, den dood zoo welkom zult kunnen heeten als ik, die op aarde niets meer te verliezen heb.”

Hij zweeg en knielde. De soldaten bleven als standbeelden toezien. De Adjudant zwaaide het papier en de zes manschappen legden hunne karabijnen aan. Nogmaals gaf de Adjudant een teeken met het vonnis.... maar snel sprong een jong onderofficier uit het gelid, ontrukte hem het papier, verscheurde 't, en wierp de stukken naar de zes man met de aangelegde karabijnen. Tweehonderd zwaarden gonsden door de lucht, een stofwolk ging op, en tweehonderd huzaren renden heen.

NOG ÉÉN OOGENBLIK.

De bruiloftsgasten waren aangekomen. De bruidegom, in zijn prachtig krijgsgewaad, schitterend van goud, zat bij zijne verloofde, mede rijk in satijn en kanten gekleed. Alles was gereed tot de plegtigheid. Waarop wachtte men?

De bruidegom wilde het uur, zoo vurig gewenscht, tot na de terugkomst van den Adjudant vertragen, om den afloop der straf te vernemen; vreezende dat, in het oogenblik, waarin de plegtige verbindtenis zou plaats hebben, het schot der karabijnen zijn oor zou treffen en zijn gemoed ontroeren; terwijl de priester den zegen des hemels over de gelukkige echtgenooten uitsprak. De gedachte folterde hem, dat juist dàn de ziel des veroordeelden voor Gods regterstoel zou verschijnen om welligt straf te smeeken voor de wreedheid hier tegen hem gepleegd.

De Adjudant liet zich lang wachten, de Kapitein werd ongerust en de bruid angstig.

— Misschien — sprak zij zachtjes — ware het beter geweest de plegtigheid een dag uit te stellen.

— Of die te verhaasten. — hernam haar vriend.

Nog kwam de Adjudant niet. Één uur, twee uren verliepen; het werd middag; nog niemand.... elke minuut scheen eene eeuw. Eindelijk hoorde men, in den voorhof, een paard in vollen ren aankomen, toen, op de trappen, haastige treden en het klinken van sporen. Aller oogen vestigen zich op de deur, zij gaat open en de Adjudant verschijnt, bleek, met stof bedekt, vermoeid en bezweet.

— Blijf daar! Blijf daar! — riep de Kapitein — Gij brengt een doodberigt, kom niet binnen!

— Ik breng geen doodberigt — antwoordde de Adjudant met eene heesche stem — maar een honderd malen erger. De veroordeelde heeft alle de huzaren medegesleept; zij rennen weg naar de *Hongaarsche* grenzen. Twee uren ver hebben zij mij medegevoerd en toen losgelaten om rapport te doen.

— Mijn paard! — riep de bruîgom en wilde naar buiten snellen; maar zijne bruid, bleek, met den schrik op 't gelaat, weêrhield hem.

— Één oogenblik! Wacht één enkel oogenblik, geliefde! — bad zij, maar hij klemde haar in de armen, gaf haar een' kus op 't voorhoofd, vloog heen en wierp zich te paard. Het dier steigerde, en scheen het voorplein niet te willen verlaten; zijn meester wierp nog éénen blik naar 't balkon, zag nog éénmaal zijne dierbare, in haar feestgewaad, hoorde nog eens haar roepen: »Keer spoedig!" maar gaf zijn ros toen geweldig de sporen en zag haar nimmer weder.

Het eskadron had nu zijn spoed een weinig vertraagd; en rigtte zich vrolijk regtstreeks naar de blaauwe bergen. Door wouden, over heiden, heuvels en dalen, vervolgde het den togt, en liet de torens naast zich aan den horizon liggen. Het avonduur had reeds geslagen, de paarden hinnikten, maar nog ging het voorwaarts, altijd voorwaarts. In het midden was de man met de witte haren, GEORGE, die hun den weg, langs ongebaande paden, door heiden, bosschen en moerassen, wees. De schemering spreidde haren sluijer over het land. Men bereikte een' stroom, hier en daar brandden vuren op heuveltoppen. Aan gene zijde dier hoogten was het vaderland der *Magyaren!* Aan den voet dier bergen ontspringt de rivier, en hier, voor 't eerst, na den aanvang der vlugt, uit *Gallicië*, steeg men af, om de dorstige rossen te drenken met het water, dat van den geboortegrond komt.

Gedurende dit rustuur zongen de huzaren, in koor, het vrolijk lied, waarvan elk vers aan het vaderland is gewijd:

»Ook ik, ik werd geboren,
»Waar ginds die sterre straalt."

Maar welk teeken gaven de uitgezette wachten? Het meldde, dat er ginder een ruiter naderde. Men zag dien ruiter, wiens paard in vlugheid met de vogels wedijverde, op den wind golfde zijn witte pluim en zwierde

zijn rijke pels; goud blonk op zijn shako. Men herkende hem: het was de Kapitein. Dadelijk zaten allen op, trokken den sabel, plaatsten zich in strijdörde, en toen hun Hoofd dáár was, begroetten allen hem naar krijgsmans wijze. Hij hield zijn paard in, wilde spreken, maar vond geene woorden om zijne verontwaardiging uit te drukken. Terwijl hij, na zulk een hevigen rid, adem schepte, traden vier mannen uit de gelederen, van welke de jongste, dezelfde die het vonnis had verscheurd, de hand eerbiedig aan het voorhoofd bragt, sprak:

— Wees welkom, Heer Kapitein! Gij komt juist op het oogenblik dat wij gereed zijn om de *Hongaarsche* grenzen over te trekken. Gij zult dit met ons doen. De tijd tot overweging is kort; beslis spoedig. Wij zullen uw paard bij den teugel grijpen en u met geweld medevoeren; ofschoon wij vertrouwen, dat gij vrijwillig tot ons komt: maar op die wijze besparen wij u eene noodlottige ongenade, als de onderneming mislukt. Ga met ons.... gedwongen! Als wij slagen zij u de eer; als wij overwonnen worden zij ons de schuld! Welaan dan Kapitein, verdedig u! werp een of twee van ons uit den zadel, de eerste die de hand aan de teugels van uw paard durft slaan!... Zie, ik ben 't, houw toe, Kapitein! houw toe!

Hij deed wat hij zeide, vatte den teugel en een oude brigadier stak de hand in de manen.... De Officier bewoog zich niet, hij staarde hen aan; maar hief geen sabel op. Achter zich had hij zijne bruid, vóór zich het vaderland! Aan de eene zijde een paradijs vol liefde, aan de andere de vrijheid zijner stamgenooten. De inwendige worsteling overstelpte hem... Hij boog het hoofd... De trompetten klonken; bij dit krijgsgeschal trippelde zijn paard als van ongeduld; de geestdrift overmeesterde hem, en zijn sabel trekkende, zwaaide hij die hoog en — »Voorwaarts dan!" — riep hij — »God wil het!"

Nu stortte hij, met een huzaar ter wederzijde, naar den vloed: »Voorwaarts! Voorwaarts! over de blaauwe bergen! naar 't vaderland!" — Het eskadron volgde in en door den stroom; de rossen boden hunne breede

borst aan de golven, de ruiters zongen hun *Magyaarsch* lied, en te midden van al die vervoering en woeling gevoelde de Kapitein grievend, dat elke schrede hem verder bragt van zijne bruid.

Midden in den togt reed GEORGE van *St. Thomas*, met de banier van *Hongarijë*, het oog bezield en het gelaat in vuur; want elke schrede bragt hem de wrake nader.

De rivier een oogenblik van het doorwaden troebel, stroomde weder helder en zacht; het woud dekte met zijne schaduwen de vlugtelingen; het gedruisch van hunnen togt verloor zich in de diepte van den nacht; steeds ging het voorwaarts! voorwaarts!

De geest des oorlogs was losgebroken; het bloed stroomde alom in steden en velden. — Nogmaals werd een held door het lot bedrogen. Die held, vroeger hoofdman van sluikers, moest tot zijn oude zwervende leven terugkeeren, en werd weder een voorwerp van jagt voor de handhavers der wet.

Eene bewaarplaats van ongelukkigen in hun verstand gekrenkt, nam een huzarenkapitein op, die onafgebroken op smartelijken toon uitroept: »*Wacht nog een oogenblik!*"

GEORGE van *St. Thomas* rust van zijn lijden uit in het graf.

IETS OVER DE GEBRUIKEN IN DE STATEN VAN *NOORD-AMERIKA.*

(*Twee Fragmenten uit brieven.*)

HET TABAKROOKEN.

Op een' Zondag kwam ik te *Philadelphia* aan en de lust beving mij om een kleine wandeling te doen, en de straten en gebouwen eens op te nemen. Ik stak dus, in het logement, eene sigaar aan, maar naauwelijks had ik eenige schreden in de straat gedaan, of ik werd aangesproken door een man, die beleefd zeide: »Mijnheer! des zondags rookt men te *Philadelphia* niet op de straat."

Niet zeer gemeenzaam met 't *Engelsch* zijnde, verstond ik hem niet goed, gaf hem zijn beleefden groet terug en wilde voortgaan; maar nu vatte hij mij aan den arm en herhaalde zijne aanbeveling: »om mijn sigaar te dooven, wijl men des zondags te *Philadelphia*, op de straat, niet rooken mogt." Knorrig keerde ik terug en bleef te huis, en vertrok den volgenden dag naar *Boston*.

Dáár wilde ik, even als te *Philadelphia*, de stad eens opnemen, en ging derhalve uit, naar mijne gewoonte met een sigaar in den mond. Naauwelijks was ik den stoep afgetreden, of een agent van politie klampte mij al weder aan boord, en zeide:

— Mijnheer! wees zoo goed uw sigaar weg te doen; men rookt te *Boston* niet op de straat.

— Met uw verlof — antwoordde ik — het is heden geen zondag.

— Gij hebt gelijk, 't is dingsdag. Maar.....

— Welnu?

— De dagen hebben met hetgeen ik u zeg niets te maken.

— Te *Philadelphia* — hernam ik — heeft een heer, die mij dezelfde dienst bewees, mij zeer stellig gezegd en herhaald: dat men des zondags niet op de straat rookt.

— Te *Philadelphia*, dat is mogelijk; maar 't gaat òns niet aan. Te *Boston*, Mijnheer! rookt men nimmer op de straat. Daar gij vreemdeling zijt vergenoeg ik mij met u dat te zeggen; doch wanneer gij voortgaat zal ik gedwongen zijn u als een inwoner te behandelen.

— En wat zoudt ge dan doen?

— Ik zou u beslaan in eene boete van vijf dollars.

— Dan zou mijn sigaar mij te duur worden; maar 't komt mij voor, dat dit eene tirannij is. Ik heb er geene woorden voor. Geen dwingeland behandelt zijne slaven harder, dan 't gebruik hier den vrijen man.

DE VOORSTELLING.

Ik ontmoette twee belangrijke reisgenooten, van welke de eene het land op zijn duimpje kent. — Niets zou mij

aangenamer zijn geweest, dan eene dadelijke kennismaking; maar ik had niemand om mij, volgens de *Amerikaansche* gewoonte, aan hen *voor te stellen.* Men zorge vooral die formaliteit der voorstelling niet te verzuimen, waarop men hier uiterst gezet is; veel méér nog dan in *Engeland* vanwaar zij is overgenomen. De *Amerikanen* drijven de naauwgezetheid daarin al zeer ver. Tot een voorbeeld verhaalde men mij het volgende.

Er was een man in de *Mississipi* gevallen en op het punt van te verdrinken. Een *Amerikaan*, toegevende aan het gevoel van menschlievendheid, stond gereed om hem te redden, en had reeds zijn rok uitgetrokken, om zich in den stroom te werpen. Toen echter bedacht hij zich, nam zijne lorgnet, bezag den drenkeling, en trok zijn rok weder aan, met al de koelheid, die dit ras kenmerkt, en zich omkeerende, sprak hij binnen 's monds: »Ik ken dien heer niet, hij is nooit aan mij voorgesteld."

Te *Baltimore* vond ik, in een openbaar rijtuig, een vrij kostbaren armband, en herinnerde mij hem gezien te hebben aan den arm eener jonge dame, die digt bij mij had gezeten. Ik vloog haar na, en gaf haar het gevondene terug; maar zonder een enkel woord van dankbetuiging, zelfs zonder mij te groeten, nam ze de bracelet aan en ging voort. — Ik was niet aan haar voorgesteld; zij kende mij dus niet, en dit was genoeg om haar van alle verpligting aan mij te ontslaan.

De manier waarop ik met den Heer HARRIS in kennis kwam, zal u de dwingelandij van de voorstellings-formaliteit nog duidelijker maken. Ik ontmoette dien Heer, te *Mobile*, in het *Mansion-house*, waar wij beiden logeerden. Zijn gunstig uiterlijk, zijne trekken vol goedheid en schranderheid onderscheidden hem boven de menschen van het gewone slag. Des middags zat hij naast mij aan tafel. Een oogenblik hield ik hem voor een *Franschman* en waagde het een woord tot hem te rigten; toen hij, eensklaps, zich in het zuiverste *Amerikaansch* tot zijn' anderen buurman wendde. Ik zeg het zuiverste *Amerikaansch*, want hoewel de taal *Engelsch* is, hebben de *Amerikanen* eigenaardigheden van uitspraak, vooral in

't plaatsen der klemtoonen, die de *Yankees* zeer duidelijk van de *Britten* onderscheiden. — Ik hield dus dadelijk af, uit vrees van mij bloot te geven. Drie malen daags, gedurende drie dagen, zaten wij naast elkander aan tafel, sliepen in belendende kamers, ontmoetten elkander gestadig op den trap en in de koffijzaal, zonder een groet te wisselen. Den vierden dag, toen de reizigers, die, gelijk ik, naar *Mobile* wilden, zich gereed maakten om naar de stoomboot te gaan, zag ik ook mijn tafel- en kamer-buurman, in reisgewaad, met den mantel over den arm en het valies aan de hand.

— Goed — zeide ik in mijzelven — nu zullen wij toch zestig uren lang bij elkander zijn, en de drommel zal er meê spelen, als ik nu geene gelegenheid vind om kennis met hem te maken. Met het doel echter om mijne toekomstige vriendschap niet in de waagschaal te stellen, bleef ik het gebruik in het oog houden. Des morgens had ik mijn' naam op het register van de stoomboot ingeschreven en eene kajuit gehuurd. Gij weet zeker, dat, op de stoombooten, deze kabinetjes twee bedden boven elkander bevatten? Oordeel nu over mijne blijdschap, toen ik in mijn' kamergenoot mijn' gehoopten toekomstigen vriend HARRIS ontdekte. Ik wist niet wat ik denken moest van het toeval, dat ons gedurig bij elkander bragt; en eindigde met te gelooven, dat er eene bestiering onder schuilde.

Als ik met een ander dan een *Amerikaan* had te doen gehad, zou ik hem dadelijk hebben gezegd: »Laat ons aan de bedoeling van den grooten MANITOU gehoorzamen, die ons volstrekt schijnt te willen verbinden. Daar is mijne hand, geef mij de uwe, en ruilen wij eene sigaar! Ik heb gemerkt dat de uwe alleraangenaamst zijn; de mijne zijn *light brown* eerste qualiteit. Wij zijn geboren om elkander te verstaan. Laat ons vrienden zijn voor het leven!" — Twee *Franschen* zouden dit niet hebben kunnen weêrstaan; maar deze was een zoon van *Amerika*, en ik bedwong mijne geestdrift. Het toeval, dacht ik, heeft reeds zoo veel gedaan, dat het nu ook wel zorgen zal ons in betrekking te brengen.

Van de zestig uren waren er reeds acht-en-veertig verloopen, zonder dat wij een enkel woord hadden gewisseld; niettegenstaande ik, altijd op eene gelegenheid hopende, mijn buurman in 't oog hield als eene hen hare kiekens. De wijs waarop eindelijk de toenadering ontstond, leidt mij natuurlijk om u iets van de scheepvaart op de rivieren in *Amerika*, en bijzonder van die op de *Alabama* te zeggen.

De *Selma*, onze stoomboot, was niet zoo prachtig, als ik vele andere boten in *Amerika* heb gezien. Het was een vaartuig zoo wel tot vervoer van goederen als van reizigers bestemd. De passagiers zijn er boven en de koopwaren in het ruim. Het gemakkelijke reizen alhier, het *comfortable*, dat men er op booten en stoomwagens en tot in de kleinste herbergen aantreft, benevens het goedkoope der vruchten, zijn oorzaak, dat er in *Noord-Amerika* verbazend veel wordt gereisd. Wij waren op de *Selma* met drie-honderd passagiers, en in een overtogt van *Philadelphia* naar *New-york* laadden en losten wij, in weinig uren tijds, elfhonderd personen.

Eer wij te *Montgommery* aankwamen, waren er tien aanlegplaatsen. Tien malen dus, 't zij nacht of dag, raakten wij de oevers van de *Alabama* om goederen of menschen aan wal te zetten of in te nemen, waaruit volgde dat het inwendige aanzien van het vaartuig, even als de oever van den stroom, gestadig veranderde en ik telkens vreesde den Heer HARRIS te zullen verliezen. In dat geval ware mijne smart alleen te vergelijken geweest bij die van CALYPSO over het vertrek van ULYSSES.

De boeg is bij dag de gewone verblijfplaats der reizigers, omdat men daar het verst verwijderd is van de twee reusachtige schoorsteenen der werktuigen, en deze plaats tevens het beste gezigt geeft op de heerlijke tooneelen, die zich elk oogenblik, bij elke kromming van de majestueuze rivier, voor het oog ontwikkelen.

De *Alabama* is een der minst bezochte rivieren van *Noord-Amerika;* zij wordt niet, gelijk de *Mississipi*, de *Missouri* en de *Hudson*, in alle rigtingen, van stoombooten doorkruist; slechts twee zulke vaartuigen doen de

dienst tusschen *Mobile* en *Montgommery* en ontmoeten elkander éénmaal, in den afstand van vijfhonderd *Eng.* mijlen. In het midden van dezen, hier en daar, onmetelijk breeden stroom schijnt men dus verloren te zijn in eene uitgestrekte wildernis: zware wouden van reusachtige stammen bezoomen de somtijds steile oevers; op het water en in de bosschen rondom heerscht eene stilte, die door niets gestoord wordt dan door het geraas der werktuigen, dat, door de eentoonigheid, eindelijk ook in stilte zich oplost. De schaduw der boomen belommert een gedeelte van de rivier, wier water, effen als een spiegelglas, zich voor den boeg des vaartuigs plooit, om daarna in cirkelvormige baren op te bruisen als de raderen het in zijne diepte beroeren.

De vaart op de *Alabama* heeft iets van eene fantastische wandeling: de bogten zijn er zoo menigvuldig, dat men dikwerf voor, naast en achter zich niets ziet dan groene heuvels, die aan een meer doen denken met eilanden bezaaid, tegen welke de boot telkens schijnt te zullen aanloopen, en die met behendigheid moeten ontweken worden. Ik kan u geen denkbeeld geven van de indrukmakende grootschheid der gezigten van deze streek, die nog in haren oorspronkelijken toestand is, door 's menschen hand naauwelijks aangeraakt.

Men heeft de *Amerikanen* steeds beschreven als een volk van cijfers, ongevoelig voor de schoonheden der Natuur. Wanneer zij eens, zegt men, hun' rijken grond bewonderen, dan geschiedt dat uit hoogmoed. Als zij op de majesteit hunner stroomen bogen, is het om de stoffelijke voordeelen, welke zij hun opleveren. Dit oordeel is waar en onwaar. Men moet den *Amerikaan* in tweeërlei toestanden gadeslaan. Hij acht inderdaad boven alles datgene wat nuttig is en voordeel geeft; hij is werkzaam; altijd wenschende naar veel-gelds en denkende over de middelen om dat te verkrijgen. Zoo is hij in het dagelijksche leven, in den winkel, op het kantoor, in het midden zijner zaken. Maar is hij zonder bezigheid; moet hij, b. v., zestig uren op een stoomboot doorbrengen, dan verandert hij geheel, en wordt, zoo als

men zegt, een nieuw mensch. Dan ontwaakt weêr de natuurlijke aanleg in hem, en kan hij mijmeren, de pracht der natuur bewonderen en die in al hare waarde schatten zoo goed als iemand. Zoo zag ik hem gedurende den dag, ongedwongen gezeten op de voorplecht van de *Selma*, met een brandende sigaar, zwijgend en verdiept in de beschouwing der schoone bladzijden van het boek der schepping, die zij allen toch zeker twintigmalen doorbladerd hadden. Misschien was ik de eenige aan boord voor wien deze gezigten nieuw waren; en toch was er niemand zoo koud, dat hij niet van tijd tot tijd met geestdrift uitriep: *Oh! very fine indeed!*

Op deze wijze kwamen wij van aanlegplaats tot aanlegplaats, toen, vijf uren vóór onze aankomst te *Montgommery*, de boot aan een klein dorp dat den grooten naam van *Washington* voert, voor de laatste maal stil lag. Dáár wachtte mij eene verrassing: de ontmoeting, namelijk, van een jong *Amerikaansch* officier, STEVENS geheeten, die in den oorlog tegen *Mexico* had gediend en met wien ik te *New-Orleans*, na zijne terugkomst, had kennis gemaakt. Doch mijne vreugde verdubbelde, toen ik, met hem, in de groote zaal van de *Selma* gekomen, als een *duo*, de kreeten hoorde: »Hoe, zijt *gij* daar? Hoe vaart ge? Hoe vaart ge?

Het was STEVENS aan de eene, HARRIS aan de andere zijde, die elkander, in mijn bijzijn, de handen drukten. Mijn wachten was dus niet te vergeefs: het toeval voltooide zijn begonnen werk, door, tusschen HARRIS en mij, den gemeenschappelijken vriend STEVENS, als een *trait d'union* te plaatsen. Met één' blik had hij reeds begrepen, dat zijne vrienden nog geen woord met elkander gewisseld hadden, en hij haastte zich derhalve om ons den een aan den ander *voor te stellen*. Mijne hand viel in de hand van HARRIS, die haar hartelijk drukte. Het was duidelijk, dat wij beiden één zelfde gewenscht doel bereikten.

— Laat ons daar eens op klinken! — sprak STEVENS. Naar *Amerikaansch* gebruik klonken onze glazen tegen elkander, en van nu af ontstond er eene innige welge-

zindheid tusschen HARRIS en mij. Wij betuigden wederkeerig hoe wij hadden gereikhalsd naar deze kennismaking, en het bleek nu, dat hij, even als ik, sedert onze eerste ontmoeting in *Mansionhouse*, te *Mobile*, geworsteld had met het verlangen om mij aan te spreken, doch door dezelfde reden: 't gebrek aan eene voorstelling, was teruggehouden.

DE DUIKER.

»Wie uwer, o Ridders of knapen! heeft moed
»En duikt in dien malenden kuil?
»Een gouden bokaal gooi ik af in den vloed!
»Verslonden reeds heeft haar zijn muil.
»Wie uwer den beker mij weêr doet aanschouwen,
»Dien blijft hij behooren; hij mag hem behouên."

Aldus spreekt de Koning, en werpt van de rots,
Die boven het peillooze graf
Der diepte hangt, in der Charybde geklots
Den vorstlijken drinkbeker af.
»Wie uwer heeft moed," — hoort men weder hem vragen —
»Te duiken, en zich in die kolken te wagen?"

De Ridders en knapen, in 't ronde vergaârd,
Staan zwijgend, den boezem geprangd;
Een blik naar omlaag maakt den stoutste vervaard:
Niet één, die den beker verlangt.
Ten derdenmaal hoort men den Koning herhalen:
»Wie uwer heeft moed in den maalstroom te dalen?"

De Ridders staan immer nog zwijgend en bang;
Doch zedig- maar moediglijk treedt
Een Edelknaap voor, uit der knapen gedrang;
Ontdoet zich van gordel en kleed;
En mannen en vrouwen, al wie hem omgeven,
Aanschouwen den bloeijenden jongling, en beven.

En toen hij den rand van de rotskruin betrad,
En neêrzag met rustigen moed,
Daar spoog de Charybdis het kwellende nat
Weêr uit van de branding en vloed:
Dof loeijend, als 't verre gerommel van donder,
Komt, schuimend en kokend, de zee op van onder.

Zij warrelt, en wervelt, en bobbelt, en sist,
Als water en vuur door elkaâr;
Ten hemel op kronkelt de dampende gist;
Omlaag wentelt baar over baar:
Het stroomt er en stort uit de diepten te voren,
Als wilde de zee nog een zee zien geboren.

Doch eindlijk bedaren 't geweld en gewoel,
En, zwart in de schuimwitte wel,
Verbreedt en verdiept zich een malende poel,
Onpeilbaar als de ingang der hel;
En 't barnende water, den kolken ontsprongen,
Wordt weêr in dien zuigenden trechter gedwongen.

Maar eer nu de branding weêr oeverwaarts dringt
Beveelt zich de jongling den Heer;
De menigte schreeuwt van ontzetting — hij springt
En plompt in den warrelstroom neêr;
En raadselvol, boven den duiker, herëenen
Zich bruisend de golven: — zijn spoor is verdwenen.

Een wijl wordt het stil op de waatren; maar snel
En fel komt de branding weêr aan;
Nu klinkt het van lippen tot lippen: »Vaarwel!" —
»Het is met den jongling gedaan!" —
Dus klagend staan allen bij d' afgrond en staren;
Want holler en doller weêr loeijen de baren.

»Al wierpt gij er zelfs uwe rijkskroon in af;
»Al spraakt gij: »»de vinder dier kroon
»»Zal Koning zijn! — Hem zij mijn zetel en staf!""
»Toch dongen wij niet naar het loon!

»De ontzettende raadsels dier woedende kolken
»Zal nimmer een levende ziele vertolken.

»Hoe menig een schip in den maalstroom verviel
»Het ging er onredbaar ten grond;
»Aan stukken vergruisd dreven masten en kiel,
»In 't wielende watergraf rond!" —
Dus spreekt men, en feller, in stormende koren,
Doen nader en luider de diepten zich hooren.

Het woelt er, en wervelt, en bobbelt, en sist,
Als water en vuur door elkaâr;
Ten hemel op kronkelt de dampende gist;
Omlaag wentelt baar over baar;
Dof loeijend, als 't verre gerommel van donder,
Stijgt, kokend en schuimend, de zee op van onder.

Doch, ziet! — Uit haar zwellenden, donkeren schoot
Komt, wit als de wiek eener zwaan,
Een hand op, en lokken en nek raken bloot,
En spoelen op d' oeverkant aan; —
Hij is het! Hij wenkt hen! Den linker geheven
Vertoont hij den beker; den prijs van zijn leven! —

Hij ademde lang, en hij ademde diep,
En dankte de warmende zon.
Maar vrolijk zag de een op den ander, en riep:
»Hij leeft! Hij is dáár! Hij verwon!
»In 't graf, in de kaken der woedende stroomen
»Verwon hij! De brave is het levend ontkomen!" —

Hij nadert: elk wil hem begroeten; hem zien.....
Geknield voor den Koning, biedt hij
Hem zedig den beker. De Koning reikt dien
Zijn minlijke dochter.... en zij....
Zij vult dien met vonklenden wijn tot den boorde. —
Daarop sprak de knaap, dat de Koning hem hoorde:

»Lang leve de Koning! — Elk adem tevreên
»In 't licht, zoo weldadig en schoon!

»Daar ginds heerschen dood en ontzetting alleen. —
»Geen stervling verzoeke de goôn! —
»De mensch trachte nimmer zijn handen te strekken,
»Naar 't geen zij met nacht en verschrikking bedekken! —

»Toen 'k nederkwam sleurde de wieling mij meê
»Naar onder. Dáár stroomt, uit een schacht
»Der klippen, een dwarsvloed: een zee *in* de zee,
»En stroom tégen stroom in. Hun kracht,
»In 't worstlen en kronklen door niets te bedwingen,
»Dreef me om als een tol, in bedwelmende kringen.

»Toen toonde mij God, op mijn vurig gebed,
»In 't hoogst van den vreeslijken nood,
»Een klif met getakte koralen bezet:
»'k Greep ze aan, en ontwrong mij den dood.
»Daar lag ook, in 't weefsel der spichte koralen,
»De beker, die anders in d' afgrond moest dalen.

»Want bergendiep onder mij, dwaalde mijn blik
»In purperen schemerschijn rond.
»'t Gehoor scheen er dood, in een stilte vol schrik,
»En 't oog zocht er vruchtloos den grond,
»Te midden van padden, salmanders, en draken,
»En slangen, die d' ingang des afgronds bewaken.

»Het krielt er van monsters op offers verhit;
»Zij warren in klompen dooreen:
»De steek-rog; de zwaardvisch, met stalen gebit;
»De hamer, afschuwlijk van leên.
»Digt neven mij zag ik het dreigende staren
»Des vreeslijken haais — de hijëna der baren.

»Daar hing ik verlaten, en wist mij ontbloot
»Van menschlijken bijstand; en wist
»Mij — d' éénig gevoelige in 't rijk van den dood —
»Alléén in het ledige; en wist,
»Daar de Almagt alleen mij nog zien kon en hooren,
»Mij, onder die monsters, voor 't leven verloren.

»'k Bedacht dit, en rilde!... Daar kroop iets!... Daar kwam 't
»Met honderden klaauwen!... Een bosch
»Van sprieten omgaf mij!... Van doodschrik verlamd,
»Liet ik het koraalgetakt los. —
»Nu greep mij de warrelstroom weêr, en wij stoven;
»Doch 't was tot mijn heil, want hij hief mij naar boven."—

Verbaasd had de Koning den jongling gehoord,
En sprak: »de bokaal werd uw deel;
»Maar 'k schenk u daarbij, op mijn Koninklijk woord,
»Deez' ring van onschatbaar juweel,
»Beproeft gij het nogmaals, om nu mij te ontvouwen,
»Wat ook op den *bodem* der kolk is te aanschouwen." —

Dat hoorde de dochter; haar boezem joeg snel;
Zij smeekte met vleijenden mond:
»Mijn vader! ô Eindig dat gruwzame spel!
»Reeds deed hij, wat niemand bestond!
»Of laat zich de lust van uw hart niet bedaren,
»Moog' één dan der Ridders den knaap evenaren!" —

Toen vatte de Koning den beker met spoed
En wierp in den maalstroom hem neêr:
»Brengt gij me dien weder, dan stijgt ge door moed
»Mijn Ridders te boven in eer,
»En zult als uw bruid haar omhelzen nog heden,
»Wier teedere ziel mij voor u heeft gebeden." —

Dat trekt hem met hemelsche koorden: hij oogt
Haar aan, die een engel gelijkt;
Hij ziet door een blos hare schoonheid verhoogd,
En hoe zij verbleekt en bezwijkt;
Dat drijft hem; dien prijs wil zijn liefde verwerven....
Hij stort naar beneên, tot verwinnen of sterven.

Weêr hoort men de branding; weêr stuift zij vooruit,
Met dondrend geloei en gesteen.
Nu bukt zich, en staroogt de minnende bruid.....
Weêr woelen de zeeën dooreen:
Zij bruisen naar boven, zij ruischen weêr neder;
Maar brengen den bloeijenden jongling niet weder.

Uit het Hoogduitsch van SCHILLER. C. G. WITHUYS.

MENGELWERK.

TWEE BEROEMDE VROUWEN.

(*Uit een ongedrukt handschrift van* KAREL X.)

Vóór de omwenteling had ik geenerlei vertrouwelijke betrekking met Mevrouw de Gravin DE GENLIS gehad, en haar gedrag gedurende die omwenteling was niet geschikt geweest om mij een gunstig gevoelen omtrent haar in te boezemen. De eerste uitgave van haren roman: *Les Chevaliers du Cygne,* voltooide mijn afkeer van eene vrouw, die niet geschroomd had om de Koningin, mijne schoonzuster, wreedelijk te beleedigen.

Bij mijne terugkomst in *Frankrijk* ontving ik een brief, in den uitersten geest van Koningsgezindheid geschreven, en onderteekend: *Gravin* DE GENLIS. Dien houdende voor eene aardigheid van een mijner vertrouwelingen, lette ik er weinig op; maar twee of drie dagen daarna kwam er een tweede brief met dezelfde onderteekening, waarin over mijn stilzwijgen werd geklaagd, en de schrijfster zich beriep op de opöfferingen voor mijne zaak gedaan, die haar regt gaven op mijne gunst. Nu dacht ik, dat er twee dames van denzelfden naam bestonden.

De Prins DE TALLEYRAND was juist bij mij en ik verzocht hem het raadsel op te lossen.

— Dat is zeer gemakkelijk — sprak hij — Mevrouw DE GENLIS is éénig; maar zij heeft haar geheugen verloren en gelooft nu, dat degenen wier vijandin zij geweest is, ook 't hunne kwijt zijn.

— Zij spreekt — hernam ik — van hare deugden en ongelukken en van vervolgingen onder het Keizerschap geleden.

— In 1789 was haar man reeds arm: de omstandigheden hebben haar dus niets kunnen ontnemen. En wat

BONAPARTES tirannij tegen haar betreft, deze bestond in het genot vooreerst: van eene prachtige, vrije woning in het Arsenaal; ten tweede: van een jaargeld van zesduizend *francs* uit zijne eigen inkomsten: alles onder de eenige voorwaarde, dat zij hem maandelijks bekend zou maken met den gang der letterkunde.

— Nu dat is een verschrikkelijke wreedheid geweest! — riep ik lagchend uit. — Ik moet erkennen, dat die dame veel geleden heeft! Maar nu verzoekt die martelaresse mij om een gehoor....

— Geef haar dat; zij zal u vermaken. Die vrouw verdient waarlijk gehoord te worden; al zij 't dan maar voor eens.

Ik volgde den raad van den Heer DE TALLEYRAND en stond de gevraagde audientie toe. Den avond vóór die ontmoeting ontving ik een derde brief, waarin zij mij zekeren CASIMIR aanbeval, den *phénix* van den dag, en nog twee of drie andere personen, die, volgens haar schrijven, zeer beroemd waren. Een naschrift strekte om er mij op voor te bereiden, dat zij verzoeken zou tot Gouvernante te worden benoemd van mijne aanstaande kleinkinderen: de spruiten van den Hertog VAN BERRY, toen nog ongehuwd.

Tenzelfden tijde werd ik door een dozijn personen van allen rang, ter gunste van Mevrouw de Baronnesse DE STAËL lastig gevallen. Deze, door BONAPARTE gebannen, was met grooten spoed naar *Parijs* gesneld; overtuigd, dat *Frankrijk* haar met ongeduld verwachtte.

Mevrouw DE STAËL had tweeërlei redenen om mij te naderen. Vooreerst wilde zij zich aan het hoofd van mijnen Raad plaatsen, en ten anderen wenschte zij de betaling te verkrijgen van twee millioen francs, door haren vader, gedurende zijn Ministerie, in de schatkist gestort.

Ik was ook met Mevrouw DE STAËL niet zeer ingenomen; want ook zij had, in 1789, zoo veel haat tegen ons laten blijken, dat het haar nu wel genoeg had mogen zijn, rustig in *Parijs* te kunnen wonen. Doch ik kende haar niet.

Madame DE STAËL twijfelde er zelfs niet aan of wij

haar dankbaarheid verschuldigd waren, vermits zij, door de overmaat van hare trotschheid, met BONAPARTE in twist was geraakt. De Heeren DE FONTANES en DE CHÂTEAUBRIAND spraken mij het eerst over haar en met zóó veel gewigt, dat ik niet kon nalaten te zeggen: Die dame schijnt wel eene Mogenheid te zijn.

— Ja, *Monseigneur!* — was het antwoord — Het zou een ongeluk kunnen zijn voor uwe Hoogheid, als Mevrouw DE STAËL u minder genegen ware. Men vertrouwt haar en — zij heeft veel geleden.

— Het zij zoo; maar hoe veel leed heeft ze mijne schoonzuster, de Koningin, niet aangedaan! Denkt zij dat hare beweringen, hare logens mij ontgaan zijn! Was het niet aan haar te wijten, dat de Ambassadrice van *Zweden*, die ongelukkige vorstin tot in haar paleis durfde braveren?

De zendelingén van Mevrouw DE STAËL betuigden hunne bewondering over mijn gehèugen; doch bezwoeren mij om het verledene niet te gedenken; op niets anders dan de toekomst te letten en niet te vergeten, dat het genie van Mevrouw DE STAËL, en haar *Europesche* roem mij onberekenbaar nuttig konden zijn.

Afkeerig van strijd gaf ik mij over, stemde er in toe om eene zamenkomst ook met deze beroemde dame te hebben, en bepaalde dat zij komen zoude op denzelfden dag als Mevrouw DE GENLIS.

Mijn broeder zeide even waar als geestig: dat de naauwkeurigheid de beleefdheid der Vorsten is. De Prinsen van ons Huis hebben er nooit aan te kort gedaan. Zoo was ik dan ook in mijn Kabinet en vrij van alle bezigheden toen Mevrouw DE GENLIS werd aangediend.

Ik werd pijnlijk getroffen op het gezigt van deze lange, uitgedroogde gestalte, met hare gele tint, gekleed zoo als zij was, in een gooren sitsen japon en omhangen met eene vuile shawl; terwijl haar linnen, haar kapsel, in één woord, hare geheele figuur meer dan slordig waren. Hare werken over de opvoeding gelezen hebbende, en denkende aan de lessen, welke zij er in geeft over de zindelijkheid en de noodzakelijkheid der zorg-

voor de kleeding, werd ik overtuigd, dat bij haar de leer waarlijk niet door de kracht van het voorbeeld werd ondersteund.

Terwijl ik deze opmerkingen maakte, ging de Gravin steeds voort neigingen te maken. Eindelijk bragt zij, uit een langen zak, vier handschriften van een geweldigen omvang te voorschijn.

— Ik breng — sprak ze — aan Uwe K. H., tot mijne welkomstgroete: 1°. een Gedragslijn en het ontwerp van eene Staatsregeling. 2°. Eene Verzameling van antwoorden op de aanspraken, welke aan *Monseigneur* zullen gedaan worden. 3°. Eene Verzameling van brieven, te zenden in de Provinciën en aan de vreemde Mogendheden; en 4°. een Ontwerp van opvoeding, zoo als die voor de Koninklijke familie moet worden ingerigt. Uwe K. H. zal zich dus kunnen overtuigen van de uitgebreidheid mijner kennis en de zuiverheid van mijne Koningsgezinde gevoelens.

Velen in mijne plaats zouden zich geërgerd hebben. Ik echter dankte, in den opregtsten toon, Mevrouw DE GENLIS voor de schatten, die zij mij wel wilde aanvertrouwen. Vervolgens nam ik het voorkomen aan alsof ik haar beklaagde wegens de behandeling, waaraan zij onder de Keizerlijke tirannij had bloot gestaan. Zij zuchtte en sprak:

— Helaas! de afschuwelijke dwingeland heeft mij tot zijn speelbal durven gebruiken. Niettemin poogde ik door mijnen raad hem op den goeden weg te brengen, en zijn gedrag en zijne gesprekken te regelen; doch hij heeft er geen acht op geslagen. Ik heb hem zelfs aangeboden om middelares te zijn in zijne geschillen met den Paus; maar hij heeft mij op dat aanbod niet eens geantwoord, en echter, godgeleerde als ik ben, zou ik, toen er sprake was van een Concordaat, vele moeijelijkheden hebben kunnen vereffenen.

Deze laatste aanmatiging vond ik zóó grappig, dat het mij groote moeite kostte om ernstig te blijven. Ik wilde een eind aan het gehoor maken, toen mij inviel haar te vragen: of zij Mevrouw de Baronnesse DE STAËL van nabij

kende? Naauwelijks had ik dien naam genoemd of de Dame trad eene schrede terug en maakte een kruis.

— De Hemel beware u! — riep zij uit — dat ik met dezulken zoude omgaan. Het is méér dan pligt om elk, die de werken van Mevrouw DE STAËL niet gelezen heeft, te waarschuwen, dat het tafereelen zijn, enkel geschikt om den smaak te bederven en de zeden te verwoesten! Dat *Monseigneur* zich wachte voor dergelijke boeken. Hij zal in de mijne alles vinden wat nuttig en goed is. Ik hoop, dat *Monseigneur* buiten alle betrekking zij met de kleine NECKER.

— Mevrouw de Baronnes DE STAËL heeft mij een gehoor verzocht — hernam ik — en ik denk, dat zij reeds in de *Tuilleriën* zijn zal.

— Dat Uwe K. H. die vrouw niet vertrouwe! Ik bezweer U, in haar niets anders te zien dan de oude vijandin der BOURBONS, en in mij, daarentegen, hunne getrouwste dienaresse.

Dit nieuwe bewijs van gebrek aan geheugen vond ik nog aardiger dan al wat zij reeds had uitgestald. Ik maakte de gewone buiging tot afscheid, en zag Mevrouw DE GENLIS vuurrood worden, toen zij, uitgaande, eensklaps tegenover hare trotsche mededingster stond. De twee dames bezagen elkander van het hoofd tot de voeten, en de klucht, met het vertrek van Mevrouw DE GENLIS geëindigd, begon weder op eene andere wijze met Mevrouw DE STAËL.

De Baronnes was niet zóó morsig als Mevrouw DE GENLIS, maar toch allerzonderlingst opgeschikt. Zij had een kleed aan van zwaar rood satijn, met goud en zijde geborduurd en opgelegd, en pronkte met eene menigte diamanten en ringen. Nimmer was een keurslijf lager uitgesneden, noch liet minder bekoorlijkheden zien dan het hare. Haar hoofd was gedekt met een overgrooten tulband, die haar een zeer vreemd voorkomen gaf, volstrekt niet in overeenstemming met haar gelaat. Ik kon mij van zulk eene vereeniging van genie en slechten smaak geen denkbeeld vormen.

Mevrouw DE STAËL ving aan met vergiffenis te vragen,

dat zij mij eenige oogenblikken kwam ontrooven, die ik misschien, bij voorkeur, aan Mevrouw DE GENLIS zou geschonken hebben. — »Zij is eene der vermaardheden van den dag" — voegde zij er met een gedwongen glimlach bij — »zij meent alléén de geheele letterkunde te vertegenwoordigen. o, *Monseigneur!* wat zou de wereld met zulke menschen een gevaar loopen van achteruit te gaan; terwijl zij integendeel voorwaarts moet gedreven worden. Het is de taak van Uwe K. H. om zich aan het hoofd dezer groote beweging te stellen. Aan U behoort het den schok te geven; ten minste als Uwe K. H. mij wille hooren en in mijne ondervinding vertrouwen stellen."

— Mijn God! — dacht ik — al weder eene, die voorschriften van gedrag en plannen van Grondwetten komt aanbieden voor den Koning mijn broeder! Is het ontwerpen van Staatsregelingen in *Frankrijk* tot eene razernij geworden! — Die overdenking gaf Mevrouw DE STAËL gelegenheid om op haar gemak een aantal fraaije gezegden, de eene nog verhevener dan de andere, uit te kramen. Om er een einde aan te maken vroeg ik haar: of zij niet eenig verzoek had te doen?

— o Ja, Prins! — was 't antwoord — eene kleinigheid; minder dan niets: omtrent twee millioen francs, en de renten er van tegen 5 ten honderd. Dat zijn van die dingen, welke ik mijne zaakgelastigden laat beredderen. Ik houd mij alleen met de Staatkunde en de Regeerkunst bezig.

— Helaas, Mevrouw! de Koning is met vaste denkbeelden, de vruchten van vijf-en-twintig jaren nadenkens, in *Frankrijk* teruggekomen, en ik vrees dus, dat hij van uwe goede oogmerken geen gebruik zal willen maken.

— Des te erger voor hem en *Frankrijk!* Men weet hoe nadeelig 't voor BONAPARTE is geweest, mij de twee millioen te onthouden en mijnen raad te verwerpen. Ik heb de omwenteling in den grond bestudeerd en die in al hare wentelingen nagegaan. Ik vlei mij de eenige loots te wezen, die met vaste hand het roer van den staatshulk kan besturen; mits ik BENJAMIN tot bootsman hebbe.

— Wien? — vroeg ik verwonderd.

— Het zou mij zeer smarten — hernam zij — wanneer de naam van dien grooten man, den Baron BENJAMIN CONSTANT DE REBECQUE nimmer het oor van Uwe K. H. getroffen had. Een zijner voorouders redde het leven van HENDRIK IV. Geheel verkleefd aan de afstammelingen van dien goeden Koning, is hij gereed hen te dienen. Een of twee ontwerpen van Grondwet, welke hij in zijne *portefeuille* heeft, en die ik heb nagezien en met noten toegelicht, zouden verwonderlijk wel te gebruiken wezen. De Koning moet één er van aannemen en BENJAMIN CONSTANT met de uitvoering belasten.

Ik trachtte, zoo veel mogelijk, mijne onafhankelijkheid te bewaren; doch Mevrouw DE STAËL, door ijver en geestdrift vervoerd, overlaadde mij, in plaats van om hare eigene belangen te denken, met een stroom van redeneringen, bedreigingen en voorspellingen. In het kort: in stede van eene beminnelijke vrouw, had ik een' leeraar van 't Staatsregt, in rokken voor mij staan. Ook beken ik, dat hare mededingster mij meer vermaakt had. Bij het afscheid was *zij* ontevreden en ik over het onderhoud weinig voldaan.

Denzelfden avond den Heer DE TALLEYRAND ontmoetende, zeide deze, tot mijne verwondering:

— *Monseigneur* heeft mij met Mevrouw DE STAËL in volslagen onmin gebragt.

— Ik? Hoe is dat mogelijk? Uw naam is niet genoemd.

— Zij houdt het voor zeker, dat ik Uwe K. H. weerhoud haren raad te volgen en zeer jaloers ben op BENJAMIN CONSTANT. Zij heeft beloofd zich te zullen wreken.

— En wat zou zij kunnen doen?

— Veel kwaads, *Monseigneur!* Zij heeft eene sterke partij. De Hemel beware ons als ze Bonapartiste wordt!

— Dat zou aardig zijn!

— Zij zou dan niet meer Koningsgezind zijn, en dàt is het ergste.

Ik begreep toen nog niet hoeveel invloed zulk een man en zulk eene vrouw kunnen hebben. Nu weet ik het, en als Mevrouw DE STAËL nog leefde, zou ik zeker mijn best doen om haar te behagen.

DE ZEELEEUWEN-KLUB.

I.

Als men van de vestingwerken van *St. Malo* den bevalligen loop beschouwt van het strand, aan den eenen kant beperkt door een' strook van schuim, en aan den anderen bezoomd met het bleeke groen der zandheuvelen, met mosplanten bewassen, stuit het oog op steile rotsen, die eene kaap vormen en in zee uitloopen. Het fort *Rotheneuf* kleeft, als een arendsnest, aan het uiterste eind van dat voorgebergte. Zijne plaatsing is zóó, dat, op eenigen afstand gezien, een gedeelte zijner werken over den rand der rots uitsteekt, en, als door een onzigtbare magt geschraagd, boven den loeijenden afgrond hangt, die onophoudelijk den grondslag bestormt.

De zijde der Kaap naar de stad helt over en vormt een zonderlinge stoep, waarvan elke trede, een toevallige lijn der rots, een grillig in den steen gehouwen uitstek schijnt. Van dien reuzentrap, langs welken geen menschelijk wezen nog ooit is afgestegen, rust de onderste trede op het strand, met afgebrokene en scherpe steenklompen omgeven. De andere zijde, die de baai van *Rotheneuf* beheerscht, daalt met eene vrij steile doch begaanbare helling tot op den oever. In weerwil van de nabijheid der stad en van het volkrijke dorp *Paramé* is deze noordwestzijde van de Kaap *la Valde* volstrekt eenzaam. Haar woest en treurig voorkomen en de koude zeewind, die er onophoudelijk blaast, lokken geene wandelaars aan, en behalve een tolbediende, en nu en dan eens een jager, komt niemand den grond der heuvels betreden. Tusschen dien heuvel en de naaste bebouwde landen is de zandige vlakte een armelijk grasveld zonder frischheid of groei.

In de wintermaanden is de wind aan deze zijde zoo hevig en aanhoudend, dat het denkbeeld om er te gaan wonen dwaas moest schijnen. Evenwel had zich, in het begin van 1793, een arme visscher met zijn gezin, op het midden der helling, in eene hut van planken, neder-

gezet. Die man, JEAN PIERRE MALESCOT, was een zeerob, die later zijn brood won met het kalfaten van schepen en schuiten in de haven van *St. Malo.* Sterk en in zijn werk bekwaam, had hij, door zijn arbeid, goede dagen kunnen hebben, indien zijn opvliegend karakter en ruwe manieren niet achtervolgens alle scheepstimmerwerven voor hem gesloten hadden. Dáárom was hij geëindigd met visscher te worden; doch de visscherij is eene onzekere en karige kostwinning, vooral voor hen, die gebrek aan de noodige netten en tuig en een gezin te verzorgen hebben. Dikwerf ontbrak dan ook het brood in de hut, en MALESCOT leed er onder, en door zijn lijden nog driftiger, mishandelde hij meêdoogenloos zijne vrouw en zijne dochter, een meisje van vijftien jaren.

Overigens kon de wereld den breeuwer niet naar die huiselijke tooneelen beoordeelen. YVONNE, zijne goede vrouw, klaagde nooit; gesterkt in haar geloof aan een beter leven, verborg zij elke smart zorgvuldig in haren boezem en oefende ook haar kind in onderwerping en geduld. Dit edel zwijgen, gevoegd bij eenige goede daden, die van tijd tot tijd het gedrag van MALESCOT opluisterden, gaven hem eene dubbelzinnige vermaardheid. Men wist, dat hij een uitmuntend zwemmer was, die, zonder zich te overspannen, een' halven dag in het water kon blijven, en door wonderen van vermetelheid en behendigheid schipbreukelingen had gered, als niemand meer aan de mogelijkheid van hulp wilde gelooven, en verhaalde elkander die omstandigheden, waarin hij een' moed boven allen lof had betoond. Daartegen zeiden vroegere kameraden, die veel met hem hadden omgegaan, dat hij baatzuchtig en inhalig was. Zij schudden het hoofd als men van zijne huishouding sprak; en als zijne onverschrokken menschenliefde geprezen werd, gaven zij te kennen, dat hij, naar hunne meening, meer bestierd werd door praal- en hebzucht, dan door medelijden. De mensch in levensgevaar, zeiden zij, betaalt ruim, en dan zijn er ook nieuwsgierige toeschouwers die in de handen klappen en *bravo* schreeuwen; maar toon hem in den duisteren nacht, als er niemand is om

te betalen en toe te juichen, een' ongelukkige die in gevaar is... en zie dàn wat hij doet. Zij, die dus spraken, oordeelden juist. Hoort wat er in een donkeren en mistigen nacht van Februarij 1793 gebeurde.

Sedert drie uren sliep MALESCOT, toen een hevig geklop, op de deur zijner hut, hem deed ontwaken. Vloekend stond hij op en nam den houten boom weg, met welken de deur van binnen gesloten werd.

— Spoedig, MALESCOT! Spoedig! — riep de aankloppende tolbeambte, wiens wachthuis honderd schreden van daar, in eene kloof van de rots verborgen stond. — Ginds zijn menschen op het punt van te verdrinken; neem uwe lijn, en ga spoedig te water!

Terwijl hij sprak, floot de wind en brak het verdoovend gebulder van de branding der golven op het strand. Het stormde zwaar op zee, en de hut beefde op haren grondslag. MALESCOT, bijkans naakt, bibberde van koude op zijn drempel en antwoordde niets.

— De tijd dringt — vervolgde de beambte — om hulp naar het fort willende gaan, heb ik oogenblikken verloren, die ik gaarne voor een jaar soldij zou willen terugkoopen; de kreten waren zwak en hartverscheurend! Kom, MALESCOT! eene poging, om Gods wil eene poging!

Nog liet MALESCOT het antwoord wachten. Eindelijk sprak hij op een gemeenen, norsch, schertsenden toon:

— Waartoe dient gij, kustwachters, toch, die bang zijt voor het water als de dolle hond!? — Heeft een *douaan* nog ooit een mensch gered? Nooit. En toch wordt hij elke week of maand geregeld betaald, en MALESCOT sterft van honger in zijn hok! — Maar, zoo is de wereld! — Goeden nacht, burger SOLEIL. Mijn vrouw zal een *profundis* bidden voor hen, die in de zee liggen: dat is alles wat men in zulk een weêr doen kan.

De tolbeambte had weinig gelet op de beschuldigingen tegen zijn *corps;* maar het slot der aanspraak verontwaardigde hem.

— Wat! — riep hij uit — zoudt gij die arme menschen laten omkomen, daar het u niet onmogelijk is

hen te redden! De kreten klonken geen halve mijl van den wal. De redding is maar een spel voor u, die nog vlugger zijt in het water dan op het drooge.

Tot antwoord wierp de visscher zijne deur toe, zwerende: »dat hij in zulk een nacht geen voet zou verzetten, al gold het de levens van al de bewoners van *St. Malo.*" — Verstomd bleef de beambte op de plaats staan als vastgenageld. De man was gemeen soldaat, en leefde enkel van zijne *gage;* maar de nood der ongelukkigen lag hem als lood op het hart. Hij klopte nogmaals aan.

— Malescot! — riep hij — ik ben een arm mensch, even als gij, maar als geld u kan bewegen, weiger dan uwe hulp niet! — Ik zal u drie stukken geven van zes *livres*, als gij een mensch levend aan wal brengt.

Nu ging de deur weder open, en malescot trad op den drempel, met zijne flesch aan den hals en de lijn onder den arm.

— En als het een doode is? — vroeg hij.

— Dan zult ge de helft hebben. — antwoordde de beambte.

— En als ik niets aan den wal breng? — vroeg deze weder.

— Dat verhoede God, man! Gij zijt hard jegens de lijdenden. Maar ik zal u dan toch een kroon geven.

— Goed. — hernam malescot, en ging; maar na een stap gedaan te hebben bedacht hij zich en sprak: — Geef mij die kroon maar op hand burger soleil.

— Als gij weêrkomt.

— Neen nu. — Ja of neen?

De beambte gaf hem het stuk geld, zonder zijne verontwaardiging langer te ontveinzen. Hij had het regt nu gekocht om te bevelen.

— Thans op weg! — gebood hij.

Malescot liet het zich geen tweemalen zeggen: betaald wordende werkte hij. Het was geene menschlievendheid, die hem dreef: met levensgevaar menschenlevens te redden was zijn ambacht; hij bedreef edele daden voor zóó veel, of zóó veel, en anders niet.

Haastig ging hij naar 't strand, door den beambte gevolgd.

Een oogenblik later maakte hij een kruis en sprong in zee.

II.

In den namiddag van den vorigen dag had eene kleine open bodem, gebruik makende van een nevel, die plotseling de baai bedekte, stil het anker geligt, en, met alle zeilen in top, den steven gewend naar het eiland *Jersey*. In dien tijd waren zulke heimelijke togten niets ongewoons: de vlugtende adellijken verkozen de kusten van *St Malo* als het minst gevaarlijk en 't gemakkelijkst om uit te wijken. Er waren daar vele strandwachters, maar de kust biedt er ook talloos vele gelegenheden aan om zich te verbergen. De rotsen bevatten grotten of kloven, en hare uitstekken in zee kleine havens in menigte. Soms moest de émigrerende lang in die verblijven wachten, doch hij was er veilig. Als eindelijk de honderdöogige verspieders door mist of nevel werden geblinddoekt, of als de nacht eens regt donker was, dan verliet een klein vaartuig heimelijk den beschermenden inham, om koers naar *Engeland* te zetten.

Het smokkelen ook was toen eene uitmuntende broodwinning. Er zijn zeer groote fortuinen te *St. Malo*, die geen anderen oorsprong hebben dan in den smokkelhandel. De smokkelaars van 1793 wonnen zoo wel op de uit- als op de te huis reis. Zij hielpen de belastingen en de guillotine ontduiken. De visschersschuit met *émigranten* uitgaande, kwam met tabak en zijden stoffen terug.

Het vaartuig dat wij, onder bedekking van den mist, hebben zien vertrekken, had slechts één passagier aan boord. Een jong man van twintig à twee-en-twintig jaren, die de bekommering en waarschuwingen der zeelieden door groote belooningen had tot zwijgen gebragt.

De Burggraaf DE ST.-JOUAN verliet, met weerzin, den geboortegrond. Zijn vader, eerst onlangs overleden, had de gevolgen der gebeurtenissen van 1789 voorzien en

zich gehaast om zijne bezittingen te gelde te maken; doch de jonge Markies, meester van eene zeer aanzienlijke fortuin, verbond zich geheel aan de zaak des Konings en bood zich bij den Heer DE LA ROUARIE onvoorwaardelijk aan. Hij had, zoo wel persoonlijk als met geld, den *Bretonschen* zamenzweerder ondersteund; doch toen het plan mislukt en de hoofd-leider dood was, achtte hij zich van alle verpligtingen ontslagen. Met een helderen blik overzag hij de Koningsgezinden in *Bretagne*. Hij zag hunne slapheid in handelen, bij zoo veler gereedheid om zich om te keeren, en daarmede alle kans op triomf voorbij. Elke goede uitvoering van wijze plannen, 't zij van aanval of verdediging, was bovendien belemmerd door edellieden, die, in plaats van eendragtig te handelen, met elkander twisteden over den voorrang, en, in opgeblazen adeltrots, niet den schrandersten en dappersten tot veldheer begeerden, maar hem die de meeste kwartieren bezat, en onderling over 't getal van ieders kwartieren strijd voerden. Hij begreep den onwil of het onvermogen der Prinsen, en, wanhopende aan het volvoeren eener taak in welke het vernuft van DE LA ROUARIE was te kort geschoten, stortte hij tranen over den man, die groot zou zijn geweest, indien hij niet, verlamd door de nietigheid zijner vrienden, ware bezweken. Daarom dacht hij nu aan zich-zelven. Zijn kasteel stond nabij de kust, hij pakte het overschot van 't vaderlijk vermogen in eene *cassette*, en begaf, zonder eenig gevolg, zich naar de plaats der inscheping.

De storm overviel hem op weinige mijlen afstands der baai van *Rotheneuf*. Weldra luisterde het slingerende vaartuig niet meer naar het roer, en ten laatste, door de hooge zeeën overstelpt, ging het te gronde. De Burggraaf, een zwemmer zonder wedergade, hield zich tot den nacht boven, van tijd tot tijd om hulp roepende. Het gelukte hem alzoo eene van het strand afgelegen lage klip te bereiken, op welke hij, uitgeput en bijna magteloos, nederzonk, en, met zijne *cassette* onder het hoofd, insluimerde.

Dit gebeurde omtrent een uur vóór dat MALESCOT in

zee ging. De koude van het water beving hem aanvankelijk en verlamde de werking zijner spieren; hij vorderde met moeite; zijne ademhaling was kort en zwaar; elke baar, die over zijn hoofd ging, maakte hem duizelig, doch welhaast triumfeerde zijne tweeslachtige natuur; op nieuw stroomde hem 't bloed vurig door de aderen; elke krachtige slag deed hem boven het water uitstijgen, en na eenigen tijd was hij weder even zoo goed op zijn gemak in de zee als kort te voren tusschen de dekens.

Toen hij den beambte verliet, wees deze hem de rigting aan dien hij volgen moest; want men hoorde geen hulpgeroep meer.

— Benedenwinds van het fort *de la Conchée* en een halve mijl van het strand. — had de brave man hem gezegd.

Malescot volgde, zonder te twijfelen, die rigting; hij was in zijn *élément*. De storm en hij waren bekenden. Dikwerf inderdaad had de visscher, fier op zijne meerderheid, de guurste en winderigste dagen gekozen om van de kade der stad in zee te springen, en door de menigte zijne krachtige bewegingen en behendige waterkunsten te doen bewonderen.

— Eene halve mijl in zee te gaan, zelfs onder het bulderen van orkanen, was voor malescot eene kleinigheid en een uur na zijn vertrek was hij dan ook, spijt branding en storm niet ver van het aangeduide punt.

Nu hield hij zich van tijd tot tijd in eene regte stelling om den omtrek zoo veel mogelijk te overzien, en te ontdekken of zich eenig ligchaam op de oppervlakte der zee vertoonde; maar hij zag niets. Toen, zijne taak naar pligt vervullende en daarbij het onderscheid tusschen een kroon en achttien *livres* in 't oog houdende, deed hij als de jager, wiens hond het spoor van gevallen wild verloren heeft. Eerst beschreef hij een groote cirkel rondom de vermoedelijke plaats der schipbreuk, de klip, wier donkere kruin tegen de schuimende baren afstak, vervolgens den cirkel hoe langer zoo meer verkleinende, naderde hij allengskens de klip; wèl verze-

kerd, dat niets hem in de doorzochte ruimte had kunnen ontsnappen. Zulk een' arbeid kon alleen door een meester in de zwemkunst worden volbragt.

Na een half uur van onvermoeide nasporingen had hij nog geenen schipbreukeling, dood of levend ontdekt. Hij was toen zeer digt bij de klip gekomen en deed nu een kreet klinken zoo scherp en schel, dat hij zelfs den braven tolbeambte in zijn wachthuis door merg en been klonk.

Dadelijk vertoonde zich eene menschelijke gedaante op de klip.

— Zijt gij alleen? — vroeg MALESCOT.

— Ja.

De stem droeg blijken van afmatting, maar tevens van die aristocratische hoogheid, welke zich noch in het ongeluk, noch zelfs onder het woeden der hartstogten verzaakt.

— Een *ci-devant*! zeker! — dacht MALESCOT in zichzelven, en sprak: — Burger! gij moogt uwe handen en voeten gebruiken, indien ge zwemmen kunt; zoo niet, dan heb ik eene lijn bij mij en zal u op het sleeptouw nemen naar *Rotheneuf*. Gij zult nog wel wat water binnen krijgen, maar dat zuivert.

— Is 't eb? — vroeg de onbekende.

— Eerst over drie uren.

— Hoe ver zijn wij hier van 't strand? — hernam hij.

— Drie kwartier zwemmens.

MALESCOT sloeg met vermaak de uitwerking zijner antwoorden gade. 't Was hem, den ongeachten gewezen breeuwer een stil genoegen, op zijn gemak, een voornamer mensch te kunnen kwellen.

Na eenig zwijgen hernam de schipbreukeling neêrslagtig:

— Ik ben te moê. Ik zou halver weg bezwijken. Zeg mij, brave man! overstroomt de vloed deze klip?

— Binnen een uur of vier kan een brik er over heen varen zonder te stooten. Maar zoudt ge op die klip willen blijven? Kunt ge niet zwemmen? Zie daar mijne lijn, bind die om....

— Wat zal ik doen? — zuchtte de vreemde besluiteloos.

— 't Staat hem niet aan naar *Rotheneuf* te gaan, waar eene wacht is, — dacht MALESCOT — maar wat gaat mij dat aan! — Toen sprak hij ongeduldig: — Hoe is 't, komt ge af? Zonder u te willen dwingen, moet ik u zeggen, dat ik liever tusschen mijne dekens lig dan hier. Als ge niet te water komt, ga ik heen.

De schipbreukeling, die niemand anders was dan de Markies DE SAINT-JOUAN, deed eenige schreden voorwaarts, en stond toen weder besluiteloos stil.

— Ik ben eenigzins verlegen, goede man! — sprak hij. — Ik heb daar een kistje met waarden, dat ongelukkig wat zwaar is. Anders, in een gewoon geval, zou een uur zwemmens minder of meer mij niet hinderen; want ik vond er nog mijne wedergâ niet in; maar ik ben al een paar uren met dat kistje beladen geweest, en nu doodelijk moê.

— Een paar uren met vracht? Dat is knap! — riep de breeuwer getroffen uit, daar dit zijne liefhebberij raakte. — Maar wat ge zegt van nog nooit uws gelijken te hebben gevonden, dat zult ge voortaan moeten zwijgen; want ik ben MALESCOT, van wien ik wed dat ge wel eens gehoord zult hebben.

— Inderdaad. — sprak de Markies, zijn geheugen raadplegende — Een wakker, medelijdend man! Den hemel zij dank, dan ben ik gered! Gij zult dan de helft der zwaarte voor *uwe* rekening nemen?

— Geef het maar geheel hier, burger! Gij zijt reeds lang te water geweest, gij moet er genoeg van hebben. Geef 't zonder zorg maar hier.

De Markies dacht een oogenblik na. Voor zoo veel hij wist was MALESCOT een eerlijk man, maar hij kon toch niet besluiten om zijne geheele bezitting aan een onbekende te vertrouwen.

— Dat kistje en ik — hernam hij — zullen nimmer scheiden. Doe zoo als ik u voorstel: gij zult vijftig *louis d'or* hebben, zoo ras wij aan wal zijn.

— Vijftig *louis d'or* zegt ge? Op weg maar! Vooruit! Is al het goud der wereld dan in dat kistje?

— Er zijn papieren van waarde in. Neemt gij den voorslag aan?

— Zeker! Ik neem 't aan en sta in voor uw kistjen en voor u.

Nu reikte de Markies aan MALESCOT de eene zijde toe van eene vierkante *cassette*, die hij-zelf aan de andere zijde bleef vasthouden, en beiden begonnen met krachtige slagen naar de kust te zwemmen.

III.

Het kistje was zwaar, doch in weerwil daarvan vorderde de Markies zwijgend, zonder te hijgen, en zóó snel, dat de visscher hem naauwelijks kon bijhouden.

Deze was intusschen vol allerlei overleggingen. Het zou niet onmogelijk maar onnut en vermoeijend zijn te verhalen, welke slechte gedachten elkander in zijnen geest verdrongen, en het eerste onbestemde denkbeeld deden opkomen aan eene verwijderde misdaad; aanvankelijk verre verworpen, toen met koelheid ter uitvoering ontwikkeld, vervolgens met de begeerte van een woest dier voortgezet. Men kan den voortgang en zamenhang der twee denkbeelden: »Hier is een groote schat te krijgen, die mij levenslang rijk zou maken! — Het koste wat het wille, ik moet dien hebben!" gemakkelijk nagaan.

Na een kwartier uurs hoorde MALESCOT, die onopgemerkt van rigting veranderd was, de ademhaling van den Markies zwaarder worden. Hij voelde dat het kistje hem meer woog, en daar hij juist tot de misdaad besloten had, klaagde hij over een scheut in den arm, met welken hij zwom, en verzocht zijn' reisgezel van plaats te verwisselen, om met den anderen arm te kunnen zwemmen en den vermoeiden rust te geven. De Markies vermoedde niets kwaads en stemde gaarne in eene schikking, die hem-zelven zou te stade komen. MALESCOT, steeds het kistje vasthoudende, zwom voor zijn reisgezel heen; maar gaf dien eensklaps met zoo veel hevig-

heid en juistheid een trap tegen de borst en het hoofd, dat hij oogenblikkelijk het koffertje losliet en zonk. Meteen gaf de visscher zich schot en verwijderde zich, uit alle magt, in de rigting van de kust.

Intusschen was de Heer DE ST. JOUAN slechts een weinig bedwelmd geworden, hij kwam spoedig weêr boven en gesterkt door zijne verontwaardiging begon hij den vlugteling te vervolgen. Het onweder woedde toen vreeselijk, en de bliksem toonde hem MALESCOT in de verte, maar zoo dikwerf een nieuwe straal de zee verlichtte, zag hij den afstand, tusschen zich en den roover, verminderd. Zijne inspanning groeide met zijne hoop, om den verrader in te halen.

Deze zwom als een wanhopige, keerde van tijd tot tijd zich om en bemerkte de vorderingen zijner partij met angst, woede en spijt. Het kistje belemmerde zijne bewegingen. Bereikte hem de eigenaar, dan zou 't hem beletten zich te verdedigen: in dàt geval moest hij het loslaten of sterven; doch MALESCOT was reeds zóó ver gekomen, dat hij den dood verkoos boven het verlies der *cassette*. Zijn eenige hoop was eene rots te bereiken, waar hij de vracht zou kunnen nederleggen, om zijn' vervolger het hoofd te bieden; maar deze naderde meer en meer, en was naauwelijks vijftig vaam meer verwijderd; terwijl de naaste klippen wel tweehonderd vademen verre waren. Evenwel bereikte MALESCOT die nog tijdig, zwom er snel om heen, en verdween eene sekonde er achter, waarna zijn verwoede tegenstander hem terug zag komen.

Na weinige slagen waren zij bij elkander en toen ving er een voorbeeldelooze strijd aan — een gevecht zoo als niemand ooit heeft gezien, noch ooit naar waarde zal kunnen beschrijven. Het onweder, in zijne hevigheid, brulde boven die twee mannen: onbemerkbare punten in de oneindigheid der ruimte, nietige wezens, door verdelging aan alle kanten bedreigd, die elke golf kon opnemen en op eene rotspunt verbrijzelen. En toch onverschillig voor het vreeselijke tooneel om hen heen, doof voor de stem des donders, ongevoelig voor den schok

der baren, die telkens boven hen botsten en braken — poogden deze twee mannen hunne verminderende krachten te verzamelen, niet tegen de zee, hun gemeenschappelijken vijand, maar om elkander naar het leven te staan; met die ontboeide, in hare diepste kolken bewogen zee tot kampplaats voor en tot eenige getuige van die misdadige en wanhopende worsteling.

De Markies wist niet dat MALESCOT het kistje had nedergezet en meende dus, hem aanvallende, slechts eenen van zijne armen te vreezen te hebben. Zoodra hij den visscher kon bereiken, hief hij zich uit het water op, om, met zaamgeklemde vuisten, op diens borst neder te komen. Deze voorzag die beweging, en in 't oogenblik, dat de Markies met het volle gewigt zijns ligchaams op hem vallen zou, ontweek hij den schok, greep hem, op zijne beurt aanvallende, bij den keel, en spande al zijne kracht in om hem onder water te worgen. Eene stuipachtige, wanhopige beweging belette dit, en beiden kwamen hijgende weder boven. DE ST.-JOUAN was nu beter op zijne hoede, en de strijd werd gelijker: was MALESCOT sterker en minder uitgeput, zijne partij was ontegenzeggelijk nog beter zwemmer en behendiger dan hij. Met ongeloofelijke vlugheid om zijnen vijand heen wendende, viel hij dien van voren, van achter en van ter zijde aan, als in dezelfde sekonde. MALESCOT had reeds vele slagen ontvangen, die, hoewel met meer behendigheid dan sterkte toegebragt, hem eenigermate bedwelmden. Hij voelde zich verzwakken en vreesde nu in wanhoop den schat en meteen zijn leven te verliezen.

Maar 't was niet aldus besloten. Op het oogenblik, dat eene duizeling hem aangreep, raakte zijne hand toevallig de lijn, die hij om het lijf had gerold; dadelijk besloot hij het touw, dat ter hulpe was bestemd geweest, nu tot moordtuig te bezigen. Al zijne nog overige kracht verzamelende, vlood hij eene wijl, wond het touw af, nam het driedubbel, maakte een knoop aan het einde, keerde zich toen weder om, en wachtte, vastbesloten, den nieuwen aanval zijns tegenstanders af. Deze hoopte door eene uiterste poging aan het gevecht een einde te ma-

ken, doch MALESCOT sloeg hem, met den knoop van 't touw, door het zeewater nog zwaarder en harder geworden, op de hersenen, zoodat de Markies gedurende eenige sekonden, op zijne beurt, bedwelmd en bewegingloos bleef. Op dat oogenblik verlichtte een bliksemstraal den nacht; de moordenaar en het slagtoffer zagen elkander in de oogen, en MALESCOT, toen een woesten overwinningskreet slakende, zwaaïde nogmaals zijn' touwenknods en bragt een tweeden slag toe. De ongelukkige DE ST.-JOUAN verdween in de golven.

— 't Is jammer — sprak de booswicht — hij was een uitmuntend zwemmer.

En nu naar de rots gezwommen, waar hij den schat had nedergezet, begroef hij dien en keerde vervolgens terug naar de kust, waar de tolbeambte nog immer waakte en wachtte.

— Welnu, MALESCOT! — sprak deze — zoo alleen?

— Ik heb niemand gevonden, burger SOLEIL!

— Die ongelukkigen! Nu, in Gods naam! Wij hebben gedaan wat wij konden.

— Dat hebben we, burger SOLEIL! Goeden nacht!

Vóór den aanbraak des dageraads verdween MALESCOT, vrouw en kind verlatende, en sedert hoorde men te *St. Malo* niets meer van hem.

IV.

Het volgende tooneel is te *Londen*, in een prachtig huis, op de *Pall-mall*. Tien jaren zijn er verloopen. Op een zachte *divan* zat, half liggende, een dik manspersoon, met een gemeen en norsch gelaat, uit een kort, zwart gesmookt pijpje rookende, met een kom punch voor zich. Die man had een kamerrok aan van uitstekende fraaiheid; zijn groote voeten staken in prachtige kamermuilen, een' Sultan uit de *Arabische* vertellingen waardig, en rustten achteloos op 't fraaije beeldwerk van een rijken wit marmeren schoorsteen. Alles in het vertrek ademde weelde en overdaad. Ook was die man, in weerwil van zijn grof gezigt en zijn zwart rookertje,

een groot heer. Hij was bekend als Mijnheer de Markies DE ST.-JOUAN; laatste telg van een beroemd en magtig geslacht, dat voorheen zich dikwijls met het Hertogelijke Huis van *Bretagne* vermaagschapte. Mijnheer de Markies had, in het begin der onlusten, *Frankrijk* verlaten; maar, voorzigtiger dan zijne lotgenooten, die in hun valies, slechts eenige verschooning en oude adelbrieven pakten, had hij, in tijds, de bezittingen zijner voorouderen, kasteelen, bosschen en landerijen, in goud en in wisselbrieven, op *Londen*, veranderd. Zijn rijkdom was onberekenbaar. Voor een jaar zijner inkomsten zou hij een vierde der hoofdstad kunnen koopen.

De lezer begrijpt alreeds, dat deze Nabob niemand anders is dan MALESCOT, de gewezen breeuwer. Na zijn gesprek met den tolbediende, was hij de *cassette* weder gaan opzoeken. Tusschen de rotsen verborgen, onderzocht hij, toen het dag werd, die *cassette* en vond er, behalve een pas, de noodige bewijzen in, dat de houder was de Markies DE ST.-JOUAN; voorts een aantal wissels op verschillende Bankiershuizen te *Londen* en eene goede som in goud. Op het zien van dien rijkdom dacht MALESCOT een wijl waanzinnig te worden. Een geheelen dag bleef hij als betooverd den roof aanstaren; zijne hand beefde bij 't aanraken van 't goud; hij telde, juichte en schreide; zette het goudgeld op stapels en maakte allerlei uitvoerlijke en onuitvoerlijke plannen; of stortte de goudstukken weêr in het kistjen en woelde met krankzinnige vreugde in den rammelenden hoop. Geen zweem van berouw of wroeging over de misdaad, naauwelijks eene herinnering daaraan was in zijne ziel; zijne vreeselijk geschokte zenuwen alleen deden hem somtijds dreigende vreemde geluiden slaken; dan sloeg hij vlammende blikken op, bedekte het kistje met zijn ligchaam, en vroeg, in zich-zelven, welke menschelijke magt hem van dien schat zou kunnen scheiden.

Des avonds bedaarde die koortsachtige overspanning en kwam het denkbeeld in hem op om te vlugten. Hij bevond zich tegenover eene hem welbekende sluipplaats der smokkelaars. De koop was spoedig gemaakt. Met

de *cassette* in zijn huis gewikkeld, zwom hij over en bood zich aan om gedurende den overtogt als matroos te werken. Te *Southampton* liep hij groot gevaar van ontdekt te worden; doch dat gevaar te boven gekomen, had hij niets meer te vreezen. Te *Londen* veranderde hij van naam en voorkomen. De geheele stad werd in 't werk gesteld om het huis van den Markies in orde te brengen; en eene maand later was hij, die te *Southampton* schier ongekleed was aangekomen, gezeten in een prachtig hôtel, met een vorstelijken stoet van bedienden en dienstboden omgeven. De *cassette* was een tooverkist: het bevatte adeldom en fortuin.

Allengskens werden de wissels betaald, en groeiden zijne bezittingen tot millioenen. Toen gleed hij zachtkens langs de helling zijner nieuwe levensbaan. De bedwelming eens bedaard en de grappige ongewoonheid met fatsoenlijke manieren, aan zulk eene gedaanteverwisseling onafscheidelijk verbonden, verminderd zijnde, was hij niet veel belagchelijker of gemeener dan andere rijkgewordene notabelen. Hij was te *Londen* wat vele anderen daar en elders zijn; hield open tafel; verbaasde het publiek door opgeblazen, overdadige weelde; hield wedrennen te *New-Market* en speelde verschrikkelijk hoog in geoorloofde en verbodene gezelschappen. Hoe 't zij, niemand vermoedde het bedrog. Men is steeds meer of min geneigd om norsch- en barschheid voor rondheid door te laten gaan; vergetende dat de eerste dikwerf een masker is waarachter zich de leugen verschuilt. Een bedrieger moet noodzakelijk een behendig en geslepen tooneelspeler zijn. Wees ruw en onbeschaamd en de meeste menschen zullen u onbepaald vertrouwen. Malasoor, met deze eigenschappen ruim bedeeld, had dus niets te vreezen; doch hoe weinig voorname manieren en pligtplegingen onder de uitgewekenen werden in acht genomen, zij waren evenwel te lastig voor den gewezen scheepsbreeuwer; de minste beschaafdheid van toon hinderde hem, en als men hem met voornaamheid begroette, hield hij 't voor bespotting. Dus omgaf hij zich, als uit instinkt, weldra met eenen kring van vlugtelingen van

de minste soort; meestal bedriegers gelijk hij, die met groote woorden over het verlies klaagden van een rang en stand, die zij nimmer bezeten hadden, en gehechtheid aan de zaak van 't Koningschap naäapten op hoop van winst. In dien tijd was er eene menigte van zulke heeren te *Londen*, die, terwijl de waarlijk beklag- en hulpwaardigen met eerlijken arbeid hun brood zochten te winnen, onder het voorwendsel van eene teedere opvoeding of wankele gezondheid, de tafelschuimers werden en bleven der rijkere edellieden. MALESCOT overtroffte allen door zijnen rijkdom, en gevoelde zich in hun midden wèl.

Daarenboven was hij, om den tijd te dooden, lid geworden van een aantal genootschappen en klubs. Het was toen in het begin des Keizerrijks en de fabelkunde, in weerwil van oorlog en kustbewaking het Kanaal overstekende, had velen dier klubs hare namen, vaak wonderlijk toegepast, doen aannemen. Zoo noemden de *Jockeys* zich: *Centauren;* de zwemmers: *Phoquen;* de drinkers: *Silenen.* — MALESCOT was een zeer middelmatig *centaur*, een vrij goede *sileen*, maar de Koning der *phoquen*. In de eerste der genoemde klubs dreef men den spot met hem, en wond men hem op tot allerlei dolle en reeds vooraf verloren weddingschappen. Van zijn volstrekte onkunde omtrent paarden trok men partij, door hem afgereden dieren tegen onmatige sommen te doen koopen, en te doen wedrennen; waardoor hij, als wedder, vele bankbiljetten verloor, die hij met bijkans echte *gentlemans*-koelheid betaalde. In de zwemmers-klub ging 't anders. Door zijne buitengewone bekwaamheid won hij daar onophoudelijk en verloor nooit, zoodat op het einde des jaars winst en verlies omtrent gelijk stonden. De *zeeleeuwen* vergoedden hem, wat de *paardmenschen* hem namen.

In den tijd, waarin wij hem voor den lezer weder doen optreden, had hij verbazende sommen aan de laatstgenoemden verloren, en bij de *zeeleeuwen* was niets te doen: die bron scheen uitgeput. Zijn luim was dus niet zeer vrolijk; maar terwijl hij nadacht,hoe hij aan den eenen kant

steeds verloor en aan den anderen kant niets terugwon, trad zijn kamerdienaar binnen en diende hem den Heer SMITHSON aan.

Deze SMITHSON droeg op een onmatig lang ligchaam een uitgerekten, dunnen hals, aan welks einde een dier *Britsche* hoofden slingerde, waarvan de spotprenten de type algemeen bekend hebben gemaakt. Hij was de bestendigste gezel van den Markies. Gelijk deze, deed hij, in de klub der tweeslachtige dieren, opmerkelijke kunststukken, doch zonder eenig doel van mededinging; integendeel, hij beoogde niets meer dan eene tweede plaats. In de weddingschappen koos hij steeds de zijde van den Markies en niemand sprak met meer vuur van diens heldendaden dan hij. Wel wist men niet juist waarvan de Heer SMITHSON leefde; maar hij was wèl gekleed, gaf aan zijne luimen ongedwongen toe, en betaalde zijne klubschulden prompt.

Hij trad binnen, groette, en bood zijne hand deftig aan; toen begon er een gesprek, niet belangrijk in zichzelven, doch allerbelangrijkst door de gewigtige gebeurtenissen waartoe het aanleiding gaf.

— Hier PITT! — zeide Mr. SMITHSON — Maak uw kompliment, mijn jongen!

PITT was een klein, zeer lelijk *Spaansch* hondje. Het naderde, kwispelde met den staart, en ligtte een poot op.

— 't Is goed, PITT! — En de Heer SMITHSON streelde den hond met vaderlijke liefde den kop, stak een sigaar aan, en vroeg aan den Markies:

— Niets nieuws?

— Niets.

— Niet? o hé! gij zijt geheel van streek. De drommel! Sedert meer dan twee maanden deed ge niets. Waar denkt gij aan?

— Ik wil u niet ontveinzen, dat ik heel gaarne een duizend pond zou winnen. De zotte *Ier*, die mijn PITT leert, kost mij wel honderd pond in de maand. 't Is duur, maar de hond is ook knap. Hebt gij al wat van hem gezien? Hier PITT! Hij.....

— o, 't Is zeer aardig. Maar inderdaad, ik verlang naar 't een of ander.... Zullen we niet wat doen?

De Markies blies langzaam een mond vol rook uit, en zeide:

— Ja, alles verveelt mij, SMITHSON! Alles verveelt mij, begrijpt ge? Er is niets te doen. Waarop zal men wedden?

— Is 't anders niet? Gij hebt dus geen plan? Welnu, ik heb er een. Waarom hebt ge 't mij niet gezegd?

— Ba! — zeide de Markies, met eene ongeloovige houding van meerderheid.

— Dat »ba!" beteekent niets! Ik heb een denkbeeld. Gij zijt een braaf zwemmer; maar, nog eens, dat »ba!" zegt niets.

De Markies zweeg; want, ofschoon hij wel eens twistte, redeneren was zijne zaak niet. De Heer SMITHSON ging eenigzins knorrig voort.

— Ja, gij zijt.... stil PITT!.... Gij zijt een sterke zwemmer, maar niet rijk in ontwerpen. Neen! Ziedaar, waarom wedt ge niet om met een gewigt aan 't lijf, den *Teems* over te steken? Dat is geen slecht idé, hm? Men moet maar vinden: wat zegt gij er van?

Op dat denkbeeld, zoo eenvoudig en tevens zoo vruchtbaar, wierp de Markies zijne pijp, door eene vensterruit heen, op straat en sprong op. Hij zag eene reeks van gelukkige weddingschappen in de toekomst. Nadat de eerste vervoering over was, raadpleegden de beide *zeeleeuwen* ernstig over de middelen om het schrandere denkbeeld van den Heer SMITHSON spoedig vruchtbaar te maken, en besloten zij, dat de Markies den volgenden dag, als toevallig, eene middelmatige weddingschap zou voorslaan, welke de Heer SMITHSON behoorlijk op zou jagen.

— *A propos!* Hoe veel gewigt neemt ge aan? — vroeg deze. — Mij dunkt vijftien à achttien pond?

— Ba!

— Twintig pond ten hoogste; geloof mij!

Maar de Markies haalde de schouderen op en zwoer, dat hij 't zich zou schamen minder dan vijftig pond voor te slaan.

Daarop nam SMITHSON afscheid.

V.

Eenige dagen later zaten een man en twee vrouwen, in een dier ellendige hokken, welke men in de wijk van den *Tower* vindt, rondom een' schotel aardappelen, die zij met graagte schenen te eten. Eene dier vrouwen was nog in de kracht der jaren, doch verdriet en behoefte hadden hare gezondheid ondermijnd. De andere, hare dochter, was eene uitstekende schoonheid. De man kon dertig jaren bereikt hebben; onder zijne grove kleeding, zag men eene mannelijke, rijzige gestalte.

Terwijl zijne huisgenooten met smaak aten, schoof hij, na een paar beten genuttigd te hebben, zijn bord weg en verviel in een somber gepeins.

— EDUARD! — sprak de jongste vrouw, op een liefdevollen, met vrees gemengden toon — hebt gij dezen morgen geen' honger?

EDUARD rees plotseling op, en trad met groote schreden in het vertrek op en neder. De vrouwen wisselden een blik.

— Nog altijd in treurige gedachten, Mijnheer EDUARD? — sprak de oudste. — Om Gods wil, schep moed! Weet gij niet dat het ons bedroeft, als gij neerslagtig zijt?

De jonge man streek de hand over het voorhoofd, alsof hij de denkbeelden, die hem benaauwden, wilde wegvagen, en zich naar de vrouwen wendende, vatte hij beider handen en drukte die in de zijnen.

— o, Ik weet dat ge goed zijt — was zijn antwoord — ik weet wat ik u schuldig ben; aan u, mijne moeder! die den drenkeling hebt opgenomen en bijgebragt, en hoe groot uwe armoede was, toch uwe laatste bete brood met hem gedeeld hebt. Ik dank u.... Ik dank u.... en ook u, MARIE! die den onbekenden alles hebt geschonken, wat gij ter wereld hadt: uwe hand en uw hart. Ik dank u beiden, dat gij mij naar dit vreemde land zijt gevolgd.

— EDUARD! — viel MARIA hem in de rede — spreek zoo niet; wij deden slechts onze pligt.

— Neen! Neen! Gij deedt meer! Ik heb er behoefte

aan, mij uwe weldaden te herinneren; want er is eene andere herinnering!....

— Welke? — vroeg MARIA.

Misschien zou EDUARD meer hebben gezegd; maar deze vraag deed hem tot zich-zelven komen, en hij hernam op strengen toon:

— Niets. Ik heb u verboden mij te ondervragen, MARIA! Er zijn dingen die gij niet weten moet.

De jonge vrouw zweeg stil, en liet haar hoofd zinken, terwijl een traan in hare oogen blonk.

Nu werd er hard aan de deur geklopt.

— Wie komt!? — riep EDUARD op een hoogen toon, die vreemd afstak bij zijne armoedige kleeding.

YVONNE, de oudste der beide vrouwen, stond op en deed open.

Een klein, dor, voorbeeldeloos gekromd mannetje sloop het vertrek binnen, gevolgd door een grooten jongen in een werkpak.

— Goeden dag! Goeden dag! — zeide hij, inkomende, en zijn scherpe blik nam, als werktuigelijk, de waarde van het huisraad op.

— Wat wilt gij? — vroeg EDUARD.

— Och, niet veel. — sprak de kleine grijsaard, meer aan zijne teleurstelling denkende bij het gezigt van het schamele huisraad, dan antwoordende op de vraag van den jongen man — Waarlijk niet veel. — Toen voegde hij er grinnekend bij:

— Mijnheer denkt niet meer om mij, naar ik zie. Huurders en verhuurder zien elkander alleen op den betaaldag, en daar Mijnheer niet betaalt.....

— Is de tijd al om? — vroeg EDUARD met geveinsde verwondering.

— Al? Ja, reeds de derde verschijndag, als 't u belieft, is om — hoort ge?

EDUARD stond als verplet door de zwaarte zijner ellende. De vrouwen waagden eenige beden om geduld; doch EDUARD zeide eenvoudig:

— 't Is goed, Mijnheer!

— He! He! JOHN! hoort ge? — hernam de huisheer,

grimlagchende tegen zijn gezel, die nog aan de deur was gebleven — Hij zegt dat het goed is.

— Dat zegt UE. niet. — antwoordde JOHN.

— En wat zegt gij er van, JOHN?

JOHN zag Meester SCHUPP, den huisheer, oplettend aan, alsof hij zijn antwoord op diens gerimpeld gelaat had willen lezen; maar de duizenderlei kruisende gedachten, die elkander op het beenderig gezigt van den woekeraar verdrongen, vormden zulk eene verwarring, dat JOHN er niets uit wist op te maken, en het stilzwijgen bewaarde.

— Welnu, 't is grappig. Niet waar?

— Zeer; ja, wel zeer grappig! — riep JOHN nu schaterende uit.

— Vertrek, Mijnheer! — gebood EDUARD vertoornd.

— Heerlijk! En mijn geld, als 't u belieft?

— Morgen zult gij 't hebben.

— Morgen! Hoort ge JOHN? Hij zegt morgen. De laatste keer zeî hij ook: morgen.

— Ja, dat zeî hij toen óók tot UE.

De jonge man verbeet zich met moeite, en eene krachtige poging op zich-zelven doende, hernam hij:

— Wilt gij tot morgen wachten?

Deze woorden werden met zulk een dreigend ongeduld uitgesproken, dat de oude nadacht, en, met een blik de schouders van EDUARD en JOHN gemeten hebbende, antwoordde:

— Het zij zoo, ik zal mij nog eens laten bewegen; maar morgen zonder fout, verstaat ge?....

— Genoeg! Bij den hemel! genoeg!

— Of het geregt zal zich in de zaak mengen.

De Heer SCHUPP sprak deze laatste woorden op den drempel en trok, voorzigtig, zonder hunne uitwerking af te wachten, de deur achter zich toe.

Toen hij vertrokken was zagen moeder en dochter EDUARD aan, die zwijgend op en neder ging.

— Hoe zult gij 't maken? — vroeg eindelijk de moeder, zacht en schroomvallig.

— Ik weet 't niet; maar de man moet betaald worden.

Eensklaps nam hij zijn hoed en ging uit, en de dochter verborg haar gelaat aan het hart der moeder.

— Dat God ons behoede! — sprak zij, met de blikken ten hemel — en er geene booze gedachten in hem oprijzen.

EDUARD dwaalde gedachteloos eenigen tijd door de kronkelende straten der *city*. Zijne denkbeelden waren verward. Het geschetste tooneel had hem vernietigd. Vroeger was hij rijk geweest, sedert jaren kende hij de armoede; maar nog nimmer had de ellende zich zóó aan hem vertoond. Hij liep met gebogen hoofde, en in zich-zelven woorden sprekende zonder zamenhang.

— Ik zal naar *Frankrijk* gaan — zeide hij — en eene schuilplaats aan mijne oude bekenden vragen.... Helaas, zullen zij mij herkennen? Zij zullen mij terugstooten.... Zonder bewijzen! zonder geld!.... Zij zullen mij een' bedrieger noemen!.... o, Die man! die man! Zal God hem nooit op mijn' weg zenden?.... Zal ik nooit....? Och, ik ben dwaas, — die arme MARIE!.... zij is zoo goed.... zoo liefdevol....! 't is onmogelijk!

Ongevoelig en onder de verwenschingen der voorbijgangers, die hij op het voetpad gedurig in den weg was, had EDUARD den *Teems* bereikt. Dáár was een oploop van nieuwsgierigen; zoo als 't bleek, in de verwachting van een buitengewoon schouwspel, te zamen gevloeid. Bij den oever zag men een hoop mannen, voortdurend door nieuw bijkomenden vermeerderd, en onder hen één man van aanmerkelijke dikte, die niets aanhad dan een zwembroek en linnen buis, en met zijn vuurslag een stuk zwam aanstak. Om dezen man heen bewogen zich de anderen; zij verdrongen elkander om hem iets te zeggen. Elk was met hem bezig.

Die man en die hoop mannen waren geene andere dan de Markies DE ST.-JOUAN, gereed om met een gewigt van vijftig ponden den *Teems* over te zwemmen, en de *zeeleeuwen*, belanghebbende aanschouwers van deze groote daad. De weddingschappen, door den Markies en den Heer SMITHSON ter eenre, en de overige leden der klub, ter andere zijde gesloten, waren zeer aanzienlijk.

Eduard was gedachteloos door den hoop gedrongen. Zijn oog ontmoette toevallig dat van den Markies, en hij rilde van 't hoofd tot de voeten. De gesprekken eindigden intusschen; de hoop bewoog zich naar den waterkant. Mijnheer de St.-Jouan had zijn pijpje aangestoken, bond het gewigt aan zijn ligchaam en ging, met het kalmste gelaat ter wereld, te water. Dan, hetzij 't geen gelukkige dag voor hem was, of dat hij zich te veel van zijne krachten had voorgesteld, hij zonk, na eenige slagen, en kwam niet weder boven.

Eduard, na hem herkend te hebben, had alle zijne bewegingen gadegeslagen; zoodat men, als het verschil tusschen hun beider toestanden niet zoo groot ware geweest, gedacht zou hebben, dat hij in den adellijken vlugteling een ouden kennis had wedergevonden. Toen deze nu in de golven verdween, wierp hij zich, eer nog iemand er aan dacht om ter hulp te snellen, in den stroom en bragt den drenkeling in een paar minuten aan den oever; na behendig onder water, het gewigt, dat hem wederhield, te hebben afgesneden. De geheele klub stond verbaasd. Vele *zeeleeuwen* zelfs, betooverd door de vastheid zijner slagen en 't verdienstelijke der indompeling, toen hij naar den Markies dook, sloegen geen acht op zijne minder dan eenvoudige kleeding, en boden hem een handdruk aan.

Eduard merkte deze bewijzen van goedkeuring naauwelijks op. Hij scheen door één enkel denkbeeld overheerd en bleef bij den Markies, toen deze door zijne lieden naar 't rijtuig gedragen werd. Zoodra de bewustelooze er was ingelegd, ging hij tegenover hem zitten en riep zelfs den koetsier toe: »Naar 't hôtel!« Dáár gekomen, volgde hij den lijder in diens kamer, deed hem te bed leggen en plaatste zich aan de sponde alsof hij een der huisgenooten ware geweest.

Mijnheer de St.-Jouan, die onder water te vergeefs had gepoogd zich van het gewigt te bevrijden, bleef lang buiten kennis; eerst een half uur later opende hij de oogen, en zijne eerste woorden waren eene verwensching van zich-zelven, en van de àl te vindingrijke Heer Smith-

SON. Daarna vroeg hij om zijn pijpje. Na eenige trekken gedaan te hebben, die hem geheel herstelden, bemerkte hij EDUARD.

— Wat duivel wilt gij? — vroeg hij barsch.

— Ik wenschte u geheel hersteld te zien, Mijnheer! — antwoordde de jonge man, wiens stem van onwillekeurige aandoening beefde.

— En waarom wilt gij dat voor den duivel?

— Ik ben zoo gelukkig geweest u uit een groot gevaar te redden en.....

— Ah! zijt gij dat? Ik dank u!.... Ik zou nooit gedacht hebben dat vijftig pond.... Maar dat gaat u niet aan.

Daarna de behoeftige kleeding zijns redders ziende, voegde hij er bij:

— Ik ga nu wat slapen, mijn vriend! Kom morgen weder.... of later. Ik zal iets voor u doen.

Dit zeggende keerde hij zich om en sliep rustig in.

— Hoe heet uw Meester? — vroeg EDUARD, op hoogen toon, aan een der knechts.

— Mijnheer de Markies DE ST.-JOUAN.

— Zelfs den naam!... den titel! — riep EDUARD bij zich-zelven, de deur uitgaande.

De knechts meenden dat hij gek was; te meer nog omdat hij, het vertrek verlatende, zich omkeerde en tegen den slapende eene dreigende beweging maakte.

VI.

Des avonds kwam hij verhit en koortsig in zijne woning terug. Vreugde en berouw vervulden hem. Men zou aan de verschillende aandoeningen op zijn gelaat gezegd hebben, dat hij een lang beoogd doel had bereikt, maar er weder van terug schrikte en het niet durfde aangrijpen. Het gezigt van YVONNE en MARIA, die vrouwen welke zich geheel aan hem gewijd hadden, scheen hem eene smartelijke aandoening te verwekken. Hij bragt den nacht in vrolijke en ijselijke droomen door. Nu eens meende hij in triomf het kasteel zijner voor-

vaderen binnen te treden. Dàn eens ontwaakte hij opspringende, hijgende en met angstzweet bedekt: — eene stem had in zijn oor het woord: „vadermoorder" gefluisterd.

Des anderen daags was de Heer SCHUPP vroegtijdig daar. Door de gebeurtenissen van gisteren had EDUARD hem geheel vergeten. Zijne komst herinnerde hem te gelijk de gedane belofte en de onmogelijkheid om haar te vervullen.

— Mijnheer! — sprak hij — ik heb mij te onbedacht verbonden.

— Ah!

— Ik heb geen geld.

De Heer SCHUPP hernam, dit hoorende, al zijne onbeschoftheid, en zich keerende tot zijn helper JOHN, die zonder pligtpleging op de tafel was gaan zitten, zeide hij:

— Ik wist 't wel... Ik heb 't wel gezegd! Geen geld! Heb ik het niet gezegd, JOHN?

— Ja, UE. heeft 't wel gezegd.

— Hoor — hernam EDUARD — ik ben stellig verzekerd binnen kort geld te zullen hebben.

— Binnen kort! — herhaalde de grijsaard spottende.

— In acht dagen; misschien eerder.

— En gij meent, dat ik mij met zulke praatjes zal laten betalen? Ik moet geld hebben!

— Maar ik heb 't niet.

— Zoo veel te erger! Dan moet ge verkassen.... Uw huisraad blijft en wordt verkocht.

— Neen, dat zult ge toch niet doen.

— JOHN! Hij zegt dat ik 't niet doen zal.

— Laat JOHN daar, als 't u belieft, Mijnheer! — sprak EDUARD, den hoogen toon hem eigen weder hernemende. — Ik ben u drie guinjes schuldig. Zet ons 't huis uit. Gij zult geen enkele guinje voor de meubelen maken.

SCHUPP keek JOHN aan, die zijne schouders ophaalde, bij wijze van treurige toestemming.

— In plaats daarvan — vervolgde EDUARD — sla ik u voor, om u binnen acht dagen alles te betalen, en eene premie voor nog elken dag wachtens bovendien.

De verhuurder zette zich tot overweging. YVONNE en MARIA begrepen niets van de zekerheid des jongen mans.

— En welke premie zult gij geven? — vroeg de Heer SCHUPP weifelende.

— Een halve guinje, voor elken dag.

— Een halve guinje! Goede hemel! — riepen de vrouwen uit.

— Een halve! — herhaalde de eigenaar op zijne beurt — dat is te weinig... te weinig... als ge mij een guinje beloofdet... dan misschien...

— Welnu eene guinje; 't zij zoo. — sprak EDUARD.

Het berouwde den Heer SCHUPP bitterlijk, dat hij niet méér had gevraagd; maar in weerwil van zijne onbeschaamdheid durfde hij er toch niet op terugkomen. JOHN had, in de ruime zakken van zijn jas, altijd papier, pennen en een inktkoker. De Heer SCHUPP deed EDUARD eene verbindtenis teekenen en beloofde spoedig te zullen wederkeeren.

Na zijn vertrek drongen de vrouwen te vergeefs bij EDUARD om opheldering aan. Hun toestand zou veranderen. Zij zouden welvarende, zoo niet rijk worden. Elke andere inlichting bleef achter. EDUARD wilde niets meer zeggen.

Ondertusschen herstelde de Markies geheel. Zonder voor zijn redder eenige wezenlijke dankbaarheid te gevoelen, zag hij hem toch met genoegen, en dit was alles wat deze verlangde. Zijn zedelijk overwigt deed het verdere. Hij vleide de neigingen en grillen van den voormaligen breeuwer, en wist hem te vermaken en te verstrooijen. De Heer LANCEL (EDUARD had dezen naam aangenomen) werd steeds met ongeduld gewacht, en na verloop van eene maand waren de Markies en hij onafscheidelijk.

Toen stemde de Heer LANCEL, die alle belooning had geweigerd, er in toe, eene aanmerkelijke som onder den titel van leen aan te nemen. De Heer SCHUPP werd betaald. YVONNE en MARIA betrokken een beter verblijf; maar EDUARD verklaarde tevens, eenigen tijd met haar niet te kunnen zamenwonen. YVONNE wilde haar moederlijk

gezag doen gelden; MARIA weende; doch alles te vergeefs: EDUARD bleef standvastig.

De Heer LANCEL werd, gelijk men denken kan, door den Markies, in de klub der zwemmers voorgesteld en aangenomen. In plaats van zijne intrede te betalen, won hij dadelijk en zonder moeite al de weddingschappen, die men hem als proeven oplegde. Zijne overwinningen waren zoo schitterend, dat de *zeeleeuwen* verdeeld raakten. Men wist niet meer wie de kroon, als koning der waterhelden, verdiende: hij of de Markies. Die mededinging ergerde den Heer DE ST.-JOUAN. Dit was de eerste oorzaak van tweedragt tusschen de beide vrienden; maar de Heer LANCEL had reeds lang zijne schuld afbetaald, en scheen zich thans weinig over de verkoeling van zijnen voormaligen beschermer te bekommeren.

Integendeel begon hij-zelf de vijandelijkheden. Tot nu toe hadden zij nooit tegen elkander gewed; doch nu sloeg de Heer LANCEL, bij wijze van schermutseling, den Markies eene onbeduidende weddingschap voor. Deze antwoordde door eene uitdaging, die zijn mededinger met een enkelen slag moest nedervellen. Maar de jonge man bleef overwinnaar, en sedert dien dag openbaarde zich tusschen hen een geweldige haat. Zij namen zelfs de moeite niet dien te ontveinzen. Het was eene worsteling op leven en dood. De weddingschappen volgden elkander met voorbeeldelooze snelheid op, en daar het geluk zich steeds voor LANCEL verklaarde, werd deze millionair; terwijl de Markies nog slechts een honderdduizend pond overhield.

Dat is de gewone loop der dingen, voor negen van de tien spelers; maar die snelle, volkomen terugvloeijing van fortuin gaf iets wonderbaars aan het lot, hetwelk deze twee mannen met elkander in betrekking had gebragt. — De Heer SMITHSON, de vernuftige zwemmer, die er zich op verhovaardigde, dat hij even geestige als diepzinnige invallen had, herhaalde met zelfvoldoening: »Als de *Teems* vele zulke visschen bevatte als dien, welken die drommelsche LANCEL heeft gevangen, zou het een uitmuntende zaak wezen, visscher te zijn."

EDUARD bezocht zijne gezellinnen maar zelden: die te zien scheen hem meer en meer onaangenaam te worden. De moederlijke liefde van YVONNE, de innige, zich geheel overgevende teederheid van MARIA griefden hem. Beiden zuchtten over die onverklaarbare verandering; maar klaagden niet meer. Zij schreiden te zamen, en toonden hem niets dan genegenheid en stille onderwerping.

Als de jonge man alleen in 't prachtig vertrek was, waar hij de zwemmers ontving, zat hij soms uren lang in treurige mijmeringen verzonken: zijn blik rustte dan met woestheid op zijne schermdegens en pistolen; maar weldra schudde hij met verachting het hoofd, vloog naar de klub, en ontscheurde, meêdoogenloos, den Markies weder een deel van diens vorigen rijkdom. Deze was gemelijk geworden en leefde in eene gestadige opgewondenheid, die bij de minste tegenspraak tot woede klom. Hij had de *centauren* laten varen en sleet den geheelen dag in de klub; maar het geluk bleef hem vijandig. Op zekeren dag moest hij zich-zelven bekennen, dat als hij nog ééne maand zoo volhield, de bedelstaf zijn deel zou wezen. Toen nam hij een wanhopig besluit. Nog slechts twintigduizend guinjes waren hem overgebleven van de millioenen, welke de misdaad hem had verschaft, en dezen wilde hij, in eens, op het spel zetten. Maar, zijn tegenstander werd zoo zeer door het lot begunstigd!... Na lang nadenken meende hij een middel, om de fortuin te dwingen, gevonden te hebben, en besloot LANCEL tot een watergevecht uit te dagen. Hij herinnerde zich, dat, in zekeren onstuimigen nacht, bij *St. Malo*, een dergelijke kamp tot zijn voordeel was afgeloopen. Dit en de naam dien hij onder de scheepstimmerlieden had, »van, in het water, onverwinnelijk te wezen" gaven hem een blind vertrouwen op den goeden uitslag van deze gewaagde onderneming.

Niet zoodra had men in de klub zijn plan vernomen, of die weddingschap, nog zonder voorbeeld in de jaarboeken der *zeeleeuwen*, werd met geestdrift toegejuicht. De meest verheugde echter was de uitgedaagde LANCEL-

zelf. Bij het voorstel van den gewaanden Markies was 't hem alsof er een zware last van zijn hart viel. Zijn gelaat, gewoonlijk zoo strak, had eene zegevierende uitdrukking, toen hij de uitdaging aannam; en de hand van zijne tegenpartij, hoe groot en grof die ware, drukte hij zoo innig, dat het dezen een kreet van pijn deed slaken.

VII.

De strijd vastgesteld zijnde, moest er eene geschikte plaats voor gekozen worden. De worsteling was te buitengewoon om niet te doen denken aan eene minder alledaagsche kampplaats dan den *Teems*, welken iedere *zeeleeuw* reeds zoo goed kende, alsof hij-zelf het bed er van gegraven had. In de algemeene vergadering, daarover belegd, werden onderscheidene voorstellen gedaan. Een jonge *leeuw*, van groote verbeeldingskracht, stelde de *St. Laurensstroom* en den waterval van *Niagara* voor. Dat werd met warmte ondersteund; doch de meerderheid was tot zulk eene verre reize niet genegen. Een ander beval de *Noorweegsche* kusten en den *Maalstroom* aan. Dat vond nog méér bijval en zou misschien zijn aangenomen, als een zeer koudelijk lid niet had aangemerkt, dat die breedte tot de bevrozen streken behoorde en te vruchtbaar was in verkoudheden. Een derde was eenvoudig genoeg om het *Commercial-dock* te noemen; maar werd met luide en algemeene teekenen van verontwaardiging beantwoord: dat denkbeeld was àl te kleingeestig. Eindelijk, na lang zoeken en niet minder levendige als leerrijke beraadslagingen, waarin menig *zeeleeuw* bewijzen gaf van grondige aardrijkskunde, bepaalde de klub zich tot de *Schotsche* kust, op de verzekering van den Heer SMITHSON, uit *Western* afkomstig, dat hij er eene allergeschiktste plaats zoude aanwijzen.

De dag der afreize werd daarop vastgesteld, en, vermits de klub zich in twee partijen van wedders had verdeeld, zoo benoemde de vergadering tien kommissarissen: uit elke partij vijf.

Drie dagen later trok eene karavaan van dertig koppen, die der koks en van PITT, den gedresseerden hond, niet medegerekend, naar *Schotland*.

Te *Lewis* aangekomen bezochten de *zeeleeuwen* de kust, om de plaats in oogenschouw te nemen. De Heer SMITHSON had hen niet misleid; alles was daar bijeen: waterval en afgrond — *Maalstroom* en *Niagara*. Tusschen twee loodregte rotsen van gelijke hoogte worstelde een bruisende stroom: gekneld en gedrongen schoot hij warrelend voort, wit van schuim, als een verwonnen worstelaar, die van verlangen brandt den aanval te hervatten, en stortte van eene tamelijke hoogte met veel geraas neder, en voorwaarts naar zee.

Toen de *zeeleeuwen* dit heerlijk oord in verrukking hadden beschouwd, gebruikten zij hun avondmaal en deden 't, als gewoonlijk, eer aan; terwijl zij over hunne heldendaden breed uitweidden. Onder het nageregt werden de bepalingen van het gevecht voor den volgenden dag geregeld. Op een te geven teeken moesten de strijders zich van de rotsen werpen, elkander in het midden van den stroom ontmoeten, en daar bestrijden met al de middelen, welke beleid, list en kracht hun aan de hand zouden geven. Overwonnen zou hij zijn die het eerst den oever betrad of wijkend den ingang der kreek overschreed.

Des anderen daags ging de zon schitterend op; de waterval vertoonde bij de komst van het gezelschap een prachtig schouwspel. Boven het schijnbaar kristallen gordijn des vallenden waters, zweefde eene digte wolk van opspattend schuim; er stond een regenboog, die den afgrond als met eene glorie van hemellicht omringde.

Het is echter zeer waarschijnlijk, dat de kampvechters niet veel oplettendheid aan dit prachttooneel betoonden. Zij maten met het oog de hoogte van den sprong, dien zij te doen hadden, en schenen er niet door afgeschrikt. De Markies kon niet terug; want zijn geheele bezitting hing er aan, en LANCEL scheen door een onwederstaanbaar vermogen gejaagd te worden. Hij staarde met

ongeduld in de diepte, en zijn blik wierp vlammen uit, zoo dikwerf hij dien van zijne wederpartij ontmoette.

De wedders van LANCEL gingen nu, met hunnen kampvechter aan 't hoofd, de kreek om en vertoonden zich welhaast aan de overzijde, tegenover die voor DE ST.-JOUAN, welke den Markies omringden. Daar men om het geraas van den waterval niet anders dan door teekenen kon handelen, zwaaiden twee der kommissarissen, daartoe gekozen, te gelijk met hunne witte zakdoeken, en de beide kampioenen deden gelijktijdig den sprong. Zij verdwenen in de diepte van het bruisende water; doch na weinig oogenblikken zag men hen op een afstand weder boven komen.

Gelijk zij den sprong wederzijds even moediglijk hadden gedaan, zoo gingen zij ook even onverschrokken op elkander af; na, als bij onderlinge overeenkomst, een eindweegs met den stroom te zijn afgezwommen, om meer ruimte te hebben.

Nu ving de kampstrijd aan.

Het was een tweegevecht zoo als 't kon en moest zijn tusschen twee *zeeleeuwen*, zoo sterk, en zoo geoefend en ervaren, dat geen zwemmer zich herinnerde ooit hunne wedergaden te hebben gezien. Men wist niet wat méér bewondering verdiende, òf het beleid en de snelheid der aanvallen, òf de behendigheid met welke zij werden ontweken of vruchteloos gemaakt. Zoo als de kampioenen daar in allerlei houdingen en wendingen elkander bestookten; nu duikende, dan weder als geheel uit het water oprijzende, schenen zij meer tot de zee dan tot het land te behooren. De toeschouwers trippelden en huppelden van vermaak, en schreeuwden en klapten in de handen van geestdrift. De uitslag bleef steeds onzeker; maar eensklaps, en wel in een zeer belangwekkend oogenblik der worsteling, kwam er een nevel op, die tot een mist verdikte en zich als een gordijn over het tooneel uitspreidde, zoodat de teleurgestelde getuigen niets meer konden waarnemen van hetgeen er verder gebeurde.

Ook de strijders verloren elkander eene wijl uit het oog. Toen DE ST.-JOUAN dit scherm van damp tusschen hen

en de aanschouwers bemerkte, riep hij LANCEL toe: »of het niet beter ware den strijd te schorsen?" — Maar dit lag geenszins in het plan van LANCEL. Spottend lagchende vroeg hij, alsof dat de eenvoudigste zaak ter wereld ware:

— Zijt gij nu bang, MALESCOT?

Wij zullen niet beproeven de verbazing en schrik van dezen te beschrijven, toen hij zich eensklaps bij zijn waren naam hoorde aanspreken. Er voer hem daarbij een schok door de leden, die hem vernietigde, alsof een bliksemstraal hem getroffen had.

De ander vervolgde:

— Hindert u thans de mist? Het was immers nog veel donkerder aan de punt van *la Vande* en toen gaaft gij niet om de duisternis. Herinnert gij u het weêr nog, dat wij toen hadden, MALESCOT?

De moordenaar had in het uur van de misdaad zijn slagtoffer naauwelijks kunnen zien, en er was ook door hem nimmer aan gedacht, dat hij nog onder de levenden kon zijn, dien hij zoo goed getroffen had en naast zich had zien verdwijnen in de golven; maar die naam, en de bijzonderheden, welke hij hoorde, lieten hem geen twijfel meer over of LANCEL was dezelfde dien hij meende vermoord te hebben, en schier waanzinnig van verbazing riep hij uit:

— Groote God! heb ik hem niet gedood!

— Het scheelde niet veel, Mijnheer de Markies DE ST.-JOUAN! — hernam LANCEL, steeds spottende — gij hebt er geene moeite aan gespaard. Dat regt moet ik u laten wedervaren. Maar bewondert ge niet met mij de zonderlinge overeenkomst? Het water; de eenzaamheid; het geraas; de man, die u zocht te bestrijden.... alles is hier hetzelfde. Behalve ééne kleine uitzondering! — In de plaats van een jongeling, door schipbreuk en vermoeijenis afgemat, hebt gij hier te doen met een volwassen, sterk, vast besloten man... dien gij niet vermoorden zult. Dat beloof ik u, MALESCOT!

— Misschien! — brulde deze, zich vooruitspoedende

om zijne partij te verrassen; maar LANCEL ontweek hem, en schijnbaar voor hem vliedende, ging hij voort:

— Ik denk het althans niet, dat gij mij nu vermoorden zult, MALESCOT! — Maar hoor mij! Gij hebt mij naar 't leven gestaan om mijn vermogen, en zelfs mijn naam gestolen; maar toch zoek ik geen wraak. Wraak aan u! Waartoe zou ze mij dienen? Mijn vermogen heb ik u weêr afgewonnen, en mijn naam wacht mij in *Frankrijk*.

— Maar wacht toch gij! — riep MALESCOT uit. — Gij, die vraagt of ik bang ben! wacht mij toch af! Ik tart er u toe!

— Geduld, MALESCOT! Hoor verder! Ik heb, door u, op de aarde een engel gevonden: een engel, die de dochter van een roover en moordenaar is: die engel is mijne vrouw. De wet maakt dien booswicht tot mijn vader, en dat kan niet zijn; want gij weet het: ik ben de Markies DE ST.-JOUAN! — Die man moet dus sterven, niet waar? Hij moet sterven door *mijne* hand; want anders zou 't geregt hem doen ophangen. Het geregt maakt de schande, door honderdduizend afdrukken van 't vonnis, alom bekend, en zijn dood moet bedekt blijven met een sluijer nog digter dan van den mist die ons omringt, en zijn lijk moet een graf hebben zoo onbekend en stil, als het graf, dat zich onder u opent; want *mijne* vrouw is *uwe* dochter!

De verbazing en ontroering des moordenaars werd bij elk woord grooter en heviger.

— Begrijpt ge mij wel goed? — vervolgde LANCEL, zijne vaart verminderende. — Gij zijt de vader van mijne vrouw; en als ik u dood is het niet om mij te wreken; maar om haar en mij-zelven te behoeden voor schande! — Doch woorden genoeg, niet waar? - Laat ons nu handelen!.... Herinnert gij u nog zeker touw, MALESCOT? Dat vreeselijk wapen, waarvan gij u zoo goed bediend hebt, toen ik u voor 't eerst ontmoette?

Dus sprekende maakte de wezenlijke Markies eene lijn los, die hij onder zijn vest om het ligchaam had

gewonden, nam haar driedubbel, en sloeg er een knoop in, en zwaaide dien boven zijn hoofd.

Op dat gezigt verbleekte en sidderde MALESCOT; hetzij dat hij eerst toen het oogmerk zijns vijands begreep, of dat die knoop hem de misdaad, aan welke hij reeds lang niet meer gedacht had, op eens voor den geest voerde. — Zijne krachten begaven hem, en vlugtende riep hij uit: »De wapenen zijn niet gelijk! De weddingschap is te niet!

— Het betreft hier geene weddingschap! — antwoordde de Markies. — Waren de wapenen gelijk, MALESCOT! toen gij storm en zee te hulp kwaamt, om een schipbreukeling af te maken? Dit touw is geknoopt als toen, en thans is de beurt aan u!...

Dit zeggende zwaaide de Markies de wrekende lijn, en de knoop trof het hoofd van den door schrik verlamden, moorddadigen roover.

— Genade! Genade!

Maar de touwknoop trof weder en weder, en de Markies hield niet op. voordat hij den gestraften misdadiger zag verdwijnen in de golven.

Toen zwom hij naar den oever. Op de vragen, die hem gedaan werden antwoordde hij: »Dat de Heer DE ST.-JOUAN den strijd waardiglijk had volgehouden; maar bij eene hevige inspanning eensklaps gezonken was. Waarschijnlijk was er in zijne borst eene ader gesprongen. Hij had al het mogelijke gedaan om hem te redden; maar te vergeefs. Het was ongelukkig; zeer ongelukkig; maar niet te verhelpen!

VIII.

Zes weken na dit ongeluk las men in eenige *Parijsche* bladen: dat de Markies DE ST.-JOUAN in *Frankrijk* was teruggekeerd, en zijn naam van de lijst der uitgewekenen had doen schrappen. Hij was buiten 'slands gehuwd, en van zijne gade en schoonmoeder vergezeld.

In de klub der zwemmers viel het oog van Sir JOHN

BLACK, een weinig beteekenende *zeeleeuw*, toevallig op dat berigt.

— Wie is toch die DE ST.-JOUAN? — vroeg hij, zich naar SMITHSON keerende, en deze antwoordde:

— Hebt gij ooit een hond gezien, zoo gedresseerd als PITT? Sir JOHN! zie, daar doorbladert hij de verhandeling over de zwemkunst! 't Is waarachtig zoo! Zie maar! — En inderdaad PITT zat te knagen aan den omslag der verhandeling.

— Ik zou — ging hij voort — hem voor geen honderd guinjes willen afstaan. Maar gij spraakt van DE ST.-JOUAN, geloof ik. Och die arme Markies! 't Was eene ongelukkige weddingschap, en die LANCEL, dien men sedert niet meer gezien heeft.... Hier PITT! De schalk heeft het boek geheel bedorven.... Die LANCEL beviel mij nooit, Sir JOHN! en ik denk, dat de mist, op de kust van *Lewis*, vreemde dingen verbergt. Wat zegt gij er van, Sir JOHN?

— Ik zeg niet neen, Mijnheer SMITHSON!.... Maar wie zou die DE ST.-JOUAN wezen? — en hij reikte het blad den anderen toe.

— Weet ge niet of LANCEL gehuwd was?

— Wacht eens... Ik geloof ja... De Heer SCHUPP, mijn zaakgelastigde, heeft mij verhaald, dat LANCEL eerst arm was... Maar dat is eene heele historie... Verbeeld u: hij heette toen WILLIAMS... neen, alleen EDUARD, kortaf... de Heer SCHUPP, zeg ik, mijn zaakgelastigde, heeft mij verteld, dat hij met twee vrouwen woonde: moeder en dochter.

— Daar hebt ge 't — viel SMITHSON in — daar hebt ge 't! Hij zal zich den naam van den Markies hebben toegeëigend, na hem te hebben vermoord. — Eene weddingschap! — voegde hij, opstaande, er bij. — Ik wed, dat die schandelijke LANCEL, te *Parijs*, onder den naam van onzen vriend, figuur maakt.

De uitdaging had geen gevolg.

— Arme DE ST.-JOUAN! — hernam de Heer SMITHSON treurig — in zijn' tijd viel eene weddingschap nooit in 't water.

— Ja, hij was een ferme wedder.

— En welk een *sileen*, Sir JOHN! Maar LANCEL zwom beter.

— Dat is mis, Mijnheer SMITHSON!

— Welnu! vijfhonderd pond voor DE ST.-JOUAN.

Deze woorden, luidruchtig uitgesproken, maakten op de *zeeleeuwen* denzelfden indruk, als de trompet op een strijdros tot vrachtpaard vernederd. De geheele klub rilde en schaarde zich, als uit instinkt, gelijk in den goeden ouden tijd der DE ST.-JOUANS en LANCELS, in twee partijen. Daarna een blik in de rondte werpende, zagen de *leeuwen* elkander zwijgend aan. Het was een oogenblik van onbeschrijfbare neêrslagtigheid.

— Zij zijn niet meer! — klaagde de Heer SMITHSON, het eerst op zijn stoel nedervallende.

— Zij zijn niet meer! — herhaalden al de *zeeleeuwen* in koor.

Toen schoof de Heer SMITHSON zijn armstoel weg. Men kon 't zien, dat er een gewigtig iets in zijn brein was opgekomen. Zijn hond bij eene poot nemende, plaatste hij zich in 't midden der vergadering, en sprak met eene voegzame deftigheid:

— Het waren twee groote *zeeleeuwen!* Leve de herinnering aan hunne slagen! Nu zij niet meer bij ons zijn, is de tijd van glorie ten einde.... Mijne heeren! het is mij zwaar dat te zeggen, maar onze bijeenkomsten worden vervelend, en... weest gelukkig, Mijne heeren! PITT en ik, wij nemen plegtig ons ontslag.

Met deze woorden verliet de Heer SMITHSON langzaam de zaal.

Die onverwachte afval bragt der klub den doodslag toe. Alle de *leeuwen*, door moedeloosheid aangetast, volgden SMITHSONS voorbeeld; de gedenkwaardige inrigting viel van zelve uiteen, en de naam van *zeeleeuw* keerde, misschien voor immer, naar het gebied der Natuurlijke historie terug.

Naar het Fransch van PAUL FÉVAL.

BLADVULLINGEN.

Toen de Nationale Conventie het besluit nam, om nimmer met een vijand te onderhandelen, zoo lang hij den voet had op *Fransch* gebied, riep het Lid MERCIER uit: »Hebt gij dan een verdrag gesloten met de overwinning?" — »»Neen;"" antwoordde het Lid BAZIRE, »»maar wij hebben een verdrag gesloten met den dood!""

Een voornaam Bankier verzocht een beroemd Schrijver om een paar regels in zijn album. Deze nam het albumblaadje, en schreef: »Leen mij honderd *louis d'or*, en vergeet mij voor eeuwig."

Een jongeling getroffen door de schoonheid en het zedig en beminlijk voorkomen eener jonge juffer, die in de kerk naast hem zat, bood haar, toen de tekst was opgegeven, zijn bijbel aan, opengeslagen bij den Tweeden Brief van JOHANNES; terwijl hij met den vinger wees op het 5de vers. De maagd bloosde, maar nam den bijbel aan, en gaf dien, na eene wijle zoekens in het Oude Testament, met aandoening terug, opengeslagen bij het Eerste Hoofdstuk van het Boek van RUTH, en wijzende met den vinger op het 16de vers. Eenige maanden later werd in dezelfde kerk hun huwelijk ingezegend.

Minder gelukkig liep het af toen de Generaal WALRAVE, tot levenslange vestingstraf veroordeeld, den 88sten Psalm uitschreef, en dien bij wijze van rekwest zond aan FREDERIK *den Grooten*. Het kort maar voor hem vreeselijk antwoord des Konings was eenvoudig: »Zie Psalm 101."

De Schilder DAVID stond onbekend onder de menigte voor een zijner schilderijen op de Tentoonstelling, en terwijl ieder het stuk roemde en verhief, zag hij er één, die voerman scheen te zijn, met een verachtelijk opgetrokken lip, en spotachtigen blik, zwijgend voorbijstappen. — »Dat stuk behaagt u niet." sprak de schilder. — »»Neen, waarachtig niet."" — »Het is toch een stuk dat veel bijval vindt." — »»Omdat de kijkers even dom zijn als de schilder-zelf. Die ezel schildert een paard welks bek vol schuim staat, zonder dat 't een gebit aanheeft."" — DAVID zweeg, en zoo ras de zaal der Tentoonstelling was gesloten, greep hij zijne penseelen, en nam het schuim weg.

MENGELWERK.

FRAGMENT EENER REIZE DOOR *ZUID-AMERIKA.*

ARÉQUIPA, PUNO EN DE ZILVERMIJNEN.

Te *Islay* verlieten wij den eenzelvigen *Stillen Oceaan*, om op de *Peruaansche* kust aan wal te stappen. Wij bereikten de reê van *Islay*, vergezeld door een aantal zwarte visschen, die als watergoden rondom de korvet *la Favorite* speelden, en vaak aan de eene zijde naar onder doken, om aan den anderen kant weêr boven te komen, gelijk de bruinvisschen dat doen op de reê van *Napels*. Toen zij ons het anker zagen werpen, kozen zij het ruime sop.

De reê van *Islay* is open, en tegen de noordewinden, door eenige rotsachtige eilandjes, die als een punt in zee uitsteken, slecht beveiligd. Om de reizigers en de goederen te ontladen, moeten de sloepen aanleggen tegen eene rots te midden der branding; de menschen klimmen langs een touwen ladder met moeite naar boven, en de goederen, door een kaapstander geligt, worden op de kruin nedergevierd.

De stad bestaat uit eene verzameling van hutten, van stroo en klei gemaakt; maar al de handel der Provinciën *Aréquipa*, *Puno* en *Cusco* geschiedt in deze haven, waardoor er veel beweging en veel geld is. Op al de pleinen en in al de afsluitingen ziet men troepen muilezels uit *Aréquipa*, die dadelijk, beladen of ledig, derwaarts terug moeten keeren; want er is geen enkele grasscheut in den omtrek van tien mijlen.

Islay verlatende volgt men een weg tusschen twee kale bergen, wier vermoeijende glans, slechts hier en daar, door olijvenboschjes wordt afgebroken; onder wier lommer altijd een herberg is, waar men brandewijn en *chicha* verkoopt. Zes mijlen verder eindigt het ge-

pig. Wanneer men hem overmatig belaadt, strekt hij zich op den grond neder, en staat, hoe men hem slaan moge niet op, voor dat de vracht is afgenomen. Het is hier een spreekwoord: dat de lama is geschapen voor den *Indiaan* en de *Indiaan* voor den lama.

De karavaan ging langzaam voort, gedreven door hare vreedzame geleiders met hunne vrouwen, waarvan elke een kind, in een *poncho* gebakerd, op den rug droeg. Het waren de eerste *Indianen*, die ik met mijne pas ontscheepte *Europesche* oogen aanschouwde, en de trekken, welke hun ras van het onze onderscheiden, troffen mij zeer. De *Indianen* zijn klein, wèlgemaakt, weinig gespierd. Hunne huid is donker rood; hun haar zwart, ruw en dik; hun hoofd klein, het voorhoofd weinig ontwikkeld; de wangbeenderen zijn vooruitstekende, hunne oogen zwart en klein; de neus is gebogen, het gelaat ovaal en baardeloos. De mannen dragen eene ronde, platte muts van blaauw laken, een katoenen hemd, een vest en broek van grof laken en voetzolen van onbereid leder, met riemen om het benedenbeen vastgemaakt. Als het koud is wikkelen zij zich in hun *poncho*, een langwerpig vierkant stuk laken of katoen, met eene opening in het midden, om er het hoofd door te steken. Deze *poncho* valt aan beide zijden tot op den gordel. De *Indiaan* bergt alles, wat hij te dragen heeft, in zijn *poncho*, dien hij op zijn rug werpt en met de uiteinden op de borst toeknoopt.

De gelaatstrekken der vrouwen gelijken naar die der mannen; alleen zijn zij minder hoekig en teekenen eene groote mate van zachtheid. Hare haren zijn op het midden des hoofds gescheiden en dalen in twee lange vlechten over boezem en rug. Een vierkant stuk stof, gemeenlijk van zwarte wol, bedekt hare schouders en wordt op de borst door eene lange speld van koper of zilver vastgehouden. Een jak met lange naauwe mouwen, en van voren open, bij de eene gekruist bij de andere geregen, omsluit het lijf. Eene wollen rok, over een half dozijn wollen of katoenen onderrokken, daalt tot op de enkels; wollen kousen en voetzolen voltooijen

deze kleederdragt. De stoffen der kleedingstukken worden in elk *Indiaansch* gezin gesponnen en geweven. Het voorkomen van mannen en vrouwen is nederig en treurig; en als een blanke hen aanziet nemen de mannen eerbiedig hunne mutsen af en begroeten hem met een *Ave Maria purissima tatita.*

Om de *Indianen* en hunne kudden, tot op de markt, niet ver van het huis waar ik logeerde, te volgen, ging ik naar beneden. De zakken met houtskool werden afgeladen, de lamaas legden zich op de straat neder, en de *Indianen*, op koopers wachtende, begonnen hun sober maal van geroosterde maïs en een schotel *chupo* gereed te maken. De markt te *Aréquipa* leverde een vrolijk tooneel op. De meloenen, druiven, olijven, ananassen, oranjeappelen, abrikozen, perziken, en alle andere *Europesche* en *Amerikaansche* vruchten, waren er onder elke uitstalling op matten gestapeld of uitgespreid en met luifels van velerlei kleuren voor de zon beschut.

De vrouwen wachtten zwijgend en op de hurken zittende naar koopers voor hare waren, en daar deze markt het ontmoetingspunt is zoowel der landlieden en dorpbewoners uit de omstreken, als der *Indianen* van den bergketen en van de kust, zijn de kleederdragten zeer onderscheiden en schilderachtig. Ik vond daar, tot mijne groote verwondering, den rooden, vierkant op het hoofd gevouwen doek en het van voren geregene lijfje der vrouwen uit den omtrek van *Rome;* alsmede de wollen rokken, met groote rondom het middel gevouwen plooijen der *Tyroolsche* boerinnetjes.

Op de markt zag ik een kalant van eene zonderlinge soort. Van de eene uitstalling naar de andere gaande, nam hij, zonder eenigen schroom, de groenten en vruchten weg, die hij naar zijn' smaak vond. Het was een paard zonder zadel of halster, en wel het paard dat de priester berijdt als hij *ons Heer* naar de stervenden brengt. Zoo groot is de godvruchtige eerbied dier arme lieden, voor de kerk en al wat er mede in betrekking staat, dat zelfs het dier, 't welk de priester, bewaarder der heilige kruik, bestijgt, hun een voorwerp van vereering is ge-

worden. Geene *Indiaansche* vrouw zou er zich tegen durven verzetten, als het paard *de nuestro amo* (van onzen meester), zoo als zij God noemen, de vruchten en de groenten uit haren winkel neemt.

Aréquipa is eene kleine stad, waar men zeer spoedig het nieuws van den dag hoort. De aankomst van een *Fransch Caballero*, die uit nieuwsgierigheid reist, en in geenerlei soort van koopwaar handelt, maakte er eene zekere opschudding en ik werd met beleefdheden overladen. Het landsgebruik is: dat de mannen het eerste bezoek aan den vreemdeling brengen en hun huis ter zijner beschikking stellen; de vrouwen, die bezoek ontvangen, zenden hare mannen, zonen, broeders (of zaakgelastigden, indien ze alleen zijn), om hare komplimenten te maken en insgelijks haar huis *à la disposicion di uste*, de gewone uitdrukking, aan te bieden. Ik ontving dus, onmiddellijk of door zendelingen, de bezoeken van een gedeelte der fraaije wereld van *Aréquipa*. De vreemde handelaren vormen hier geen afzonderlijken kring; vele *Engelschen* vooral zijn met vrouwen van het land gehuwd. De uiterlijke kalmte der *Spaansche* vrouwen en hare afkeer van alle hevige bewegingen, buiten het dansen en paardrijden, stemmen zeer wel overeen met de huizittende zeden der *Britsche* kooplieden; van welke velen eindigen met zich voor altijd in *Peru* te vestigen.

Ofschoon de handel met het buitenland de bron van bestaan voor de bevolking van *Aréquipa* is, zijn toch de ingetogen zeden, en het voorzigtig gedrag der *Europesche* handelaars onder de menigvuldige beroeringen in *Peru*, en het crediet dat zij geven aan de kooplieden der stad en van de provincie, naauwelijks voldoende om hen door de landzaten te doen dulden. Te vergeefs huwt een *Europëer* met eene *Aréquipasche* schoone; hij is en blijft steeds een *estrangero*. Het is een goed of een slecht *estrangero*, maar hij wordt nooit een hunner; nooit een *hijo del pais:* een zoon des lands.

De *Amerikaansche Spanjaarden* weinig inlandsche voortbrengsels hebbende, om in ruiling tegen de *Europesche* koopwaren te strekken, zijn genoodzaakt die met geld

te betalen; en dit geld, eens in handen van den vreemden handelaar zijnde, stroomt onmisbaar naar *Europa;* dus heeft men ook meermalen aan de *Peruaansche* kamers petitiën ingezonden, om de vreemde kooplieden te verbannen, ten einde den uitvoer van klinkende munt te beletten. Die zelfde aanvraag wordt bij elke voorkomende Staatsbeweging hernieuwd. Ook hebben de vreemdelingen alleen maar het regt om in de kusthavens handel te drijven, en de oorzaak dat zij te *Aréquipa* geduld worden is eenvoudig, dat deze stad beschouwd wordt de stapelplaats te zijn van *Islay*, hare zeehaven.

De provincie *Aréquipa* zendt naar het binnenland: zeer koppige wijnen en geachte brandewijnen, die in de kustvalleijen bewerkt worden. Tot den uitvoer naar buiten 's lands levert zij goud en zilver in staven, stofgoud, salpeter, quinquina (die uit het binnenste van *Bolivia* komt) en wollen. De wol komt van de bergen en wordt door vier soorten van dieren geleverd, te weten: het schaap, de lama, de alpaka en de vigonje (het *Peruaansche* schaap). De wol der schapen is in hoedanigheid gelijk aan de gewone *Spaansche*, die van den lama en alpaka is sterker en gemeener, doch van de vigonje is zij, zonder overdrijving, even schoon als de cachemierwol: ik heb er stalen van gezien van bewonderenswaardige fijnheid.

Ik wilde mij te *Aréquipa* niet ophouden zonder met de meest invloed hebbende mannen kennis te hebben gemaakt. Men stelde mij dan voor aan de burgerlijke en krijgshoofden, die naar zulke ambtenaren in alle grondwettige Staten gelijken. De Heeren spraken gaarne over de *Amerikaansche* Staatszaken. De Prefect, die plotselings door den President GAMARIA tot Generaal benoemd was, herhaalde, dikwerf genoeg, dat de beste regering die van den sabel is. Hij was nieuwsgierig te weten, hoe men te *Parijs* over den President GAMARIA dacht, en ik durfde niet zeggen, dat men daar *Peru* naauwelijks anders kent dan bij name. Vervolgens ontmoette ik den Generaal NIËTO, hoofd van de militaire Constitutioneele oppositie en de voornaamste hinderpaal tegen de ontwer-

pen van den President GAMARIA, die hem steeds, zoo verre mogelijk, van *Lima* verwijderd houdt. Van soldaat af opgeklommen, is het alleen door dapperheid en beleid, dat NIËTO den rang van Divisie-Generaal heeft bereikt. Zijne eerlijkheid en vastheid van karakter worden geroemd. Indien de burgerkrijg weder uitbarstte, zou, zegt men, NIËTO bestemd zijn om er eene voorname rol in te spelen.

Ik sprak met de *Peruaansche* ambtenaren veel over den staat van 't land en den invloed der omwenteling. Over het algemeen zeide men: »de opstand tegen *Spanje* is niet geschied door het volk of voor het volk; want de *Indianen*, die de bevolking onzer Provincien uitmaken, zijn onder het Gemeenebest gebleven, wat zij onder de Monarchij waren: *schat-* en *dienstpligtig*. Het oude regeringstelsel was met vele misbruiken besmet; maar de *Spanjaarden*, de *Amerikanen* en de *Mestisen* deden er allen hun voordeel mede: doch er heeft ten allen tijde een felle haat bestaan tusschen de *Europesche Spanjaarden* en die welke hier zijn geboren. Gestadig waren de Onderkoningen genoodzaakt om met hun gezag te treden tusschen de beide partijen, die niet zelden handgemeen werden. Die haat der *Creolen* (een gevolg van het gedrag der *Europesche Spanjaarden* en van de posten en gunsten, waarmede zij ten nadeele van de zonen des lands overladen werden,) is de oorzaak geweest van de uitbarsting en het tot stand komen der Omwenteling. De *Creolen* namen de wapenen op tegen *Spanje*, maar geenzins Gemeenebestgezinden tegen den *Spaanschen* Koning. De *Spaansche* landëigenaren en de ambtenaren hielden zich stil gedurende de worsteling, en begunstigden de Koninklijke partij niet anders dan in het geheim. Eigenlijk had men hier geenerlei denkbeeld van eene Republiek; doch vermits men namen moest noemen, om de *Mestisen* en de *Chiolloos* te hulp te krijgen, sprak men van een Gemeenebest, dat voor hen de bekoorlijkheid had van 't onbekende. Aan de mindere ambtenaren beloofde men hooge posten en geld; den *Indianen* werd niets gezegd noch beloofd: beide

partijen presten, evenzeer in de dorpen; en de *Indianen* hebben gestreden alsof zij een eigen belang te verdedigen hadden. Na de overwinning kwam de tijd om de beloften, in het oogenblik van den nood gedaan, te vervullen; dit was onmogelijk, en de ontevredenen waren ontelbaar. Had een Constitutioneel Koningschap onze leuze kunnen zijn, daaraan zouden kansen van duurzaamheid zijn verbonden geweest; maar welk *Europeesch* Vorst kon genegen zijn om in dit land vol tweedragt te komen regeren! BOLIVAR wist het, en zonder zich tot koning te verheffen, wilde hij over allen heerschen; dewijl hij gevoelde, dat eene vaste hand alleen de orde kon herstellen en de wetten handhaven." — Deze zelfde taal hoorde ik van al de voornaamsten des lands; doch niemand wist raad om uit dien benarden in een beteren toestand te geraken.

In een twaalftal huizen, waar men mij voorstelde, ontvingen de mannen mij met beleefde terughouding, doch de vrouwen met volkomen gemakkelijkheid. Ik weet niet hoe de *Peruaansche* dames zich de manieren der beschaafde wereld hebben eigen gemaakt; maar 't is waarheid: dat zij alle de kalmte en bevalligheid bezitten der vrouwen in de *salons* onzer hoofdsteden opgevoed. Er is ook niets vreemds in hare toiletten: kleedjes van de laatst uitgekomen ligte stoffen, naar de laatste modeplaten van *Parijs* gemaakt, en natuurlijke bloemen in het zwarte, glinsterende haar. Blanke en fraaije handen; kleine voeten, keurig in satijn geschoeid; een bruine maar blozende tint en zwarte oogen, maken overigens het uiterlijke der dames zoo niet opmerkenswaardig schoon, dan toch in hooge mate bevallig en aangenaam.

Het gesprek liep meestal over het *Journal des Modes*: muzijk, bals en kleeding. Van de laatste vertelde ik haar zoo veel ik er van wist. De naïveteit van eene menigte vragen echter herinnerde mij dan aan den grooten afstand, welke mij toen van *Parijs* gescheiden hield. In het verdriet, dat ik er over gevoelde, begon ik er welhaast over te spreken, met zulk eene vervoering, dat zeker meer dan eene der dames oogen-

blikkelijk zou besloten hebben, om de *Parijsche* wonderen te gaan beschouwen; indien er tusschen *Aréquipa* en *Europa* geene vierduizend mijlen, over volle zee, waren af te leggen. Zij konden maar niet begrijpen hoe men, zonder er toe genoodzaakt te zijn, die stad der wonderen verlaten kon, om te gaan reizen in oorden, waar noch opera's, noch concerten, noch hôtels, noch rijtuigen, noch wegen gevonden worden. Om dit duidelijk te maken, zou men eene lange voorlezing hebben moeten doen over het vermoeijende dat er in gelegen is, goede zaken, zonder afwisseling, op den duur te genieten; en over de ongelukkige neiging tot verandering en beweging, welke den mensch, die er meê behebt is, naar een kogel op eene helling doet gelijken. Maar dat zou te lang en vervelend geweest zijn, en hier even als te *Parijs*, hebben de dames een afkeer van verveling. In eene der beste huizen ontmoette ik eene jonge half *Fransche*, half *Spaansche* vrouw, wier levendigheid van geest sterk afstak bij de uiterlijke kalmte der haar omringende schoonen, die de taal van het hart beter schenen te verstaan, dan die van 't hoofd.

De jongere mannen blijven, in den verstandelijke vooruitgang onzer eeuw, niet ten achteren. Zij bestuderen de wetten, houden zich ook een weinig met de letterkunde bezig en hebben zoo veel goeden smaak, dat zij de oude *Spaansche* Schrijvers, CERVANTES, HALLEJO GUEVEDO JOVILLANOS enz., boven de meeste hedendaagsche auteurs verkiezen. In de *Fransche* letterkunde zijn zij pas tot VOLTAIRE en de twijfelzuchtige geschriften der 18de eeuw gevorderd. De oudere mannen, die in den tijd der onderkoningschappen zijn opgevoed, spelen veel, rooken nog meer, en drijven een weinig handel, als zij er den tijd toe hebben. Een onderwerp dat steeds in 't gesprek terug komt, is de vuurspuwende berg, die de stad beheerscht. Al braakt hij geen vuur, toch is hij niet buiten werking, en daar de mond van den krater geen uitgang meer vergunt aan de onderaardsche woeling der lava, beeft en berst de grond gestadig met onregelmatige schokken; zoodat de huizen, op de noodlottige lijnen

staande, steeds gevaar loopen nedergeworpen en verzwolgen te worden. Toen ik te *Aréquipa* was, hield een onlangs voorgevallen ongeluk, door de vreeselijke schudding van den grond veroorzaakt, de bevolking nog in rouw.

Al de huizen zijn op dezelfde wijze gebouwd: zij hebben namelijk een groot portaal, op de straat uitkomende, eene kleine plaats, met steenen van verscheidene kleuren bestraat, en aan de vier zijden door groote gebouwen ingesloten; aan het einde der plaats, tegenover het portaal, is de gezelschapszaal, en daar achter een tuin met heesters beplant; maar vooral met bloemen, van welke de *Aréquipanen* hartstogtelijke liefhebbers zijn. Het huisraad, ofschoon eenvoudig, moet zeer veel kosten, als men in aanmerking neemt, dat de meeste meubelen uit *Europa* komen, en er tusschen *Islay* en *Aréquipa* dertig mijlen woestijn liggen. In elke *salon* vindt men eene piano; maar slechts weinigen kunnen er iets anders op spelen dan walsen en contre-dansen. Men is openhartig genoeg, om te erkennen, dat de opvoeding in *Europa* beter is dan in *Peru*, en de ouders geven, als 't in hun vermogen is, hunnen zonen en dochteren volgaarne meesters, om in vreemde talen, het teekenen en de muzijk onderwezen te worden.

Nimmer zal ik een bal vergeten, grootendeels ter mijner eere gegeven. Nadat de vrouw des huizes mij aan verscheidene jonge dames, in een halven kring, ter wederzijde van de *Canapé* (de eereplaats) gezeten, had voorgesteld, ging zij hare overige gasten ontvangen en liet mij mij-zelven redden zoo goed ik dat kon, met het vijftigtal *Spaansche* woorden, waarin mijne geheele taalkennis bestond. De dames vermaakten zich zeer met de wijze, waarop ik met mijne vijftig woorden omsprong. Ik had er wel bekenden die *Fransch* spraken, doch die nieuwe vrienden lieten mij in den steek, en vonden er zeker ook een genoegen in, mij 't *Spaansch* te hooren radbraken; althans, in plaats van mij te komen helpen, hielden zij zich op een afstand, half wegschuilende in de groep van heeren, die, zwijgend en stijf, aan het andere einde der

keerd om de doos elders te doen rondgaan. Uit deze gewoonte volgt, dat eene dame, die 't geluk heeft zeer gezocht zijn, ook gevaar loopt met taartjes, ijs en likeuren te worden overladen. Te vergeefs bidt zij om verschooning, de ijverzuchtige *galants* volgen haar met den wijn of het suikergoed, en zij moet eindigen met aan te nemen.

De *quadrille*, onlangs ingevoerd, beproeft men zoo dikwijls er iemand is bekwaam om haar te besturen. Wij dansten er een, ik weet niet op welk *air*; maar het was nagenoeg nieuw en behaagde uitstekend. De menuet is zeer in den smaak en men verwonderde zich, dat ik die niet verstond. Ik moest het bijna met een eed verzekeren, dat ik die nimmer had zien uitvoeren, behalve misschien in de Opera, in een oud ballet. Daarna kwamen de *Arèquipasche* dansen: de *london*, de *fandango*, de *mismis* enz. Verrukkelijke *bolero's*, met begeleiding van castagnetten; voornamelijk de *london*. Hoe jammer is 't, dat de *Peruanen*, langzamerhand, hunne bezielde nationale dansen doen plaats maken voor onze koude eentoonige *quadrille*.

In eene kamer, naast de zaal, waren een aantal vrouwen minder dan eenvoudig gekleed en de hoofden met shawls bedekt. Ik hield ze voor kameniers of zoo iets; doch men onderrigte mij, dat het de moeders der danseressen en andere ziekelijke of gemakkelijke dames waren, die het bal wilden zien zonder de moeite te hebben van *toilet* te maken. Dit is een algemeen gebruik in *Spaansch Amerika;* zoodat op een bal somtijds evenveel *tapadas* (dus heeten de dames die het *incognito* bewaren) als danseressen zijn. Een ander, nog ongewoner, doch mede alom ingevoerd gebruik, is, dat de deuren der huizen, waar eene partij wordt gegeven, steeds open staan. Ook is het elken blanken voorbijganger geoorloofd zich aan de deur der danszaal te plaatsen; de later komenden dringen de eersten voort en zoo eindigen zij met links en regts van de deur een goed gedeelte der zaal in te nemen. In den tijd der Vice-koningen achtte zich ieder *Spanjaard*, trotsch op zijne kleur en *hidalgo*-titel,

den gelijken van den rijksten koopman en den magtigsten landheer, en het is dit beginsel, in de openbare meening heerschende, dat de gemelde gewoonte heeft ingevoerd en doet stand houden.

Als het bal geëindigd is gaat elk te voet naar huis, daar de diepe goten, welke de straten doorsnijden, het gebruik van rijtuigen beletten. Doch de afstanden zijn kort, de straten zindelijk en het weder is steeds droog. Men gebruikt er dus ook geene draagkoetsen. Buiten de stad en op reis rijden de vrouwen te paard, op de wijze der mannen gezeten.

De tuinen en lustplaatsen in *Aréquipa's* omstreken hebben hunne vermaardheid, naar mijn inzien, alleen te danken aan hun verschil van de zandstreken, met welke zij omringd zijn. Aan welke zijde men *Aréquipa* verlaat, overal ontmoet men dadelijk zand, en het is te midden van verstikkende stofwolken, dat gij de bekoorlijke hoven moet opzoeken. Deze zijn eenvoudige plantingen van wijngaarden en olijven, besproeid door de rivier *Chili*, die de voorsteden van *Aréquipa* doorsnijdt, of door kleine beken, wier bezit duur wordt betaald, en die zich in de woestijn verliezen. De luchtgesteldheid is er heerlijk, droog en zuiver, en men brengt er met genoegen eenige uren wandelende door.

Pulperias (herbergen) vindt men waar de beek het sterkst murmelt en de schaduw het digtst is. — Gelijk voor de wijnhuizen bij onze groote steden, plaatsen de wandelaars zich in de koelte, en ieder, die niet zeer *high life* is, neemt er *chicha*, om de peulen van roode piment te eten, en eet er piment om *chicha* te drinken. De *chicha* is een drank van gegiste maïs, zeer in zwang bij de *Peruanen* van elke kleur. Ook de *Europeanen* vinden ze, als zij eenmaal aan de eenigzins zure smaak gewoon zijn, zeer aangenaam, hetgeen hun, op reis, in de binnenlanden, wel te pas komt, daar het de eenige drank is, die men, altijd en overal, op de gebergten aantreft. Overmatig gedronken, veroorzaakt de *chicha* eene bedwelming, gelijk aan die van te veel gedronken bier.

In de omstreken der stad vindt men koude baden, die voor zeer gezond worden gehouden; doch vele lieden ontkennen derzelver nut, vermits *Aréquipa* vijfduizend voet boven de oppervlakte der zee is gelegen; de warmtegraad er volstrekt niet verzwakkende is, en dus warme baden of baden van gewoon doch warm water, veel beter aan de gezondheidsregelen zouden beantwoorden. De meesten evenwel willen dit niet toestemmen, omdat deze baden, gedurende de heete maanden, (November, December, Januarij en Februarij) zeer vermakelijke vereenigingspunten zijn, waarheen de *beau-monde*, vooral onder 't voorwendsel van zorg voor de gezondheid te dragen, menigvuldige pleiziertogtjes doet. Ik zeg de *beau-monde* doch vergis mij; niet alsof de *beau-monde* hier niet, gelijk elders, zich afzonderlijke kringen vormt, maar dewijl die baden, door de Regering daargesteld en gevolgelijk voor het algemeen zijn. Ik wilde alleen zeggen, dat, onder de verschillende baden, sommige altijd meer *fashionable* en drokker bezocht zijn dan de overige. Eigenlijk is het bad niet anders dan eene uitgestrekte bevloerde vijver, drie à vier voet water houdende. Om zich te ontkleeden en te kleeden is men verpligt, aan den oever, tenten of hutten van boomtakken te doen opslaan. Dit ongemak en de grappige tooneelen, waartoe het aanleiding geeft, verminderen evenwel den lust voor de baden in de open lucht in geenen deele.

Kloosters en kerken zijn de voornaamste gebouwen in *Aréquipa*. Derzelver bouworde is zwaar en van gemengden stijl. Het is ook eene treurige taak voor een bouwmeester, in het plan van een openbaar gebouw op aardbevingen te moeten rekenen. De Orde waartoe de bouwingen van dit land behooren, is onder den invloed dezer vrees ontstaan; men zou haar de Orde der aardbevingen kunnen noemen. De kerken, kloosters en bijzondere huizen zijn allen gewelfd, de pilaren versterkt en de muren dik als de onze, in den tijd des leenstelsels. Boven elk altaar verheft zich eene *trophée* van zware kolommen, waar tusschen de vergulde heiligen van hout of steen zijn geplaatst. Nergens heeft men de

zucht voor verguldsel en loveren zoo ver gedreven als hier. Het kleed van St. LUKAS is met goud geborduurd; St. MATTHEUS, met zijn puntigen baard, den hoed op één oor, en in rood fluweelen wambuis, is insgelijks van boven tot onder met gouden sterren bezaaid. In de kerk der Jezuïten ziet men eene aanbidding der wijzen; waarbij de krib, de ezel en het stroo gelijkelijk verguld zijn. Vele schilderijen zijn geheel allegorisch: zoo verslinden er de ondeugden, gepersonifiëerd, of liever verdierlijkt, het hart van een galant *Caballero* naar de *Fransche* mode gekleed. De toorn, de godslastering, de goddeloosheid, monsters van kolossale grootte, vliegen uit den open mond van een ander *Caballero*. De wellust speelt er op den boezem eener ligte deerne, op satijn en dons gelegen. De wellust is afgebeeld in de gedaante van een adder, en de naam: *Voluptas* staat er onder. Ik hoopte er eenige schilderijen van de *Spaansche* school te zien; maar zag niets dan geschilderde beelden, voornamelijk uit de voormalige fabriek te *Cusco*.

Ten tijde van de omwenteling werden de goederen der kloosters, door het Gemeenebestelijk Bestuur, benaderd en de gebouwen tot kasernen gemaakt. Nog zijn de zaken in denzelfden toestand. Men geeft aan elken monnik vijftien piasters per maand, en de meesten leven niet meer in vereeniging. De vrouwenkloosters zijn niet opgeheven; want deze stemmen te zeer met de zeden der *Spanjaarden*, zoo wel Monarchalen als Republikeinen, overeen. Terwijl de Regeringsvorm is veranderd, zijn de wetten behouden; de majoraten zijn gebleven en de dochters der adellijke familiën, wanneer zij bij gebrek van huwelijksgift, niet ten huwelijk gevraagd worden, begeven zich in een klooster. Over het algemeen doen zij dit onwillens en daaruit volgen niet zelden schakingen en schandelijkheden.

Ik ging eens voorbij een balkon waarop een half dozijn vrouwen achteloos gezeten waren, om naar de voorbijgangers te zien; doch waarschijnlijk méér om gezien te worden. Mijn medgezel vroeg mij toen: — Ziet gij het meisje daar in dien hoek? Hoe vindt gij haar?

— Niet onbevallig; zij heeft een aangenaam voorkomen.

— Vindt ge? Het is Donna MERCEDES, de verbrande non.

— Welke non?

— Hoe! weet gij dat niet?

— Wel neen.

— 't Is eene aardige historie. Ik zal ze u verhalen: Donna MERCEDES is van eene adellijke familie van *Aréquipa*. Toen zij den sluijer zou aannemen, was het bij haar afscheid als nieuwelinge gemakkelijk te zien, dat hare roeping slechts voorgewend was; want zij beantwoordde de gewone gelukwenschingen over den heiligen stand, dien zij zou omhelzen, slechts met tranen. De vader van Donna MERCEDES, een oude *Hidalgo*, had bepaald, dat de fortuin der familie geheel aan zijnen zoon moest komen en zijne dochter in een klooster zou gaan. Eene teleurgestelde liefde had, zeide men, de Donna aan 's vaders begeerte doen gehoor geven; maar een levendig berouw volgde weldra op dat besluit. Het was echter te laat. Als eene verstandige dochter onderwierp zij zich. Die onderwerping was zelfs zóó volkomen, dat de nieuwe non, door haar voorbeeldig gedrag, den post van portierster van het klooster verkreeg. Op zekeren nacht sloegen de vlammen uit de cel der portierster, en wel werden deze gemakkelijk gebluscht; maar toen men binnentrad vond men het ligchaam der non half door de vlammen verteerd. De lijkplegtigheden hadden plaats, aan de familie werd rouwbeklag wegens den dood der heilige jonkvrouwe gedaan, en bijna was de smartelijke gebeurtenis vergeten, toen eene dienstmaagd van 't klooster, Donna MERCEDES aan het venster van eene der huizen in de stad meende te herkennen. Men won berigten in — en, ja, waarlijk, zij was het. Het schijnt, dat zij betrekkingen had aangeknoopt met een *Spaansch* geneesheer, die wel in het klooster kwam, en dat deze een lijk uit het hospitaal in hare cel had gebragt, en met wijngeest bestreken en in brand gestoken. Die geneesheer zou haar huwen en naar eene andere provincie brengen; maar toen de verbrande non herrezen was,

schrikte hij terug voor de gevolgen van het avontuur, en vreezende voor de wraak der familie en voor de vervolgingen der geestelijkheid, heeft hij de zaak aan den Bisschop van *Aréquipa* beleden en boete gedaan. De Bisschop wilde de jonge dochter in het klooster doen terugkeeren; maar zij heeft geweigerd, en is bij eene van hare vriendinnen gaan wonen, waar zij bezoeken van de geheele stad ontvangt, en verklaart, dat zij, liever dan weder in het klooster te gaan, zich inderdaad van kant zou maken.

Daar wij nog niet ver van de balkon waren, toen dit verhaal was geëindigd, keerde ik mij nog eens om, ten einde haar aandachtiger te beschouwen, en vond toen, dat hare zwarte, fonkelende oogen eene ongemeene zielskracht en buitengewone vermetelheid uitdrukten.

Ofschoon verminderd, is de invloed der geestelijkheid nog groot; worstelt zij, met alle kracht, om het vertrouwen en de rijkdommen, die zij verloor, te herwinnen, en maakt zij ook aanspraak op het bestuur van de opvoeding der jeugd. De *Peruaansche* Regering heeft een Nationaal Collegie onder *Fransche* Professoren opgerigt; waaraan zij een klooster, in de stad, met een jaargeld van tienduizend piasters (*f* 12,500.—) uit de goederen van dit Convent heeft verbonden. Het onderwijs aan de dag-leerlingen, ten getale van tweehonderd, is *gratis*. De kostgangers, thans een dertigtal bedragende, betalen omtrent *f* 350.— 's jaars. Wel hebben velen dier kinderen een goeden aanleg; doch hunne onverschilligheid is groot, en als zij opwassen zal er wel niet veel mede zijn aan te vangen. De Bisschop en de geestelijkheid herhalen in koor: dat het Collegie is toevertrouwd aan lieden, die, te *Parijs* opgevoed, slechts godverzakers en zedeloozen vormen; en dat hun klein Seminarium alleen aan de jeugd van *Aréquipa* eene godsdienstige en zedelijke opvoeding kan geven. Het Collegie verdedigt zich, zoo goed het kan, tegen deze beschuldigingen, en de opvoeding is, even als in *Frankrijk*, de strijdleus der Staatspartijen geworden.

Op een morgen, kort vóór dat ik *Aréquipa* zou verla-

ten, begonnen de klokken te luiden. Er was eene groote processie ter eere van een feest der Kerk. De beeldtenis der Heilige Maagd kwam te voorschijn, voorafgegaan door twaalf *Indianen*, bespottelijk gekleed en springende als beeren, zonder maat of bevalligheid. Een koor van kinderen, een koor van Franciscanen, een koor van *Indiaansche* mannen en vrouwen, blanken en zwarten, zingende, elk op zijne wijze uit verschillende toonen, en geaccompagneerd door eene menigte violen, groote trommels, harpen en guitaren verheerlijkte den omgang. Er ontbrak niets aan het feest. De voorbijgangers lagen geknield; vuurpijlen en zwermers snorden en klapten aan alle kanten. Eerst dacht ik, dat deze luidruchtige omgang geschiedde ter eere van den veldslag van *Ajacucho;* maar 't schijnt, dat de geestelijkheid geene sympathie voor de gevolgen van dien strijd gevoelt, en er den verjaardag zoo zelden mogelijk van viert.

Den volgenden dag echter moest er, op bevel van den Prefect, een *Te Deum* worden gezongen en een wapenschouw plaats hebben, en de overwinning van *Ajacucho* met een groot feestmaal door de ambtenaren van den Staat gevierd worden. Tamelijk afkeerig van zulke feesten, besloot ik er aan te ontsnappen en zonder uitstel eene reize aan te vangen, die, wat het ook mogte kosten, vóór den regentijd moest worden volbragt. Ik wilde de zeden dezer *Spaansche* Republikeinen in al derzelver eigenaardigheden kennen, daar de meeste reizigers die slechts in de kuststeden waarnemen. Mijn plan was: eerst de *Cordilièras* over te trekken, dàn *Puno* en de mijnen, vervolgens *La Paz* en *Bolivia* te bezoeken en mij door *Cusco* naar *Lima* te begeven. Die toer zou mij van een uitgestrekt gedeelte van *Zuid-Amerika*, zoowel de mijnstreken als de staatkundige middelpunten, en de oude beschaving zoowel als de nieuwe zeden leeren kennen.

Om van *Aréquipa* naar *Puno* te gaan, vond ik een zeer beleefd reisgezel in een *Engelsch* koopman en eigenaar der zilvermijn van *Manto*, waar hij beloofde, mij

te zullen ontvangen. Ik verliet dus *Aréquipa* met den Heer B., vol van aangename herinneringen aan deze bevallige stad en hare gastvrije bewoners.

PUNO, — DE ZILVERMIJNEN.

De beklimming van den volkaan van *Aréquipa*, de eenige weg, welke de karavanen bezigen, om de hooge vlakte van *Peru* te bereiken, begint aan het einde der voorsteden. Twintig malen keerde ik mij om, naar het verrukkelijke tooneel, dat *Aréquipa* vertoont. Vandaar gelijkt de stad, met hare witte huizen, gordel van tuinen en dien omringenden gezigtëinder van zand, naar eene marmeren fontein, in het-midden van eene oase. Onze muilëzels stonden bij elke schrede stil, hijgende en groote droppelen zweetende. Men wreef hun de neus met brandewijn en knoflook, om een stilstand in 't bloed te voorkomen. De lucht is op die hoogten zóó ijl, dat menschen en dieren op de *Cordilièras* er door lijden. Den mensch berokkent zij eene vreeselijke hoofdpijn en groote moeite in de ademhaling, die zijne kracht verlamt en hem dwingt stil te staan: als hij dan moeste voortgaan zou hij stikken. De muilezels, door deze *sorrocho* (dus noemt men dien toestand) aangetast, hebben eene korte ademhaling, zweeten sterk, en vallen soms als door eene beroerte getroffen, en sterven op de plaats, indien zij niet oogenblikkelijk worden geholpen. De naam van het hoogste punt is *los Huessos* (de beenderenplaats) en de hoopen beenderen, ter zijde van den weg opgestapeld, getuigen van de slagtoffers der *sorrocho*. Er is geene enkele schuilplaats om gedurende den pijnlijken toestand te rusten; zoodat jaarlijks een aanmerkelijk aantal muilezels en zelfs reizigers op deze hoogten omkomen; zonder dat dit de karavanen, die gestadig de voortbrengselen van het binnenland naar *Aréquipa* overbrengen, doet verminderen of vertragen.

Wij hielden den eersten nacht stil in de *Tambo de Cangallo*, op een derde van de door te trekken bergëngte; den tweeden in de *Tambo d'Apo*, omtrent dertien duizend

voeten boven het waterpas der zee. De *tambo's* waren, in den tijd der *Inca's*, herbergen, op kleine afstanden langs de groote wegen geplaatst, om verblijf te verleenen aan de personen, op bevel of met vergunning, der Regering reizende. Daar vonden deze rust en voedsel. De talrijke bouwvallen bewijzen de aloude pracht dezer *Amerikaansche* Karavansera's, die ruim waren en van gehouwen steen gebouwd. De hedendaagsche *tambo's* gelijken alle naar die van *Apo:* een lelijke brak, tien voet wijd, gevormd uit kleibonken in de zon gedroogd, en met dezelfde stof gewelfd en bevloerd. Twee divans, van gelijke zamenstelling, dienen tot bed en tafel, terwijl het licht inkomt door eene deuröpening zonder sluiting, die men bij de aankomst zoo veel mogelijk digt maakt; want, om er te kunnen zien, zijn de talloze scheuren en bersten in de muren en 't verwulfsel voldoende. Als het regent, en op dertig mijlen van de kust regent het jaarlijks zes maanden, dringt het water overal door; en als 't droog weêr is hinderen, door die openingen de windvlagen, welke van de muren, het dak en den grond eene fijne stof doen opstuiven. In dien dampkring moet men leven; op dien grond, door den regen en de voorgangers hobbelig gemaakt, moet men zijne dunne matras neêrspreiden om van tien uren gaans uit te rusten. Men vindt er voor de muilëzels de magere weide, waarop de *tambo* gebouwd is; maar voor zichzelven mag men op niets hopen dan op water en een treurig vuur van zoden. Wie er voorraad, kookgereedschap en een kok medebrengt, kan er eten; de anderen zitten er op water en brood, indien zij 't laatste niet hebben vergeten of opgebruikt.

Wij klommen verder door eene soort van bergachtige wildernis, met salpeterbloemen bedekt, en tegen een ijskouden wind in, die ons het gelaat deed bersten. Vier dagen na ons vertrek trokken wij over het hoogste plat van dezen tak der *Cordilièras:* de *Alto de Toledo*, op vijftien duizend voeten boven de oppervlakte der zee. Het zand, dat overal den grond bedekt, gelijkt naar verbrijzelde lava; geheele kudden van vigonjes weidden op de

uitgestrekte ons omringende vlakten. Ik steeg af en zag een haarfijn gras, slechts eenige lijnen lang; welks *Indiaansche* naam *ichu* is. Daar de reizigers gewoonlijk geen tijd hebben om te jagen, toonen de vigonjes ook geene vrees op 't gezigt van menschen en muilen, zoodat ik er gemakkelijk eene kon schieten, die nu hinkende trachtte weg te komen. Ik verliet mijn rijdier om de vigonje te vervolgen, doch naauwelijks had ik twintig schreden afgelegd of een geweldige hoofdpijn, benaauwde ademhaling, en eene moeheid alsof mij de leden gebroken waren, overvielen mij; ik was verpligt mijne jagt te staken, en nog zeer gelukkig mijn afgemat lijf weder in den zadel te kunnen heffen. Des nachts sliepen wij te *Tincopalca*, in eene schapenhoeve, aan een' vreemdeling behoorende. Deze woeste gronden waren eertijds zonder opbrengst of waarde; een *Brit* heeft ze zeer goedkoop gekocht, en er schapen gebragt, die hem thans een aanzienlijk inkomen opleveren. Men moet wel regt doen aan den ondernemingsgeest der *Britten;* alom waar een voordeelige ontginning kan worden beproefd, is men zeker een *Engelschman* of eene *Engelsche* Compagnie te vinden.

De bergen op deze helling der *Cordilièras* zijn bewassen met een geelachtig dun groen, dat de schapen en de lamaas afweiden. Regts van den weg zagen wij het meer *Cachipa* en links dat van *Lagunilla.* Deze beide bergmeren hebben een somber voorkomen; de tijd ontbrak mij om ze op mijn gemak te bewonderen: wij moesten nog zestien uren afleggen om te *Vilque,* onze haltplaats, te komen. *Vilque* is van zeker gewigt in dit land, om de muildieren-markt die er jaarlijks gehouden wordt. Deze dieren worden van *Tucuman,* eene Provincie der Republiek *de la Plata,* aangevoerd. Zij hebben vier maanden noodig om dien togt te doen. Van *Vilque* worden zij door geheel *Peru* verspreid. Dit groote dorp is in eene moerassige vlakte gebouwd, waar vroeger het bed van een meer schijnt geweest te zijn en die thans in een groote vijver eindigt.

Op den zesden dag zagen wij eindelijk het meer van

Puno of van *Titicaca;* doch niet in zijn ganschen omtrek van negentig mijlen, maar dat gedeelte 't welk het *kleine meer* heet, met zijnen gezigtëinder van door sneeuw bedekte bergtoppen. Dit gezigt heeft veel van dat op het meer van *Genève* en den *Montblanc*, wanneer men uit *Frankrijk* komt en naar *Lausanne* afdaalt. Te *Puno* gekomen gingen wij de stad door, naar de mijnen en de ontginnings-inrigtingen van mijn reisgezel.

Ik was verlangende om de zilver-bergwerken van nabij te beschouwen. Weinige menschen weten, dat het zilver even als het koren wordt behandeld; dat men 't stampt, maalt, kneedt en in den oven bakt, juist als een vierponds brood. Vóór dat alles echter moet het metaal uit de mijn getrokken worden; en dit is een vrij moeijelijke arbeid. De zilvermijnen bevatten, gelijk de meeste anderen, een of meer aderen, die zich in verschillende rigtingen uitstrekken. Deze aderen hebben van een duim tot verscheidene voeten dikte; maar om de hoeveelheid erts die ze bevatten te verkrijgen, moet men een gang openen zoo wijd, dat een man er gemakkelijk met bijtel en hamer in werken kan: dit is een zware taak als de ader in graniet zit; gelijk gewoonlijk in de *Peruaansche* mijnen 't geval is. Andere mijnen, rijker in erts, bevinden zich in losser grond; maar dan ontmoet men weder andere gevaren en anderen zwaren arbeid: het gevaar namelijk van aardstortingen of verzakkingen, en dus de noodzakelijkheid om de wanden der gang, naarmate men vordert, met palen en planken te stutten; dat groote kosten veroorzaakt in een land waar het hout geheel ontbreekt. Een mijnwerker wordt bij eenen ader geplaatst. Deze slaat met den hamer en een ronde puntige bijtel zes duimen diep in de rots; dat gat vult men met buskruid en doet 't springen. Na de uitbarsting is het er onverdragelijk; de vergiftende rook van het slecht gemaakte kruid dringt in de naauwe gangen der somtijds vijf of zes honderd voeten lange mijn; en wie zich op dat oogenblik daar bevond, zou gevaar loopen er eene hoeveelheid van in te ademen, groot genoeg om zelfs een os te doen stikken. De erts eenmaal van de rots

losgemaakt zijnde, doen de *Indianen* (alleen met dit werk belast) het in een lederen zak (*capacho*) die zij tot aan den ingang der mijn dragen, alwaar de erts op een hoop wordt geworpen. Hij, die geene andere mijnen dan in *Europa* heeft gezien, waar de erts, op kruiwagens geladen, of in tonnen opgeheschen wordt, kan zich geen denkbeeld maken van de moeijelijkheid hier om deze erts te vervoeren. De gangen zijn drie of vier voet hoog, de grond is zes duim dik met slijk bedekt, den twee of drie honderd trappen, die men moet afdalen om aan den twee of drie honderd schreden langen gang te komen, zijn ongelijk, afgebrokkeld en glibberig, en daarbij moet men achtervolgens op den rug en de knieën voortworstelen. Belaad u dan eens met een zak van veertig of vijftig pond, en ga uwen gang!

De monden der zilvermijnen in *Peru* zijn gewoonlijk op eene groote hoogte en aan zeer steile plaatsen. Het is niet mogelijk te verblijven en te werken in eene luchtstreek, die het geheele jaar door bevrozen is en waar hout en water ontbreken. Dus bouwt men de woning des mijnwerkers, de molens en de droogplaatsen in een minder akelig oord, zachtere lucht, en, als 't mogelijk is, bij eene beek of waterval. Daarheen wordt dan de erts, als zij uit de mijn komt, door muilezels of lamaas vervoerd.

Elk stuk wordt door mokerslagen gebroken; de brokken waarin zich zilver bevindt op eene hoop gelegd en de overige weggeworpen. Tot dit weinig vermoeijend werk, waartoe ook niet veel schranderheid noodig is, worden vrouwen en kinderen gebezigd. Het zilverërts gaat dan naar den molen, die het tot stof maalt, waarna het wordt gezeefd; dit mengsel van steenstof, zilver en een weinig zout wordt vervolgens in den oven gebragt, waarin het acht of tien uren blijft. De ondervinding alleen kan bepalen wanneer het genoeg is. Uit den oven gaat het naar een ruime droogkas, met steen bevloerd, en met water en kwik bevochtigd, waar het tot een deeg wordt gemaakt. Een gedeelte er van wordt nu aan elken *Indiaanschen* werkman gegeven, om het met bloote voeten

te kneden. Dit kneden duurt dertig of veertig dagen, naar de hoedanigheid van het metaal en den warmtegraad van den dampkring; als het weder fraai is en de zon steeds schijnt is de arbeid korter. Naarmate dit deeg droogt, bevochtigt de werkman het met water en kwik: men rekent voor erts van de gewone gehalte twee ponden kwik op een pond zilver.

Om te weten of de kwik zich met al de deeltjes van het zilver heeft vermengd, waarmede zoo veel dagen kneedens het in aanraking moet hebben gebragt, neemt de meesterknecht (een *Indiaan* zonder andere kunde dan zijne ondervinding) een stuk van dit kostbaar slijk, ter grootte van een duivenëi, en legt dat op een uitgeholden houten schotel. De schotel waterpas met de oppervlakte van het water (een waterbak is eene onmisbare behoefte bij eene droogkas) plaatsende, vult hij die daarmede en geeft aan het water eene rondgaande beweging, waardoor de aarddeeltjes worden losgemaakt en, met het overstortende water, uit den schotel stroomen; dus blijft er eindelijk niets over dan een klompje zilver en kwik. De meesterknecht drukt met zijn duim dit balletje plat en oordeelt, uit de kleur, of het werk al dan niet is afgeloopen. Indien het staal te helder is doet hij kwik, en als het loodkleurig is, water bijvoegen; in beide de gevallen begint het kneden op nieuw, totdat de proef is zoo als die zijn moet, namelijk: parel-kleur.

Dit mengsel van aarde, zilver, water en kwik gaat vervolgens in een grooten bak met water, en wordt daar met ijzeren harken sterk geroerd. De bodem van dien bak is hellende en heeft twee goten, uitloopende in een kanaal van een voet diepte en breedte, waarin van tien tot tien voeten afstands holten zijn, van acht duimen middellijn en even zoo veel diepte. Het kanaal en die holten zijn met schapenvacht bekleed. Na eenigen tijd opent men te gelijk de beide goten; het water van den vijver of der beek valt dan met kracht in den bak en sleept aarde, zilver en kwik met zich. De aarde wordt door den stroom weggevoerd; doch het zilver en de kwik, zwaarder zijnde, vallen in de met vacht bekleede gaten.

Dit mengsel van zilver en kwik gelijkt op het gevoel en gezigt volkomen naar sneeuw. Het is eene zamenpakking van kleine deeltjes, vereenigd gedeeltelijk door hunne zwaarte, gedeeltelijk door hunne scheikundige verwantschap; dit alles wordt in een wollen vorm gedaan, door welke men de kwik laat uitlekken. Daardoor is echter de scheiding van de kwik en 't zilver nog niet volkomen. De soort van deeg, uit den wollen zak genomen, wordt naar den oven gebragt, waar het een nacht lang gebakken wordt. Daar verdampt de kwik, en des morgens vindt men er een heerlijken zilveren koek, in het land *pina* (ananas) geheeten, omdat hij den piramidalen vorm van deze vrucht heeft. Deze *pina* brengt men naar de hoofdplaats van het mijn-departement, alwaar de gehalte van het zilver wordt onderzocht en met een stempel op den kant der *pina* gemerkt. Nu behoeft dit nog maar gezonden te worden naar de steden: *La Paz*, *Cusco* of *Lima*, waar de munten zijn en de Regering het zilver tegen zeven en een halven piaster het mark overneemt.

De uitvoer der metalen in baren is verboden; doch dit belet de mijnbezitters niet om een gedeelte er van ten uitvoer te verkoopen, dewijl hun dat méér voordeel geeft.

Deze wijze van ontginning is in *Peru* het gebruikelijkste. In de mijn behoorende aan den *Engelschman*, mijn reisgezel, had men deze verouderde manier van werken afgeschaft en de *Europesche* aangenomen. De Heer B. had het einde van een vroeger, tot het wegloopen van 't water, open kanaal doen toemetselen, en er een, voor twee ijzeren booten bevaarbaar kanaal van gemaakt, welke booten, door twee mannen bestuurd, de uitgegravene erts vervoeren. Dit kanaal slechts ter halver wege strekkende, had hij tot aan het einde der mijn een ijzeren spoor gelegd, waar langs een kleine ijzeren wagen, door een muilezel getrokken, gemakkelijk honderd quintalen erts vervoerde. Daardoor werden veertig *Indiaansche* dragers uitgewonnen.

De werklieden in de *Peruaansche* mijnen zijn gewoonlijk

in twee afdeelingen gesplitst, waarvan de eene van zes ure des morgens tot zes ure des avonds, en de andere het overige van het etmaal werkt. Elke werkman verdient 4 realen, omstreeks 50 centen per dag, waarvan hij zich moet voeden en kleeden: dat hem echter in dit land niet veel behoeft te kosten. Een aardappelensoep, met veel piment gekruid, en geroosterde maïs (*cancha*) zijn 't voornaamste voedsel van een mijnwerker. Op feestdagen vergast hij zich met *chicha* en brandewijn. Onder den arbeid kaauwt hij onophoudelijk *cocablad* (*erytroxilum Peruvianum*), waarvan het scherpe vocht de zenuwen prikkelt en hem bij den zwaren arbeid opwekt. Deze arbeid werd voorheen opgelegd aan, bij opschrijving (*mita*) gedwongene *Indianen;* zoodat de *Alcaden,* in elk dorp, gehouden waren, om, op den eisch van elken mijn-eigenaar, wiens regt van eigendom en ontginning was geregistreerd en geverifiëerd, een zeker aantal *Indianen, mitayos* genaamd, te leveren. Volgens Koninklijk besluit waren deze niet langer dan een jaar dienstpligtig; doch daar het geringe loon, hun toegelegd, op verre na, niet voor hunne behoeften voldeed, leverde de eigenaar hun, tegen hooge prijzen, kleeding en spijs. Op het einde des jaars waren de arbeiders dan met schuld beladen en konden zich niet verwijderen; zoo ging het van jaar tot jaar, en de arme *mitayos* eindigden met hun geheele leven in de mijndienst te slijten. Wanneer deze ongelukkigen opgeroepen werden, namen zij vrouw en kinderen mede, en zeiden hun dorp voor eeuwig vaarwel. Zelden keerden zij er weêr. Het gebrek aan lucht in de mijnen, de gedwongen arbeid en de armoede deden jaarlijks een groot aantal dier beklagenswaardige *mitayos* omkomen. Met de omwenteling heeft dit misbruik opgehouden. Nu werkt in de mijnen alleen wie 't wil, en allen willen er werken, omdat zij vier realen daags verdienen, in plaats van twee; dat het dagloon is voor den veldärbeid.

Het mijnwerk is afmattend, maar niet ongezond voor de werklieden, die nu, als hun dagwerk volbragt is, te huis een overvloedig maal en warme kleederen vinden.

Op de hooge gebergten, in de bevrozene luchtstreek, zijn zij, uit de mijn komende, blootgesteld aan 't opdoen van pleuris of rheumatismus, aan welke zij dan ook 't meest lijden. De kwik, die zij met het zilver vermengen, schaadt hen niet. Van de veertig *Indianen*, bij den Heer B., had er niet één hinder van. De *Indiaan* met het oppassen bij den oven belast, waar de *pina* bakt en de kwik uitdampt, leed aan slechts ligte bevingen; ofschoon hij reeds sedert vijftien jaren dat werk verrigtte.

De inwoners verwijten den *Indianen* een beleedigend wantrouwen voor 't woord en de beloften der blanken, hunne meesters en heeren; doch de arme zielen zijn zoo lang en zoo dikwerf bedrogen geworden, dat die achterdocht hun niet ten kwade is te duiden. De Heer B. heeft bewezen, dat men door eene goede behandeling en woord houden, hen zeer wel van hun vooroordeel genezen kan. Bij hem worden de werklieden elken zaturdag betaald, en als er geen geld in de inrigting is, ontvangen zij bons op zóó of zóó veel dagen. Die bons zijn in het *Engelsch*, zoodat de *Indiaan* niet weet wàt hij ontvangt, maar men zegt hem, hoeveel zij waard zijn, en daar de sommen, voor welke hij ze aanneemt, altijd naauwkeurig worden betaald, neemt hij ze als klinkende specie aan.

De mijn van *Manto*, door den Heer B. ontgonnen, behoorde omtrent het jaar 1660 aan de gebroeders JOSEPH en GASPARD SALCEDO. Het metaal was er toen in dikke lagen van zuiver zilver, dat men meermalen zonder bereiding naar de munt te *Aréquipa* zond, om er geld van te slaan. Dit deed haar den naam *Manto* (mantel) geven. Eene stad van drie duizend huizen (*San-Luis-de-Alva*) rees spoedig rondom de woning der SALCEDO's, en alle gelukzoekers van *Opper-* en *Neder-Peru* stroomden toe om hun deel van de taart te hebben. De SALCEDO's waren uit *Andalusië* herkomstig, en de *Andalusische* landverlaters schaarden zich aan hunne zijde. Daartegenover vormde zich een partij *Biscaijers*, bij welke zich andere landverlaters voegden, die, in het moederland, bij overlevering, den *Andalusiërs* vijandig waren. Ern-

Ernstige gevechten werden toen op de bergen van *Laycacota* geleverd; in eene dier ontmoetingen bleven zelfs duizend man op het slagveld. Deze zich telkens vernieuwende twisten in een over het algemeen vreedzaam land, ontrustten den Onderkoning, Graaf *van* LEMOS. In Junij 1668 kwam hij-zelf te *Puno* met eene aanmerkelijke krijgsmagt, vernielde alles te vuur en te zwaard; *San-Luiz-de-Alva* werd verbrand en met den grond gelijk gemaakt en zijn stadsrang op het dorp *St.-Jean-Baptiste* overgebragt; dat zich nu *San-Carlo-de-Puno* noemde. Don JOSEPH DE SALCEDO had den weg, van den ingang der stad tot aan zijn huis, met baren zilver doen bestraten; de Onderkoning deed deze staven opnemen, en SALCEDO in den kerker werpen. Men plakte in dienzelfden nacht op de deur van het logement des Onderkonings de volgende bedreiging:

Conde de Lemos!	Graaf van LEMOS!
Amainemos:	Bevredig ons:
O si no verremos.	Of wij zullen zien.

Men bragt dit *pasquino* den Onderkoning, die er bijschreef:

Malaremos,	Wij zullen dooden,
Haorcaremos,	Wij zullen ophangen:
Despues verremos.	Dan zullen wij zien.

waarna hij het papier weder op zijne deur deed vasthechten. De chefs der beide partijen inderdaad werkelijk opgehangen. JOSEPH SALCEDO werd *desgarotado* (gewurgd) aan den ingang van zijne rijke zilvermijn, die ten voordeele van de kroon verbeurd werd verklaard.

Don GASPARD, schranderer dan zijn' broeder, had de komst van den Onderkoning niet afgewacht. Hij was naar *Spanje* vertrokken, waar hij de teruggave van de mijn en regt wegens zijns broeders dood eischte. In zijne memorie aan het *Indische* Geregtshof toonde hij, hoeveel de Staat door den dood des mijn-ontginners had verloren; daar deze in twee en een half jaar aan de schatkist twee millioen piasters de *quinto*, van eene opbrengst van 10,700,000 piasters (*f* 26,750,000.—) had be-

taald. Na zeven jaren van moeiten en verarmende onkosten won hij zijn regtsgeding, en de mijn werd hem teruggegeven; maar in dien langen tijd was er het water overal ingedrongen, en er werden aanzienlijke sommen vereischt om de mijn op nieuw te ontginnen. Ongelukkig had Don GASPARD hetgeen hem van zijnen rijkdom was overgebleven, aan het regtsgeding moeten besteden, en hij, voormalig bezitter van onberekenbare schatten, stierf in armoede. De mijn bleef lang verlaten. Herhaalde keeren beproefde men er te werken; doch slecht bestuurd, strekte dat alleen tot verarming van de onkundige ondernemers. De Heer B. echter is vóór eenige jaren begonnen haar te ontginnen, en hij trekt er nu aanmerkelijke winsten van.

De kleine stad *Puno*, bij de mijn gelegen, bevat omtrent twee duizend inwoners. Zij heeft niets om de aandacht te trekken, dan de groote letters met welke zij op de kaart van *Peru*, als hoofdplaats van het Departement *Puno*, staat aangewezen.

Gedurende de korte regering van JOSEPH BUONAPARTE in *Spanje*, maakte de oude Gouvernementsverdeeling, in Presidentschappen, en *Corregidorias* plaats voor de *Fransche* wijze van beheer. *Neder-Peru* werd verdeeld in zeven Departementen: *Aréquipa*, *Puno*, *Cusco*, *Ayacucho*, *Lima*, *Serro de Pasco* en *Truxillo*. Tot een ongeluk voor het land heeft het Wetboek van NAPOLEON er de oude *Spaansche* wetten niet vervangen. De regtsbedeeling is er verward en veil gebleven, en de processen zijn er langdurig en overkostbaar.

Te *Puno* koopen de bewoners van het Departement wat zij noodig hebben: lakens voor de mannen; gedrukte lijnwaden en zijden stoffen voor de vrouwen, thee enz. Alles wordt van *Islay* per muilëzel, tegen verbazend hooge prijzen, naar *Puno* gebragt. Er is geene societeit, maar er zijn eenige huizen van mijn-eigenaars en handelaren, waar men gaat praten over den prijs van het kwikzilver, en de rijzing of daling van dien der wol. Daar de stad op tienduizend voeten boven de zee, aan den oever van een meer ligt, aan drie zijden aan den

wind blootgesteld, is de gemiddelde warmtegraad der schoone dagen er tusschen de 6 en 9 graden van RÉAUMUR en lijdt men er een groot gedeelte van het jaar koude. Men legt dan ook zijne bezoeken af in een mantel gewikkeld, dien men steeds bij zich heeft, om niet door de koude bevangen te worden.

Ik verliet *Peru* voor *Bolivia.* *Puno* is niet ver van deze kleine Republiek. Hetgeen ik in de eerste dagen van mijne reis, wegens de zeden der bevolking van *Peru*, had kunnen opmerken, deed mij verlangen om te *La Paz* een dier Presidents-Gouvernementen te zien, welke de Gemeenebestgezinden van *Zuid-Amerika* met eene verwonderlijke onverschilligheid aanstellen en afzetten. Reeds te *Puno* had ik een staal der ambtelijke societeit van *Peru*, in den Prefect der provincie gezien. Hij was een jong Kolonel, vol geestdrift voor NAPOLEON, wiens afbeelding op de best verlichte plaats in zijne zaal hing. Wat de Kolonel 't meest in NAPOLEON bewonderde was de 18de *Brumaire:* naar zijne meening geheel toepasselijk op den toestand zijns lands. Hij verachtte openlijk de volksvertegenwoordiging te *Lima*, en eindigde zijne uitvallen gaarne met het spreekwoord: »*Praten is geen doen.*" Daarentegen was hij aan den Generaal-President van *Peru* geheel verknocht en gereed om dien, met de wapenen, te ondersteunen, wanneer hij een *coup d'état* kwame te beproeven. Ik hoorde hem aan, maar vroeg mij in stilte: of zijne gezegden niet de uitdrukking waren van een algemeenen geest, en of de tweestrijd van instellingen en zeden niet hier, en in geheel *Zuid-Amerika*, de voornaamste oorzaak was der omwentelingen?

Naar het Fransch van E. S. DE LAVANDAIS.

HET SPITSBOEVEN-BATALJON.

Het Ministerie vormde, in 1831, uit de soldaten, die eene correctioneele straf hadden ondergaan, drie vóórposten-bataljons voor de dienst in *Afrika.*

Het eerste noemde zich: de *Jakhalzen;*

Het tweede: de *Zéphirs;*
Het derde: de *Distelvinken.*

Van deze namen is alleen de tweede nog overgebleven. Steeds op de voorposten geplaatst en tot alle gewaagde ondernemingen gebruikt, versmolten de drie welhaast tot één bataljon. Ook de *Zéphirs* hadden duizenden gelegenheden om zich te onderscheiden, en zij lieten er nooit een voorbijgaan. Bij tallooze bewijzen echter van onverschrokken moed, gaven zij er ook meermalen van groote buitensporigheid.

In 1836 bepaalde de Regering: dat elke *Zéphir*, die eene daad van buitengewonen moed bedreef, of een zekeren tijd diende zonder straf te beloopen, naar een der regementen des gewonen legers zou worden verplaatst. Zij wist niet, dat de *Zéphir* in *Afrika* geheel te huis was geraakt, en *Algerië* zijn tweede vaderland was geworden. Eenmaal dáár gewoon, kan de soldaat het niet meer verlaten. Na volbragten diensttijd in *Frankrijk* teruggeplaatst, verveelt hem het geregelde van de dienst; hij mist de woeste oorden, het vuur des vijands, ja, den regen, die hem deed rillen, en de hitte, die hem verschroeide. Dan breekt hij den kolf van zijn geweer, of verkoopt een paar schoenen, of deserteert, en een strafvonnis zendt hem weder naar de *Zéphirs*, waar hij het ruwe en buitensporige leven terugvindt dezer heidens van het leger.

In 1834 bestemde de Generaal DUVIVIER, toen Luitenant-Kolonel, eene troep honden, om te helpen des nachts de blokhuizen bewaken, des morgens de veldöntdekkingen doen, en onderzoeken of de kudden veilig konden gaan grazen. Twintig dier honden werden op de bewaking, en tien op de veldöntdekking afgerigt. Dat deden eenige *Zéphirs*, onder wier geleide zij ook uitgingen, en die sedert met den titel van hondenkolonel door hunne kameraden werden onderscheiden.

In zekeren nacht stelde zich eene *Arabische* bende in hinderlaag, nabij eene begraafplaats. Bij de veldöntdekking sloegen de honden aan; eene teef, BLANCHETTE genaamd, gaf het eerste teeken van onraad, en pakte een der vijanden bij de keel. De *Arabier* hieuw haar eene poot af; maar BLANCHETTE liet hem niet los, en de *Arabier* viel, half gewurgd, den *Franschen* in handen. BLANCHETTE onderging eene beenäfzetting, en woont sedert als invalide te *Bougie.*

Bougie is voor den *Zéphir* wat *Mekka, Medina, Djedda* en *Aden* voor den Muzelman zijn. Het is *Bougie*, waar

eens de *prison*-zelve verkocht werd door een schurkachtigen maar geestigen *Zéphir*, die er zat opgesloten.

Het was een aardig gebouwtje, met ijzeren staven voor de vensters, en eene deur met eene menigte spijkers beslagen, die tevens tot sieraad en bevestiging dienden. Het kon een uitmuntende woning heeten in een tijd toen de *Kabylen*, tot in de stad-zelve, strooptogten deden. Dit veroorzaakte, dat een pas aangekomen kolonist het met een oog beschouwde, waaruit de wensch om er eigenaar van te worden levendig sprak.

De gevangene deed het venster open.

— Dat is een lief huis, kameraad!

— Ja, 't is niet slecht.

— Aan wien behoort het?

— Wel, aan hem die 't bewoont, dunkt me.

— Is het dan 't uwe?

— 't Is het mijne.

— In eigendom of in huur?

— In eigendom.

— Te deksel! Niet vele krijgslieden zijn zoo goed gehuisvest.

— Ik heb gebruik gemaakt van eene erfenis om het te doen bouwen; 't werkloon is hier niet duur.

— Hoe veel kost u dat paleisje?

— Tweeduizend francs.

— Als ik er eigenaar van kon worden, zou ik er nog wel wat meer voor durven bieden.

— Dat kan gaan. Er heeft mij juist iets getroffen, dat mij in geldverlegenheid brengt.

— Een ongeluk?

— Ja, mijn bankier is bankroet.

— o, Dat is uitmuntend!

— Wat blieft u?

— Och, ik wil zeggen: dat 't ongelukkig is.

— Hoe veel kunt ge dadelijk betalen?

— Duizend francs, en het overige.....

— Ja, dát is mij onverschillig. Daar zal ik u zoo veel tijd toe geven als ge zelf maar wilt.

— Vijf jaren?

— Kostelijk; vijf jaren, tien jaren. Ik heb nu duizend francs noodig, dat is de zaak.

— Nu dan is 't geklonken. Ik heb juist duizend francs bij me.

— Ga mij dan maar in de restauratie wachten.

— Goed.

— Maar op den hoek van de straat woont de slotenmaker van ons regement; een lange, blonde kerel. Zend

mij dien eens hier; want kameraden hebben mij voor de grap opgesloten.

En de kolonist ging naar de herberg, na den slotenmaker besteld te hebben. Deze kwam; de zaak werd uitgelegd, en de gevangene, de slotenmaker, en de schildwacht waren het spoedig eens, om den roof te deelen; het slot werd opengestoken, en binnen een half uur de koop gesloten, en het contract geschreven en geteekend.

Een paar uren later kwam er een officier met eene patrouille voorbij; deze, ziende dát men allerlei huisraad in 't wachthuis bragt, trad binnen. Hij vond den kolonist bezig met planken voor koopwaren vast te spijkeren, beschouwde dat werk een oogenblik met verbazing en vroeg eindelijk:

— Wat doet gij daar?

— Wel ik betrek mijn huis.

— Uw huis?

— Ja, mijn huis.

— Is dit dan uw huis?

— Ja, zeker.

— Op welken grond zegt ge, dat dit uw huis is?

— Omdat ik het gekocht heb.

— Van wien?

— Van den eigenaar.

— Waar vond ge dien eigenaar?

— Dáár binnen.

De officier zag zijne soldaten en dezen elkander aan; spitsboeven als zij waren begrepen zij weldra, wat hun luitenant begon te vermoeden.

— En waar is die eigenaar gebleven? — hernam hij.

— Dat gaat mij niet aan. — antwoordde de kolonist, terwijl hij voortging met zijne zaken te schikken.

— Dat gaat u wel degelijk aan. — Hij was immers opgesloten.

— Ja, dat is zoo: zijne kameraden hadden hem, voor de aardigheid, achter 't slot gezet; maar ik heb hem den slotenmaker van 't regement gezonden, en daarna hebben we, in de herberg, de acte gepasseerd.

— Voor een notaris?

— Neen, onder de hand; maar ik zal ze dadelijk doen registréren.

— En heeft hij geld ontvangen?

— Duizend francs.

De zaak werd voor de regtbank van *Bougie* gebragt; doch wij kunnen niet zeggen hoe zij is afgeloopen.

Den *Zéphir* zijn alle wetenschappen aangeboren: hij is natuurkenner en oudheidkundige, de afgerigte leverancier van padden, hagedissen, slangen, kameleons en sprinkhanen. Al wie in *Afrika* komt om er eene collectie van te verzamelen, moet zich tot hem vervoegen. Als de Natuur uitgeput raakt, maakt hij haar weder vruchtbaar, en als er eene soort ontbreekt, vindt hij het uit. Zoo heeft hij ook de *snuit-rat* (de rat met een snuit) uitgevonden.

Toen de Wetenschappelijke Kommissie de provincie *Bona* onderzocht, lag het bataljon *Zéphirs* in de stad van dien naam in bezetting. Op zekeren morgen zag de Voorzitter der Kommissie een *Zéphir* bij zich komen, met eene kooi, waarin een klein dier snel heen en weêr sprong, dat met buitengewone zorg door den eigenaar behandeld werd.

De aandacht des geleerden werd opgewekt door de vriendelijke wijze, waarop de *Zéphir* tegen het diertje sprak.

— Wat brengt ge daar? mijn vriend! — vroeg hij den soldaat.

— Kolonel! (de voorzitter was Kolonel) een diertje, waarvan gij de weêrga nog niet gezien hebt.

— Laat eens zien.

En de *Zéphir* gaf hem het kooitje in handen.

— Dat is een rat. — zeî de Kolonel.

— Ja, maar een rat *met een snuit.*

— Hoe? Een rat met een snuit?

— Zie en onderzoek 't maar, Mijnheer! met een vergrootglas; maar de snuit is groot genoeg, om met het bloote oog te worden gezien.

De Kolonel zag, en zag nogmaals, en erkende dat hij zag: eene rat, van de gewone soort, maar met een snuit; — een snuit op den neus geplaatst, nagenoeg als de hoorn op dien van den rhinoceros. Die snuit gaf het dier eene bijzondere, eene idéale waarde.

— Wat vraagt ge voor die rat?

— Kolonel! Ge weet wel dat zulk een rat geen' eigenlijken prijs heeft; maar aan u wil ik hem geven voor honderd francs.

De geleerde zou er, des noods, duizend voor gegeven hebben.

Hij onderzocht het dier op nieuw: — 't was een mannetje.

— *Peste!* — riep de *Zéphir* uit — ik begrijp u: gij wilt het ras voortkweeken. Welnu, als een wijfje u

tweehonderd francs waard is, zal ik mijn best doen, om er u een te bezorgen.

— Wanneer?

— Het dier is slim; ik vrees, dat het verdwijnen van deze, het wantrouwen van de overigen zal hebben opgewekt. Er kunnen wel twee of drie weken meê heengaan.

— Ik geef u eene maand.

— En tweehonderd francs voor het wijfje?

— Neen, even zoo veel als voor het mannetje.

— Nu, als ik 't krijgen kan, zult gij het hebben.

— Ziedaar de honderd francs.

Drie weken later kwam hij met een snuitratswijfje.

— Daar, Kolonel! is uw diertje; maar 't heeft me moeite gekost.

De geleerde onderzocht het beestje; er scheelde niets aan. Hij was regt gelukkig nu hij een paar had.

Gedurende eenigen tijd was hij een voorwerp van afgunst voor zijne medeleden. De Heer RAVOISIER kon er niet van slapen; de Heer DE LAMALLE verloor den eetlust van spijt.

Zij droomden van de *snuit-ratten*, en vroegen ze aan al de *Zéphirs* die zij ontmoetten.

De prijs van de snuit-rat ging naar de hoogte. De eerste, die aangeboden werd, bragt driehonderd francs op; maar later werd dit zeldzame dier gemeener, en eindelijk ging er geen dag om, of er was eene snuit-rat te koop. De prijs daalde van lieverlede tot honderd, vijftig, vijf-en-twintig en eindelijk tot twee francs.

Ten slotte werd het recept, om snuit-ratten te maken, bekend. Men heeft er twee ratten toe noodig. Een eindje staart van de eene wordt op den neus van de andere geënt, en er met een pleister van *diachifum* op bevestigd. Dan bakert men het dier zoo in, dat het geene schade aan 't verband kan doen. Na een paar weken wordt het verband losgemaakt en de kuur is afgeloopen.

Van dat oogenblik af heeft men eene snuit-rat. Het eenige is, dat de snuit-rat geene jongen met *snuiten* voortbrengt: wie er hebben wil moet ze *enten*.

Naar A. DUMAS.

OUDE LIEFDE.

Op de *Pont-neuf* te *Parijs* stond weleer een oud vierkant gebouw. Aan de voorpui waren eene voormalige fontein, waaruit nu en dan nog eenig water drupte, en

de plaat van een uurwerk, waarvan de wijzer stil stond. Op den top droeg 't een oud klokkenspel, waarvan de geborsten klokken wanluidende klanken voortbragten, als zij bespeeld werden; hetgeen op bepaalde dagen gebeurde. Tot verdere versiering prijkte het ook met twee looden beelden, waarvan het eene de *Samaritaansche* vrouw voorstelde. Om die reden werd dat gebouw de *samaritane* genoemd. Onder HENDRIK III was 't begonnen, en onder HENDRIK VI voltooid. Er woonde een ambtenaar in, die den titel van Gouverneur droeg, en door den Koning ruim bezoldigd werd.

Onder LODEWIJK XV stond een Ridder DE RANCÉ aan het hoofd van dit gemakkelijk te besturen Gouvernement. Hij was een edel maar niet gelukkig man; met eene bekoorlijke dochter, en één arm minder dan een mensch noodig heeft. Den ontbrekenden verloor hij in den veldslag bij *Fontenay*. Toen een kanonskogel dien arm wegnam, riep hij angstig uit: »Mijn ring!" — Om iets van dien ring te weten, en om te melden hoe hij aan zijn Gouvernement gekomen was, moeten wij zoo hoog opklimmen als wij kunnen; dat wil zeggen: wij moeten beginnen met zijne jeugd.

Zijn vader bezat een landgoed en kasteel in *Tourraine* ('t land der kasteelen), waar hij, na den Koning eervol gediend te hebben, stil leefde; even ver van de weelderige verkwisting der toenmalige Heeren, als van de karige huishoudelijkheid der burgerlijke landëigenaren van dien tijd verwijderd. Geen zweem van afgunst of beklag was in het hart van den wakkeren krijgsman opgekomen; hoewel hij een goed gedeelte van zijn vermogen en van zijn bloed aan 's Vorsten dienst had ten offer gebragt, zonder te worden beloond of opgemerkt.

De zoon van zulk een man moest wel een edelen aanleg hebben. Voor den ouden RANCÉ was het rijk der Wetenschappen en Kunsten een onbekend gebied; maar zijn zoon was begaafd en beter ontwikkeld. Was hij daarom ook gelukkiger? — Wij krijgen in dit ondermaansche niets om niet: men ontvangt zelden gaven of bekwaamheden dan ten koste van zijn geluk. De jonge RANCÉ had zijne moeder nooit gekend; zij stierf kort na zijne geboorte, en hij miste dus, in den teedersten leeftijd, de zorgvuldigste bewaakster van zijne schreden en handelingen; maar sommige jonge menschen worden goed en bekwaam als van zelven. Jongeling geworden zond zijn vader hem naar *Tours*, om 't hooger onderwijs te genieten; dat hij getrouw volgde, terwijl muzijk en poëzij zijne vrije uren vulden; in zoo ver die niet — overtuigd

als hij was, dat een Edelman moet uitmunten in mannelijke oefeningen — besteed werden te paard of in de schermzaal. Op zijn twintigste jaar kreeg hij eene aanstelling als vaandrig: want in dien tijd wilde 't gebruik, dat jonge Edellieden eenige jaren lang de baan der eere volgden.

— Ziedaar, mijn zoon! — sprak de oude Ridder — uwe aanstelling. Ga naar 't leger om de kunst van den oorlog te leeren, gelijk ik gedaan heb, en zoo als 't den Edelman betaamt! God zij met u, en wat er gebeuren moge: *Leve de Koning!*

Hij vertrok, maar niet met dien vaderlijken zegen alleen; nog een anderen *talisman* kreeg hij mede van Jonkvrouw ESTHER DE G... De jonge lieden beminden elkander veel meer dan ze ooit in woorden hadden uitgedrukt, of wij vermogen te schetsen. De wederzijdsche familiën stemden gaarne in hunne echtverbindtenis, die na den veldtogt zou voltrokken worden. Aldus mogt ESTHER haren verloofden een ring geven, in welken een kleine haarlok kunstig gevlochten was. Hij droeg dien aan een der vingers van de linkerhand, en het was dien ring om welken hij meer dan om zijn arm dacht, toen een vijandelijke kogel hem zoo droevig verminkte. Hij deed arm en ring opzoeken, den laatsten nu aan zijne regterhand steken, en toen hij, na langen tijd in levensgevaar geleden te hebben, beter en genezen was, ging hij naar 't vaderlijk huis, waar hij de droomen zijner liefde, in 't gezelschap van vader en bruid, hoopte vervuld te zien.

Aan het ouderlijke landgoed genaderd mist hij er de gewone levendigheid. Er is ook niemand op het plein voor 't kasteel, noch aan de poort of in het voorportaal. Alles is dood stil; nergens leven; ook de huiskamer is ledig. Eindelijk komt een der knechts, en wat verneemt hij? De treurige mare: Uw vader is dood. De ongelukkige zoon wankelt en waggelt naar de kapel en stort er zijn hart uit in tranen en gebeden op het vaderlijke graf. Eerst den volgenden dag vraagt hij naar zijne ESTHER!— En wat is het antwoord? — »Zij heeft den sluijer aangenomen. Na uwe noodlottige verminking zijn hare ouders van meening veranderd. Men wilde haar dwingen tot een ander huwelijk, en zij zocht uitkomst in het klooster. Hare gelofte is afgelegd; zij is non. De smart over uw dubbel ongeluk heeft het hart van uwen vader verscheurd."

De Ridder, zoo verminkt als hij was, vertrok dadelijk weder naar het leger. Alleen de gevaren van den strijd waren hem welkom.

Hij zocht den dood; maar er zijn geene kogels voor ongelukkigen. Integendeel, zijne roekeloosheid op het slagveld bezorgde hem een hooger rang, en in zijn adellijk wapen een passend beeld te meer ter eeuwige gedachtenisse aan zijne wapenfeiten. Maar eene wapenschorsing kwam tot stand, en kort daarna de vrede, die hem dwong het leven te blijven torschen, waarvan hij vruchteloos gezocht had het einde te verhaasten.

Na het vaderlijk erfgoed, dat hem geene dan smartelijke herinneringen aanbood, verkocht te hebben, ging hij naar *Parijs;* toen, gelijk nog heden, het groote toevlugtsoord voor allen, die verstrooijing behoeven: de stad der geleerden, der kunstenaars, der gezelligheid, en van het vermaak. Voor hem echter bevatte zij meer dan dat alles; want hij vond er eene vrouw, die op zijne ESTHER geleek, wier ring hij nog altijd droeg, en het leven werd hem weder dierbaar. Zij beantwoordde zijne gehechtheid, van welke de oorzaak haar niet verborgen bleef, met de teederste liefde, en schonk hem ook hare hand. Helaas, hij mogt haar slechts korten tijd bezitten. Slagtoffer van eene doodelijke ziekte, stierf zij in den bloei harer jaren, hem één kind nalatende: een dochtertje, dat ESTHER heette. Men behoeft niet te vragen: waarom.

Van nu af aan begon er een nieuw leven voor den Ridder. In zijn gevoelig hart herleefde voor zijn kind al de teederheid van vroegere dagen. Het was hem zelfs alsof ESTHER meer en meer begon te gelijken op haar, die bestemd was geweest het leven van *zijn* leven, de ziel van *zijne* ziele te worden; maar die zich levend had begraven in een klooster, waar 't zelfs niet vergund is opgeofferde aardsche zaligheid te beweenen. De Ridder was voor het dierbare kind, waaraan hij zich geheel toewijdde, vader en moeder meteen. Op haar zestiende jaar, het vijftigste van het leven haars vaders, blonk ESTHER niet alleen door velerlei talenten uit, maar sprak en schreef zij ook reeds meer dan ééne vreemde taal; aangeleerd, niet om er mede te pralen, maar om de schoonheden der letteren van andere volken te leeren kennen, en er haren geest mede te verrijken. Bovendien, en dit is het voornaamste: zij was goed en vroom.

De gelukkige vader hoorde overal den lof van zijne ESTHER herhalen, en zijne fierheid op haar voltooide zijn geluk. »Eindelijk is dan mijn kwaad gesternte geheel verdoofd!" riep hij, op zekeren morgen, uit, terwijl hij zijne dochter aan zijn hart drukte. Daar trad een knecht

binnen en gaf hem een brief, en de brief was naauwelijks open, of de Ridder zonk, bleek als een doode ineen: de bankier, aan wien hij, onvoorzigtiglijk, geheel zijn vermogen had vertrouwd, was bankroet en voortvlugtig.

De wreedheid der menschen, de hardheid des lots, de verminking van zijn ligchaam, alles had hem zwaar getroffen; doch hij was steeds als zegevierende gebleven in den strijd met zijne wederwaardigheden; maar nu scheen de wanhoop hem te vernietigen. — Wat zou er nu worden van zijne ESTHER? Was hare toekomst niet verwoest in hetzelfde oogenblik, waarin die alles beloofde? Was zij niet arm? Verviel niet àl de hoop die hij gekoesterd had, haar eenmaal te zien als gelukkige bruid; gelukkige echtgenoote; gelukkige moeder! Wie zou dingen naar de hand van haar, die geen anderen bruidschat medebragt, dan hare behoefte? — Helaas, onder zijn eigen leed alleen was hij niet bezweken; maar arm te zijn, haar arm te zien, en gebukt te gaan onder, en gefolterd te worden door het verwijt: »die armoede is het werk van uwe onberadenheid!" dat was te veel! Dat zou hij niet kunnen overleven!

Toen de vrome verstandige maagd, nadat haar vader drie dagen lang de noodlottige tijding verborgen, en met de sprakelooze wanhoop geworsteld had, eindelijk zoo gelukkig was hem zijn verschrikkelijk geheim te ontwringen, plooide zich haar zacht gelaat tot een engelachtigen, opbeurenden lach. Het was immers maar de armoede, die haar dreigde; voor het leven haars vaders had zij immers niet te beven!

— Ach! — riep zij uit, en klemde zich vast aan zijnen hals — Is dat alles! Het wezenlijke ongeluk is uw verdriet alleen. Wij zullen deze woning verlaten, onze dienstboden afschaffen, behalve mijne voedster: die zal ons zonder huur volgen, daar ben ik zeker van. Wij gaan wonen in een mindere wijk, en dan met hetgeen gij nog bezit en met hetgeen ik kan verdienen!...

— Hetgeen gij verdienen kunt, mijn kind! dat maakt mij wanhopend, dat gij zoudt moeten arbeiden! Maar, neen! neen! zoo ver zal het niet komen! — Waar had ik mijn hoofd! Bezitten wij niet invloed, en zijn er geene middelen om ons te helpen! Ik heb vrienden; magtige vrienden! Wees gerust, mijne lieve! Er zijn in het Rijk posten genoeg, die met eenen arm kunnen waargenomen worden! o, Ik ben er zeker van, binnen weinig dagen ben ik geplaatst!

Een uur later was de Ridder, die nimmer om iets ge-

vraagd en een gruwel van smeeken had, reeds op weg en klopte hij aan deur bij deur; trots den besten postenjager van nature. Wat doet de vaderliefde niet ondernemen! — Hij begon bij een Luitenant-Generaal, zeer gezien aan het Hof.

— Mijn waarde Ridder! — sprak deze — Gij maakt mij wanhopend! Er is een neef van mijne vrouw, dien juist een zelfde ongeluk als u heeft getroffen, en voor wien ik om een post verzoek, net zoo als er u een voegen zou. Ik zal om u denken; maar eerst moet mijn neef zijn geholpen. Twee pogingen te gelijk doen elkander kwaad; maar er zal vrij wat tijds meê verloopen! Vrienden in den nood — ja, waar zijn die? Maar reken vast op mij, zoodra mijn neef geholpen is!....

De tweede, een hoog geplaatst Regent, zeide: — Wij zullen zien!... Wij zullen zien!... Maar volg mijn raad: ga wonen in een goedkoopere provincie. Men leeft daar voor een bagatel als een prins. En wij zullen u niet vergeten. Knappe menschen hebben we noodig; die zoeken we op. Gá spoedig; wij zullen u ook dáár wel weten te vinden!

Zoo doet een doctor, die een zieke naar de baden stuurt, om hem kwijt te wezen.

De boezemvriend des Ministers van Oorlog, die ook sinds jaren met RANCÉ bevriend was, nam een zeer levendig deel aan zijn ongeluk, sprak er lang en hartelijk over, en drukte hem de beide handen. — »Maar wat de Minister betreft," sprak hij, »Zijne Excellentie heeft zoo oneindig veel goedheid voor mij, dat hij mij nooit iets weigert. Daarom heb ik het mij tot eene wet gemaakt hem nooit, nooit iets te vragen... dat is eene heilige belofte... zij doet mij onuitsprekelijk veel leed om u... maar gij gevoelt... gij begrijpt... gij moet den Minister zelf spreken."

De Ridder volgde zijn aangevangen *cursus* van levenservaringen tot het einde. Mannen met welke hij van der jeugd af op den besten voet had gestaan, plaatsten hem dadelijk op een afstand. Wie doet den man met wien men vroeger gelijk was, als hij om ondersteuning of voorspraak vraagt, niet gaarne zijne minderheid gevoelen! — Andere vrienden van aandoenlijker gestel verzekerden hem, dat zij door een vuur voor hem zouden loopen; hetwelk synoniem is met de formule: »Uw onderdanigste dienaar", aan den voet van een brief.

In 't kort, de Ridder, zijne dochter en de getrouwe min, zaten, na vier maanden, op twee hokjes van kamer-

tjes in een afgelegen wijk, en hoorden niet meer van de groote wereld. Een paar bejaarde jonge dochters echter, die 't zelve niet breed hadden, en een dood-arme dichter hadden de familie niet verlaten, maar zich duizenden moeiten gegeven om ESTHER leerlingen in de muzijk, den zang en het teekenen te bezorgen; waardoor LAURA PIGAL (dien naam had zij aangenomen) al spoedig door 't geven van lessen in de behoeften van het kleine gezin kon voorzien, en haren vader zelfs eenige genoegens kon verschaffen. Zij droeg haren last van ontberingen zoo ligt als DIANA haren pijlkoker; maar de Ridder kon er niet aan wennen, dat zijne dochter les moest geven. Hij kwijnde zigtbaar. ESTHER zag het en weende in stilte.

Op een zondag de *Pont-neuf* overgaande, werd ESTHER door hare oude min er op aandachtig gemaakt, dat de klokken der *Samaritane* droeviger stukjes dan anders speelden, en er een hoop menschen voor het gebouw stond. Zij vroegen naar de reden, en hoorden toen dat de Gouverneur, in een aanval van heete koorts, uit het venster,in de *Seine* gesprongen en verdronken was. ESTHERS gelaat werd door eene plotseling invallende gedachte verhelderd. Zonder naar huis te gaan, haastte zij zich naar het naburig vrouwenklooster, waar zij les gaf, en wierp zich aan de voeten der Abdisse.

— Mevrouw! verhoor eene dochter, die om hulp smeekt voor haren vader.

— Wat is er dan, mijne lieve?

— Vooraf moet ik u zeggen, dat de naam van LAURA een aangenomen naam is. Mijn naam is ESTHER. Mijn vader behoort tot de eerste huizen van *Tourraine*... is oud-officier... heeft een' arm verloren....

— Een arm verloren? — vroeg de Abdis — en uit *Tourraine?*...

— Ja, Mevrouw!

— En... zijn naam?

— Ridder DE RANCÉ.

— DE RANCÉ!?

— Wat deert u, Mevrouw? Is die naam u bekend?

— Niets, mijn kind! niets! — Welnu dan, uw vader?

— Is volstrekt arm geworden, Mevrouw! Hij kwijnt weg, ik zie het, van smart over mij, dat ik het brood moet winnen door mijne lessen. Dat is eene zwakheid, ik beken 't; maar die zwakheid is een gevolg van zijne liefde en gevoel van eer. Ach, Mevrouw! ik weet, dat gij een neef hebt, die alles bij den Koning vermag!...

Indien ik arm kind u mogt kunnen bewegen!...

— Spreek, mijn kind! wat moet ik doen?

ESTHER vertelde nu, in weinig woorden, wat zij vernomen had.

— Ten hove weet men denkelijk nog niets van dit ongeluk — voegde zij er bij — indien gij, Mevrouw! dien post voor mijn vader.... o! maar ik ben misschien dwaas, vergeef 't mij, en zegen mij!

— Ga heen, mijn kind! en vertrouw op God!

Er lag bij dit zeggen zoo veel goedheid in de stem der Abdisse, dat ESTHER wel eenige hoop moest opvatten. Uit de kamer der Abdisse gekomen, wierp zij zich, in het spreekvertrek, op de knieën en bad.

Vier dagen daarna bragt een onderöfficier van de wacht aan het paleis, den Ridder zijne aanstelling tot Gouverneur der *Samaritane.* Hij dacht te droomen; maar ESTHER zeide hem nu, wat zij gedaan had, uitroepende: »Vader! kom nu met mij de engel danken, aan welke wij alles verschuldigd zijn!" — »»Ja, mijn kind!"" antwoordde RANCÉ, »»zij is eene engel; want de engelen doen wèl zonder zich te vertoonen; — behalve die, welke God mij tot dochter schonk.""

Aan het klooster verzocht ESTHER bij de Abdisse gehoor voor twee personen; doch verzweeg de namen, uit vrees, dat de weldadige vrouw weigeren mogt de dankbetuigingen des Ridders aan te nemen. — De Abdisse kwam.

— o Mevrouw! — sprak ESTHER in tranen — ontvang mijn dank en dien van mijnen vader!

De Abdis stamelde eenige woorden, zonder hen aan te zien.

— ESTHER!! — riep de Ridder uit — ESTHER!! — maar hij meende niet zijne dochter: zijn hart had, door de traliën en de jaren en het geestelijke gewaad heen, de dierbare herkend, wier beeld nooit uit zijne ziel was geweken.

— Mevrouw! — ging hij voort — Kent gij dezen talisman nog? — en stak de hand uit, en toonde den ring, dien hij steeds had gedragen. Twee groote tranen vloeiden langs zijne wangen. Twee groote tranen vloeiden ook over de wangen der Abdis. — Zij had de liefde harer jeugd in het klooster niet vergeten; de eenzaamheid had die gevoed.

Naar 't Fransch van E. DESCHAMPS.

MENGELWERK.

ELIZABETH FRY, geb. GURNEY.

ELIZABETH GURNEY werd den 21 Mei 1781 te *Norwich* in *Engeland* geboren, en wel uit eene edele familie. In het midden eener vrolijke schaar van kinderen opgroeijende, was zij, in vergelijking met hare andere zes zusters, uiterlijk en innerlijk, althans schijnbaar, de minst begaafde. Zij was een zenuw-, zwak-, vreesachtig, in zich-zelven gekeerd kind, zeer geneigd tot eigenzinnigheid en tegenspraak, en van de haren zelfs voor onvatbaar, ja voor dom gehouden. Hare vreesachtigheid, die zoo verre ging, dat zij op het enkel zien van eenig vuurwapen geweldig schrikte, en den hevigsten angst ontwaarde, wanneer men haar bij het naar bed gaan zonder licht liet, verbitterde de genoegens harer kindscheid. Zelfs hare godsdienstige indrukken waren door verhalen, zoo als van ABRAHAMS offerhande, en door den aanblik der menschelijke ellènde, waarvan zij zich omgeven zag, van eenen somberen aard. Dat uit dit kind iets tot eere van God en tot vreugde van menschen zou opgroeijen, hieraan kon wel is waar de moederliefde niet twijfelen; want de liefde, en vooral die eener moeder, gelooft alle dingen, hoopt alle dingen. Maar dat het eenmaal zou opwassen tot een werktuig in hooger hand, om heinde en verre zegen en geluk te verspreiden, dat kon niemand, dat kon ook zij niet vermoeden of gissen.

De rein Christelijke geest, waarvan het gansch gezin doordrongen was, en de smaak voor de schoonheden der Natuur, dien de diep gemoedelijke, echt vrome moeder in hare kinderen wist op te wekken, werkten opbeurend en vervrolijkend op de jeugdige ELIZABETH. Jaren naderhand schrijft zij: »Nog denk ik er met innig genoegen aan, hoe mijne goede moeder mij bij de verple-

ging harer bloemen medenam, en mij op derzelver verscheidenheid en pracht opmerkzaam maakte. Zoo kweekte zij bij mij aan dat zachte gevoel voor Gods heerlijke schepping, hetwelk niet alleen mijne sombere denkbeelden verhelderde, maar mij ook naderhand tot eene bron van dankbare vreugde en reine verkwikking werd." — ELIZABETH werd steeds meer aller lieveling, vooral die harer moeder. Maar dat haar hart vast is geworden in vrede en zielenvreugde, die besten van alle aardsche schatten, dat kon de moeder ook bij haren eerbied voor en hare liefde tot God niet geven; dat moest door hooger hand in haar worden opgewekt en daargesteld. Daarenboven ontbrak het in het gezin van GURNEY, ook bij den daar heerschenden Christelijken geest, aan eene juiste en heldere Evangelische kennis, die in den toenmaligen tijd, toen de doodsschaduwen des ongeloofs een groot gedeelte der wereld bedekten, iets geheel zeldzaams was. Hoe veel goeds de ouderlijke woning mogt opleveren, het was er verre af, dat zij daar hare jeugdige vreesachtigheid en eigenzinnigheid had kunnen afwennen en onderdrukken in de liefde tot den Heiland, wiens roepstem het is: »laat de kinder' ens tot mij komen!" En dit te minder, daar hare vrome moeder stierf, toen zij slechts twaalf jaren oud was, en zij met hare zusters van nu af door den argeloozen en met bezigheden bezetten vader aan de gezellige kringen werd overgelaten, waarin, ja het verstand van de toenmalige beschaving vol, maar even zoo het hart van geloof en vrede ledig kon worden.

Inmiddels ontwikkelde ELIZABETH zich steeds voordeeliger. Zij maakte zich elke wereldlijke kunst en wetenschap eigen, waarvoor zij slechts eenigzins vatbaar was. Zij werd geoefend in het paardrijden, en zong en danste ook allerliefst; doch dit laatste deed zij alleen in den huiselijken kring. Hare teedere gestalte, met een rijkdom van blonde haren, en de aanvallige uitdrukking harer zachte trekken, maakte haar tot een zeer aantrekkelijk voorwerp. Maar terwijl zij als een vlinder over de bloemen zweefde, die haar omringden, bleef haar hart arm en haar innigst verlangen onbevredigd. Zij zocht God

in de Natuur, en wel bloeiden de bloemen, en spreidde de zomer al zijne pracht ten toon, maar zij vond toch niet wat zij zocht. De geheele schepping, hoe ook vol sporen eener eeuwige kracht en goddelijkheid, was toch voor deze diepe, naar hooger licht en den vrede der eeuwigheid vragende ziel, zonder stem: voor haar was zij stom, en niets anders, dan zelf een zuchtend schepsel. Zij zocht waarheid en deugd, maar wie gaf haar een veilige leidstar voor het onërvaren hart, in het rumoer der vreugde en des lijdens van een verzoekingvol leven? Nam zij ook al de Heilige Schrift ter hand — wie reikte haar den sleutel tot het woord, dat, Goddelijk en zéker, alle raadsels oplost en geest en gemoed tot ruste brengt? Het bleef donker in haar; alles scheen haar dwaasheid en ijdelheid; zij twijfelde aan alles; zij verachtte zich-zelven. Roerend is hare klagt: »Slechts zestien jaren oud, word ik, als een schip zonder roer, op de zee van smart en vreugde rondgevoerd; ik behoef iemand, op wien ik steunen kan." En later: »Ik ben een zeepbel gelijk, zonder rede, zonder zieleschoonheid. Wanneer er geen wonder geschiedt, dan worden mijne gaven van motte en roest verteerd, en verliezen haren glans en hare kracht, en zullen eens ten jongsten dage mij ten vloek in plaats van ten zegen verstrekken. Vreeselijke dag!"

Maar waar zoo diepe en innige behoefte bestaat, waar zoo groote honger en dorst worden gevoeld, is meestal ook de hulp nabij.

Ten jare 1798 verscheen een reddingboot van gindsche zijde des oceaans, en bragt den jeugdigen Kwaker WILLIAM SAVARY uit *Noord-Amerika* naar *Engeland* over. Hij kwam ook te *Norwich*, in de familie GURNEY, die reeds lang met de Kwakersgezinden in betrekking stond; en met den gloed eens nieuwbekeerden ontvlamde zijne prediking het van twijfel en verlangen doorwoeld en geslingerd gemoed der ongelukkige jonkvrouw. »Heden" zoo schreef zij op dienzelfden dag in haar dagboek, »heden heb ik voor het eerst regt gevoeld, dat er een God is." Hij opende haar meer en meer de schriften en daarbij werd het steeds rustiger in haar hart. Van nu af aan

verspreidde zich een diepe ernst met de kracht eener hoogere wereld over geheel haar bestaan. Maar deze zoo in het oogloopende verandering, die haar reeds in hope zalig maakte, scheen den vader bedenkelijk, als ware zij iets overdrevens en dweepachtigs, en dáárom zond hij haar naar *Londen*, opdat zij in het gedruisch dier wereldstad daarvan mogt terugkomen. Dit evenwel was in de hand der Voorzienigheid juist het middel, om de jeugdige plant regt te doen ontwikkelen en tot meerdere sterkte te brengen. Schoon zij van alle zijden werd aangezocht en menige ervaring opdeed, bleef zij toch innerlijk even onbevredigd als vroeger, en haar besluit, om de wereld en hare heerlijkheid te verzaken, zonder zich daarom aan hare reinere vreugde en heilige pligten te onttrekken, verkreeg des te meerdere vastheid.

Van kinds af gevoelde haar teeder hart zich nooit gelukkiger, dan wanneer zij weldaden kon bewijzen. Met verdubbelden ijver onderwierp zij zich thans aan alle liefdediensten, hoe moeijelijk ook, zoo wel in de verte als nabij. Nu eens brengt zij, in een scharlakenrood gewaad uitgedoscht, aan eene vreemde officiersweduwe een korfje met de uitgezochtste verkwikking, en is aanstonds op haar vliegend ros spoorloos verdwenen; dán weder troost zij haren kranken dienaar op zijne stervenssponde met de hoop des eeuwigen levens. Hier staat zij als verpleegster aan de krankbedden in den omtrek; dáár zit zij leerend en opvoedend in den kring van 70 arme kinderen, die zij, vóór en ná, uit de nabuurschap tot eene zondagschool vergaderd had.

Intusschen ontbrak haar iets. Zij stond, wat haar godsdienstig geloof en haren godsdienstigen zin betrof, te veel op zich-zelven, te veel alleen; want ook ten opzigte onzer hoogere en eeuwige belangen geldt de uitspraak des Bijbels: »het is niet goed, dat de mensch alleen zij." De Christen mag niet alleen staan, en vooral dán niet, wanneer hij gevoelt tot iets groots geroepen te zijn. De geest, die van den Verheerlijkte uitgaat, is geen geest van afscheiding, maar een geest van gemeenschap, die elken van hem aangegrepen en bezielden per-

soon drijft en dringt, zich aan eene reeds bestaande vereeniging aan te sluiten, of eene nieuwe te stichten. Waar nu in de Kerk van CHRISTUS leven en wasdom bestaat, daar is het, voor haar en voor den van Gods geest nieuw geborene, goed en heilzaam, dat zij hem en hij haar innig trachtte te omvatten; opdat alzoo de onderlinge verbindtenis des te weldadiger werke. Waar zij is afgeweken; waar zij gebrekkig en dood is, daar ontstaat scheuring: afzonderlijke vereenigingen, de eene meer, de andere minder ziekelijk, of minder gebrekkig, vormen zich, en zelfs zij, wier verstand en hart nog onbedorven zijn, voelen zich gedrongen van twee kwaden het minst schadelijke te kiezen. Zoo ging het ook met onze thans innerlijk gezonde en zich in haar binnenste zoo wèl gevoelende ELIZABETH. Zij had een vast steunpunt noodig, waaraan zij zich aansluiten en vasthouden kon; daar zij stond tegenover eene ongeloovige wereld, en ook hare eigene Kerk geestelijk dood was. Reeds in het ouderlijke huis was eene overhelling tot de »Gezindte der Kwakers" of het »Gezelschap der Vrienden," zoo als zij-zelven zich lieten noemen, opgewekt, en deze had nieuw voedsel ontvangen door den redder harer ziel uit de schipbreuk des ongeloofs, en door veelvuldige familieverbindtenissen; en geen wonder dan ook, dat zij haar involgde en zich onder die Gezindte begaf.

De Kwakers zijn, zoo als bekend is, afkeerig van allen schijn; daarenboven eenvoudig, bescheiden, stilzwijgend, vol menschenliefde, en in vele opzigten hoogst achtenswaardig. Den zachten, stillen glans van hun »innerlijk licht" zoeken zij voor de in luidruchtig gewoel en zondige ijdelheid daar henen levende wereld, ofschoon veelal van hen afkeerig, te doen schijnen. Het is hun ernstig streven, dat hun blik van het innerlijke, van het alleen noodige door opmerkzaamheid op het uiterlijke niet worde afgetrokken. Men vindt onder hen noch huwelijks-inzegening noch begrafenisplegtigheden, zelfs vieren zij geen doop en avondmaal. Zij waardeeren slechts den innerlijken vuur- en geestesdoop, en het zielsgenot van het hemelsch, geestelijk bezielend zaad, van het inwendig

licht. In hunne Vergaderingen spreken geene bepaalde leeraars, maar elke opgewekte, hetzij man of vrouw, mag, ten gevolge van den aandrang des geestes, biddend en leerend voor de gemeente optreden. Zij zijn vijanden van den oorlog en van den eed; dragen eene hoogst eenvoudige, gelijkvormige kleeding, ontblooten zelden het hoofd, en begroeten ieder, hij moge vorst of bedelaar zijn, met het broederlijke »gij". — Deze Gezindte, zich niet bekommerende om de pracht en ijdelheid der wereld, en daarom zoo juist geschikt haar, in de kracht des ootmoeds, onversaagd en zeker tegen te treden, moest wel voor onze ELIZABETH, die zelve eenvoudig van aard was, en die zich geroepen gevoelde, om, zonder vele omstandigheden, met onverstoorbaren blik, midden door allen glans en door allen jammer des levens, naar een heerlijk doel te streven, eene groote aantrekkelijkheid bezitten. Zoodra zij geleerd had zich in het pantser van den Kwakersvorm te bewegen, bleef zij bewaard voor die tallooze verlegenheden en hindernissen, voor die bekommeringen en belemmeringen, welke een nog zoo goed toegerust en oneindig minder angstig vrouwenhart, dan dat van ELIZABETH van nature was, op elke schrede, in eene wereld zonder geloof en zonder liefde, zouden opgehouden en ongelukkig hebben gemaakt

Zoo nam zij dan na langdurigen kamp het hart in de beide handen, legde vóór en ná de schitterende kleuren van elken opschik af, en gaf zelfs den dans en 't gezang op, hoewel niet zonder strijd en zonder beiden in anderen af te keuren. Zij kleedde zich in een grijs gewaad; om het blonde haar een zwarten sluijer gewikkeld, welks einden aan beide kanten afhingen. Zoo trad zij, en in den beginne wel eenigzins aarzelend, hare beminde bloedverwanten, hare verbaasde bekenden, en de overal door haar spoedig veroverde vreemden tegen. Om haar nieuw gewonnen geluk te bekroonen, gaf de twintigjarige ELIZABETH GURNEY haar hart en hand aan den rijken JOZEF FRY, die met zijnen broeder WILLIAM aan het hoofd van een aanzienlijk handelshuis te *Londen* stond, en, even als zij, tot »het Genootschap der vrienden" behoorde. Zwaar

viel haar de verwijdering van het vaderlijke huis en van den zusterkring, en niet minder smartelijk de scheiding van de kinderen harer school, en van zoo velen, wien zij had wèlgedaan. Toen zij door de straten van *Norwich* reed, was het, alsof elke steen haar wilde terughouden. Welk eene sombere ledigheid zij achterliet, kunnen alleen zij berekenen, die de sporen harer teedere, alles opöfferende liefdezorg weten te volgen.

Van nu af aan zien wij ELIZABETH FRY — met dezen naam willen wij haar voortaan noemen; hij heeft *Europesche* vermaardheid verkregen — zich verre verheffen boven alle mannen en vrouwen van haren en onzen tijd. Wij zien haar schitteren als een der getrouwste, heerlijkste getuigen van de blijde boodschap des heils en der zaligheid, door Gods eigen Zoon op aarde gebragt. Hoezeer eener Protestantsche Gezindte toegedaan, was er toch in haar liefdevol hart ruimte voor andersdenkenden — ruimte voor al wat mensch was; en niet gedreven door eene dwaze bekeeringszucht, verkondigde zij slechts »CHRISTUS en dien gekruist."

Doch vóór wij haar op hare liefde- en zegentogten door de wereld begeleiden kunnen, moeten wij haar als huisvrouw en moeder beschouwen. Eerst moest deze teedere plant in den engen huiselijken bodem vaste wortelen schieten, eer zij, als boom der geregtigheid, den Heer tot lof en prijs, hare bloeijende en vruchtdragende takken over de vier muren kon uitbreiden, tot laving en verkwikking voor zoo talloos velen, die, heinde en verre in jammer en ellende verzonken, naar redding smachtten; maar geene redding vonden.

In een gelukkigen, doch veelbeproefden twee-en-veertigjarigen echt bragt zij elf kinderen ter wereld, en beleefde, van elf eigene en aangetrouwde dochters en zeven zonen, vijf-en-twintig kleinkinderen. Een groote zegen voorwaar; maar gekocht door tallooze zorgen, moeiten, slapelooze nachten en smarten! Hare zwakke gezondheid ging over in een zenuwlijden onder den last harer zware pligten als gade, moeder, dochter, en zuster. Vaak moest zij van het eene ziekbed naar het andere, van de

eene stervenssponde naar de andere snellen. Doch de Heer betoonde zich magtig in hare zwakheid; zoodat zij niet moedeloos werd, en zelfs onder de tranen der smart de helderheid van haren geest wist te bewaren. En ofschoon de rijke goederen van haar gezin de moeiten en bezwaren, die haar drukten, niet weinig verlichtten, zoo verloor zij toch de kracht en den moed niet, toen later, door de bankbreuk van een vreemd handelshuis het vroeger vermogen zoo geweldig geschokt werd, dat zij de vreugde en het genot van het buitenleven, waaraan zij van kinds af gewoon was, niet alleen opgeven, maar zich zelfs zuinig behelpen moest. Uit al de stormen, die vreeselijk boven haar hoofd losbarsteden, redde zij toch die zieleruste des geloofs en die onvermoeidheid der liefde, die arm kon worden, om des te meer rijk te maken.

In eenen zich steeds verwijdenden werkkring ontwikkelden zich hare overvloedige natuurgaven, die aan de dienst der genade en der liefde gewijd waren, op het krachtigst. Geschiktheid tot elke werkzaamheid, diepe menschenkennis, een snel overzigt, vermogen des ootmoeds, eene zachte doch vaste hand — dit alles stelde haar in staat, met eene zachtbeheerschende magt haar gezin en deszelfs belangen te besturen. De bron harer werkkracht en harer zielskalmte vond zij in het gebed en het woord Gods. Op dien ouden vasten hoeksteen: »ik en mijn huis, wij zullen den Heere dienen," zocht zij ook het hare te bouwen, en dan vertrouwde zij, zouden ook ligchamelijk genot en zegen als van zelf volgen. Eerst moest zij MARIA zijn en aan de voeten des Heeren hebben gezeten, om daarna als MARTHA te kunnen optreden, zoo wel in keuken, kelder als voorraadkamer. Om in dit Christelijk opbouwen van haar huisgezin den hoofdbalk, namelijk de stipte viering van den zondag, tot heil der ziel en tot welzijn des ligchaams, voor *alle* huisgenooten in te voeren, daartoe werd zij geholpen door de voortreffelijke gewoonte van haar land. Maar ook de meest ernstige viering van dezen eersten weekdag, en de plegtige gemeenschappelijke godsdienst-

oefening, die daarenboven aan den avond plaats vond, was voor haar en de haren niet voldoende. Aan elken morgen vergaderden zich alle de leden des gezins, ook de dienstboden en gasten, voor het aangezigt des Allerhoogsten, om een gedeelte van Gods woord te lezen, en te bidden en te danken; en zij rustte niet vóór zij alles wat deze dierbare aangelegenheid in den weg stond, had opgeruimd. Hierop vestigden zich nu als van zelf de twee hoofdzuilen van een Christelijk huis: de ware opvoeding der kinderen, en wat daarmede in een naauw verband staat — naauwer dan misschien velen denken: — de regte zorg voor dienstboden; voor hun tijdelijk en geestelijk heil. ELIZABETH FRY stelde het zich tot eene heilige taak, al de leden van haar gezin niet slechts in hare moederlijke zorg op te nemen, maar ook hen in haar gebed, als priesteres des huizes, te gedenken. Zoo zien wij haar omtrent hare kinderen; zoo zien wij haar aan het ziek- en sterfbed eener oude dienstmaagd, met ligchamelijke en geestelijke verkwikking vertoeven. Zoo spreekt zij met haren Katholieken hovenier, dien zij gedurende twintig jaren geregeld ter mis doet gaan, in gezonde en kranke dagen, van CHRISTUS, als den eenigen Heiland voor zondaren. Zoo sticht zij naderhand eene geregelde vereeniging tot heil der dienende standen, om ze op te beuren en naar ligchaam en geest te helpen en gelukkiger te maken. Daarom kon zij dan ook later op hare reizen niet anders, dan zich overal, bij gastvrienden en in herbergen, met de dienstboden inlaten, en hun geestelijke toespraken, geschriften en gebeden mededeelen. En daar zij-zelve, ten einde hun, die haar ondergeschikt waren, van dienst te zijn, geene moeite ontzag, zoo kon zij ook, zonder beschaming, hare kinderen tot dienen en bevelen, en te gelijk tot een zacht en vast huisbestuur opleiden. Ja, omdat zij voor *alle de haren* deed, wat noodig was om hen te verzorgen en te leiden, zoo kon zij ook, zonder vrees en verwijt, over den drempel harer eigene woning treden, om de helpende hand aan anderer lijden en kommer te leggen. Juist omdat zij eene volmaakte huismoeder werd, in zoo verre zulks althans mogelijk is, kon zij ook de moeder voor eene halve wereld worden.

Hare voorbeeldelooze orde in geheel hare huishouding, waartoe zij ook hare dochters, opdat zij eenmaal hare plaats waardig mogten bekleeden, zocht op te leiden; hare naauwgezette tijdverdeeling, en niet minder haar innig en steeds inniger wordend geloof en vurig bidden, zonder ophouden, stelden ELIZABETH FRY tot die wonderbare werkzaamheid in staat, waarin zij gedurende veertig jaren niet moede werd. Met de woorden: »niet mijn, maar Uw wil geschiede!" vermogt zij haren zwaar krank liggenden eerstgeborene op zeker uur te verlaten, om hare gewone gangen door de ellendigste streken van *Londen* te doen, en eene arme vrouw op te zoeken, die haar een verzoek had gedaan. De Christelijke wijsheid had haar geleerd, nimmer hulp te bewijzen dan nadat zij, door eigen onderzoek, zich met de oorzaak en den graad des kwaads had bekend gemaakt, en van daar deze hare gang. Vaak genoeg vond zij zich bedrogen, wanneer zij de haar opgegevene woning opzocht; doch daarvoor trof zij dan weer andere waarlijk behoeftigen aan. Onder dat alles scherpte zich haar oog voor elken lijdensblik, en haar oor voor elke nog zoo zachte smart. Op zekeren dag aan den arm eens vriends door de *Lombardstraat* gaande, laat zij dien op eens haastiglijk los, om eene welvoegelijk gekleede vrouw, die er zeer bekommerd uitzag, aan te spreken. Deze vroeg om geen bijstand, en wilde zelfs niet opgemerkt zijn; doch ELIZABETH drong bij haar aan, zich en haren nood mede te deelen. »Gij schijnt in grooten kommer," sprak zij, »ik bid u, zeg mij de oorzaak er van, misschien ben ik in staat u redding te verschaffen." Geen antwoord. ELIZABETH brengt haar in het nabijgelegen huis haar broeders, en laat met blikken en woorden der liefde niet af, tot de ongelukkige haar belijdt, dat zij op weg was om zich in den *Theems* te storten. Zij behoefde geen geld, slechts vromen, verstandigen raad, en dien gaf haar ELIZABETH, tot behoud van ligchaam en ziel. — Op eenen kouden wintermorgen sprak eene arme vrouw haar op straat om eene aalmoes aan; zij droeg een aan den kinkhoest lijdend kind op den arm. Door den aan-

blik des kinds tot medelijden, maar door de ontwijkende antwoorden der vrouw tot wantrouwen gestemd, bood ELIZABETH zich aan, om haar naar huis te vergezellen, en daar in haren nood te voorzien. Gene sloeg dit af; maar met vasten tred volgde ELIZABETH haar in eene afgelegen steeg, waar zij in eene sombere, morsige woning een groot aantal kleine, kranke, verwaarloosde kinderen in de bitterste ellende vond. Den volgenden morgen zond zij den arts harer eigene kinderen, doch ziet, deze vond het huisje ledig. Op gedane navraag verhaalden nu de buren, dat deze ongelukkige kleinen door den wijkmeester bij dit vrouwpersoon besteed waren, en zij hen met opzet in dien jammervollen toestand liet; niet slechts om met hen te bedelen, maar ook om hun leven te verkorten. Zij hield dan hunnen dood verborgen, om nog zoo lang mogelijk de spaarzame vergoeding voor hun onderhoud te kunnen trekken. — Dat waren de genietingen en verstrooijingen, die haar buiten hare woning in deze gedruisvolle stad te beurt vielen, en zelfs door haar werden opgezocht. En zij het nu alzoo, dat zij van hare moeiten en beproevingen, van hare zorgen en bezwaren, zich zocht te herhalen onder hare dierbare kinderen en geliefde bloemen, die zij op haar bevallig landgoed aankweekte; — al spoedig trokken de ligchamelijke en geestelijke nooden der armen en kranken hare volle opmerkzaamheid en hare werkzame zorg weêr tot zich. Steeds had zij eene groote hoeveelheid kleedingstukken gereed, van katoen en flanel vervaardigd, en zoo zag men haar eens, in eenen zeer kouden winter, schoon zelve lijdende, alleen op eenen, daarmede opgestapelden wagen zitten en naar eene armoedige straat rijden, werwaarts de haren haar reeds waren voorgegaan, om bij de blijde uitdeeling behulpzaam te zijn. Haar weldoen aan de behoeftigen wist zij aldus tot een genot, en vooral door de vreugdevolle wijze, waarop zij daarbij te werk ging, dierbaar ter navolging voor hare kinderen te maken. Daarenboven werden gedurende den winter, honderden met gezonde soepen gevoed, en ontvingen dezen te gelijk kleine stichtelijke geschriften,

die op de bittere vruchten der zonde wezen, en tot ware verbeteringdringend opwekten.

Terwijl zij zich overal toegang wist te verschaffen, scheen haar te gelijk niets te zwaar. Tegenover haar landgoed lag een oud vervallen gebouw, bewoond door eenen broeder en eene zuster, in kommervollen toestand. Eenmaal hadden zij betere tijden beleefd, en waren, zooals dit meestal bij de zoodanigen gaat, terughoudend, ja bijna ongenaakbaar geworden. Maar voor ELIZABETH openden zich het geslotene huis en de geslotene harten, en door hare zachte toespraak, vervulde zij beider gemoed met eene betere hoop. En nog iets veel nuttigers was daarvan het gevolg. In het oude gebouw bevond zich eene ruwe, ledigstaande zaal; zoo geheel geschikt voor een schoolvertrek. Doch hoe de oude lieden er toe te bewegen, ze tot dat oogmerk af te staan! Het gelukte haar, en spoedig eene bekwame onderwijzeres vindende, en geholpen door den geestelijke van het kerspel en diens echtgenoot, ontstond er eene school, die nog in bloei is. — Nog lagen in de nabijheid van haar landgoed twee rijen ellendige hutten, met een groot huis in het midden, doch even morsig; de ramen met lompen digt gemaakt of met graauw papier beplakt; de weinige nog heele glasruiten somber en duister; kousen zwart van modder; de kinderen barrevoets; de moeders met overeind staande haren; zwijnen in vertrouwelijken omgang met de huisgenooten; een paar hoenders met de kinderen het sobere voedsel deelende. — Het was eene afzigtelijke vereeniging! Maar de ware liefde schrikt voor niets terug, zij vermag alles. Wij zien dan ook op eenen morgen ELIZABETH met den Baron derwaarts gaan. En nu, welk een aanblik voor een gevoelig hart! Daar lag op een bed — zoo het nog dien naam dragen mogt — eene jonge moeder, met de bleeke doodskleur op het nog schoone gelaat; de kinderen op den grond; de vader in eenen hoek, het gelaat in zijne handen verbergende. ELIZABETH stond diep geroerd, en even zoo de haren. Zij sprak woorden des vredes tot hem, drukte den laatsten wensch der ontslapende, om

toch voor zijne kinderen te zorgen, op zijn hart; voorzag in den eersten nood; beloofde verder krachtdadiger bijstand, en inderdaad aldus dit gezin van een gewissen ondergang. — De koepokinënting, die magtige beschermengel tegen den dood, was toen pas ingevoerd, en niet genoeg, dat zij ze overal dringend aanbeval, maar zij oefende zelve haar uit, nadat zij van een van derzelver ijverigste voorstanders deze eenvoudige kunstbewerking geleerd had. Zij deed te gelijk hier en ginds persoonlijk huisbezoek, en spoedig waren de ergste pokken uit haren omtrek geweken.

Zoo ging geene armoede, geene verlatenheid haar voorbij, zonder dat zij werkdadig hielp. Zij deed niet alleen wel, maar deed het gaarne; steeds gedrongen door eene innerlijke aandrift en door een diep gevoel van pligt. En daarbij ontzag zij zich in niets. Vaak zag men haar, de kleederen opgeschort, zich eenen weg banen midden door havelooze kinderen, vervallene stegen, morsige buurten en smalle gangen, of langs half gebrokene trappen naar boven klimmen, om daar het klaaglied des jammers en der ellende te hooren, of van het wangedrag der kinderen of van de buitensporigheid der ouders getuige te zijn. Nog eenmaal: haar ontging niets. Zij zorgde voor hetgeen nabij, maar evenzeer voor hetgeen verre lag. De herder op het heideveld, de kustbewaarder aan het eenzame strand, de matroos op zijn schip — allen ondervonden hare werkzame liefde. Zij legde den grond tot die tallooze boekverzamelingen, door welke thans aan alle deze vergetene, zoo schrikkelijk verwaarloosde menschenklassen, geestelijk onderhoud in gezond onderwijs over goddelijke en menschelijke dingen ten deele valt. Aan velen, die geen onderkomen hadden, verschafte zij woning, voedsel en kleeding, en evenzeer voorzag zij in de armoede der zeesteden, waar zij zich tot het gebruik der baden gedurig ophield. Met dat doel stichtte zij overal afzonderlijke Mannen- en Vrouwen-vereenigingen, om de schoone taak op zich te nemen, der behoeftigen en verlatenen vaders en moeders te zijn. De vurige zucht, om toch alles

uit te vinden, wat nuttig zijn kon; de hoogst mogelijke trouw; alle opoffering, alle onvermoeidheid, waartoe de reinste Heilandsliefde in staat stelt, straalden uit elken blik, uit elk woord, en uit elke daad dezer gezegende des Heeren, die alle diepten en hoogten der menschelijke ellende omvatte. Wonderbare werkzaamheid dezer van God begenadigde! Schitterend voorbeeld, wat ook eene zwakke vrouw vermag, in navolging van Hem, die, zoolang Hij hier beneden omwandelde, het land doorging goed doende! Want het worde niet voorbijgezien, door hoe vele en zware ziekten, zorgen en bekommeringen in eigene woning het ging, vóór zij hare elf kinderen ter wereld gebragt en opgevoed, hare dierbare kranken verpleegd, hare beminde dooden begraven, zich-zelve door eigen lijden, biddend heengeworsteld, en voor een zoo talrijk gezin, ligchamelijk en geestelijk, het noodige gevonden had! Vond zij naderhand trouwe medehulp bij broeders en zusters, en wel het meest bij hare eigene dochters, men vergete niet, dat zij-zelve daartoe eerst den grondslag leggen moest. — Dat ook voor hen de zorg voor de lijdende menschheid een heilige pligt, ja eene bron van reine blijdschap werd, dit hadden zij aan haar, en aan haar geheel eenig voorbeeld te danken. Door de vreugdevolle wijze, waarop zij zelfs de zwaarste offers bragt; door het vertrouwen, waarmede zij vooral hare kinderen zoo vroeg mogelijk als uitdeelers harer gaven, schoon altijd als aan haar verantwoordelijk, deed werkzaam zijn; door de leer, hun door woord en daad diep ingeprent, dat elke bezitting een slechts aanvertrouwd goed is, om het in naam van God tot weldoen en uitdeelen te gebruiken — door dit alles waren zij gevormd, om eenmaal, helpend en ondersteunend, aan hare zijde te treden. Dat ook zij het wisten te toonen, »hoe het zaliger is te geven, dan te ontvangen," hadden de broeders en zusters van de zuster, de kinderen van de moeder geleerd.

En meent gij nu, moeders en vrouwen die dit leest! dat zij nu reeds alles gedaan heeft, waar voor haar groot hart vatbaar was? Voorwaar, hetgeen zij aldus in

stilte werkte, terwijl de linkerhand niet wist, wat de regter deed, was genoeg, om duizenden en duizenden met dank en bewondering voor eene zoo zeldzame weldoenster, in hare nadere en verdere omgeving te vervullen. Maar neen, niet binnen den omtrek, waarin zij tot dusverre gearbeid had, zou zij als een Engel des vredes en des zegens helpend en troostend rondwandelen; haar naam en hare liefde moesten de gansche wereld vervullen, en over den wijden oceaan worden overgevoerd. Zij was bestemd, om vooral in *een* gebied van menschelijke ellende, een geheel nieuw leven te vestigen.

Vóór dertig of veertig jaren waren de gevangenissen nog bijna overal holen des jammers en der ellende, en wel in zulk eene hooge mate, dat wij er ons thans geen denkbeeld meer van kunnen maken. In den misdadiger, zijn vergrijp mogt zwaar of gering zijn, werd naauwelijks meer de mensch, laat staan de Christen geëerbiedigd. Zoo kwam ELIZABETH FRY, den 16den Februarij, voor het eerst in de *Londensche* gevangenis *Newgate* en vond zij in twee zalen en twee cellen, op eene ruimte van honderd en negentig vierkante ellen, drie honderd vrouwen als opeengehoopt; veroordeelden en niet veroordeelden; zonder achtgeving op misdaad, opvoeding of ouderdom, enkel onder het opzigt van eenen man en diens zoon. Bekenden gingen af en aan; eene groote menigte kinderen waren bij haar, en in dezelfde ruimte kookten, wasten en sliepen zij — zonder dek, op den grond, met geen ander hoofdkussen dan een plank; bij sommigen was de naaktheid slechts ten halve door lompen bedekt. Zij dronken brandewijn, die in de gevangenis zelve geschonken werd; waartoe zij onder erbarmelijk getier het geld bedelden. Vreeselijke vloeken gilden in het rond, alles stond stijf van morsigheid, de stank was onuitstaanbaar. — De Gouverneur van *Newgate* betrad nooit zonder beschermend geleide deze schouwplaats der diepste verlaging. Toen ELIZABETH FRY met hare aanstaande schoonzuster BUXTON, die bij haar was, derwaarts wilde gaan, ried hij haar zulks ernstig *af*: »hare horologiën en geldbeursen zouden zij althans af-

leggen." »Ik dank u," antwoordde zij moedig en vastberaden, »ik vrees niets; wij zullen ook niets kwijt raken." Zij trad in de enge ruimte binnen, en honderd zestig dezer ongelukkigen staarden met verbazing op zulk een nooit gezien bezoek. Hare hooge gestalte, het rustige van haar voorkomen, het waardige en reine harer trekken, breidelde deze woeste vrouwen. Opmerkzaam luisterden zij naar hare zachte, welluidende stem. »Gij schijnt wel zeer ongelukkig!" dus begon zij, »Gij mist zelfs de noodige kleeding! Zou het goed zijn, indien er iemand kwam, om in dat gebrek te voorzien?" — »Ja! ja! Maar wie zal zich om ons bekommeren?" — »Ik ben met den wensch gekomen, nuttig voor u te zijn; wanneer gij mij ondersteunt, hoop ik u te kunnen helpen." Zij sprak woorden van liefde en hoop, en toen zij weg ging, drongen allen rondom haar: »Ach, gij zult niet wederkomen!" — »Ja, zeker kom ik weder!"

En zij kwam weder, maar — eerst na eenen langen tijd, waarin de Hemelsche Opvoeder haar door tallooze beproevingen louterde, tot hoogere volkomenheid opvoerde, en zoo ook geschikter maakte voor de zware taak, die zij thans aanvaarden zou. Zij liet zich met de vrouwen opsluiten, en las haar »de gelijkenis van den wijnberg des Heeren, en van den arbeiders ter elfder ure" voor, met hare heldere stem en hare wonderbare uitdrukking. Sommigen vroegen: wie CHRISTUS was; andere meenden: voor haar was het zeker te laat! Zij sprak allen moed in. Maar nu viel haar oog op de in ellende wegterende kinderen, en deed zij den voorslag tot het oprigten eener school; de opzigtster zouden zij-zelven uit haar midden kiezen. Dat greep het moederhart aan, en vreugdevol stemden zij toe; hier en daar met tranen in de oogen. De keuze, die zij deden, was voortreffelijk, en spoedig drongen die zelfde vrouwen, die tot hiertoe niets anders wisten, dan van bedelen, stelen, twisten, vloeken, zingen, dansen, en zich in manskleederen vertoonen; die, in een woord, al wat schandelijk is bedreven, om onderwijs aan; want zij zagen de schoone vruchten er van aan hunne kinderen.

Maar zij gevoelde het, een zoo gelukkig begonnen werk moest worden voortgezet, en hiertoe was zij zich-zelven niet genoeg; daarom verbond zij zich met een twaalftal harer vriendinnen tot eene vereeniging, met het edele doel, om, door elk mogelijk middel, op de verbetering der vrouwelijke gevangenen in *Newgate* te werken. Door haar steeds voorgegaan, bleven deze waardige Christinnen vaak dagen lang bij de ongelukkigen opgesloten, voerden onder haar eene betere orde in, en verschaften haar niet alleen onderrigt maar ook bezigheid. En dit alles, vereenigd met het woord Gods, dat zij haar leerden verstaan en inprentten, met vastgestelde regelen, naar welke zij zich moesten gedragen; die zij-zelven hadden goedgekeurd, en onder eigen gekozene opzigtsters handhaafden, bragt zulk eene weldadige verandering te weeg, dat velen nog aan den voet van het schavot, bij het ondergaan der welverdiende straf, tranen van innigen dank weenden, wegens hare verbetering en den zalige hoop, waarmede zij nu ter dood gingen. Heerlijke, onuitsprekelijke belooning voor de edelen, die daartoe het hare hadden bijgebragt, en wel het meest voor ELIZABETH FRY! Maar bij eigene innerlijke zelfvoldoening bleef het niet. Hoe schoon, hoe zegenvol dit werk, in den geest der liefde tot CHRISTUS begonnen en voortgezet, gelukt was, zulks getuigden de Regenten van *Newgate* nog in dat zelfde jaar, door een aanmoedigend besluit van dank, aan haar en hare medehelpsters gerigt. Ja, de hooge Regering des lands, de Ministers, de Parlementen staarden vol bewondering en erkentenis, op de even arbeidzame als ootmoedvolle heldin van het in liefde werkzamen geloof in CHRISTUS. Geheel haar vaderland stemde daarmede spoedig in, en later werd zelfs een groot gedeelte van *Europa* gedrongen, haar niet alleen om hare daden te zegenen, maar ook haren raad in te roepen en haar voorbeeld te volgen.

Intusschen werd de zorg dezer Vrouwen-vereeniging nog van eenen anderen kant geëischt. *Engeland* voert sommigen zijner veroordeelden naar zijne overzeesche bezittingen, bepaaldelijk naar *Nieuw-Zuid-Wallis*. En wat

was nu noodiger, dan dat voor hen de moeijelijke, vaak maanden lang durende overvaart verligt en nuttig werd gemaakt. Doch hoe dit te doen? De ware liefde is vindingrijk. ELIZABETH had weten te verkrijgen, dat men de vrouwen niet, als vroeger, in opene, maar in gesloten wagens naar de plaats harer inscheping vervoeren liet. Aan de vrouwen zelve deed zij de belofte, dat, indien zij zich rustig en ordelijk gedroegen, zij benevens andere Dames haar zouden vergezellen. Dit gebeurde, en geen de minste stoornis vond er plaats. Aan boord gekomen, werden er in het belang der vrouwen, wier getal honderd acht en twintig beliep, zonder de kinderen, de beste maatregelen beraamd. Men scheidde ze in bepaalde afdeelingen, onder eigen gekozene opzigtsters; en overtuigd hoe de verderfelijk werkeloosheid was, zorgde men te gelijk voor arbeid; ook voor de kinderen werden middelen tot onderrigt gevonden. — Nu keerde men naar *Londen* terug; doch daar het uitzeilen vertraagde, hervatte ELIZABETH alleen haar bezoek. Het was onzeker, of de arme misdadigsters niet misschien hare weldoenster voor het laatst zagen; daarom wendde zij nogmaals al de ernst harer ziel aan, om eenen duurzamen weldadigen indruk te bewerken en achter te laten. Zij stond aan de kajuitsdeur, omgeven door den Kapitein en zijne Officieren — de vrouwen op het halfdek tegenover haar. De matrozen, nieuwsgierig wat er gebeuren zou, klommen in het wand of stonden in de verte. Overal een ernstig statig zwijgen. Nu sloeg ELIZABETH haren Bijbel op, en las daaruit met hare heldere, vaste, diep uit het gevoelig hart komende stem, een gedeelte voor. Hierop sloot zij het Goddelijke boek. Eene korte pause — en zij knielde op het dek neder, en smeekte den zegen Gods af op dit werk der Christelijke liefde. De meeste vrouwen waren diep bewogen, velen weenden bitterlijk. Zij verliet het schip, en aller zegenwenschen volgden haar, ja nog lang staarde men haar na, toen de boot reeds achter de andere schepen verdwenen was, en men van dezelve niets meer ontwaren kon.

En bleef het nu bij dit eene bezoek? Verre daar van

daan. Er verliept geen enkel jaar, waarin geene veroordeelden naar *Nieuw-Zuid-Walles* werden gezonden, en telkens bezocht ELIZABETH de zeehaven, vanwaar zij vertrekken zouden. En moeten wij het onzen Lezeressen zeggen, aan hoe veel ongemak, aan hoe veel gevaar zelfs, zij vaak was blootgesteld; vooral dan wanneer zij zich bij onstuimig weder met eene boot moest laten afzetten. Schrikverwekkende proeven zouden wij daarvan kunnen bijbrengen.

En verder zal dan wel niet de werkkring dezer edele, geheel eenige vrouw zich hebben uitgebreid? Het tegendeel moet reeds blijken uit hetgeen hier boven gezegd is, en uit den *Europeschen* naam, dien zij zich verworven heeft. Hare gedachten waren niet enkel op de gevangenissen, maar ook op de zieken- en krankzinnigenhuizen gevestigd, want ook dezen verkeerden in eenen jammerlijken toestand. Omtrent alle deze aangelegenheden werd zij gedurig en van tallooze zijden geraadpleegd 't geen haar tot het beantwoorden eener menigte brieven verpligtte. De naaste aanleiding daartoe, gaven hare veelvuldige reizen, niet alleen door de verschillende deelen van *Engeland*, maar ook door *Schotland* en *Ierland*, zelfs op het vasteland door de meeste streken van *Europa*. Ook in ons midden heeft zij vertoefd. Bezield door de innige bewustheid, dat God haar geroepen en ook de bekwaamheid geschonken had om der lijdende menschheid nuttig te zijn, wenschte zij den toestand der gevangenissen en der gestichten van weldadigheid met eigene oogen te beschouwen. De wijze waarop zij de verblijven der misdadigers bezocht, was overal dezelfde; slechts gewijzigd naar de verschillende omstandigheden. Gewoonlijk was zij voorzien van aanbevelingsbrieven aan de bestuurders der gevangenissen, waarin zij wenschte toegelaten te worden; deze laatsten vergezelden haar dan veeltijds, ook waren er bij die bezoeken niet zelden Dames tegenwoordig. Zij ging van kamer tot kamer, van zaal tot zaal, deed bij bewakers en portiers naauwkeurige navraag, en al zeer spoedig wist zij te berekenen, *of* en *in hoe verre* eene gewenschte ver-

betering noodig was. Zij was dan gewoon van hare bevindingen bij de bevoegde Besturen een verslag in te leveren. Bovendien zocht zij overal Vrouwen-vereenigingen op te rigten, om zich met het bezoeken der vrouwelijke gevangenen te belasten, of althans dezen of genen voor de groote zaak, welke zij voorstond te winnen. Zij was overtuigd, dat het verstand der eene werkte op het hart der andere; en slechts zelden mislukte het haar, dezulken van haar geslacht die zij er geschikt toe beschouwde, tot hare oogmerken over te halen. In het algemeen bewees zij voor zulke onderhandelingen eene meer dan gewone tact te bezitten. Zij bezat de zeldzame gave, om alle hardheid te vermijden, op de meest weerstrevende gemoederen invloed te verkrijgen, en de grootste zwarigheden te overwinnen; doch — en men zie dit niet voorbij — zij verliet zich niet op eigene wijsheid maar op die des Heeren, haar geloofsleven was te gelijk dat des gebeds. Zoo gestemd gelukte het haar bijna overal, vrouwelijke bezoek-vereenigingen te stichten; hare kennis van het gevangenwezen te vermeerderen; door vele ervaringen hare geschiktheid voor de begonnen taak te vergrooten, en algemeener nut te verspreiden.

Rijk in gewigtige, hartverheffende voorvallen waren deze zegentogten der edele vrouw, door de meeste oorden van ons werelddeel. Uit de talloos velen slechts het volgende, ontleend uit den brief eener *Schotsche* Dame, die benevens andere aanzienlijke personen, haar vergezelde bij een bezoek in de gevangenis te *Glasgow* in *Schotland.*

»Eer de gevangenbewaarder voor ons gezelschap de verblijven der gevangenen ontsloot, kon hij niet voorbij, Mistress FRY toe te voegen," »hoe hij vreesde, dat zij eene even gevaarvolle als noodelooze proef zoude nemen; want nooit anders, dan door dwang, had men deze vrouwen tot het aanhooren kunnen bewegen, en naderhand dreven zij er meestal den spot mede." Bescheiden gaf zij ten antwoord, »wel niet zeker te zijn, dat ook haar niet zoo iets zou gebeuren; maar evenwel meende zij, dat

het voor de Dames goed was, eens te zien, wat zij eigenlijk bedoelde." — Alle de vrouwen, omtrent honderd in getal, werden in eene ruime zaal gelaten, en nu traden ook wij, ofschoon niet zonder eenige aarzeling, binnen. — Zij nam haren kleinen strooboed af, plaatste zich op eenen eenvoudigen stoel, vlak tegenover de vrouwen, en vestigde nu op dezelve een tijd lang eenen zacht-weemoedigen, doch te gelijk onwrikbaar-vasten blik, die zich dan eens naar deze, dan eens naar eene andere wendde. Zij begon met deze woorden: »het is goed, dat ik u maar aanstonds te kennen geef, waarom wij hier eigenlijk bijeen zijn." En nadat zij dit als tot inleiding vooraf had laten gaan, verhaalde zij verder, »hoe zij met een groot aantal vrouwen had te doen gehad, regt goddeloozen, ja nog goddeloozer dan eenen van haar, die daar nederzaten, en hoe zij, althans velen van dezelve, van hare booze wegen waren teruggebragt." — Hare taal was die der Heilige Schrift: bijstand, redding belovende, en eene stille, schoone hoop in de harten dezer diepgezonkenen opwekkende. »Zoudt gij u" — dus eindigde zij — »niet afkeeren van dat alles wat boos is? En is het niet tegelijk uw vurige wensch, dat deze Dames u voortaan komen bezoeken, om u troostend toe te spreken, en met raad en daad bij te staan, opdat gij aldus beter en gelukkiger moogt worden? Gewis, gij zult haar uwen kommer mededeelen, want die aan zoo veel verkeerds schuldig staan, hebben groote droefheid in de ziel." — Toen zij haar de regelen had voorgelezen, die zij wenschte dat nu voortaan mogten opgevolgd worden, er bijvoegende, dat zij de handen moesten opsteken, indien zij dezelve goedkeurden — ziet, daar verhieven zich op een oogenblik alle handen in den hoogte. Nogmaals sprak zij, en steeds nam de algemeene ontroering toe. Eene jonge schoone deerne, naast mij staande, zwommen de oogen in tranen, terwijl hare lippen zich bewogen, als sprak zij Mistress FRY's woorden in stilte na. Eene oude vrouw met eenen Bijbel in de hand, zagen wij dien gedurig aan het hart drukken, terwijl de diepe ontroering der

ziel op haar gelaat zigtbaar was. Bij elke pauze gingen de handen omhoog, en eindelijk lagen deze verstokte, hardnekkige misdadigsters, die tot dusverre met goddelijke en menschelijke wetten den spot hadden gedreven, voor hare voeten in het stof ter neder. Het was een treffend gezigt! In dit plegtig oogenblik greep zij naar haren Bijbel, en las luide »de gelijkenissen van het verloren schaap, van den verloren penning, en van den verloren zoon." Het is mij onmogelijk den indruk terug te geven, dien hare diep bewogene en roerende stem, bij het lezen dezer troost- en zegenvolle woorden, op mij en anderen te weeg bragt. Zij hield gedurig op, en vestigde dan op de arme vrouwen, zoo als zij ze noemde, hare oogen, met eene zachte vriendelijkheid, die als onwillekeurig vertrouwen inboezemde; terwijl zij op eene treffend schoone geheel eenige wijze, de afzonderlijke trekken der gelijkenissen op haar toepaste. Zulks geschiedde op een toon, die mij steeds onvergetelijk zal blijven, en bovenal roerend sprak zij dat woord uit: »zijn vader zag hem, toen hij nog verre was." Op haar lezen volgde eene plegtige pauze; en nu den grooten Bijbel op den grond leggende, zonk zij voor ons op de knieën, en wij deden het met haar. Haar gebed was vurig en diep roerend, en hare volle stem, in den weemoedigen toon, der kwakersgezindte zoo eigen, was als de smeekende stem eener teedere moeder, die hare lijdende kinderen aan de eeuwige barmhartigheid Gods aanbeveelt."

Zoo was ELIZABETH FRY, zoo was zij hier, zoo was zij alom. Niet alleen droegen *Engeland*, *Schotland* en *Ierland* de rijke vruchten van haren zegenvollen arbeid, ook bijna geheel het vasteland van *Europa* mogt, gelijk wij reeds zeiden, in die vruchten deelen. Zij ontzag noch gezondheid, noch vermogen, noch tijd; zij begeerde geene gemakken of genoegens, waar duizenden zoo veel, ja het allernoodigste moesten missen. En aan de bevordering harer edele bedoelingen wist zij alles dienstbaar te maken. Die zelfde zachte, doch te gelijk onweerstaanbaar-vaste blik en toon, die de verwilderdsten

en verworpensten bedwongen, moesten haar ook, bij aanverwanten en vrienden, harten en handen voor haar liefdewerk openen. De vruchten van haar rusteloos pogen en streven, droeg zij vreugdevol, op vijf verschillende reizen door *Frankrijk*, de *Nederlanden*, *Zwitserland*, *Duitschland* en *Denemarken*, in de armen-, zieken- en krankzinnigenhuizen en in de gevangenissen; ja in de hutten zoowel als in de paleizen, indien zij zich slechts voor haar openden. Ook in *Italië*, ook in *Rusland*, ofschoon zij daar in persoon niet geweest is, was haar invloed zigtbaar ter verbetering van het lot der misdadigers; vooral van dat der krankzinnigen. De grooten der aarde zochten haar, en aan meer dan een vorstelijk Hof legde zij herhaalde bezoeken af. De tegenwoordige Koning van *Pruisen*, die haar bij een vroeger oponthoud in *Berlijn* had leeren kennen en hoogachten, zocht haar tijdens zijn verblijf in *Engeland* ten jare 1842 op, aan wien zij acht dochters en schoondochters — drie waren afwezig — zeven zonen, en vijf-en-zeventig kleinkinderen voorstelde. Maar schoon niet gevoelloos voor de achting der grooten en magtigen, was zij toch liever in het midden der armen, gevangenen, en lijdenden, en de hoogergeplaatsten zocht zij slechts dan op, »wanneer zij hun iets goeds had te zeggen.-' »Voor allen zocht zij," even als de groote Apostel, »alles te zijn." En wat zij op de aanzienlijken vermogt, wendde zij enkel en alleen aan, om overal, waar haar blik en naam doordrongen, den bestaanden jammer op te heffen. En zonderling voorwaar! Allen, zoowel rijken als armen, bogen evenzeer voor die hooge gestalte en lange naauwe kwakerskleeding, met de eenvoudige muts, en de gladde, van voren kort afgesnedene haren, met dat vol, vast gelaat, die fijne trekken, levendige, diep liggende blaauwe oogen, waarin eene onweerstaanbare rust en eenvoudigheid, en gevoel van kracht en waarde doorstraalden. Daarbij, zonder opgewondenheid of eenige verlegenheid, noch in de eerste noch in de laatste oogenblikken des bezoeks, evenzeer zonder omslag en vleijerij, altijd vriendelijk, ernstig, waardig zoowel tegen Vorstinnen als bedelaarsters, vertoonde zij

in alles het oorspronkelijke beeld eener ware, door het Christendom verheerlijkte menschelijkheid.

Van hare laatste reis naar *Parijs* teruggekeerd, was en bleef zij lijdende, maar altijd vol geloof, hoop en liefde. Zij hield zich gedurende hare laatste levensdagen in de *Engelsche* badplaats *Ramsgate* op. Eindelijk brak de nacht van den 13den October 1845 aan, die haar aardsche bestaan zou doen eindigen. Zij leed veel, en de aanblik daarvan drong hare geliefden en vrienden, die weenend rondom hare stervenssponde stonden, als onwillekeurig tot de bede: »Hoe lang, o Heer! hoe lang?!"

Plotseling, twintig minuten vóór vier ure, had er eene groote verandering in het ademhalen plaats — het was slechts één oogenblik, slechts ééne enkele zucht, en de levensdraad werd afgesneden, en geen geluid meer gehoord.

Eene plegtige stilte heerschte in de kamers, eene hemelsche kalmte lag over het gelaat der ontslapene verspreid. Hier was de laatste vijand van ons geslacht geen koning der verschrikking, maar een hemelbode des lichts; die haar henenvoerde naar dat land, hetwelk in de verte ligt, en zoo schoon, en zoo heerlijk is.

De nacht was donker en somber; maar de morgen brak glansrijk aan: uit de zee, waarop de vensters van het doodsvertrek het uitzigt hadden, steeg de zon, als een helder lichtende vuurkogel, onbeneveld op. Dit zinnebeeld was te heerlijk en te duidelijk, om niet te worden opgemerkt. De zigtbare wereld stelde het den treurenden zoo kennelijk voor, hoe schoon de hoop des Christens is, en welk een morgen van licht, leven en zaligheid eens uit den donkeren doodsnacht verrijzen zal.

Eene luide klacht drong bij deze treurmare door *Engeland*, ja door gansch *Europa*. De visscher bij zijn net, de zeeman aan het roer, de wachter aan het strand, de gevangene in zijnen kerker, de dwalende op zijn pad, de zieke op zijn leger, de arme in zijne naaktheid, de vaak op den troon zoo behoeftige vorst — allen, allen hadden eene vriendin verloren, want hen allen had zij met volle, zuivere liefde omvat, gezegend en geliefd.

Zij is derwaarts gegaan, waar hare werken haar vol-

gen, terwijl zij aan haar geslacht het schoonste voorbeeld ter navolging heeft achtergelaten. En reeds heeft het gewerkt. In verschillende oorden der wereld zijn erven van hare liefde, navolgsters van haren wandel opgestaan. Door getrouwheid heeft zij met groote krachtsinspanning veel goeds verrigt. Haar Heer en Meester wijst allen op haar, en spreekt:

»GAAT HENEN, EN DOET DESGELIJKS." (*)

(*) Zie verder over deze echt Christelijke vrouw: *Leben und Denkwürdigkeiten der Frau* ELISABETH FRY; alsmede MERZ, *Armuth und Christenthum.*

SARA MARTIN.

GAAT HENEN, EN DOET DESGELIJKS! — aldus besluiten wij de levensschets van ELIZABETH FRY, en met heiligen dank aan God mogen wij er bijvoegen: *velen gingen henen en deden desgelijks.* Wat zij in heilige liefde tot den Heer volbragt had, werkte weldadig op de hoogere standen in *Engeland*, die reeds vroeger door het voorbeeld en de schriften van HANNE MORE krachtig waren aangegrepen en tot een nieuw leven opgewekt. Maar ook onder de geringere klassen was een betere geest, eene zucht om ten algemeenen nutte werkzaam te zijn ontwaakt, en het is ons eene aangename taak daarvan in SARA MARTIN eene roerende proeve te geven.

Zij werd ten jare 1781 geboren in een klein dorpje nabij *Yarmouth*, in het zuiden van *Engeland*, en was de dochter van eenen eenvoudigen handwerksman. Reeds vroeg wees geworden, had zij hare opvoeding ontvangen van eene vrome grootmoeder. Aan haren schoot ontving zij de eerste godsdienstige indrukken, die evenwel in haar jeugdig gemoed niet blijvend zijn geweest, daar zij reeds op haar twaalfde jaar van den Bijbel en deszelfs inhoud een zekeren afkeer toonde. Misschien was het godsdienstig onderwijs, dat zij van hare grootmoeder ontving, in eenen vorm gekleed, die voor haar jengdig verstand niet berekend, en meer terugstootend dan aantrekkend was. Het is toch bekend, dat zulk een onderwijs, op eene verkeerde wijze medegedeeld, vaak de bron

van volslagen ongeloof geworden is. SARA's verkeerde gemoedsrigting ontving nieuw voedsel door het lezen van romans en meer dergelijke schriften, die haar uit *Yarmouth* door eene vriendin bezorgd werden. Twee jaren lang had zij dezelve als verslonden, toen zij door eene zware ziekte aangetast, aan werken van gewigtiger inhoud behoefte gevoelde. »Maar nog" — het is hare eigene betuiging — »sloot zich haar oog voor elken lichtstraal, die van het Evangelie uitging, en haar hart zocht binnen te dringen." Zoo was zij vijftien jaar geworden, en nu liet de grootmoeder haar het naaijen leeren, waarin zij buitengewone vorderingen maakte. Intusschen bleef zij zonder God; ja zoodanig ergerde haar de aanblik van Zijn woord, 't welk zij dagelijks op den schoot harer grootmoeder zag, dat zij eens, terwijl deze er uit voorlas, in hevig misnoegen de kamer verliet. De twee Bijbels, die zij-zelve bezat, borg zij zorgvuldig weg, om ze toch niet te zien. En ook op haar kleine dorpje was zij niet tegen verzoeking beveiligd. In een nabij wonend aanzienlijk gezin had zij van hare kindschheid af groote welwillendheid ondervonden, en zulks bleef voortduren. Doch de heer des huizes, vol van de toenmalige *Fransche* vrijgeesterij, gaf steeds voedsel aan haar ongeloof en aan haren weerzin van den Bijbel. Zoo bereikte zij haar negentiende jaar; maar ook nu was het oogenblik daar, waarop zij ontwaken en haar hart voor Gods woord openen zou.

Op eenen schoonen zondagmorgen wandelde zij voor haar genoegen naar *Yarmouth*. Juist moest zij de kerk voorbij, en trad, meer uit nieuwsgierigheid dan uit belangstelling, dezelve binnen. Spoedig evenwel trok de hoog ernstige leerrede, waarvan de tekst was: »Wij dan wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het geloof" (2 *Kor.* v. 11) hare volle opmerkzaamheid. Op haren terugweg bleef zij over het gehoorde nadenken, en besefte zij voor het eerst de majesteit en heerlijkheid Gods. En toch duurde het bijna zes maanden, vóór zij op nieuw ter kerk ging, terwijl zij evenmin in opregtheid den Heer zocht. Zij bleef aan de wereld hangen; want ofschoon haar verstand althans ten

deele overtuigd was, zoo waren toch de indrukken, in het hart opgenomen, niet diep genoeg om blijvend te zijn. Eerst in den herfst van 1810 werd zij er toe gebragt, om van hare boeken, die overigens in den laatsten tijd van stichtelijken aard waren, tot de bron-zelve, tot den Bijbel, over te gaan. Zij gevoelde zich, na ernstig nadenken, niet alleen van de waarheid der Goddelijke openbaring overtuigd, maar ook van de zwaarte harer schuld, door het verwerpen van dit beste aller boeken op zich geladen. Het duurde evenwel nog lang, vóór zij den besten zielevrede — dien vrede, die uit God is en alle verstand te boven gaat — deelachtig werd. Zij doorgrondde nog niet den rijken inhoud dier bijbelsche uitspraak: »Zoo gij u bekeert tot den Almagtige, gij zult gebouwd worden" (JOB XXII: 23); en te vergeefs vermoeide zij zich, in eigen kracht voorwaarts te streven. Zij gevoelde zich veeleer diep neêrgebogen bij de treurige ervaring, dat haar ernstig en rusteloos pogen zonder voldoende vrucht bleef. Eindelijk evenwel behaagde het God, in Zijne groote barmhartigheid, haar inwendig oog te openen en haar te doen zien, hoe het alleen Zijn uitsluitend voorregt en het werk van Zijnen Heiligen Geest was, leven in de ziel en kracht ten goede te schenken; — dat het alleen die Geest was, die den zondaar uit zijnen doodschen toestand kon opheffen, en door eene geheele vernieuwing en wedergeboorte tot God terugvoeren; dat ook de nu volgende vruchten des geloofs en der liefde Zijn werk waren.

Van nu af aan vond zij dan ook regt smaak in het lezen der gewijde Schrift, en drong in haren zin en te gelijk in de wijsheid en genade Gods steeds dieper door, terwijl haar innerlijke vrede evenzeer toenam. En zoo in de heerlijke vrijheid staande, waarmede CHRISTUS de zijnen begiftigd heeft, ontwaarde zij dan ook den sterksten aandrang, om van hare liefde openlijk getuigenis af te leggen. Vurig smeekte zij den Heer, dat Hij haar eenen weg mogt openen, om met den Bijbel in de hand, ook anderen tot diezelfde bron van hemelsche vreugde te voeren, waaruit het haar vergund was, dagelijks en overvloedig te putten.

Spoedig werd hare bede verhoord. Dagelijks ging zij naar *Yarmouth* om daar als naaister haar brood te verdienen. Eene in die stad opgerigte zondagsschool was het tooneel harer eerste, ten algemeenen nutte strekkende werkzaamheid. Als vrijwillige onderwijzeres in dezelve opgetreden, zag zij alras van haren arbeid de schoonste vruchten. Eene harer kweekelingen, een lief tienjarig meisje, werd van eene hevige ontsteking aangetast, en stierf binnen weinige dagen. Vóór haar verscheiden bekende zij het, hoe de Heer haar het eerst tot zich had getrokken door een gebed, 't welk SARA opgeschreven en haar medegedeeld had. Hare denkbeelden van de magt der zonden, van de regtvaardigheid Gods, en van de kracht van 's Heilands verdienste, waren duidelijk en schriftmatig, terwijl haar kinderlijk hart vol diepen ootmoed was. Van eene vrouw, die wegens hare slechtheid berucht was, zeide zij: »Zij is boos, doch ik ben nog erger." Zonder den prikkel des doods regt te voelen, ging het lieve kind tot de vreugde des Heeren in. Heerlijk gevolg van SARA's eerste optreden, ter opwekking van eenen beteren geest — een' geest van Christelijke kennis en liefde in de jeugdige harten! En in dit werk bleef zij, gedurende eene reeks van jaren, met onvermoeiden ijver en warme genegenheid volharden.

Maar met dezen arbeid vereenigde zich spoedig een andere van niet minder gewigt. Reeds in het voorjaar van 1810 had zij een innig verlangen gevoeld, om de armen in de werkhuizen te *Yarmouth* te bezoeken. En ook hieraan werd voldaan. Men had haar van eene jonge vrouw verhaald, die daar aan een boosaardig gezwel krank lag, en spoedig verkreeg zij den toegang tot haar. Zij bleef de lijdende vlijtig bezoeken, las haar uit de Heilige Schrift voor, en vond te gelijk ook bij de overige bewoonsters zoo veel bijval, dat ook deze, na den dood der jonge vrouw, SARA eenstemmig verzochten hare bezoeken voort te zetten, met haar te bidden, en haar uit Gods woord voor te lezen. Zij nam dit gaarne aan, en ontving, ter vermeerdering harer vreugde, eveneens van de kranken op de ziekenzaal hetzelfde verzoek; waar, van nu af aan, hare komst steeds met de grootste vreugde

werd te gemoet gezien. Ook dezen haren arbeid zette zij onvermoeid voort, en eerst later, toen de onzuivere lucht in de ziekenzaal hare, buitendien zwakke gezondheid te zeer aantastte, verwisselde zij dien met een nog meer belovende, zoo als ons nader blijken zal.

Maar niet genoeg, dat zij voor de bejaarden zorgde, ook voor de in het werkhuis geplaatste arme kinderen wenschte zij nuttig te zijn. Innig bewogen met hunnen jammervollen toestand, besloot zij aan derzelver mogelijke vorming hare krachten toe te wijden, en vooral deed zij zulks toen haar later meer tijd vergund werd. Het aantal knapen en meisjes beliep omtrent zestig. Met toestemming van den opzigter rigtte zij nu eene school op, waarvoor eerst geen bijzonder vertrek bestond; doch spoedig gelukte het haar, door des opzigters hulp ondersteund, het zoo verre te brengen, dat de Bestuurders van het werkhuis tot den bouw van een schoollokaal besloten. En van nu af aan was zij daar, voor allen, alles. Het was een waar genot te mogen hooren, op welk eene nadrukkelijke en vruchtbare wijze zij haar onderwijs mededeelde. Onafgewend bleven oog en hart op haar gevestigd; en als de vragen over de godsdienst werden opgezegd, legde zij die uit door een vers of verhaal, dat zij altijd gereed had, maar vooral door verklaring uit de Heilige Schrift. De Bijbel toch werd haar, steeds meer en meer, de groote bron van hare wetenschap en magt.

Om de school nog nuttiger te maken; werd er een meester gekozen, 't welk alleen uit de volwassene bewoners van het huis geschieden kon, en dan nog altijd met moeite, daar er slechts weinigen onder waren in staat om de kinderen in het lezen te onderwijzen. Evenwel was zij bij deze keuze zeer gelukkig. De kinderen waren in onderscheidene klassen verdeeld, en ontvingen, overeenkomstig hunne vermogens en vatbaarheid, opgaven uit den Bijbel of uit andere stichtelijke boeken, om die van buiten te leeren. Deze opgaven vermeerderden zich trapsgewijze, en allen leerden ze met vreugde, terwijl de dag, waarop zij die bij SARA moesten opzeggen,

zoo wel voor hen als voor haar een dag van waar genot was.

Intusschen had zij nog een ander middel verzonnen en aangewend, ten einde haar onderrigt zoo vruchtbaar mogelijk te maken. Zij had eene reeks van vragen en antwoorden over de heilswaarheden uit de Heilige Schrift in bijbelplaatsen uitgetrokken. Met groote letters geschreven, had zij die rondom aan de muren van het schoolvertrek opgehangen, opdat de kinderen ze zien en in het geheugen prenten zouden. Nu bemerkte zij op zekeren dag, dat twee kleine meisjes van negen en tien jaren, deze spreuken niet alleen zelve, maar ook aan twee harer slaapgezellinnen geleerd hadden. Dat was voor haar een nuttige wenk, en zij droeg aan zulke kinderen, die er zich gewillig toe toonden, op, om anderen te onderwijzen. En zulks werd met den besten uitslag bekroond. Elk meisje, elke knaap koos voor zich eene bepaalde klasse uit, zonder dat SARA zich daarin mengde. Sommigen, wien het aan tijd of geschiktheid ontbrak, bepaalden zich enkel tot hunne eigene personen; doch de overigen voegden zich bij elkander om te leeren, en werden »een genootschap" genoemd. »Van dezen tijd af," verhaalt SARA, »wist elk in de school opgenomen kind zijne taak, zonder door mij onderwezen te worden. Het was een hartverheffende aanblik, de vrolijke gezigten dezer kleinen te zien, hoe de een den anderen leerde, om toch op den dag, waarop ik hen overhoorde, gereed te zijn."

Op den eersten maandag van elk vierendeel jaars gaf zij aan hare jeugdige leermeesters en derzelver scholieren, een klein, eenvoudig feest. Zij zaten dan op banken rondom tegen den muur, de tafel voor hen; SARA had voor koffij en broodjes gezorgd, en vulde de kopjes en handen der kleine vrolijke schaar — zij-zelve was de vrolijkste onder hen. — Ook bewijzen van belooning voor aangewende vlijt had zij ingevoerd. — Zoo bleef zij volhouden tot aan den jare 1838. Toen werd er een nieuw werkhuis gebouwd, een onderwijzer en onderwijzeres aangesteld, en hare werkzaamheid niet langer gevor-

derd. En zoo kon zij dan aan eenen anderen, niet min gewigtigen arbeid, waarop wij reeds boven doelden, haren ganschen vrijen tijd besteden: — *de geestelijke zorg voor de gevangenen.*

En hoe kunnen wij hier voorbijzien de wijze en liefderijke leiding der Voorzienigheid, die zich in den ganschen levensloop der brave SARA zoo treffend verheerlijkt. Trapsgewijze voerde zij haar van het ligtere tot het meer zware: — van de zondagsschool, door het werkhuis, tot den kerker. Zoo werd zij langzamerhand in haar binnenste vaster, rijker aan ervaring, en volkomener in eene geheele overgave van zich-zelve. Tot genoegzame rijpheid gekomen, was zij thans in staat, om met bewonderenswaardige omzigtigheid en kracht, met zeldzame bekwaamheid, met onwankelbare trouw en volharding, het moeijelijke ambt der reddende liefde te kiezen en te vervullen.

Vóór lang had zij daartoe eene vurige begeerte gevoeld. Op hare liefdesgangen door *Yarmouth* moest zij vaak de gevangenis voorbij, en zoo werd die begeerte gedurig opgewekt en aangekweekt. »Reeds van 1810 af," zegt zij, »ontwaarde ik, daar ik dikwijls de gevangenis voorbijging, een dringend verlangen, om toegang tot de gevangenen te verzoeken; ten einde hun de Heilige Schrift voor te lezen: want ik dacht veel aan hunnen toestand en hunne zonden voor God; hoe zij van de maatschappij, wier regten zij verkracht hadden, uitgesloten, en tevens verstoken waren van 't onderrigt der Schrift, 't welk alleen in staat was hun rampzalig lot te verbeteren." Maar eerst negen jaren later zag zij haren wensch vervuld, en wel door de volgende omstandigheid. In Augustus 1819 was er eene vrouw tot gevangenschap veroordeeld, wegens de onnatuurlijkste misdaad. Het was eene moeder, die haar eigen kind deerlijk geslagen en mishandeld had. SARA had daarvan gehoord, en door innig medelijden met haren toestand gedreven, verzocht zij dringend om tot haar te worden toegelaten. Maar dit vond zwarigheid; de toegang werd niet vergund. Zulk eene weigering zou een meer zwak gemoed hebben afgeschrikt, doch SARA was te wèl be-

vestigd in haar voornemen en te zeer bewust van hare kracht, dan dat zij een oogenblik zou weifelen. Zij herhaalde haar aanzoek, en nu werd zij toegelaten.

Wij hebben vroeger Mistress FRY bewonderd bij haar eerste optreden in de gevangenis te *Newgate*, en haar met gelijke bewondering gevolgd, waar wij haar elders werkzaam zagen. Maar men vergete niet, dat deze, eene wèl-opgevoede vrouw, door geheel haar voorkomen indruk maakte; door hare gewoonte, om in de Vergadering der Kwakers openlijk te spreken, in 't spreken eene zekere hebbelijkheid had gekregen, en daarenboven door wijze en invloedrijke helpers ondersteund werd. Maar hoe anders was het met SARA MARTIN! Vroeg van hare ouders beroofd, was zij aan de leiding eener wel vrome, maar toch eenvoudige grootmoeder overgegeven, en ontving geene andere vorming dan die men op eene dorpsschool erlangen kan. De kennis, die zij bezat, ja hare gansche ontwikkeling was, naast God, haar eigen werk; in lateren leeftijd had zij dien zich-zelve moeten verschaffen. Hoe zeer wij dus de werkzaamheden van Mistress FRY niet in het minst wenschen te verkleinen, maar integendeel van heeler harte toejuichen, meenen wij toch aan die van SARA eene hoogere verdienste te moeten toekennen. De voorregten, waarin gene zoo overvloedig deelde, waren haar geweigerd; doch zij was diep ingedrongen in den geest van dat Boek, 't welk overal van barmhartigheid spreekt; en door dien geest bezield en gesterkt, arbeidde zij, zonder vertrouwde of medgezel, aan de vertroosting en opbeuring van arme verworpelingen.

Van dit haar eerste bezoek zegt zij: »Toen ik de vrouw, die bij den aanblik eener vreemde niet weinig verbaasd stond, de reden mijner komst opengelegd, de schuld die haar geweten bezwaarde, en hare behoefte aan Gods erbarmende liefde duidelijk had voorgesteld, borst zij in een vloed van tranen los, en dankte mij voor mijn bezoek." Die tranen en dien dank, terwijl zij al weder bewijzen, hoe in het booze hart het goede nimmer geheel is uitgewischt, waren te gelijk aanmoedigend voor SARA. »Ik las haar," gaat zij voort, »het drie-en-twin-

tigste Hoofdstuk van LUCAS voor: de geschiedenis van dien kwaaddoener, die zich ootmoedig en geloovig tot den Verlosser wendde, en genade en redding vond."

Hebben wij vroeger gezien, hoe ellendig de gevangenis van *Newgate* er uitzag, ook met die te *Yarmouth* was het niet beter gesteld: de beschrijving, welke ons van de morsigheid en ongezondheid van het gebouw en van den toestand van deszelfs bevolking gegeven wordt, jaagt eene kille huivering aan. Geen wonder dan ook, dat den aanblik daarvan, en de ontvangst, die zij ondervonden had, haar meer dan immer overtuigden, hoe een bode van genade en vrede voor deze diep rampzaligen de hoogste behoefte was. En door haren eersten zoo wèl geslaagden arbeid overtuigd, dat zij voor deze moeijelijke taak persoonlijke geschiktheid bezat, herhaalde zij dan nu ook gedurig hare bezoeken bij de misdadige vrouw, en ook bij andere gevangenen. In de eerste maanden duurden zij slechts kort, en bepaalde zij zich alleen tot het voorlezen van eenig gedeelte der Heilige Schrift. Doch daar zij het voor zoo hoogst wenschelijk hield, de arme gevangenen niet alleen voor te lezen, maar hen ook in het lezen, en, ware het mogelijk, ook in het schrijven te onderwijzen, dacht zij er over na, hoe daarvoor den noodigen tijd te vinden. En nu, wat deed zij? Haar liefdevol hart had slechts een kort beraad noodig, en nu stond haar besluit vast: *zij, de behoeftige naaister, brak elke week eenen dag van haren arbeid af, om dien ten dienste der gevangenen te gebruiken.* »En," dus verhaalt zij, »deze regelmatig gegeven dag, met menig andere daarbij, werd niet als geldverlies gevoeld; maar altijd gevolgd van volle tevredenheid, want Gods zegen was op mij."

Hare bezoeken, benevens hare overige geestelijke zorgen, zullen in onze schatting eene nog hoogere waarde ontvangen, wanneer wij bedenken, dat er toen noch schoolonderwijzer noch geestelijke in de gevangenis was aangesteld, en er zelfs op den dag des Heeren geene godsdienstoefening plaats vond. Wat groote smart SARA over dit laatste ondervond, laat zich gemakkelijk begrij-

pen. Zij wendde dan ook de uiterste pogingen aan, om dien dag meer stichtelijk door te brengen, en dat gelukte. Er werd eene zondagsdienst, zoo wel des voor- als des namiddags, ingesteld, waarbij een der gevangenen uit de Heilige Schrift aan de anderen voorlas; en begrijpende, hoe hare tegenwoordigheid weldadig zou werken, vooral op de voortduring dezer nuttige inrigting, besloot zij, als toehoorster er bij tegenwoordig te zijn. Maar hierbij bleef het niet, want al spoedig nam zij-zelve den post van voorlezeres op zich, ja waardeerde dat als een groot voorregt, haar van den Heer verleend. Door Zijne genade werd het niet alleen de gevangenen lief en nuttig, maar ook voor haar-zelve eene bron van troost en moed.

Zoo had zij ongeveer drie jaren lang de gevangenis regelmatig bezocht en daarin gearbeid, toen eene zekere Dame, die hare liefdegangen met warme deelneming gevolgd was, zich bewogen gevoelde haar een dag in de week te geven, dien zij haar betaalde, even alsof zij op dien dag bij haar als naaister gewerkt had. Boven valsche schaamte verheven, nam zij dit geschenk gaarne aan, bewust, dat zij alzoo nog meer nuttig zijn kon. Intusschen gevoelde zij dagelijks meer, dat, wilde zij de op zich genomen taak waardig volbrengen, zij over grooter geldmiddelen moest kunnen beschikken, dan tot dus verre het geval was. Want ofschoon haar werkkring toen nog die uitgebreidheid niet had, die hij naderhand verkregen heeft, was er toch, om met een goed gevolg daarin te arbeiden, reeds nu meer noodig, dan hetgeen haar ter dienste stond.

Aan deze bedenking echter werd spoedig te gemoet gekomen. Na den dood van hare grootmoeder had zij haar vast verblijf te *Yarmouth* genomen, waar zij in een onaanzienlijk gedeelte der stad twee kamers betrok. Hier wist zij eene driemaandelijksche inschrijving te openen, ten hoogste van *f* 1-50, tot aankoop van Bijbels, Nieuwe Testamenten, en andere stichtelijke werkten. Door deze verblijdende, veelbelovende medehulp bemoedigd, besteedde zij elk oogenblik, dat zij slechts kon uitzuinigen,

om niet alleen in de gevangenis, maar ook elders werkzaam te zijn.

Maar hierbij bleef het niet. Ten gevolge der weldadige, door Mistress FRY gegevene aanleiding, was, sinds den jare 1823, ook in de gevangenis te *Yarmouth* een begin gemaakt, om de veroordeelden met arbeid bezig te houden. Ook deze zaak nam SARA met ernst ter harte. »Een edel mensch," zegt zij, »begiftigde mij met tien shillings (*f* 6.—), en een ander gaf mij een pond (*f* 12.—), om voor de gevangenen te besteden." Nu overlegde zij, dat zij deze som niet beter dan tot het vervaardigen van kleederen voor arme kinderen kon aanwenden. De noodige stoffen werden aangekocht, en nu sneed zij dezelve naar de beste patronen, bepaalde het maakloon daarvoor, en stelde vaste koopprijzen. Bovendien moesten de vrouwelijke gevangenen hemden, mantels, rokken en dergelijken maken. Toen dit algemeen bekend was, vonden zich onderscheidene welgezinden opgewekt deze zaak door aankoopen te ondersteunen; hierdoor eene dubbele weldaad bewijzende, daar zij den gevangenen arbeid en den armen deksel en voedsel verschafte. En te gelijk werd menige jonge vrouw tot naaijen geoefend, legde deze tegen het oogenblik van haar ontslag eene kleine som op, en werd in staat door handenarbeid zich voor de toekomst te verzekeren.

Niet zoo gemakkelijk scheen het aan de mannelijke gevangenen arbeid te verschaffen; gelukkig was hun aantal niet groot. Sommigen vlochten strooijen hoeden, anderen vervaardigden beenen lepels, vorken, cachetten en vele andere dingen. Voor alles wist SARA raad te schaffen. Het was haar gelukt van vrienden en bekenden overblijfsels van oude kleederen, saai of andere wollen stoffen te verkrijgen, waaruit zij mans- en jongens-mutsen sneed, wier vervaarding zij den gevangenen opdroeg. Spoedig vond zij leerzame scholieren, vooral onder de jongere knapen, van welken eenigen het zelfs zóó verre bragten, dat zij grove hemden van ongebleekt katoen leerden naaijen. Ook deelde SARA allerlei lappen onder hen uit, om hen, onder hare aanwijzing, in staat te stellen

hunne kleederen heel te houden, en het lediggaan te weren. Deze lappen-uitdeeling werd zelfs als eene belooning beschouwd, daar zij hun eene toenemende bekwaamheid tot den arbeid verschafte. En zoo werd nog een ander, niet minder weldadig doel bereikt: de aldus bezig gehoudenen werden aan stilte en orde gewend, en stoorden te gelijk ook de overigen niet. Ja, de betergezinden onder hen verzochten zelfs voor haar en voor anderen om arbeid, ten einde zij des te ongestoorder de hun opgegevene bijbelspreuken van buiten konden leeren. Want ook hiertoe had SARA deze meestal weêrspannige gemoederen, niet zonder eene zekere, haar eigendommelijke bekwaamheid, weten te brengen; zoo als zij in het algemeen door een even vast als omzigtig gedrag haar gezag onder deze ruwe naturen wist te bewaren. En hoe zij elke gelegenheid wist aan te grijpen, om op hun verstand en gemoed, op hunnen ijver en de versterking van goede gewoonten weldadig te werken, blijkt genoegzaam uit dit ééne voorbeeld. Eens vertoonde zij hun eene kopij van het schilderstuk van den *Dresdener* kunstenaar RETZSCH, »de schaakspeler"; dadelijk toonden zich twee der gevangenen bereid, om het na te teekenen, waartoe SARA hun niet alleen verlof gaf, maar ook het noodige bezorgde. Zij slaagden bijzonder wèl, en zoo was er een nieuw middel tot oefening en nuttig gebruik van den tijd gevonden. Maar te gelijk wist zij hun op het gevaarlijke van elk spel dat om geld geschiedde, oplettend te maken; zoodat dit schilderstuk eenigermate een keerpunt in het innerlijk leven der gevangenen geworden is, daar ook anderen werden opgewekt, het nateekenen te beproeven, en zoo gelegenheid vonden, om hun nadenken en hunne oplettendheid te oefenen.

Meer en meer volmaakte zij haar stelsel van opvoeding, hetwelk zij tot dus verre omtrent de gevangenen gevolgd had. De plaats, die langen tijd een afzigtelijk tooneel van losbandige ledigheid was geweest, werd door haar toedoen, als ware het in een bijënkorf van orde en werkzaamheid veranderd. Maar niet genoeg, dat zij hun van arbeid voorzag, zij zocht hen steeds meer gees-

telijk te vormen. Reeds van den aanvang af had zij diegenen, die een weinig lezen konden, aangemoedigd, om zich daarin verder te oefenen en ook anderen daarin voort te helpen. Men leerde hen ook schrijven, terwijl zij, die het reeds kenden, uittreksels maakten uit boeken, die men hun bezorgde. Die in staat waren te lezen gingen voort, om overeenkomstig hunne neiging en vatbaarheid nuttige spreuken uit de Heilige Schrift uit het hoofd te leeren. »Ik deed dit zelve ook," dus schrijft zij in haar dagboek, »om hun een voorbeeld te geven, en zeide ze voor hen op; de uitkomst van deze mijne handelwijze was in het oog loopend. Als de hoogmoed van sommigen hen nalatig had gemaakt, het opgegevene van buiten te leeren, dan deed althans mijn voorbeeld de verontschuldigingen verstommen. Menigeen zeide wel in 't eerst: »het zal van geen nut zijn;" doch dan was mijn antwoord: »het is nuttig voor mij, waarom dan ook niet voor u? Gij hebt het nooit beproefd, ik wel." Traktaatjes en kinderboekjes, ook grootere werken, werden in elke kamer dagelijks rondgedeeld.

Het verdient onze geheele opmerking, dat SARA, bij al de inspanning, die zij in de dienst der reddende liefde zich getroostte, van hare eerste intrede in de gevangenis, ten jare 1819, tot aan 1843 toe, nooit van eene ernstige ziekte is aangetast, en zulks eerst in het laatstgemelde jaar, dat dan ook een einde aan haar werken heeft gemaakt, het geval is geweest. Mogen wij hierin Gods bewarende hand voorbijzien?

Het jaar 1838 werd vooral gewigtig voor hare werkzaamheid, en bragt als ware 't een hooger tijdperk voor dezelve voort. Met elke dag werd haar de verpleging der gevangenen dierbaarder, en somtijds gevoelde zij zich zelfs gedrongen den Heer te smeeken, dat Hij haar mogt in staat stellen, daaraan haren ganschen tijd te wijden. Die bede vond langzamerhand verhooring. De werkzaamheden van haar nederig beroep namen gedurig af, en elke dag, dien zij aldus vrij kreeg, werd ten dienste der gevangenen en andere daaraan verwante oogmerken besteed. Maar in December van 1838 werd zij

geheel en al aan genoemde werkzaamheden onttrokken, zoodat zij nu op eenmaal over elk uur hares weldadigen levens de vrije beschikking had. Hierin dankbaar een wenk der Voorzienigheid eerbiedigende, wendde zij dien dan ook met verdubbelden ijver aan, om voor de aan hare zorg toevertrouwden nuttig te zijn. Gelijktijdig had de toenmalige opzigter der gevangenis, wegens hooggeklommen jaren, voor zijnen post bedankt, en was een nieuwe in zijne plaats aangesteld. Deze was een man, voor zijne betrekking volkomen berekend, terwijl zijne vrouw, niet minder werkzaam, de taak op zich nam, om voor de vrouwelijke gevangenen het hare te doen. Er vond eene geheele omkeering in het innerlijke van den kerker plaats, en SARA had van nu af aan de vreugde, om, vereenigd met dit wakker echtpaar, in eendragt en vrede, tot aan haar levenseinde voor hare heerlijke taak te arbeiden.

Maar zich voor anderen zoo geheel opöfferende, was te gelijk de bron voor eigen onderhoud gestopt. En wat dan nu? Hooren wij haar-zelve. »Men zal nu de vraag opwerpen," dus schrijft zij, »waar ik thans de middelen tot mijn onderhoud vind?" Alles wat ik aan inkomen bezit, bepaalt zich tot de renten van een klein kapitaal. Toen ik in de volle drukte van mijn naaiwerk zat, had ik vaak angst en zorg voor de toekomst; maar naarmate het werk afnam, verdween ook de zorg. God heeft mij immers zelf in Zijnen wijngaard geroepen, en tot mij gezegd: »'t geen regt is, zal ik u geven." God was mijn Heer, en zou Zijne dienares niet verlaten — Hij was mijn Vader, hoe kon Hij zijn kind vergeten? Ik had immers voor mij de vertroostende voorbeelden der Heilige Schrift, die van RUTH en NAOMI, van ELIAS en de weduwe te *Saripta*. Mijn gemoed gevoelde zich, door den aanblik van zulke beproevingen, door meer dan menschelijke kracht opgebeurd — ik had de kosten berekend en mijn besluit stond onwrikbaar vast. Moest ik, terwijl ik anderen de waarheid verkondigde, ook al aan tijdelijk gebrek worden blootgesteld — hoe kon deze oogenblikkelijke armoede van een enkel mensch in ver-

gelijking komen met den ernst der roeping tot heil der broederen, en met de zaligheid den Heer te volgen in de dienst der liefde? Zulke beschouwingen hielden mij staande, en ik ging voorwaarts; steeds nieuwe ervaringen der Goddelijke genade ondervindende en mij over dezelve verblijdende. Nu, daar ik al mijn tijd aan de arme gevangenen wijden kan, zie ik voor mij een immermeer zich verwijdend gebied, en de gansche volheid der vrucht, die daarop kan worden voortgebragt, is misschien voor den blik van eenen troongeest te groot."

En dit haar vertrouwen op Gods vaderzorg in betrekking tot hare nooddruft, nimmer te schande gemaakt, bewaarde zij steeds ook gedurende eene zware en langdurige ziekte, waarmede zij bezocht werd. Hare vrienden boden zich om strijd aan, haar klein kapitaal, bij hare herstelling aan te vullen, ingeval zij het gedurende hare ziekte moest aantasten. Sara wees elk aanbod, ofschoon het edel doel dankbaar erkennende, beslissend af; terwijl zij zeide: »het verschil in haar inkomen zou slechts gering zijn; en daarenboven, het was Gods wil, waaraan men zich onderwerpen moest." Te gelijk echter gaf zij een roerend bewijs van eenvoud en deemoed, want ofschoon voor dat oogenblik niets begeerende, voegde zij er te gelijk bij: »mogten eenmaal mijne middelen niet meer toereikende zijn, dan zal ik van mijne vrienden het goede gaarne aannemen." Het eenige wat men dus vermogt was, haar menige benoodigdheden, bij wijze van gelegenheidsgeschenken, te doen toekomen; doch werd er niet uitdrukkelijk bij gezegd: »dit is niet voor uwe liefdewerken, maar voor uw uitsluitend gebruik en verkwikking," dan werd het alles weggegeven aan personen, die het meer noodig hadden dan zij.

Hare eenvoudige, geheel belangelooze gemoedstemming treedt vooral door de volgende daadzaak in het helderst licht. Reeds sedert eenigen tijd had sara bemerkt, dat eenige leden der Commissie over de gevangenis het plan hadden, haar ter belooning van haren ijver, eene geldelijke toelage uit de Stadskas te bezorgen. Maar zij verzette zich moedig tegen dit voornemen, zoodat men

het moest opgeven. Doch ten jare 1841 werd er een stap gedaan, die eene vernieuwde weigering ten eenenmale onmogelijk maakte. »Eene mijner dierbare vrienden," zegt zij, »de vrouw van een der leden van de Commissie schreef mij: »wij achten het onmogelijk, dat gij, bij uwe tegenwoordige levenswijze, de moeijelijke werkzaamheden in de gevangenis lang zult kunnen uithouden. Mijn man en ik zullen ons smartelijk aangedaan, ja, beleedigd achten, als gij op nieuw weigert den voorslag aan te nemen enz." — SARA's antwoord aan de Leden der Commissie luide aldus:

»Reeds lang was mijne meening ten opzigte dezer aangelegenheid u bekend; doch, hoe lang zij ook bij mij overheerschend moge geweest en met mijne innerlijkste gevoelens als ineengesmolten zijn, zoo is dit alleen geen grond om er bij te volharden, wanneer zij niet door hoogere beweegredenen ondersteund wordt. Doch dit is het, wat mij zoo zwaar op het hart weegt: ik heb ondervonden, dat het door mij, zoo geheel vrijwillig gegeven onderwijs steeds van groote voordeelen vergezeld werd, terwijl ik thans vrees, dat, door betaling te ontvangen, mijne bemoeijingen minder ingang zullen vinden. Ook ben ik bezorgd, dat onder zulk eenen geldelijken bijstand mijn gemoed als door eenen drukkenden band zich bekneld gevoelen, en mijn geheele arbeid schipbreuk zal lijden. Eene proeve te nemen, waardoor de zaak, voor welke ik leef en adem, zou kunnen benadeeld worden, was — een mes op de keel van een geliefd kind zetten, om te beproeven, of het wel snijdt. Neen, mijn leven is mijn eigendom en evenzeer mijn tijd. Dat ik beiden enkel den gevangenen wijdde, — dat getuigt mijn geweten mij voor God; en mijn waar en waarachtig verlangen daarbij is geen ander, dan om de wenschen der Heeren, die met derzelver opzigt belast zijn, voor te komen, met hun vertrouwen mij vereerd, en met hunnen invloed ondersteund te zien. Wilt gij nu boos op mij worden, omdat ik nogmaals uw geldelijk aanbod afwijze, zoo zal een genadig God en een goed geweten mijnen vrede bewaren; daarentegen, indien ik

iets aannam, wat ik als schadelijk voor de gevangenen beschouwde, zouden beiden mij veroordeelen, en die veroordeeling zou mij overal volgen. Wat mijne omstandigheden betreft, blijft mij niets te wenschen over, en ik ben meer dan tevreden."

En nu, wat had men moeten doen? zulke bedenkingen had men moeten eerbiedigen, en, op eene wijze die geen zweem van vernedering met zich bragt, de erkentelijkheid moeten toonen, welke men gevoelde haar schuldig te zijn; doch dat gebeurde niet. Aan haren tweestrijd werd een einde gemaakt door de beslissende verklaring, die een der Leden van de Commissie haar deed: »als wij u toestaan de gevangenis te bezoeken, dan moet gij u ook aan onze bepalingen onderwerpen." Waarlijk, eene hoogst onkiesche handelwijze? »Maar," dus besluit zij haar berigt, »eer nog de avond, waarop de Commissie haar besluit nemen zou, aanbrak, was ik reeds tot volkomene ruste gekomen, en kon ik naar waarheid zeggen: hoe de beslissing ook uitvalle, ik zal er mij gelaten aan onderwerpen in de bewustheid, dat ik regt heb gehandeld. — Ook bleef mij geene keuze over, of ik eene geldelijke toelage aan wilde nemen, of niet — men deelde mij enkel mede: hoe er besloten was, en dat men jaarlijks twaalf pond bepaald had. Daar mijn geweten mij het getuigenis gaf, dat geld nimmer het doel van mijn streven is geweest, en de gansche zaak, zonder mijn toedoen, was tot stand gekomen, zoo leerde ik spoedig, vrolijk en dankbaar in deze schikking berusten."

Reeds vroeger hebben wij van SARA's bemoeijingen bij de zondags-godsdienstoefening melding gemaakt. Ten einde nog des te beter tot deugd en godsvrucht op te leiden, vereenigde zij met het voorlezen der Heilige Schrift, dat van *gedrukte* leerredenen, waarmede zij aanhield tot den jare 1832. Maar van nu af vervaardigde zij zelve, met dit weldadige doel, schriftelijke opstellen, die beschouwingen over onderscheidene Bijbelteksten bevatten; ja, toen de nieuwe opzigter in de gevangenis eene betere orde had ingevoerd, zoo als wij boven zagen, en zij dus niet meer hare opmerkzaam-

heid op de houding en het gedrag der haar omringenden behoefde te vestigen, was zij met Gods hulp zelfs in staat, vrije toespraken tot hen te houden; waarbij evenwel de Heilige Schrift altijd en overal ten gronde lag. — Onder hare nagelatene papieren bevinden zich nog vele der straks genoemde beschouwingen, met eene vaste duidelijke hand geschreven. Zij bevatten meestal onderwerpen van zedelijken aard, stellen overal de daadzaak op den voorgrond, »dat, in spijt van alle de bekoringen en listige inblazingen der verleiding, ellende, als eene schaduw, op de misdaad volgt, en wel even onvermijdelijk als in de natuur elke oorzaak een gevolg heeft." Hier tegenover plaatste zij eene andere: dat er namelijk »eene even onverbrekelijke vereeniging bestaat tusschen braafheid en geluk, en dat uitwendige gunstige omstandigheden, zonder deugd, dit geluk niet kunnen aanbrengen." Bovenal zocht zij hare hoorders »tot de altijd opene deur van Gods genade te voeren," en ze door warme woorden van Bijbelsche welsprekendheid tot binnentreden te noodigen en te dwingen. — Alle deze opstellen zijn schriftmatig, toonen eene juiste kennis van den Christelijken heilsweg, en voeren eene taal, die tot het hart spreekt. Men mag dan ook met grond gelooven, dat dit godsdienstig-zedelijk onderwijs, in zachte, warme opregtheid voorgedragen en met liefdevollen ernst aangedrongen, eenen buitengewonen invloed gehad heeft.

Doch niet binnen de gevangenis alleen, waar SARA ten minsten vier- tot vijf malen 's weeks aanwezig was, wijdde zij zeventien jaren lang met onverdroten ijver, zich aan het heil der gevangenen. Ook na hun ontslag zorgde zij, zoo veel haar slechts mogelijk was, voor hun voortkomen in de wereld, en hield de in hare nabijheid blijvenden, onder een bestendig en zorgvuldig opzigt. Intusschen was zij er vooral op uit om sommigen hunner te bewegen, het tooneel hunner vorige misstappen, waar de vele verzoekingen, waaraan zij vroeger blootgesteld waren, hen nog voortdurend omringden, te verlaten, en zich naar een ander oord te begeven, om dáár in een nieuwen werkkring, een nieuw leven te beginnen.

Bijzonder was dit het geval bij de jeugdige misdadigers, die zij zich met ongewone zorgvuldigheid aantrok. — Hare Liefde was, gelijk wij gezien hebben, onuitputtelijk in het uitvinden van middelen, om den gevangenen werk te verschaffen, en zij bleef dat ook waar het naderhand gold, hen aan een eerlijk bestaan te helpen. Meer dan eens voerde zij een verloren zoon in den schoot zijner familie terug, of bewoog eenen huisheer den berouwvollen dienaar terug te nemen. Hier loste zij voor eenen zich wèl gedragende verpande kleedingstukken in; daar kocht zij voor een ander weegschaal en waren, om op de omliggende plaatsen handel te drijven. Wat hun was voorgeschoten, werd naderhand verrekend, als zij in staat waren, hun brood te winnen. Waar men voor koopen en verkoopen geene geschiktheid had, wist zij al wederom raad. Een jongen knaap voor wien zij vreesde, daar hij door slechte voorbeelden omgeven was, bezorgde zij een matrozenpak, om hem in staat te stellen op de koninklijke vloot te gaan dienen. Alle die uitgaven zijn, benevens de daarvoor gevorderde inkomsten, met de grootste zorgvuldigheid aangeteekend, alsmede, hoe zij dezelve voor de verschillende takken harer weldadige werkzaamheid heeft aangewend. In geheel haar gedrag zag men, bij wijd uitgestrekte onvermoeide bedrijvigheid, eene buitengewone liefde tot orde.

In het voorjaar van 1839, opende zich een nieuw veld ter bearbeiding. Er bestond te *Yarmouth* eene avondschool, waarin zij zich thans als onderwijzeres begaf. Deze school was bepaald ingerigt voor meisjes van boven de zestien jaren, die gedurende den ganschen dag in de fabrieken werkzaam waren. Tweemaal in de week kwamen zij bijeen, om in lezen en schrijven onderrigt te ontvangen. Eenige Dames hadden deze school gesticht, en eerst zelve daarin onderwijs gegeven, doch langzamerhand zich teruggetrokken; zoodat er bij SARA's optreden, slechts ééne was overgebleven. De leerlingen werden nu in twee klassen verdeeld; de hare bevatten van veertig tot vijftig dier meisjes, behalve nog eenige oudere, en verre de meesten niet juist door hare deug-

den bekend. Hoe smartelijk viel het haar vaak, wanneer zij derzelver ruw gelach en onbetamelijk gesnap, zelfs binnen deze heilige muren hoorde weergalmen. Maar eenmaal binnengetreden en aan de lange tafels aangezeten, hield elk onwelvoegelijk gedrag op; eene volle en bestendige opmerkzaamheid en onderwerping werd, door de vaste beslissende handelwijze der nieuwe leermeesteres, geboden en bewaard. Zij, die reeds lang gewoon was, met personen van eenen bandelloozen gemoedsaard om te gaan, wist zeer goed, dat, zal het gezag en de invloed eens onderwijzers bij de zoodanigen vast gevestigd zijn, geene zwakke toegevenheid, maar een bedachtzaam en streng gedrag steeds gevorderd wordt. Maar deze hare strengheid — wij gelooven het immers gaarne? — lag slechts in haar uiterlijk bestaan; want geen hart heeft wel immer van warmer liefde omtrent zijne verwaarloosde evenmenschen geklopt; geen was van innige welwillendheid jegens hen zoo overvloeijend, als dat van onze teedere SARA MARTIN. Even als overal was het ook hier hare grootste zorg, allen met de Heilige Schrift bekend te maken, en op gemoed en wandel toe te passen; en zoo gelukkig slaagde zij in dezen, dat de Dame, die over de andere klasse gesteld was, meer dan eenmaal verzocht, dat ook deze mede toehooren mogt. En niet genoeg, dat zij in de school voor deze meisjes nuttig was, ook aan hare persoonlijke bekommeringen en bijzondere behoeften, ook aan de bezwaren van haren toestand, nam zij het hartelijkst deel. En niet zelden gelukte het haar, deze of die uit de holen der schande terugvoeren, en aan de strikken der verleiding te ontrukken.

Maar hare brandende zucht tot werkzaamheid was ook hiermede nog niet voldaan; de avonden, op welke zij geen onderwijs gaf, werden door haar besteed tot het bezoeken van zieken in het werkhuis, of allerwege in de stad, ook wel tot een stichtelijk gesprek met dezen of genen vrome van *Yarmouths* bevolking, door wien haar streven en pogen met bewondering werd opgemerkt. En nooit liet zij na, eenigen arbeid mede te

nemen, en waren er jonge lieden tegenwoordig, dan was het zeker dat elk aan het werk werd gezet. Er was altijd iets in gereedheid te brengen, vooral voor de gevangenen, of om hun van arbeid te voorzien, of om iets voor hun onderwijs te doen; patronen of voorschriften waren er te maken; of oude stoffen tot nieuw gebruik in te rigten, en hierin was haar vindingrijke geest vooral bedrijvig. Oude stukken katoen of wol, snippers papier, zelfs stroo — dingen, welke een ander wegwierp, 't kon niet schelen, wat het ook wezen mogt, zij bedelde er altijd om: dat zulke dingen voor haar bewaard bleven; zij kon ze gebruiken. En hoe was zij in haar schik, als, wanneer men zoo aan den avond bijeen en nuttig werkzaam was, zich iemand tot voorlezen aanbood; hoe was zij zelve steeds gereed, om te verhalen van de haar gedurig voorkomende ellende, en van alle zoowel bittere als blijde ervaringen, dien zij dagelijks had. En nu van zulk een avondbezoek te huis gekomen, was zij nog niet ledig. Haar eigen huiswerk moest dan nog gedaan, en veel voor gevangenis en school in orde gebragt worden. Zij hield daarenboven, zooals wij reeds zeiden, de stiptste aanteekeningen van inkomsten en uitgaven, alsmede van haar pogen en streven, van haar welslagen of mislukken bij de gevangenen of bij anderen. Na haren dood heeft men dit alles gevonden, en de netheid en naauwkeurigheid bewonderd, die overal doorstraalde.

Twee en een half jaar had SARA, met rusteloozen ijver, aan de avondschool gewijd, toen zij dezelve moest opgeven; niet omdat hare deelneming vermoeid was, maar omdat hare ligchaamskracht afnam. Na het vele en aanhoudende lezen over dag in de gevangenis, werkte deze vernieuwde inspanning aan den avond, vereenigd met menige anderen arbeid te schadelijk op hare steeds zwakker wordende borst, dan dat zij dezelve durfde voortzetten; zonder aan haren eigenlijken werkkring in den kerker, de haar nog overschietende krachten te onttrekken.

Gedurende den laatsten winter hares levens — 1842

tot 1843 — kon zij slechts, met de uiterste inspanning de poort harer dierbare gevangenis, de plaats harer zorgende liefde, bereiken. Maar in April van het laatstgenoemde jaar moest zij ook dit opgeven, daar van toen af aan eene zware ziekte haar aan huis bond. Doch, gelijk vroeger in haar doen, zoo bewaarde zij ook thans in haar lijden, hare volle onderwerping in den wil van God, zoowel als het geloof aan de trouw van Hem, die haar tot dusverre had staande gehouden. Hooren wij hare eigene betuiging: »vaak heb ik anderen de zaligheid van den Christen geschetst, die van God in zijn lijden getroost en in het geloof standvastig blijft. Maar nu ondervind ik die zelf, en hoe ik daarvan niets meer dan stamelen kan. In alle ligchamelijke smart was mijne ziel vol vrede en vreugde, het ongeluk heeft zijne pijnigende kracht verloren, zoodat ik mijne ziekte naauwelijks eene kastijding noemen mag.... Wèl heb ik, toen de volheid van jeugdige kracht nog mijn deel was, voor ziekte en smart teruggebeefd, doch nu, daar mijn Hemelsche Vader ze mij toezendt, worden zij mij tot eenen nieuwen zegen. Wetende, dat ik in Zijne hand ben, gevoel ik geen gebrek, geene ledigheid...... Beperkt tot mijne ziekekamer, verre van alles wat mij storen kan, ondervind ik eene zoete volheid van ruste, vrede en liefde — ik heb geene keuze meer. Zij het krankheid of genezing, smart of verademing, leven of dood — ik neem het vreugdevol aan uit Zijne hand — uit die hand kan niets komen, dan hetgeen goed en heilzaam is."

Reeds vóór jaren had men SARA aangezocht, eene schets van haar leven op te stellen. Eerst had zij dat geweigerd, doch naderhand gaf zij toe. Gedurende hare krankheid had zij alles omgewerkt, »om zoo veel mogelijk elk spoor van eigen roem daaruit te verbannen." »En wanneer mij dit," zoo schrijft zij, »ook al niet gelukt is, zoo gaan toch deze bladen daarhenen, in de stille hoop, dat 't verhaal eens levens, waarop ik met beschaming, maar des te meer met dank aan GODS genadevolle ontferming terug zie, deze, in mijn volgend bestaan, zoo zigtbaar gewordene genade in dès te helderder licht zal plaatsen, en Hem alleen alle roem zal blijven."

Gedurende hare langdurige ziekte, onder velerlei smarten en angsten, bewees SARA niet alleen een steeds gelijk geduld, maar ook eene volle zielenvreugde. Haar genot was: het lezen der Heilige Schrift; hare sterkte: het gebed. Opmerkelijk is ook de nooit stilstaande stroom harer betuigingen van liefde en dankbaarheid; hoe smart-

vol ook vaak hare dagen waren. Ook daarover, dat zij van den Heer uit den dierbaren wijnberg, waarin hare liefde zoo gelukkig had gearbeid, was opgeroepen, ontslipte haar geen enkele klagt. »Het is des Heeren wil! Hij doe wat Hem behaagt!" aldus sprak zij met volle onderwerping. Eens had zij eene vertrouwde vriendin den zaligen vrede en den troost geschetst, die haar ten deele viel, waarop deze vroeg: »is het immer zoo, valt deze vrede u altijd ten deel? zijn er geene wolken? somtijds immers verbergt God zijn aangezigt voor zijne kinderen." Aanstonds hernam zij met eene geestkracht in toon en gebaren, die men gezien moet hebben, om ze zich regt voor te stellen: »O neen, geliefde! — Hij bedekt nooit Zijn aangezigt; slechts onze zonden verbergen Zijn aangezigt voor ons, zoodat wij het niet aanschouwen kunnen. — Hij is enkel licht en liefde — in Hem is geene afwisseling van licht en duisternis."

Zoo rijpte SARA in den smeltkroes eener langdurige ziekte tot hoogere volkomenheid, en werd steeds vatbaarder voor de verheerlijking, die haar aan gindsche zijde der graven wachtte. Haar henengaan vond plaats in Augustus des jaars 1843. Ongeveer twintig minuten voor haren dood verzocht zij nog hare oppaster om een weinig opium, wijl hare smarten vreeselijk waren. Het antwoord was: »ik geloof, dat uwe ure gekomen is." Hierop sloeg SARA hare handen vrolijk in elkander, terwijl zij uitriep: »God dank! God dank!" — de laatste woorden, die men op de aarde van haar hoorde. Zij waren de aanvang dier heerlijke lofzangen, die zij thans, met de schaar der uitverkorenen, Hem, die op den troon zit, en het Lam, dat voor zondaren geofferd is, van eeuwigheid tot eeuwigheid toebrengt.

De kleine aardsche nalatenschap der verheerlijkte, werd, overeenkomstig haren uitersten wil, na aftrek van eenige geringe vermakingen, aan het Bestuur des Bijbelgenootschaps overgegeven; tot vergoeding voor de vele Bijbels, die zij kosteloos van hetzelve ontvangen had.

Wij voegen hierbij eene korte teekening van de werkzaamheid der ontslapene, zooals een echt berigt der Commissie over de gevangenis, spoedig na haren dood in het licht verschenen, die voor de wereld heeft opengelegd:

»Deze bewonderenswaardige persoonlijkheid, wel is waar van de nederigste afkomst, doch met hooger geest bezield, heeft, gedurende een tijdverloop van drie en twintig jaren, tot kort vóór haren dood hare gezondheid geheel geknakt werd, elke kracht van haren geest aan

het zedelijk en godsdienstig onderwijs der van de gansche overige wereld verwaarloosde veroordeelden, in deze gevangenis toegewijd. Haar invloed op allen, die in den tooverkring harer werkzaamheden kwamen, was groot en overtrof de stoutste verwachting. En dit geschiedde, ofschoon de haar ter dienste staande middelen slechts gering, en hare gansche wijze van zijn eenvoudig en zonder aanmatiging was. Wel droeg zij niet den naam eener »barmhartige zuster," maar toch werd zij er stilzwijgend voor erkend, en als eene zoodanige bevonden, door de vele verlatenen en van alle hulp verstokenen, die voorwerpen harer reddende zorg werden, en van hare lippen bemoediging, van hare handen ondersteuning ondervonden — zoo als ook van de weinigen, die van hare goede werken getuigen waren."

Zoo leefde en werkte, zoo leed en voleindigde SARA MARTIN — het behoeftige dorpskind, dat alleen op de magt harer eigene inspanning gewezen, alleen aan zichzelve overgelaten was. Zien wij nog eenmaal op haren arbeid terug, dan wordt het ons duidelijk, dat in haar persoon zich al de verschillende werkzaamheden vereenigden, die zich anders onder de leden eener Vereeniging, ja dikwijls onder meerdere Vereenigingen plegen te verdeelen. En te grooter wordt hare verdienste, wanneer wij bedenken, dat zij bij deze hare uitgebreide werkzaamheden door geen ander gezag ondersteund werd, dan hetwelk hare eigene geestkracht haar aanbragt. Hoe vele groote mannen zien wij naar den weg en de wijze vragen en zoeken, om op de zoo verwaarloosde, in jammer en ellende wegzinkende standen eenen heilzamen invloed uit te oefenen, en zoowel de kerkers als de schamele woningen der armoede in kweekscholen van godsvrucht en deugd te hervormen! Terwijl dezen peinsden beraadslaagden en schreven, was onze SARA daadwerkelijk bezig, om persoonlijk dat alles in beoefening te brengen, en bestemd daarvan de schoonste uitkomsten te zien. Zij heeft volstreden, en verstomd is de mond, die slechts woorden van heiligen ernst, reddende trouw en verzoende liefde sprak — maar op de bleeke lippen schijnt nog de vraag te zweven: »wilt gij ook niet iets doen voor deze verlatenen?" —

Vrouwen en moeders, die dit leest, zij gaat vooral u aan! O vraagt u af: »kunnen óók *wij* niet *iets* doen voor de vele armen en verlatenen?!"

A. RADIJS.

MENGELWERK.

TOESPRAAK

VAN

ELIZABETH FRY,

IN HET TUCHTHUIS VAN BERN,

AAN

DE ALDAAR GEVANGENE VROUWEN GERIGT.

MEDEGEDEELD

DOOR *A. RADIJS*, Predikant te *Doesburg*. (*)

De Zoon des menschen is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren is.
Luc. XIX: 10.

Arme ongelukkigen!

Een diepe, magtige aandrang drijft mij, uit een vol hart tot u te spreken en het innig medelijden uit te drukken, dat ik voor u ontware. Gij hebt als zondaressen de bittere vruchten uwer ongehoorzaamheid aan God gesmaakt; gij hebt de grenzelooze ellende, den angst der ziel, de ontzettende smart, welke de zonde met zich voert, in de ruimste mate ondervonden. Behalve dit alles moet gij nog, om uwer daden wil, de straf der menschelijke geregtigheid hier op aarde dragen. Deze uwe toestand roert mij tot in het diepst mijns gemoeds, en wekt mijne innigste deelneming op. Maar

(*) Wij ontvingen deze Toespraak te gelijk met de Artikelen over ELIZABETH FRY en SARA MARTIN, van dezelfde geachte hand, geplaatst in N°. XIII van dit Tijdschrift. Om de uitvoerigheid dier Artikelen moest hare plaatsing worden uitgesteld. De lezers van die belangrijke oorspronkelijke opstellen, zullen ook deze vertaling hier met genoegen ontmoeten. De Red.

dit is nog lang niet het eenige, en oneindig meer bekommert mij de gedachte aan het vreeselijk uitzigt, 't welk zich voor u uitbreidt, wanneer gij voortgaat de oude paden te bewandelen; dan zie ik niets, dan *hier* de verachting en den vloek der wereld, de schande en den smaad uwer evenmenschen, en *dáár*, aan de overzijde des grafs, het heilig en beslissend Godsgerigt en uwe eeuwige verdoemenis. Van dezen kant is dus voor u niets meer te hopen; doch van eenen anderen kant is dat zoo niet, en door Gods genade kan en mag ik u daarop wijzen. Ja, ik zie *eene betere, eene eeuwige hoop voor u* — eene vaste, ontwijfelbare hoop, die u niet bedriegen zal, en vóor al wat mensch, ook voor den diepst gevallene te verkrijgen is. Wilt gij weten, welke ik bedoel? Het is de heerlijke hoop der kinderen Gods, de zalige verwachting, om met Gods hulp uit de boeijen eener zondige baatzucht verlost, in ware vrijheid te leven en in Zijnen hemelvrede te deelen. Ziet het, zoo doet zich voor u een uitzigt op, dat mijn hart in hooge heilige verrukking brengt: in dit leven herkregene achting onder de menschen en stille ruste in uw eigen gemoed, en na uw henengaan van hier, deelgenootschap aan die eeuwige, onuitsprekelijke heerlijkheid, tot welke Gods ontfermende liefde alle Zijne redelijke schepselen geroepen heeft. Mij is het eene vreugdevolle taak, en zij is mij door den Heer opgelegd, u, arme ongelukkigen! dit zielverheffend uitzigt te openen, deze zalige verwachting duidelijk te maken, en de boodschap van dat heil, hetwelk *dáár* voor u ligt, u met liefdevollen ernst te verkondigen. Ik doe dat met des te meerdere vrijmoedigheid en met des te inniger aandrang, omdat ik spreek van iets, dat ik niet alleen geloof, maar waarvan ik zelve, gedurende een lang en moeijelijk leven, de blijde en dankbare ervaring heb. Daarenboven, ik heb velen, zeer velen gekend, die zondaars waren even als gij en zich met u in gelijken treurigen toestand bevonden; ik heb ze van nabij aanschouwd, met hen omgegaan en hen op hun levenspad tot den einde toe bijgestaan en geleid. Ik heb het gezien — met heiligen dank aan God gezien;

hoe arme gevangenen tot erkentenis van hunnen verlorenen toestand en tot gevoel van de bitterheid hunner zonden geraakten; hoe zij met berouwvolle, opregte harten tot de verlossende liefde des Oneindigen en tot Zijne eeuwige barmhartigheid de toevlugt namen, en hoe zij in genade aangenomen zijn en den geest der vertroosting en dien hoogeren vrede ontvingen, die de wereld niet geven kan en waaraan zij evenwel zoo innige, zoo onmisbare behoefte gevoelt. Ik heb ze *in* en *buiten* de gevangenis als ware, regtschapene Christenen zien wandelen; ik heb aan hunne doodbedden gestaan en het aanschouwd, hoe zij gestorven zijn, als dezulken, voor wie de dood zijnen prikkel en het graf zijne zege had verloren. Daarom laat mij ook u in weinige woorden voorstellen, wat ik hun gezegd heb; laat mij ook u aan het hart leggen, wat hen gered heeft, wat alleen u redden wat u zeker redden zal.

Het eerste nu, waarover wij spreken willen, is de *betere hoop*, die nog in de toekomst voor u is weggelegd. Deze berust niet op iets, dat in u-zelve is, en evenmin op de wijsheid van eenig mensch, maar enkel en alleen op de oneindige volheid der genade Gods, om verlorene menschen te redden. En om nu deze genade te vinden en deelachtig te worden, is ons hier op aarde slechts één naam gegeven, door welken wij kunnen zalig worden — de naam van onzen Heiland JEZUS CHRISTUS; want Hij is de oneindige erbarming en de liefde Gods zelf: zij zijn in Hem ons zigtbaar voorgesteld. »Wij hebben", zegt een Zijner Apostelen, »geenen Hoogepriester, die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden, maar die in alle dingen, gelijk wij, verzocht is geweest, (doch) zonder zonde." Hij kwam van den hemel op aarde, en leefde en wandelde onder menschen, onder zondaren, om hen te redden, en voor God en de eeuwigheid op te leiden. Of herinnert gij u niet aan die vertroostende woorden, die van des Heilands lippen vloeiden, en vooral aan het vijftiende Hoofdstuk van LUCAS Evangelie? Denkt gij niet gaarne aan de geschiedenis van den verloren zoon, hoe hij in den hoogsten nood

op zijne borst sloeg, en terugkeerde; hoe hij tot zijnen vader kwam en vol diep berouw uitriep: »Vader! ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u, en ik ben niet waardig uw zoon genoemd te worden!" en hoe de vader hem genadig aannam, zijne verkeerdheden niet meer gedacht, en hem als zijnen lieven zoon behandelde? Dat is voor alle zondaars, dat is ook voor mij geschreven. Maar voor wie toch wel bijzonder? Voor u, verlorene kinderen! voor u, die, zonder vader en moeder, en van de wereld als uitgestooten, hier eenig en alleen op den waren, Hemelschen Vader gewezen wordt. En wilt gij dan niet met den verloren zoon tot dien Vader gaan? Bedenkt te gelijk, wat daar verder geschreven staat: »er is meer blijdschap in den hemel over éénen zondaar, die zich bekeert, dan over negen-en-negentig regtvaardigen, die de bekeering niet behoeven; er is blijdschap voor de Engelen Gods over éénen zondaar, die zich bekeert."

Dit hebt gij allen dikwijls gehoord, en ook binnen deze treurige muren is u vaak dit woord gebragt en voorgesteld; maar hebt gij het wel bedacht en ernstig overwogen, hoe deze erbarmende liefde Gods zich reeds aan *u-zelve* geopenbaard heeft? Erkent gij het wel, dat zij het is, die u tot dus verre verschoond en tot op dezen dag bewaard heeft? Dat het niet gansch en al met u gedaan is, zoo als gij immers verdiend hebt? Dat gij niet zijt weggenomen in het midden uwer zonden en ongeregtigheden? Dat u nog tijd wordt gegeven, om stil te staan, over uwen jammervollen toestand na te denken, u om te keeren en tot den Heer te gaan? o, Hij, de Heer van alles, is immers Vader... Vader ook van u, en Hij zoekt u op, hoe verre gij ook van Hem zijt afgedwaald? Ook u geldt zijn woord: »zoo waarachtig als ik leef, spreekt de Heere Heere, zoo ik lust heb in den dood der goddeloozen! maar daarin heb ik lust, dat de goddelooze zich bekeere van zijnen weg en leve." Meent gij misschien, dat Hij u in Zijnen toorn herwaarts heeft gevoerd tot straf; zoo leert dan vóór alles inzien, dat uwe zielen nog kostelijk zijn voor God;

ja, dat het niet Zijn toorn, maar veel meer Zijne liefde is, die u, daar gij verloren waart, in dit huis der tuchtiging gebragt heeft. Gevoelt het diep, hoe Hij niets liever wil, dan dat de ernstige tijd, dien gij hier doorbrengt, een gezegende tijd voor u worde, tot nadenken over u-zelve en ter bekeering uwer harten tot Hem. Ook heden noodigt Hij u door mij, om die voorkomende genade toch aan te nemen, en vrede voor uwe zielen, vergeving en eeuwige zaligheid te ontvangen. Wie een verbroken hart heeft en zich hulpbehoevend gevoelt, o! hij kome tot den vriendelijken Heiland van zondaren — tot Hem, die ook de van menschen verachten en verlatenen niet veracht noch verlaat, zoo spoedig zij zich berouwvol en geloovig tot Hem wenden, en aan Zijne hand den Vader zoeken. Ja, wat zegt het Evangelie van Hem, die zich-zelf den goeden herder noemt, is het niet: »dat Hij de negen-en-negentig in de woestijn verlaat, en naar het verlorene gaat, tot hij het vindt, en het gevonden hebbende, op zijne schouders legt, verblijd zijnde?" Ziet, dat is van u en van mij gezegd; want gelijk toenmaals, zoo is Hij nog thans de reddende Heiland, en leert ons door Zijn woord en door Zijn voorbeeld den weg des waren heils.

Maar hiermede heb ik u, arme ongelukkigen! reeds het *tweede punt* aangeduid, dat ik u zoo gaarne aan het hart wilde leggen, namelijk *den weg*, om u van die heerlijke hoop te vergewissen, die u in CHRISTUS, onzen Heiland, wordt aangeboden. Het is de weg van ernstig berouw, van waarachtig geloof, en dankbare, gehoorzame liefde. Dat is ook de weg, welken zij bewandeld hebben, van wie ik u boven reeds sprak, zij, die in den bangen kerker hunnen Verlosser erkend en, ofschoon in boeijen gekneld, vrijheid naar den geest gevonden hebben. Wilt gij weten, wat zij allen ondervonden en mij eenstemmig verklaard hebben? Dat te weten is opbeurend voor u, want zij en gij en ik, wij zijn immers allen kinderen van éénen God, en het kan, wanneer gij die genade des Albarmhartigen slechts ruimte geeft, met u niet anders gaan, dan het met hen is gegaan. Zoo hoort

dan, welke de som is van dat alles, 't welk eene langdurige ervaring mij daaromtrent geleerd heeft. Eerst en vooral ervoeren zij allen, dat er geen schandelijker dienstbaarheid was dan die der zonde, en geen vreeselijker ellende dan die in hare dienst ondervonden werd. Zij moesten beginnen met de volle bitterheid van de vrucht der zonde te gevoelen, en de geheele hardheid van het juk des boozen te ontwaren. Vol heiligen afschuw der eeuwige verdoemenis, die zij erkenden verdiend te hebben, moesten zij met bange en verslagene harten tot Hem, die alleen de schuld uitdelgen kan, zuchten: »Heer! wees mij zondaar genadig!" Zij moesten leeren hunne wandaden nog inniger te haten, dan zij vroeger de daaruit voortgevloeide straffen gehaat hadden, ja voor deze laatsten, als zoo geheel verdiend, zelfs dankbaar zijn, en aldus de roede kussen, waarmede de Hemelsche Vader hen tuchtigde. Vurig wensch ik, dat gij het voorbeeld van dien berouwvollen, maar in genade aangenomen tollenaar, die geregtvaardigd naar zijn huis ging, moogt navolgen! Maar het Evangelie houdt u een nog veel grooter voorbeeld voor van het heil, dat ik u in den naam van den Heere JEZUS verkondig, en van den weg, dien ik u daartoe met een volkomen vertrouwen aanbeveel. Denk aan die zondares, die om hare overtredingen algemeen bekend was, doch tot inkeer kwam en ruste vond. o Ziet haar, hoe zij met een van zondengevoel verscheurd hart, vol ootmoedige, geloovige en dankbare liefde aan de voeten des Eeuwiggezegenden neêrzinkt, ze kust, met zalfolie besprengt en met hare tranen nat maakt! Ziet het, hoe Hij, die alle vermoeiden en beladenen tot zich roept, opdat ze bij Hem ruste zouden vinden, vriendelijk op haar nederziet, haar de zonden vergeeft, en haar van zich liet met dit troostvol woord: »Uw geloof heeft u behouden, ga heen in vrede."

En opdat u nu gelijke uitredding, als aan deze beide begenadigden, ten deele valle, zoo laat dan ook in uwe harten ingaan het woord van den Profeet, die daar zegt: »Zoekt den Heere, terwijl Hij te vinden is; roept Hem

terwijl Hij nabij is. De goddelooze verlate zijnen weg, en de ongeregtige man zijne gedachten, en hij bekeere zich tot den Heere, zoo zal Hij zich zijner ontfermen; en tot onzen God, want Hij vergeeft menigvuldig." Werpt u dan, even als de boetvaardige zondares, aan des Heilands voeten, terwijl gij als gansch verlorenen in u-zelve, u op niets beroept, dan op zijn verzoenend bloed; Hem om erbarming, om geloof en om vertrouwen, maar ook om reiniging en om een nieuw hart smeekt, en om de kracht overeenkomstig Zijn gebod en den wil uwes Gods te wandelen. Blijft met vurig smeeken aanhouden bij den Heer, die zich ook van zulke ellendigen als gij zijt, gaarne zoeken en vinden laat, ja, die Zijne erbarmende armen juist *hier* naar u uitstrekt, en u naar de volheid Zijner onverdiende genade in dit huis komen deed, om u daar tijd tot stil nadenken en een regt inkeeren in uw bedorven hart te bereiden. Laat een warm gevoel van dankbaarheid u tot bekeering dringen; bewijst uwen Heiland uwe liefde daardoor, dat gij aan deze plaats en in uwen tegenwoordigen toestand, van ganscher harte zoekt de geboden Gods te houden. De uiterlijke tucht, waaraan gij hier onderworpen zijt, houdt u van vele grove overtredingen der goddelijke wet terug; stelt dat op prijs, en volbrengt alzoo de pligten, die u hier worden opgelegd, getrouwelijk; doet het om des Heeren wil en uit erkentenis Zijner en des Vaders liefde. Maar bedenkt te gelijk, dat dit niet genoeg is. Ook bij alle uiterlijke tucht kunt gij u evenwel aan veel, zeer veel zondigs schuldig maken, wanneer gij u daarbij aan de opwellingen van uw boos hart overgeeft en de stem der verleiding volgt. Laat het uw opregt streven zijn, om door bestendige waakzaamheid en door een aanhoudend, ootmoedig smeeken om hoogere genade, die kracht te verkrijgen, welke gij noodig hebt, om te wandelen, gelijk het dezulken betaamt, die weten, »dat zij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijn uit hunne ijdele wandeling, maar door het dierbaar bloed, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam."

Ja, ik geef mij aan de zoete hoop over, dat onder u,

arme gevangenen! velen, zeer velen zullen zijn, die dezen weg des vredes zoeken, en uit voller harten den naam zullen aanroepen, »den eenigen, die onder den hemel gegeven is, door welken wij kunnen zalig worden." o Laat het heden voor u en ook voor mij een gezegende dag zijn! Gaat vooraan, ouderen van dagen, die een lang leven vol bittere ervaringen achter u ziet, en reeds lang overtuigd zijt geweest, dat uw vroeger pad naar een zeker verderf henenvoert! En blijft niet terug, jongeren van jaren, die eerder dan de anderen herinnerd worden aan de ernstige strafgerigten Gods, maar ook gewezen op zijne vrije en onuitputtelijke genade. Grijpt ze aan met een vast en levendig geloof, en streeft met elke kracht naar eene innige, waarachtige bekeering — naar eene bekeering, die uw hart vernieuwt, uwen wandel heiligt en u overvloedig maakt in alle goede werken; want anders ligt een lang smaadvol en ellendig pad nog voor u! o, Welk een zalige dag zou de tegenwoordige voor u en voor mij zijn, indien gij allen, ouden en jongen, met hooger hulp het besluit naamt, om den weg des verderfs te verlaten, en de Geest des Heeren u veranderde tot begenadigde kinderen Gods!

Daarom dan, arme ongelukkigen! over wien mijn hart bloedt en mijn oog weent, vat moed, en neemt aan de noodiging des Heeren, die ook aan u gerigt, die heden op nieuw tot u gekomen is! Vertrouwt met een hartelijk toeverzigt op de beloften van eenen zoo genadigen God, die ook u door CHRISTUS uit uw diep verderf redden kan en wil! Gaat heen, verlorene kinderen! in het geloof aan uwen Heiland tot den Vader, wiens liefde oneindig is, en wiens vaderhuis zich ook heden nog voor u opent, indien gij slechts *wilt!* Laat u, arme, dwalende schapen! vinden en weiden van den goeden Herder, die aller hemelen heerlijkheid verlaten heeft, om ook u te zoeken en zalig te maken!

Ja, dan zal er vreugde over u zijn! Vreugde zal er zijn in den hemel voor de Engelen Gods, maar even zoo vreugde voor ons allen, die den Heiland lief hebben, en ook voor den toekomstigen toorn geene andere toevlugt

kennen, dan Zijne verdienste. Neemt men daar boven deel aan uwe ellende, ook op aarde geschiedt zulks. Er zijn velen, die even als ik over uwen jammer treuren, en niets vuriger wenschen, dan uwe bekeering tot God en uwe redding voor de eeuwigheid. En deze onze vreugde moge u te gelijk een sprekend bewijs zijn van de veel grootere vreugde, die in den hemel heerscht. Der Engelen liefde is heiliger en verhevener, dan die der stervelingen, ja der vroomsten onder hen; ook gevoelen zij beter en levendiger, wat het zegt, nabij God te zijn en in Zijne gunst te deelen: zij verblijden zich dus inniger en vuriger, wanneer een zondaar van zijn weg bekeerd, en tot den Vader en den hemel wordt teruggebragt.

En nu roep ik u allen, uit een vol, diep geroerd gemoed, een hartelijk, liefderijk *vaarwel!* toe. Ik smeek en wensch vurig van mijnen God, dat gij, en wij allen, met het bloed van CHRISTUS, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam Gods, besprengd, en met den Heiligen Geest ten eeuwigen leven vergezeld mogen worden! Moogt gij tot zalige kinderen des Vaders wedergeboren, door Zijne alvermogende kracht gansch en al gereinigd, en aan Zijnen wil en aan Zijn gebod meer onderdanig worden gemaakt! Moogt gij eens door Zijne onuitsprekelijke genade, aan zondaren in CHRISTUS JEZUS geopenbaard, met ons ingaan in dat vaderlijk huis, waar het ons allen zoo wèl zijn zal; waar ons een geluk wacht, dat wij hier niet denken noch gevoelen kunnen! o, Welk een zalig uitzigt voor ons, afgedwaalden en verlorenen, zoo als wij zijn, eens door de liefde des Vaders, door de genade des Zoons en door de zegenvolle kracht des Heiligen Geestes in heerlijkheid te worden opgenomen, en in te stemmen in den lofzang der verloste scharen uit alle geslachten, natiën en tongen: »Het Lam, dat geslagt is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eer, en heerlijkheid en dankzegging! Want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed, en Gij hebt ons, onzen God! gemaakt tot Koningen en

Priesters! U zij lof, dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid! Amen!"

Wèl allen, die zóó omtrent hunne behoeftige en verlatene natuurgenooten werkzaam zijn! Aardsche nood en behoefte drukken zwaar, maar vreeselijker en duurzamer drukt het juk der zonde, en der daaruit voortvloeijende geestelijke en eeuwige ellende. Wat is de zorg voor het ligchaam, indien zij zich niet uitstrekt tot de ziel!? Hoe gelukkig, dat men zulks meer en meer begint in te zien, en beiden zoekt te vereenigen! Zou het vermanend en vertroostend woord uit den mond eener vrouw, wier hart van liefde tot God en JEZUS ontgloeit, niet nog dieper en weldadiger treffen dan dat des mans? A. R.

HET LEVEN DER EUROPEANEN IN DE PAMPAAS (BINNENLANDEN) VAN BUENOS AYROS. (*)

Als de Staat tegenwoordig eene streek lands afstaat, om er eene *estancia* (woning) te bouwen, is, na het bepalen der voorwaarden en het meten van den grond, de eerste zorg van den kooper, om er een huis op te zetten. Dit kost hem bijna geen tijd en geen geld. Het voornaamste gedeelte er van is eene kamer voor den eigenaar of meesterknecht, en eene keuken, waarin zijne *peones* (daglooners) eten en slapen. De gebouwen worden meestal gemaakt van klei, en gedekt met riet, dat aan de oevers der meeren of moerassen kan gesneden worden. Doorgaans omringt men dit verblijf met eene sloot, over welke eene draaibrug gelegd wordt.

Dit gedaan zijnde zondert men een stuk gronds af, gewoonlijk rond en van 100 tot 200 ellen middellijn, omringt het insgelijks met eene sloot, en achter de sloot met eene heining van palen, met strooken van runder-

(*) Getrokken uit de Brieven van een' *Engelschman.*

vellen digt aaneen bevestigd; doch waarin eene breede poort wordt gemaakt voor de kudden; want zulk eene *kraal* dient ook tot nachtverblijf voor paarden en het voor de markt bestemde hoornvee. Denk u in dien omtrek eene put en eenige palen, om er dieren aan vast te leggen, én gij hebt van eene *estancia* een duidelijk en volkomen begrip.

Op eenigen afstand van de woning strekt een paal, op eene hoogte geplaatst, tot punt van vereeniging. De kudde verzameld zich daar, zoodra zij den herder met zijne honden ziet. Die plek heet de *rodio*; en daar wijst de opzigter de paarden en het vee aan, die ter markt worden gebragt.

Grootere *estanciaas* bevatten ook ruimer uitgestrektheid gronds, want de kudden hebben ruimte noodig. De lieden op eene gewone hoeve, mannen, vrouwen en kinderen te zamen, gaan het getal van vijftig zelden te boven, en zijn voldoende om veertig duizend runderen, vijftien duizend schapen en vier duizend paarden op te passen; waarbij hun nog tijd overschiet om hunne hutten te bouwen of te herstellen, en maïs, pompoenen en watermeloenen voor zich te planten.

Het tafereel van mijne levenswijze is niet zeer aanlokkelijk. Des morgens ten drie ure sta ik op, ga in de keuken en zet mij midden onder mijne herders (*peones*) bij het vuur. Het vreemde uitzigt dezer mannen met hunne baarden en knevels, hunne lange messen in den gordel, de berookte keuken-zelve, alles herinnert aan dikwerf beschreven roovertooneelen; maar zij zijn evenwel zeer vredelievend van aard. Ik ben onder hen even zoo gerust als ik in *Engeland* zou wezen. Hun voedsel bestaat uit zoo veel gebraden ossenvleesch als zij verkiezen. Eten zij voor hun ontbijt een geheel rund op, zij slagten een ander voor hun avondmaal; dat kost maar weinig, vermits de huid en het vet bijna evenveel waard zijn als het levende dier. Brood is hun niet bekend; een weinig maïs of pompoen is alles wat zij buiten het vleesch gebruiken. Na dit maal neemt men een dronk waters; nooit ale of porter. Ik heb gewoonlijk thee, suiker en

beschuit; maar van huis zijnde leef ik als mijne herders; dan eet ik ook gebraden rundvleesch en niets anders dan dat.

Behalve de genoemde werklieden zijn er nog anderen, die men als hulptroepen kan beschouwen. Het eerst komen in aanmerking die de talrijksten zijn: de *paisanoos* of huurlingen. Zij passen mede, zoo binnen als buiten, op de runders en paarden onder het opzigt van den *capataz*, die voor de kudde aansprakelijk is. Deze verhuren zich bij de maand. Vijf duizend stuks vee vereischen een *capataz* en twee helpers. Daarna volgen de landbouwers, die den grond bewerken, en zaaijen en oogsten. Hunne woningen heeten *chacras*, en daarom noemt men hen *chacareroos*. Zij hebben zoo veel paarden en vee in gebruik, als voor den bouw noodig zijn. En eindelijk heeft men de *reseroos* of drijvers. Deze klasse is talrijk, en die er toe behooren worden, ten waarborg van hun gedrag, bij de policie ingeschreven. Hunne voornaamste bezigheid is in de vleeschzouterijen. Daar ontvangen zij ook het vee door den zouter van de hoevenaars gekocht, onder hunne verantwoordelijkheid, voor zóó veel of zóó veel per kop. Andere huurlingen, steeds te paard, en die zich ook bij den dag verhuren, zijn in het zamendrijven en bijeenhouden van het vee, als dat noodig is, behulpzaam.

Voorts dienen de drijvers om de lange treinen van karren, door ossen getrokken, en met huiden, granen enz. beladen, naar de stad te geleiden, vanwaar zij de noodige werktuigen voor den veldärbeid en andere behoeften terugbrengen.

Ik leef in mijne *estancia* in *Buenos Ayros* geheel van de mijnen gescheiden, en omringd van wezens, wier gelaat, zeden en taal geheel verschillen van alles wat ik in mijne jeugd zag. Behalve mijn grijze plantershoed heb ik de kleederdragt van de *Paisanoos* der *Pampaas* volkomen aangenomen. Alleen door de hoedanigheid der stof is mijne kleeding van de hunne verschillend. Als ik zoo, in *Engeland*, den Sherif naar de zaturdaagsche *assises* vergezelde, zou ik met mijne zilveren sporen van

twee à drie pond zwaar, den wonderlijken toestel van mijn zadel, mijn wijde kozakkenbroek, mijn gordel, en mijn lang mes daarin, zeker méér bekijks hebben dan hij; ja de leden der Oudheidkundige Societeiten zouden mij kunnen aanzien voor een medgezel van WILLEM *den Veroveraar*, en mij misschien naar den *Tower* doen brengen.

Te huis ben ik steeds alleen; mijne lieden zijn des avonds bij het vee, of in hunne hutten; dus vallen de winteravonden wel eens wat lang. Mijne geheele boekverzameling bestaat uit een Bijbel, een gebedenboek, NICHOLSONS Meetkunde, Don QUICHOT en de Rijkdom der Volken van ADAM SMITH. Somtijds verplaats ik mij eens, in mijne gedachten, aan de boorden van den *Forth*, en verbeeld mij eene veemarkt; de kinderen op Paasch met hunne gekleurde eijeren; de koekkramen en de overige beweging van het vrolijke leventje. Wanneer zal ik mijnen geboortegrond wederzien? Zal ik zelfs *Buenos Ayros* wel wederzien? God weet het! En toch ben ik zoo gelukkig in de *Pampaas*, dat maar zelden het denkbeeld om die te verlaten bij mij opkomt. Ik breng mijn leven te paard door. De ruimte welke ik doorren, is vijftien mijlen lang en twaalf breed, en bevat van dertig tot veertig duizend hoornbeesten, vijf duizend paarden en vijftien duizend schapen; zonder de ezels en muildieren te rekenen. De lucht is er zuiver. De beweging onderhoudt mijne gezondheid volkomen: ik ben vet zonder zwaarlijvig te wezen; en ofschoon ik twee honderd pond weeg, buk ik mij en strik mijne schoenriemen met evenveel gemak, als toen ik nog een kind was. Mijn voorplein is met een paar honderd *Engelsche* en *Russische* eenden, kalkoenen en hoenders bevolkt; die des nachts op de takken zitten der hooge treurwilligen rondom mijn huis. Mijn tuin geeft mij velerlei groenten, uijen, erwten, pompoenen, watermeloenen en wat verder noodig is. Ik heb eijeren in overvloed en een goed aantal melkkoeijen. Mijne woning bevat drie kamers, en ik kan een vriend een bed aanbieden.

Des winters ga ik ten acht, des zomers ten negen ure naar bed. In den winter is 't vooral des nachts zeer

koud; maar met het eerste hanengekraai is toch ieder altijd op de been. De opzigter, onderopzigters en herders verzamelen zich dan in de keuken, en gebruiken er 't ontbijt, zittende op kleine houten blokken of gedroogde ossenkoppen, rondom een haard, met in den grond geslagene beenderen afgepaald, binnen wier omtrek een vuur brandt van drooge koemest en vet, welks vlam de zwarte muren verlicht. De opzigter verdeeldt het dagwerk onder de overigen, of luistert naar de vertellingen hunner heldendaden met de *lazo;* een lederen strik om runders en paarden te vangen. Slechts weinige dezer lieden kunnen lezen. Voor hen is er geen wereld buiten de grenzen der *Pampaas.* Zij hebben maar geringe behoeften en gevolgelijk weinig te wenschen. Evenwel heb ik naauwelijks mijn kleinen voorraad van versnaperingen uit de stad ontvangen of een aantal voelt zich ongesteld: de een verzoekt een weinig beschuit, de ander wat suiker, een derde wat koffij; *para remedio* (als geneesmiddel.) Ik geloof, dat als mij *Pruissisch* zuur gezonden werd, zij er allen, *para remedio*, van zouden willen proeven.

Met zonsopgang stijgen wij te paard en doorrennen het veld. Na een rid van vier uren in de frissche lucht der *Pampaas*, eene fiksche beweging, vind ik mijn stuk gebraden ossenvleesch en kop koffij; eene verkwikking die ik voor geen *Aldermans* ontbijt zou afstaan. — Omstreeks ten zeven ure staat mijn paard weêr gereed, en ik begeef mij naar eenige verwijderde boerderij of *station*, waar ik somtijds blijf overnachten. Mijne honden gaan overal mede; te huis voor mijne deur, en buiten onder het sterrendak, vormen zij een kring rondom mijne slaapplaats, dien niemand ongestraft zou kunnen overschrijden. Op weg bezorgen ze mij wild, een vos, een ree, of eenig ander dier voor mijn avondmaal. Soms komen zij op het spoor van een panther of *Chilische* leeuw, waarmede ik liever niet te doen heb. Mijne honden zijn van alle rassen en grootten, zoodat zelfs de konijnen in hunne holen niet veilig voor hen zijn. Een oude stier, die na een woelig leven in eenigen afgezon-

derden hoek rust zoekt, levert hun soms een koddig vermaak. Zij omringen hem, bijten hem in den staart, den kop, de hielen, en laten hem geene andere uitvlugt, dan zich in een moeras te werpen, waar hij als gevangen blijft, tot zij hem eindelijk verlaten en vergunnen weder naar zijne eenzaamheid te wijken. Daar zij echter zijn redmiddel zeer goed kennen, trachten zij steeds hem den weg naar de diepte af te snijden, om hem te plagen en af te matten, tot hij hun de hielen laat zien.

Er zijn ook andere tooneelen, die kleur en koloriet geven aan het eentoonige leven. Eenigen tijd geleden kwam ik vroeg in den morgen van eene hoeve terug, waar ik geslapen had. In den ochtend vooral zijn de *Pampaas* verrukkend aangenaam. Gedurende het schoone jaargetijde herinneren zij mij de hooge ruikende klaverweiden, met geele bloemen; het geheele land is met vee bedekt; duizende jonge kalveren dartelen om hunne moeders; de veulens springen om de merries rond; alles ademt vreugde, wasdom en kracht. Bij mijne *estancia* terugkeerende, zag ik twee troepen wilde paarden, waarvan de twee hengsten mij bleken elkander vijandig te zijn. Dan eens naderden zij elkander, dan weder gingen zij terug; maar de beweging hunner ooren toonde genoeg, dat zij tot geene minnelijke schikking zouden komen. Eensklaps sprong de eene, een zwartharige, midden in het vrouwelijke gevolg des anderen, en met de ooren in den nek en met de neusgaten den grond bijna rakende, dreef hij eene merrie er uit. De andere hier zwaar door beleedigd, vloog ter hulp en nu ontstond er een woedend gevecht. Met de tanden grepen zij elkander in hals en schoft; met de hoeven kneusden zij elkanders ribben door geweldige slagen, en zweet en bloed gudste weldra langs hunne huid. Het zwarte paard bleef verwinnaar, en het andere, eensklaps den kamp opgevende, vlood en was uit het gezigt, eer zijn zegepralende partijder aan het vervolgen dacht. Met woedende drift kwam deze nu op mij af, zoodat mijn paard schrikte en ik afstijgen moest. Op een afstand van eenige ellen vloog het voorbij, maar naauwelijks was ik weder op-

gezeten of het woedende dier keerde terug, met schuimenden bek, brullend en den kop bij den grond, alsof het een spoor volgde. Ik zette mijn paard in den galop, doch de zwarte haalde ons in; maar gelukkig hadden de merries de wijk genomen in een reeds achter mij liggend boschje: daar zocht hij ze op en verzamelde ze, en bragt ze naar het slagveld, waar de strijd in volgende dagen waarschijnlijk werd hernieuwd. Ik had echter geen trek om er den verderen uitslag van te weten.

Met uitzondering van dat hetwelk tot arbeid gebruikt wordt of in de weide is, loopt het overige vee in den wilde, zoo veel mogelijk afgedeeld in troepen van vijfhonderd stuks, en onder de hoede van drijvers, in het gebruik van de *lazo* ervaren. De vangst met de *lazo* is moeijelijk en gevaarlijk; doch eenmaal verhit gaat men er met evenveel geestdrift op los, als in *Engeland* op de vossenjagt. De jagers wagen er echter meer bij; want als een rund de strik om zijne horens voelt, tracht het zich los te worstelen, maar niet slagende schiet 't op den ruiter af, die nu vlugt in ren; door het rund, dat aan de vijf-en-twintig ellen lange *lazo* vast zit, vervolgd. Dan gaat het regt toe door het hooge gras, over holen en hindernissen heen, tot de jager zijne gezellen bereikt, die hem ter hulp komen. In dien ren heeft de ruiter veel te doen. Vooreerst moet hij zorgen, dat zijn paard niet in de *lazo* verward; verder, als het rund de vervolging plotseling staakt, hetgeen dikwerf gebeurt, dat dan ook hij zijnen gang dadelijk stuite, wijl anders door den schok de *lazo*, of, en dat ware nog erger, de singels van den zadel zouden breken. In het laatste geval zandruiter geworden, zou hij aan de woede van het dier weerloos zijn overgegeven.

Mijne *estancia*, niet zonder moeite in goeden staat gebragt, is honderdduizend *acres* groot, waarvan er duizend met water zijn bedekt, behalve dat de rivier *Floris* op eene lengte van vijf en eene halve (*Eng.*) mijl mijn grond doorsnijdt.

De winters zijn hier bar, inzonderheid bij zuidwesten

wind. Geen voorwerp treft alsdan het oog, dan hier en daar eene enkele eenzame hut, als een verloren schip op een zee van sneeuw. Des morgens zit alles doorgaans vol rijp, die een uur na zonsopgang weder verdwijnt. Wel gaat de wind gewoonlijk des avonds liggen, maar des daags dringt hij door merg en gebeente. Het gemis van alle gemak in de huizen maakt dat men hier van koude meer hinder heeft dan in *Europa;* doch men wordt er ook zelden verkouden, en geniet er over het algemeen vaster gezondheid. In de lente is 't het drokst; dan moeten de schapen gewasschen en geschoren, de wol ingepakt, en de huiden en het smeer, des winters verzameld, naar de stad verzonden worden. Men scheidt dan de lammeren naar de fijnheid hunner vacht, en snijdt hen de ooren af. Ook beslist men dan aan wien de beesten behooren, als de kudden zijn vermengd geraakt. Na al dien arbeid, in November en December, neemt men rust, tot in half Januarij, als het vee ter markt wordt gebragt.

Eenige zomers geleden heerschte er in het geheele zuidelijke gedeelte der *Pampaas* eene langdurige droogte. Deze is hier even verderfelijk als eene veepest in *Europa.* Omtrent December ontbrak het water in bijna alle meeren. Het vee dwaalde rond zonder zijne gewone plaatsen te willen verlaten, en de runders zagen den mensch aan alsof zij dien om hulp smeekten; de kalven liepen kreunend rondom hunne moeders, wier ledige uijers geen voedsel gaven. Ofschoon de runders zich niet gaarne verwijderen van hunne gewone plaatsen, moesten zij toch wijken voor de pijniging van den dorst, en gingen uit om water te zoeken. Terwijl hun meester hen met droeve blikken nastaarde, zagen hen zijne buren met schrik hunne gronden innemen, het gras er op verslinden, de nog eenig vocht bevattende meeren ledig drinken, en hun eigen vee in de nasporing van water medeslepen. Deze jammerlijke tooneelen duurden totdat de regen op nieuw de meeren had gevuld, en toen kwamen de verspreide dieren uit eigen beweging naar hunne hoeven terug; doch niet zonder kennissen, onder weg

gemaakt, mede te lokken. De eigenaars moesten dus, allerwege, hun toebehoorende dieren gaan opzoeken, en mannen uitzenden om de achterblijvers op te sporen.

In Maart teekenen wij omstreeks achtduizend kalven in den loop des jaars geboren. De veulens krijgen in April hunne beurt; en dan, tot besluit der herfstwerkzaamheden, oogsten wij de manen en staarten der merries in: een arbeid even hatelijk voor de arme beesten als moeijelijk voor de menschen, die hen met de *laze* vangen, ter aarde werpen, en de voorpooten binden moeten. Dit gedaan zijnde worden de haren afgesneden, zorgvuldig bijeengebonden, en naar *Buenos Ayros* gebragt, om naar *Engeland* verzonden te worden.

In het begin van April 1849 had ik mijne twee- à driejarige runderen verkocht, en moest die uit mijne kudden opvangen, om ze te *San Carlos* te doen leveren. Ik huurde het noodig getal manschappen bij den dag, bij welke ik er tien voegde van elke mijner *puestoos* (stations). Eenige *peones* werden belast om de paarden op te passen en de *sennuetoos* — makke runderen, welke dienen om de wilde te lokken — bij de hand te houden. De togt werd onder het opzigt van mijn eersten *capataz* gesteld, terwijl ik mij het opperbevel in onverwachte gevallen voorbehield.

Deze toebereidselen gemaakt zijnde, gingen wij, allen te paard, ten getale van twee-honderd-vijftig mannen, op weg, met twaalf tamme ossen en hunne drijvers in de achterhoede. Op eenigen afstand van de eerste kudde maakten wij halt; de onderöpzigters gingen, elk met tien man, langs een omweg vooruit, om de kudde te omringen, zonder haar te verschrikken; — de overigen bleven staan met de makke ossen, om de dieren, die gevangen zouden worden, over te nemen en te bewaren.

Toen er een zoo veel mogelijk gesloten kring rondom de kudde gevormd was, ging die cirkel vooruit en werd enger en enger. De runderen zich omringd ziende, poogden eerst in troepen te ontkomen; maar overal op de manschappen stuitende, verspreidden zij zich en zochten nu afzonderlijk door de openingen te ontsnappen. Dit

oogenblik tracht elk der *peones* waar te nemen om een rund naar de *senneto* te drijven, of, zoo het tegenstand biedt, met de *lazo* te vangen.

Het tooneel werd meer en meer levendig: stieren, koeijen en kalven vlogen in de vlakte rond, en omringden soms de ruiters, die boven hunne hoofden de loopende strikken hunner *lazoos* slingerden, terwijl hier en daar een ter aarde geworpen ruiter en paard zich zoo goed mogelijk uit het gedrang zochten te redden. Toen de grootste hitte van den eersten aanval voorbij was, herstelden de mannen hunne zadels, haalden de buikriemen aan, of namen, zoo noodig, versche paarden, om ter hulp te snellen van hen, die met te weerbarstige dieren te doen hadden. De *sennetoos* naderden de meest verwijderde runderen, die zachtjes aan met de andere vermengd en van de *lazoos* bevrijd werden. Aldus liep de eerste jagt af.

Vervolgens kwamen wij bij eene tweede kudde, waar de jagt op nieuw op dezelfde wijs aanving en volbragt werd. Toen viel de avond. Tot op de grenzen van mijn grond gekomen en nog te ver van *San Carlo* verwijderd om de stad voor den nacht te bereiken, begaven wij ons naar het *Station* van een mijner buren, waar wij het vee in een kraal plaatsten, de paarden ontzadelden, hen in vrijheid stelden en andere zochten en vastmaakten voor den volgenden dag.

Twee vette kalveren vielen nu, in stukken gesneden, aan het braadspit voor ons avondmaal ten deel. De vuren werden ontstoken en dikke wolken rook stegen uit verscheidene bivakken op, waarbij een somber licht op de gebronsde gezigten, die mij omringden, weêrkaatste. Ik merkte vooral de *Indianen* uit de *Pampaas* en de inboorlingen uit de binnenlanden op, wier lang en dik hoofdhaar met de manen hunner rijpaarden wedijvert. Allen waren weltevreden; hunne gesprekken liepen, even als die van onze jagers, over de voorvallen van den dag: zij spraken over het paard, dat zijnen bereider braaf had gediend, en over hen, die in kracht of behendigheid met den *lazo* hadden uitgemunt. Wie de fortuin

ongunstig was geweest, werd niet vergeten; elk ontving zijn aandeel lof of berisping, en een uitbundig gelach vervrolijkte het Homerische maal.

Des anderen daags, vóór de morgenschemering, schudden wij den dauw van onze mantels, de vuren werden weder aangemaakt, de *matté* (*Paraguaysche* thee) ging rond, de paarden werden gezadeld, en weinige oogenblikken daarna waren wij op weg, ieder voorbereid om het werk van den vorigen dag te herhalen; en vier dagen zóó doorgebragt, waren voldoende om vijfhonderd runderen bijeen te brengen.

Men ziet hieruit, dat het paard, ofschoon in geldswaarde beneden een rund, toch een der voornaamste behoeften voor een *estanciero* is. Dit edele dier doet hier zijnen meester de diensten, die het in *Europa* aan 't leger bewijst. Zonder zijn hulp zou de *estanciero* zijne kudden niet kunnen verzamelen of van plaats doen verwisselen. Elk hoevenaar moet er een goed getal van bezitten; zij zijn ongemeen vlug en rennen op elken grond. Men voedt hen niet, gelijk in *Engeland*, met hooi en haver, maar laat hen vrij loopen. Als een paard den geheelen morgen heeft gediend om vee bijeen te drijven, brengt de ruiter het met zweet overdekt naar de kraal, ontzadelt het en laat het los. Des middags neemt hij een ander, dat, op zijne beurt, het overige van den dag arbeidt, en des avonds wordt vastgezet, om des morgens op nieuw aan het drijven te gaan.

Binnen weinig jaren door geweldige en herhaalde inspanningen uitgeput, wordt het tot mindere diensten gebruikt of aan de herders overgelaten.

Om de gedurige verliezen goed te maken is eene kudde dekmerries dienstig. Kleine scholen van merries met een hengst heeten *manadaas*. Men vormt die door uit de talrijke troepen vijf-en-twintig of dertig merries te vangen, die, gedurende den nacht, met den hengst in de kraal worden opgesloten. Het is aardig te zien hoe deze sultan, van de eene naar de andere loopende, zijne gunsten onder de odalisken van zijnen harem verdeelt om aller liefde te winnen. — Aanvankelijk schijnen de

merries de scheiding van hare oude kennissen te betreuren, en toonen zich weinig gevoelig voor de galanterie van haar nieuwen makker. Des morgens worden zij, onder opzigt van een drijver uitgelaten, die den hengst behulpzaam is om haar bijeen te houden. Gebeurt het eens, dat er eene ontsnapt, om hare oude vriendinnen op te zoeken, dan snelt de hengst haar na. Met de ooren in den nek en den kop bij den grond haalt hij haar in, en dwingt haar tot een spoedigen terugtogt. Half spelende, half in ernst bijt hij haar in de heupen, terwijl zij alleen naar de gelegenheid uitziet om op nieuw te ontsnappen. Naauwelijks heeft hij de eerste bij de kudde gebragt of eene tweede gaat op hare beurt door; ook deze haalt hij terug, en zoo duurt dit spel somtijds den geheelen dag, waarna hengst en merries des avonds nogmaals binnen de omheining worden gebragt. Na verloop van acht of tien etmalen is de kennis gemaakt; doch zoo eenige merrie, na verloop van dien tijd, nog weêrspannig is, ontneemt men het een hoef, waardoor zij vijftien à twintig dagen, tot het hoorn weder is aangegroeid, kreupel gaat. Deze tuchtiging maakt haar gehoorzamer en de *manada* is gevormd. Dan brengt men die in eenig stil oord, verwijderd van de andere kudden, om de botsingen te verhoeden, die tusschen de hoofden der verschillende familiën zouden kunnen ontstaan. Zoo vormt men eene enkele *manada;* doch als men er meer op eens wil vormen vangt men b. v. vijfhonderd merries en vijf-en-twintig hengsten, en begint met alle de merriën eene hoef aan dezelfde zijde te ontnemen, waardoor allen over denzelfden kant mank gaan, dat het opzigt gemakkelijker maakt. Men sluit des nachts allen gezamenlijk op, brengt hen 's morgens buiten om te grazen, en zoodra een hengst een genoegzaam getal merries, die hem de voorkeur geven, rondom zich verzameld heeft om eene *manada* zamen te stellen, laat men hen in vrijheid; terwijl de anderen des nachts opgesloten blijven, totdat zij het voorbeeld van den eersten gevolgd hebben, waarmede gewoonlijk eene maand verloopt.

Als ik op reis ga, zeg ik: »breng mij dit of dat paard." Mijn *capataz* weet tot welke *manada* dat paard behoort, vangt het met den *lazo,* zadelt het, en ik rijd er mede weg. Aan de naaste *station* vraagt mij de dáár zijnde *capataz,* welk paard ik verlang, om te verwisselen, en haalt mij evenzoo het dier, dat ik hem opgeef. Zoo gaat het van *station* tot *station.* Overal wordt het paard, waarop ik haar bereik, losgelaten, en na wat gedronken en geweid te hebben, zoekt elk dier de *manada* tot welke 't behoort, soms op een afstand van tien of vijftien mijlen weder op.

Men ziet, dat de springhengst de merries bij zich weet te houden. De veulens volgen hunne moeders, en grooter wordende hechten zij zich aan de kudde onder welke zij zijn geworpen. Op zijn derde jaar wordt het paard tot den arbeid afgerigt; vijftien of twintig rijpaarden behooren bij elke *manada* en worden beurtelings naar de kraal gebragt voor de dienst dergenen, die op de runderen passen.

Behalve deze kudden van merries, zijn er ook kudden van hengsten tot bijzondere oogmerken. Deze noemt men *tropitaas.* Zij worden gevormd uit jonge hengsten, gewoon om eene merrie, *madrina* (stiefmoeder) geheeten, te volgen. Deze zijn meestal ten getale van tien of twaalf, alle van hetzelfde haar, en het meest mogelijk onderscheiden van de *madrina.* Dus wanneer eene *tropilla* uit zwarte jonge hengsten bestaat, zal de merrie, zoo mogelijk, wit zijn. Zij heeft eene bel aan den hals en wordt des avonds vastgemaakt, om hare verwijdering te beletten, terwijl hare gezellen haar omringen en ook niet verlaten al zijn er verscheidene *tropillaas* op dezelfde plaats. Wanneer eene *madrina* hare bel heeft verloren, doet men haar dadelijk eene andere aan, en sluit des nachts den geheelen troep op, zoo lang totdat zij den klank der nieuwe bel goed heeft leeren onderscheiden.

Hiermede sluit ik mijne uitweiding over de huishouding der paarden in eene *Zuid-Amerikaansche estancia.* Mijn leven is eenzaam, maar het levert mij ook vele genoegens, en, wat nog beter is, groote voordeelen op.

DE EERSTE BODEMS VAN DE *MEXICAANSCHE* MARINE.

I.

Den 18 October 1825 ankerden twee bodems, de *Asia* een linieschip en de *Constanzia* eene brik, bij het eiland *Guahan*, tot de *Marianes* behoorende. Zes maanden geleden uit *Spanje* vertrokken en sedert al dien tijd slecht gevoed en nog slechter betaald, waren de misnoegde bemanningen hoogst ontevreden en gezind tot oproer; vooral vertoonden zich de sporen van onwil aan boord van de *Constanzia*, onder bevel van Don ORTEVA, een zeer gestreng man. Zware avarijen hadden de brik in haren loop vertraagd en de *Asia*, onder bevel van Don ROQUA DE GUZARTE, genoodzaakt om zeil te minderen, ten einde in hare nabijheid te blijven.

Daar *Guahan* tot het kapiteinschap der *Philippinen* behoorde, konden de *Spanjaarden* er hunne schaden herstellen. Don ORTEVA onderhield er Don ROQUA over het verslappen der krijgstucht op zijn bodem, en de beide bevelhebbers verdubbelden hunne waakzaamheid en gestrengheid; maar zonder vrucht.

Don ORTEVA hield vooral op twee mannen van zijne *équipage* het oog. De eene was de onderluitenant MARTINEZ, die zich meermalen beneden zijne waardigheid in losbandige gesprekken met het volk had gedragen, eens kamer-arrest had gekregen, en gedurende dien tijd was vervangen geweest door den jonker PABLO. De andere was de matroos JOSÉ; een gemeen en verachtelijke personaadje, die voor geld tot alles in staat was. Deze man werd ook naauwlettend gadegeslagen door den bootsman JACOPO, in wien Don ORTEVA een onbepaald vertrouwen stelde.

PABLO was een voortreffelijk jong mensch, met echten moed bezield en vol edele hoedanigheden. Als wees, nog zeer jong, door Don ORTEVA aangenomen, wilde hij leven om dien zijne dankbaarheid te toonen en des noods ster-

ven om hem te wreken of te volgen. In zijne gesprekken met den bootsman, blonk dikwerf met al het vuur der jeugd, kinderlijke teederheid voor zijn weldoener uit, en de brave JACOPO, die beter wist te voelen dan te zeggen, gaf hem dan een krachtigen handdruk. In hen beiden had Don ORTEVA een paar manschappen hem in leven en dood getrouw. Maar wat konden drie braven, tegen eene geheele oproerige en listige *équipage*. Terwijl zij aan boord zamenwerkten, om den geest van onwil te dempen, maakten MARTINEZ, JOSÉ en anderen snelle vorderingen in hunne onderneming tot opstand en verraad.

Den avond vóór dat de schepen weder in zee staken, zat de Luitenant met eenige stuurlieden en matrozen in een afgelegen kroeg. — »Kameraden!" sprak hij, »Weet ge, wat nu mijn plan is? Wij zullen ons van de beide schepen meester maken en koers zetten naar *Mexico*. Het nieuwe Bestuur daar, nog zonder zeemagt, zal gaarne voor elken prijs deze bodems koopen, en de opbrengst zal gelijkelijk worden verdeeld.

— Goedgekeurd.

— Een vuurpijl van het schip zal het teeken zijn.

— Op de hoogte van het eiland *Mandanao*. Top!

— Maar hoe zullen de *Mexicanen* ons ontvangen? — merkte JOSÉ aan. — Het Gemeenebest heeft de *Spanjaarden* onder toezigt gesteld.

— Wij zullen de *Mexicaansche* vlag ontrollen.

En MARTINEZ toonde een kleine vlag van groen-wit- en rood. Een doodsche stilte ontving dat teeken der *Mexicaansche* onafhankelijkheid.

De deelhebbers aan deze heimelijke zamenkomst gingen uiteen en langs verschillende wegen, naar de haven en aan boord.

Den volgenden dag ligtten de *Asia* en de *Constanzia* het anker, en ten Z. O. wendende, hielden zij met volle zeilen op *Nieuw-Holland* aan.

Intusschen werd Don ORTEVA door pijnlijke voorgevoelens beangstigd; hij zag het verval der *Spaansche* zeemagt met smart; zijn hooggeplaatst hart kon zich niet gewennen aan de gestadige tegenheden, die zijn vader-

land teisterden, aan hetwelk de *Mexicaansche* opstand zulk een zwaar verlies toebragt. Dikwerf onderhield hij zich daarover met PABLO.

— Wij zullen in de worsteling bezwijken. — sprak hij dan. — Eenig schandelijk verraad zal mij dooden; maar gij zult mij wreken, niet waar? *Mij* en *Spanje?*

— Dat zweer ik.

— Bedenk steeds, dat er, in dezen ongelukkigen tijd, een schoone rol te meer is te vervullen; namelijk: aan de vaderlandsliefde haat te paren; haat tegen de afvalligen — en de ellendigen, die 't verraden, te straffen.

— Ik beloof u daarvoor te leven! — antwoordde PABLO, terwijl moed en geestkracht uit zijne blikken straalden.

Sedert het vertrek van *Guahan* waren drie dagen verloopen. De *Constanzia* liep met een goede bries bij den wind. Bevallig, vlug en rank, met achterwaarts hellende masten, vloog zij over de baren, hare acht zesponders met schuim bespattende.

— Twaalf knoopen, Luitenant! — zeî des avonds de jonker tegen MARTINEZ — als wij den wind zóó houden, zal de overtogt niet lang duren.

— De hemel geve 't! Wij hebben genoeg uitgestaan, om niet meer te lijden.

De matroos JOSÉ was, op dat oogenblik, bij het halfdek.

— Wij zullen spoedig land zien. — zeî de Luitenant hard.

— *Mandanao.* — hernam de jonker. — Wij zijn op 140° lengte en 8° breedte, en als ik mij niet vergis, is dat eiland op.....

— 140° 40′ lengte en 7 noorder breedte. — antwoordde MARTINEZ haastig.

JOSÉ stak het hoofd op en ging naar den bak.

— Gij hebt de hondswacht, PABLO? — vroeg MARTINEZ.

— Ja, Luitenant!

— Het is nu zes ure. Gij kunt gaan.

Zoo bleef MARTINEZ alleen boven. Hij zag naar de *Asia*, die onder den wind van de *Brit* zeilde. De avond was prachtig schoon en voorspelde een der heerlijkste frissche kalme keerkringsnachten. De Luitenant zocht naar

de mannen der wacht, en herkende JOSÉ en anderen, met welke hij te *Guahan* afspraak had gemaakt. Een oogenblik naderde hij den roerganger, sprak een paar woorden, en dadelijk kon men bespeuren, dat de helmstok een weinig meer in den wind was gedraaid, zoodat de brik merkbaar tot het linieschip naderde.

Onrustig en beangst klemde MARTINEZ den scheepsroeper in zijne vuist. Plotselings hoorde men een schot aan boord van het schip.

— Zet toe, het voor-marszeil! — beval de Luitenant.

— Opgepast, kameráden! — riep JOSÉ, en de muiters schaarden zich rondom hem. De bewegingen en het schot deden den Kapitein ontwaken, die nu dadelijk op het dek verscheen, door de andere officieren gevolgd. MARTINEZ vloog naar den voorsteven.

De losbrandingen aan boord van de *Asia* vermeerderden.

— Bras aan de marszeilen! — riep MARTINEZ, en het volk gehoorzaamde.

— Wie heeft order gegeven om een bijlegger te maken? — vroeg ORTEVA.

— Slaat hem dood! — schreeuwde MARTINEZ.

De officieren grepen den degen. Enkele matrozen, met JACOPO aan 't hoofd, wilden zich bij hen voegen; maar werden door de oproerigen vermeesterd, ontwapend en geboeid. Soldaten en scheepsvolk beiden rukten nu op den kommandant en de officieren aan. Die dapperen hadden slechts ééne keus. Zij wierpen zich op de zamenzweerders. ORTEVA met het pistool op MARTINEZ gerigt.

Op dat oogenblik ging er een vuurpijl van de *Asia* op.

— Triomf! — riep MARTINEZ, en het schot van ORTEVA miste.

Het nachtelijk muittooneel duurde kort. De Kapitein vocht als een leeuw, maar door het aantal overmand, en zwaar gewond, werd hij vermeesterd gelijk de overigen, die in het verraad niet begrepen waren. Lantaarnen werden nu geheschen en beantwoord door de *Asia*, aan welks boord hetzelfde oproer met denzelfden uitslag

was losgebarsten. Ook dáár werden de officieren gebonden en onder elkander tusschen deks geworpen.

Het gezigt van bloed had de woestheid opgewekt; het was sommigen niet genoeg te hebben overwonnen, zij wilden ook moorden.

— Snijdt ze de kelen af! — brulden velen. — Slaat ze dood! Alleen de dooden spreken niet.

MARTINEZ dacht even zoo, doch de meesten der muitelingen waren menschelijker gezind, en verzetteden zich tegen den gruwel; waardoor de staf voor het oogenblik het leven behield.

— Brengt ORTEVA op 't dek! — beval MARTINEZ, en werd gehoorzaamd.

— ORTEVA! — sprak de Luitenant! — Ik voer nu 't bevel over de beide bodems; Don ROQUA is mijn gevangene, zoo wel als gij. Morgen zullen wij u op eenig eiland neërzetten, dan houden wij koers naar *Mexico*.

— Verrader! — antwoordde ORTEVA.

— Bindt den onbeschoften hond op de kampanje! — riep MARTINEZ.

Daarna gaf hij de noodige bevelen om te wenden.

Dit alles werd gedaan, en ORTEVA liet niet af den Luitenant voor een eerlooze en verrader te schelden. Deze buiten zich-zelven, vloog met een bijl in de hand op hem af, en en deed een geweldigen houw.

Een kreet van afgrijzen ging op.

— Bij toeval overleden! — brulde MARTINEZ. — Werp hem in zee.

En het bloedig overschot des ongelukkigen werd over boord geworpen.

De twee schepen vervolgden hunnen koers naar de *Mexicaansche* kust. Een paar dagen daarna zag men een eiland; de boten werden in zee gebragt en de officieren, benevens de overige geboeide manschappen, behalve PABLO en JACOPO, die listig 't vertrouwen der muiters gewonnen hadden, werden daar aan wal gezet. Later bleek het, dat zij zeer spoedig door een *Britschen* walvischvanger waren opgenomen en naar *Manilla* gebragt.

Na een paar weken ankerden de beide vaartuigen in

de baai van *Montcrey*, ten noorden van *Mexico* in *Oud-Californië*. MARTINEZ maakte zijne oogmerken den bevelhebber aldaar bekend. Hij wilde aan *Mexico* de twee schepen met hunnen krijgsvoorraad en bewapening leveren tegen een aannemelijken prijs, en het scheepsvolk ter beschikking van de Republiek stellen. De Bevelhebber verklaarde echter, dat hij geene magt had om over zulk een koop te handelen, en verwees MARTINEZ naar de hoofdstad. Dien ten gevolge ging deze, na eene maand in vermaak en losbandigheid te hebben doorgebragt, met de *Constanzia* weder in zee; de *Asia* te *Montcrey* latende. PABLO en JACOPO behoorden tot de *équipage* der brik, die met volle zeilen naar *Acapulco* stevende.

II.

Van de vier havens: *San-Blas*, *Zacatula*, *Tehuantipec* en *Acapulco*, die *Mexico* aan den *Stillen Oceaan* bezit, biedt de laatste den schepen, door storm beloopen, de meeste hulpmiddelen aan. De stad is slecht gebouwd en ongezond; maar de reê kan gemakkelijk een honderdtal vaartuigen bergen. Gunstig gelegene hoogten beveiligen de schepen aan alle zijden, en vormen de haven tot eene zoo stille waterkom, dat de reiziger, van de landzijde naderende, haar voor een meer, te midden van bergen, zou houden. De stad, ten noord-oosten gelegen, wordt door drie bolwerken beschermd; terwijl de mond der haven door eene batterij van zeven stukken, die met het fort *San-Diego* een kruisvuur maken, verdedigd wordt De genoemde sterkte, van dertig vuurmonden voorzien, beheerscht de geheele reê, en kan elken vijandelijken bodem, die naar binnen tracht te komen, gemakkelijk in den grond boren.

Ofschoon derhalve de stad niets te vreezen had, greep echter een plotselinge schrik de inwoners aan, toen er een schip geseind werd. Ongerust over deszelfs oogmerken, zagen zij elkander met vragende blikken aan. Hoe groot moet dus de verwondering zijn geweest, toen zij 't eensklaps de vlag van *Mexico* zagen hijschen.

Op een half kanonschot afstands van de haven liet de *Constanzia* het anker vallen, en eene sloep naderde weldra den wal. MARTINEZ stapte er uit, begaf zich naar den bevelhebber en maakte hem de omstandigheden bekend, welke hem derwaarts bragten. Deze keurde het besluit van den Luitenant, om aan den Generaal GUADALUPE VITTORIA, President der Republiek, de schepen in koop aan te bieden, allezins goed. Het nieuws was naauwelijks in de stad bekend geworden, of niemand twijfelde meer aan den koop; de blijken van vreugde vertoonden zich allerwege: de gansche bevolking wilde het eerste *Mexicaansche* schip bewonderen, en zag, in deszelfs bezit, een bewijs van volslagen gebrek aan krijgstucht bij de *Spanjaarden*, en een middel te meer om hen te overwinnen.

MARTINEZ keerde weder aan boord, en weinige uren daarna lag de brik in de haven vertuid en was hare manschap bij de bewoners van *Acapulco* geherbergd. Alleen PABLO en JACOPO ontbraken op 't appèl. Deze waren verdwenen.

Mexico is van alle streken des aardbols onderscheiden door de uitgestrektheid en hoogte van de vlakte in deszelfs midden. De keten der *Cordillièras* die, onder den naam *Andio*, geheel *Zuid-Amerika* doorloopt, gaat door *Guatimala* en verdeelt zich dadelijk in *Mexico* in twee takken, het land aan twee zijden begrenzende; maar deze beide takken zijn niets anders dan de helling van de groote bergvlakte *Anahuac*, op 2,500 *Nederlandsche* ellen boven het waterpas der zee gelegen.

Deze aaneenschakeling van vlakten, veel uitgestrekter en minder eenvormig dan die van *Peru* en *Nieuw-Grenada*, beslaat omtrent drie vijfden van het grondgebied. De *Cordillièras* in 't oude onderkoningschap van *Mexico* zich uitstrekkende, nemen den naam *Sierra Madre* aan. Zich omtrent de steden *San-Miguel* en *Guanaxato* in drieën verdeelende, gaan zij omstreeks den 57sten graad noorderbreedte te niet.

Tusschen de havenstad *Acapulco* en *Mexico* is een afstand van tachtig mijlen. De verscheidenheden des gronds

zijn minder plotseling en de hellingen minder onverwacht dan tusschen *Mexico* en *Vera-Cruz*. Na de granietbergen in de nabijheid van den oceaan, waarin de haven van *Acapulco* ligt, te zijn overgetrokken, komt de reiziger op de porphyrrotsen, waaruit men gips, bazalt, oorspronkelijke kalk-aarde, tin, koper, ijzer, zilver en goud graaft. De weg tusschen *Acapulco* en *Mexico* biedt gezigtspunten en plantensoorten aan, geheel onderscheiden van andere streken; doch de twee reizigers, die weinige dagen na het ankeren van de brik de *Constanzia* te *Acapulco*, hier naast elkander reden, sloegen weinig acht daarop.

Die reizigers waren de verraders MARTINEZ en JOSÉ; de laatste kende den weg; hij had reeds dikwerf de bergen van *Anahuac* doorreisd. Dáárom waren de diensten van den *Indischen* gids, die zich aanbood, geweigerd, en begaven de beide gelukzoekers, op paarden gezeten, zich naar de hoofdstad van *Mexico*. Na een paar uren dravens, dat hun het spreken belet had, hielden zij in.

— In den stap, Luitenant! — zeî JOSÉ verhit. — Santa MARIA! Ik zou liever een stampend schip op de groote *cacatois*, gedurende een noord-wester berijden.

— Laten wij ons haasten. — antwoordde MARTINEZ. Gij kent immers den weg?

— Even goed als gij dien van *Cadix* naar *Vera-Cruz*, en wij zullen hier geene stormen hebben, die onze rossen doen breken. Maar in den pas!

— Sneller. — hernam MARTINEZ, zijn paard de sporen gevende. — Ik weet niet wat PABLO en JACOPO in het schild voeren. Zouden zij het voordeel van onzen koop alléén willen hebben?

— St. JACOB! En het goud dat men ons schuldig is!

— Hoe veel dagen reizens?

— Vier of vijf, Luitenant! eene wandeling! maar in den stap! Gij ziet dat de grond zich merkbaar verheft.

En inderdaad deed het rijzen der bergen zich gevoelen.

— Onze paarden zijn niet beslagen — sprak JOSÉ — en het hoorn van hunne hoeven slijt op deze granietrotsen spoedig af. Maar met dat al geen kwaad gesproken van

den grond, die goud bevat. Wij verachten dien niet al zetten wij er de voeten op.

De reizigers waren nu op eene kleine hoogte, door palmen, cochenilje, cactus en salie-planten bedekt, gekomen; aan hunne voeten strekte zich eene groote bebouwde vlakte uit; al de weelderige plantengroei van de heete gewesten vertoonde zich aan hun oog. Links doorsneed een woud van mahoniehout het landschap met zijne onverstoorde en onbewegelijke eenzaamheid. Peperboomen, met lange peulen, wiegden hunne buigzame takken op den brandenden adem van den stillen oceaan. Velden met suikerriet bedekten het land, en een rijke voorraad van katoen bewoog in stilte hare grijze zijdeachtige pluimen. De grond bood winde, jalappe en piment aan, terwijl indigo-planten, cacao-, campêche- en pokhoutboomen, benevens de verscheidenheid van Floraas voortbrengselen; als: dahliaas, mentzeliaas, helicanten enz. den vruchtbaarsten grond van het *Mexicaansche* stadhouderschap met de kleuren van IRIS versierde.

Deze geheele schoone natuur werd vrolijk verlevendigd onder de brandende stralen, welke de keerkringszon er met stroomen over uitgoot; terwijl eene overdragelijke hitte de ongelukkige bewoners door de geele koorts wegmaaide.

— Welke is die hooge kegel, die ik daar ginds aan den horizont zie? — vroeg MARTINEZ.

— *La cerro de Brea*, een berg, wat hooger dan de vlakte. — antwoordde JOSÉ met verachting.

Dit is de eerste aanmerkelijke bergpunt van de onmetelijk *Cordillièras*.

— Laten wij ons haasten! — sprak MARTINEZ, het voorbeeld gevende. — Van de *haciendaas*, uit noordelijk *Mexico* gekomen, zijn onze paarden in hunne lange toggen door de savennen aan de oneffenheden van den grond gewend geworden; doen wij dus ons voordeel met de afhelling van den weg, om uit deze onafzienbare eenzaamheid te komen.

— Zou MARTINEZ wroeging gevoelen?

— Wroeging!... neen.... Maar ik begeer te zien of

de bevallige meisjes te *Mexico* hare aardige figuurtjes nog altijd onder de zwarte of witte zijden *roberoos* verbergen.

— Voorwaarts dan! — zeide JOSÉ, die een *Spaansch* liedje ging fluiten; terwijl MARTINEZ in een diep stilzwijgen verviel, en beiden met snellen draf voortsnelden.

Zij bereikten *la cerro de Brea* en gingen dien langs een smal pad aan de zijde des bergs over. In de helling aan den anderen kant afgedaald zijnde, pleisterden zij om hunne paarden te laten rusten, en hen en zich-zelven aan de schaarsche bronnen van deze drooge landstreek te verfrisschen.

De zon begon beneden de kim te dalen toen de reizigers *Ciguanan* bereikten. Dit dorp bestaat uit eenige hutten, door arme *Indianen* bewoond, van de soort, welke men *mansoos* (landbouwers) noemt. De inboorlingen die vaste woonplaatsen hebben, zijn over 't algemeen lui en lafhartig, en hebben ook de rijke opbrengst des gronds slechts op te rapen. Hunne bedrijveloosheid onderscheidt hen wezenlijk van de *Indianen* op de hoogste bergvlakten, welke de noodzakelijkheid werkzaam maakt, en van de noordelijke *Indianen*, de bravoos, de zwervelingen, die van roof leven en nooit vaste woningen bezitten.

De twee *Spanjaarden* vonden in dit dorp slechts eene matige herbergzaamheid. De *Indianen*, die hen als hunne oude verdrukkers beschouwden, waren hen niet gunstig gezind. Daarbij hadden twee andere gelukzoekers het dorp reeds bezocht en de weinige levensmiddelen, die er waren, in beslag genomen.

De Luitenant en zijn gezel legden zich in eene oude hut neder en braadden een schapenbout tot hun avondmaal. De honger deed dien heerlijk smaken, en de vermoeijing triumfeerde, bij welgevulde maag, over de hardheid van hun leger en de beten der *Amerikaansche* muggen. Spoedig sliepen zij in; doch MARTINEZ riep gestadig, in benaauwde droomen, nu eens den naam van JACOPO, dan weder dien van PABLO uit.

III.

Den volgenden dag werden de paarden met zonsopgang gezadeld, en de reizigers, hunnen togt voortzettende langs de half gebaande paden, die het land al kronkelend doorsnijden, trokken oostwaarts de morgenstralen die hen vrolijk beschenen te gemoet. Hunne reis ving onder goede voorteekenen aan; en zonder het norsche zwijgen van den Luitenant, dat zeer bij de vrolijkheid van JOSÉ afstak, zou men hen voor de eerlijkste menschen van den aardbodem hebben gehouden.

De grond begon meer en meer te rijzen en verminderde hunnen spoed; de overgroote vlakte van *Chilpanzingo*, onder de schoonste luchtstreek van geheel *Mexico* gelegen, deed zich weldra voor hen op. Deze streek, die tot de gematigden behoort en 1500 *Ned.* ellen boven de oppervlakte der zee is gelegen, kent noch de hitte der lagere landen, noch de koude der hoogere gewesten. Deze oasis regts latende liggen, kwamen zij aan het dorpje *San-Pedro*, vanwaar zij, na een paar uren rustens, zich naar de kleine stad *Tutela-del-Rio* begaven.

— Waar zullen wij heden vernachten? — vroeg MARTINEZ.

— Te *Tasco*... eene groote stad, bij deze buurten vergeleken.

— Is er eene goede herberg?

— Een goed bed, in een schoon klimaat. — De zon brandt er minder dan aan de kust... men nadert zoo zachtjes aan de ijskoude op de toppen van den *Popocatepetl*.

— Wanneer zullen wij de gebergten over zijn?

— Overmorgen avond, en dan kunnen wij meteen het einde van onzen togt zien!... Eene gouden stad... Weet gij wat ik denk, Luitenant?

MARTINEZ zweeg.

— Ik denk er over na, wat er wel van onze officieren kan geworden zijn.

MARTINEZ rilde.

— Zwijg! — zeide hij. — Wie weet dat!

— Ik zou gaarne gelooven dat ze van honger zijn omgekomen. Ook zijn er nog al in zee gevallen, en in deze wateren is eene soort van haaijen, *tintoreaas*, die den baders geene gratie bewijzen. Santa MARIA! als Kapitein ORTEVA herleefde, zou 't waarschijnlijk in den buik wezen van zulk een smulpaap!

— Zult ge zwijgen, ellendige! — riep MARTINEZ uit, geheel buiten zich-zelven.

— Uwe scheldwoorden zijn tamelijk verkeerd geplaatst. Nu, we zullen van iets anders spreken. Als ik oud word, zal ik in dit heerlijke land van *Mexico* gaan wonen. Men krijgt er volle lagen van ananassen en bananen, en men strandt er op ondiepten van goud en zilver.

— Zijt ge dáárom een verrader geworden? — vroeg MARTINEZ.

— Waarom niet, Luitenant? — 't was eene zaak van geld.

— Zoo? — sprak MARTINEZ, verachtelijk.

— En gij dan?

— Ik... 't Was bij mij eene zaak van eer! De Luitenant heeft zich op den Kapitein gewroken!

— Zoo? — sprak JOSÉ, even verachtelijk.

Beiden waren elkander waardig, en wogen hunne naauwgezetheid af naar het gewigt hunner driften.

— Stil! — riep MARTINEZ, op eens zijn paard inhoudende. — Wie zijn daar ginds?

José rees op in zijne stijgbeugels, zag rond en antwoordde:

— Niemand.

— Ik heb daar toch een man gezien.

— Verbeelding!

MARTINEZ reed op het boschjen af, waarin hij meende de verschijning gezien te hebben. Toen hij was afgestegen, zag hij eene slang wier kop met een steen was verbrijzeld, en wier stuiptrekkend ligchaam zich nog kronkelde en oprigtte alsof 't nog leefde.

— Hier was dan toch iemand — sprak hij, naar alle kanten rondziende — maar wie?

— Wat denkt gij? — vroeg JOSÉ.

— Laat ons maken, dat wij vooruitkomen! — antwoordde MARTINEZ.

Zij draafden voort langs de oevers van de *Mexala*. Weldra verkondigden eenige rookwolkjes de nabijheid van woningen en het stadje *Tutela-del-Rio* vertoonde zich; maar het verlangen om vóór den nacht *Tasco* te bereiken, deed hen maar kort daar vertoeven.

De weg werd nu steiler, dies moesten de paarden doorgaans in den stap blijven; hier en daar zagen zij voor 't eerst olijvenboschjes; er ving een merkbaar onderscheid aan in den grond, de luchtgesteldheid en den plantengroei.

't Werd avond. MARTINEZ reed op een korten afstand van zijn makker en gids, die te midden der duisternis met moeite den weg herkende. De Luitenant volgde eenigzins angstig zijn reisgenoot. Heimelijke wroegingen benaauwden zijn hart en gaven telkens aan de voorwerpen rondom hem afgrijselijke gedaanten, zoodat hij gestadig meende ORTEVA voor of naast zich te zien.

De avond was nu geheel gevallen. De reizigers reden zonder zich op te houden, door de dorpjes *Contepec* en *Ignala* en kwamen te *Tasco*, eene, gelijk JOSÉ gezegd had, aanzienlijke plaats in vergelijking van de ellendige gehuchten welke zij nu achter zich hadden. Aan de eerste herberg stegen zij af, gaven hunne paarden aan een stalknecht over, en traden in de voornaamste kamer, waar eene tafel gedekt stond. Welhaast verkwikten zij zich aan een maaltijd, heerlijk voor de inlanders, doch welke de honger voor den *Europeër*, zoo lang hij er niet aan gewoon is, kruiden moet. Hij bestond uit kuikens in eene zee van vet zwemmende, rijkelijk van groene piment voorzien; rijst met roode piment en saffraan toebereid; gevogelte met olijven gevuld; drooge rozijnen, en gesuikerde pompoenen, alles vergezeld van *tortillaas*: koekjes van maïs gebakken. Na den maaltijd deed de vermoeijenis hen spoedig inslapen.

der nog de schoone blanke goeletten te rekenen, door meer dan één vrijbuiter aangeklampt.

José sprak waarheid. De vermenging der rassen in deze streken loopt in het oneindige. Maar in spijt van 't belangrijke zijner inlichtingen moest de spreker zien, dat zijn reisgezel weder in zijn verdrietige stemming verviel. Hij verwijderde zich gaarne van dien reisgenoot, wiens tegenwoordigheid hem scheen te hinderen.

De twee volgende bergstroomen waren droog en stelden de reizigers eenigzins te loor, die gerekend hadden er hunne paarden te zullen drenken.

— Daar staan we nu zonder water; — sprak JOSÉ — doch 't kost ons maar een kleinen omweg. Ginds ziet gij een boom tusschen de eiken en olmen, dat is een *ahuehuell*, aan zijnen voet vindt men doorgaans water.

Zij reden er heen, en vonden den boom; doch van water geen spoor meer, en het platgetreden gras en kruid droeg sporen van voetstappen, die er, nog niet lang gelang geleden, op schenen gedrukt te zijn.

De twee booswichten zagen elkander verwonderd aan, en werden onwillekeurig stil. Na eenige spijze uit hunne *mochillaas* genuttigd te hebben, rigtten zij zich oostelijk naar *Cuernavaca*.

Het land toont daar een ander voorkomen, en in 't verschiet de reusachtige bergtoppen, wier hooge kruinen de wolken, door de zee aangevoerd, tegenhouden. Het fort *Cochialcho*, van de oude *Mexicanen* afkomstig, en dat eene oppervlakte van 9000 vierkante ellen beslaat, lag in de verte voor hen. De reizigers trokken op den ontzaggelijken kegel af, die het tot grondslag dient en met grillige bouwvallen gekroond is. Na hunne paarden aan een boom gebonden te hebben, klommen zij naar den top des kegels, om de rigting van den weg te verkennen.

De vallende nacht omgaf hen weldra met zijne nevelen, die fantastische vormen leenen aan de omtrekken der voorwerpen. Het oude fort lag daar in de gedaante van een gebogen stier, en MARTINEZ staarde er op met

ontruste blikken, alsof zich een spook op de gestalte des ingebeelden monsters aan hem vertoonde. Eensklaps verhief zich vol schrik op zijne groote vlerken een ontzaggelijke nachtvogel met een akelig gekrijsch, en een stuk van de rots losgeraakt, viel en stortte, alles in zijn val verpletterend, in de diepte der vallei neder.

— Santa MARIA! Welk een bergval! — riep JOSÉ uit. — Laat ons zien hoe 't gesteld is met onze paarden!

Zij hadden spoedig de lagere vlakte weder bereikt, waar een breed spoor van vernieling den weg van het rotsblok aanwees; maar vonden hunne paarden, met den boom, waaraan zij bevestigd waren geweest, onder de gevallen steenmassa verpletterd en begraven.

MARTINEZ sidderde. De verpletterde slang, het weggenomen water, deze steenval, alles toonde hem eene wreekende magt, die hem vervolgde. Met waanzinnige blikken op JOSÉ starende, vroeg hij dien:

— Waarom spreekt ge weder van Kapitein ORTEVA? — Ik vraag u: waarom? — voegde hij er bij, met bevende lippen, en een gelaat zoo afschuwelijk, dat JOSÉ terug trad.

— Ik raad u aan, Luitenant! geene gekheid te maken. — sprak deze. — Een laatsten groet aan onze beesten en dan op weg! Het is hier niet goed als de oude berg zijn manen schudt. Het ongeluk ligt er nu toe, en wij moeten onze beenen gebruiken. Verlaat u op mij; wij moeten trachten vooruit te komen.

In het midden van den nacht kwamen zij te *Cuernavaca;* maar vonden er geene paarden, en vervolgden dus bij het aanbreken van den dag te voet den weg naar het gebergte *Popocatepetl.*

V.

De koude werd streng en de plantengroei hield op. Deze bijna onbeklimbare hoogten behooren tot de bevrozene luchtstreken, *tierras frias.* Reeds staken de dennen, die armoedige bewoners der nevelige wereldgewesten, hunne drooge armen tusschen de dorre takken der

laatste eiken, en de beken vloeiden niet langer over den harden half bevrozen grond.

Reeds gedurende zes uren worstelden de booswichten met moeite voort; zoowel hunne handen als hunne voeten aan de scherpe rotskanten openscheurende. Afgemat zonken zij eindelijk neder, en JOSÉ bereidde eenig voedsel.

Zij hoopten te *Aracopistla*, een dorp in de bergen als verloren, eenig middel van vervoer te zullen vinden; maar hunne teleurstelling was des te grooter toen zij er niets vonden dan dezelfde armoede en onherbergzaamheid als te *Cuernavaca*. Toch moesten zij voort over den hoogen kegel, die zich tot in de wolken verheft. Hunne blikken verwarden in de nevelen als zij naar de kruin opzagen, en het pad was dor genoeg om er wanhopend bij te worden. Aan alle zijden waren afgronden, en duizelingwekkende diepten gaapten naast hunne schreden. Zoo trokken zij over een gedeelte van den berg, door de *Indianen* de *rookende rots* genaamd. Breede kloven deelen zijne stijle glooijingen, en plotseling ontstaan er dikwerf nieuwe scheuren in zijne losse korst. Sedert JOSÉ hier nog eenmaal gezworven had, was de oppervlakte door uitbarstingen, en ook door zware regens of andere oorzaken, geheel van gedaante veranderd; zoodat de schier onbruikbare paden telkens werden afgebroken, en hij ten laatsten volstrekt geen spoor meer wist te vinden. Angstig stond hij nu en dan stil; want uit de ingewanden van den berg klonk een dof geloei.

De zon daalde ter kimme en zwarte wolken kondigden storm en onweders aan. Alle sporen van plantengroei hadden opgehouden, hier en daar stonden nog slechts enkele dennen op de rotsen, met eeuwige sneeuw bedekt.

— Ik kan niet meer! — riep JOSÉ uit, en zette zich neder om adem te scheppen. — Dat de duivel mij hale als ik den weg in dezen doolhof meer weet!

De regen begon in groote droppels te vallen, en een doffe donder, twintig malen door de echoos van 't gebergte herhaald, kondigde het naderen des onweders aan.

— Als wij den berg over zijn, wat zullen we dan zien? — vroeg MARTINEZ.

— *Mexico* links, *la Pueblo* regts, en vóór ons in de diepte den goeden weg; als wij er maar komen kunnen.

De matroos sprak de waarheid. De vlakte van *Mexico* is door een onmetelijk vierkant van bergen als met een ringmuur omgeven; het is eene uitgestrekte ovale kom, achttien mijlen lang, twaalf breed, en zeven-en-zestig in den omtrek. Als de reiziger de kruin des bergs heeft bereikt, daalt hij zonder moeite in het dal *Anahuac* neder en komt er spoedig op een goeden weg, die naar de stad *Mexico* geleidt. Door lange lanen van olmen en populieren gaande, ontmoet en bewondert hij de cipressen, er door de koningen uit het *Astequische* Huis geplant, en de *schinuus*, die naar de treurwilgen van het Westen gelijken. Van afstand tot afstand ziet men bebouwde velden en bloeijende tuinen, terwijl appel-, granaat- en kersenboomen onder den donker blaauwen hemel in het vrije tieren, en hunne vruchten aanbieden.

Maar welk eene inspanning om dit paradijs te bereiken! De donder ratelde welhaast onafgebroken voort, de regen plaste in stroomen neder, en scheen, nu en dan, slechts even op te houden om de echoos van 't gebergte beter te doen hooren. Diepe nacht omgaf de misdadige zwervers zoo ras het licht van den hemel was.

JOSÉ vloekte bij elke trede. MARTINEZ zweeg; maar in zijne borst klonken stemmen van wroeging, zelfverachting en vrees, die hem deden sidderen.

Weder verlichtte een straal den omtrek, en JOSÉ deinsde terug; want hij stond op het punt in een afgrond te stappen. MARTINEZ greep hem aan, en sprak, na eenig zwijgen, kleinmoedig als een kind, met eene gesmoorde stem:

— Ik ben bang!

— Toch niet voor het onweêr?

— Niet voor dat oproer in den dampkring; maar voor het oproer in mijne borst.

— Ja, de Kapitein!... Hij is niet malsch door u bejegend. Nu ik er om denk moet ik lagchen. — hernam

JOSÉ; maar hij lachte toch niet; want MARTINEZ klemde zich angstig aan hem vast, en ook hij-zelf had eene gewaarwording op zijn schedel, alsof zijn haar ten berge wilde rijzen.

— Lach niet, JOSÉ! Bid liever!

— De plaats is niet geschikt om er een preek te houden. Als gij bang zijt sluit uwe oogen en ooren dan digt!

— Ik zie den ongelukkige toch!

— Gezond, of beschadigd?

— Daar komt hij! Hoe gaapt zijne wond!, — riep MARTINEZ.

En werkelijk toen de bliksem uitschoot stond daar, in heur snel voorbijgaand licht, op eenige voeten afstands, eene gestalte; maar schier op hetzelfde oogenblik zag JOSÉ vóór zich een arm, met een dolk gewapend, en eene stem riep: »Wraak!" en eer hij aan tegenstand denken kon, trof hem de vlijm, en hij zonk ineen, om niet weder op te rijzen.

Als door een bovennatuurlijke magt bewaard en gedreven vlugtte MARTINEZ, en ontkwam schier wonderdadig voor ditmaal aan zijne doodelijke vervolgers.

Een oogenblik later stonden twee mannen bij het lijk.

— Dat is MARTINEZ niet!

— Maar 't is er toch één.

— Doch hoe vinden wij nu den tweeden?

— De schim van ORTEVA zal ons den weg wel wijzen!

En de mannen verlieten de plek. Na eene wijl bijeen te zijn gebleven, verlieten zij elkander in verschillende rigtingen, onder afspraak voor eene herberg in *Mexico*, wanneer zij elkander in het gebergte niet mogten wedervinden.

MARTINEZ dwaalde als een krankzinnige, blootshoofds, rond. De regen viel in stroomen op zijn brandend hoofd, zonder het te kunnen verkoelen. De pijnboomen schenen zich uit te strekken en neder te buigen, om hem met hunne armen te omklemmen; de rotsen namen monsterachtige vormen aan, en uit hare kolken begonnen hier en daar vuurvlammen op te stijgen. Nu eens klim-

mende, dan weêr dalende, telkens vallende, snelt hij, zoo veel de duisternis 't vergunt, voort en voort. Eensklaps hoort hij onder zich 't gebrul van een bergstroom. Het is de *Ixtolucca*, die vijfhonderd voet lager onder hem kookt. Bij het licht van den bliksem ziet hij op eenigen afstand eene brug over de rivier hangen. Die brug, door den wind geslingerd, zweeft als een draad over de ruimte; maar zij opent toch den eenzamen misdadiger een weg tot verdere vlugt.

Zich met de kracht der wanhoop aan de lianen vasthoudende, die langs dit luchtpad eene soort van leuning vormen, kruipt hij voort, en nadert onder geweldige inspanningen de overzijde; doch zie, daar staat, als een spook, te midden der akeligheden die hem omringen, eene menschelijke gedaante in hare volle lengte, hem dreigend te wachten.

Alle moed is uit zijne ziel geweken. In doodsangst wendt hij zich om en wil terug; maar op het midden der brug staat eene tweede gedaante, en verspert hem den weg, terwijl de andere hem volgt, zoodat hij van alle zijden is ingesloten.

— Wat wilt ge van mij!? Wie zijt ge!? — roept hij uit.

— Kent gij PABLO, den pleegzoon van ORTEVA nog? — zegt de eene.

— Ik ben JACOPO. — zegt de andere.

— Landverrader! Gij zult te *Mexico* geen geld opstrijken voor de bodems door u geroofd!

— Oog om oog; tand om tand; leven om leven, moordenaar! In den afgrond onder uwe voeten vindt gij uw graf!

Daar klonk het geknal van twee pistoolschoten door het geratel des onweders heen. Alle hoop op 't behoud eens levens, waaraan hij gehecht was, verloren ziende, dacht hij zijne vervolgers neder te vellen; maar de duisternis, het beven van zijne hand, en hooger bestiering vooral, deden de schoten missen. Nu grepen PABLO en JACOPO hem aan. Zij wilden hem, over de leuning der brug heen, in den stroom werpen, die onder hen voortbruiste; maar de doodsangst verdubbelde de krachten des booswichts, en nu had er een tooneel plaats, waarvan wij niet beproeven zullen eene schets te geven. — Ontzettende gedachte! — Drie menschen worstelende midden op eene brug, die hoog in de lucht boven een 500 voet diepen afgrond slingert, en elk oogenblik dreigt

te bezwijken onder het gewigt der worstelaars, of onder de kracht hunner pogingen, om zich aan hare zwakke leuningen vast te klemmen. Heviger en heviger kraakt het gevaarte, en schijnt telkens op het punt om de vracht, die haar bezwaart, door de brekende leuningen heen, af te werpen, of zelve te bezwijken, en met het razende drietal in den afgrond neder te tuimelen. En de worsteling duurt lang. Meer dan eens is de jeugdige PABLO op het punt door MARTINEZ over de leuning geworpen te worden; meer dan eens loopt hij-zelf gevaar, onder den vereenigden aangreep van PABLO en JACOPO beiden. Inmiddels spelen dolken en messen daarbij hun bloedig spel; wonden uitdeelende in menigte, zonder het leven te vernietigen. Maar het lot des misdadigers was bij Hooger beslist, en geen verzet is bij magte de uitvoering van de taak der bestemde wrekers te verhinderen. Eindelijk gelukt 't hen den booswicht op te heffen, en naar buiten te werpen; doch in zijn val grijpt hij de leuning der brug nogmaals aan, en hangt nu aan zijne handen boven den peilloozen afgrond, in welken neder te storten de dood is. Nu smeekt hij: »genade!" en bidt om zijn leven, en biedt al zijne bezittingen aan, om hen te vermurwen; maar te vergeefsch! Zij spannen het uiterste hunner krachten in, om zijne handen los te wringen, die vast bestorven zijn aan het leuningwerk; doch ook nu moet het blanke wapen het werk der wraak helpen voltooijen. En zoo stort dan ten laatste de gestrafte moordenaar neder, in zijn langdurigen val een kreet slakende van smart, wanhoop en ontzetting voor de toekomst, die niet is te beschrijven; maar door PABLO en JACOPO nooit vergeten werd, en thans hen deed ijzen en verstijfd staan, en, door de echoos der bergen herhaald, denken deed aan duivelen, die den spot dreven met de wanhoop des gestraften, of toeschoten om zijne ziele op te vangen en naar hunne duistere verblijven te voeren.

— ORTEVA is gewroken! — sprak PABLO.

— En *Spanje!* — voegde JACOPO er bij.

Zoo ontstond, door misdaden, die voor de bewerkers geene vruchten droegen, de zeemagt der *Mexicaansche* Republiek. *Mexico* nam de twee bodems in beslag, en behield die, zonder koopschat te betalen, en zij werden de kern der kleine vloot, die later *Texas* en *Californië* aan de zeekasteelen der *Vereenigde Noord-Amerikaansche Staten* betwistte.

MENGELWERK.

Mijn Heer de Redacteur!

De Wetenschappen, Oude Letteren en Kunsten zijn voorwerpen van *algemeene*, dat is: politieke belangstelling voor ieder Land, Vorst en Volk, voor alle Regeringen, die op grondige verlichting en beschaving prijs stellen; maar de *Nationale* of eigene Letterkunde heeft, bij bekrompene middelen ter openbare ondersteuning en aanmoediging, naar mijn, welligt al te eenzijdig en bekrompen oordeel, in dat geval, zoo niet bij uitsluiting, ten minsten bij voorkeur en in de eerste plaats, eenige billijke aanspraak en regt op bijzondere onderscheiding van hooger hand, omdat geen *vreemd* Bestuur zich er zoo zeer over behoeft of zal bekommeren, en men het niet aan anderen kan overlaten, zonder zich aan gevaar of eigen verwijt eenigzins schuldig te maken. Het is dáárom, dat ik het van belang reken, dat, wanneer eene Rijks-Instelling dáárvoor, wegvalt, de bijzondere Leden zich moeten blijven aanéénsluiten, en ieder van hen, thans, méér dan ooit, zich de Nationale Letterkunde behoort aan te trekken en te bevorderen naar eigen inzigt.

Op uw verlangen, om, bij eenige meerdere ruimte van tijd, ook eens weder eene bijdrage, voorlezing of verhandeling, welligt bij mij voorhanden, voor uw Maandwerk, waarin vroeger dergelijke van mij zijn opgenomen, mede te deelen, moet ik u opregt bekennen, dat ik slechts twee losse stukjes in handschrift heb liggen. Het eene is in de *Tweede Klasse* van het nu ontbonden Koninklijk *Nederlandsch* Instituut voorgelezen in September 1849, na eene in vele opzigten belangrijke mededeeling van één der Leden, over den niet onverdienstelijken Dichter STARTER; het tweede is ter vervulling van eene toevallig openstaande spreekbeurt in de Maatschappij van *Felix Meritis*, op den 20 Nov. 1850 voor-

gedragen; waartoe ik mij, tot vermijding van de teleurstelling, door het openvallen veroorzaakt, op verzoek der Directie, als Honorair Lid, eenigzins verpligt rekende. Kunnen u deze stukjes dienen, en acht gij ze der openbare mededeeling niet geheel onwaardig, zij zijn u voor uw oud Vaderlandsch Maandwerk gaarne gegund.

Amsterdam, den 10[den] Nov. 1851.

JERONIMO DE VRIES.

N°. I. (*)

VOORLEZING OVER:

het pligtelijke in de Dichtkunst.

Geachte Medeleden!

Er is geen mensch zonder roeping tot pligt. Er is geen vak van Kunst of Letteren, waaraan geen zedelijk of redelijk gebod verbonden is. Ook de Letterkundige, en onder hen bovenal de Dichter, is aan regel van pligt en zedelijkheid gebonden, ook omdat juist het verheffende, het treffende, dat hem ter dienste staat, een wapen is, dat, verkeerd gebruikt, des te sterker treft en wondt, en aan deugd, zedelijkheid en Godsdienst ten nadeele zijn kan. Het is daarentegen ook pijnlijk, iets snedigs, bijtends of prikkelends, eenige opwelling van luchtzoekend genie, in alle gevallen, te onderdrukken.

Hoe dus daarin te handelen; in hoeverre den Dichter te beletten de teugels los te geven, of ze strikt en stijf te houden, ten einde de weelderige genie ten dezen te bedwingen; of hoe juist te beoordeelen? Ziedaar eene vraag, die mij voor den geest kwam, toen onlangs een der geachtste Letterkundigen de eer van STARTER verdedigde, en aan CAMPHUYZEN zijn gedicht tegen STARTER ten kwade duidde. Iets moetende voordragen ter vervulling eener mij opgedragene en dien ten gevolge aangenomene spreek- of leesbeurt, schreef ik het volgende, dat ik als losse, algemeene opmerking, hoe weinig beteekenend, u niet wil onthouden.

(*) N°. II, als ten vervolge, zal in N°. XVI opgenomen worden.

Ik kan niet ontkennen, dat de algemeene en bijzondere verdiensten van STARTER, ook mijns oordeels, niet genoeg vroeger naar waarde geschat, door de aangehaalde voorbeelden van den gemelden Letterkundige meer helder in het licht werden gesteld; maar ik vraag hem en u: of men niet daartegen andere voorbeelden en aanhalingen van denzelfden STARTER zou kunnen bijbrengen, die alles behalve kiesch en aanbevelingswaardig zijn; en wanneer men aanneemt, dat niet te ontkennen is, dat de Liedekens van STARTER, door stem en snaren geholpen, algemeenen bijval gevonden hebben aan de Liedertafels, Maaltijden en Gezelschappen, vooral van jonge lieden van zijnen en daarop volgenden tijd, dan kan men het zoo vreemd niet vinden, dat de zoo ernstig gestemde CAMPHUYZEN, die ter zelfder tijd zijne eigene krachtvolle, geestelijke Liedekens ingang zocht te doen vinden, tegen de losse en zinprikkelende van STARTER, ook na diens afsterven, te velde trok.

Beter ware het zeker geweest, dat hij dit bij STARTERS leven hadde gedaan, maar daarom is de waarschuwing tegen den invloed van dergelijke Liedekens-zelve toch niet te verwerpen, en de tegenstelling van CAMPHUYZEN en STARTER, ook als Dichters in den echten, waren geest, in zedelijken en toch echt dichterlijken zin, ten voordeele van den eersten.

Ik vraag het, Mijne Heeren! u allen af: zoudt gij niet liever een CAMPHUYZEN, dan een STARTER als Dichter willen zijn? CAMPHUYZEN mist nog den juisten uitlegger zijner zin- en krachtrijke rijmen; en het was steeds mijn vurige wensch, dien kernvollen Dichter eens, even als H. DE GROOT, hier en daar toe te lichten en uit te geven.

Er zijn ook andere verdienstelijke Dichters, die, als STARTER, hun genie, op zich-zelve vruchtbaar en verdienstelijk, maar daardoor te gevaarlijker tot aanstoot, omtrent het eerbare en zedige, niet hebben kunnen bedwingen. Onder menige anderen noem ik slechts van vroeger dagen den hieromtrent uitstekenden JONCKTYS, en den verdienstelijken LUIKEN in zijne jeugd, en, om van

andere niet te spreken, onzen in vele opzigten nooit volprezen BILDERDIJK.

Gij zult mij verschoonen, voorbeelden van JONCKTYS of LUIKEN hier ter neder te stellen, maar de vraag is: mag de kunst of de genie zich hierin te zeer toegeven? Zijn het niet juist dikwerf de uitersten, die elkander ook hier aanraken. Van de zijde der kunst bewonderen wij hen, ook in de meest weelderige uitdrukkingen, ja van dien kant zouden wij het bejammeren, dat zulke verzen of liederen, louter als voortbrengsels van kunst beschouwd, niet zouden bestaan; maar er is iets hoogers, iets stelligers, dat de kunst ook als pligt moet in acht nemen, te weten: om de zedelijkheid en zedigheid niet te kwetsen, niet het zinnelijke te zeer te prikkelen, en alzoo tot verleiding mede te werken.

De *Latijnsche* Dichters van vroegeren en lateren tijd hebben velen ten dezen verleid. — Ik heb het altijd in CATS bewonderd, dat hij, hoe schilderend ook in liefdegevallen en minnedichten, de kieschheid nooit ten dezen te zeer is te buiten gegaan, en de enkele, min of meer onkiesche, op verzoek van BEVERWIJK, in zijnen *Schat van gezondheid* ingeweven en uitgegeven, in zijne werken te regt niet heeft opgenomen; maar daarom wordt hij ook gezegd meer nut te hebben aangebragt aan Godsdienst, zedelijkheid, huiselijke en maatschappelijke deugden en pligten, dan al de andere Dichters te zamen. Blijven er pligten van zedelijkheid en zedigheid, ook bij den Dichter, zoo behoeft het naïve daardoor juist niet te lijden. CATS, b. v., is in zijne Minnezangen en Zinnebeelden, in zijne Maagd, Vrijster en vooral in zijne Daphné of Herdersdicht, allernaïfst. — JEREMIAS DE DECKER, die in een allervoortreffelijkst gedicht, met al het vuur en de kunst, hem eigen, tegen de *geile poëten* van zijn tijd is uitgevaren, levert in een enkel bijschrift slechts het bewijs, dat toch ook iets onkiesch hem kon ontvallen. Hij en later BILDERDIJK hebben ter eere van CATS voortreffelijke dichtstukken geleverd.

Hoe naïf, hoe treffend ook, de Dichter zijn kan en

zijn moet, van persoonlijke belediging moet hij zich zoo veel mogelijk onthouden. Deze klip te vermijden is allermoeijelijkst, bijna ondoenlijk, omdat zaken en personen zóó naauw aan elkander verbonden zijn; omdat door de personen, de meening omtrent zaken, zich zoo gemakkelijk, zoo juist, zoo zigtbaar opheldert en in het licht wordt gesteld. Ontneem VONDEL in zijne Hekelschriften de personen, die hij hekelt, en hij is naauwelijks verstaanbaar, en geen VONDEL als Hekeldichter meer; zoo ook BILDERDIJK, aan wien echter de verdienste toekomt, dat hij de zaken en personen wel bij aanduiding, maar zelden of ooit personen met naam en toenaam hekelde. Ik heb het hem altijd ter eere gerekend, dat hij het Gedicht van R. H. ARNTZENIUS, *Leydens Ramp*, hekelende, wat leering aangaat een schatkamer van fijne, juiste taal-, ziels- en zien-kundige opmerkingen, scherp en bijtend geleverd heeft, maar nooit heeft gewild, dat het aan het licht werd gebragt. Ik zou het daarom minder goedkeuren, dat het openlijk wierd medegedeeld, zonder dat aan den anderen kant eenige niet te ontkennen verdiensten van ARNTZENIUS in het licht wierden gesteld en alzoo aan hem als Dichter tevens wierd regt gedaan.

Deze opmerking brengt mij tot eene andere. R. H. ARNTZENIUS was geen Dichter van den eersten rang, maar zijne vertalingen van TIBULLUS, en zijne eigene gedichten hebben meestal iets treffends, zedelijks, iets stichtends, iets huiselijks, dat genoegen geeft, ook aan zulken, die hem als Dichter anders niet zeer hoog, in vergelijking van anderen, stellen, en vooral aan zulken, die hem persoonlijk gekend hebben. Men zij niet hard, noch partijdig in het beoordeelen van kunstwerken. Ook het min verdienstelijke kan iets goeds in zich bevatten, dat wij niet te ligtvaardig moeten verwerpen. Het is een bekend gezegde: Dichters mogen niet middelmatig zijn; men zij in de toepassing daarvan niet te streng. Het is eene aanmatiging van den ouden, en vooral ook van onzen tijd, mijns oordeels, om alle zich min verheffende dichtwerken als geheel te verachten, bijtend te beoordeelen, en eenigen dichterlijken stempel geheel en al te misgunnen. In

zulke lager en meer of min middelmatig geoordeelde gedichten schuilt niet zelden een meer practische, dieper ingrijpende en treffender zin, dan in hoogdravende stoute verzen, aan welke ik de hoogere kunstverdiensten echter geenszins wil betwisten. Ik wil liefst geene voorbeelden of tegenstellingen van levenden aanhalen. De meer krachtige, hoog gestemde Dichters vergeten wel eens, dat het eerste vereischte van alle spraak, taal en schrift is, verstaan en begrepen te moeten worden. — Onlangs las ik een Dichtwerk, vol spranken van waar vernuft, hier en daar schitterend als van edelgesteenten; maar het geheel, bij gebrek van zamenhang, helderheid, orde, en door overvloed van duistere, min losloopende, zinsneden, oude, ja geheel verouderde, woorden, was het bijna onverstaanbaar en onbegrijpelijk. Het is pijnlijk, bij de lezing van een Dichtstuk, in den gang van lezen en begrip gestuit en tot óverlezing, herhaling, ja, constructie der zinnen, of het opsporen van verouderde woorden, genoopt te worden; en wat moet het dan zijn bij de voordragt op het eerste gehoor? Alle indruk gaat op die wijze verloren. Ik erken, op zoo wezenlijken roem en hoogen lof, als de Dichter, die tevens duidelijk, krachtig en verheven is, kan de meer burgerlijke en huiselijke Volksdichter geene aanspraak maken; maar hij wint het door meer algeméén nut te stichten, door beter begrepen, door juister toegepast te kunnen worden, op den duur. Denkt maar eens aan de Volksliederen van ouderen ('t *Wilhelmus*) en van onzen tijd (*Wien Neêrlandsch bloed*). Men late ook hier, gelijk in het gemeene leven, vrije keus, eigene stemming en aanleg van natuur, en men zal bevinden, dat ook in de poëzij, op velerlei wijze en naar velerlei manieren, veel nut kan worden gesticht. Men vermijde slechts uitersten; men valle niet bij eenen, nog niet genoeg bij bloemlezing uit zijne talrijke werken, gewaardeerden CATS, te zeer op zijne langwijligheid en gerektheid; men vervalle niet met eenen vromen LUIKEN in zijne Minneliederen, bij hem verdienstelijk, en ten onregte door hem-zelven veroordeeld, in het mysticke of al te zinnebeeldige, waarin

echter de vonken van vroeger geopenbaard vernuft zich toch niet zelden bij hem vertoonen. Van 't een en ander zou ik vele voorbeelden kunnen bijbrengen.

Ik heb eenen Hooggeleerde gekend, die, om kleine gebreken, op de groote verdiensten van CATS zeer laag neêrzag, en die POOT niet om zijn *Akkerleven, Vliegende min* en vele dergelijke, maar juist om den aanhef van zijn *Arme rijkdom*, vol jagt op heidensche zinspelingen, hoog prees, en die HUYGENS, waar hij, bij groote verdiensten, toch somwijlen wat al te kernachtig, eenigzins duister was, daarin hoog verhief.

Laat ons toch billijk zijn jegens allen, ieders verdiensten opsporen, in het licht stellen, en waar het noodig is, zelfs uit het veelvuldige ieders meer- of min- verborgen talent, oprakelen. Het zijn toch alle geen BILDERDIJKEN, die iedere soort, op allerlei wijze, naar den aard en het wezen van ieder onderwerp, kunnen en willen behandelen. Om BILDERDIJK behoeft men BELLAMY, NIEUWLAND, FEITH, HELMERS, LOOTS, B. KLIJN en dergelijken, om alleen overledenen te noemen, niet te laag te stellen. Ieder sta op *zijne* hoogte, en die hoogte moet men niet zoo zeer berekenen naar de hoogte, waarop anderen tegen hen over staan. Men stelle, om ONNO ZWIER VAN HAREN, WILLEM, zijnen broeder, niet te laag, en om den beroemden Lierzang: *Het Menschelijk leven*, zijnen *Friso*, op den Homerischen leest geschoeid, niet te min. Men verachte, men verwerpe geen *Abraham den Aartsvader*, geen *David*, om een *Ondergang der eerste Wereld;* men geve en late ieder, naar zijnen leeftijd en gaven, het zijne. Men zij slechts billijk en toegevend. Het is eene algemeene aanmerking, dat men de vergelijking niet zoo zeer tot opheldering, maar tot verhooging of verkleining doet dienen. Dat is misbruik; dat is veelal verkeerd.

Nog ééne aanmerking. Men legge den Dichter niet te zeer aan banden. Zuiverheid van taal, juistheid van zinvoeging, en wèlgepaste rijmklanken zijn prijselijk; maar den Dichter voegen, bij naauwkeurigheid, losheid en on-

gekunstelde zwier. Hij store zich minder aan kleinigheden. De vleugels moet hij luchtig kunnen uitslaan, zonder aan het betweten en de vitzucht van anderen, behoudens gemoedelijke opvolging van zekere en onmiskenbare regels of voorschriften, zich al te angstig te storen.

Met één woord: men zij toegevend, regtvaardig en onpartijdig.

De edele Ridder PIETER CORNELISZOON HOOFT, wiens verdiensten, even als die van zijnen tijdgenoot HUIG DE GROOT en anderen, helaas! maar al te zeer thans, zoo niet verkleind, ten minsten minder geacht worden, heeft een waar woord gebezigd, toen hij schreef: »*Partijdigheid misduidt alles.*" Eene geheele verhandeling zou de toepassing van dit gezegde van den Drossaart kunnen opleveren, op Godsdienst, Staatkunde, Letterkunde, Dichtkunst, Schilderkunst en zoo vele andere vakken van kennis en wetenschap. Verscheidenheid sluit den band van zamenvoeging en overéénstemming, het streven en trachten naar een Gode behagelijk en den mensch passend doel van pligt en genot niet uit; maar de liefde, welker kenmerk is opöffering van zich-zelven, verdraagzaamheid en dienstwillige beoordeeling en behandeling van anderen, moet alles bezielen, en verbiedt die eenzijdigheid, welke dikwerf een uitvloeisel is van eigendunk, eigenwaan en eigenliefde, zoo niet van zelfverheffing, hooghartigheid en trotschheid. Door ootmoed en nederigheid klimt de ware grootheid en een betamelijk eergevoel. Dezelfde kracht, die ons schijnbaar ter neder drukt, verheft ons weder en verbroedert ons met anderen. Dát te weten, dat wij weinig of niets weten; dát gevoel van niet te zijn, wat wij zijn moesten, het geeft zulk eene kracht ten goede; het maakt ons klein bij ons-zelven, onpartijdig jegens anderen; het is eene zielsvriendin, die ons in leven en sterven bijblijft.

FRAGMENT EENER REIZE DOOR *ZUID-AMERIKA.*

(*Vervolg van bl.* 528.)

BOLIVIA.

In het Museum van *la Paz* zijn twee vazen van gebakken aarde, die tot de merkwaardigste gedenkteekenen van de aloude beschaving der *Aymaranen* behooren. Het land, vroeger *Aymara* geheeten, begon aan gene zijde van *Puno.* De *Aymaranen,* een dapper en onafhankelijk volk, bewoonden de vlakten tusschen *Puno* en *Oruro.* Deze landstreek, waar talrijke overblijfselen van tempels en grafsteden nog van hunne magt getuigen, is thans een gedeelte van *Bolivia.*

Van waar zijn die *Aymaranen* gekomen? Het antwoord is op de gemelde vazen te vinden. Op elke vaas ziet men zwarte olifanten afgebeeld, die een toren of *palankyn* dragen. Daar de olifanten nimmer in het koude klimaat van de *Cordilleras* hebben kunnen leven, is het duidelijk, dat de *Aymaranen* uit *Azië* moeten herkomstig zijn.

Dit land, door eene *Aziatische* bevolking bewoond, ging ik, uit *Puno* komende, doorreizen. Men begrijpt ligt, dat ik zonder weêrzin die kleine *Peruaansche* stad verliet; wetende, dat ik het tooneel eener beschaving van nog vroegeren oorsprong, dan die der *Incaas,* ging betreden.

De weg, dien ik mij had voorgenomen, toen ik het *Peruaansch* gebied vaarwel zeide, loopt van *Puno* naar *La Paz,* in het hart van *Bolivia.* Ik wilde de boorden van 't meer *Titicaca* bezoeken en naar *Puno* terugkeeren, om mij vervolgens naar *Cusco, Neder-Peru* en *Lima* te wenden.

Op eenige uren afstands van *Puno* komt men door *Chucuito.* Dit dorp was vroeger eene stad met een belangrijk muntregt. De legers van den *Spaanschen* Koning en die der Republiek hebben deze streek zoodanig

verwoest, dat drie vierden gedeelten der woningen in puin liggen. Eenige overblijfselen van *Peruaansche* paleizen of tempels vindt men, hier en daar, nog in redelijk goeden staat. Van *Chucuito* naar *Acora* loopt een laag en moerassig dal, dat voorheen een gedeelte van het meer *Titicaca* schijnt geweest te zijn. De Gouverneur van *Acora* bragt mij in eene groote ledige zaal, tot de ontvangst van reizigers bestemd. De priester der plaats, die mij kwam bezoeken, kon maar niet begrijpen, wat mij tot het doorreizen van *Peru* had doen besluiten. »Welk vermaak," vroeg hij, »vindt ge in het overtrekken der *Cordilleras* en het berijden der ijsvelden van de *Sierra* (bergketen)?" »Ik was nieuwsgierig," antwoordde ik, »om het oude rijk der *Incaas* te zien." Doch de priester bleef in de overtuiging, dat ik de zeeën met geen ander doel was overgestoken, dan om de schatten (*tapados*) te zoeken, die men in de meeste oude *Peruaansche* bouwvallen begraven acht.

Twee dagreizen gaans door valleijen, met bouwvallen en oude graven — gedenkteekenen van de heerschappij der *Incaas* — als bezaaid, bragten mij van *Acora* naar *July*: een ander *Peruaansch* dorp. Deze plaats verdient opmerking om zijne vier groote kerken van gehouwen steen. De Jezuïten hebben hier, even als in 't overige van *Zuid-Amerika*, vele sporen van hun verblijf in trotsche gebouwen en ondernemingen nagelaten. Te *July* ontgonnen zij rijke zilvermijnen en beheerschten het land. Digt bij *July* is de *Desaguadero*, eene rivier, door het overloopen van het meer *Titicaca* gevormd, die zich twintig mijlen van daar in het zand verliest. De *Desaguadero*, over welke een rieten brug ligt, vormt de zuidelijke grens van *Peru*. Aan de andere zijde begint het Gemeenebest *Bolivia*, waar tolbeambten den reiziger ophouden om zijne goederen met naauwlettende aandacht te doorzoeken, even zoo als 't op de *Fransche* grenzen geschiedt.

Bolivia bestaat uit zes provinciën: *Potosi*, *la Paz*, *Chicas*, *Cochabamba*, *Charchas* en *Santa-Cruz;* allen door de *Cordilleras* omringd en van de kust door woestijnen

gescheiden. De naam-zelve van deze Republiek herinnert aan den man, die haar gesticht heeft; den man, dien de *Amerikanen*, gedurende hunne worsteling met *Spanje*, als een onmisbare steun van hunne onafhankelijkheid beschouwden. BOLIVARS geschiedenis is reeds bij velen vergeten; maar welligt is het niet onmogelijk haar met weinige woorden in het geheugen terug te roepen:

Het Voorloopig Bestuur van *Peru* had aan BOLIVAR eene buitengewone en zeer uitgestrekte magt opgedragen, en na de capitulatie van het *Spaansche* leger te *Ayacucho*, was DE BEVRIJDER, met der daad, het volstrekte opperhoofd van de voormalige volkplanting *Peru*. Hij meende, te regt of te onregt, dat de *Spaansche Amerikanen*, na eene zoo lange voogdijschap, mondig verklaard, zich aan al de gevaarlijke grillen eener losbandige jeugd zouden overgeven, en dáárom nog jaren lang behoefte hadden aan eene krachtige hand, om hen te regeren en te beteugelen. Hij besloot zich-zelven met de staatkundige opvoeding van het in eens vrij gewordene volk te belasten. Het leger was aan BOLIVAR verknocht; het land was, uit dankbaarheid of uit vrees, hem ten eenenmale onderworpen, en nooit en nergens toonde zich de vereering zoo vindingrijk als in *Amerika*, om, aan een gelukkig veldheer, bewijzen van gehechtheid en bewondering te geven. BOLIVAR had zich in de eerste oogenblikken tot Keizer kunnen doen uitroepen; maar in zijne niet zeer zedige (*) aanspraken had hij steeds herhaald: dat men hem ten onregte met NAPOLEON vergeleek. Deze had, na zijn land, gelijk hij, gered te hebben, het Gemeenebest afgebroken, om zich een troon te stichten; maar hij, BOLIVAR, gevoelde zich grooter, daar hij *Amerika*, zonder eenig heerschzuchtig doel, van het *Spaansche* juk had bevrijd. Toen hij alles moest durven, durfde hij niet op die geloofsbelijdenis terug te komen, en verwachtte, dat men hem zou dwingen om de kroon op te

(*) De Schrijver houdt hier niet in 't oog, dat een opgeblazen stijl den *Spanjaarden* eigen is.

zetten (*); maar terwijl hij wachtte, was de eerzucht van velen met hunne fortuin aangegroeid, en de bevelhebbers, door hem gevormd, waren de vermoedelijke erfgenamen geworden van de presidentschappen der *Spaansche* bezittingen, welke BOLIVAR had gedroomd tot één enkelen Staat te maken. Deze bevelhebbers, die Republieken begeerden, om er het voorzitterschap te kunnen bekleeden, namen zijne herhaalde betuigingen van onbaatzuchtigheid aan; en toen er nu aan geen keizerlijke kroon te denken viel, zou hij zich gaarne vergenoegd hebben met het levenslange presidentschap over *Spaansch Amerika*, tot één Gemeenebest vereenigd; maar zij lieten zelfs die voldoening hem niet, en *Spaansch Amerika* werd tot onderscheidene Republieken verbrokkeld.

BOLIVAR moest den *Columbiaanschen* Generaal SUCRE, zijn getrouwste onderbevelhebber, en na hem de bekwaamste van allen, die in den worstelstrijd roem verworven hebben, beloonen; daartoe scheidde hij van *Opper-Peru* een gedeelte van 37,000 vierkante mijlen gronds, met een millioen zielen af, verhief 't tot een zelfstandig Gemeenebest, en bestemde hem voor de waardigheid van Voorzitter. Niemand morde deswege. Nu door de onderkoningen dan door de patriotten op contributie gesteld, waren allen tot onverschilligheid vervallen, en van de beide partijen evenzeer afkeerig. De werkdadige deelnemers in den strijd, beurtelings overwinnaars en overwonnenen, waren dikwerf genoodzaakt geweest tot zulke kleine en lage middelen hun toevlugt te nemen, dat geen vertrouwen op eenige soort van Regering hen bezielen kon. Zij achtten het onverschillig, of er eene *eenige ondeelbare* of eene *federative* Republiek werd tot stand gebragt. De afscheiding van *Bolivia* werd dus door den Senaat van *Lima* goedgekeurd, en de Generaal SUCRE, door de *Boliviaansche Nationale Conventie*, tot President gekozen. Twee jaren daarna was BOLIVAR door den opstand van een zijner onderbevelhebbers genoopt

(*) 't Geen de Schrijver vergeet te bewijzen. Waarom zou BOLIVAR geen WASHINGTON kunnen zijn?

Peru te verlaten en naar *Columbia* te gaan, en daarmede verviel het gezag van SUCRE. Zijne onvermijdelijkste daden werden als onregtvaardigheden uitgekreten, en wars van het gezag besloot hij het voorzitterschap neder te leggen. Hij deed er afstand van en begaf zich naar BOLIVAR in *Columbia*. Toen hij te *Cobija* scheep ging, werd er een oploop bewerkt, om hem te vermoorden; doch hij ontkwam dien aanslag, en zijne niet dankbare ondergeschikten moesten zich vergenoegen met hem een pistoolkogel na te zenden, die een zijner armen doorboorde.

Met zulke treurige tooneelen begon de geschiedenis der *Boliviaansche* Republiek. Toen ik haar grondgebied bezocht, genoot zij een dier kalme tijdperken, welke te zelden de koortsachtige woelingen der kleine *Amerikaansche* Gemeenebesten afwisselen. Het oogenblik was dus wèl geschikt om de zeden der *Bolivianen*, in zoo ver die oorspronkelijk en onveranderd zijn, gade te slaan. De hoofdstad van *Bolivia* is *Chuquisaca*, doch de belangrijkste handelplaats is *La Paz*, waar ook de rijkste lieden wonen. *La Paz* is onregelmatig gebouwd aan de beide hellende oevers van een weleer goudvoerenden stroom, en heeft hechte met roode pannen gedekte huizen, die zich amphitheatersgewijze het eene boven het andere verheffen. De oorspronkelijke naam van 't *Indisch* dorp was *Chuquiapo* (goud-grond), maar de *Spaansche* stad werd er in 1548 door Don ALONZO DE MENDOZA gesticht, en hare eerste bewoners waren mijnwerkers. Het bed der rivier leverde, voorheen, jaarlijks, eene aanzienlijke hoeveelheid gouds uit, maar is thans in het voornaamste gedeelte van haren loop uitgeput, en de goudwasschers hebben de nu armelijke ontginningen in den omtrek der stad verlaten en hunne werktuigen zestig mijlen verder in de maagdelijke bosschen overgebragt. De goudwasscherij, welke thans het meeste voordeel geeft, is die van *Tipuano*, en levert jaarlijks aan hare eigenaren eene waarde van 200,000 piasters op; dat zeer weinig is, in vergelijking met hetgeen de *Chuquiapo* weleer verschafte.

Het wezenlijk schoone van *La Paz* is het gezigt van de *Himanli*, een 3,753 *toises* (halve roeden) hoogen berg, op acht mijlen afstands van de stad. Het is eene regtstandige rots van graniet, wier kruin met eeuwige sneeuw is bedekt. Zij behoort tot de groote *Cordilleras*, die het hooge plat afscheiden van de dalen, waar de onmetelijke wouden aanvangen, welke zich tot aan de monden der *Amazonen*-stroom uitstrekkén. Bij zons-ondergang is het gezigt van dezen berg verrukkelijk.

Bij mijne aankomst te *La Paz* was ik, regt toe, naar de *tambo* der stad gegaan, daar deed ik mijne muildieren ontladen en ging vervolgens mijne aanbevelingsbrieven bezorgen. De Generaal B....., een *Duitscher*, in *Boliviaansche* dienst, had de vriendelijkheid mij zijn huis en zijne tafel aan te bieden; doch vermits ik mij reeds in de *tambo* had ingerigt, nam ik alleen de laatste aan, omdat er in de geheele stad geene *restauratie* te vinden is. De *tambo* van *La Paz*, met eene binnenplaats, door kleine vertrekken omgeven, en eene eerste verdieping, die op Moorsche zuilbogen rust, is eene wezenlijke Oostersche *caravansera*. Het gezin des eigenaars bewoonde de eerste verdieping, en ik moest mij vergenoegen met twee kleine, donkere kamers, die alleen door de deur eenig licht ontvingen van de binnenplaats. Men zond mij een vloerkleed en eenig huisraad, dat mij een half-*comfort* verschafte. Ik behield echter nu mijne volkomene vrijheid, en maakte er dadelijk gebruik van om door de stad te wandelen, hetwelk echter, door de steile helling van hare straten, veeleer eene vermoeijing dan een vermaak is. De Kersmisfeesten bragten het volk in beweging en de menigte trok als in bedevaart rond naar de huizen van bijzondere vromen, waar zij wist, dat kleine kribben, ter vereering, waren ten toon gesteld.

Even als in sommige gedeelten van *Europa*, worden hier de kinderen tot eene vrolijke viering van het Kersfeest voorbereid. De *padrona* der *tambo* had op eene lange tafel eene groote menigte *Neuremberger* speelgoed, gebakken *Engelsch* aardewerk, bloempotten en kleine *braseros* van zilveren vlegtwerk, geplaatst met acht of tien

kerkkaarsen, en eene kleine kapel met eene krebbe en vier vergulde poppen, waarvan de een een ezel verbeeldde. Die kleine kapel trok eene menigte van bezoekers aan en bezorgde der *padrona* een schat van loftuitingen, die zij met eene ijdelheid aannam, welke mij zeer vermaakte. Dit duurde, even als de waskaarsen, acht dagen lang. Ik vergeet nog melding te maken van een slecht kanarie-orgel, dat er: *Partant pour la Syrië* en nog een paar andere in den smaak zijnde airtjes, en van eene speeldoos, die er de *Cachucha*, de *Tragala* en de *Soldados de la patria* bij speelde; doch die aanhangsels van weelde werden maar weinig geacht en als te gemeen beschouwd. *La padrona*, eene *Spaansche*, vertelde onafgebroken van het heerlijke leven, den overvloed, en de bekwame koks in *Spanje*. De goede vrouw sprak ook veel over verschillende, mij geheel onbekende wonderen van *Frankrijk* en *Engeland*, die de eenvoudige lieden met open mond aanhoorden en telkens van een bewonderenden uitroep vergezelden.

In deze stad van dertig duizend zielen is de zamenleving geheel onbeduidend. Om tien vrouwen te ontmoeten, moet men in tien huizen gaan. De groote verwijdering van de kust maakt niet alleen 't vervoer van pianoos, maar zelfs van muzijk en boeken moeijelijk. Met betrekking tot vreemde letterkunde teeren de mannen op VOLTAIRE, ROUSSEAU en MONTESQUIEU. De vrouwen houden zich onledig met hare kinderen en huishouding, en erkennen, zonder er toe genoopt te worden, dat zij weinig vermaak hebben. *La Paz* is misschien de eenige stad in de wereld, waar men onder zulk eene koude breedte (de gewone warmtegraad is van 8° tot 9° RÉAUMUR) noch schoorsteenen, noch kagchels kent. Het gebrek aan veraangenamend levensgemak in de huizen is, meer dan men zich kan voorstellen, een beletsel tegen maatschappelijke betrekkingen. Om in een koud land bijeen te komen moeten er warme zalen, goed gevulde stoelen en dikke tapijten zijn. Ik geloof niet aan de mogelijkheid van een aangenaam gezelschap, als men gezeten is op een harden stoel, al ware hij ook verguld, en zulke zijn 't

toch, die men te *La Paz*, zelfs in de voornaamste huizen aanbiedt.

Ik had het geluk eene audientie bij te wonen. De Generaal SANTA-CRUZ, het hoofd der Republiek tijdens mijne reize, is een man van omstreeks veertig jaren, van een alledaagsch voorkomen, met sterke gelaatstrekken, maar die eerder den Regent, dan den krijgsman aankondigen. Alles ging er ernstig en met vrij veel waardigheid toe. De burgerlijke beambten waren in het zwart, met den driekanten hoed onder den arm. Elke groep ambtenaren naderde den President, die zitten bleef, maakte eene diepe buiging, en daarna plaats voor eene volgende groep. De avondgezelschappen bij den Voorzitter waren zeer eenvoudig, en werden door slechts eenige vertrouwde bekenden of vrienden bezocht, die er kwamen zonder pligtplegingen, in hunnen jas en met laarzen. Men sprak er weinig. De President zat liever te luisteren dan het woord te voeren. In de *Boliviaansche* gezelschapszalen spreekt men over Staatszaken zelden anders dan met bedruktheid en vrees voor de toekomst. Dat zelfde echter bemerkt men in de *Zuid-Amerikaansche* Gemeenebesten bijkans overal; waar en wanneer men er ook gezelschappen bezoeke.

Het *Boliviaansche* Bestuur heeft het *Code Napoléon* doen vertalen en ingevoerd. Om het ingang te doen vinden is 't het *Code-Santa-Cruz* genoemd. Het beheer is er insgelijks op den *Franschen* voet ingerigt. Er zijn dezelfde ministers, dezelfde prefecten, onder-prefecten en maires (*alcaïdes*) en dezelfde regtbanken. De wetgevende magt is uit twee Kamers, de Senateurs en de Afgevaardigden zamengesteld; maar de verkiezingen geschieden met twee trappen. De gemeente-kiezers (*Indianen*) vereenigd met de *Mestiezen* en de kleine grondbezitters, benoemen uit de hoogst-aangeslagenen de departementale kiezers, die zich naar de Hoofdplaats van het Departement begeven, en dáár de Afgevaardigden verkiezen: op elke zestig duizend zielen één.

La Paz verlatende, liet ik den weg van *Tyahuanaco* links liggen, en ging, door de gebergten, naar de boor-

den van het groote meer *Titicaca.* Mijne eerste dagreize was tot *Aïgachi*, een groot dorp, alwaar ik, als naar gewoonte, bij den pastoor der plaats afsteeg. Hij liet mij een goed kwartier wachten, eer hij te voorschijn kwam. Eindelijk verscheen hij grommende, en deed mij binnentreden. Hij was juist aan zijn middagmaal; drie gasten dronken lustig brandewijn, en leunden met de ellebogen op eene groote tafel, op welke verschillende nog onaangeraakte schotels stonden. Ik zag, dat ik op een zeer ongelegen tijdstip was gekomen en de vrouwelijke helft der dischgenooten verdreven had. Twee of drie gelokte hoofden, het eene boven het andere, door eene reet van de deur glurende, deden mij de zaak volkomen begrijpen, en de priester herkreeg zijne natuurlijke opgeruimdheid niet, dan toen ik weigerde mijn muilezel te doen ontzadelen, en hem verzocht mij een gids te doen bezorgen, naar de *haciënda* van *Cumana*, waar verscheidene grafplaatsen (*chulpas*) zijn. Intusschen verzocht mij de priester, dat ik hem mijne geschiedenis zoude verhalen, en daar ik er niet toe gezind was, vertelde hij mij de zijne. Hij had in den onafhankelijkheids-oorlog gediend, en was bij 't eindigen er van kapitein. Zijn broeder, tot afgevaardigde ter Nationale Vergadering verkozen, deed hem toen opmerken, dat hij niet jong meer was, en aan de toekomst denken moest; en de kapitein, deze aanmerking zeer juist vindende, verkreeg, door den broederlijken invloed, de pastorij van *Aïgachi*, »waar ik nu" — zeide hij — »als een landman leef; maar jaarlijks 5 à 6000 piasters maak."

Ik ging op de hoeve van *Cumana* den nacht doorbrengen. De eigenaars der *haciënda* waren afwezig en men wees mij tot slaapplaats een pakhuis aan met wol, op welke ik zachter insluimerde dan mij in drie maanden had mogen gebeuren. In dat land heerscht algemeen het geloof, dat men des nachts vlammen ziet boven de plaatsen waar schatten verborgen liggen. Toen ik den hoevenaar vroeg: welke *chulpas* nog niet geopend waren geworden? antwoordde hij: mij de *chulpas* te zullen wijzen, boven welke de vlammen schitterden en *In-*

dianen te zullen bezorgen om de opgravingen te doen. Ik ving des morgens met delven aan. De vlakte is, tusschen de gebergten en het meer, over eene uitgebreidheid van vijftig roeden met grafheuvelen als bedekt. Het zijn hoogten van aarde en steenen, van vijftien tot twintig voet lang, en van tien tot vijftien voet breed, bij eene hoogte van vijf tot tien voet. De steenen bedekken de kruin zonder eenige orde, maar weldra vindt men een sterk en regelmatig metselwerk, dat een put sluit van drie of vier voet hoog bij twee of drie voet middellijn. In een dier putten vond ik de mummie van een kind, in windselen van stroo, zoo als ik die in 't Museum te *La Paz* had gezien. Er was niet veel tijd tot bezigtiging; want na twee of drie minuten aan de lucht te zijn blootgesteld geweest, viel het lijkje als stof ineên. Het was omringd met vazen, meestal naar *Etrurische* traankruikjes gelijkende. Ook vond ik er een aantal *topos* (lange spelden), waarmede de vrouwen der inboorlingen, nog heden, op de borst, den vierkanten doek, die zij over de schouders dragen, vasthechten. Twee andere putten werden nog geopend, doch zij bevatten niets dan enkel beenderen, arme gemeene vazen en eenige koperen *topos*. De daar begravene dooden moeten dus niet tot rijke geslachten hebben behoord.

De *Indianen* weigerden, 't zij uit bijgeloof, 't zij uit eerbied voor de overblijfselen hunner voorvaderen, in de graven af te dalen; dus moest ik mij-zelven met den arbeid belasten en de beenderen, welke de vazen en *topos* bedekten, wegruimen. Dan verzamelden de werklieden die beenderen, en als wij naar een ander graf gingen, namen eenigen hunne kans waar om ze weder te leggen van waar ik ze genomen had, en er eene handvol geroosterde maïs en een weinig *coca*-bladeren op te werpen, van welke de *Indianen* immer eenigen voorraad bij zich hebben. Mijne arbeiders waren zeer verwonderd, toen ik hen verzekerde hunnen eerbied voor die nagedachtenis hunner voorvaderen hoog te schatten. Ook moet ik erkennen, dat toen de arme *Indianen* die beenderen met eerbied behandelden, ik mij-zelven afvroeg:

of het wel regt was, de graven te doen openen door de afstammelingen van hen, die daar rusten en eenmaal de wettige bezitters des lands zijn geweest, en hunne assche te verontrusten om mijne nieuwsgierigheid te voldoen? Daar ik op die vraag niet goed wist te antwoorden, stak ik eene sigaar op en zag voor mij uit. Een zeer schoon gezigt lag voor mij. De kleine vallei wordt aan de zijden door bergen begrensd, en door een tak van het meer aan den anderen kant ingesloten. De besneeuwde kruin van den berg *Sorate*, drie duizend negen honderd acht-en-veertig *toises* (halve roeden) hoog, beheerscht en voltooit waardiglijk dit heerlijk landschap.

Met zons-ondergang keerde ik naar de hoeve terug. De dag was mij verbazend kort gevallen. De *Indianen* hadden onafgebroken gewerkt en toch weinig uitgerigt; want zij hadden geen ander gereedschap dan een kort houten houweel, met een ijzeren punt, ter lengte van een voet, die er met een riem aan is vastgemaakt. Dit is het eenige werktuig waarmede zij den grond, tot het bezaaijen, openen. Er waait over dit uitgebreide vlak, steeds een ijskoude noordenwind, die dikwerf het graan, eer het tot rijpheid komt, doet bevriezen. Om den gerst en de aardappelen-oogst te doen slagen, moeten de akkers door een gebergte in eene goede rigting gedekt zijn. Een ploeg is hier niet te gebruiken, dus geschiedt er het landbouwwerk met de hand. Op de helling der bergen, waar een weinig aarde ligt, maken de *Indianen* trapsgewijze terrassen, om er den grond te behouden, en dat niet voor bloemen of vruchten, maar voor den aardappelen- of gerstteelt, die hun evenwel maar zelden gelukt.

Tusschen de *haciënda* van *Cumana* en *Guabaya*, een gehucht aan de oevers van het meer, ontmoette ik een groot aantal *chulpaas*, bij groepen van tien of twaalf stuks. Te *Guabaya* vond ik, voor het eerst, de zonderlingste, stoutste en goedkoopste vaartuigen, die men zich kan voorstellen. Het zijn kleine *kanoes*, *balzas* genaamd, geheel van riet gemaakt. Verbeeld u twee bossen biezen, breed in het midden en in punten uitloo-

pende. Deze twee bossen worden afzonderlijk met rieten banden zamengebonden, dan aan elkander gehecht en aan de uiteinden met gelijke rieten banden sterk vereenigd. Op dit soort van vlot zet gij u neder; een *Indiaan* gaat achter u op de knieën liggen en pagaait met een ronden stok. Als er wind is rigt hij een anderen stok op, vier of vijf voet lang, en bindt er met biezen touwen eene mat tot zeil aan vast. Is de koelte wat sterk, dan maken de golven, die over de *balza* heen slaan, zonder haar te doen zinken, u nat tot op het middel. Wordt de wind hevig, dan loopt gij gevaar van om te slaan. De *Indiaan* bekommert zich daar niet over, wijl hij door overmaat van ellende, tot het volstrektste *fatalismus* gekomen is; maar 't is des te onaangenamer voor een liefhebber, die voor zijn vermaak op het meer *Titicaca* denkt te varen, gelijk hij 't op de *Zwitsersche* en *Italiaansche* meren deed.

La balza, waarop ik mij te *Guabaya* had geplaatst, bragt mij bij een gehucht zonder naam, gelegen op een eiland, dat op geene landkaart is te vinden. Een paar *Indiaansche* bewoners, door het zien van twee blanken verschrikt, gaven ons door teekenen te verstaan, dat er bij hen niets van waarde, maar aan de andere zijde van het eiland een groot dorp was, waar wij levensbehoeften en herberg konden vinden. Zij maakten zich daarop meester van onze goederen en gingen er uit alle magt mede voort, uit vrees, dat wij anders in hunne woning zouden verkiezen te blijven. Wij waren dus genoodzaakt hen te volgen, en kwamen, na een moeijelijke togt van drie kwartier, aan een ander dorp: *Pacco*. Onze dragers eischten daar twee realen (vijf stuivers) en een weinig *coca*, en waren verrukt over de mildheid der blanken, toen wij hun de waarde van twintig stuivers gaven, voor een uur ver onze zware valiezen en zes muilezel-zadels over den bergweg te hebben getorscht.

Pacco is een aardig visschers-dorpje, tusschen het meer en de bergen gelegen. Aan twee zijden breiden zich gerstvelden en aardappellanden uit, en op den afstand van eenige mijlen rust er het oog op groepen van groene

eilandjes en landtongen in het meer. De bewoners omringden ons, en wij gaven hun ons verlangen naar eten en rust, en om vervolgens naar *Copacabana* te gaan te kennen. Van dat alles begrepen zij niets, maar dachten, dat wij ons wilden inschepen, en toonden ons drie *balzas:* eene voor mij, eene voor mijn knecht en eene voor de goederen. Op mijn beurt weigerde ik nu het *Aymaraansch* te begrijpen, en onder veel geschreeuw, van mijn kant in de *Spaansche*, van hunne zijde in de *Indiaansche* taal, eischte ik van den *Alcaïde*, in naam van de Presidenten van *Peru* en *Bolivia*, tegen betaling, eene verblijfplaats voor den nacht, en toonde hem een piaster. De *Alcaïde* verdween; waarschijnlijk om niets te doen te krijgen met de twee magtige personaadjes, van welke hij geen duidelijk begrip had. Ik sprak nog tegen hem, toen hij reeds in een huis was binnengegaan, waarvan hij de deur voor mijne neus digt sloeg. Tevens hoorde ik kreten van vrouwen en kinderen, die mij naar de plaats, welke ik had verlaten, deden terug snellen. Dáár gekomen, zag ik dat mijn knecht, minder geduldig dan ik, van leêr had getrokken, en met zijn hartsvanger den houten wervel had doorgehakt van een huis, waar een staak stond met een aar *Turksch* koren er aan, en dat hij, op dien grond, regt meende te hebben, om 't voor eene herberg te houden. Toen het eenmaal zoo ver gekomen was, oordeelde ik 't te laat om terug te treden: wij gingen dus binnen. Dadelijk veranderde het gedrag der *Indianen* als door een tooverslag; van alle zijden kwamen zij nu aanloopen met eijeren, visch, maïs, aardappelen enz., en waren naauwelijks te bewegen om er den prijs voor aan te nemen. Ik verhaal dit niet als eene aardigheid, want het betaamt niet met geweld in een huis te dringen, zelfs niet om den hongerdood te ontgaan; maar om het karakter der hedendaagsche *Indianen*, en de wijze hoe zij behandeld worden, te doen kennen. Over het algemeen begaan de reizigers in die streken zulke gewelddadigheden, terwijl zij het betalen wel eens vergeten.

In plaats van des morgens met de *balzas* te *Copacabana* aan te komen, landden wij te *Taquiri*, een eiland tegenover *Pacco.* De *Alcaïde* verklaarde, dat de *Indianen*, als niet aan de overeenkomst voldaan hebbende, geen regt hadden op de hun voor den overtogt beloofde vier realen, nam hun die af, en behield ze voor zichzelven. De *Indianen* zwegen, bleven gehurkt op 't strand hunne *coca* kaauwen en op gunstigen terugwind naar *Pacco* wachten. Andere *balzas* kwamen van de visscherij terug en de *Alcaïde* stelde drie er van ter mijner beschikking, om naar *Ocke*, een schiereiland, drie mijlen van *Taquiri*, te gaan. Hij verzekerde mij, dat ik te *Oche* goede gelegenheid zou vinden om mij en mijne goederen naar *Copacabana* te brengen, dat er slechts twee geweerschoten van af is. Ik vertrok dus en was zeer blijde een *Alcaïde* te hebben aangetroffen, met wien men zich in 't *Spaansch* kon onderhouden.

Wij ontrolden ons vierkant zeil, doch de vaartuigen liepen er niet sneller door, en maakten maar twee mijlen in 't uur. Eerst bij het vallen van den avond bemerkte ik dien tragen voortgang. De dag was heerlijk; deze arm van het meer *Titicaca*, het kleine meer genaamd, draagt, van afstand tot afstand, eilandjes en schiereilandjes, met kudden bedekt. Talrijke scholen van wilde eenden en meeuwen zwommen vreedzaam op het stille water en weken naauwelijks voor de *balzas* terug. Voeg bij zoo veel aanleiding tot mijmeren de stilheid van het oord en de bijna onmerkbare vaart der vlotten, en als gij dan eenige neiging tot afgetrokkenheid hebt, zult ge gemakkelijk begrijpen, dat men in zulk een toestand zeer wel eenige uren doorleven kan, zonder het te bemerken. Dat was nu mijn geval. Vermoeid van rond te zien, opende ik mijn *alforjas*, eene soort van zak, voor dingen die men bij de hand wil hebben, en greep, op goed geluk af, een boek. 't Was het Burgerlijk Wetboek van SANTA-CRUZ. De Generaal had mij, den dag vóór mijn vertrek, zijne drie Wetboeken toegezonden; mijne valiezen waren toen reeds gesloten.

en juist die boeken had men in de *alforjas* gestoken. Ik doorbladerde ze en zag de burgerlijke en Staatsregten van elken inwoner der Republiek duidelijk bepaald, en elke zijner openbare daden wijselijk door de wetten geregeld. Aan het einde des werks vond ik, als aanhangsel, reglementen en ordonnantiën op de politie der groote wegen, op de kustvaart, op de vaart der meren, op de huurrijtuigen, muilezels, paarden enz.

Ondertusschen was de wind gaan liggen en het vaartuig vorderde niet meer. Mijn schipper, op de wijze der apen nedergehurkt, zat op het achtereinde der *balza* *coca* te eten, in plaats van voort te roeijen. Dit herinnerde mij, dat er onder een millioen *Bolivianen* negen maal honderd duizend zijn van de gehalte des schippers. Ik deed mijn boek digt en bewonderde den moed der mannen, die, bekend met de weldaden der beschaving, ondernomen hadden om haar te doen waarderen door deze logge menigte hunner medeburgers, onbekwaam zoo wel om haar te begrijpen als om er hun voordeel mede te doen.

Te *Oche* werden mijne goederen ontscheept en op een paar honderd schreden van den oever nedergelegd. Er was hier noch pastoor, noch *Alcaïde.* Een *Mesties,* voor drie vierden *Indiaan*, naderde ons, om eenige sigaren te verzoeken. — »Kunnen wij heden *Copacabana* nog bereiken?" — »*Copacabana* is zeven uren van hier!" — »o, Die schelmsche *Alcaïde* te *Taquiri!* Die valschaard! die ons blanken maar kwijt wilde zijn! — Maar wat nu?" — »Wel," sprak de *Mesties*, »u weêr inschepen op dezelfde *balzas*, naar *Onicachi*, drie uren verder gaan, daar slapen, en morgen te land uwe reis vervolgen." — De *Mesties* bood aan om daartoe de noodige voorstellen aan de *Taquirische* schippers te doen; maar deze verwaardigden zich niet eens te antwoorden, begaven zich naar den oever, en waren in een oogenblik onder zeil. Nu bezorgde ons de *Mesties* twee kleine ezels en twee *Indianen*, die alle vier met mijne goederen beladen werden, en ik volgde ontevreden mijne valiezen, wier lot ik

benijdde. Vier uren afstands, in een pikdonkeren nacht!... Het was tien uren toen wij te *Corona* aankwamen. De eigenaar der ezels, die zijne beesten vergezelde, vroeg om eenig geld, ten einde wat maïs voor hen en voor zich-zelven een avondmaal te koopen. Ik was zóó vermoeid, dat ik alles deed wat men begeerde, te meer daar de *Alcaïde* van *Corona* zwoer, op zijne gekruiste vingers, die hij godsdienstiglijk kuste, dat wij den volgenden morgen ezels in overvloed zouden hebben, en hij de aanwezigen zou terughouden.

Den volgenden morgen, ten acht ure, was er nog geen ezel te zien. Ik zond naar den *Alcaïde*, doch hij was naar 't veld. Wij klopten deur aan deur, smeekende dat men ons vier ezels zou verschaffen om ons naar *Copacabana* te brengen, en aanbiedende om te betalen, wat men vragen zou. IJdele beden! Men antwoordde, dat er geen ezel in den omtrek van twee uren te vinden was. Dus moesten wij wel toevlugt nemen tot de ervaring te *Puno* verkregen, en een ezel hoorende balken, ging ik er stout op af, maakte mij er meester van, gelijk ook van een jongen ezel, dien ik geschikt achtte zijnen ruiter te dragen. Beide dieren werden gezadeld en wij reden voort, onze bagagie achterlatende. Toen kwamen vrouwen en kinderen uit de hutten te voorschijn, en liepen ons biddende, schreijende en schreeuwende na; maar wij hielden ons doof voor die klaagliederen, uitgebalkt in de *Aymarasche* spraak, de hardste van alle brabbeltalen, met dubbele medeklinkers. Meer dan twintig mannen aanschouwden dit tooneel, zonder zich er in te durven mengen. Wij reden voort, altijd door den wanhopigen troep gevolgd en omringd, totdat een *Arriëro*, op weg ontmoet, hun verklaarde, dat wij fatsoenlijke *viracochas* (vreemdelingen) waren, die het verschuldigde zouden betalen, maar die volstrekt rijdieren wilden hebben om naar *Copacabana* te gaan. Toen bedaarde het geweld. Twee oude vrouwen, eigenaressen der ezels, beloofden, dat, als wij de ezelin en haar jong wilden teruggeven, zij ons in *Corona*-zelf een twin-

tigtal ezels en muilezels zouden doen vinden, die men ter onzer eere had verborgen. De voorslag werd aangenomen en wij keerden naar het dorp terug. Daar vonden wij een hoop *Indianen*, met den *Alcaïde* aan 't hoofd, bij het huis waarin wij geslapen hadden, bezig, om onze goederen op den weg te werpen. Ons ziende wederkomen, wapende de *Alcaïde* zich met een allerbevalligsten glimlach, deelde eenige rottingslagen onder hen uit, die zich verstoutten om de hand aan *mijner seigneuries* goederen te leggen, en in vijf minuten waren er tien ezels tot mijne dienst, terwijl de *Alcaïde* zelf medewerkte om hen te beladen. Wij betaalden elk voor zijne moeite en verlieten nu de plaats onder de zegenwenschen der geheele bevolking.

Zulke voorvallen kunnen het karakter en den toestand der *Indianen* beter doen kennen, dan geheele boekdeelen met redeneringen en zedekundige aanmerkingen. De *Alcaïde* te *Taquiri*, die loog om zich van de blanken te ontslaan; de *Indische* schippers, die vloden, zonder hunne betaling af te wachten, ten einde niet gedwongen te worden om twee uren verder te stevenen; de *Alcaïde* van *Corona*, die des avonds pakdieren beloofde en des morgens verdween, zonder 't geven van eenige reden hoegenaamd. Het wegvoeren der ezelin en haar jong in 't bijzijn van de geheele bevolking; de twee oude wijven, die verborgen dieren aanwezen, om de hare terug te krijgen; de *Alcaïde*, te midden zijner onderhoorigen verschrikt, en geen enkele *Indiaan* moedig genoeg om ons te wederstaan. Ziedaar trekken genoeg, om eene voorstelling van haren toestand en karakter te vormen. De *Spanjaarden* hebben hun van geslacht tot geslacht een onnatuurlijken schrik ingeboezemd, dien zij maar niet kunnen overwinnen. Het is in het land een regel: dat één blanke zoo veel als tien *Indianen* waard is, en toch, als men den *Indiaan* tot soldaat vormt, hem een geweer geeft en ten strijde voert zal hij niet wijken. Deze dapperheid aan den eenen, en vreesachtigheid aan den anderen kant zijn mij een raadsel.

Copacabana is een groot dorp, aan den oever van het meer *Titicaca*. Op de kerk, een sierlijk gebouw, zijn de inwoners trotsch. Haar Lieve Vrouw is door geheel *Amerika* onder den naam van *Onze Lieve Vrouw van Copacabana* beroemd, en vereerd geworden met een kapittel van vier wèlbetaalde kanunnikken. Onder de *Spaansche* heerschappij was de kerk rijk in zilveren vaat- en andere werken en edelgesteenten; maar de Generaal SUCRE en zijne *Bolivianen* trokken hier door, en de schat werd *voor het Vaderland* in beslag genomen. Men liet der houten Madonna niets behouden dan 't oude fluweelen kleed, dat ze op den dag van die revolutionnaire daad aanhad. Thans doet men nog wel, van tijd tot tijd, eens eene bedevaart naar *nuestra Senora de Copacabana;* doch men brengt slechts kleine holle zilveren hartjes en andere nietigheden voor haar mede, die luttel waarde hebben. Eenmaal 's jaars, op haren feestdag, stroomt het volk van alle kanten toe, doch alleen om eens goed te eten en te dansen.

Terwijl wij wachtten op onze muilezels, die het meer moesten omtrekken, ondernam ik een uitstapje naar het eiland *Titicaca* (of *Challa*); maar besteedde er twee dagen, aan het bezoeken van de *Peruaansche* gedenkteekenen, die het bevat, en waarvan de Heer HUMBOLDT ons de beschrijving en de teekeningen heeft gegeven.

Het is opmerkenswaardig, dat de *Incaas* voor hunne woningen de schilderachtigste plaatsen uitkozen. Zij werden daarin door hunne onderdanen nagevolgd, en overal waar men een fraaije plek aantreft, vindt men ook bouwvallen van *Peruaanscke* huizen. Gedurende mijn verblijf op *Titicaca*, genoot ik gastvrijheid op eene groote hoeve, waarvan de hoevenaar mij ook, op de verpligtendste wijze, tot tolk diende, om van de *Indianen* alle mogelijke narigten omtrent de gedenkteeken te verkrijgen. Ik maakte van die gelegenheid ook gebruik, om naar den toestand der *Indiaansche* landbouwers op de hoeven te vernemen, en zie hier wat ik hoorde: De regel is: dat de *Indianen*, die in de *haciëndas* werken, aan den Staat slechts

vijf piasters belasting betalen. Zij arbeiden voor den eigenaar van de twee weken eene, daarentegen betaalt die eigenaar vier piasters voor hen, en geeft hun bovendien een stuk lands van vier-en-twintig *vares* lang en twintig breed. (De *vare* komt nagenoeg met drie voet overeen.) Deze wijze van beloonen schijnt, het willekeurige daargelaten, in den eersten opslag billijk genoeg; vooral wanneer men het beginsel erkent van het regt der overwinning: dat de grond aan den Staat behoort of aan dengenen aan wien de Staat dien heeft afgestaan. Maar ongelukkiglijk hapert de toepassing door de magt der eigenaars, die de vier piasters al of niet voldoen, of ze in goederen van mindere waarde uitkeeren, de beste landen natuurlijk voor zich behouden, en aan de *Indianen* alleen zulke afstaan, welker bebouwing weinig voordeel belooft. Ik heb verschillende *haciëndas* gezien, maar allen waren slecht bearbeid. De eigenaars verwerpen de mest van het hoornvee, en bezigen alleen die van woldragende dieren, als: schapen en lamaas. Kunstweiden zijn er naauwelijks bekend, en de landbouw is er sedert 1530 altijd dezelfde gebleven.

Van het eiland *Titicaca* ging ik het eiland *Coati*, drie mijlen van den oever gelegen, bezoeken. Dit eiland werd vroeger als heilig beschouwd, omdat het behoorde tot de gronden, aan het onderhoud van de zonnedienst voorbehouden. De voortbrengselen er van werden door het geheele rijk verkocht, als heilrijke eigenschappen bezittende. Thans bestaat de voornaamste deugd van den grond in het voortbrengen van groote, uitmuntend smakende aardappelen. Dit eiland zal de lengte hebben van omstreeks een half uur gaans. Het behoorde vroeger aan een *Engelschman*, die bij eene aardbeving te *Aréquipa*, onder het balkon van een instortend huis werd verpletterd.

Mijne uitstapjes op het meer volbragt zijnde, ging ik te *Copacabana* uitrusten. Volgens gebruik deed eene dame mij hare woning aanbieden. Ik ging er mijn dank voor betuigen, en zij verzocht mij den avond bij haar door

te brengen. Ten acht ure werden er een blad met een volkomen theeservies, boterhammen enz. in de zaal gebragt. Eene thee, te *Copacabana*, in het hart van *Bolivia*, ruim vier duizend mijlen van *Europa!* De vrouw des huizes bezat eenige letterkundige kennis. De Kanunniken lezen om den tijd te dooden, behalve het leven en de mirakelen van *nuestra Senora de Copacabana*, die hen 't meest moeten behagen, ook romans uit het *Fransch* in 't *Spaansch* vertaald. — »En wat werd er van CORINNA, nadat Lord OSWALD haar had verlaten, om weder naar *Engeland* te gaan?" vroeg mij de gastvrouw, niet zonder eenige gemaaktheid. Ik antwoordde zoo als men antwoordt, wanneer men den zin eener vraag niet begrijpt: »Maar, Mevrouw!.... zekerlijk... — Dit vergenoegde zoo min haar-zelve als de Kanunniken. Allen drongen op een antwoord aan, en ik verzocht hen dus, mij de vraag wat duidelijker te maken. Men wilde weten of OSWALD met *la* CORINNA, of met de *Engelsche* was gehuwd. Ik zeide, dat hij, gelijk de geheele wereld dat wist, zijne *Engelsche* nicht had getrouwd, en dat *la* CORINNA te *Rome* was gestorven. Toen ging er in de zaal een algemeene kreet op, over de weinige zielskracht van Lord MELVIL, en er werden tranen om de arme CORINNA gestort. — Tot opheldering daarvan dient, dat het laatste der *Spaansche* vertaling niet te *Copacabana* was aangekomen. Het werk van Mevrouw DE STAËL werd zeer geprezen, en overal, waar het bij dit hartstogtelijke volk is bekend geworden, heeft het eene levendige belangstelling verwekt.

Op den dag tot mijne afreis bepaald, zou er een jonge priester worden geordend; ik hoorde van belangrijke feesten spreken, en voldeed aan de uitnoodiging om te blijven. Ten tien ure werd er een groote mis gevierd en had de ordening plaats. Na den afloop der kerkelijke plegtigheid werd een buitengemeen ontbijt aangerigt, aan 't welk men zich, ten koste van den nieuwen priester, met gebak, suikergoed en brandewijn als opvulde. Des avonds was er groot *diner* en bal. Wij zaten met vijf-

en-twintig personen aan tafel, allen digt naast elkander. De vier kanunniken, de priester, een half dozijn vrouwen en ik, hadden bij zilveren lepels ijzeren vorken; de overigen, als zij 't niet met de vingers deden, aten alleen met zilveren lepels, waarvan een goed aantal, doch van onderscheiden fatsoen, voorhanden was. Achter onze stoelen, half op onze schouders leunende, stond een driedubbele rij van minder aanzienlijke gasten, die aanvankelijk eerbiedig verbeidden, dat hun de portiën, voor hen bestemd, werden aangereikt; maar, tegen het einde van den maaltijd, door den overvloedig geschonken brandewijn aangemoedigd, zich over ons heen bogen en de schotels, die hen 't best aanstonden wegnamen. De geregten bestonden voornamelijk uit gevogelte, schapenvleesch en varkensvleesch, op verschillende wijzen toebereid; doch waarin de roode piment toch altijd den boventoon had. Er waren voorts geheele bergen van gebak en taarten; ook schalen met room, van de voortreffelijke melk der omliggende weilanden. — Toen men eindelijk afnam, werd het overgeblevene, op aartsvaderlijken trant, uitgedeeld aan elk die zich opdeed. Nu rookten de mannen hunne sigaren, de vrouwen plaatsten zich rondom in het vertrek op de steenen banken met tapijten belegd. — Na eene wijl begonnen er dansen met zang, bij het geluid der guitare. Het waren de *llantos* en *yaravis*, die ik doodelijk treurig vond. Zoo bevallig en sierlijk als de *lundou* en de *mismis* van *Aréquipa* zijn, zoo vervelend en slaapwekkend zijn de *yaravis* en *llantos*. De *Indische* afkomst echter maakt hen merkwaardig; want het zijn de nationale dansen der aloude *Peruanen*, en zij dragen alle de kenteekenen van hunne zwaarmoedigheid en schroomvalligheid.

Het bal werd opgevrolijkt door eene tweede zalving des jongen priesters, die zijne spikspelder nieuwe *soutane* om zijn middel oprolde en, met een zakdoek in de hand, een minder droevige *samacueca* danste, en door 't handgeklap en 't *anda! anda!* der aanwezigen werd begeleid en beloond. Ik deed mij een der *Aymaraansche yaravis* voorzeggen, en geef er hier de vrije vertaling van:

Van bloem tot bloem
Zong er een vogelkijn:
Waarom toch boeit ge mij,
Dief van mijn hart?
Met valschheid van lonk en lach
Legt ge mij banden aan.
Laat me, dan zweef ik weêr
Van bloem tot bloem.
Hoe is uw hart van steen,
Dat ge geen deernis voelt,
Maar mij gevangen houdt?"
Klaagde het vogelkijn.
Heeft niet uw teêre hand
Mij aan uw borst gedrukt! —
Opdat ik lijden moog,
Legt ge mij banden aan!
Kom, o kom! laat hem vrij
Dien gij maar weenen doet!
Zeg, wat misdeed ik u
Dief van mijn hart!?

Onder zulke liederen duurde het bal een geruimen tijd voort; doch van lieverleê werden de gasten vrolijker en zelfs zeer luidruchtig. Ik vond het oogenblik geschikt om te ontsnappen en ging, volgepropt met confituren en piment, naar huis. — Twee dagen na dit *Boliviaansche* feest was ik weder te *Puno;* aan mijn uitstapje in het land der *Aymaranen* vele opmerkingen en eenige nieuwe denkbeelden dankende over hunne zamenleving, aan die van *Peru* verwant; en over de gedenkteekenen eener minder bekende, maar misschien nog merkwaardiger beschaving, dan die der *Incaas.*

DE GEVALLEN VAN EEN OUD-MOUSQUETAIRE.

I.

De Majoor VAN ANSPACH was een grijze weduwnaar, mager en lang. Veertig jaren geleden was hij een der knapste *mousquetaires*, en een vechter voor vier. Zijn naam was een der deftigsten uit *Lotharingen.* Daarbij

bezat hij eenige fortuin, vlugheid in de schermkunst en een altijd verliefd hart. Maar veertig jaren kunnen den mensch en zijn lot wel eenigermate doen veranderen. In 1827 was hij nog maar eene schaduw van zich-zelven en bezat hij niets meer dan jaarlijks acht honderd francs renten, een zwarten pantalon, een versleten bruine jas en een zolderkamertje.

In weerwil van die aanzienlijke vermindering had hij het middel gevonden om zes maanden van het jaar volôp te genieten. — Hoe weinig menschen mogen zich beroemen: van de *twee* dagen *één* gelukkig te zijn?

De vermaken des Majoors waren wel niet van dien aard dat zij groote posten van uitgaaf op zijn *budget* bragten, doch daarom was hij als oud-*mousquetaire* nog te meer prijzenswaardig. Hij had zijne genietingen beperkt tot een verblijf in den tuin der *Tuilleriën* als de zon er scheen, om 't even of dat was in de honds- of in de winterdagen. Daar echter dit hemelligchaam zich maar zelden wolkeloos aan ons vertoont, had hij met groote opmerkzaamheid het beste hoekje gezocht om de stralen er van regt goed te genieten.

Na vele proefnemingen had hij zijne keuze bepaald tot een hoekje tusschen twee heggen, op het oosten, dat opzettelijk scheen ingerigt om de meest mogelijke warmte in eene kleine ruimte te verzamelen, en bovendien met eene beplanting van bloemen en heesters was versierd.

Om redenen, die met zijne valen zwarten broek in betrekking stonden, vermeed de Majoor de nabijheid van menschen. Hoewel hij gaarne zijne oogen liet rusten op de groepen van kinderen die den tuin bezochten, zou toch niets hem méér gehinderd hebben dan te digt bij die kleinen of hunne spotlustige *bonnes* te zijn. De bank die hij verkoos moest volstrekt twee eigenschappen hebben, namelijk: dat men er een ruim uitzigt had zonder zelf gezien te worden, en zij ook te kort was voor twee personen; opdat men, eenmaal zittende, geen gevaar liep iemand naast zich te krijgen.

Zulk een plekje nu had hij in dat gemelde hoekje ge-

vonden, tusschen twee kamperfoelie-heggen, onder een fraaijen heester en te midden van rozen en jasmijn. Zonneschijn tot aan den middag, frischheid op het midden van den dag, en des avonds een verrukkenden geur. Alles was daar naar zijne wenschen vereenigd. Met moeite slechts kon hij er binnendringen; maar als hij er gezeten was, stemden ook de hoeken en vlakken zijner gestalte zoo volkomen met de meetkundige vormen van dit digt begroeide schuilplaatsje overeen, dat hij zich van stonden af aan als eene schildpad in zijn schild kon beschouwen, terwijl de randen der geheel door hem bedekte bank zelfs aan geene vlieg gelegenheid lieten, om er zich op neder te zetten.

Van uit de diepte dier schuilplaats zag hij, onder de kastanjeboomen door, tot aan het einde der toegangen naar 't koninklijk slot, in hetwelk hij zich al de pracht voorstelde, die hij er vroeger gekend had, en waar hij, in zijne gedachten, zich nog dikwerf verplaatste. Het terras *des Feuillants*, door de wandelaars betreden, deed duizenderlei verwarde geluiden tot hem komen, aan welke zijn geheugen even zoo vele bekoorlijkheden gaf; want de geheele omtrek schetste hem zijn voormalige leven. Dit tooneel, die zon, die bloemen, vooral deze eenzaamheid schier te midden der menigte, door de herinnering aan 't verleden gehecht, maakten dit afgezonderd hoekje voor den gewezen *mousquetaire* tot een tweede paradijs.

En waarom was de arme Majoor VAN ANSPACH, veertig jaren nadat hij in de kleine apartementen van *Versailles* geschitterd had, genoodzaakt om een plekje te zoeken, waar hij kosteloos de zonneschijn genieten en alle onbescheidene blikken vermijden kon, die de geheimen van zijn valen zwarten pantalon en versleten bruinen jas hadden kunnen bespieden?

Waarom? — Het was door eene van die onvoorziene, ofschoon eenvoudige en natuurlijke gebeurtenissen, welke in de koffijkamer van den schouwburg zoo dikwerf voorvielen, in de dagen toen de Heer DE LAURAGAIS zijne

louis d'ors uit het venster wierp, alleen om Jufvrouw ARNOULT eens te doen glimlagchen.

Het geschiedde op zulk een avond, dat Jufvrouw GUIMARD, die men, in onderscheiding van hare moeder, GUIMARD de jonge noemde, de achteloosheid had haren zakdoek te laten vallen. Dit onbeduidend geval bragt te weeg, dat onze Majoor, van trap tot trap, en van toeval tot toeval, buiten het paleis en uit zijne montering raakte, en eindelijk op die tuinbank nederkwam met zijn valen pantalon en versleten jas. Al hetwelk den inhoud dezer opmerkenswaardige historie zal uitmaken.

II.

Toen dan Jufvrouw GUIMARD haren zakdoek van fijn *Hollandsch* linnen met *Mechelsche* kanten omzet (een zakdoekje als door de hand der toovergodinnen geweven) liet vallen, had de Ridder DE PALISSANDRE, die eene orde droeg en den degen als FRONSAC hanteerde, de stoutheid te bukken om dien op te rapen; maar deed dat zoo onbehendig, dat zijn voet aan den voet raakte van onzen *mousquetaire*, die juist een der handen van de genoemde jufvrouw in een der zijnen hield. De beide heeren wisselden een paar blikken, en groetten elkander zeer beleefd — maar den volgenden morgen gingen beiden uit, om elkander over zulk eene ongehoorde beleediging opheldering te geven.

Vóór het krieken van den dag deed de Majoor VAN ANSPACH zich op de keurigste wijze kappen en kleeden en stapte in zijne koets. Hij had 300,000 livres in goud in het rijtuig gepakt, om het land te kunnen verlaten, tot de bloedverwanten van den Ridder zich over diens dood zouden hebben getroost. De Majoor had zijne vaste uitmuntende zetten in 't gebruik van den degen, en naar zijne schatting was de Ridder dus zoo goed als dood.

De zaak viel ook uit gelijk hij voorzien had. De Ridder deed eenige uitvallen, maar zoo ras de Majoor zag dat zijne partij zich verhitte, viel hij-zelf snel *en tierce* uit, met zoo veel kracht en geluk, dat de Ridder doo-

delijk gewond nederstortte. Het was naauwelijks dag en de Majoor was nu zoo haastig om in zijn rijtuig te stijgen, dat hij zich vergiste en in dat van den Ridder sprong en er meê henen snelde. Toen hij zijne vergissing bemerkte, was het te laat om terug te keeren.

Te *Londen* aangekomen, meende hij dat zijn bankier hem wel zou kunnen berigten, wat er van zijne 300,000 livres en den Ridder geworden ware. Hij schreef hem dus en vroeg hem tevens om geld. Ongelukkig bleef het antwoord uit, en maakte de *mousquetaire*, naar *St. James* wandelende, kennis met eene jonge *Creole*, uit de *Spaansche West-Indiën*, op welke hij, uit gebrek aan verstrooijing misschien, verliefd werd. Deze was op het punt om naar *Havana* te vertrekken, en hij, die zich aan de *plum-pudding* niet gewennen kon, verkocht zijne diamanten en leende een duizend *louis d'ors* van een zijner vrienden bij 't *Fransche* gezantschap, en stak met zijne beminde naar de *West-Indiën* over.

Te *Havana* schreef hij op nieuw aan zijn bankier, om tijding van zijn goud en van den Ridder en om geld; maar het schip, waarop zijne brieven waren, verging waarschijnlijk; want zes maanden later wachtte de Majoor, die intusschen tot zijn laatste *doublon* verteerd had, nog te vergeefsch op antwoord. Ook kon hij met zijne *Creole* niet langer over weg. In dien toestand vond hij 't het raadzaamst, om zelf antwoord op zijne brieven te gaan halen; op het gevaar zelfs af van hoogst onaangename ontmoetingen te hebben met den Kolonel der *mousquetaires* en met de bloedverwanten des Ridders. Hij besloot echter de voorzigtigheid in acht te nemen en *in cognito* naar *Parijs* te gaan. Om de kosten der reize goed te maken, verkocht hij zijne *garderobe* en landde op de gelukkigste wijze der wereld aan de deur van den schouwburg aan, onder den eersten naam die hem was ingevallen. Zijne vrienden, die hem herkenden, drukten hem aan 't hart, verhaalden hem, dat zijn bankier verdwenen was, met meer dan 800,000 livres; den prijs van een in het vorige jaar door hem, als gemagtigde, verkochte landgoed van den Majoor. Dit toe-

val kwam hem te meer ongelegen, daar dit landgoed met de verdwenen 300,000 livres, op zeer weinig na, zijne geheele fortuin uitmaakte. Zijn eenige hoop was nu op den Ridder gevestigd, maar deze was slechts veertien dagen lang bedlegerig geweest, en terstond na zijne herstelling naar *Londen* vertrokken. Daaruit begreep de Majoor, dat hij hem zoo spoedig mogelijk den degenprik en de 300,000 livres had willen teruggeven, waardoor hij tot weenens toe geroerd werd, en des anderen daags weêr den weg naar *Londen* insloeg, om zijn edelmoedige tegenpartij op te zoeken.

In *Engelands* hoofdstad snelde hij naar het gezantschap, bezocht alle koffijhuizen, schouwburgen en wandelplaatsen, doorsnuffelde alle speelhuizen, schermzalen en wat dies meer zij; maar vond geen Ridder DE PALISSANDRE. Eindelijk ontdekte hij, uit de registers van de scheepsreders ASHBÔN EN C°., dat de Ridder sedert drie maanden naar *Havana* was gezeild.

»De grillige fortuin" — riep de teleurgestelde Majoor uit — »is mij uiterst ongenegen! Ik wil echter voor al de degensteken ter wereld, en voor al de schatten van *Visapour* niet wederkeeren in de armen van mijne *Creole*. Liever ga ik in *Amerika* mijn bankier eens afstraffen."

Dit was ook het beste wat hij doen kon; want 's jaars nog maar zes duizend livres van eene hoeve, in de omstreken van *Phalzburg*, bezittende, was het beter 600,000, dan 300,000 livres na te loopen. Hij ging dus over *Holland* naar *Nieuw-Orleans*, waarheen de bankier, naar men zeide, gevlugt was. Daar vond hij dien ook, maar, door een mislukt spel in actiën op te ontginnen landen, totaal geruïneerd. Toen de Majoor zich 't vermaak had gegund hem met zijn rotting over het geval te onderhouden, wist hij niets beters te doen, dan LAFAYETTE tegen de *Britten* te volgen.

Daar hij uitmuntend vocht, zou hij waarschijnlijk een schitterende loopbaan gehad hebben, zonder zijne historie met den Ridder DE PALISSANDRE, die hem te *Parijs* als deserteur deed beschouwen, en steeds in open rekening hield met den krijgsraad.

Op het einde van den *Amerikaanschen* oorlog was de Majoor tamelijk met schulden beladen; deze omstandigheid deed hem weêr denken aan zijn rijtuig en zijne 300,000 livres, en aan den degenstoot, dien de Ridder hem nog schuldig was. Nu viel het gelukkige denkbeeld hem in om naar *Havana* te schrijven. Helaas! men antwoordde hem, dat er geen Ridder DE PALISSANDRE verschenen was, en die edelman dus waarschijnlijk op weg moest zijn overleden. Dat was een berigt om er wanhopend bij te worden. Bovendien had hij ook in zes maanden tijds geene huur van zijne hoeve ontvangen, en de gebeurtenissen van 1789 benamen hem den lust om te gaan zien wat er de reden van was.

Zijn toestand werd allertreurigst: alles ontviel en benaauwde hem te gelijker tijd. »Is 't niet noodlottig?!" — riep hij op een avond, aan het havenhoofd te *New-York* gezeten, uit. — »Is 't niet fabelachtig, dat lot van mij, *mousquetaire* van *Monseigneur*, die het ongeluk heb gehad de hand te geven aan Jufvrouw GUIMARD, juist toen die *coquette* haren zakdoek liet vallen?! Waarlijk het is eene dolle historie, die mij 800,000 livres kost, zonder mijne schulden, en mijne onmin met den *Parijsschen* krijgsraad mede te rekenen! o Noodlot! wie kan zich voor uwe slagen wachten!

Op dat oogenblik tikte men hem op den schouder.

III.

— Mijn vriend! — sprak de man die dat deed — gij schijnt onder een bitter verdriet gebukt te gaan. Wat kan ik voor u doen?

— Wat gij voor mij doen kunt, Mijnheer! — antwoordde de Majoor op hoogen toon — dat wil ik u wel zeggen: gij kunt uw hoed voor mij afnemen.

— Gij hebt gelijk. — hernam de onbekende, bedaard zijn hoed afnemende. — Een eerlijk man is achting schuldig aan het ongeluk.

— Het is niet mijn ongeluk, Mijnheer! het is mij-zelven, dien ik verlang dat men groete, als men mij de eer doet van mij aan te spreken.

— Gij zijt een *Franschman*, Mijnheer?

— *Franschman* en Edelman.

— Gij vergist u.

— Wat beteekent dat?

— Het is te zeggen, dat gij geen *Fransch* edelman kunt wezen, alzoo er in *Frankrijk* geene edellieden meer zijn.

— Ik weet niet of er niet meer in *Frankrijk* zijn; maar ik ken er hier een, die u naar de visschen zal zenden.

— Dat zult ge niet doen.

— Is dat eene uitdaging?

— Het is een raad. Gij zijt de ex-Baron VAN ANSPACH van *Phalzburg*, en stamt in de vrouwelijke linie af van de laatste Hertogen van *Lotharingen*. Ik weet dat. Ik weet ook, dat uwe hoeve in de omstreken van *Phalzburg* verbeurd is verklaard als goed van een *émigré;* dat u zelfs de waarde van een stuiver in *Frankrijk* niet is overgebleven, en gij ter dood zijt veroordeeld.

— Ik dank u zeer voor al dat nieuws; maar zie nog niet in wat mij beletten zou u in zee te werpen.

— In zeker opzigt hebt gij gelijk, Mijnheer! evenwel zie *ik* niet in dat uw toestand, als gij mij zult verdronken hebben, een haar beter zal wezen. Gij zult dan een vriend minder en eene kwade zaak meer hebben.

— Het schijnt, Mijnheer! dat gij er aanspraak op maakt om geweldig aardig te zijn.

— Ik weet niet wie van ons er meer aanspraak op maakt. Ik, die u inlicht omtrent uwen toestand, of gij, die mij dreigt, omdat ik u mijne diensten aanbied.

— Ik ben uw dienaar, Mijnheer! maar een edelman als ik neemt geene diensten aan van een onbekende.

— En van wien zult gij ze dan aannemen, Mijnheer! als 't niet van een onbekende is?

— Vergun mij u te zeggen, dat een edelman, die een degen bezit, nooit in ellende behoeft te vervallen.

— En wat zult ge er dan mede doen?

— Ik zal er den onbeschaamde meê straffen, die mij door een lastig medelijden vernedert, en liever dan mij

er ten tweeden male aan bloot te stellen, zal ik mij dien door 't hart jagen.

— Erken, bid ik u, dat er iets beters kan gedaan worden dan God te beleedigen, door aldus over uw eigen of eens anders leven te beschikken. Zijt gij wel zéker, dat u geen ander middel dan de zelfmoord overblijft?

— Waarlijk. Ik heb nog maar zes *louis d'ors*.

— Er is toch meer, Mijnheer de Majoor VAN ANSPACH! Gij hebt nog een schat over.

— De wijsheid misschien?

— Neen; maar hetgeen die geeft.

— En wat is dat?

— De arbeid.

— Ha, ha! Gij zijt een *encyclopédist*.

— Ik ben een nedrig schepsel Gods, Mijnheer de Baron! dat uit het gevoel zijner zwakheid de wetenschap van het nuttige en de kennis van het goede heeft geput. Nu ken ik maar ééne zaak, die voor de ziel goed en voor het ligchaam heilzaam is. Maar ééne zaak, hoort ge? die de eene en 't andere redt; dit hier, en dat dáár in de eeuwigheid.

— En die zaak is de arbeid? — sprak de Majoor in nadenken.

— Ja, Mijnheer! de arbeid, waartoe alle menschen, van de schepping af, geroepen zijn.

— Waar wilt gij heen, Mijnheer? Gij catechiseert met mij sedert een uur, alsof ik u het regt had toegekend om mij te vervelen. Ik verzoek u te bedenken, dat ik niet eens uw naam ken.

— Gij spreekt de waarheid niet.

— Neem u in acht! Dat is de tweede logenstraffing!

— Welnu, vergun mij dan nog een derde er bij te voegen, door te herhalen, dat mijn naam u niet onbekend kan zijn.

— Als gij denkt, Mijnheer! dat uw naam mij belang kan inboezemen, belet ik u niet dien te noemen,

— Dat wilde ik reeds doen, toen ik u mijne hand en mijne diensten aanbood. Ik heet FRANKLIN.

— FRANKLIN o Mijnheer! wat heb ik gedaan! Kunt gij 't mij vergeven? Ik werp mij aan uwe voeten.....

De Heer FRANKLIN hief lagchend den Majoor op en bekende hem, dat hij niet dien FRANKLIN was, welken de Majoor bedoelde; daar deze groote man reeds vóór omtrent twee jaren was overleden; maar dat hij, GEORGE-STEWARD-ZACHARIAS FRANKLIN, Bankier te *New-York*, onder de firma van FRANKLIN EN ZOON EN C°., zoo goed was als iemand anders, en volkomen gereed om zijnen vriend, den Baron VAN ANSPACH, daar bewijzen van te geven. Hij melde hem verder, dat dit geschieden zou op aanbeveling van den Heer DE LAFAYETTE, die, de Nieuwe-Wereld verlatende, hem de lotgevallen en den toestand des Majoors had gemeld, waarom hij, FRANKLIN, den Heer VAN ANSPACH had opgezocht, en dezen nu noodigde bij hem te komen eten: hij zou hem dan eenige aannemelijke voorslagen doen.

De Majoor reikte den Heer FRANKLIN de hand, en zwoer hem, met de les, die hij zoo onverwacht had ontvangen, in 't vervolg zijn voordeel te doen. Verder catechiseerde de Bankier zóó doeltreffend, dat de Majoor, drie dagen daarna, op weg naar *Canada* ging, en drie maanden later vierhonderd volkplanters, in het ontginnen van een groot woud, bestuurde.

Hij bleef vijf-en-twintig jaren onledig met in die wildernis de *Europesche* beschaving over te brengen, gelijk men eene wig in een stuk oud eikenhout drijft. Dit was voor een ex-*mousquetaire* een ruw leerlingschap; maar de waarheidlievende geschiedenis mag niet verzwijgen, dat de Majoor, naarmate zijne fortuin weêr grooter werd, ook zóó zeer toenam in gezond verstand, dat hij zijne afstamming uit de Hertogen van *Lotharingen* vergat, de dochter van een zijner hoevenaars tot echtgenoote nam, en de Voorzienigheid dankte, wier wonderbare leiding hem een waar geluk, op vijftien honderd uren afstands van den *Parijschen* schouwburg, had doen vinden. Ongelukkig stierf zijne gade in eene miskraam, en den dag daarna vernam onze *émigrant* de herstelling der BOURBONS. De booze bragt hem zijne Baronnie van *Phalzburg* en zijn regement weder in de gedachten, en hij verkocht dus zijne bezittingen in *Amerika* voor meer dan een millioen dollars, en scheepte er zich mede in naar *Havre*. De overtogt was voorspoedig tot in het gezigt der kust van *Bretagne;* doch dáár verhief zich in den laatsten nacht vóór de gehoopte aankomst een zuidwestelijke storm, en het schip verging met al zijne schatten en de menschen bovendien. Onder de weinige geredden was

de Majoor, die nu nog armer op den *Franschen* bodem terugkwam dan hij dien, dertig jaren vroeger, had verlaten.

Zijn eenige hoop was: bij het Hof gunstig te worden ontvangen. Ofschoon zijne denkbeelden vrij wat veranderd waren, besloot hij toch zich aan den Koning te doen voorstellen; maar van het eerste gehoor af, achtte hij zijne zaak verloren. De Majoor was niet wat men noemde; *un noble débris de l'exil.* Hij was gelukkig geweest, terwijl de Monarchie treurde, en onder republikeinen rijk geworden, toen de edelen op 't krediet der *Coblenzer* bakkers teerden. Men kon zijn ongeluk niet in rekening laten gelden, daar het aan een toevallige ramp was te wijten, en ontving hem dus koel.

Te levendig stond den Majoor zijne moederlijke afkomst nog voor den geest, om zich op nieuws te vernederen. Hij keerde den *Tuilleriën* met fierheid den rug toe, en dacht er nog alleen aan om zich in 't bezit van zijne hoeve bij *Phalzburg* te doen herstellen. Gedeeltelijk gelukte dit met veel moeite; en toen de advocaten, de procureurs, de regters, de deurwaarders, de commiesen in de bureaux, de zaakwaarnemers, de zegel-, koop- en registratie-regten voldaan waren, en toen hij aan oude kennissen eenige oude schulden had afbetaald, bevond hij achthonderd livres inkomen en de garderobe van een wijsgeer te bezitten. Hij klaagde echter niet, maakte aanspraak op niets, en zag de duizend millioenen schadeloosstelling uitdeelen, zonder eene kroon er van te begeeren. Zijne levenswijze beperkte hij, zonder inspanning, binnen het noodzakelijkste, zijn gezigtëinder kromp in, zijne eerzucht vervloog, zijne wilskracht en onderwerping aan 't lot namen toe, en de man uit de *Amerikaansche* wildernissen, de volkplanter aan ruwen arbeid gewoon, kwam weêr te voorschijn, nog schooner onder de behoefte in het weelderig *Parijs*, dan toen hij in zijne eenzaamheid rijk was.

Ziedaar ons nu gekomen tot die bank tusschen rozen, jasmijn en kamperfoelie; de toevlugt en vreugde van den oud-*mousquetaire*, die twee malen arm was geworden, en door het vallen van den zakdoek van jufvrouw GUIMARD wijs werd.

IV.

Het doet ons nu leed, dat het woordje *wijs*, waarmede het vorig Hoofdstuk eindigt, den ligtgeloovigen lezer in eene dwaling kan brengen. De geschiedenis, met welke wij ons bezig houden, heeft ten doel om aan te toonen, dat, ofschoon de mensch zijne hartstogten tot de zedigste

voorwerpen en zijne genoegens binnen den engsten kring moge beperken, evenwel het bestaan alleen dier hartstogten soms genoeg is om de sterkste redekracht te schande te maken, en stormen te doen ontstaan, die heviger woeden naarmate zij langer zijn beteugeld geweest. De grootte van het tooneel doet er niets toe. De beroering in een glas met water is voor de mier, die er de werking van durft braveren, een orkaan vol gevaren en ijselijkheden. De Majoor VAN ANSPACH was zulk eene onvoorzigtige mier.

Op een der schoone dagen van April, wanneer de zon, ik weet niet welke zachte en verkwikkende warmte heeft, had de afstammeling der Hertogen van *Lotharingen* zijn bruinen jas en zwarten pantalon met de grootste zorg afgeschuijerd, en begaf hij zich, met een deftigen stap, naar zijn gelukkig hoekje. De gewone bezoekers van *petit Provence*, zoo als men dat gedeelte van den tuin noemde: de kinderen en de *bonnes*, kenden den *man van de bank* zóó goed, dat niemand zich zou hebben veroorloofd om de plaats, die den grijsaard door lang bezit als toebehoorde te bezetten. Men kan zich dus voorstellen, hoe groot en grievend de verrassing was, toen de Majoor daar een vreemde zag zitten.

Zijn eerste plan was, om op de eenvoudigste wijze den lastigen gast te gaan uitleggen, door welk een lang gebruik hij alleen het regt had, zich in dien hoek, tusschen die rozen en jasmijnen neder te zetten. Maar het gevaar van zich welligt bekend te moeten maken, stuitte hem, en ook de man was een grijsaard als hij; lang als hij; mager en ernstig als hij, die, even als hij, over geene ruime inkomsten scheen te kunnen beschikken, en wiens gelaat ook, gelijk het zijne, van lijden en doorgestanen strijd scheen te getuigen.

De Majoor vergenoegde zich dus met op den onbekende den blik te werpen van een ouden leeuw, die in zijn hol een anderen ouden leeuw stervende vindt.

»Het is zeker" — dacht hij — »slechts een lastig voorbijganger. Wandelen wij op tot het einde der laan, als wij terugkomen zal hij wel vertrokken zijn."

Maar de Majoor bedroog zich. Hij had fraai de eene laan uit en de andere in te wandelen; langs zijn Eden op en neder gaan, en op den onbescheiden grijsaard blikken als vuurstralen te werpen: de man scheen die dreigende bewegingen niet eens op te merken en bleef rustig in den zonneschijn mijmeren, en de spelende kinderen, die soms tot voor zijne voeten kwamen rollen, aanzien.

De zon neeg ter kimme, de schaduwen werden langer en eindigden weldra; toen eerst stond de onbekende op,

en ging twee malen de laan op en neêr, om weder beweging in zijne verstijfde beenen te brengen; daarna vertrok hij naar den kant der straat *St. Honoré.*

De Majoor kwam in een staat van volstrekte verbittering ten zijnent terug. Den volgenden dag scheen de zon even liefelijk, en hij besteedde weêr dezelfde zorgen aan zijne kleeding. Zijn gemoed was kalmer en hij dacht dat de indringer van gisteren geene reden zou hebben, om zich twee dagen achtereen naar den drommel te doen wenschen. Evenwel hij was neêrslagtig; want op zijnen leeftijd heeft een verloren dag iets te beteekenen.

De *Tuilleriën* binnenkomende vloog zijn blik naar de beminde bank en weêr ziet hij daar den onbekenden grijsaard. Verstomd bleef hij staan, en maakte eene beweging om het geluk hem ontroofd te heroveren; maar de ouderdom moge het hart verstaald en zijne vezelen vereeld hebben, voor den Majoor bestonden er toch regelen van wellevendheid, tot wier overtreding hem de kracht ontbrak. En — de overweldiging was wel niet te ontkennen. Er was zelfs eene soort van onbeschaamdheid in het gedrag van den schuldige, die den vorigen dag had kunnen zien, hoe de Majoor door de onteigening was te leur gesteld. Die redenen waren aan den eenen kant voldingende. Maar aan den anderen kant? — Welk wezenlijk regt had hij op dat leengoed, van rozen omgeven, in een openbaren tuin? Waren zijne aanspraken niet maar denkbeeldig? Hadden zij zelfs niet iets belagchelijks, dat hij, behoudens zijne waardigheid, niet openlijk trotseren kon?

Deze overdenkingen hielden hem van elke onwelvoegelijke daad terug, maar strekten toch niet om hem te doen bedaren. Hij liep in de lanen en dwarslanen van den tuin gramstorig rond, en niet zelden tegen wandelaars of boomen en banken aan, even als eene masteloze kiel, door wind en strijdige stroomen gedreven. Het was treurig te zien hoe de lange bruinjas doelloos voortging, omkeerde, weder terug ging; blijkbaar aan de indrukken ter prooi van een spel, waarin toorn, berouw, wangunst en smart gewigtige rollen vervulden. Zoo dikwerf als deze bewegingen den armen man voor zijne bank en zijne *berceau,* steeds door den onbekende bezet, terug bragten, sloeg de Majoor de oogen ten hemel en slaakte hij een zoo klagende zucht, dat de voorbijgangers er door getroffen werden, zonder de reden dier wanhoop te kunnen doorgronden.

Nogmaals kwam de Heer VAN ANSPACH den volgenden dag, beschroomd, hijgend, vol ongeduld en vrees aange-

loopen; maar de oude onbekende beul was er alweêr. Den toen volgenden dag sleepte hij er zich kracht- en hopeloos heen. Naauwelijks had hij het vermogen om, van verre, de droevige blikken naar zijn aardsch paradijs op te slaan, waar zich altijd, als een onverbiddelijke bode van hemelsche straf, die onbewegelijke figuur ophield; die lange man, even mager en achtenswaardig als hij, maar in zijne wreedheid veel kalmer, dan hij 't was in zijne onderwerping.

Toen kwam de Heer VAN ANSPACH niet weder. Hij lag in eene heete koorts te bed, en was weldra op den rand van het graf.

Men behoeft er zich niet over te verwonderen, dat een man als de Majoor, die zoo vele lotwisselingen ondergaan, zoo vele ongelukken zonder zich te beklagen verdragen had, zich liet nederslaan door een dier kleine rampen des gewonen levens, waaraan elk mensch iederen dag is blootgesteld. Een droppel is genoeg om een boordevol geschonken beker te doen overloopen; en aan de gewoonten van een grijsaard te raken, is dat niet de dierbaarste bronnen verstoppen van zijn levensgeluk?

De Majoor viel in eene hevige ziekte, welke hij, ontbloot van vele hulpmiddelen en overgegeven aan vreemden, die op geene rijke belooningen konden rekenen, slechts bij geluk en zeer langzaam te boven kwam. Tegen het midden van Julij was hij weder op de been, zat in een ouden armstoel, voor zijn venster op de daken te turen, en overdacht hoe de kleine bank in de *Tuilleriën* nu heerlijk moest zijn in de volheid van groen en geur. Hij zuchtte er diep bij. Helaas, de loop zijner denkbeelden opende een naauwelijks geslotene wond, en hij bleef eenigen tijd in treurige mijmering verzonken.

Toen zijne krachten hem vergunden eens uit te gaan, stapte hij, in stede van naar de *Tuilleriën*, de straat *du Bac* in, en bragt 't tot aan 't *Luxembourg*. Hij wilde zichzelven bedriegen, maar 't was vruchteloos. De genegenheden van een grijsaard zijn hardnekkig, wijl ze op eigenbaat rusten. Het *Luxembourg* bood hem niets aan van 't geen hij beminde: noch de kinderen, die hij gewoon was te zien; noch het Koninklijk paleis, dat hij ter sluik begluurde; noch de begoochelingen der herinnering, welke hem ieder voorwerp van de overzijde der zee voorspiegelden. Na eenige dagen gevoelde de Majoor, dat hij onvermijdelijk weêr zou instorten, als hij nog langer zoo voortging. De gedachte van nogmaals den onbekende te zullen ontmoeten, deed hem een aller dolst besluit nemen. Om te begrijpen; dat dit besluit

in zulk een grijs hoofd kon vastnestelen, moet men weten, dat de opgekropte spijt in plaats van in de ziekte te bedaren, integendeel al de kenmerken van ongeneeslijkheid er in gekregen had.

V.

»*Palsambleu!*" — mompelde de oude krijgsman, de *Pont-Royal* overgaande, in zich-zelven — »Ik denk toch, dat de zaak in *petit Provence* al wat veranderd is, en dat het heertje, sedert ik hem mijn verdriet niet meer kom vertoonen, de partij wel zal hebben gekozen van weg te blijven... en... zoo ten minste geen nieuwe *démon* zich in 't hoofd heeft gezet om het werk des anderen te voltooijen, door mij het leven tot een walg te maken! Ba! altemaal zotternij. Ik zal mijn bankje fraaijer dan ooit terugvinden.... Maar zoo nogtans het lot eens had gewild.... Dan, duizend duivels! dân zal ik hem toonen, dat ik een *Phalzburger* ben.... *Morbleu* een jongere *Lotharinger*. Een musketier van *Monseigneur*, *jour de dieu!* en wij zullen zien waar hem de milt steekt, dat heertje! Het is mij 't zelfde of ik sterf door een degensteek, of door een ontweldigd genoegen! En *apropos!* hoe lang is het al geleden, dat ik mijn laatste tweegevecht had?... twee-en-veertig jaren. Nu, dat is ook wel wat lang voor de eer van een VAN ANSPACH. Maar 't was ook een rampzalig duel; — een duel, dat mij vrij wat gekost heeft. Achtmaal honderd duizend livres. Ik zou wel eens willen weten of mijn geld en die verwenschte DE PALISSANDRE op den bodem der zee liggen. Als ik er nog om denk, dat wij elkander om die kleine GUIMARD te lijf gingen... om zulk een dom schepsel, die geene andere verdienste had dan de dochter van hare moeder te zijn."

Dus sprekende, tusschenbeide ook wel eene aria uit de oude doos neuriënde, ging de Majoor zijn avontuur te gemoet. De wandelplaats vertoonde dien dag alle mogelijke bekoorlijkheden. De zon spiegelde zich in de groote vijvers, gedeeltelijk met schaduwen bedekt, wierp hare stralen door het loof der olmen, en vervulde de lucht met warmte en zoetheid van bloemengeur. Stroomen van licht omvloeiden de marmeren standbeelden en overtogen ze met glans, terwijl dat van den slaap met zijn gebogen hals, onzigtbaar in het bloeijende boschje scheen voort te sluimeren, en een dartel koeltje met de bladeren der beukenhagen speelde.

Wij durven niet verzekeren of de Majoor de fraaiheden

van het weêr en de schoonheden van den tuin op dat oogenblik wel even naauwkeurig opmerkte. Naar de meening van alle wijsgeeren wint van twee aandoeningen de sterkste 't doorgaans van de zwakkere, en wordt veelal het mindere genoegen door het grootere overheerscht.

Dat was ook het geval met den Heer VAN ANSPACH.

Zijne oogen zochten het eenige voorwerp zijner gedachten. En hoe nu 't vrolijk kloppen van zijn hart te beschrijven, toen hij van verre meende het bankje onbezet te zien! o Zoete verrukking! Hoe meer hij 't nader kwam, des te fraaijer lachte 't hem in zijne verbeelding toe. De slanke twijgen der kamperfoelie, hoe rezen zij op en omslingerden elkander, en vormden een dak van groen, onder hetwelk zijn geliefkoosd bankje als dreef op een zee van bloemen.

Eene drukkende zwaarte gleed van de borst des wandelaars, en vergunde hem, voor het eerst in drie maanden, eens ruim adem te halen. De ontroering was zóó sterk, dat hij een oogenblik moest rusten, leunende tegen een boom, Tranen kwamen hem in de oogen. Hij sprak overluid, om zijne eigen stem te hooren, tot overtuiging, dat zijne zinnen hem niet misleidden. Wat vreugde toen hij aan de waarheid zijner bevinding niet langer twijfelde. De nevel voor een oogenblik op zijn leven gevallen was nu geweken, en hij behoefde niet langer te kampen tegen het knagende monster met wroetende nagels, dat men de spijt noemt.

Aldus zijn geluk vierende hervatte de Majoor zijnen tred en stapte met een gebukt hoofd, om zijne vochtige oogen te verbergen, voort en voort, naar het doel van zijn streven. Maar, o hemel!... hij had zich te lang opgehouden... toen hij nog maar ettelijke schreden van zijne bloemhut verwijderd was, en opzag, sprong hij als voor een adder terug, en bleef met geopenden mond en starren blik, als versteend en vastgenageld staan....

De onbekende zat er weder.

De lezer zou echter niet wèl doen, als hij zich nu door kwaad vermoeden tegen den vreemde liet innemen. Niets bewees nog de zucht of 't opzet om te plagen, van welke de Heer VAN ANSPACH in zijne mismoedigheid hem verdacht en beschuldigde. Zijn gelaat droeg rimpels, maar zij waren even schoon als streng, gelijk die der krijgslieden op de schilderstukken van CHARLET. Wat hij scherps in zijne trekken had, werd door de zachtheid van zijn geheele voorkomen getempèrd. Het was gemakkelijk te zien, dat hij veel en zwaar had geleden. Zijne houding, even als zijn gelaat, had iets van de

strafheid van den krijgsmansstand; maar het kleed, dat hij over een lang wit vest droeg, behoorde tot eene andere eeuw, die 't, hoe afgesleten ook, tot een opmerkelijk tooisel maakte. Zijn nanking pantalon was door 't veelvuldig wasschen verbleekt, en de valsche gespen zijner schoenen verborgen meer dan één geheim onder hunnen bedriegelijken glans. In één woord: er waren tusschen hem en den Heer VAN ANSPACH zoo vele punten van overeenkomst, dat deze wel door blinden afkeer, in zoo hooge mate als die hem vervulde, weêrhouden moest worden, om niet met eene innige beweging van sympathie tot hem te gaan, en hem de hand te reiken tot eene begroeting van broederschap, in beproeving en leed.

Maar verre van in den vreemdeling zijne eigen edele en fiere armoede op te merken, kon de *Phalzburger* in zijne woede en verbazing naauwelijks bedaard genoeg blijven, om zijnen tegenstander te groeten, hoewel dat dadelijk geschiedde op eene wijze, die niets goeds voorspelde.

De onbekende beantwoordde zijne trotsche beleefdheid, met een even zoo ongemaakten als wellevenden wedergroet.

Na die werktuigelijke pligtpleging drukte de Majoor den hoed in de oogen, en deed een stap nader.

Bij die beweging glimlachte de vreemdeling en sloeg een blik om zich heen, als om te kennen te geven, dat het niet mogelijk was hier gastvrij te zijn.

VAN ANSPACH merkte dit gebarenspel op, en glimlachte ook, doch met bitterheid. Hij deed moeite om zijne stem meester te worden; doch het wilde nog niet gelukken.

— Ik meen u te herkennen, Mijnheer! voor een beminnaar der *Tuilleriën.* — zeide eindelijk de man met den blaauwen rok, op vriendelijken toon. — Gij komt gewis, gelijk ik, de bekoorlijkheden van een schoonen dag hier genieten.

— Het is nu drie maanden, dat ik die niet genoot, Mijnheer! — antwoordde de Majoor, met een beklemde stem en vonkelende blikken.

— Inderdaad; ik heb uwe afwezigheid opgemerkt.

— Zoo? — vroeg de Majoor, en dat »zoo?" was beleedigend.

— Gij schijnt niet wel en vermoeid te zijn. — hernam de blaauwrok met deelneming, doch zonder eenig blijk van genegenheid, om zijne plaats af te staan.

— Dat hebt ge geraden. — sprak de Majoor, eensklaps het gebruik zijner spraakdeelen herkrijgende. — Ja, ik ben vermoeid; ik ben onbeschrijfelijk vermoeid.

Hier maakte hij eene pauze als om zijne gedachten

te verzamelen; toen trad hij nog nader, zag den onbekende met vastheid in de oogen, en vervolgde:

— Mijn waarde Heer! ik heb de eer nog niet u te kennen; maar ik houd u voor een dapper man. Uw voorkomen behaagt mij zeer. Gij gelijkt mij, en ik zal mij vereerd achten als gij er in toestemt, dat ik u, of dat gij mij naar de eeuwigheid zendt.

De blaauwrok sprong van verbazing en schrik overeinde. Hij dacht met een krankzinnige te doen te hebben; doch de Majoor vergiste zich omtrent de oorzaak van die beweging.

— Beoordeel het paard niet naar het tuig. — ging hij voort. — Gij, heertje! zult in mij geene partij vinden, den degen van een ordentelijk man onwaardig, en als redenen, mij persoonlijk betreffende, mij niet noodzaakten u mijn naam te verzwijgen, zoudt gij erkennen, dat ik behoor tot een geslacht 't welk steeds eer heeft gedaan aan het edel bloed waaruit het is gesproten.

— Dan, Mijnheer! — antwoordde de onbekende — ben ik verrukt over de gelegenheid, hoe die ook zij, welke ons in kennis brengt; want mijn naam, hoewel ik er mij niet op verhovaardig, is een der meest geachte in *Angoulême*.

— Wel dat komt dan uitmuntend.

— Evenwel, Mijnheer! zou het u ook kunnen behagen mij te zeggen aan welke onbekende reden ik de eer van uwe uitdaging verschuldigd ben?

— Zeer gaarne. Gij hebt mij niet stellig beleedigd; maar gij hebt mij bijkans vermoord, en uwe handelwijze overtuigt mij, dat gij mij langzaam zult dooden. Ik wil daarom veel liever u te gemoet komen, en de marteling bekorten.

De onbekende ging weder zitten, nu stellig meenende, dat hij met een waanzinnige te doen had. Maar nu begon de Majoor te begrijpen wat de andere vermoedde. Hij trok de schouders op en ging voort:

— Ik hoopte, Mijnheer! dat uwe jaren u tegen een voorbarig oordeel zouden behoeden; maar ik heb mij daarin vergist. Neem mijne verontschuldiging deswege aan. Hoe ongewoon mijn gedrag u schijne, gij zult mij niet meer voor dwaas houden, zoo ras gij weet, waarom ik naar eene ontmoeting met u verlang.

De natuurlijke toon waarop dit gesproken werd, trof den vreemdeling. Hij stond andermaal op. De Heer VAN ANSPACH ging voort, en sloeg een vlugtigen blik op de kleeding des grijsaards.

— Ik houd mij verzekerd, dat gij gevoel hebt voor

hen wie de fortuin ongunstig is. Ik kan dus, zonder blozen, aan u zeggen, dat ik een harer slagtoffers ben. Gelukkig ben ik in *Noord-Amerika* niet te vergeefs door strenge lessen van matiging en wijsheid, eenigermate in de beoefenende wijsbegeerte ingewijd. Ik was twee malen rijk, doch werd twee malen arm; maar heb er mij in getroost. Uit *Amerika* teruggekomen, werd ik veronachtzaamd, ja, terug gestooten door Vorsten aan de dienst van wier Huis mijn jeugd is gewijd geweest. Ik heb mij ook dàt getroost, en draag sedert tien jaren, zonder klagt, een toestand, die aan de behoefte grenst. Gij ziet derhalve, dat het mij niet ontbreekt aan kracht; maar weet ook, zonder twijfel, dat er één punt is, waarop alle zielskracht bezwijkt. Tot dàt punt hebt *gij* mij gebragt.

— Ik, Mijnheer?!

— De noodzakelijkheid dwong mij om mijne behoeften te verminderen, en mijne genoegens te beperken. Welnu, ik had 't daarin zoo verre gebragt, dat ál mijn genoegen zich tot één enkel voorwerp bepaalt. Dat voorwerp is het plekje waar gij zit, waar gij sedert drie maanden u elken dag zijt komen nederzetten, op een vroeger uur dan ik gewoon was uit te gaan. Sinds jaren heb ik genegenheid voor dit plekje; ik bemin die bank, die *berceau*, die bloemen, en zat hier dagelijks. Zoo wel des winters als des zomers kwam ik hier. Die aangename gewoonte is mij tot eene tweede natuur; ja, tot een hartstogt geworden Een mistige of regenachtige dag maakte mij wanhopend; ik ondervond dan de foltering der afwezigheid. Was de volgende dag weder schoon, dan vloog ik naar deze plek in de overtuiging haar nog schooner te zullen wedervinden. Nu kent gij de reden, Mijnheer! — Sedert drie maanden hebt ge mij uit mijn paradijs verdreven en zijt mijn beul geweest. Ik heb er niets meer bij te voegen. Toen ik tot de *mousquetaires* behoorde zou ik ieder hebben nedergestooten die 't waagde mijne minnares aan te zien... Gij, Mijnheer! hebt meer gedaan... Gij hebt haar mij ontroofd! — En nu, Mijnheer! geef mij deze plaats terug, en verbind u als edelman, om haar voortaan te vermijden... of indien gij dat niet doen wilt, bepaal dan tijd en plaats. Ik laat aan u de keuze der wapenen.

De onbekende had den Majoor met toenemende belangstelling aangehoord. Allerlei gewaarwordingen teekenden zich bij afwisseling op zijn gelaat, en een opmerker kon 't hem gemakkelijk aanzien, dat er in zijn gemoed een zware strijd werd gestreden. Toen de Majoor zweeg, trad de onbekende, die 't prieëltje nu verlaten had, eenige

oogenblikken op en neder, met een ernst, zoo waardig en veelbeteekenend, dat hij zelfs den Majoor met eerbied vervulde. Eindelijk stond hij stil, en den Heer VAN ANSPACH droefgeestig aanziende, sprak hij:

— Ik ben een oud soldaat, en de keuze die gij mij laat mishaagt mij niet. Ook ik ben sedert drie maanden aan dit aangename hoekje gewoon geworden. Even als gij beperkte ik de laatste genoegens van een niet gelukkig leven, tot het genot dat 't mij aanbood. Gij spreekt van uwe rampen, Mijnheer! de mijne doen daarvoor in bitterheid niet onder. Ik ben edelman, en was, vóór de omwenteling, rijk. Van eene lange reis teruggekomen vond ik in *Frankrijk* de Republiek en werd, uit vrijheidsliefde, republikein. Mijn adel was een reden van wanvertrouwen: ik stond dien af. Mijne bezittingen schenen de algemeene armoede te beleedigen: ik offerde die op het altaar des vaderlands. De vijand bedreigde de grenzen: ik trad in dienst onder de scharen van MOREAU. Ik gaf alles aan *Frankrijk:* mijn naam, mijn brood, mijn bloed. Maar BONAPARTE kwam. Men deed mij aanbiedingen: ik sloeg die af; men wilde mij mijn rang en fortuin wedergeven: ik koos vergetelheid en armoede. Eerst in 1812, toen *Frankrijk* tegen geheel *Europa* moest worstelen, nam ik den degen weder op om de eer des Lands te helpen redden, of te sneven... Krijgsgevangen gemaakt, werd ik naar *Tobolsk* gesleept en daar aan gebrek ten prooi gelaten. Aan de gevangenschap ontvlugt zag ik *Frankrijk* weder, maar als een voorwerp van afschuw voor het Hof, dat den adellijken Republikein als een verrader van de Monarchij blijft bejegenen.

De grijsaard kruiste de armen op zijne borst, en liet er bedaard zijn hoofd op zinken, alsof hij, in diepe gedachten, de schakels zijner lotgevallen nog eens overzag en aan de tegenwoordigheid van den Majoor niet meer dacht.

Deze had evenzeer de aanleiding tot dit onderhoud vergeten. Door het verhaal getroffen, dat eene gevoeligheid in hem opwekte, door de jaren wel verstompt, maar nog geenszins vernietigd, naderde hij den onbekende, en zijne hand op diens arm leggende, zeide hij met een bewogen stem:

— De Voorzienigheid heeft er, zonder twijfel, Hare bedoelingen mede, dat Zij twee zulke ongelukkigen elkander op hunne wegen doet ontmoeten. Indien de smart, die uw verhaal mij heeft veroorzaakt, door iets

geleenigd wordt, het is dan door de gedachte, dat gij den eenigen man in mij hebt aangetroffen, die geschikt is om u te beklagen, zoo als gij 't verdient.

— Gij vergeet — hernam de onbekende met een pijnlijken glimlach — dat wij heden of morgen tegenover elkander moeten staan met den degen, of met de pistool.

De Majoor werd rood, en sloeg de oogen neder.

— Waarlijk — vervolgde de onbekende — ik geloof niet, dat de zaak, die ons in aanraking bragt, een duel waard is. Het duelleren past ook minder voor onze jaren. Voorheen was 't anders. Uit den schouwburg komende, was 't mij onverschillig of ik naar 't koffijhuis *Procope* ging, om te drinken, of om te duelleren naar de poort van *Maillot*. Zelfs ontving ik, die met u spreek, daar eens een degenstoot, die mij 't leven had kunnen kosten, en legde vervolgens twee duizend mijlen af om mijn tegenpartij weder op te sporen. Al dat gevaar en al die moeiten hadden zelfs geene andere oorzaak, dan dat jufvrouw GUIMARD de jonge haren zakdoek liet vallen, en ik die opraapte.

— Wat zegt gij!? — riep de Heer VAN ANSPACH uit, bleek als een doode — Gij zegt?... Gij... o Mijn God!

— Waarom schrikt en verbleekt gij? — Weet gij dan van die ongelukkige zaak? — Hebt gij den Baron VAN ANSPACH gekend? — o Zeg mij, wat er van hem geworden is! — Leeft hij nog? — Gij moet hem gekend hebben; want ook gij waart *mousquetaire* van *Monseigneur!* — Ja, gij hebt hem zeker gekend! — o Spreek! Ik heb maar zes honderd livres rente; doch sta die gaarne af, om hem weder te zien, of narigt van hem te bekomen eer ik sterf!

— Zijt gij de Ridder DE PALISSANDRE!? — stamelde de Majoor, van ontroering als bedwelmd op de bank nedervallende.

— Ik draag den titel van Graaf, door het overlijden mijner broeders. Maar gij? Wat moet ik gelooven? — Spreek! — Mijne oogen, mijne herinneringen, bedriegen zij mij niet? — Deze trekken? o Nog eens, spreek... Gij zijt?...

— Ja, ik ben VAN ANSPACH; uw oude tegenpartij.

— Dank zij den Hemel, die regtvaardig is! Hij wilde niet dat ik zou sterven, zonder u te hebben wedergezien..... o Indien gij wist, mijn waarde Baron! hoe dikwijls ik sedert uwe vlugt het lot heb verwenscht, dat mij belette tijdig genoeg in *Londen* te komen om er u aan te treffen. Ik wist van den slechten staat der zaken

van uwen bankier, en wilde hem het goud, in uw rijtuig gevonden, niet aanvertrouwen; maar ging zelf op reis om het u weder te geven, en u tevens voor hem te waarschuwen... Ik meende met die eerste poging niet genoeg te hebben gedaan, en volgde u naar *Havana;* maar het schip werd uit zijn koers gedreven... En ook die reis mislukte.

— Welnu, Heer Graaf! neem thans de hand aan, die ik naar u uitstrek, en danken wij den Hemel, die ons vergunt elkander weder te vinden in omstandigheden, waarin wij evenzeer eenen vriend behoeven.

— Wat zegt gij daar! — riep de Graaf uit, de hand drukkende, welke de Baron hem aanbood. — Wat spreekt gij van omstandigheden! — Gij zijt rijk! zeer rijk. Ik geloof zelfs, dat gij méér dan millionair zijt.

De Majoor staarde den Graaf met stomme verbazing aan.

— Ja, millionair; — vervolgde de Graaf — want u niet vindende, moest ik besluiten te wachten tot gijzelf wederkwaamt om uwe 300,000 livres te halen. Om echter niet te doen als de man in 't Evangelie, die met de aanvertrouwde talenten geen weg wist, wachtte ik mij wel 't te begraven, en evenzeer om 't in *Frankrijk* te plaatsen; maar ging andermaal naar *Londen* en plaatste het daar bij een der Agenten van de *Oost-Indische* Compagnie. Dat is nu veertig jaren geleden! De waardige man heeft al het mogelijke gedaan om uwe bezitting te vermeerderen. Zijn zoon, die hem is opgevolgd, en met wien ik, uit *Rusland* teruggekomen, de betrekking weder heb aangeknoopt, schreef mij onlangs, dat hij uwe fondsen, ten deele in het huis ASHBON EN Co. geplaatst, op ongeveer 300,000 pond sterling schatte. Drie maal honderd duizend pond sterling! Bij den hemel! een fabelachtige som!

Wij zullen niet beproeven het gelaat van den Heer VAN ANSPACH te beschrijven. Hij zat een geruimen tijd spraakloos en bewegingloos, met de oogen gesloten, alsof hij door een zwaren zenuwslag getroffen, den dood nabij was. De Graaf vreesde inderdaad, dat hij den schok niet zoude overleven, en jammerde luid over zijne onvoorzigtigheid. Maar allengs kwam er weder kleur op zijne wangen; hij slaakte eene zucht, sloeg de oogen op, zag den Graaf voor hem staan, breidde zijne armen uit, en trok, onder het plengen van een stroom van tranen, den man dien hij doorstoken had, en die zijn vriend was, snikkende aan zijn hart.

— En *gij* leedt armoed!! — was alles wat hij kon zeggen.

Toen de eerste aandoening voorbij was, greep hij nogmaals de hand van den Graaf, en sprak:

— Mijn waarde PALISSANDRE! als gij niet belooft u zonder eenige tegenspraak aan eene voorwaarde te onderwerpen, die ik u zal voorschrijven, neem ik den hemel tot getuige, dat ik naar *Londen* zal gaan, om er mijne millioenen te ontvangen en ze in zee te werpen.

— Ik luister.

— Wij zullen te zamen leven, zamen rijk zijn, zamen onze rangen in de Maatschappij hernemen, en, zijn wij des levens zat, dan hoop ik, zal de Algoede ons de genade bewijzen, dat wij ook te zamen sterven. — Wij zullen onze landen van *Phalzburg* en ons kasteel *de Palissandre* terugkoopen tot elken prijs. Wij zullen daar twee heerlijke bezittingen aan hebben. En gij zult zien hoe een aantal neven en nichten, die thans ons niet kennen, noch wij hen, als uit den grond zal opkomen, om de maagschap, die wij nu missen, aan te vullen. Ook aan erfgenamen, wees daar zeker van, zal het ons niet ontbreken.

De twee vrienden vielen elkander weêr in de armen, en zoo werd de vrede gesloten.

Toen verlieten de Graaf en de Baron, arm in arm, de *Tuilleriën*.

En het bankje?

Aan de waarheid moet hulde worden gedaan. Helaas, beiden, de Graaf en de Baron, vergaten, heengaande, zelfs maar een blik te werpen op het bankje, om 't welk zij, een uur geleden, hadden willen duelleren.

— Zóó is de mensch!

Daarentegen mag ook niet worden verzwegen, dat op de twee landgoederen, die zij terugkochten, en bij afwisseling bewoonden, een loof- en bloemhut werd aangelegd, die beiden van het prieël in de *Tuilleriën* slechts daarin verschilden, dat er eene bank in stond, niet met één, maar met twee zitplaatsen. — Gedurende nog een tiental jaren wandelden de twee grijsaards, op welk der goederen zij zich ook bevonden, dagelijks te zamen naar die geliefkoosde plek, om er hunne dwaasheden en rampen, hunne scheiding en hereeniging, in vriendschap te herdenken.

MENGELWERK.

No. II.

VERHANDELING

Over het pligtelijke omtrent Kunstwerken en hunne Beoordeeling. (*)

DOOR

Mr. JERONIMO DE VRIES.

Geëerde Toehoorders!

Het was in het laatst des voorleden jaars, dat ik in eene zitting der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, bij eene korte en oppervlakkige behandeling, de stelling handhaafde: »Er is geen mensch zonder roeping tot pligt. Er is geen vak zelfs van letteren of kunst, waaraan geen redelijk of zedelijk gebod verbonden is. — Men zij niet hard, noch partijdig in het beoordeelen van Kunstwerken. Ook het min verdienstelijke kan iets goeds in zich bevatten, dat wij niet ligtvaardig moeten verwerpen."

Ik ben meer en meer in dat gevoelen bevestigd, en wil nu mijne nadere, losse en welligt weinig zamenhangende overdenkingen hierover, zij het ook hier en daar bij herhaling, niet achterwege houden. Gij moogt mijne stelling, dat er in het min verdienstelijke nog wel *iets* goeds kan zijn, op dit mijn werk toepassen. — Ik verzoek uwe toegevende beoordeeling en welwillende aandacht!

Het is een bekend gezegde: »Dichters mogen niet middelmatig zijn." — Verstaat men hierdoor, dat eenen Dichter, in den waren en hoog verheven zin, iets moet kenmerken, dat zijnen verheven aanleg als zoodanig aanduidt, wij hebben er vrede meê, en stemmen het gaarne toe; maar wil men daaruit afleiden, dat onder de ver-

(*) Voorgelezen in de Maatschappij *Felix Meritis*, te *Amsterdam*, den 20 November 1850. — Men zie ook MENGELW. N°. XV.

zen door den Dichter uitgegeven, waarbij stukken zijn blijkbaar van echt dichterlijk genie, zich geene andere van mindere gehalte zouden mogen bevinden, zoo kunnen wij de stelling niet toegeven. — Het was vroeger, vooral in de vorige eeuw, eene verkeerdheid, dat, bij de uitgave, tijdens het leven en bovenal na den dood, alles werd bijééngehaald en verzameld, wat van de hand des Dichters maar op te sporen was, om in één of méérdere bundels bijeengevat en gedrukt te worden. — Vandáár zoo vele Geboorte-, Verjaar-, Bruiloft- en Lijkdichten, in dergelijke verzamelingen voorkomende, die thans schier alle waarde verloren hebben; en dat men uitgebreide verzamelingen, dikke kwartijnen, zelfs van gunstig bekende Dichters, moet doorworstelen, om iets te vinden, waardoor de verkregen naam en roem des Dichters zich eenigzins waardiglijk kunnen handhaven.

Is het zoo met bijzondere bundels van Dichtwerken, het is niet anders met algemeene van Dichtkundige Maatschappijen, Dichterlijke Handschriften, zelfs verzamelingen van Keurdichten, gelijk het nu weder is met Jaarboekjes, zelfs met enkele Bloemlezingen, waarin niet altijd de geurigste bloemen te vinden zijn.

Men kan de zaak toelichten, en als in vergelijking brengen met de werken van Schilders en Teekenaars. Dicht- en Schilderkunst hebben toch véél met elkander gemeens. In de Dichtkunst heeft het schilderen, in de Schilderkunst het dichterlijke, zijne taal, verw en beelden. Het is zoo als de verdienstelijke TER HAAR, de *Kunst* in zijne »*Taal der Schilderkunst*" (*) aansprekende, zegt:

»Maar niet alleen in 't rijk der *klanken*
»Bij 't stout of streelend maatgeluid
»Der Dichterlijke lier, *schiet* gij uw gloênde spranken
»En stort ge uw *taal* in *beeldspraak* uit;
»De *Schilder* stort haar uit in *verwen*,
»Die niet, als 't stemgeluid, *ras* in de lucht versterven,
»Maar *spreken* van 't bezield *paneel*,
»Die door haar gloed het hart veroveren,
»Door kracht van *taal* de ziel betooveren:
»De *taal* van 't kunstgewijd *penseel*."

(*) *Gedichten*, bl. 11.

Iedere Verzameling, iedere Tentoonstelling heeft, onder veel middelmatigs, iets, dat toch beter, iets, dat meer of min voortreffelijk is; het kunstkeurig oog moet vergelijken, en kiezen, — maar dáárom is alles, wat *niet* voortreffelijk of uitstekend is, nog geenszins te verwerpen. — Gelijk de Dichter door betrekkingen of pligtgevoel dikwerf als gedrongen wordt, tot feest- of lijkgezangen dáár, waar hij, uit eigene aandrift, liefst zou gezwegen hebben; zoo worden Schilders en Teekenaars, om den broode, of het behoud van den goeden dunk bij hunne bevorderaars, niet zelden gedrongen tot afbeeldingen of voorstellingen, waartoe anders hunne geheel vrije keuze zich niet zou bepaald hebben. Men is daarenboven niet altijd dadelijk op de juiste hoogte der kunst; men moet leeren zich te oefenen, om allengs den regten greep en de behandeling van Dicht- of Teekenpen, penseel- en verwbehandeling of versbouw te erlangen, om de houding, inéénsmelting of tegenstelling en het verband van beeld, kleur, zin en woord te vatten, en zich regt eigen te maken. — Hieruit volgt, dat men onbillijk handelt, wanneer men Dicht- of Kunstwerk, zonder op tijd of omstandigheid te letten, of omdat het juist van *dien* man is, of van *hem* gehouden kan worden, te hoog verheft of te spoedig verwerpt. — In alle Kunstwerken toch, moeten tijd en omstandigheden, waarin, en de lieden, waarvoor zij vervaardigd zijn, in het oog gehouden worden. — Er is ook in de kunst eene zekere mode. De werken — niet de vervaardigers — moeten getoetst en beoordeeld worden; *die* moeten spreken. — Al wat van REMBRANDT, al wat van VONDEL is, is daarom niet hunner waardig. — Er is echter, gelijk in het zedelijke, zoo ook in het gebied der kunst, één beginsel, mijns oordeels, geldend, te weten: dat men niet te streng, dat men toegevend, liefderijk, zachtzinnig zijn moet ter beoordeeling; liever minzaam aannemende, dan te stout verwerpende. Ook hier geldt de gulden les des Evangelies, om zóó gezind te zijn jegens anderen, als men verlangen zou, dat anderen jegens ons mogen zijn; — maar wat *al* te laag, onzedelijk is, of tot wellust prik-

kelt, wat ten éénenmale tegen den goeden smaak en het kiesch gevoel strijdt, dat dient afgekeurd, en althans onze vóórliefde of vóórkeur niet te erlangen, of wij leveren eene getuigenis tegen ons-zelven. — Er is wel dikwijls in de voortbrengsels van Dichters of Schilders iets, dat uit zijn' aard en natuur laag is, maar door kunstkeurige behandeling, als het ware, eene veredeling erlangt, zoodat de kunst het lage verhoogt; maar toch, bij Dicht- en Schilderkunst beide, is het edele boven het onëdele, het verheffende en stichtende boven het lage en stuitende, verre te stellen. — Dit neemt echter niet weg, dat, wanneer een BILDERDIJK, OSTADE, JAN STEEN, TENIERS en dergelijken, door fijnheid van bewerking, door geest van voorstelling, onze gewaarwordingen zóódanig aandoen, onze zinnen zóódanig treffen, dat wij, om de *hooge* kunst der bewerking, het voorgestelde minder *laag* achten, wij ons verwonderen, hoe Dichter, Schilder en Teekenaar aandoeningen verwekken, waaromtrent het voorgestelde onderwerp, uit zich-zelve, als in tegenstelling zich bevindt. Wanneer wij enkel zien op het naïve of de uitdrukking van hartstogten, dan kunnen wij, bij afkeuring van keuze, niet nalaten, de kunst als kunst zéér hoog te achten; ofschoon wij wenschen zouden, dat die kunst aan andere voorwerpen of voorstellingen besteed ware geweest. — Men verwart dikwerf eenvoudigheid met gemeenheid, of *trivialiteit.*

In de Dichtkunst kan het eenvoudigste voorwerp, een *dor*, door den wind gedreven *blad*, bij voorbeeld, een treffend beeld worden van stichtelijke vergelijking en bespiegeling; maar nooit moet het zinnelijke al te zeer geprikkeld of de verbeelding al te weelderig opgewekt worden. — Alle al te levendige, al te heldere voorstelling van tafereelen in Dicht- of Beeldende Kunst van dien aard, is verwerpelijk, al ware de voorstelling nog zoo natuurlijk en uitvoerig; ja, hoe natuurlijker en uitvoeriger, hoe meer aantrekkelijk, hoe gevaarlijker, en dáárom des te eerder te verwerpen. Het is te bejammeren, dat zoo menig Dichter en Schilder zich ten dezen door zijn vernuft en talent heeft laten verleiden.

Een ander, mijns oordeels, onmisbaar vereischte in Dicht- en Schilderkunst is, dat men verstaan, begrepen moet worden. — Dit eerste vereischte mag niet ontbreken. Wanneer eene zinnebeeldige, eene historiële schilderij of teekening eene toespeling op daad of geschiedenis voorstelt, die zelfs kundige lieden volstrekt niet anders begrijpen kunnen, dan na lange omschrijving of bepeinzing; — wanneer in een tafereel, dat geestig moet heeten, dat geestige eerst opgemerkt wordt, wanneer de vervaardiger-zelf ons daarop opmerkzaam gemaakt heeft; — wanneer men een Dichtwerk doorgelezen heeft, zonder nog regt te weten, wáár en in welken tijd de persoon of zaak eigenlijk te huis behoort; — wanneer men, om den zin of de woorden juist te vatten, (iets dat bij het hooren wel eens genoegzaam geheel verloren gaat,) zelfs bij het opgewekte lezen, moet herlezen, of meermalen overlezen, dan stuit, mislukt de lezing. Wanneer het eerste vereischte, van in alles *verstaan*, *begrepen* te worden, verwaarloosd wordt, dan lijdt de beste lezing schipbreuk, door gebrek aan duidelijkheid; die duidelijkheid is de gezellinne, het kenmerkende van waarheid. *Waarheid, schoonheid en goedheid zijn zusters*, gelijk VAN DER PALM in mijn vriendenrol schreef, *en hebben alle den sprekenden familietrek der* EENVOUDIGHEID. Werken van Dicht- of Schilderkunst, waarin éénheid, duidelijkheid, ook bij de wonderbaarlijkste en volprezendste bewerking der deelen, ontbreken, zullen, noch kunnen ons ooit geheel aantrekken, of *dóórgaande* warmte en geestvervoering, bij aanschouwing of lezing aanbrengen. — Al te groote duidelijkheid en uitvoerigheid kunnen ook wel eens in gerektheid of matheid ontaarden. — Men mag den lezer wel iets tot nadenken en aanvullen overlaten.

Men heeft thans, en niet geheel ten onregte, *veel op* met de zoo gezegde Middeleeuwsche of oud-*Nederlandsche* poëzij. Haar uit de duisternis en vergetelheid aan het licht te brengen en het duistere toe te lichten is verdienstelijk. In vergelijking van lateren, van den *Bourgondischen* tijd, met bastaardij besmet, verdient zij verre de voorkeur,

en bevat een' schat voor den taal- en geschiedvorscher; maar het gebeurt wel eens, dat zij, die met de taal en houding dier werken zich zeer gemeenzaam hebben gemaakt, die ze goed verstaan en bestudeerd hebben, ze eindelijk beginnen regt fraai en zinrijk *boven* andere te vinden. Het kan waar wezen, dat zij dit *zijn*, maar dan zijn ze het slechts bovenal voor enkele ingewijden, en moeten niet aan anderen als zoodanig opgedrongen worden; en nooit mag de roem van KOORNHERT, SPIEGHEL, ROEMER VISSCHER, de beste taalhervormers, bij het verbasteren der taal, ook door het verblijf van vele vreemde krijgslieden hier te Lande, veel min van HOOFT en dergelijken, er door achteruitgezet, en als in de schaduw geplaatst worden.

In Schilder- en Dichtkunst grenst niet zelden het hooge aan het lage. — Door al te krachtig te willen zijn, gaat de kracht wel eens verloren. — Verhevenheid verbastert dan tot woestheid en buitensporigheid. — Door toe te geven aan eene hoogdravende verbeelding gaat de goede smaak verloren en het hoogdravende wordt onzin. — Verkwisten is een misbruik van rijkdom. Het gevoel is wel bij den éénen anders dan bij genen, maar in alle menschen ligt toch een *aanleg* voor een natuurlijk, fijn en kiesch gevoel. — Akelige voorwerpen stuiten, al waren zij in de Schilder- of Dichtkunst nog zoo kunstig voorgesteld. — De duidelijkheid en uitvoerigheid kunnen hier zelfs schaden. — Die te forsch wil treffen, te hoog stemmen, mist niet zelden zijn doel, en, hoe hooger hij meent te klimmen, hoe lager hij daalt. — Het ijselijke, het helsche en duivelsche zal en moet uit zijn' aard, ijzing verwekken; en huivering en ijzing zijn toch geene aangename gewaarwordingen. — Ik wil aan sommige voorstellingen in schilderkunst, van *Italiaansche*, *Vlaamsche* en *Spaansche* school, geene hooge verdienste als kunstgewrochten van echt historischen stijl, lof en gevestigden roem; aan geen van vreemde of nationale werken van denzelfden aard van Dichters, die ik liefst niet eens noemen wil, *iets* onttrekken; maar als onderwerpen van smaak kunnen zij, althans bij mij, zoo zeer niet altijd gelden.

Zoo staat ook mijn gevoelen omtrent het hekeldicht en burleske schilderen vast, dat men *zaken*, *gebreken*, geene personen, hoe naauw dikwerf met zaken verbonden, hekelen moet. Het is minder kunst, dan men wel denken zou, iemand of iets belagchelijk voor te stellen. De waarheid en waardigheid moeten altijd met kieschheid te zamen gaan; die moet nooit uit het oog verloren worden. — *Fijn* staat ook hier tegen *grof* over. — De breedste, stoutste penseelbehandeling, de scherpste hekelstift verleidt zoo dikwerf Kunstenaar en Dichter, om het edele, om het ware, het kiesche en fijne, uit het oog te verliezen.

Godsdienst en zedelijkheid mogen nergens, ook niet van de kunsten, uitgesloten worden. Al wat dáártegen strijdt, strijdt tegen die dégelijkheid, welke, Gode zij dank! onzen landäard nog eigen is. Onze vroegere Dichters en menig latere waren diep daarvan doordrongen; hunne werken zijn er vol van; wel eens misschien ál te vol. — *Vlaamsche* en *Italiaansche* School overdreven de Heilige voorstellingen in de kunst; de Hervorming gaf eene andere, noodzakelijke, betere wending aan onze Schilder- en Teekenschool in de Zeventiende Eeuw. — Ik heb hierover bij eene andere gelegenheid uitgeweid. — Overdrijving is aan den eenen en aan den anderen kant, dus in beide gevallen, niet goed te keuren, maar, die de Godsdienst aanrandt, voert oorlog tegen het heiligste en waardigste, dat de mensch hier beneden bezit, en kan de heillooste gevolgen tot schade der ziele aanbrengen. — Al wat ten dezen, in wat kunst het zij, stuitend is, moet zorgelijk vermeden.

Er is daarënboven iets nationaals, ook bij de beoefening van kunsten. Den regten volkstoon en geest te treffen, dien te verëdelen, is zoo gemakkelijk niet, als men wel meent. De groote BILDERDIJK, en de zijnen, hebben het niet zóó zeer mogen treffen, — hoezeer zij, blijkens hunne bekwaamheid, het hadden kunnen treffen, wanneer daartoe hun geest en behandeling voornamelijk gestrekt hadden — als een enkele nog levende Dichter, als Volksdichter te regt bemind en vereerd. — Voorstellingen van burgerdeugd, zelfverzaking en

tafereelen, waarin de liefde, kenbaar door opöffering en hulpbewijs, den boventoon heeft, zullen ons altijd boven het schrikbarende, bij Dichters en Schilders behagen en naar zich trekken, en ik belijde het gaarne hier rondborstig: dat de, om het geloof vervolgde en op het ijs zich omkeerende vlugteling, den geregtsdienaar, die hem vervolgde, door het ijs zakkende, helpende en behoudende, door eenen JAN LUIKEN geteekend, mij meerder aandoet en treft, dan menige marteling door hem in het bekende martelaarsboek afgebeeld.

Het is een gebrek van onzen aanmatigenden tijd, bij wezenlijk anders kundige en verdienstelijke schrijvers en kunstregters, kunstwerken hard, scherp, dikwerf bijtend te beoordeelen, kleine gebreken als groote misslagen uit te krijten, en al wat niet in hunnen smaak of bijzondere keuze valt, al te zeer te berispen, zoo niet te veroordeelen, zich als openbare wegwijzers bij eens anders werk op te werpen, den geest des tijds of dien hunner eigene keuze al te zeer te huldigen. — Dat men ook ten dezen niet zoo zeer op het zijne, als wel op dat van een ander mogt zien! — Men zij billijk, onpartijdig: — niets dat zóó misduidt als partijdigheid. — Dit geldt in Godsdienst, Staatkunde, Wetenschap en Kunst evenzeer als in het gewone leven en de dagelijksche verkeering. — Men kan ook door het beste in een verkeerd licht te stellen, alles bederven; men late, behoudens den éénigen, ééuwigen en vaststaanden grondslag, — dat niets, ook geene Letteren of Beeldende Kunst, van zedelijkheid en dégelijkheid is uitgesloten — ieder, zoo veel mogelijk *vrij* in keus en behandeling. — Dichters en Schilders zijn van dien aard, dat zij niet naauw bedwongen, noch in al te enge banden te sluiten zijn: zij zouden ligt uitspatten, of de genie zou er door gedrukt worden of verloren gaan. Ook moet men noch schilderen, noch dichten, in den trant van anderen, maar Schilders en Dichters, na zich in het werktuigelijke geoefend te hebben, als ware 't los laten en hun eigen gang laten gaan, door vergelijking en nasporing van wat zij zien, hooren of lezen, met het hunne ter verbetering hun voordeel laten

doen. — Zoo deden onze oude, beste meesters in de kunst, Schilders en Dichters. — Zóó zal verscheidenheid gehandhaafd, het streven naar het goede steeds bevorderd, ootmoed en nederigheid met leering en voegzaam vertrouwen, de juiste zelfstandigheid aanbrengen. Oud en nieuw, eigen en vreemd, zullen zich meer en meer naderen tot — ja, als oplossen — in het éénige: ware, schoone en goede. — Het is in de kunst als in het zedelijke en Godsdienstige: hetzelfde gevoel, dat ons nederdrukt, zal kracht en moed tot verbeteren en verheffen geven; het gevoel van ongenoegzaamheid doet leeren en vorderen bij ons-zelven en verbindt ons met anderen, en wat eens anders is. — Het is een algemeene regel, dien wij in niets, ook niet in Letterkunde of Schilderkunst, mogen verwaarloozen: wat waarachtig *schoon* is, moet zedelijk *goed* zijn; wat niet betaamt, kan wel *aanlokken*, maar moet niet *bekoren*. — Nederigheid is de getrouwe gezellinne van goedheid, schoonheid en beminnelijkheid. — Liefde dekt, helpt en verbroedert. — Liefde verbindt Hemel en Aarde!

Ik heb gezegd.

IETS OVER JOH. XII: 1—8.

In de *Beginselen der Staathuishoudkunde* door Mr. J. L. DE BRUYN KOPS, tweede uitgaaf, blz. 305, lezen wij de woorden: »De armoede zal verdwijnen; — zij zal verdwijnen, die stuitende vermenging van weelde en gebrek; — zij zal bezwijken voor de pogingen der menschenliefde, door de wetenschap voorgelicht!"

Hiertegen zijn sommigen met Bijbelteksten te velde getrokken. Zij beweerden, dat deze woorden in lijnregte tegenspraak zijn met de woorden van JEZUS: »*de armen hebt gij altijd met u,*" en daarom als goddeloos moesten verworpen worden. Het is ons oogmerk de ongerijmdheid dezer redenering aan te toonen. Dezelve kan uit de volgende aanmerkingen blijken.

I. De armen, waarvan de Staathuishoudkunde spreekt, zijn geenszins dezelfden als waarvan in de aangehaalde woorden gesproken wordt. Het is waar, zij komen daarin overeen, dat zij gebrek hebben; doch zij verschillen in één belangrijk punt. Het is een treurig verschijnsel, hetwelk zich vooral in onze dagen voordoet, dat menschen die werken kunnen en werken willen, evenwel gebrek lijden, omdat zij geen werk kunnen krijgen, of omdat zij door gemis aan beschaving en ontwikkeling zich niet door zuinigheid en overleg weten te helpen. Deze menschen wil de Staathuishoudkunde uit hunnen ongelukkigen toestand opheffen door de voortbrengselen, waarvan ook zij leven moeten, te vermeerderen en door hen-zelve beter te onderrigten. De armen daarentegen, waarvan JEZUS spreekt, zullen er desniettemin wel altijd blijven. Wanneer wij toch nagaan, welke armen meestal in de geschiedenis van JEZUS vermeld worden (b. v.: MARC. X: 46, JOH. IX: 1—12), dan zijn het gebrekkige, ziekelijke lieden, die in de physieke onmogelijkheid zijn, om in hun eigen onderhoud te voorzien.

II. De woorden van JEZUS zijn geen profetie voor onze dagen. Toen MARIA JEZUS met kostbaren balsem gezalfd had, zeiden de Apostelen, en vooral JUDAS ISCARIOTH, dat die balsem beter had kunnen gebruikt worden, want dat men ze had kunnen verkoopen en het geld aan de armen geven. JEZUS verdedigde MARIA terstond en zeide, onder anderen: »De armen hebt gij altijd met u, maar mij hebt gij niet altijd." Het is ongerijmd hierin eene profetie voor onze dagen te zoeken. JEZUS spreekt tot zijne Discipelen, niet tot ons, Zijne woorden bevatten geen algemeen voorschrift, maar alleen eene verklaring, die bepaald op de toen plaats hebbende omstandigheden zag. Wij voor ons zien er in 't geheel geen profetie in, doch wil men er eene in zien, dan bepaalt die zich tot den leeftijd Zijner hoorders en is dus reeds lang vervuld.

III. Men moet met het toepassen van Bijbelteksten zeer voorzigtig wezen, en vooral geene enkele plaatsen

uit haar verband rukken. Gelijk men uit deze plaats, *afzonderlijk genomen*, meent te kunnen afleiden, dat het onmogelijk is de armoede te doen verdwijnen, zoo zou men uit MATTH. V: 42 kunnen bewijzen, dat het goddeloos is de bedelarij te weren; en toch zegt PAULUS uitdrukkelijk: »Toen wij bij u waren, verkondigden wij u »dit: dat indien iemand niet wil werken, hij ook niet »moet eten." (II *Thess.* III: 10.)

Wanneer wij nu nog nagaan, wat weldoen is, dan zal het ons, geloof ik, terstond duidelijk worden, dat weldoen gelijk staat met het werkelijk verbeteren van den toestand des persoons, aan wien men weldoet. Wanneer dus JEZUS de weldadigheid aanprijst, dan beveelt Hij geen in het blinde wegwerpen van aalmoezen, maar een verstandig geven, waardoor werkelijk de toestand des beweldadigden verbeterd wordt. Dit is juist wat de Staathuishoudkunde wil, en daarom is zij in de schoonste harmonie met het ware Christendom. Of zal iemand zeggen: »de armoede mag niet verdwijnen, omdat daar»mede eene gelegenheid tot het doen van goede werken »zou weggenomen worden." Ik weet het, daar zijn er, die zóó spreken, doch ik geloof niet, dat zij goed over hunne woorden hebben nagedacht. Anders zouden zij zien, dat zij een aantal kinderen van God tot instrumenten verlagen, waaraan zij hunne deugd kunnen laten zien, even alsof de alwetende God niet in de harten kon lezen, en den waarachtig menschlievendgezinden niet kon onderscheiden, ook al ontbreekt hem de gelegenheid om wèl te doen; en even alsof millioenen hunner broeders op aarde voor hun vermaak zijn geschapen, opdat zij door hun aalmoezen te geven voor God en menschen kunnen schitteren. Die zóó redeneert verraadt verderfelijken hoogmoed, want hij wil zijne medemenschen tot zijne instrumenten vernederen; en groote hardvochtigheid en wreedheid, want hij wil het ongeluk van anderen bestendig maken, om zelf het genoegen te kunnen smaken van zich als een weldoener te kunnen voordoen. Dat is geen Christelijke liefde, die vertoont zich niet in

zulke égoïstische schijnweldadigheid; zij begint met zelfverloochening en zou gaarne het leed van allen in eens verzachten, al moest zij zich daardoor voor goed de gelegenheid, om verder wèl te doen afsnijden.

B.

UIT DE AANTEEKENINGEN VAN EEN OFFICIER.

(1795.)

Op *Duitschen* grond alzoo had de kolonne der divisie, tot welke ik behoorde, haar kamp tegen den avond opgeslagen. De dagen en plaatsen zweven mij maar duister voor den geest; doch 't is niet dat, maar de geschiedenis mijner aandoeningen, waarop het bij mij voornamelijk aankomt. Wij waren afgemat door marschen en contra-marschen; het terrein was ons niet bekend en ongunstig; aan leeftogt hadden wij gebrek, en wij waren onzeker omtrent de bewegingen van het hoofdleger, die met de onze op één punt moesten zamenwerken. Het donker overviel ons, eer wij de verkenningen verder hadden kunnen voortzetten, en iets inwendigs zeide mij, dat wij hier waren op een gevaarlijk punt.

Het moréle van den soldaat was goed: hij lachte met zijne berooidheid en bragt zijne wapenen in goeden staat. Was er geen brood, hij had nog tabak en brandewijn; dat was genoeg om de bivouaks op te vrolijken. De grappenmakers der kompagniën bootsten, terwijl zij zich van de beste plaatsen wisten meester te maken, de Staatkunde van Mme SCARRON na, die, wanneer er een schotel ontbrak, het gebrek aanvulde met kwinkslagen en aardige gezegden. De officieren waren ernstiger en verkeerden in geen te beste luim. Wij zagen ons uit eene landstreek, die alles in overvloed had, plotseling in eene bergachtige wildernis verplaatst, waar mèn niets gewaar werd dan bosschen, doorsneden met zand en heide; een ongeluk, dat in deze oorden zeldzaam is en als ware het opzettelijk voor ons scheen uitgezocht. Eene

of twee landhoeven, sombere watermolens, die door bergstroomen gedreven werden, maar thans door de verschrikte bewoners verlaten waren, boden ons geene te gemoetkoming aan. Doch hoe akelig het oord ook ware, den nacht moesten wij er doorbrengen.

De donkerheid deed de uitgestrekte linie onzer wachtvuren uitkomen, die, flikkerend op de gekoppelde geweerbundels, langs steile heuvels liep, door kloven gescheiden, wier tallooze beken op eenigen afstand achter onze legerplaats uitstroomden in eene vlakte van middelmatige grootte, en, op drie snaphaanschoten van de bergkloven, door eene breede en snelstroomende rivier doorsneden. Wij hadden geen anderen aftogt dan daarhenen, vermits de vijand het land, door onze beweging ontruimd, oogenblikkelijk zonder slag of stoot bezet had.

Bezadigdheid komt vooral in den oorlog te pas; een verkeerde zet is niet te herdoen. Als wij ons op de vlakte, waarvan ik gesproken heb, digt zamentrokken, hadden wij er ruimte om verdedigender wijs te handelen; maar de verdediging, zoo wel als de aanval, vordert toebereidselen, en ik twijfelde zeer of wij er de middelen wel toe bezaten.

Aan de voorzijde onzer vuren daarentegen werden de bergpassen gedurig breeder en liepen al kronkelende langs den voet van zware en digte bosschen, die als pyramiden ten hemel rezen en wier engten, trapsgewijs boven elkander opstijgende, zoo vele sterke standplaatsen aanboden, die wij, indien de vijand niet geheel van zijn verstand ware beroofd, alleen met de bajonet konden veroveren. Hoe kon men zulk een meesterstuk van heldenmoed verwachten van vierduizend afgematte soldaten, tegenover meer dan twintigduizend man versche troepen?

De bekommering gunde mij geen oogenblik rust; maar op het krijgstooneel is alle nadenken van den kant der ondergeschikten verderfelijk. De afzonderlijke personen moeten weten te sterven, maar vooral te zwijgen; het leven van den individu weegt geen aasje in de schaal. De eenige wet van behoud voor allen is het bevel te

volgen van den aanvoerder. Ik besloot dus mijne gepeinzen in mijn hart, en elk mijner makkers deed hetzelfde.

Naar mijn gevoelen besloegen onze liniën tegenover eenen vijf of zesmaal sterkeren vijand, die door versche manschap versterkt, van levensmiddelen ruim voorzien en in zijn eigen land was, een veel te breed front. Onze aanvoerder was dapper, maar wat baat een degen, als er een hoofd vereischt wordt.

In dien neteligen toestand was het gemakkelijk te voorzien, dat er een beslissende ontmoeting, een wanhopige slag zou voorvallen. Het denkbeeld om zich gevangen te geven is bij geharde soldaten steeds het laatste; daartoe is 't altijd nog vroeg genoeg.

Tegen middernacht raakten de bivouaks plotseling in beweging: er was bevel ontvangen om op te breken. Stoute veld-ontdekkers, die men in het gebergte gezonken had, waren terug, en het nieuws, dat zij medebragten, was in geenen deele gunstig. Onze regtervleugel was geheel afgesneden; er werd zelfs van een verwarden aftogt gesproken van het overige der divisie, die vruchteloos gepoogd had het gebergte over te stijgen, of door de bergpaden te dringen, om ons te naren. Wat meer is, men noemde twee officieren, die, tot den door onzen stouten marsch verbaasden vijand overgeloopen, hem het geheim van onzen toestand verkocht hadden. Aanvankelijk verzette zich ons eergevoel tegen dit laatste berigt, maar weldra mogt men er niet meer aan twijfelen. Een kreet van verontwaardiging klonk uit ieders borst. Nu was alle aanval onmogelijk geworden, en de generaal gebood den aftogt.

Deze werd zonder opschudding, met bedaardheid volbragt. Eerst zorgde men voor de twintig stukken kanon, en de bagaadje; daarna volgden de troepen; maar men voorzag tot op het laatste oogenblik de wachtvuren van brandstof, zoodat wij nog lang na onzen afmarsch hunne flikkering de kromme lijn der oude stelling zagen afteekenen. In oorlog, zoo wel als in vrede, is der menschen gewoonste hulpmiddel list of bedrog. — Door

ons in de vlakte zaam te trekken vermeerderden wij onze sterkte; daar konden goede manoeuvres den indruk, dien wij maken zouden, vervierdubbelen; en de orders van den bevelhebber overal sneller worden uitgevoerd. De vijand kon, zoo lang zijne batterijen niet aan den laatsten zoom der bosschen, langs de uitgangen, die wij doortrokken, waren geplaatst, ons slechts man tegen man aangrijpen, en om die reden oordeelden wij de kansen van den eersten schok gelijk te staan.

Toen wij in de vlakte gekomen waren, werd ik bij den generaal ontboden. Hij was bezig, naar eene kaart, in welke hij met de pen teekende, de hulpmiddelen van het terrein te berekenen. Achter ons was nu reeds alles in rep en roer; in alle gehuchten werd de alarmklok geluid; zonder verwijl moest er gehandeld worden.

De generaal gelastte mij om, tot elken prijs, de voorbrug en achterbrug in bezit te nemen, van een soort van dorp, dat op een eilandje midden in de snel stroomende rivier gelegen was. Die bruggen waren middelen — zeide hij — voor onze vierduizend man, om, na de vlakte voet voor voet verdedigd te hebben, de rivier tusschen hen en den vijand te plaatsen.

»Ga." — sprak hij — »Gij hebt het leven van vierduizend kameraden in de hand. Is de fortuin onze wapenen ongunstig, dan zullen wij toch gelegenheid behouden ons naar *Frankrijk* door te slaan."

Ik ging. Dertig man van beproefden moed vergezelden mij, en zonder veel moeite dreven wij een honderdtal landlieden op de vlugt, die gehoopt hadden eenige met beddegoed en ander huisraad beladen karren in veiligheid te brengen. De karren, met het daarop geladene, werden gebruikt om vuren en versperringen te maken. De radelooze boeren verstrooiden zich met hunne vrouwen en kinderen in de bosschen.

Te miden der verwarring van dezen *coup de main* komt mij, uit de eenigste herberg van het dorpje, een man te gemoet; het is LUCIEN MORIN.

De generaal deed mij nu weder roepen. Ik snel tot hem en LUCIEN met mij. Eene elektrieke schok doet zich

door geheel ons kleine leger gevoelen: het beslissend oogenblik nadert. Allen hebben vast besloten, hun leven voor 't algemëen behoud op te zetten en ten duurste te verkoopen. Zulk een besluit van allen hangt misschien van dat eens éénigen af. De geest der officieren dringt in de zielen hunner onderhoorigen. Niet zelden toch wordt iemand, die doodsbleek van vrees is, op een post van eer gesteld, en hij betuigt er in alle opregtheid zijn dank voor, met een traan van erkentelijkheid in de oogen. 't Geschonken vertrouwen alleen maakt soms van een bloodaard een held. — De zoetelaarsters deelen brandewijn rond, en die drank is in zulke oogenblikken eene soort van toetssteen; want veilig kan men op den moed van den lekkerbek vertrouwen, die alsdan nog met smaak en bij kleine teugen drinkt; minder op dengeen, die in haast het vocht naar binnen jaagt.

Mijne kompagnie begroette mij in het voorbijgaan met een »vivat!"

Wij vonden den generaal, met den nachtkijker in de hand, op den top eens heuvels. Hij drukt mij de hand; is buiten zich-zelven van vreugde; 't vertrouwen schittert uit zijne blikken; met blijkbaar genoegen overziet hij de vlakte, en wijst mij op den vijand.

»Dat alles" — sprak hij met vuur — »is welligt ons, nog eer het middag is; aan u hebben wij dat nu voor een gedeelte te danken." — Lucien had het overige reeds geraden, en knikte goedkeurend met het hoofd.

Wat mij betreft, ik bleef nog altijd twijfel voeden. Nimmer was eenig vraagstuk omtrent een te leveren slag duisterder voor mij geweest. Aan kapituleren dacht ik niet; liever vechten tot er niemand meer over bleef; maar intusschen beklaagde ik onze vermoeide en hongerende soldaten. En nu te gelooven, dat de sterke vijand in onzen magt zou kunnen raken — hoe zou 't mij mogelijk zijn geweest.

Eene onvoorziene gebeurtenis verergerde dan ook nog de crisis, en maakte schier op 't zelfde oogenblik den generaal wanhopend. Alarmkreten, en opgaand licht aan den kant der rivier deden ons de oogen naar het dorp

wenden. Daar rees een dikke rook en vuurzuil op, de brug stond in brand, en stortte welhaast krakend en donderend in elkander. Maar dit was nog niet alles: een tweede rookkolom rijst achter de huizen en toont ook daar eene heldere vlam. Wij zien daaruit, dat ook de achterbrug vernield en het ongeluk dubbel is.

De aftogt naar en over het eiland was dus afgesneden. De kompagniën, die reeds geschaard stonden om derwaarts te rukken, stonden verschrikt; zij weifelden, en ik dacht de soldaten gereed om hunne gelederen te verlaten.

De generaal sloeg zich voor het hoofd; en gaf zich de schuld van ons ongeluk. Wanhopig riep hij nu uit: »dat wij verloren waren, wijl er eene kleinigheid vergeten was. LUCIEN, die bedaard bleef, bezwoer hem zich te matigen en ons te zeggen wat hij meende. Wij drongen ons rondom hem zaâm, en zie hier wat wij vernamen.

Het plan des generaals was inderdaad geweest een tijdelijken aftogt naar het eiland, om des vijands magt naar de vlakte te lokken en daar te vernielen door ons geschut, hetwelk op de hoogten des eilands geplant, de geheele vlakte konde beheerschen. Het deserteren der twee officieren was eene krijgslist geweest, om den vijand overdreven begrippen te geven van onze zwakte en gebrek, en hem aan te vuren tot handelen. Het gerucht omtrent de vlugt van den linkervleugel onzer divisie was mede daartoe verspreid. Maar die vleugel, in stede van te vlugten, vloog met versnelde marschen aan, om den vijand, die tegen ons zou oprukken, als met een onweêr in den rug te treffen. Eenige uren nog en niet alleen hier, maar elders, ja overal moesten de vijanden, door de uitwerking van deze en andere overeenstemmende bewegingen afgesneden en omsingeld, zich op genade overgeven of tusschen twee massa's van legerbenden vergaan. De honderdkoppige hydra der coalitie zou in de omhelzing van een HERCULES worden verstikt, en achter 's vijands liniën hadden vuurpijlen van onderscheidene kleuren den generaal kennis gegeven, dat de beweging

volvoerd werd, gelijk de opperbevelhebber haar ontworpen had.

Maar, hoe de verbroken schakels van dit groote militaire plan weder aaneen gehecht? De generaal was in vertwijfeling; hij wroette zich in de borst van spijt. Aan ons ongeluk had de vijand geen deel; hij kon het aan niemand wijten dan zich-zelven.

En waarin bestond dan toch het vergetene, dat zulk een noodlottig gevolg moest hebben?

Het was eene beuzelachtige kleinigheid, die door de voorzorg van een kind had kunnen verhinderd worden.

De rivier opwaarts lag, niet wel een uur van het dorpje, dat de uiterste punt van den driehoek vormde, op welks vlak wij ons steeds meer en meer zamentrokken, eene andere houten brug, welke de generaal dienstig geoordeeld had insgelijks te doen vernielen, uit vrees dat, wanneer de vijand gelegenheid behield om op de beide rivier-oevers te handelen, wij-zelven gedwongen zouden zijn onze middelen van verdediging te splitsen en te verzwakken. Het juiste oogenblik, waarop ons de beloofde hulp zou toekomen, was onzeker. In het oorlogsveld is tijd het eenige bestanddeel van berekening, dat niet met volle juistheid is af te meten, en voorzigtigheid gebiedt ons steeds, eene groote ruimte te laten vóor de waarde der veronachtzaamde breuken. De maatregel van onzen generaal was dus goed en wèl begrepen. Veroorloofde hij den vijand zich uit te breiden, dan gaf hij hem zijn overwigt terug, terwijl, zoo hij hem dwong zich in een beperkt terrein op een te pakken, zijne talrijkheid, in plaats van een voordeel, eene belemmering zijner manoeuvres worden kon.

Een serjant nam op zich om, met een man of wat, de bovenbrug te verbranden. Hij wist niets meer en kon niets meer weten of begrijpen, dan den hem opgedragen last; en ook ik kon, op het punt, dat ik zoo plotseling was gaan vermeesteren, niet vermoeden of vooruitzien wat elders gebeuren zou. Honderd schreden hooger op toch vormde de rivier eensklaps een elleboog, en de hooge boomen van het eiland, op welks heuvels

onze batterijen opgeworpen moesten worden, hadden het heldere, maar kortstondige schijnsel, hetwelk de brand in de lucht verspreid moet hebben, vóor ons gezigt verborgen. Door bijl en vuur vernield dreef een gedeelte van het brandende hout der gesloopte brug, langs de beide rivier-armen af, en zette zich vast aan of in de bogen der twee dorpsbruggen. Die bruggen dienden tot lossingsplaatsen vóor hooi- en stroo-schuiten; en bossen stroo waren zelfs onder een der brugbogen opeen gestapeld. Ik had er van doen wegvoeren, om veld-hospitalen te kunnen aanleggen. Sedert was al de oplettendheid mijner hongerende soldaten op het dorp gevestigd geweest, waar zij hopen mogten voedsel en verkwikking te vinden. Aan gevaar was er niet te denken; vijanden waren daar niet; het dorp-zelf was leeg gevlugt, en zij konden van den stroom-zelven geen kwaad verwachten. — Helaas, weinige spranken welligt waren genoeg om het vuur te ontsteken, en het water voerde gedurig meer middelen van brandstichting aan. In een oogenblik waren de balken der niet zeer hechte brug doorgebrand. Toen de brand door de manschappen in het dorp vernomen werd, was de eene brug reeds geheel verloren, en digt bij de andere stond een kruidwagen in oogenblikkelijk gevaar van te springen. Men verwijderde zich daarom en deed er wèl aan, want een oogenblik later volgde de uitbarsting.

Zoo had men van overwinning gedroomd, en nu dreigde ons een geheele ondergang.

Lucien maakte een gebaar, alsof hem eene gedachte inviel; hij trok den generaal ter zijde, en wij overigen verwijderden ons. 't Kloek besluit en vast vertrouwen, op zijn gelaat zigtbaar, gaven hem eenig gezag, dat men onwillekeurig eerbiedigde. Hoewel hij klein, bleek en schraal was, deden nogtans, reeds bij den eersten opslag, zijne fijne lippen en doordringend oog, bemerken, dat dit nietige ligchaam de zetel was van genie en kracht van wil.

Terwijl hunne zamenspraak duurde, werd de bekommering der onzen sterker en algemeener. De aanbre-

kende dag, alsof hij ongeduldig ware om onze verlegenheid te beschijnen, deed reeds de sterren verbleeken; reeks zagen wij de digte drommen des vijands, wiens overmagt dreigde ons te vernietigen, den hoek der engte omtrekken, die aan de regterzijde van het amphitheater uitkwam, in welks diepte wij-zelven nu stonden omsingeld te worden.

Weldra zijn zij in de vlakte, en hunne trommels slaan den stormmarsch. Muren van gewapenden, velden van bajonetten rukken met snelheid op ons aan; tallooze vuurmonden rollen voort om ons te verdelgen.

Het voorhoofd van onzen generaal ontrimpelt zich. Met potlood schrijft hij een paar woorden, terwijl de schouder van LUCIEN, die zich intusschen van zijn kijker bedient, hem tot lessenaar strekt. Wij treden weêr naderbij.

LUCIEN omhelst mij in hartelijke vervoering, en zijn handdruk schijnt mij het laatst vaarwel te geven. »Ga niet in den dood vóór het láátste uiterste.” fluistert hij mij toe. Daarna klimt hij den heuvel af en verdwijnt naar den kant van den oever.

Het commando loopt door de gelederen. Bevelen gaan naar al de opperöfficieren uit. De keten der krijgsbewegingen ontrolt zich, en van nu af aan verdwijnt mijn overzigt van de algemeene manoeuvres in de zorg voor de bijzondere taak, die mij is opgedragen. Mijn plaats is aan den linkervleugel der linie. Op den zanderigen grond, doorsneden met smalle beekjes, moeten wij het terrein voet voor voet betwisten, en ons daartoe in groepen verdeelen, die echter, wanneer de nood het vordert, zich kunnen vereenigen. Voorts is de order, zoo veel vijanden te vellen, maar ook zoo veel kruid te sparen als men kan. — En nu voorwaarts!

Mijne kameraden gloeijen van heilig vuur. Ik onderhoud dat, maar bedwing hunne vermetelheid. De ware krijgsdrift is gehoorzaam te zijn aan de tucht. LUCIEN is niet meer bij mij, maar onophoudelijk heb ik zijn raad voor den geest. Hetgeen hij mij aanbeval moet gewis goede redenen hebben. De zon glinstert reeds

door het sombere groen der pijn- en dennenboomen, die de zandwanden der bergpassen belommeren, door welke wij steeds duizenden van vijanden zien aanrukken. Eer haar glans hen te hulpe komt, door ons te verblinden, moeten wij trachten hunne ontwikkeling tot de slag-ordening te belemmeren. Smachtende van dorst, schoon altijd onvermoeid, zijn onze tirailleurs eindelijk naar de vlakte afgedeinsd. Anderen lossen hen af, maar gaan niet verre, want de talrijke uitgangen van het gebergte braken vijanden bij duizenden. Het klein-geweervuur begint aan alle kanten. Ter halver lijf in de beken gedompeld of achter de struiken gedoken, schieten de onzen wanneer zij kunnen en mikken goed; ik geef hun het voorbeeld, en al onze schoten treffen. Het voornemen, om een hinderpaal te stellen aan dien voortgaanden cylinder van staal en vuur, moet den vijand wel als eene razernij zijn voorgekomen. Verbaasd beantwoorden de eerste gelederen ons vuur; de tweede stuwen hen naar ons voort, en hunne zamenpakking wordt gedurig digter. Het wit, waarop wij doelen, is breed genoeg; onmogelijk is het, mis te schieten, en het wordt eene ware slagting.

Op eens komt de vijand tot beter inzigt. Hij gevoelt, dat deze schermutseling zijne oplettendheid aftrekt van de maatregelen, waarmede hij zich inderdaad moet bezig houden. Op de stem der officieren schouderen de soldaten en sluiten zich. De verwarring houdt op. Onze tegenpartij heeft ons begrepen. Hij breidt zich uit, overvleugelt ons, en gedurende deze verandering van manoeuvres zijn het onze schoten alleen, die het dof en geregeld geluid zijner schreden afbreken.

Aan de ingangen der kloven houdt het gevecht op, om langs de hoogten terug te komen. De kronkelingen onttrekken aan ons gezigt, hen die tegen de wanden der bergpassen opklouteren om zich in de bosschen te nestelen. Het bevel moet achterwaarts met snelheid gevlogen zijn. Tirailleurs dringen van onder de dennen voorwaarts. Elke boom levert een man, elk oogenblik vermeerdert hun getal. Dromsgewijs volgen zij elkander;

en komen onder een aanhoudend heggevuur, welks rook hen ten deele verbergt, al verder naar beneden. Van plaats tot plaats, wanneer de wind den rook verdrijft, zien wij hen gedurig talrijker en naderbij.

Men is op het punt om ons in den rug te komen; derhalve ruim ik veld, maar laat den linkervleugel mijner linie de rivier naderen en haar tot steunpunt nemen.

Dit eerste gevecht hebben wij twintig minuten uitgehouden, en onze aftogt is zoo eervol en schoon als eene overwinning. Terwijl wij met verdubbelde zorg onze bewegingen in verband houden, verspreiden wij ons niet meer bij groepen, maar bij enkelen. Achter elk hoogsel van den grond houden wij halt, in elke beek of holte wachten wij den vijand af. Hij kan geen stap voorwaarts doen, zonder een hinderlaag te ontmoeten. Zoo winnen wij tijd; doch inmiddels vult elke sekonde zijn zandlooper met bloed.

Een mijner manschappen stort gewond naast mij neder en verbiedt dat men hem wegdrage. »Hier kan niemand gemist worden," — zegt hij met een glimlach — »en ik deug tot niets meer, dan voor de visschen." Zoo sprekende laat hij zich in de rivier vallen, nevens welke hij staat, en de stroom voert hem weg. Reeds drie kwartier duurt deze toestand, en misschien ben ik de eenige, die het tijdverloop opmerkt; maar voor mij is 't een pligt, dien de orders mij opleggen. Helaas, wij zijn op het punt om gebrek aan kruid te krijgen. Met schrik overzie ik de vlakte. Nog houdt men overal vol. Eene kompagnie der onzen, te ver vooruit gebleven, draait, als een ijzeren ring in een gloeijenden oven, midden onder de vijanden rond. Zoo wij pogen haar te ontzetten, vernielen wij ons plan van verdediging. Bezwijkt zij, dan is de toegang naar den wegheuvel open. Zal zij zich tijdig genoeg doorslaan?... Ja, het gelukt haar; en nu ontwikkelen wij ons in de aangewezene liniën. Meester van het veld gelaten, stort de vijand in dolle vreugd voorwaarts. Maar, een oogenblik geduld! de zet is nu aan ons.

Ik krijg een bevel, en overal wordt het herhaald. Op

het oogenblik ziet men hier en daar strepen buskruid ontvlammen; slingerend snelt dit loopvuur door struiken en boschjes, overal het dorre heidekruid en kreupelhout in brand stekende. Met opzet achtergelaten kruidwagens springen en werpen hun verbrijzeld hout, met brokken van rotsen en verminkte gedaanten, doodend in het rond.

Terstond daarop vallen wij, in den stormpas, met de bajonnet op onze verbaasde tegenstanders nog eens aan.

Dit was onze laatste poging; door meer te doen zouden wij het noodlot verzoeken. Ook zijn de leegten, welke de bajonnet gemaakt heeft, door den overmagtigen vijand terstond weder gevuld. Hij weet, dat hij ons volk voor grond moet geven. Vragen wij honderd man voor eene roede terrein, hij zal ze ons afstaan.

Vechten kwam dus na dien aanval niet meer te pas, en dat mogt een geluk heeten; want overmaat van woede zou alle krijgstucht vernietigd hebben. Ieder zou in zijn verderf gesneld zijn, zonder eenig nut. Wij gaan terug, en reeds dit verflaauwt de vervolging. De vijand weet niet, wat hij van dit aftrekken moet denken. Hij vreest bijna meer dan hij hoopt. Wij trekken partij van dit laatste ontzag door de dapperheid ingeboezemd. Onze bestrijders sluiten zich ineen, hunne beweging wordt langzamer, maar ook zekerder, en zal nu onweêrstaanbaarder zijn. Eene daling van den grond scheidt ons nog van de hoogte, waarop de generaal zich bevindt. Men daalt er in af; maar den opgang, die nu volgt, beklimmende, loopen wij gevaar het zéker doel te zijn van de duizende geweermonden, die reeds op ons zijn aangelegd. Het oogenblik is hagchelijk.... doch twee kanonschoten treffen de *Duitschers*, en het schroot, hen een oogenblik stuitende, opent ons een laatsten weg van behoud. — De hoogte is bereikt.

Wat wij aan den linkervleugel gedaan hebben is ook aan den regter geschied. Wij hebben geen noemenswaardig verlies geleden. Eensklaps gaat achter ons een luid gejuich op. Als weder door een electrieken schok getroffen, zien wij allen om naar de rivier. Eere en glorie aan die het verdienen! Met zelfverzaking hadden dappere

makkers, terwijl wij streden, zich aan een schijnbaar roemloozen arbeid gewijd, om ons te redden. Terwijl onze hopelooze worsteling des vijands aandacht geheel bezig hield, was, als door een wonderwerk, een weinig boven het dorp een nieuwe brug gelegd. De kleine hoogte, door onze wakkere wapenbroeders bezet, die werkeloos onder de wapenen staande, ons beter verdedigden dan wij-zelven, vormde een wal van bajonnetten voor het wonderdadig getimmerte. — Nu marcheren onze detachementen onder vreugdekreten er over. Nieuwe kracht doortintelt ons. Reeds zie ik onze vrienden op den overkant post vatten. De vijanden schrikken van ons gejuich, dat hun een wèlgelukte list of een nieuw gevaar aankondigt. Allengskens wordt het eiland meer en meer met onze makkers gevuld, maar van alle kanten rukt ook de vijandelijke overmagt naar het eiland op.

Eindelijk waren alle de troepen met orde over de brug gekomen; de terrasvormige hoogten van het eiland werden bezet; blijdschap en moed wekken eene drift, die zich aan ieder mededeelt; alles wedijvert, de jongens zoo wel als de mannen; zelfs de zoetelaarsters betoonen zich heldinnen. Met vereenigde kracht van handen, met ongeloofelijke inspanning werkt men het kanon op, tegen de minst toegankelijke punten.

»Wie is toch de toovenaar, die zoo van pas het redmiddel geschonken heeft?" — vroeg ik den generaal. — »Wie anders dan uw vriend?" — was zijn antwoord. — Terwijl hij dit zeide begon reeds het kanon van de hoogten des eilands te bulderen. De *Duitschers*, onder welken het schroot geheele rijen wegmaait, aarzelen en houden stand, bij die onophoudelijke moorddadige losbrandingen, welke de echo's van het gebergte doen weêrgalmen, ook tot aanmoediging en welkomst dér hulpbenden, die wij te gemoet zien. Kogels en schroot, over onze hoofden henen snorrende, dekken ons als een schild; wijde gapingen ontstaan in de vijandelijke gelederen, die niet overal meer stand houden, maar zich ijlings verstrooijen.

Thans is het onze beurt om de hoogte te verlaten, en

gelukkig is het dat wij er de gelegenheid toe hebben; »want" — zegt de generaal — »ons kruid is op."

Terwijl wij weder overtrekken bewonderen wij het zamenstel der brug, die, hoe haastig ook gebouwd, en ofschoon veertig ellen lang, onder dèn geweldigen last, dien zij draagt, naauwelijks waggelt of buigt. En hoe heeft LUCIEN dit timmerwerk zoo snel en hecht kunnen zamenstellen? Door tweehonderd met zaag en bijl gewapende arbeiders heeft hij opgaande populierstammen doen vellen, door gepaste inkeeping, in de lengte met elkander vereenigd, zoo als men tuinladders verlengt, door de bovenste aan de oppersporten der onderste te verbinden. Op die stammen, over dwars, zijn gedeelten van dezelfde stammen gelegd, zoo als men op slappe gronden kneppelbodems maakt, en het geheel, met palen tegen den stroom verzekerd, is met ledige tonnen en vaten ondersteund.

Mijne kompagnie is de laatste, die onder vivat-geroep deze wonderbrug overtrekt. Trotsch op het volbragte werk — dewijl, als men de soldaten die ten deele de brug legden, ten deele de beveiligende hoogte bezet hielden, van onze sterkte aftrekt, ten hoogsten drie duizend en drie honderd man, in eene niet voordeelige stelling aan twintig duizend man het hoofd geboden hebben — hield de generaal, na LUCIEN, die hem bij zijn werkstuk stond te wachten, met den degen gegroet te hebben, hem en mij staande. Twee forsche arbeiders, met de bijl in de hand, stonden aan den opgang der brug een bevel te wachten. Het wordt gegeven, en in weinig slagen is de brug van den oever los. Door den stroom gedreven, buigt zij zich, zonder te breken, in haar geheel naar den anderen oever. De onzen, die van de rotsen, welke zij beklouterd hebben, deze laatste verrigting gadeslaan, juichen haar met een drievoudig vreugdegeroep toe. Middelerwijl zet het geschut, in regelmatige losbrandingen, zijne taak voort. Uit hunne adelaarsnesten rigten onze kanonniers op hun gemak en met voorbeeldige juistheid. LUCIEN-zelf rigt het vuur naar elk ge-

deelte der vlakte, en zendt den dood in regement na regement.

Daar verschijnt een parlementair, en alle vijandelijkheden worden eene wijl geschorscht.

»Generaal!" — zegt de parlementair, met de hoffelijkheid der riddertijden — »men heeft uwe verdediging bewonderd, maar gij zijt van alle kanten omsingeld. Al wat menschelijke dapperheid doen kan hebt gij gedaan. Voeg nu hierbij de menschelijke barmhartigheid van niet nutteloos nog meer bloed te doen storten. Alle voorwaarden, waarop helden regt hebben, zijn u toegestaan."

»Integendeel gij lieden zijt het," — geeft de generaal ten antwoord — »die de wapenen zult nederleggen. Geen tegenstand kan u meer baten; zonder slag of stoot te kunnen doen zijt gij in onze magt. Ons leger omsluit u aan alle zijden. Wat ons betreft, wij kunnen het zonder moeite tot den avond hier uithouden, en eer de avond valt zijt gij onze gevangenen."

Reeds des namiddags ten twee ure was die voorspelling vervuld. De sterke voortogt des legers verscheen toen en drong op de vlakte voort. Tusschen ons en de nieuw aangekomenen was geen geschil over den voorkeur: wij verkregen dien als een regt en als een blijk van achting. Twintigduizend man gaven zich met wapenen en bagaadje aan ons over, en hun, die hem geluk wenschten, gaf LUCIEN tot antwoord: »Men is een goed soldaat, zoo als men een goed kunstenaar of een goed poëet is, door aanleg, door bestemming, door de genade Gods. De oorlog is een grootsch duël; een duël tusschen twee verstanden, die regementen en arbeiders gebruiken in plaats van den degen of de pistool. Ik heb in dit geval eenvoudig de lessen weder toegepast van mijn schermmeester."

HET TAELVERBOND IN BELGIË.

Tot welke hartstogtelijke Volkskreten de opgewekte liefde voor de moedertaal in de *Belgische-Vlaemsche* gewesten aanleiding geeft, blijkt weder uit een lierzang van

den verdienstelijken Dichter JAN VAN RYSWYCK, te *Antwerpen*, bij P. J. VAN AARSEN, onder dagteekening van den 27 October 1851 in het licht gegeven. Het stuk is, volgens eene bijgevoegde aanteekening, tegen de Gemeenteverkiezingen gerigt. Wij achten 't eene dienst aan onze lezers hun dat gedicht te doen kennen. Er zijn gedeelten in, waarbij men aan de gloeijende zangen denkt van HELMERS, in de dagen der *Fransche* overheersching. Het geheele stuk echter doet onwillekeurig denken aan 1829, toen de invoering van het *Nederduitsch* in die zelfde gewesten voor een der vreeselijkste grieven gegolden heeft. *Tempora mutantur*. De lierzang is getiteld: »*Aen het Vlaemsche Volk*", en luidt aldus:

O Vlaemsche Volk! hoe lang zult gy in kluisters zuchten?
Bukt gy nog niet genoeg het hoofd lafhartig neêr?...
Waer zyt gy, helden van weleer,
Verdelgers van der Gallen heer?...
Neen, schimmen, daegt niet op, gy zoudt ons vloekend vlugten,
Gy vondt in ons geslacht uw waerdig kroost niet weêr.
Wat zyn wy thans? — Vertrapte slaven;
Een volk dat onder 't juk van vreemde wetten hygt;
Dat voor de bedelbrok die 't zyn verdrukkers gaven;
Vernederd knielt en zwygt.

Wat helpt u thans de roem van vroeger heldendaden,
Waerin der oudren moed met zooveel luister straelt!
Met zooveel deugd en bloed behaeld,
En in 't geschiedboek afgemaeld?!
Verdelg, lafhartig volk, vernietig deze bladen,
Gy zyt, op eigen grond, te schandig laeg gedaeld.
Komt vlammen, komt, vernielt die sporen,
Spaert ons, voor 't minst, den smaed die op ons nederdrukt:
De roem op 't voorgeslacht is by een volk verloren,
Dat schandig kruipt en bukt!

Wanneer zal eens het uer van de verlossing naêdren?...
Of zyn wy dan gedoemd, voor eeuwig, tot dien nacht
Trots al wat eens het voorgeslacht,
Ons met zyn deugd heeft aengebragt?

Vloeit u, ô broedren! nog het Neêrlandsch bloed in de aêdren...
Waerom dan langer onder 't vreemde juk gesmacht?
Kunt gy uw stem niet meer verheffen,
Die stem, die donderend aen vorsten wetten gaf!
Die stem, die 't Vlaemsche hart zoo roeren kan en treffen!
Of kiest ge een schandig graf?

Wat zeg ik?... uwe stem! die stem klinkt reeds verloren.
Wat baet het dat gy klaegt en om uw regten smeekt?
De tael die uwe moeder spreekt;
Waerin uw zoon wordt opgekweekt,
Die wil de dwingland zelfs uit uwen mond niet hooren,
En niemand daegt er op die zulke schande vreekt!
Gy ziet het, niets heeft m'u gelaten,
Niet zelfs 't natuerlyk regt van eigen tael en spraek:
Wat zal dan uwe stem, wat kan myn zang dan baten,
Voor Vlaendrens heilge zaek!

Wat schrikbeeld ryst my hier op eens door de gedachten!:
Ik zie, in mynen geest, een volk in dwang gejukt,
Gehoond, vernederd en verdrukt;
Ik zie, hoe 't afgemarteld bukt,
En 't zuer genadebrood blyft van den vreemde wachten,
Die 't in zyn trotschen waen, het laetste bloed ontrukt.
De dwingland laet van zyne lippen,
Die hy, als eene gunst, met tegenzin ontsluit,
Een lasterenden lach, van hoon en afkeer glippen,
En spreekt dees woorden uit:

»Wilt gy, rampzalig volk, 't ellendig leven rekken?
»Zweert dan uw voorgeslacht, en uwe vryheid af;
»Verloochen op der vaêdren graf,
»De Tael die de natuer u gaf;
»En vraegt gy dat 'k myn arm meêdoogend uit zal strekken,
»Kniel dan in 't stof ter neêr, als slaef, en kus myn staf!"
— En 't volk ontkent zyn voorgeslachten;
Verloochent ziel en tael, terwyl 't ter aerde zygt,
Om van een vreemde hand het bedelbrood te wachten
Waermeê 't zich voedt, en zwygt...

Dit schrikbeeld, Vlaendrensvolk, zyt gy, dit zyn uw trekken.
Bestaet gy stoflyk nog, gy zyt reeds zeedlyk dood.
Den vreemde bedelt gy om brood,
Dien gy eens fier het voorhoofd boodt!
Hoe kan, zoo groot een smaed, u edel volk! bevlekken?...
Het heiligst erfdeel dat, voor 't laetst, uw overschoot,
De gouden tael van uwe vaêdren,
Ziet gy miskend, veracht, van hem die u beheert;
Gy moet, in vreemde spraek, den vreemde kruipend naêdren,
Wanneer gy brood begeert!

Verstomt, gy moeders! laet uw kind uw jonggeboren,
Dien gy het vaderland als eene schatting gaeft;
Dien gy, aen teêdre min verslaefd,
Met uwe boezems hebt gelaefd,
Geen enkel neêrduitsch woord meer van uwe lippen hooren!
Dan zal hem later, als hy eens uw lyk begraeft,
'T geweten voor zyn straf niet grieven,
Dat hy de tael die gy hem leerdet aen uw borst,
Uit dwang, op eigen grond, om vreemden te believen,
Verachten moest, en dorst.

Verga! myn Vaderland! Verga met grens en kusten;
Verzink! betreurde plek! verdwyn van 't halve rond:
Land, waer myn vader 't aenzyn vond,
Waer later ook myn wiegje stond,
Opdat myn beenderen nooit in uw graven rusten;
Wie, die zyn waerde kent, kan rusten in een grond,
Waerop een volk zyn afkomst lastert,
Waer thans, voor vreemden dwang, de wierook opwaerts stygt,
Waer men de tael veracht, en, tot de ziel verbasterd,
De schouders bukt en zwygt?...

Maer neen! er schiet een strael, een strael van hoop my tegen...
Blyf, dierbaer plekje gronds, blyf Vaderland, blyf staen.
Er is nog redding voor 't vergaen.
'k Roep de Almagt in myn zangen aen:
Misschien laet Neêrlands God zich nog in tyds bewegen,
In zyn regtvaerdigheid met Belgie's lot begaen.

Misschien zendt hij in onze zielen:
Der oudren echte deugd, der oudren fierheid weêr,
En werpen wij het juk, waervoor wy schandig vielen,
Van onze schoudren neêr.

Herryst dan uit uw stof, gy vlaemsche Nederlanders!
Herkent uw Vaderland, dat uwe lafheid vraekt;
Myn zang, die de verdrukkers laekt,
En bliksems op verbastring braekt;
Weest nimmer slaef van 't fransch, en volgt uw eigen standers;
Verbroedert u, staet op! de Godheid wil, Zy waekt...
Misschien is u 't geluk beschoren,
Dat gy uw regt van tael, dit heilig regt, herkrygt:
Nog kan in het verschiet een beetre toekomst gloren.
Maer nooit, zoo lang gy zwygt!

ALLERLEI.

Ariosto, de beroemde Dichter van den *Orlando Furioso*, was een uitmuntend declamator. Niets was hem zoo smartelijk als zijne verzen door een gebrekkig voordrager te hooren radbraken. Voorbij de werkplaats van een pottenbakker gaande, hoorde hij dien het 32e couplet des 1sten Boeks van zijn heldendicht opsnijden. Toen de man de verzen:

Ferma Bajardo mio, deh ferma il piede!
Chè l'esser senza te troppo mi noce.

op zijne wijze psalmodiëerde, werd Ariosto zoo woedend, dat hij zijn rotting ophief, en verscheidene potten, die aan het venster stonden, aan stukken sloeg. De pottebakker vloog naar buiten en schold hem wakker uit, die moedwillig menschen benadeelde, welke hem nooit leed hadden gedaan. — »Ik heb u nog niet half genoeg gestraft;" — riep de Dichter — »want ik breek maar eenige potten, die geen stuiver 't stuk waard zijn; maar *gij* hebt een mijner fraaiste coupletten, dat een onbetekenbare waarde heeft, schenddadig vermoord!"

De geleerde Abt DE MAROLLES, een ijverig vertaler van oude Schrijvers, kreeg 't eensklaps in zijn hoofd, om dichter te worden, en ging dadelijk aan den slag. In een betrekkelijk korten tijd schreef hij niet minder dan 133,000 zoogenaamde verzen, doch er waren geene vier goeden onder.

Eens beroemde hij zich op de gemakkelijkheid, waarmede hij werkte. »Ik heb er geene moeiten aan! Mijn verzen kosten mij niets!" — Toen duwde LINIÈRE, die 't hoorde, hem toe: »Dat is niet meer dan billijk! Uwe verzen kosten u wat ze waard zijn!"

De beroemde SWIFT was, in den aanvang zijner loopbaan, huiskapellaan bij Lord BERKELEY. Lady BERKELEY deed zich gewoonlijk des avonds, na de godsdienstoefening, nog iets stichtelijks door hem voorlezen, en daar BOYLES overdenkingen toen in de móde waren, viel hare keuze telkens op de overdenkingen van BOYLE. 't Werd voor SWIFT zonneklaar, dat hij ze ten einde toe zou moeten lezen. Dat was hard; want het werk viel niet in zijn smaak en hij durfde er toch niets tegen zeggen. Maar de booze is rijk in listen. SWIFT nam stil het boek eens mede, en hechtte er eenige beschreven bladzijden in vast: dat waren de *Overdenkingen over een bezemsteel.* Zoo werd het boek weêr onöpgemerkt op zijne plaats gelegd. De Lady bleef des avonds niet in gebreke hem te verzoeken om de lezing van BOYLES fraaije overdenkingen voort te zetten. Zonder te aarzelen begon SWIFT op hoog ernstigen toon: *Overdenkingen over een bezemsteel.* De Lady verwonderde zich over den zonderlingen titel; maar verzocht hem toch voort te gaan, daar de dierbare man haar reeds zoo dikwijls, onder het beeld van geringe voorwerpen, opbeurende waarheden, en zalvende leeringen had voorgesteld. SWIFT hield zich goed, en las met een betamelijk *pathos* verder. Lady BERKELEY vermoedde niets, en gaf meer dan eens hare bewondering te kennen. Toen de lezing ten einde was kwam er gezelschap, en SWIFT ging naar zijne kamer. Het gezelschap was naauwelijks gezeten, of de Lady, die niet ongaarne hare geleerdheid uitkraamde, vroeg dadelijk: of men BOYLE's *overdenkingen over een bezemsteel* al gelezen had, en wat men er wel van dacht? — Ieder had het werk van BOYLE, maar niemand had er iets in *over een bezemsteel.* De gastvrouw echter verzekerde, dat die *overdenkingen* waren in háár exemplaar; dat SWIFT die, nog geen half uur geleden, daaruit had voorgelezen, en dat men er niet aan behoefde te twijfelen; wijl het boek daar stond. Nu kwam het

boek ter tafel, en die *Overdenkingen* waren er in, maar -- geschreven door SWIFT. Men begreep de zet; het gelach werd algemeen, en, tot een geluk voor SWIFT, de Lady lachte mede: maar zijn doel was bereikt: hem werd niet meer verzocht om te lezen uit BOYLE.

Eenige jaren geleden vroeg een voornaam Tooneeldirecteur te *Parijs*, zonder eenige voorafspraak, aan een jongeling, die nederig voor hem stond: »Wilt gij mijne dochter huwen?" — »»Hoe zou ik dat kunnen, Mijnheer! ik bezit niets."" — »Dat weet ik wel;" — was het antwoord — »maar ik weet ook, dat ik mijne dochter 400,000 francs ten huwelijk geef." — De jongeling stond verlegen en ontroerd; het meisje was beminnelijk, hij had haar dikwerf gezien, hij droeg haar beeld in zijn hart, en hij stamelde: »gaarne!"

Toen deed de Directeur zijne dochter roepen, en zeide: »Mijne dochter! ik stel u voor om met dezen Heer in den echt te treden. Hij is onbemiddeld, van niet aanzienlijke geboorte, en heeft nog geen rang in de Maatschappij. Maar hij is beschaafd en braaf. Zes jaren lang ken ik hem, en ik heb hem gadegeslagen, en acht hem hoog. Gedurende al dien tijd heeft hij zich-zelven alle uitspanning ontzegd, en zelfs de nachten door handschriften gecopiëerd, om in het onderhoud te voorzien van zijne oude moeder. Een goede zoon — het kan niet anders — moet ook een goed echtgenoot zijn. Geef dus uwe toestemming zonder aarzelen." — Een paar dagen later gaf de maagd hare toestemming. — Zoo gerust waren vader en dochter er op, dat ouderliefde het onbedriegelijk kenteeken is van een edel gemoed.

De Maarschalk VAN RANZAU, overleden in 1650, had in de toenmalige oorlogen zoo vele wonden bekomen, dat hij maar één oog, één oor, één arm, en één been had.

Een *Ier* verhaalde iets ongeloofelijks. — »Gij liegt, vriendje!" — sprak zijne partij. — »»Ik wil er een eed op doen."" — was zijn antwoord. — »Durft gij er op wedden?" — vroeg de ander. — »»Neen, wedden niet"" — zeî de *Ier* — »»dat is zonde; maar een eed wil ik er op doen."" — De naauwgezette man wilde liever zijn geweten bezwaren, dan zijne beurs verligten.

